

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

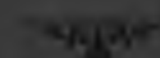
EXCHANGE

SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS
HISTORIA

1808—1908

F. LENNEMALM

STOCKHOLM 1908
H. & P. NORSTEN & SÖNER

THE
JOURNAL OF
THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS
"

HANDLINGAR

BAND 38

UNIV. OF
CALIFORNIA

SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS

HISTORIA

1808—1908

AF

F. LENNMALM

STOCKHOLM 1908

ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG

70 1000
ALBORNIAO

R85
S74
v.32

EXCHANGE

UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

TILL MINNE AF
SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS
HUNDRAÅRIGA VERKSAMHET
DEN 25 OKTOBER 1908

33650

~~602942~~

to 1941
1941-1942

FÖRETA L.

Då Svenska Läkaresällskapet den 15 okt. 1907 behagade hedra mig med uppdraget att utarbete Sällskapets hundraårshistoria, så var det ej med lätt hjärta som jag mottog detta uppdrag. Jag var alltför väl medveten om svårigheterna af att under den korta tiden af ett år kunna på ett något så när tillfredsställande sätt skilja mig från min uppgift.

Några förarbeten i ämnet finnas knappast. J. Levertin har i tvenne olika uppsatser (Svenska Läkaresällskapets Handlingar Band 11, sid. 193 och Sällskapets Nya Handlingar Serien II, Del VIII, 2) lämnat ett utkast till Sällskapets historia 1808—1883. Detta utkast är dock rätt ofullständigt, och särskildt den första delen, som omfattar tiden 1808—1858, innehåller hufvudsakligen endast spridda notiser.

Källorna till mitt arbete äro i första hand Sällskapets skrifna protokoll, öfriga i Sällskapets arkiv förvarade handlingar, räkenskaper, bref m. m. samt Sällskapets af trycket utgifna skrifter. För äldre tider äro de skrifna protokollen de viktigaste källorna. I Sällskapets tryckta årsberättelser 1809—1841 ingår nämligen endast till en ytterst obetydlig del någon redogörelse för Sällskapets egen inre verksamhet. Äfven under 1840- och 1850-talen, sedan protokollen börjat regelbundet tryckas, äro de skrifna protokollen mycket innehållsrikare än de tryckta. Först i början af 1860-talet blir det vanligt, att de tryckta protokollen upptaga allt eller nästan allt af de skrifna protokollens innehåll.

Sällskapets protokoll och arkivhandlingar äro till största delen bevarade. Af de skrifna protokollen fattas dock följande:

1) Protokollen för arbetsåren 1826—1829. För dessa år finnas årsberättelser tryckta; dessutom äro en del protokollsbilagor bevarade.

2) Protokollen för arbetsåret 1832—1833. Årsberättelsen för detta år är ej tryckt, men protokollen äro, visserligen i mycket ofullständigt skick, tryckta i *Tidskrift för Läkare och Farmaceuter*.

3) Protokollen för arbetsåret 1863—1864. Dessa protokoll äro tryckta, sannolikt mycket fullständigt.

För att få åtskilliga behöfliga upplysningar rörande Sällskapets äldsta historia har jag genomgått en del handlingar i Riksarkivet, i Medicinalstyrelsens arkiv och i Karolinska institutets arkiv. Det har dessutom visat sig nödvändigt att ur tidningspressen från olika här berörda tider, särskildt de äldre, framleta en del uppgifter af vikt för Sällskapets historia.

I mitt arbete har jag lagt hufvudvikten vid att så noggrant som det varit mig möjligt skildra Sällskapets instiftande och de första åren af dess tillvaro. Detta har synt mig vara en skyldig gärd af vördnad, ägnad vid vår hundraårsfest åt de betydande män, som grundat vårt Sällskap och först fört detsamma framåt. Det har lyckats mig att framdraga i ljuset flera hittills otryckta handlingar af allra största intresse.

Under gången af mitt arbete har jag sökt att följa Sällskapets utveckling i olika riktningar och att öfverallt framlägga och vid behof aftrycka belysande aktstycken.

Svårast har det varit att skildra det vetenskapliga arbetet under de olika tidskedena. Sällskapet har under det nu svunna århundradet varit samladt till bortåt 4,500 sammankomster. Antalet af de vid sammankomsterna hållna föredragen belöper sig till minst 3 gånger denna summa, och endast förteckningen på desamma skulle i tryck fylla en betydlig volym. Om största delen af dessa föredrag finnes dock intet annat antecknad än titeln. Om ett visst antal föredrag innehålla protokollen några rader. Andra föredrag äro i förkortadt eller fullständigt skick aftryckta i någon af Sällskapets utgifna skrifter. Det är sålunda ej någon egentlig medicinens historia i Sverige, som man studerar vid genomgåendet af Sällskapets tryckta och otryckta arbeten. Sällskapets vetenskapliga verksamhet är dock i stort sedt en afspeglning af medicinens samtida utveckling inom och utom fosterlandet, och den erbjuder därför ofantligt mycket af intresse. Jag har sökt att från de olika tiderymder, som mitt arbete innefattar, anföra det viktigaste och det i historiskt hänseende värdefullaste af det vetenskapliga innehållet vid sammankomsterna.

För att göra arbetet njutbarare har jag försett det med ett antal illustrationer, däribland porträtt af åtskilliga personer, hvilka på ett mera betydelsefullt sätt främjat Sällskapets verksamhet i den ena eller andra riktningen. Endast porträtt af aflidna personer äro medtagna.

Jag har i arbetet användt en del förkortningar af ofta återkommande ord. S. L. S. betyder Svenska Läkaresällskapet; Handl., Årsber., Förh. betyder Svenska Läkaresällskapets Handlingar, Årsberättelser eller Förhandlingar.

Svenska Läkaresällskapets skattmästare dr E. Sederholm har på min begäran utarbetat den öfversikt öfver Sällskapets ekonomi, som finnes intagen såsom Bil. 3 till detta arbete, och ber jag att härför få till honom framföra mitt hjärtligaste tack.

Till sist är det mig en kär plikt att frambära uttrycken af min varma tacksamhet till Svenska Läkaresällskapets amanuens, fröken Lie Wistrand, som på ett synnerligen insiktsfullt sätt biträdt mig vid mina arkiv- och biblioteksforskningar.

Stockholm den 20 oktober 1908.

F. LENNMAIM.

I. Inledning.

Collegium medicum. — Kirurgiska societeten. — De fria medicinska professurerna i Stockholm. — Vetenskapsakademien. — Läkaresällskapet i Stralsund. — Carlanders läkaresällskap Societeten. — Gadelius' och Berzelius' försök att inrätta ett läsesällskap 1802. — Collegii medici och den anatomiska professurens lokaler i början af 1800-talet.

Collegium medicum. — Kirurgiska societeten. — De fria medicinska professurerna i Stockholm.

Läkarebildningen har i Sverige, liksom i de flesta öfriga länder, utvecklats sig efter två olika linjer. Å ena sidan ha de gamla universiteten haft medicinska fakulteter, som, liksom öfriga fakulteter, utbildat doctores, hvilka doctores medicinæ i äldre tider utgingo från universiteten med mera boklig lärdom än med praktisk kunskap om människans lif och hälsa, om sjukdom och död. Å andra sidan framgick med naturnödvändighet ur de ständiga krigens hårda skola ett yrke, danadt af krigarnas tvingande behof att få sina i striderna erhållna sår vårdade. På så vis uppkom fältskärens, kirurgens yrke, som utvecklade sig på erfarenhetens grund såsom ett handtverk, ett skrå, utan något sammanhang med akademisk lärdom.

Den akademiska medicinen, föga utvecklad som den länge var, kom sent till heders i Sverige. Det var först år 1613, som den förste medicine professorn blef utnämnd i Uppsala, hans namn var Johannes Chesnecopherus, och han uppgifves ha varit den förste svenskfödde man, som erhållit medicine doktorsgraden (1608 i Basel). Emellertid ägnade sig endast ytterst få svenskar under 1600-talet åt medicinens studium, läkekonsten var föga aktad och gaf ringa förtjänst. Under 1700-talet ändrade sig detta förhållande, och särskildt genom den glans, som Carl von Linné och Nils Rosén von Rosenstein vid Uppsala universitet spridde öfver de medicinska vetenskaperna, drogos en mängd ynglingar till studiet af medicinen.

De flesta läkare under 1600-talet och tidigare voro utlän-
dingar, ofta okunniga äfventyrare af värsta slag. Något organiseradt
medicinalväsen fanns icke. Början till ett sådant gjordes genom
de privilegier¹⁾, som den 16 maj 1663 af Kungl. Maj:t tilldelades
åt ett »*Collegium medicorum*», bestående af G. F. Du Rietz (f. 1607
i Arras, med. dr i Salamanca, lifmedikus hos drottning Kristina
och sedan hos Karl X Gustaf, d. 1682), B. Below (f. 1611, kom
som med. dr från Rostock till Sverige, äfvenledes lifmedikus hos
drottning Kristina och hos Karl X Gustaf, d. 1692), Z. Wattring
(f. 1620 i Södertälje, med. dr i Angers, stadsfysikus i Stock-
holm, lifmedikus, d. 1687) och P. Schallerus, adlad Gripenflycht
(f. omkring 1620 i Småland, med. dr i Angers, amiralitetsmedikus,
d. 1676). Detta collegium var väl från början ett slags läkare-
sällskap, men genom sina privilegier fick det dels uppsikt och
kontroll öfver dem som utöfvade medicinsk verksamhet af olika
slag i Sverige, dels ock fullmakt att genom examination pröfva
deras befogenhet, hvilka ämnade börja läkareyrket. Collegium
medicorum eller, som det snart kallades, *Collegium medicum* var
sålunda i första hand ett ämbetsverk, men i andra hand äfven en
examensinrättning. Collegii makt och myndighet öfver hälso- och
sjukvård ökades undan för undan genom nya privilegier.

Collegium medicum visade äfven ansatser att utöfva en rent
vetenskaplig verksamhet. I en märklig skrifvelse, ingifven till
Collegium den 23 februari 1686 af O. Bromelius (f. 1639, d. 1705),
J. M. Ziervogel, adlad Rothlöben (f. 1657, d. 1701), S. E. Skragge,
adlad Skraggenstjerna (f. omkring 1650, d. 1718) och L. Micran-
der, adlad Liljestolpe (f. , d. 1706) föreslås bland annat, att
Collegium skall anställa anatomiska dissektioner, företaga experi-
ment i fysik och mekanik, anlägga en botanisk trädgård, inrätta
ett medicinskt bibliotek, samla och offentliggöra anmärkningsvärda
iakttagelser inom medicin och kirurgi, »på det wij i lijka måtto
som andre förnåma societeter mände gifwa tillkänna, hwad praxis
medica hafwer med sig för nytta». Detta förslag lände väl ej till
någon omedelbar påföljd, men omständigheterna gjorde att collegium
fick utöfva en ej obetydlig litterär verksamhet genom utgifvande
af en mängd mindre afhandlingar afsedda för allmänhetens upp-
lysning angående hälsovårds- och sjukvårdsfrågor, särskildt an-
gående smittosamma sjukdomar. En förteckning på dylika skrifter
finnes anförd af Hjelt (Sv. och finska medicinalverkets historia, I,
sid. 178).

¹⁾ Altryckta i Hjelt, Svenska och finska medicinalverkets historia, Del. I, Helsing-
fors 1891, sid. 10.

Jämsides med collegium medicum utvecklade sig den s. k. *Kirurgiska societeten*. Yrket som fältskär, sårläkare, vid de svenska arméerna utöfvades i äldre tider mest af utländingar, särskildt tyskar. Fältskärerna voro handtverksmässigt utbildade genom en viss lärlingstid hos mästare i yrket, och för dem gällde i olika länder skråordningar af olika slag. Johan III utfärdade den 20 juli 1571 en stadga för bardskärareämbetet (bardskärare = Bartschneider = hårklippare och rakare; ämbete betyder på denna tid skrå, yrke), hvori fältskärerna erhöilo vissa privilegier; »ämbetsbrödernas villkor var med ådersläende, färska sår att förbinda och hår att afskära». Att ämbetet, som utbildade läkare för arméerna, på grund häraf var af stor betydelse, visas af de upprepade gångerna utfärdade stadgarna. I stadgan af den 30 juni 1655 är namnet ändradt till barberareämbetet. Under senare hälften af 1600-talet kom ämbetet i strid med badarna, som ägde rätt att bada och att koppa, men hvilka efter 1657 års pestepidemi i Stockholm, då barberarna flytt ur staden, men badarna stannat kvar för att sköta de pestsjuka, äfvenledes fingo rättighet att putsa hår och skägg samt att förbinda sår. Emellertid erhöil barberareämbetet 1680 nya förmåner och insattes till öfvervakande och kontrollerande myndighet öfver alla fältskärer i riket, hvarjämte ämbetet 1682 fick pröfningsrätt öfver nya inträdande ledamöter. I en skrifvelse af den 25 mars 1685 till præses i collegium medicum kallas barberareämbetet första gången *Societas chirurgica*. I samma skrifvelse ålägges det præses i collegium att ha öfveruppsikt öfver de examina, som afläggas inför societeten. Barberarskråets älderman hade 1680 erhållit titeln director, hvilken titel redan 1715 är ändrad till öfverdirektör. Under 1700-talet pågingo ständiga strider mellan collegium medicum och kirurgiska societeten, som å ena sidan ville fasthålla sina gamla skråprivilegier, men å andra sidan ville utvidga området för sin verksamhet in på den vetenskapliga medicinens. Striden slutade med att kirurgiska societeten upphäfdes 1797 och uppgick i collegium medicum; dess siste öfverdirektör var A. J. Hagström, en bland Svenska Läkarsällskapets stiftare. Under striderna med collegium medicum sökte kirurgiska societeten äfvenledes uppträda som ett vetenskapligt samfund, och 1756 beslöt den samla och utgifva iakttagelser och rön inom kirurgiens område; en mindre skrift *Chirurgiska handlingar* inlämnade af fältskärerna i riket till kirurgiska societeten utkom med anledning häraf 1769. Nya ledamöter i kirurgiska societeten höllo också inträdestal med vetenskapligt innehåll (se Hagströms biografi i nästa kapitel).

När man under loppet af 1700-talet, då den medicinska bildningen så betydligt höjdes genom inverkan af en mängd framstående män, så medici som kirurger — bland de förre en C. von Linné, en N. Rosén von Rosenstein, bland de senare en H. Schützercrantz, en O. af Acrel — började inse ofullständigheten och otillräckligheten såväl af den medicinska universitetsbildningen med dess öfvervägande boklärdom som af den kirurgiska undervisningen med dess rent handtverksmässiga utlärande af lärlingar hos mästare i yrket, sökte man på hvarjehanda sätt afhjälpa de mest i ögonen fallande bristerna.

Sedan Serafimerlasarettet i Stockholm inrättats 1752, utfärdades ett kungl. bref af den 4 april 1753, hvari bestämdes att ingen till provincialmedicus, stads- eller regementsfältskär hädanefter antagas må, som icke åtminstone ett eller halft år tilföre varit uti lazarettet och derstädes vant sig vid medicinska och kirurgiska operationerne». Sålunda skulle både medici och kirurger, som ville befordras, en viss tid följa med sjukvården vid lasarettet, men det fanns intet motsvarande åliggande för lasarettets läkare att meddela undervisning; först 1802 ålades öfverläkarna att gifva undervisning.

1756 inrättades i Stockholm en *anatomie och kirurgie professur*, hvilken ställdes under Collegii medici uppsikt. Enligt instruktion, utfärdad 1768, skulle professorn hålla offentliga föreläsningar i anatomi och kirurgi, särskildt för dem, som skola bli fältskärer. Från början uppstod strid med kirurgiska societeten, som ansåg att den nya professuren betydde intrång i dess rättigheter. Professuren blef också egentligen en fri vetenskaplig institution utan något mera bestämdt sammanhang med landets öfriga medicinska och kirurgiska undervisningsanstalter. Såsom biträde åt professorn i anatomi tillsattes allt ifrån 1763 en prosector.

1761 tillkom ytterligare en likartad *professur*, denna gång i *naturalhistoria och farmaci*; äfven denna professur stod under collegii medici tillsyn. Undervisningen var afsedd dels för kirurgie studerande, dels för apotekselever; 1790 ändrades professuren och benämndes *professur i medicin och farmaci*, och professorn fick äfven undervisningsskyldighet i medicin, särskildt i läran om febrar, farsoter och fältsjukdomar.

En tredje *professur*, nämligen i *barnförlossningskonst* inrättades likaledes 1761. Professorn skulle lämna undervisning i sitt ämne, dels åt unga medici och kirurger, dels också åt barnmorskor.

Dessa fyra olika institutioner, Serafimerlasarettet samt de tre nämnda professurerna, voro sålunda öppnade för undervisning åt

blifvande kirurger samt äfven till en del åt blifvande medici, men ingen af desamma var på organiskt sätt infogad i de egentliga undervisningsanstalterna, så att för den, som nu söker sätta sig in i dessa förhållanden, ter alltsammans sig synnerligen förvirradt och oredigt.

Vetenskapsakademien. — Läkaresällskapet i Stralsund. — Carlanders läkaresällskap Societeten.

Af det föregående framgår, att såväl Collegium medicum som Kirurgiska societeten på visst sätt under en tid af sin tillvaro varit att betrakta såsom läkaresällskap i Stockholm. Det bör här äfven icke lämnas oanmärkt, att under en lång tid en af vårt lands förnämsta vetenskapliga institutioner, *Vetenskapsakademien*, om icke till namnet, så åtminstone till gagnet delvis varit ett vetenskapligt läkaresällskap. Allt ifrån akademiens instiftelse 1739 och flera decennier framåt voro Stockholms förnämsta läkare medlemmar af densamma. Det ser ut som om de flesta vetenskapligt intresserade Stockholmsläkare under denna tid tillhört akademien, så att man kan tryggt våga det påståendet, att Stockholms behof af ett vetenskapligt läkaresällskap var tämligen väl tillgodosedt genom Vetenskapsakademien. Under de första 70 åren af Vetenskapsakademiens tillvaro, d. v. s. ungefär till Svenska Läkaresällskapets stiftande, voro ett mycket betydligt antal af presidii-talen af medicinskt innehåll, och under samma år innehålla akademiens handlingar massor af medicinska afhandlingar. Detta förhållande ändras med ett slag efter S. L. S:s stiftande, och sedan bli medicinska afhandlingar allt mer och mer sällsynta i akademiens skrifter. Det är alldeles tydligt, att S. L. S. öfvertagit en del af Vetenskapsakademiens förra arbete. Berzelius anser också detta, då han i sin självbiografi (Jac. Berzelius, *Själfbiografiska anteckningar*. Stockholm 1901, sid. 121) vid tal om införandet af årsberättelser från olika vetenskaper på akademiens årliga högtidsdag säger, att praktisk medicin såsom tillhörande Svenska Läkaresällskapet ej blir föremål för dessa redogörelser.

Öfriga vårt lands med Vetenskapsakademien likartade samfund, såsom Vetenskaps-societeten i Uppsala, Vetenskaps- och Vitterhets-samhället i Göteborg, Fysiografiska Sällskapet i Lund hafva icke haft samma betydelse som Vetenskapsakademien för de medicinska vetenskaperna och deras idkare.

Det första verkliga läkaresällskap i den mening vi fästa vid ordet, som funnits inom Sveriges landamären, var väl *ett läkaresällskap* som 1773 stiftades i den då svenska staden *Stralsund*; detta sällskap samlade ett bibliotek men synes ej ha utgifvit några förhandlingar. Det är omnämndt af Carlander i »Societetens» protokoll för den 17 juli 1793 samt dessutom af Trafvenfelt i dennes tal den 6 okt. 1812 (S. L. S:s Årsber. 1812, sid. 33) och af Sacklén, Sveriges Läkarehistoria II, 1, 1823, sid. 397. Detta sällskap fortfor äfven efter den svenska tiden ¹⁾).

Det första egentliga läkaresällskapet i Stockholm var ett litet sällskap, stiftadt 1792 och med helt kort lifslängd. Det hade intet särskildt namn, utan benämndes af sina ledamöter helt enkelt för »Societeten». Man kan betrakta Societeten såsom en slags förelöpare till Svenska Läkaresällskapet, ehuru knappast något direkt sammanhang mellan de två sällskapen finnes. Det lilla sällskapets historia är dock så intressant, att den väl förtjänar att berättas.

Först må några biografiska data meddelas öfver Societetens egentliga stiftare, den märklige läkaren Christopher Carlander.

CHRISTOPHER CARLANDER föddes den 30 juli 1759, blef student 1778, måste för fattigdoms skull under sex års tid uppehålla sig genom konditionerande å landet, blef 1784 med. fil. kand., 1785 med. kand., 1786 med. lic. allt i Uppsala, hvarefter han for till Stockholm för att tjänstgöra vid Serafimerlasarettet. 1787 blef han legitimerad såsom Membrum af Collegium medicum. Han blef äfvenledes 1787 fattigläkare i Klara församling i Stockholm, men afreste i slutet af samma år såsom skeppsläkare till S:t Barthélemy. På de västindiska öarna gjorde han rika zoologiska och botaniska samlingar; öfver sin resa förde han utförlig dagbok²⁾). På hemvägen den 30 aug. 1788 blef fartyget uppbringadt af en rysk kapare (krig hade utbrutit mellan Sverige och Ryssland), och Carlander förlorade all sin egendom och alla sina samlingar.

Carlander, som under sin frånvaro den 13 juli 1788 blifvit promoverad till med. dr i Uppsala, utnämndes den 30 okt. 1788 till adjunkt i obstetrik i Stockholm. »1789 i slutet af april», säger han i sitt Curriculum vitæ³⁾) »gick till Finland såsom fältmedicus — n. b. till fots öfver Ålands haf — och tjänstgjorde hela tiden

¹⁾ Detta sällskaps historia är skildrad i följande 2 arbeten: J. C. Haken och C. G. Sager, Ueber die Entstehung, Einrichtung und den Fortgang der medicinischen Privatgesellschaft in der ersten 25 Jahren. Stralsund 1798; C. G. Sager, Ueber den ferneren Fortgang und Bestand der medicinischen Privatgesellschaft zu Stralsund in den zweiten 25 Jahren. Stralsund 1823.

²⁾ Förvaras nu i Sv. Läkaresällskapets bibliotek.

på Sveaborg». Först i aug. 1791 återkom Carlander till Stockholm och återtog då sin adjunktsbefattning. I juli 1792 bildade Carlander jämte några vänner ett läkaresällskap, hvarom mera här nedan. Under vintern 1792—1793 höll han föreläsningar¹⁾ i anatomi och fysiologi vid Konstakademien.

1. *Chr. Carlander*

(Efter en oljefärgstafla af okänd, tillhörig S. L. S.)

Den 12 juli 1793 utnämndes Carlander till andre stadsfysikus i Göteborg, blef 1800 förste stadsfysikus darsammastädes. I Göteborg hade han sin verksamhet t. o. m. slutet af år 1813, då han lämnade sin praktik och flyttade till Stockholm. Under sin Göteborgstid

¹⁾ Förvaras nu i Sv. Läkaresällskapets bibliotek.

utöfvade han en vidsträckt praktik och förvärfvade sig därunder ett mycket stort anseende, så att han betraktades såsom en af de förnämsta, kanske den allra främste bland dåtidens svenska läkare. Han förde dagböcker öfver alla sina sjuka under Göteborgstiden, dessa dagböcker innehålla ungefär 18,000 sjukhistorier och utgöra 6 tjocka folianter¹⁾). Dessutom har han alltifrån 1799 uti sjuktabeller¹⁾ för hvar dag antecknat vind och väderlek på för- och eftermiddag, temperatur och barometerstånd samt namn på de för dagen tillkomna sjuka, sjukdomarnas diagnos och senare förlopp, med hänvisning för hvar sjuk till motsvarande sida i den stora sjuk- och dagboken. Vidare förde han en särskild bok¹⁾ där koncept till attester och utlåtanden finnas.

Under dessa 20 år förde Carlander en mycket vidlyftig vetenskaplig brefväxling med åtskilliga af Sveriges förnämsta läkare. Af den bevarade samlingen¹⁾ märkes i första hand en stor mängd bref växlade mellan Carlander och hans förtrognaste vän J. H. Gistrén, vidare bref från prof. P. von Afzelius i Uppsala, från prof. E. Z. Munck af Rosenschöld i Lund, m. fl. Dessa bref, som till en del offentliggjorts af P. H. Malmsten i dennes minnesteckning öfver Carlander (tryckt i Stockholm 1849), innehålla de allra viktigaste bidrag till den svenska medicinens så väl vetenskapliga som personalhistoria under slutet af 1700-talet och början af 1800-talet, liksom de också innehålla en massa aktstycken af kulturhistoriskt och äfven af politiskt intresse. Carlander framstår i denna skriftväxling ofta som den öfverlägsna vetenskapsmannen och praktikern, hvars råd begäras.

Carlander var en synnerligen boksynt man och offrade en betydande del af sina inkomster på inköp af böcker. De engelska läkarna gingo vid denna tid i spetsen för de medicinska vetenskapernas utveckling, och från England tog Carlander sin mesta litteratur. Den tidens postgång var synnerligen outvecklad; Carlander skaffade sig böcker genom ombud i England, hvilka sände böckerna med fartyg, som gingo till Göteborg. Han ombesörjde på detta vis också bokinköp åt en del af sina vänner, dels i Göteborg, dels i Stockholm, dels i Uppsala och annorstädes. Under de ständiga krigen, då hafven voro uppfyllda af kapare, hade boksändningarna ofta åtskilliga äfventyr, innan de framkommo, och ibland uteblefvo de alldeles. Men icke blott från England, utan äfven från Hamburg och Köpenhamn skaffade Carlander böcker.

1814 flyttade Carlander till Stockholm. Han åtog sig där ingen enskild praktik, men hans stora anseende gjorde, att han

¹⁾ Förvaras nu i Sv. Läkaresällskapets bibliotek.

icke kunde undandraga sig en stor konsultationspraktik; han rådfrågades ofta i svåra och i förtviflade fall, en omständighet som gjorde att han i hufvudstaden gick under namn af döddoktorn. I regeln tillät han icke att man ersatte honom vid dessa konsultationer.

Carlander blef 1816 hedersledamot af Sundhetskollegium och 1817 assessor i Sundhetskollegium och måste för öfrigt åtaga sig en del ledamotskap i direktioner och kommittéer; år 1838 tog han afsked från assessorsbefattningen. Efter sin flyttning till Stockholm var han en af S. L. S:s mest intresserade och verksamma ledamöter, och vi återfinna honom där i historien om sällskapets verksamhet, bland annat såsom dess sekreterare 1817—1818. Han afled den 8 maj 1848.

Carlander var en man lika begåfvad på hufvudets som på hjärtats vägnar, och han var en verklig karaktär. Han hade ett klart och skarpt förstånd, en varm människokärlek, ett brinnande intresse för läkarens konst och vetenskap, en utomordentlig arbetsförmåga och han stod på höjden af sin tids medicinska lärdom. I mångt och mycket stod han långt före sin tid, så t. ex. i uppfattningen af alkoholens skadlighet för människokroppen; närmare härom i ett följande kapitel om S. L. S:s första arbetsår 1808—1809. Någon produktiv vetenskaplig författare var han icke, detta beroende på arten af hans lifsgärning; under sina kraftigaste lefnadsår var han en halft ihjäljaktad praktiker i en stad där han icke hade tillfälle till personlig beröring med någon vetenskaplig anstalt; under sina senare år var han ämbetsman i hufvudstaden och hade då ej heller tillfälle att syssla med mera direkta vetenskapliga spörsmål.

Hans egentliga själfständiga vetenskapliga produktion utgöres af hans förut omnämnda bref till Gistrén m. fl. Efter återkomsten till Stockholm utgjordes hans vetenskapliga verksamhet förnämligast af de recensioner öfver utländska tidskrifter, hvilka han i många år föredrog i S. L. S.; dessa recensioner, af hvilka blott ett fåtal äro tryckta, finnas till stor del i S. L. S:s bibliotek; de äro utmärkta af lärdom och ofta af stor kritisk skärpa.

Carlander var af naturen blyg och tillbakadragen och tyckte ej om att uppträda offentligt. Särdeles betecknande för honom i detta hänseende är det bref han skref till Gistrén den 4 nov. 1812, då han på Gistréns tillskyndelse invalts i Vetenskapsakademien. Han skrifver följande:

»Din wänskap, älskade Broder, har jag så länge och så ofta erfarit, at jag aldrig kan uphöra därför hysa den upriktigaste tacksamhet, men det sednaste profvet därpå var mig sannerligen et oväntadt och svårt spratt. En

oförtjänt chicané kan jag lätt bära, men en oförtjänt heder icke så lätt; ty den anser jag som en ständig förebräelse, at icke ha förtjänt den, eller kunna förtjäna den. Detta är icke något Cyniskt högmot, eller den vanliga collegialiska etiketten, at kasta sig under bordet för alla de hedervärda ledamöter, som sitta omkring det, utan en uppriktig känsla af odugelighet i större kretsar. Jag vet altförväl hvartil jag duger, och hvartil icke. Såsom Läkare, i handtvärks stil, är jag så god, som de fläste confratres, och såsom litteratör i allmänhet bär jag mig rätt väl med eller mot hvem som händst enskildt, eller i smärre sällskap; men uti intetdera afseende duger jag at hålla fram för et större publicum, och orsaken därtill är dels poltronnerie, dels et oborstadt väsende. Bene latere har således alltid varit mit walspråk, min önskan och mit bemödande.»

Under en butter och sträf yta hade Carlander ett varmt hjärta, som ömmade för nästans olyckor och lidanden. Han hade en torr, ofta dräpande humor, och en mängd karaktäristiska anekdoter om honom berättas i de öfver honom utgifna biografier. Bland de mest bekanta är följande. Han var mycket from och kyrksam och deltog flitigt i psalmsjungningen. Som predikopsalm förekom ofta en psalm innehållande dessa rader:

Och då jag lefvat som jag bort,
För mig du öppnar himlens port.

Carlander ändrade detta för egen del och sjöng i stället:

Och fast jag lefvat som en lort,
För mig du öppnar himlens port.

Carlander skänkte 1816 och 1817 ett helt litet bibliotek, 1,200 band medicinska böcker, till Karolinska mediko-kirurgiska Institutet. I sitt testamente skänkte han bland annat 2,000 rdr b:co (= 3,000 kronor) till pensionsinrättningen för svenska läkare, deras änkor och barn.

Det var den 12 juli 1792 som det första läkaresällskapet i Stockholm, af sina ledamöter kalladt *Societeten*, hade sitt första sammanträde. Af allt framgår, att det var Carlander, som stiftade sällskapet, ehuru det ej uttryckligen är nämndt i Societetens protokoll. De första ledamöterna i sällskapet voro Carlander, dennes intimaste vän J. H. Gistrén (om Gistrén, se nästa kapitel vid S. L. S:s instiftande), J. C. Haartman och O. J. Ekman.

J. C. HAARTMAN var född 1760, blef ledamot af kir. societeten 1788, regementsfältskär 1790, med. dr 1796, död 1802.

O. J. EKMÄN föddes 1764, blef med. lic. 1786, kir. mag. 1786, med. dr 1788, var adjunkt i obstetrik 1787—1788, blef regementsläkare 1788, professor i anatomi vid Konstakademien 1798, öfverfältläkare 1813, död 1839.

De fyra ledamöterna hade vid sammankomsten den 12 juli 1792 redan hvar för sig utarbetat ett förslag till stadgar. Det var Carlanders utkast till stadgar, som i hufvudsak blef antaget den 25 juli 1792. Stadgarna lydde som följer (jämte ett senare tillägg och namnunderskrifter):

Öfverenskommelse.

§ 1. Principen för Sällskapet är likhet; ändamålet inbördes under rättelse och förkofran i det praktiska; wilkoret, oinskränkt upprigtighet, äfven i fel, samt tystnad emot profana.

§ 2. Således intagas inga andra Ledamöter än de som äro af en viss jämnlikhet i medicinsk ålder och titulatur. De äldre och förnämare uteslutas för höflichets skull; snarare skulle man med tiden antaga yngre läkare, om sällskapet har bestånd med tiden.

§ 3. En ny ledamot föreslås af någon af de äldre, men antages ej utan allmänt och oinskränkt samtycke.

§ 4. Alla formaliteter bannlysas; och såsom sällskapet är en sammankomst för vänner af enahanda yrke, äga inga personliga företräden rum, utan den ordning, som ledamöterna imellan bör iakttagas vid talande etc., fastställes medelst lottning.

§ 5. Allt præsidentskap förfaller således af sig sjelft, men en Secreterare måste vara, för att korteligen uptekna allt hvad som förhafves uti ett Diarium; denne väljes för hvart quartal

§ 6. Hvarje vecka hålles en sammankomst af två timar eller mer, och måste hvar Ledamot, utom vid ganska giltigt förhinder, den bevista.

§ 7. Den förhindrade insänder skrifteligen hvad han ärnat föredraga till Secreteraren hvilken då upläser det i den frånvarandes ställe.

§ 8. Den practiska delen af så inwärtas som utwärtas Läkare Wetenskapen är hufvudämnet för sällskapets uppmärksamhet och göromål, hvarunder också begripes allt det af theoretiska delen och andra wetenskaper, som hafver omedelbar inflytelse på utöfningen.

§ 9. I följe häraf berätta Ledamöterna i hvarje sammankomst ej allenast hvad märkvärdigt dem förekommit i sin practik, utan också hvad nytt eller gammalt godt de lärit. — Igenom uppfyllandet häraf vinnes den förmån, att hvarje Ledamot ser, läser och lär sig så mycket, som alla ledamöterna tillsammans.

§ 10. Recensioner af nya skrifter och anteckningar vid hvad practisk lecture som hälst meddelas sällskapet af hvar och en ledamot så mycket som möjligt är; och kunna de förre, äfvenså wäl som märkvärdige casus practici och andra afhandlingar, befordras till allmännare nytta och brukbarhet genom införande i Wickoskriften för Läkare, sedan de af Sällskapet blifvit granskade och gillade.

§ 11. Som således Ledamöternas göromål imellan sammankomsterna blir ämnet för samtalen under desamma, bör hvar och en ledamot åtaga sig något wisst att göra, såsom en recension, en afhandling, anmärkningar utur och öfver en bok, o. s. w. hvarom öfverenskommes vid slutet af hvar sammankomst för den tillkommande.

§ 12. Desse skriftlige eller muntelige anförander ske så kort som möjligt är i den ordning som ledamöterna genom lottningen tillfallit; och må

den, hvars ordning det sedan är att tala antingen göra anmärkningar vid den förres ämne eller föredraga något nytt, men att falla hvarandra i talet ware strängeligen förbjudet. Håldre än att twista länge om ett ämne, som skulle vara hinderligt för andra, uppskjutes dess vidare utfärdande till nästa gång.

§ 13. Om någon af Sällskapet reser ifrån staden på längre tid än 14 dagar, bör han dock under detta arbeta och insända sitt arbete.

§ 14. Säsom begreppet af sällskap medförer en närmare vänskap och fastare förtroende, bör den ena Ledamoten i swårare practiska händelser, få rådföra sig med de andra, och i synnerliga fall sammankalla urtima sammankomst.

§ 15. En fullkomlig tysthet om sällskapet och dess yrken i agt tages mot alla som dertill icke höra, i synnerhet mot andra läkare, till dess derom annorlunda öfverenskomes.

§ 16. Tiden och omständigheterna kunna göra många tilläggningar till desse regler; men icke gärna förändringar.

§ 17. I stöd af Likheten och Friheten, böra såväl desse tilläggningar, som andra förefallande mål, bero på enhälligt samtycke, och ej på omröstning och pluralité; hwilket skulle medföra twång för de olika tänkande; utan hvilat saken, tills den vid ny proposition enhälligt antages eller förkastas.

§ 18. Sista sammankomsten i hvart Quartal, då Secreterare väljes för det nästa, lottas om ordningen Ledamöterna imellan för samma Quartal. En ny Ledamot som antages midt uti ett Quartal, måste nöja sig med sista rummet, tills denna lottning sker, då han ingår deruti.

§ 19. Straff och böter utsättas ej, emedan hvar och en Ledamots nit om egen och andras upplysning antages såsom full borgen för dess skyldigheters uppfyllande.

Stockholm den 25 juli 1792.

Joh. Chr. Haartman.

Olof Jac. Ekman.

Jonas H. Gistrén.

Chr. Carlander.

Tillägg enligt Protokollet den 2 jan. 1793.

Hvar och en af Ledamöterna upptecknar alla sina patienter och deras sjukhistorier af mer eller mindre betydighet, och uppläser dem i sällskapet en gång i månaden; de betydligaste inlämnas skrifteligen att förvaras vid handlingarna och vidare användes efter öfverenskommelse.

In fidem

Carlander.

Med ofvannämnde statuter förklarar jag mig nöjd.

Stockholm den 23 januari 1793. N. Almroth. — Den 26 februari 1793.

P. G. Tengmalm. — Den 8 maj 1793. O. Galleen. A. Thunberg. — Den 18 september 1793. Fr. Fröberger.

De senare tillkomna ledamöterna voro följande:

N. ALMROTH var född 1761, blef med. dr. 1788, ledamot af kir. socie-

teten 1792, regementsläkare 1792, anatomie prosector 1793, stadsfysikus i Stockholm och assessor i Collegium medicum 1795, öfverfältläkare 1812, medicinalråd 1830, död 1832.

P. G. TENGMALM, född 1754, med dr. 1785, fristadsläkare i Eskilstuna 1785, företog en vetenskaplig resa till England och Skottland 1792—1793, provinsialläkare i Västmanland 1793, död 1803. En lärd och begåfvad man, ornitolog; hans namn är bevaradt i artnamnet *Strix Tengmalmii*. Tengmalms bref till Carlander äro bland de intressantaste i den stora Carlanderska, till eftervärlden bevarade brefsamlingen.

O. GALLEEN, f. 1765, kirurg på flottan under kriget 1788—1790, med. dr. 1793, provinsialläkare 1795—1808, sedermera affärsman med kommerseråds titel från 1815, död 1838.

A. THUNBERG, f. 1755, fil. mag. 1787, med. lic. 1793, med. dr. 1794, adjunkt i veterinärkonsten i Skara 1794, konrektor i Skara 1797, rektor i Skara 1811, prästvigd 1810, titulär prost 1814, död 1816.

F. FRÖBERGER f. 1762, kir. mag. 1788, stadskirurg i Stockholm 1793, med. dr. 1798, professors titel 1801, död 1824.

Ytterligare tre ledamöter invaldes, men togo ej inträde i Societeten.

Societetens hela ledamotantal utgjordes sålunda af nio personer.

De antagna stadgarna vittna om det mest brinnande nit för vetenskapen, men de äro på samma gång ganska opraktiska. Stadgarna innehålla de för akademier vanliga bestämmelserna om jämlikhet, sådana de återfinnas t. ex. i Vetenskapsakademiens stadgar af år 1741 och i Svenska Akademiens stadgar af år 1786. Emellertid äro dessa bestämmelser, möjligen under inverkan af franska revolutionens anda, drifna nästan till löjlighet, i det att det stadgas i paragraferna 4, 12 och 18 att ledamöternas rätt att yttra sig i tur efter hvarandra bestämmes genom lottning, som upprepas hvarje kvartal. En annan yttring af denna jämlikhetsanda är bestämmelsen i § 2, att inga andra ledamöter antagas än de som äro af jämlikhet i medicinsk titulatur, ett stadgande som ju, ifall sällskapet skulle fortfara, snart måste leda till olösliga motsägelser. Bestämmelserna om ledamöternas skyldighet att arbeta äro ganska drakoniska. Den omöjligaste paragrafen är § 17, där det säges, att alla beslut måste fattas på grund af enhälligt samtycke; således fullkomlig polsk riksdag med absolut veto. Stadgandet i § 1 och § 15 om tystnad angående sällskapets tillvaro har gifvit anledning till missförstånd, i det man trott att sällskapet icke vågat yppa sin tillvaro »af politiska skäl» (sällskapets stiftande skedde kort efter Gustaf III:s mord); orsaken till tystnadsplikten är likväl en helt annan och mycket mera trivial, man finner den i § 9 af Carlanders den 12 juli föredragna utkast till stadgar, där det heter: »För allmänna grinet skall nämnas aldrig

hvarken sällskapet eller dess yrken för någon som ej dertill hörer, vare sig läkare eller ej.» Det var således helt enkelt blygsamhets-skäl som vållade, att Sällskapet på Carlanders förslag bevarade sin anonymitet, och detta stämmer väl öfverens med hvad ofvan är anfördt vid Carlanders karakteristik.

Vid sammankomsten den 12 juli 1792 valdes Carlander till sekreterare, och det bestämdes att sammankomsterna skulle äga rum i Carlanders bostad onsdagarna kl. 4 e. m. De vetenskapliga arbetena utgjordes företrädesvis af recensioner af utländska tidskrifter och böcker samt af redogörelser för enstaka sjukdomsfall. Enligt stadgarnas § 10 var det meningen att offentliggöra en del af Societetens arbeten i Wickoskriften för läkare. Härmed menas den tidskrift som åren 1781—1786 utkom under titel Veckoskrift för Läkare och Naturforskare, men hvars titel 1787 ändrades till Läkaren och Naturforskaren (»emedan den länge sedan upphört att utgifvas veckotals»); namnet »veckoskriften» användes dock fortfarande. Så vidt jag kunnat se vid genomgående af Societetens handlingar, jämförda med innehållet i nämnda tidskrift, är det endast en eller annan recension af Carlander, som blifvit offentliggjord i tidskriften. Carlander säger i protokollet för den 18 juli 1792: »C. recenserade arket 3, 4, lemnades till assessor Odhelius¹⁾». Redan under första tiden af Societetens tillvaro var det svårt att hålla ihop ledamöterna, men det gick dock någorlunda så länge Carlanders järnvilja behärskade Societeten, och så länge Carlander gjorde mesta arbetet själf. Emellertid flyttade Carlander 1793 till Göteborg; den 28 augusti 1793 nedlade han sekreterarebefattningen, som han dittills alltjämt bestridt, och den 11 september valdes Gistrén till sekreterare.

Gistrén hade ej Carlanders obändiga kraft, utan var en mera vek natur, och han lyckades ej hålla tillsammans Societeten, utan den föll snart sönder. Redan den 3 oktober 1793 skrifver Gistrén till Carlander: »Vi ha allenast haft en riktig session sen du reste. — — — Nu ser du huru angelägen din närvaro var för Societetens bestånd. Vid ledighet sätt upp en skarp föreställning att föreläggas morosi absentes. . . . I alla fall skola du och jag soutenera en correspondance de metier och meddela hvarannan våra manuseripter in extenso en gång hvar år, eller huru?» Den 11 december 1793 hölls sista sammankomsten²⁾; sista paragrafen i protokollet

¹⁾ Odhelius var 1792 redaktör af Läkaren och Naturforskaren.

²⁾ »Societeten» omtalas i Läkaresällskapets protokoll den 17 febr. 1818 (Carlander var då S. L. S:s sekreterare); sedermera omnämndes den ej därstädes förrän den 10 aug. 1847, då dess handlingar (ofullständiga) öfverlämnades till S. L. S.

lyder: »Gal. lofvade att vara verksammare, lånte af handlingarna åtskilligt.»

Gistrén uppgaf ej genast hoppet om Societeten, utan gjorde åtskilliga försök att upplifva densamma; i brev till Carlander talar han om än den ena, än den andra, som vore lämplig biträda härvid. Den 6 mars 1794 föreslår Gistrén Carlander, att man skulle försöka få in professor A. J. Hagström (om honom, se nästa kapitel, bland S. L. S:s stiftare) i Societeten, »ehuru det strider mot våra första statuter att antaga folk af titlar i Societeten». Carlander svarar härpå den 29 mars: »Att engagera sig med Hagström vore ej så galet, ty han är värkel. arbetsam, fast tjock och frodig — — — Till och med om vår — — öfverenskommelse skulle ändras — — — gör det ingenting, endast confratres vilja arbeta.» Gistrén skrifer den 16 juni 1794 att han talat vid Hagström, Carlander skref likaledes till Hagström i ämnet, men den 14 aug. 1794 skrifer Hagström till Carlander: »Gistrén nämnde något sällskap för mig en gång en passant — jag har ej hört af honom om den saken sedan — min tid medger också ej att vara i den saken till någon nytta. Jag hinner ej göra skäl för mig på de ställen jag är, mindre att ingå nya förbindelser.» Den 1 september 1794 skrifer Gistrén till Carlander: »Jag ser att allt hopp om Societetens upplifvande är ute.»

Carlander och Gistrén voro sålunda de enda trogna af Societetens ledamöter; den 25 juni 1794 skrifer Carlander till Gistrén: »Som jag hittills anser Societeten såsom förlorad eller ensamt bestående i din person, så adresserar jag mina små casus och funderingar till dig allena.» Deras brefväxling fortfor i många år, till 1814, då Carlander återflyttade till Stockholm (för öfrigt räckte brefväxlingen äfven efter 1814 under de tider, då de genom den enas eller andras bortovaro från Stockholm voro skilda från hvarandra). Man kan säga att denna vetenskapliga brefväxling var den direkta fortsättningen af Societetens sammanträden, och att Societeten sålunda på sätt och vis räckte många år efter sedan de protokollförda sammanträdena upphört.

Gadelius' och Berzelius' försök att inrätta ett läsesällskap 1802.

Tvenne af Svenska Läkaresällskapets stiftare, E. Gadelius och J. Berzelius (om dem, se nästa kapitel bland S. L. S:s stiftare) gjorde 1802 ett misslyckadt försök att bilda ett läsesällskap i Stockholm. Detta försök bör omnämnas här, ty i S. L. S:s allra

första historia ingår också frågan om bildandet af ett läsesällskap, och vid detta senare tillfälle, 1807, var det äfven en af de nämnda läkarna, Gadelius, som begärde och den gången erhöll tillstånd att inrätta ett allmänt medicinskt bibliotek.

I slutet af 1700-talet, då böcker, särskildt utländska, voro ganska dyra och svårt åtkomliga (bokhandeln låg ännu i sin linda, och postförbindelserna mellan olika länder voro outvecklade), bildades på olika håll ibland kunskapstörstande personer s. k. läsesällskap, hvilkas medlemmar sammansköto pengar till inköp af böcker och tidskrifter, som sedan voro tillgängliga för ledamöterna, dels till läsning å en bestämd lokal, dels ock till hemlåning. Det läsesällskap, som är bäst känt, och efter hvilket en del öfriga bildade sig, är Upsala Läsesällskap. Då Berzelius och Gadelius helt säkert ämnade bilda sitt läsesällskap efter detta mönster, som åtminstone Berzelius väl kände till från sin Uppsalatid, och då det läsesällskap, som Gadelius ämnade bilda 1807 (ehuru det egentligen aldrig kom till stånd) var afsedt att organiseras såsom Upsala Läsesällskap, så vill jag här något redogöra för det sistnämnda läsesällskapets stadgar. »Reglor» för detsamma äro antagna den 29 december 1798. Något särskildt tillstånd från myndigheterna synes då icke ha fordrats för läsesällskaps bildande. Reglorna innehålla 22 paragrafer. Öfver inrättningen hafva 5 direktörer uppsikt, ibland dem äro Kungl. Akademiens rektor och bibliotekarie beständiga, de öfriga 3 ombytas genom val af och bland subskribenterna hvar tredje månad. Hos direktörerna anmälas de, som vilja ingå i läsesällskapet, och då de därtill bifall lämnat, betalas subskriptionssumman. Direktörerna tillse, att inga andra blifva emottagna än de, hvilkas seder och rykte äro oförvitliga o. s. v.

Ibland de ledande i detta läsesällskap var med. professor P. Afzelius, Carlanders goda vän. I deras brefväxling talas emellanåt om Upsala Läsesällskap, och Carlander anskaffar ibland engelska böcker och tidskrifter åt detsamma.

Gustaf IV Adolf var vid denna tid ej särskildt afvogt stämd mot vetenskapen, därom vittna en del åtgärder. Så t. ex. hade medicinalrådet S. A. Hedin alltsedan 1798 kungl. understöd för den tidskrift han utgaf under namn af Vetenskaps-Handlingar för Läkare och Fältskärer, och då Berzelius och Gadelius 1806 öfvertogo denna tidskrift, som då hette Vettenskaps-Jurnal för Läkare och Fältskärer, fingo de bibehålla statsunderstödet. (I Collegii medici protokoll 16 febr. 1807 heter det: »Sedan Professoren Berzelius och Prosect. Doktor Gadelius till Collegium inlämnat 134 exemplar af Vetenskaps-Journalen, så beslöt Kungl. Collegium,

i stöd af Konungens nådiga bref af den 17 februari 1806 låta till dem utlämna 100 Rdr, med ärendran at vid nästa Toms utgifwande iagttaga ett stafningssätt mera öfverensstämmande med vetenskapen». — I följande häften ändrade utgifvarna stafningen från Vettenskaps-Jurnal till Vettenskaps-Journal).

Om sålunda Gustaf IV Adolf i viss mån gynnade vetenskapen såsom sådan, så lade han i stället en svår hämsko på utvecklingen genom sina stränga åtgärder mot tryckfriheten. Under inverkan af sin paniska förskräckelse för franska revolutionens läror och af sitt inrotade hat till franska revolutionens son Napoleon, införde han åtgärder mot tryckfriheten så stränga, att de gränsa till det otroliga. I en instruktion, utfärdad för hofkanslern den 23 februari 1802 uppdrogs åt denna ämbetsman öfverinseende öfver boktryckerierna, bokhandeln, lånbiblioteken och bokauktionskamrarna i riket, bokbindare däri inbegripna; § 4 af denna instruktion lyder: »Privilegier på bokhandel meddelar Hofkanslern äfvensom särskildt tillstånd att inrätta lånbiblioteker, hvilken förmån hädanefter förnämligast bör bokhandlare tilldelas.»

Hofkanslern utöfvade en sträng tillsyn, ingen bokhandlare fick sälja en bok, utan att den förklarats tillåten; de läsesällskap, som förut funnos, måste årligen insända förteckningar på sina böcker, och de böcker, hvilka hofkanslern fann skadliga,ingo ej finnas där. Ännu värre blef det, då konungen 1803 förbjöd alla danska böcker och tidningar (emedan en dansk författare uttalat sig oförsiktigt om Norrköpings riksdag) och 1804 alla franska böcker och tidningar ¹⁾ (sedan konungen den 29 aug. 1804 förbjudit *all* fransk litteratur, måste han dock ta tillbaka litet redan den 29 november samma år, då han tillät att Journal des Dames infördes »för drottningen och hertiginnan» samt ett par journaler för kungliga teatern). En följd af dessa och många andra liknande eller värre bestämmelser angående tryckfriheten blef en oerhörd förbittring bland de bildade samhällsklasserna. Denna förbittring tog sig uttryck i ett inbitet hat mot konungaviljans verkställare, hofkanslern friherre C. B. af Zibet, en man som för öfrigt ansågs såsom en förtjänstfull ämbetsman. Såsom bevis på detta hat må anföras följande utdrag ur ett bref från P. Afzelius den 22 maj 1809 till Carlander:» — — — Litteraturens vänner hafva således allt skäl att också lägga ett ord till den allmänna förbannelse vår nu lyckligen störtade regering fått och förtjent. Zibet, som varit för-

¹⁾ P. Afzelius skrifver med anledning häraf den 17 september 1804 till Carlander: »Danska böcker förbjödos i fjol. I år har samma öde träffat de franska. Förmodel. skall det äfven i sin ordning hända med de tyska och engelska. Man söker som mig tyckes att bringa vår litteraira nullité au niveau med vår politiska.»

nämsta orsaken till alla inskränkningar af tryckfriheten och till alla förbud mot införandet af böcker och tidningar, håller på att dö af en fistula urinaria, och jag kan icke neka, att jag, då jag under mitt vistande i Stockholm för några dagar sedan blef kallad till honom, såg hans lidande utan särdeles medömkan. Också ytttrade det sig, hans karakter likmätigt, mera genom ilska, svordomar och förbannelser än genom jämmer och pjunk — . . . »

För att få kännedom om de förhållanden, som gjorde sig gällande vid beviljandet af tillstånd till läsesällskaps inrättande efter utfärdandet af den nyss nämnda instruktionen den 23 februari 1802 för hofkanslern, har jag i riksarkivet genomgått hofkanslers-ämbetets handlingar från denna tid till statshvälfningen 1809, då hofkanslern sattes ur tjänstgöring.

Gadelius och Berzelius inlämnade till Kungl. Maj:t följande skrifvelse (originalet skrifvet med Gadelius' handstil):

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Angelägne därom, at ej allenast såsom Läkare gagna medmänniskor, utan at äfven befodra all slags nyttig litteratur på et mera utvidgadt sätt, genom Utländska tidningar och Journaler, som afhandla vetenskaperna och de uti desse gjorde eller skeende upptäckter; våge vi, i djupaste underdånighet anhålla, om Eders Kongliga Majestäts allernådigste tillåtelse att få hit införskrifva och vettgirige Läsare til handa hålla, alla så beskaffade dag- vecko- och månads skrifter samt afhandlingar, och at, i sådant ändamål få inrätta ett så kalladt Läsesällskap, där håg för kunskaper och praktik, i flera Vetenskaps-grenar, må genom en lätt och mindre kostsam tillgång på goda materialier, kunna uppmuntras och förenas, til befrämjande af en sann och för Staten alltid nyttig upplysning, ibland dygdige och verksamme Medborgare.

Med djupaste vördnad, tro och nit hafve vi den nåden framhärda

Stormäktigste Allernådigste Konung

Eder Kongliga Majestäts

allerunderdånigste och troppligtigste under-
sätare

ERIC GADELIUS

Med. Doctor.

JACOB BERZELIUS

Medicinæ Adjunct.

Ofvanstående skrifvelse är odaterad, men på densamma är antecknad: »Inkom 3 Nov. 1802. Remitt. 3 Nov. till Hof. Cantzl. yttrande».

Hofkanslern afgaf följande utlåtande:

Underdånigt Memorial

Då jag nu i underdånighet återlemnar Medicinæ Doctorn Gadelii och Medicinæ Adjuncten Berzelii ansökning att få inrätta ett så kalladt Läse-Sällskap m. m. anser jag mig först böra underdånigst hemställa om icke Eders Maj:t emot rätta begrepet af 4 §¹⁾ uti den Hof Canztlers Ämbetet nådigst meddelte Instruction blifvit med denna ansökning besvärad. Den som har ett Lån Bibliotheque kan lika så svårigen förhindras att på stället tillåta läsning af sina böcker, som den hvilken äger ett Läsbibliothèque att utlåna sina. Dessa båda inrättningar lära väsendtligen vara ett och detsamma.

Skulle Eders Maj:t, sådant oagtat, behaga ansökningen till nådigste pröfning upptaga, vågar jag icke i underdånighet tillstyrka ett bifall, hvarigenom tvenne unge och redan skicklige Läkare skulle kunna dragas ifrån ett yrke som, till utvidgande af deras kunskaper och erfarenhet, lär fördrå all deras tid och tyckes minst tillåta dem att blanda sig uti företag, som, enligt Eders Maj:ts nådiga förordnande uti ofvannämnde §, förnämligast böra med Bokhandeln förenas.

Stockholm den 18 November 1802.

C. B. ZIBET

A. D. Hummel

Till Konungen underdån.

Slutbehandlingen af detta ärende har jag äfvenledes i riksarkivet funnit i prot. hållet i konseljen inför Hans Kongl. Maj:t den 30 Nov. 1802, hvars § 19 lyder:

Kongl. Maj:t fann detta mål ej höra till dess omedelbara pröfning.

De båda sökandena²⁾ ha ej vidare fullföljt ärendet vid rätt forum hos hofkanslern, utan nöjt sig med Kgl. Maj:ts utslag.

¹⁾ Om denna §, se ofvan sid. 17.

²⁾ Berzelius berättar i sin självbiografi (J. Berzelius, Själfbiografiska anteckningar, Stockholm 1901, s. 118) denna historia på ett något afvikande sätt. Han säger nämligen:

»Kort efter min anställning i Stockholm hade jag i sällskap med en annan vetgirig kamrat, dr Gadelius, försökt uppgöra en läsecirkel, som skulle subskribera på flera utländska vetenskapliga journaler af fysiskt, kemiskt, anatomiskt och medicinskt innehåll; men då en sådan icke kunde uppgöras utan hofkanslersämbetets tillstånd och vi därom hade till dåvarande hofkanslern Zibeth inlemnadt memorial, fingo vi ett nekande svar med tillägg, att sedan vi slutat våra studier vid universitetet, K. M:t af oss väntade, att vi utan allt nyhetskrämeri skulle söka gagna med användandet af de kunskaper vi inhämtat.»

Att Berzelius på detta sätt dels missmint sig, dels blandat bort innehållet i denna ansökan med innehållet i en liknande, längre fram omtalad ansökan af år 1807, är lätt förklarligt af den omständigheten, att dessa hans anteckningar (enl. uppgift af prof. H. G. Söderbaum i företalet till Själfbiografien) ej nedskrefvos förrän ungefär år 1840, således 38 år efter sedan ansökan ingifvits.

Hvad nu Gadelius' och Berzelius' ansökan beträffar, så framgår det af densamma, att det varit fråga om inrättandet af ett allmänt vetenskapligt läsesällskap, ungefär såsom det i Uppsala. Vid genomgåendet af hofkanslersämbetets handlingar finner man, att Gadelius' och Berzelius' ansökan om bildande af ett läsesällskap är den första som inkommit efter utfärdandet af den omnämnda instruktionen för hofkanslern. Den blef också, på grund af instruktionens § 4, af hofkanslern afstyrkt (den kom, såsom inlämnad till orätt forum, ej under hans direkta pröfning), och sammalunda afslog hofkanslern också under följande år utan undantag alla af enskilda personer, icke-bokhandlare, ingifna ansökningar i samma riktning. Den första och enda ansökan af en enskild person att inrätta ett läsebibliotek, som af hofkanslern beviljades, var Gadelius' nästa ansökan 1807, men det är en annan historia, som kommer i följande kapitel.

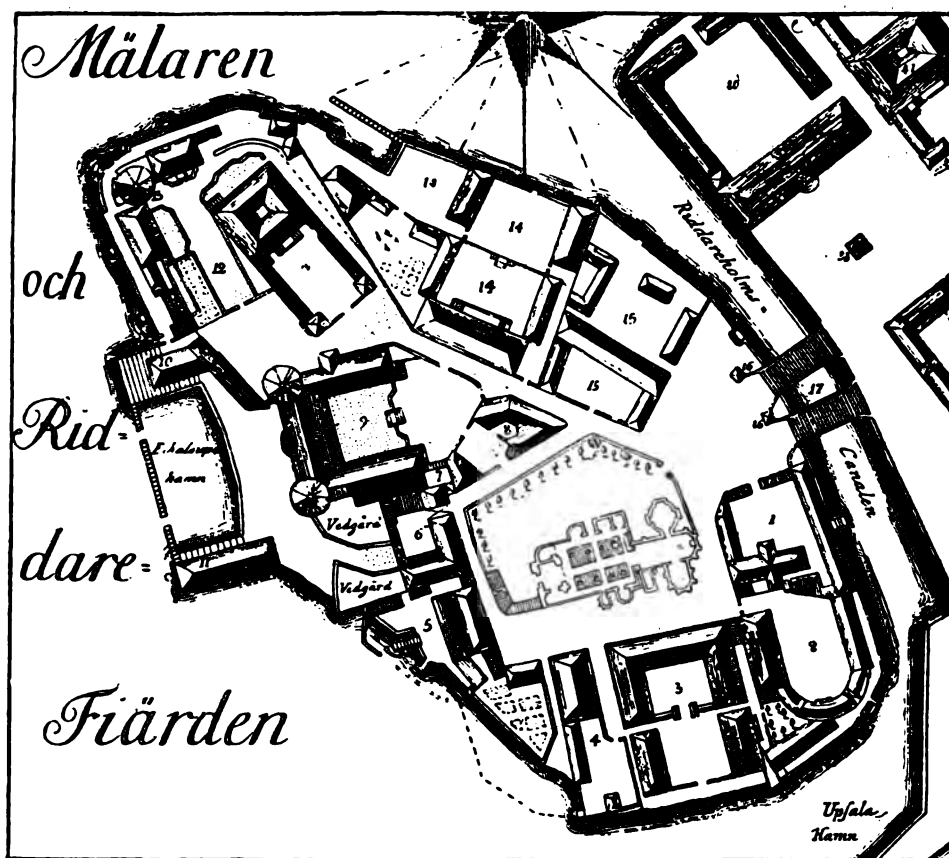
Collegii medici och den anatomiska professurens lokaler i början af 1800-talet.

Innan jag berättar om S. L. S:s första upprinnelse, måste jag först inledningsvis nämna något om de lokaler, som inrymde Collegium medicum, och om de rum, som tillhörde professuren i anatomi. S. L. S:s första historia är nära anknuten till de nämnda institutionernas vid denna tid.

Efter kirurgiska societetens upplösning 1797 utbildades kirurger fortfarande genom en lärotid hos »mästare», de skulle sedan ytterligare förkofra sina kunskaper antingen hos mästervälskärer, vid sjukhus eller vid akademierna. Vidare skulle de i sex månader göra tjänst vid Serafimerlasarettet samt bevista anatomiska inrättningen och accouchementshuset (professuren i medicin och farmaci är ej särskildt omnämnd i stadgan) och slutligen examineras inför Collegium medicum. De tre professurerna i anatomi-kirurgi, i medicin-farmaci och i obstetrik kallas i handlingar från denna tid ofta för det kirurgiska undervisningsverket.

År 1790 hade Collegium medicum sina rum i »lilla flygeln af gamla kungshuset¹⁾, ingången i gränden vid kyrkomuren, anatomisalen låg nedanom Collegium medicum» (Vägvisare genom Stockholm, tr. 1790). Se bifogade karta (pl. 2, n:r 7 och 8) öfver Riddarholmen vid slutet af 1700-talet, hvilken då tedde sig ganska olika mot nu.

¹⁾ Gamla kungshuset, pl. 2, n:o 9, är nuvarande Birger Jarls torg 16, som hyser en del ämbetsverk.

2. Karta öfver Riddarholmen 1771.

Efter JONAS BROLINS »Grundritning öfver Stockholms stad».

5. Professor Schulzenheims hus.	10. Slottsbageri (det hus som sedermera inrymde anatomiska inrättningen, Collegium medicum och Svenska Läkaresällskapet).
6. K. kammarrevision.	11. Kök.
7. K. Collegium medicum.	
8. Anatomisalen.	
9. Gamla kungshuset.	

Då dessa Collegii rum voro synnerligen bristfälliga, så förhyrdes 1792 rum för Collegium i accouchementsinrättningen vid Fredsgatan (motsvarande nuvarande Fredsgatan 9).

Natten mellan den 15 och 16 november 1802 härjades en del af gamla kungshuset af en svårare eldsvåda. Då reparation af

huset därefter skulle ske, måste dess olika lägenheter utrymmas, och anatomiska inrättningen, hvars rum för öfrigt blifvit skadade af eldsvådan, uppsades till aflyttning den 1 april 1803. Inrättningens chef, prof. och öfverdirektören A. J. Hagström (en af S. L. S:s stiftare, se nästa kapitel) erhöi af Collegium med. uppdrag att inkomma med förslag till anskaffande af nya rum för anatomiska inrättningen och inlämnade den 10 februari 1803 en skrifvelse, hvori han föreslår Collegium att hos Kongl. Maj:t göra följande anmälan:

Utan att våga fordra det en så prydelig och vidlyftig Byggnad här måtte til Anatomiskt och Chirurgiskt Lärohus inrymmas, som i andra Länders större städer, i synnerhet i hufvudstäderna hos våre Grannar, Ryssland, Preusen och Dannemark, bör väl likväl för det antal studerande som vanligen sig här finner, tillbörligt utrymme gifvas att kunna sig i vetenskapen öfva. Här bör finnas Lections och Examens rum, samt rum för præparaters färfärdigande och bevarande.

Under de 21 år som jag varit tjänstgörande vid Anat. inrättningen härstädes har jag sökt samla de nödigaste Anatomiska och Chirurgiska Böcker samt åtskillige i Medicin och Natural historien. Desse Böcker hafva ock alltid stått til tjenst åt alla Elever som velat sig där af begagna, men ej ägt förmåga att sjelf skaffa sig dem, ty de lärandes uplysande och danande til skickelige och kunnige Läkare har alltid varit och skal sannerligen alltid blifva mitt yttersta bemödande, mitt gladaste tidsfördrif. Att denna Anat. och Chir. Boksamling således är för närvarande och bör blifva för det tilkommande, ej allenast för Docentes utan ock för Discentes, af betydelig nytta, lærer Kongl. Collegium finna, då den enligt närlagde förteckning innehåller af de bästa i äldre och nyare tider utgifna arbeten, 39 särskilte värk i 47 volum. in folio, nästan alla med dyrbara Taflor uti, 147 uti 199 volumer in 4:o samt mer än särskilte värk uti volumer in 8:o, et Dublet: samt ökes årligen om Gud förlänar hälsa och förmåga. Denna Boksamling, flere handteknade Anatomiska Taflor, En betydande samling äldre och nyare Chirurgiska Instrumenter, Præparata Anatomica och foetus i spiritus vini och torra; och En samling inlagde officinala växter och alla simplicia som utur de 3 naturens Riken skola enligt Pharm. Suecica finnas på våra Apothek lämnar jag härmedelst til Publici ägo, mot följande vilkor.

1:o. Att nu Nådigst anslås sådane rum som jämte tjenligt läge lämna tilräckeligt utrymme til minst 3:ne stora Dissectionsrum med eldstäder uti, Ett stort Lectionsrum, ljust och anständigt, ett dylikt Examens rum, ett præparat rum samt 2:ne rymlige rum för Böcker och instrumenter, och ett à 2 rum för Waktmästaren.

2:o. Att på samma ställe fås 3 à 4 rum kök och nödige uthus för Professorn att antingen fritt, mot billig hyra eller emot det honom ålades att årligen för en viss summa komplettera Bok- och instrument-samlingen, få bebo. Utan utrymme att upställa och tillbörligen för de Lärande kunna visa dessa samlingar, blifva de onyttige och en förborgad skatt; och har jag nogsamnt funnit att den vackra instrumentsamling som genom Konungens frikostighet äges af Collegium Medicum, samt den som efter framledne H. Öfv. Direct. D:r

Theel blef skänkt til Anatomiska och Chirurgiska inrättningen, hvilke bägge af min skulle förökas och fullkomnas, i brist af tjenligt utrymme dock ej kunna göra tillbörlig nytta.

3:o. Vidare förbehåller jag mig att desse Böcker, ritningar, instrumenter præparater m. m. må anses som en Kongl. Collegii tilhörighet och med Dess öfrige samlingar i desse vägar anteknas; men att de må blifva uti Anatomie Professorns vård til Hans och de lärandes behof, för hvilke senare detta Bokförråd alltid bör stå öppet.

Men i den händelsen att inga rum nu genast innan den 1 April kunde til dessa ändamål fås, så måste K. Collegium underdånigst föreställa nödvändigheten af att åtminstone några provisionella rum til de kostbara och för Elevernas danande högst oumgjängelige præparaters och inventariers förvarande måtte anslås — — — —.

Collegium medicum ingick till Kungl. Maj:t med en skrifvelse af den art Hagström föreslagit; Collegium gör tillika förslag på en del lägenheter som syntes vara passande för ändamålet. Kungl. Maj:t svarade ej på anbudet om Hagströms gåfva, men upplät tills vidare rum för anatomisalen i f. d. slottsbageriet¹⁾ (pl. 2, n:o 10). Hösten 1803 anställdes dissektionerna på nedra botten i detta hus, i öfre våningen höllos föreläsningarna såväl i anatomi som äfven i obstetrik och i farmaci. Fråga uppstod nu om ombyggnad af detta hus, så att i detsamma kunde inrymmas så väl det kirurgiska undervisningsverket som äfven Collegium medicum. 1805 och 1806 nedrefs en god del af huset, och detsamma ombyggdes fullständigt samt påbyggdes med en våning;²⁾ nedre botten inreddes till dissektionsrum och laboratorium, första våningen blef föreläsningssal och rum för de anatomiska samlingarna, andra våningen jemte en vindsvåning inreddes åt Collegium medicum. Några boställsrum åt Hagström kunde under sådana förhållanden ej beredas, men han vidblef icke desto mindre sitt anbud att skänka sina samlingar till staten, och Kongl. Maj:t mottog Hagströms gåfva i följande skrifvelse till Collegium medicum af den 7 febr. 1807:

Sedan hos oss blifvit af Eder i underd. anmält, at til befrämjande af medicinska och chirurgiska Wetenskapernes verksamma odling, Öfver Directeuren, Anatomie Professorn och Riddaren af Vår Wasa Orden, Doctor A. Joh. Hagström, erbjudit at, til ökande af det under Eder vård, dels af enskild nitälskan tillkomne, dels på Publici bekostnad inköpte förråd af Böcker och

¹⁾ Då kungliga familjen efter slottsbranden 1697 flyttade till Wrangelska huset på Riddarholmen, därefter kungshuset kalladt (pl. 2, n:o 9), upbyggdes för hofvets räkning nere vid sjön två smärre byggnader (pl. 2, n:o 10 och 11), den ena afsedd till bageri, den andra till kök.

²⁾ Utseendet af det gamla huset synes af pl. 20, utseendet af det om- och påbyggda huset af pl. 11.

Modeller för Chirurgiske Instrumenter, få, såsom en underdånig gåfva, öfverlämna den samling af Anatomiske Böcker och Tabeller, samt Präparater, Naturalier och Chirurgiske Instrumenter han under dess 25-åriga befattning såsom Lärare vid Anatomiske inrättningen, till de Studerandes fullständigare undervisning sammanbragt och sig förskaffat, men at han därvid tillika yttrat den önskan, at få nyttja och bebo tjenlige Wåningsrum, på samma ställe, som till föreläsnings- Dissections- och förvaringsrum för dessa saker komme at anslås, för at dels handhafva berörde af honom upplåtne samlingar, dels fullkomna de redan påbegynte anatomiska Präparater; Har bemälte Öfver Directeur, oansedt i det hus, som til förenämnde behof samt Sessionsrum för Eder numera är anordnat, sådane Boningsrum icke finnas at tillgå, icke dess mindre hos Oss i underdånighet anhållit, at få hembjuda ofvanberörde Böcker, Präparater och Instrumenter till ungdommens tjenst och nytta, under Anatomie och Chirurgie Professorns wård och Eder uppsigt, samt till den ändan få dem i den wåning, hvilken för Anatomiska och Chirurgiska undervisningen är ämnad, upställa, så snart de skåp, Bord m. m. blifva färdiga, som I i samma afseende i underdånighet begärt. Och som af hvad I härutinnan i underd. yttrat, Wi inhämtat, at i frågavarande af Öfver Directeuren Hagström till det Allmännas tjenst ärbjudne Samlingar äro af et dyrbart värde, samt at de därjämte skulle i väsendtelig mohn bidraga, at, vid Anatomiska och Chirurgiska Wettenskaps undervisningen, ej mindre lätta Lärarens möda än utvidga kundskapsfältet för de Lärande; Så hafve Wi ej allenast med Nådigt nöje antagit den af bemälte Öfver Directeur i förberörde måtto gjorde Donation, utan vele jämväl tillika hafva Eder i Näder anbefalt, at högtideligen förklara Gifvaren det Nådiga välbehag, hvarmed Wi anse detta vädermåle af hans utmärkte nit för sin Wettenskap, och hans därigenom ådagalagde berömliga omsorg för samma Wettenskaps tillväxt och befordran inom Fäderneslandet. — — —

Den 6 Juni 1807 tog Collegium med. sina nya sessionsrum i besittning.

Om värdet af Hagströms gåfva får man en föreställning genom den af honom 1811 från trycket utgifna Förteckning på de böcker samt chirurgiska och anatomiska instrumenter och präparater som tillhöra Theatrum anatomicum och Undervisningsverket för läkare i Stockholm. Af företalet till denna förteckning framgår, att största delen af dessa samlingar utgöras af Hagströms gåfva. Trafvenfelt, en annan af S. L. S:s stiftare (se nästa kapitel) talar i en diktamen till Ridderskapets och Adelsn protokoll den 6 september 1809 om Hagströms lysande förtjenst, »som skänkt sina samlingar i anatomien och kirurgien af instrumenter och böcker till en skön minnesvård af dess oegennyttiga begär att gagna fosterlandet, och hvilkas donationsvärde vida öfverstiger flera års löninkomster vid detta dryga och svåra kall; ¹⁾ och

¹⁾ Hagströms årslön var 500 kronor.

likväl var denna accession ett oundgängligt behof för en säker kirurgisk undervisning».

De anatomiska och kirurgiska samlingarna voro såsom ett offentligt museum tillgängliga för allmänheten, enligt hvad föreläsalet till ofvan nämnda bok angifver: »På det denna samling ej måtte vara en dold skatt, har den, allt sedan Konungen nådigst gifvit tillräckeligt utrymme för dess uppställande, varit för hvar och en att ses, nyttjas och däraf hämta undervisning.»

II. Svenska Läkaresällskapets instiftande.

Stiftarna. — Instiftelseurkunden. — De olika stiftarnas andel i Sällskapets bildande. — Det första stadgeförslaget. — Tillstånd för Gadelius att inrätta ett medicinskt bibliotek. — De utländska krigen såsom orsak till uppskjutandet af Läkaresällskapets arbeten.

Stiftarna.

Svenska Läkaresällskapet stiftades 1807 genom en sammanlutning af sju män, alla mer eller mindre ryktbara i den svenska läkarevetenskapens häfder. De sju voro, anförda efter deras ålder, Carl Fredric von Schulzenheim, Henric Gahn, Anders Johan Hagström, Jonas Henric Gistrén, Eric Carl Trafvenfelt, Eric Gadelius och Jöns Jacob Berzelius. Hvar och en som har intresse för Svenska Läkaresällskapets historia är utan tvifvel också intresserad att erfara något om dessa män, och jag meddelar därför först några kortfattade uppgifter om stiftarnas af vårt Sällskap lif och verksamhet.

CARL FREDRIC SCHULZ, adlad VON SCHULZENHEIM föddes på egendomen Svartskär nära Falun den 17 juni 1745. Efter slutad skolgång studerade han 1762 vid Uppsala universitet, blef samma år inskrifven som lärling i kirurgien och aflade 1765 kirurgie studiosi examen. Han blef 1766 underfältskär vid Serafimerlasarettet, förestod 1767 och 1768 professuren i kirurgi och anatomi i Stockholm, bestred 1769 föreläsningarna i barnförlossningsvetenskapen såsom vikarie för sin broder David von Schulzenheim. Under åren 1768 och 1769 undergick han de tre examina rigorosa inför Kirurgiska Societeten. 1770 blef han medicine doktor i Greifswald. På förslag af den berömde Olof Acrel, som då var öfverkirurg vid Serafimerlasarettet, antogs Schulz 1772 till dennes medhjälpare vid Serafimerlasarettet. 1779 blef han ledamot i Kirurgiska Societeten, 1780 assessor i Collegium medicum, 1782 blef han adlad, 1793 blef han läkare vid krigsakademien på Karlberg, 1800 blef han generaldirektör öfver sjukskötseln vid läns-

3. *L. Pasch d. y. pinx.*

L. Pasch d. y. pinx.

L.

70 .vml
av/8071x0

lasaretten, 1806 blef han efter O. af Acrels död ensam öfverkirurg vid Serafimerlasarettet. Han afled den 2 sept. 1808 på sitt landtställe Hummersberg vid Karlbergssjön, 63 år gammal »i en då gångse remitterande höstfeber», säger A. J. Hagström i sitt åminnelsetal öfver von Schulzenheim inför Vetenskapsakademien 1809; »i en mera egentelig nervfeber», skrifver Gistrén i ett bref till Carlander den 22 sept. 1808.

C. F. v. Schulzenheim var en af Sveriges mest framstående läkare på sin tid, och särskildt var han en utmärkt kirurg. Han deltog ofta i vården af den kungliga familjens medlemmar, då de voro sjuka; han hade en stor praktik vid hofvet och bland de högre samhällsklasserna. Hos sina kolleger hade han stort anseende, och hans biografer ge alla sitt erkännande åt hans kunskaper, hans begåfning, hans intresse för läkarevetenskapen, hans fasta, redliga karaktär och hans ädla uppförande mot kamrater och yngre läkare. T. o. m. Gistrén, som i sina bref till Carlander är rätt skarp mot sina medbröder, säger om honom — »så ersättes ej mannen så lätt, ty han hade godt praktiskt öga och nit för vetenskapen samt personligt anseende, som så väl behöfs vid hofvet och bland de förnåma — de förnåma få vänja sig vid oss mindre pompöse läkare.»

Medicinalrådet S. A. Hedin, som särskildt intresserade sig för utgifvandet af porträtt af framstående svenska läkare, har till en samling af dylika porträtt, som nu tillhör Svenska Läkaresällskapet, bifogat en del korta, ofta rätt uddiga biografiska uppgifter. Om C. F. v. Schulzenheim säger Hedin: »S. var en af de mest förtjänte läkare Sverige ägt. Ganska snäll fältskär, något för ömsint. Hans ställning, gång och utseende var ganska manlig och røjde själfkärlek och öfverlägsenhet, nästan arrogance. Men allt detta hörde mera till det utvärtes förhållandet än till hans verkliga karaktär, som var mycket hederlig och skild från alla smärre utsikter. Han följde noga sitt tidehvarfs upplysning, men var icke egentligen lärd. Fallen för vällefnad gaf han mycken tid åt bordets nöjen och glada sällskap, men spelade aldrig.»

Genom sitt gifte var v. Schulzenheim en rik man, han förde ett stort hus och var en gästfri man. Af taxeringslängderna för år 1807 framgår, att han betalade i hyra 550 Rdr B:o (= 775 kronor) för en våning med 30 dubbla och 5 enkla fönsterluffer, att han hade 3 rum med sidenmöbler, att han skattade för bruk af sidentyg, att han hade 3 täckvagnar och 3 andra vagnar, en täcksläde och en annan släde o. s. v.

Hans efterlämnade medicinska skrifter äro rätt obetydliga.

HENRIC GAHN föddes i Falun den 1 januari 1747. Hans mor var syster till de framstående läkarna David och Carl Fredric von Schulzenheim (den senare äfvenledes en af S. L. S:s stiftare). 1762 började han sina studier i Uppsala, valde den medicinska banan och hade den lyckan att njuta en särskild och närmare handledning af Carl von Linné. Under en stor del af sommaren 1766 vistades han hos Linné på dennes egendom Hammarby, dels för att i naturalhistorien i allmänhet åtnjuta Linnés undervisning, dels för att utarbeta sin disputation *Fundamenta Agrostographiæ*, som han under Linnés presidium försvarade 1767. Samma år aflade han med. fil. examen. Efter fortsatta studier dels i Uppsala, dels i Stockholm aflade han i Uppsala den 29 nov. 1769 examen i medicinens teoretiska delar; därom har Linné i medicinska fakultetens protokoll med egen hand skrivit: »Denne H. Gahn gjorde en vacker examen till Facultetens nöje och proclamerades till Candidat.» 1770 aflade han den praktiska eller licentiat-examen och utgaf sin gradualafhandling: *De partu serotino*.

I sept. 1770 företog han en treårig utländsk resa, vistades först i norra Tyskland, företrädesvis i Göttingen, och begaf sig sedan öfver Holland till London, dit han ankom i aug. 1771. I London stannade han under mycket trägna studier ett helt år och stiftade där vänskap med den tidens främsta engelska läkare, med hvilka han framgent underhöll en liflig brefväxling. Från London begaf han sig till Edinburgh, särskildt för att studera prof. W. Cullens nya system i medicinen. Efter att sedan i en del engelska städer och hamnar ha studerat medicinska inrättningar, spisordning, beklädnad, luftväxling m. m. på engelska krigsskepp och handelsfartyg (hvad vi nu kalla för fartygshygien) återvände han till hemlandet och ankom till Stockholm i augusti 1773. Under sin bortovaro hade han 1772 blifvit promoverad till med. d:r, och vidare hade han den 31 dec. 1772 blifvit utnämnd till förste amiralitetsläkare vid arméns flottas eskader i Stockholm. 1777 blef han tillika assessor i Collegium medicum. 1789 tog han afsked från amiralitetsläkaresysslan och 1790 från assessorsbefattningen. 1808 blef han öfverläkare vid krigsakademien på Karlberg, 1811 blef han hedersledamot i Collegium medicum. Han dog den 6 februari 1816 af fetthjärta.

Gahn var en man med stor allmän bildning och med betydande medicinska kunskaper. Han åtnjöt under sin praktiska bana sina ämbetsbröders och sina patienters oinskränkta förtroende. I sin medicinska verksamhet följde han hufvudsakligen engelska föredömen, efter hvilka han utbildat sig. Israel Hwasser plägade

4. *Henrik Rahm*

N. Lafrensen d. y. pinx. A. U. Berndes sculp.

TO YOU
CARROLL

säga om Gahn, att denna var den enda Sydenhamianare i Sverige; hvad detta uttryck i Hwassers mun betydde kan man förstå däraf, att Hwasser egentligen blott erkände tre stora läkare i historien, nämligen Hippokrates, Galenus och Sydenham.

Huru högt Gahn skattades af sina samtida, finner man bäst af de ord Trafvenfelt uttalade till hans minne vid S. L. S:s årshögtid den 1 okt. 1816. Trafvenfelt säger bland annat:

» Han är icke mer, denna Hippokrates' och Sydenhams upplysta och lyckliga efterföljare, denna redbara man, den friaste från fåfänga och fördomar som nånsin funnits, sjelf ansedd genom sitt inre och verkliga värde var han upplyst och stark nog att endast därefter mäta andras

Assessor Gahn förenade med en genomträngande förmåga att iakttaga ett sannt bedömande af indikationerna och val af enkla och verksamma medel. Han var ibland de första, som i Sverige med urskiljning använde opium i febrar Digitalis och flera verksamma medel hafva genom honom blifvit åter införda i praktiken.

Det var på en gång rörande och tillfredsställande att erfara, huru innerligt assessor Gahn deltog i sina sjukas lidanden, och huru omtanken att lindra smärtorna och afvända faran så alldeles bemäktigade sig hans själ, att läkarens omsorg icke kunde skiljas från den ömmaste väns bekymmer

Äfven i afseende på förhållandet till andra läkare — en för de sjuka, vetenskapen och dess idkare lika viktig omständighet — var Gahns sätt att vara utmärkt af redlighet och delikatess . . . »

Gahn följde med särdeles uppmärksamhet den utländska medicinska litteraturen och vetenskapens framsteg. Efter Jenners stora upptäckt var Gahn den första, som i Sverige försökte vaccinera. Han begynte redan i början af 1800 sina försök och skaffade sig lymfa från London, Paris, Wien och Köpenhamn, men misslyckades. Den första lyckade vaccinationen i Sverige utfördes i Malmö den 23 okt. 1801 af E. Z. Munck af Rosenschöld med lymfa erhållen från Köpenhamn; Gahn fick nu lymfa från Munck af Rosenschöld och utförde därmed den första lyckade vaccinationen i Stockholm den 17 dec. 1801.

Gahn hade stor praktik, särskildt var han i allmänhet läkare åt de utländska ministrarna och andra framstående utlänningar som vistades i Stockholm. Hans minnestalare i Vetenskapsakademien prof. C. Zetterström (Åminnelsetal den 11 nov. 1820) lämnar med anledning häraf följande meddelande, som jag vill anföra såsom en karakteristisk tidsbild:

»Som mången torde undra, att en man med så förträffliga egenskaper och så allmän högaktning icke af Regeringen haft flera förordnanden eller åtnjutit några betydligare hedersbevisningar, så får jag erinra att han under all sin tjänstetid nästan ensam var de utländska ministrarnas läkare. Han måste således mången gång både sent och bittida besöka och umgås med personer, som Regeringen då för det närvarande genom politiska förhållanden uppsagt all vänskap. Ehuru icke det minsta kunde invändas emot hans ädla och högst försiktiga uppförande vid sådana tillfällen, så är likväl lätt att inse huru litet äfven en icke despotisk Regering kunde finna sig befogad att under samma tid begagna och befordra en sådan man.»

Gahn hade en god kroppskonstitution, var en ståtlig man, reslig till växten, fetlagd, med mycket stora, bruna ögon. Han var en förmögen man och utöfvade stor gästfrihet i sitt hus vid Västra Trädgårdsgatan (huset finnes ännu kvar, n:o 9 vid denna gata). Hans sällskap och umgänge utgjorde en vald samling af vetenskapsmän, vitterhetsidkare och konstnärer, bland dessa märktes, utom dåtidens förnämsta äldre och yngre läkare, många af vårt lands mest framstående män på den tiden, så t. ex. Georg Adlersparre, N. von Rosenstein, A. N. Edelcrantz, Hans Järta, J. T. Sergel, J. H. Kellgren, A. G. Silfverstolpe m. fl. I Gahns hus träffade man ock de utländska ministrarna och de utländska lärde, som besökte Stockholm.

Om Gahns hus såsom samlingsplats för Stockholms läkare berättas mera här nedan.

Gahn har offentliggjort en del medicinska uppsatser, mest kasuistiska meddelanden.

ANDERS JOHAN HAGSTRÖM, adlad HAGSTRÖMER föddes den 8 september 1753 på Länna bruk i Södermanland. Började studera i Uppsala 1767 och bevistade de naturvetenskapliga och medicinska föreläsningarna. Hos Carl von Linné stod han i särskild ynnest. Om sitt förhållande till Linné skriver Hagström (se Biogr. Lex. öfver namnkunnige svenska män, Bd VI. Ny upplaga 1876, sid. 17): »Näst Gud vördade jag Linné, och när Linné, som ofta hände, tilltalade mig, antog jag utan tvifvel ett högst vördnadsfullt utseende, hvarför Linné ofta sade: »käre Hagström, var ej så nedslagen, så ängslig; ni är fattig, men Gud hjälper er nog». Emellertid strandade Hagströms förhoppningar om att under Linnés och Rosensteins ledning få fortsätta studierna i Uppsala. På grund af fattigdom måste han afbryta sina medicinska studier och i

stället välja det kirurgiska yrket, som fortare och säkrare gaf lefvebröd.

1769 antogs han till lärling hos regementsfältskären T. C. Lilljenvall. Oaktadt denne var en både kunnig och för sina lärlingars utbildning nitälskande man, så var dock öfvergången från det fria akademiska lifvet till de trägna servila göromålen med rakning o. d. för Hagström högst påkostande. Barberarsysslorna togo så stor del af dagen, att han endast hade föga tid öfrig att bevista föreläsningar och att besöka Serafimerlasarettet. En del af nätterna användes för bokliga studier, åt hvilka han med ihärdighet ägnade sig. Redan första året af sin lärlingstid författade han och utgaf från trycket en uppsats med titeln: Förslag till ett bättre och lindrigare lärosätt uti chirurgien eller den utvertes läkarekonsten. I denna skrift påyrkade han att rakning skulle öfverlämnas åt badarna (hvilka bildade ett skrå för sig, skildt från fältskärsskrået), att ingen skulle antagas till chirurgiæ studiosus utan att besitta akademisk underbyggnad i humaniora, och att undervisningen skulle öfverlämnas åt professorer, med ett ord att kirurgiens studium skulle ske på akademiskt sätt lika väl som medicinens. Man måste beundra den sjuttonåriga ynglingens klara blick och hans frimodighet att framlägga sina reformförslag, men tiden var ännu icke mogen för desamma, och skriften föranledde icke till någon annan åtgärd än en amper motskrift. Under sin lärlingstid sammanskref han ock för sin egen och sina kamraters nytta lärokurser i fysiologi, patologi och kirurgi efter tidens nyaste åsikter, hvilka arbeten af kamraterna flitigt användes.

1772 var hans treåriga lärlingstid slut, och han undergick med heder chirurgiæ studiosus examen. 1773 blef han underfältskär vid K. Lifgardet. En svår epidemi af rötfeber och rödsot härjade då i Stockholm, och Vetenskapsakademien hade utsatt till besvarande en prisfråga: Hvilka äro de bästa förvarings- och botemedel för maligna sjukdomar, fläckfebrar och rötfebrar¹⁾, tjenliga isynnerhet för allmogen på landet, lämpade efter årstider, väderlek, orternas belägenhet och lefnadssättet? Bland de täflande var äfven den nu 20-åriga Hagström. Akademien tilldelade med några rösters öfvervikt högsta priset (en guldjetton af 10 dukaters vikt, slagen öfver arkiater N. Rosén von Rosenstein) åt d:r G. Lund (f. 1726, d. 1795, praktiserande läkare i Stockholm),

¹⁾ De olika febrarna voro vid denna tid, liksom långt fram i nästa århundrade. endast obetydligt skilda från hvarandra i vetenskapligt hänseende. Den sjukdom, som det här gäller, är väl egentligen fläcktyfus.

under det att ett mindre pris tilldelades Hagström. Akademien yttrade, att »Lunds svar vittnade om större teoretisk lärdom, men att Hagströms deremot, enligt frågans innehåll, var mera lämpadt efter allmogens fattning och uti den praktiska delen nog så väl grundadt som Lunds».

Hagström blef 1775 underfältskär vid Serafimerlasarettet och fortfor därmed till 1776, då han efter aflagda examina rigorosa inträdde som ledamot i Kirurgiska Societeten. Manuskriptet till hans inträdestal i Kirurgiska Societeten finnes nu i S. L. S:s bibliotek, det bär titeln: Förslag till ett litet chirurgiskt bibliotheque jemte anvisning för en chirurgus till de afhandlingar och böcker som han har af nöden; talet innehåller en öfversikt öfver den då viktigaste litteraturen inom medicinens alla grenar (175 arbeten äro namngifna). 1780 och 1781 utgaf Hagström tillsammans med J. Kraak (f. 1745, d. 1810, prof. i obstetrik i Stockholm) Veckoskrift för läkare och naturforskare. 1781 promoverades Hagström i Åbo till med. doktor på befallning af Akademiens kansler greve Ulric Scheffer, som förklarade och ansåg hans förut framlemnade skrifter och rön fullkomligt jämnghoda emot de snilleprof, som vanligen vid universiteterna för doktorsgraden afläggas.

1782 blef Hagström prosector vid Theatrum Anatomicum i Stockholm, 1785 e. o. anatomie professor och 1793 ordinarie anatomie professor. Under krigsåren 1788—1790 var han strängt sysselsatt med utbildning af fältskärer för kriget, vid krigets slut fick han uppdrag att som fältmedicus vårda de från armén hem-sända sjuka.

1795 utnämndes Hagström till Präses i Kirurgiska Societeten och Öfverdirektör öfver Kirurgien i Riket (med bibehållande af sin professorsbefattning). Då Kirurgiska Societeten 1797 blef upplöst, förordnades Hagström till assessor i Collegium medicum. Han belönades 1802 med en guldmedalj af 28 dukaters vikt för svaret på en af K. Direktionen öfver Gustafs inrättning för fattiga framställd prisfråga: Om bästa sättet till en allmän fattigvård i Stockholm, men anslog värdet af medaljen till förmån för fattiga arbetare.

Om den storartade gåfva, bestående af böcker, instrument och preparat, som Hagström öfverlämnade till det kirurgiska undervisningsverket, är i förra kapitlet berättadt.

År 1808—1809 hade Hagström, jämte flera andra läkare, åter uppdrag att utbilda fältskärer för kriget.

1808 utnämndes Hagström, efter C. F. von Schulzenheim, till generaldirektör öfver sjukvården vid länslasarett. 1812 upphöjdes

5. *apostrophon*

C. F. von Breda pinx. 1802.

TO VNU
HANOI

han i adligt stånd och introducerades 1814 på riddarhuset under namnet Hagströmer.

Under riksdagen 1815 ingaf Hagströmer på riddarhuset två memorial. Det ena gällde förbättrandet af länslasaretten genom antagande af direktioner i orterna för de olika lasaretten; sådana direktioner kommo ock till stånd. Det andra memorialet var af hygienisk innebörd, det handlade om nödvändigheten af kärrens och stillastående vattens uttorkande i och omkring städer, om rymligare arrester, om arrestanters sysselsättning samt om nödvändigheten af förbud mot liks begrafvande vid kyrkorna, särskildt i städerna; det sistnämnda memorialet torde enligt A. Retzius (Biografi öfver A. J. Hagströmer, Vet. Akademiens Handl. för år 1830, sid. 288) till en betydlig del hafva gifvit anledning till anläggande af den allmänna begravningsplatsen norr om Stockholm.

Hagströmer blef 1816 medicinalråd och 1818 (med bibehållande af sina öfriga sysslor) inspektor vid det nu organiserade Karolinska mediko-kirurgiska institutet; samtidigt erhöll han ock boställsvåning i institutets nyförvärfvade egendom på Kungsholmen, hvarvid särskild hänsyn togs till att han, då staten såsom gäfvä mottog hans böcker och andra samlingar 1807, icke då såsom han önskat erhöll boställsrum. År 1823 erhöll Hagströmer på begäran vid fyllda 70 års ålder, efter att i nära 42 år ha varit lärare i anatomi och kirurgi vid det undervisningsverk, som utvecklats till Karolinska institutet, afsked från sin professur, men bibehöll medicinalråds-ämbetet och inspektorsbefattningen vid institutet. De sista åren af sitt lif hade Hagströmer svårighet att gå, så att han tidvis måste använda kryckor. Han afled den 8 mars 1830; vid obduktionen fann man deformerande artrit i höftlederna.

Endast de viktigaste af de många olika uppdrag, som Hagströmer haft sig anförtrordade, äro här anförda. Sina många och ansvarsfulla sysslor skötte han med stor framgång och på ett mönstergillt sätt. Den sysselsättning, som synes ha legat Hagströmer mest om hjärtat var undervisningen af den ungdom, som utbildade sig under hans ledning. Han hade ett lätt och klart föredrag och, humorist som han var af naturen, uppblandade han ofta sina föreläsningar med infall och anekdoter. De studerandes väl var föremål för hans ständiga omsorg, och han var för sina lärjungar en faderlig vän. Hans lärjungar läto också, för att visa honom sin tacksamhet, år 1801 gravera hans porträtt i koppar med den vackra inskriften: *præceptori et amico discipuli*.

Hagström var en vetenskapsälskare, därom vittnar hans egen ganska betydliga litterära produktion, därom vittna ock de af

honom själf hopbragta samlingar, som han 1807 skänkte till läroverket, därom vittnar äfvenledes den omsorg, hvarmed han vårdade och förkofrade Karolinska institutets bibliotek och öfriga samlingar. Själf utarbetade han och utgaf från trycket 1811 sin förut nämnda Förteckning på de böcker samt instrumenter hvilka tillhöra Theatrum anatomicum och Undervisningsverket för Läkare i Stockholm. Öfver Karolinska institutets boksamling författade han sedermera tre fullständiga kataloger efter olika planer; en af dessa lät han på egen bekostnad trycka 1825.

Såsom läkare hade Hagströmer stort anseende och stort förtroende, ända in på höga ålderdomen.

Lika älskad som Hagströmer var af sina lärjungar, lika aktad var han äfven af sina medbröder bland läkarna. Såsom ett uttryck häraf öfverlämnades af Sveriges läkare den 8 sept. 1821 till Hagströmer en byst af honom, utförd i marmor af E. G. Göthe, afsedd att uppsättas i Karolinska institutet.

Hagströmer var en robust och välmående, något korpulent man; han var ovanligt gladlynt och munter, alltid tillgänglig, alltid vänlig och hjälpsam, mot behöfvande mycket gifmild. Alla afbildningar som finnas af honom, vittna om medveten kraft paradt med lugn godmodighet.

Om de stora förbindelser, hvori Svenska Läkaresällskapet står till Hagströmer, som vid Sällskapet's uppkomst och under dess första tioårsperiod gaf detsamma hus och hem, huld och skydd i sin egen institution, vill jag nu blott erinra och återkommer härtill längre fram.

JONAS HENRIC GISTRÉN föddes i Karlshamn den 7 juni 1767. blef student i Lund 1784, fil. kandidat 1786. Idkade sedan medicinska studier i Stockholm, var vikarierande adjunkt i obstetrik 1789—1791 under Carlanders frånvaro såsom läkare i finska kriget, var 1791 äfven t. f. professor i obstetrik. Blef 1791 med. lic. i Lund och återvände sedan till Stockholm. 1792 deltog han med Carlander i grundandet af det förut omnämnda läkaresällskapet. 1793 efter Carlanders flyttning till Göteborg blef Gistrén ordinarie adjunkt i obstetrik. 1794 blef han med. dr. 1797 och 1798 biträdde Gistrén vid dåvarande hertiginnan (sedan drottning) Hedvig Elisabeth Charlottas förlossningar och erhöll med anledning häraf professors fullmakt. 1798 sjuknade han i en kronisk lungåkomma, och han led under de 8 följande åren af emellanåt påkommande blodhosta samt dessutom af en besvärlig analfistel. På grund af sin sjuklighet lämnade han 1805 sin adjunksbeställning. Hans hälso-

6. *E. H. Gilgren!*

F. Westin pinx. 1832.

70 VMU
AN90711A0

tillstånd förblef alltjämt försvagadt, och han var under sitt återstående lif temligen sjuklig. Sedan sjukdomen började, företog han några veckor under hvarje sommar långa landsvägsresor inom fosterlandet och fortsatte därmed inpå höga ålderdomen; Gistrén anser själf, att det egentligen var dessa resor som uppehöll hans vacklande hälsa. Gistrén uppnådde, trots sin sjuklighet, en hög ålder och afled först vid nära 80 års ålder, den 21 maj 1847.

Gistrén hade en mycket stor praktisk verksamhet i Stockholm, isynnerhet ägnade han sig åt fruntimmerssjukdomar och barnsjukdomar. F. T. Berg säger (Hygiea 1852, sid. 518), att Gistrén på sin tid var Stockholms mest anlitade barnläkare.

En sondotter till Gistrén, fru generalkonsulinnan Helena Thulin, har nyligen till S. L. S. skänkt en afskrift af en henne tillhörig af J. H. Gistrén nedskrifven själfbiografi. Gistréns livsverksamhet belyses bäst genom ett utdrag ur denna biografi:

» Under oafbruten verksamhet har jag haft tillfälle förvärfa mig många människors välvilja och förtroende och äfven skött detta förtroende med aktsamhet och uppmärksamhet. Följden har varit trefnad och välmåga i min ekonomiska ställning, den jag ock från början grundlagt genom tarflighet och noggrann ordning i mina affärer.

Från början af min praktiska bana vägledades jag af Boerhavianiska skolans grundsatser samt sedermera af Cullens lärobyggnad. Jag har sedermera sökt tillägna mig det goda och användbara af alla system och bildat mig mera på naturen än böckerna, dem jag likväl aldrig underlätit att rådfråga. Mina ämbetsbröder hafva alltid ansett mig särdeles lycklig i mina företaganden, och det förtroende jag en gång vunnit har jag gärna lyckats att bevara utan att någonsin genom andra vägar än nit för mitt yrke skaffa mig rop eller anseende. — — — Sålunda har jag tillryggalagt en lång bana af verksamhet under jämn strid med en svag eller sjuklig kroppsställning, den jag sökt motarbeta genom jämnt sträfvande och därigenom upprätthållit mina både själs- och kroppskrafter. Jag har afhållit mig från alla förströelser och lefvat endast för mitt yrke, så att jag mindre syntts för världen till min person än uti det jag uträttat. — — —»

Gistrén var en klok, god och ärlig läkare, uppburen och erkänd både af kolleger och patienter. Han var en begåfvad och tillika en praktisk man, som »bildade sig mera på naturen än på böckerna», enligt hvad han själf säger. I samma anda yttrar han sig ofta i sina förut omtalade bref till Carlander; så skrifver han t. ex. den 4 april 1806: »Befatta dig ej med de nya skolastiska

läkarne Reil med consortes, ty de äro säkert bedragne eller vilja bedraga. Vår vetenskap kan aldrig blifva mystisk, när den stödes på sin rätta grund, erfarenheten.»

På grund af sin sjuklighet och äfven på grund af sin läggning trädde Gistrén föga fram i offentligheten. Han har utgifvit en del medicinska afhandlingar, mest angående kvinno- och barnsjukdomar. Hans mest betydande vetenskapliga arbete handlar om förlossningsmekanismen vid ansiktsförlossning; det är utgifvet på danska 1796 under titel: Anmärkningar over de Fødsler hvor Ansigtet byder sig (Physicalisk, Oeconomisk og Medico-Chirurgisk Bibliothek for Danmark och Norge 1796, sid. 317); F. A. Cederschjöld har aftryckt samma afhandling på svenska i Hygiea 1848, sid. 708.

Såsom bevis på Gistréns intresse för medicinens vetenskapliga bearbetning må anföras, att han vid det skandinaviska naturforskaremötet i Stockholm 17—19 juli 1842 utsatte ett pris af 100 dukater »för den bästa och fullständigaste framställning af en allmän terapi, hvilken med hänsikt till de under de sista 50 åren omvexlande metoderna i en kort sammanställning upptager äfven de åsikter som på grund af senaste tids teorier hafva gjort sig gällande vid behandlingen af hvarje sjukdomsklass». Det bestämdes, att afhandlingarna skulle vara inlämnade före 1845 års slut, någon täflingsskrift blef dock ej ingifven.

ERIC CARL TRAFVENFELT var född den 8 november 1774 i Alsike socken i Uppland. Han började sina studier i Uppsala 1787 under handledning af informator, och från 1790 på egen hand. I början studerade han juridik, men på inrådan af prof. J. G. Acrel (f. 1741, d. 1801, med. pract. professor i Uppsala) öfvergick han 1792 till medicinska studier, 1793 blef han mediko filosofie kandidat, var 1794 och 1795 amanuens vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, aflade 1795 och 1796 med högsta loford specimina för doktorsgraden, promoverades 1797 till medicine doktor med första hedersrummet, blef 1799 kirurgie magister. Blef 1797 sekreterare i Collegium medicum, men lämnade denna plats 1801 för att kunna mera ostördt ägna sig åt medicinsk praktik; vid afskedstagandet erhöll han professors namn och värdighet. 1811 blef han hedersledamot af Collegium medicum.

1813 ingick han åter på ämbetsmannabanan, i det han blef assessor i Sundhetskollegium. 1816 blef han öfverläkare vid krigsakademien på Karlberg. 1832 blef han medicinalråd. Var dessutom ledamot af en hel del akademier, sällskap och direktitioner med vetenskapligt och praktiskt ändamål. Efter ett utomordent-

7. *Carl Strahlenfeldt*

F. Westin pinx. 1811.

70 VBU
AUGUST 1960

ligt verksamt lif afled Trafvenfelt den 17 jan. 1835; han insjuknade (Sacklén, Sveriges Läkarehistoria, Supplement 1835, sid. 662) den 13 januari 1835 i en bröstinflammation, som öfvergick till gangrän och på femte dygnet slutade hans lefnad.

Trafvenfelt var en af sin tids mest framstående praktiska läkare. Få svenska läkare hafva haft en så vidsträckt praktik som han inom alla samhällsklasser, ingen har med större samvetsgrannhet, oegennyttja och människokärlek uppfyllt sina åligganden som läkare. Höga och låga, fattiga och rika begärde hans råd; han räckte till för alla, försummade ingen. Bäst visade sig hans outtröttliga verksamhet under den kolerafarsot, som 1834 härjade i hufvudstaden, då han, ordförande i sin församlings sundhetsnämnd och såsom sådan öfverhopad med arbete, på samma gång skötte en distriktläkares åligganden, hade öfverinseendet öfver ett af de större kolerasjukhusen och dessutom såsom vanligt vårdade sina många öfriga patienter i stadens olika delar.

Trafvenfelt älskade med värma sin vetenskap och sitt kall. Under hela sitt lif studerade han rastlöst och arbetade alltjämt på att utvidga sina kunskaper. Han läste mycket och gjorde anteckningar om allt hvad han läste, han sökte också göra sina kunskaper fruktbringande för andra. Vid S. L. S:s sammankomster var det sällan som han ej hade något att meddela, och i Sällskapets utgifna skrifter finner man flera meddelanden af honom än af någon samtida läkare. Någon egentlig vetenskapsman, en sådan som bryter nya banor för vetandet, var Trafvenfelt icke, han var mera samlare, referent. Det som mest intresserade Trafvenfelt inom den vetenskapliga medicinen var försöket att utröna de gängse sjukdomarnas beroende af meteorologiska förhållanden; detta ämne hade ända sedan Sydenhams tid utgjort föremålet för läkarnas i olika länder studier och undersökningar.

Trafvenfelt hade en enkel, klar och praktisk uppfattning af sjukdomsläran. Jag citerar längre fram i kapitlet om S. L. S:s arbeten 1809—1816 hans uttalanden om medicinen i det berömda tal han höll i S. L. S. den 6 oktober 1812, vill nu här blott anföra några ord däraf: ».... Svenska Läkaresällskapet låter icke behärska sig af någon sekt eller själftagit system; vår allmänna bok som vi rådfråga är naturen, den sjuke och sjukdomen....»

En för Trafvenfelt utmärkande egenskap var hans utomordentliga ordningssinne. I S. L. S:s äldsta bibehållna handlingar finna vi öfverallt prof härpå, han ordnade allt, registrerade allt och införde en mönstergiltig reda i allting. Ett annat prof härpå finnes meddeladt af Berzelius, som säger: (Jac. Berzelius, Själf-

biografiska anteckningar, Stockholm 1901, sid. 214) »Vid mitt antråde till sekreterartjensten¹⁾ gjorde mig medicinalrådet Trafvenfelt stora och vänskapsfulla biträden. Han hade för en längd af år genomgått akademiens protokoller och ordnat dess handlingar, hvarom de ännu bibehållna hans egenhändiga innehållsförteckningar på de sammanlagda och hopbundta buntarna af diverse handlingar bära vittnesbörd...»

Såsom ledamot af Ridderskapet och Adeln under flera riksdagar arbetade han nitiskt för hälsovårdsfrågor och för läkarebildningens höjande. Vid 1809 års riksdag föreslog han inrättandet af ett institut i Stockholm för utbildandet af fältläkare (militärläkare); likaledes föreslog han vid samma riksdag, för afhjälpande af läkarebristen i riket, att de teologie studerandena vid universiteten äfvenledes skulle idka medicinska studier. Dessa Trafvenfelts förslag gäfvö anledning till en massa betänkanden och diskussioner, hvilka finnas sammanförda och tryckta i den af Berzelius och Gadelius utgifna Vettenskaps-Journal för Läkare och Fältskärer, Bd I, häfte 3 och 4 (Stockholm 1810). Det praktiska resultatet af Trafvenfelts förslag var inrättandet af Karolinska mediko-kirurgiska institutet, såsom hvars egentliga upphofsman Trafvenfelt sålunda kan anses. Förslagen angående föreningen af prästerliga och medicinska studier föranledde stiftandet af en del universitetsstipendier för teol. studerande, som tillika studerade medicin.

Hvad Trafvenfelt varit för Svenska Läkaresällskapet är med outplånlig skrift inskrifvet på snart sagdt hvarje blad af Sällskapets historia från dess stiftelse till Trafvenfelts död, och jag återkommer oupphörligt därtill i det följande. Redan nu må det sägas, att ingen af Sällskapets ledamöter under de gångna 100 åren nedlagt ett så allsidigt, oegennyttigt och uppoffrande arbete för Sällskapets utveckling som Trafvenfelt, och bland dem, som fört Sällskapet framåt, intager han ett bland de främsta rummen, kanske det främsta.

I sin enskilda lefnad var Trafvenfelt enkel, rättskaffens, vänfast. Af umgängeslif njöt han föga, hans tid delades förnämligast mellan sjuksängen, studiirummet och ämbetsbordet. God hushållare när det gällde honom själf, var han gifmild när det gällde understödja vetenskapliga eller välgörande ändamål. Mot S. L. S. visade han upprepade gånger prof på sin frikostighet. Såsom öfverläkare vid krigsskolan å Karlberg afstod han sitt arvode att användas till inköp af medicinska böcker för krigsskolans bibliotek.

¹⁾ Sekreterartjänsten i Vetenskapsakademien, som Berzelius erhöll 1818 och tillträdde 1819.

Då man öfverskådar Trafvenfelts lifsgärning, får man intryck af att han var en verkligt gedigen och helgjuten personlighet med kraftig vilja och med förmåga att genomföra hvad han ville. Särdeles hängifven sin vetenskap, ville han städse ge en praktisk syftning äfven åt det rent vetenskapliga. Han påminner i hög grad om de frihetstidens stormän, hvilka vid sina vetenskapliga arbeten i alldeles särskild grad vinnlade sig om vetenskapernas praktiska tillämpning; jag menar sådana män som Carl von Linné, Jonas Alströmer, Polhem m. fl. Trafvenfelts begåfning var underlägsen dessa mäns, men hans blick på tingen var lik deras.

ERIC GADELIUS var född i Stockholm den 16 juli 1778, han började studera medicin i Uppsala 1795, men måste för fattigdoms skull från 1798 fortsätta sina studier i Åbo, där tillfälle bereddes honom att kostnadsfritt bo hos en släkting. Aflade i Åbo både den teoretiska och den praktiska examen år 1800, och promoverades därsammastädes 1802 till med. dr. Samma år 1802 blef han äfven kirurgie magister.

År 1801 blef han läkare vid krigsakademien på Karlberg och kom genom denna befattning i närmare förhållande till C. F. v. Schulzenheim, som förut innehaft denna plats. Gadelius kom snart i åtnjutande af v. Schulzenheims särskilda ynnest och förtroende, och han räknade v. Schulzenheim alltid som sin faderliga vän och rådgifvare.

Då den svenska litteraturen saknade en praktisk handbok för bedömande af rättsmedicinska fall, så utfäste Collegium medicum den 28 oktober 1802 ett pris stort 50 rdr b:co (= 75 kronor) för en skrift, inlämnad före 1803 års utgång, öfver ämnet: Under rättelse huru till domares upplysning läkaren bör undersöka en lefvande eller död människokropp, samt därom uppsätta en fullständig beskrifning. Priset tilldelades Gadelius för en insänd skrift, men han afsade sig priset och utgaf på egen bekostnad sitt arbete under titeln Handbok i medicinallagfarenheten (Stockholm 1804, 286 sidor, 8:o). Detta arbete, som är synnerligen väl skrivet, utgjorde under flera decennier de svenska läkarnas läro- och handbok uti ifrågavarande ämne.

1805 blef Gadelius anatomie prosektor. 1806 erbjöd han sig att, jämte sin öfriga undervisning, hålla föreläsningar i medicinallagfarenhet; med anledning däraf beslöt Collegium medicum den 8 sept. 1806 fordra att kirurgie studiosi, då de anmälde sig till det andra förhöret af kirurgie magisterexamen, skulle vara försedda med intyg att de afhört sådana föreläsningar.

I anslutning till det af Trafvenfelt vid 1809 års riksdag väckta förslaget att prästerna skulle studera medicin, höll Gadelius juni—december 1810 mycket uppmärksammade föreläsningar i populär medicin för ett antal af hufvudstadens präster.

1810 erhöll Gadelius på begäran afsked från läkarebefattningen vid krigsakademien på Karlberg och fick samtidigt assessors namn och värdighet. Då det fältläkareinstitut, som småningom utvecklade sig till Karolinska institutet, började organiseras, inrättades först två professurer, en i praktisk och en i teoretisk medicin, och Gadelius konstituerades den 14 februari 1811 att vara medicina-theoretices professor vid institutet (fick fullmakt på sysslan 1815); denna syssla innehade han till sin död. Gadelius, som skötte sjukvården vid ett provisoriskt sjukhus, hvilket i slutet af 1826 inrättades med anledning af en då gängse epidemi af elakartad feber, sjuknade själf i en tyfusartad feber och afled på sjukdomens nionde dygn, den 2 februari 1827, endast 48 år gammal.

Gadelius var i första hand en lärd och synnerligen boksynt man, en intresserad vetenskapsidkare och en mycket framstående lärare. Hans lifsgärning var hufvudsakligen ägnadt åt hans lärarekall. Såsom prosektor i anatomi (från år 1805) hade han skyldighet att dagligen flera timmar närvara vid elevernas öfningar och leda dissektionerna, att gå professorn till handa med utarbetandet af preparat till de allmänna föreläsningarna, att ombesörja förfärdigandet af anatomiska preparat och af skeletter samt att årligen genomgå en kurs i bandagers anläggande. Jag har förut nämnt, huru hans nit för vetenskapen dref honom att utöfver detta sitt dryga arbete frivilligt åtaga sig undervisningsskyldighet i medicinallagfarenhet. Då professuren i teoretisk medicin inrättades, ansågs Gadelius på grund af sina kunskaper vara själfskrifven till denna plats. Det kommittébetänkande som ligger till grund för inrättandet af fältläkareinstitutet, afgafs den 9 juli 1810 af en stor kunglig kommitté på 16 personer och godkändes af Kungl. Maj:t den 13 december 1810; enligt detta betänkande skall det åligga med. theor. professorn att »undervisa i människans naturlära (fysiologi), såvida den har afseende på sjukdomsläran (patologi), som både generalis och specialis blir hans förnämsta yrke. Han skall lära att systematice känna och genom känneteckensläran (semiotik) åtskilja alla invärtes sjukdomar och åkommor samt deras tillfälligheter och dem rätt benämna (nosologi) samt om deras orsaker undervisa (etiologi).» I det kungl. reglemente, som utfärdades för institutet den 6 december 1815, kallas Gadelius' läroämbete för professur i teoretisk medicin och kirurgi, och instruktionen för professorn innehåller följande:

8. *Eric Gadelius*

J. A. Gillberg pinx. 1817.

to you
APPENDIX

»Undervisar offenteligen uti fysiologien samt i teoretiska medicinen och kirurgien ... Obduktioner å dem, som på Allmänna Garnisons-sjukhuset¹⁾ aflida, öfvervaras af professorn i teor. medicin och kirurgi, som därvid ger undervisning i patologiska anatomen. Han bör äfven besörja om förfärdigandet af patologiskt anatomiska preparater.»

Af dvanstående framgår, att Gadelius hufvudsakligen undervisade i almän patologi och speciell patologisk anatomi, och han är den första i Stockholm, som direkt hade sig en sådan undervisning ålagd.

Huru Gadelius uppfattade undervisningen och dess bref belyses bäst af följande hans egna yttrande (Sv. Läkaresällskapets Handlingar, Band 1, Häfte 2, Stockholm 1813, sid. 131): »Öfvertygad om den nytta all praktisk undervisning har framför det katedrala föredraget, började jag, vid anträdet till med. teor. professionen, anatomiskt patologiska demonstrationer å Kungl. Garnisonshospitalets theatrum anatomicum. Förste fältläkaren och prakt. prof. hr dokt. Veltzin — — — har för att göra dessa lektioner fullkomligt nytiga, meddelat mig både regementsläkarnas rapporter, innan de sjka på sjukhuset blifvit intagna, och tillika anmodat sjukhusläkarna att lämna ett utdrag ur den fullständiga journal, som där dagligen föres så väl öfver de sjukas symtomer som behandlingssätt. Ja lämnar åt Sällskapets eget omdöme, af hvad vikt en sådan undervisning kan vara för unga läkare, hvilka i naturens stora bok få lära sig sjukdomarnas öfvergång till bättring eller död, och tro mig vid meddelandet af några där gjorda observationer blottöra en rättvisa åt denna, ej endast för fältläkare, utan för vetenskapen viktiga inrättning, sådan den nu är i sin utveckling, på det man däraf må döma, huru den bör blifva i sin fullkomlighet.»

Om Gadehs' nitälskan för den patologiska anatomen vittnar den anhållan, som han vid S. L. S:s sammankomst den 4 januari 1814 gjorde hos Sällskapets ledamöter »att hädaneftersom som fordom hedras af det förtroendet att få vara närvarande vid obduktioner hvar helst de förfalla för att uti patologiska anatomen få samla en ökad erfarenhet och äfven materialier för sina föreläsningar i denna vetenskap. Trafvenfelt säger också i sitt åminnelsetal öfver Gadelius, hållet i för Vetenskapsakademien den 29 november 1828, att man icke kunde bereda Gadelius ett större nöje än tillfället att vid en obduktion göra patologiskt-anatomiska undersökningar. I S. L. S:s Årsber 1813, sid. 9 säger Trafvenfelt:» ... så anser jag

¹⁾ Professorn i praktisk medicin var tillika öfverfältläkare vid Stockholms garnison, och Garnionssjukhuset väfsedt för undervisningen åt blifvande fältläkare.

för en helig plikt att tolka så väl min enskilda som vår gemensamma förbindelse för den nit och möda herr Gadelius äfven i år, oakadt trägna göromål, haft ospard att vid obduktioner lemna oss det biträde, som hans kunskaper, öfning och säkra blick göra så upplysande.»

Då prof. C. F. Weltzin (f. 1778, med. dr 1802. kir. mag. 1808, med. pract. professor 1811—1815, d. 1828) såsom öfverfältläkare var ute i kriget 1813—1815, sköttes hans professur af Gadelius.

Under dessa år ägnade sig Gadelius med brinnande nit åt den kliniska undervisningen. Vi känna detta dels genom Trafvenfelts åminnelsetal, dels genom Gadelius' egna rapporter till Sundhetskollegium. Trafvenfelt säger vid tal härom: »hans kliniska undervisning hemtade... ämnen från de invärtes och utvärtes sjukdomar och åkommor, hvarmed de på sjukhuset uttagna sjuka voro besvärade; genom dessa föreläsningar utreddes och beskrefs sjukdomarnas orsaker, kännetecken och vanliga förhållanden; inträffande afvikelser iakttoges och upplystes; kurmetoderna, bote-medlen och operationssätten jämfördes... Han begagnade tillfället att inöfva unga läkare uti sjukjournalers noggranna och vetenskapliga förande... uti liköppningars anställande...»

I sin rapport till Sundhetskollegium för 1813 (tryckt i S. L. S:s Handl., Band 2, sid. 28) säger Gadelius, att »hvarj elev fick sin patient, öfver hvars symtom han skulle sjelf göa sina dagliga anmärkningar och hvars kurmetod han sjelf fick förelä» (det gällde detta år egentligen utvärtes sjuka).

1814 och 1815 gaf han klinisk undervisning i invärtes sjukdomar, hvilket framgår af hans rapport till Sundetskollegium af den 8 Maj 1815 (otryckt). Han säger i densamma bland annat:

»Cliniska Lectionernas ämne var denna som förra årets Vårtermin: Inre Läkarevetenskapen — Jag förberede mina Åhörare dertill genom en Cours uti Symptomatologien och Semeiotiken, innan jag genomgick Nosologien. Sedan jag läst öfver en Class af Symptomer lät jag de Studerande först i min närvaro vid sjuk-sängarne iakttaga desamma och sedan göra det på särskilda timmar om dagen samt öfver dessa gjorde observationer öra anteckningar, hvilka af 4 blefvo skrifne på Latin. Af dessa anteckningar öfvertygad att ett Nosologiskt System, byggdt på semiologiska grunder af dem kunde fattas, genomgick jag Cullen och sedan det var genomgått lät jag dem i min närvaro efter desamma examinera sjukdomarne, för att bestämma deras diagnostiska Characterer. Jag har dröjt att med dem genomgå det berömd Pinelska Systemet, hvilket jag i dag begynner sedan Schvilgué Manuel Médical af

den för vår vetenskap och vårt undervisningsverk så förtjente Doctor Åkerman blifvit öfversatt oeh derigenom Pinelska Systemet äfven inom vårt Fädernesland torde blifva allmännare känt, än det ännu tyckes vara och förtjenar.

Om mit bemödande såsom Practices Professor och Öfverfält-läkare vid Stockholms Garnison svarat emot det mig uppdragne Nådiga förtroendet och förtjenar Kongl. Sundhetscollegii bifall, skall det vara mig en större tillfredsställelse än erhållandet af de under min tjenstgöring saknade och för denna tjenstebefattning anslagne fördelar. Jag vet alltför väl att större Naturgåfvor än mina fodrats för att fullkomligt vara Lärare i alla de ämnen som under loppet af 10 år vid detta Undervisningsverk varit mig uppdragne, först såsom Adjunct uti Anatomiska demonstrationer, Chirurgiska Operationer och Medicinallagfarenhet, sedan som Professor uti Läkarevetenskapens vidtomfattande Theorie och nu uti 2 år såsom clinisk och practisk Lärare uti Läkarekonsten, med dess tillämpning till Militära Medicinen. Jag hoppas därför att efter min förmåga blifva bedömd och njuta min största belöning i deras erkänsla och vänskap, hvars lärare jag desse 10 åren varit».

Gadelius' stora medicinska allmänbildning och framstående undervisningsförmåga skulle otvifvelaktigt gjort honom synnerligen skickad att vara professor i praktisk medicin, men enligt gällande reglementen skulle denne vara militärläkare. Gadelius kom sålunda ej i tillfälle att vidare sköta klinisk undervisning, oaktadt Weltzin afgick redan 1815 och hans plats då blef ledig.

Jag har velat omnämna dessa Gadelius' förtjänster om undervisningen i patologisk anatomi och i klinisk medicin, dels emedan de bäst karakterisera honom såsom en vetenskapligt bildad läkare och lärare, en föregångsman, som i många afseenden stod långt före sin tid, dels emedan det synes mig att Gadelius' livsverksamhet, särskildt hans förtjänster om den medicinskt-kliniska undervisningen, blifvit orättvist bortglömd af dem som skildrat den kliniska undervisningens historia i Sverige.

Såsom läkare hade han, på grund af sin öfriga verksamhet, ej någon stor praktik, men af sina patienter var han högt uppburen.

»Gadelius var», säger Trafvenfelt i sitt minnestal, »en lysande föresyn i arbetsamhet, nit och verksamhet, i kärlek för sin vetenskap, i varmt deltagande för allt sannt, godt och för mänskligheten nyttigt och viktigt.» Han var en mera inåtvänd natur, varmt religiös; han var mild och vek, känslig och ömtålig för andras omdömen.

Af hans efterlämnade arbeten är hans förut omnämnda Hand-

bok i Medicinallagfarenheten det förnämsta; i öfrigt finnas en del meddelanden af honom i S. L. S:s tidigare publikationer. De årsberättelser öfver S. L. S:s arbeten, som han nedskrifvit (1810, 1811, 1812, 1819, 1820, 1821), känneteckna honom, utom som en lärd man, äfven som en framstående stilist.

Svenska Läkaresällskapet har att i Gadelius vörda sin egentliga stiftare och upphofsman, såsom det framgår af efterföljande skildring. Hans veka natur och äfvenledes hans mindre praktiska läggning vållade, att han aldrig gjorde sig något vidare gällande inom Sällskapet; det blef i stället Gadelius' förtrognaste vän, Trafvenfelt, i mycket Gadelius' raka motsats, som med sin eminent praktiska begåfning och sin utpräglade kraftnatur tog ledningen inom Sällskapet.

JÖNS JACOB BERZELIUS föddes den 20 Augusti 1779 i Väfversunda socken i Östergötland. Han var den yngsta i den lysande raden af de framstående män, som stiftade Svenska Läkaresällskapet, men han var bland dessa den enda, som efterlämnat ett världsberömdt namn, ett namn med obegränsadt rykte. Berzelius har dock ej gått till eftervärlden i sin egenskap af läkare, utan såsom banbrytare inom den kemiska vetenskapen och som en af alla tiders största naturvetenskapsmän. Sveriges två största vetenskapsmän, Linné och Berzelius voro båda läkare. Liksom vårt lands Vetenskapsakademi med stolthet nämner Carl von Linné bland sina stiftare, så är ock Svenska Läkaresällskapet berättigadt att yfvas öfver att kunna räkna Jacob Berzelius bland sina upphofsmän.

Tidigt faderlös uppfostrades Berzelius i sin barndom af sin styffader, kyrkoherden Ekmarck. Denne, som insåg Berzelius' begåfning, öfverhopades ofta af den vetgiriga ynglingen med en mängd af frågor, hvilka han ej alltid kunde besvara, men hvilka alltid utgjorde hans stora nöje; han yttrade då ibland: ¹⁾ »Jacob, du har fått anlag att träda i Linnés fotspår eller i Cartouches, ²⁾ haf alltid Gud för ögonen, så gör du säkert det förra». Tidigt måste Berzelius tjena sitt uppehälle som informator, omväxlande med det att han tillbragte en del terminer vid Linköpings gymnasium. Hans afgangsbetyg från gymnasiet innehöll, ¹⁾ att han var en yngling af goda naturgåfvor med dåliga seder och af ett tvetydigt hopp (det på latin utfärdade betyget lydde: non poenitendæ spei juvenis... moribus non omnino improbandis, ingenio felici, diligentia haud satis assidua).

¹⁾ Jac. Berzelius, Själfbiografiska anteckningar. Stockholm 1901.

²⁾ Beryktad stråtröfware, hjälten i en mängd romaner från denna tid.

1796 blef han student i Uppsala, 1797 inskrefs han i medicinska fakulteten, men måste sedan från sommaren 1797 under ett helt års tid uppehålla sig genom enskild undervisning såsom informator hos en familj på landet. 1798 återvände han till Uppsala och aflade samma år mediko-filosofisk examen och blef non sine laude approberad; »om kemi hade jag då», säger han i sin citerade självbiografi, »så litet begrepp, att kemie professorn efter en lång och sarkastisk tentamen förklarade, att han skulle improbera mig, om jag icke hade goda betyg af de öfriga professorerna, särdeles af professoren i fysiken.» Han började sedan de medicinska studierna och samtidigt äfven, egentligen på egen hand, kemiska studier. 1800 var Berzelius fattigläkare vid Medevi brunn, sysselsatte sig då med analys af Medevi-vattnet. 1801 på våren blef han medicine kandidat. Sommaren 1801 var Berzelius åter fattigläkare vid Medevi; han hade då nyss förut med anledning af Voltas upptäckt af den elektriska stapeln konstruerat åt sig själf en 60-parig stapel af slätslipade kopparslantar och zinkbrickor; med denna stapel gjorde han nu vid Medevi försök för att utröna dess fysiologiska och medicinska verkningar, och hans gradualdisputation handlade om dessa försök. I dec. 1801 blef han med. licentiat, 1804 blef han med. doktor.

1802 blef Berzelius medicine och farmacie adjunkt utan lön vid det kirurgiska undervisningsverket i Stockholm; denna plats inrättades af Collegium medicum särskildt för Berzelius. 1803—1806 var han läkare vid en af dr L. G. Werner i Stockholm inrättad brunnsinrättning för drickning af artificiella mineralvatten, men gjorde på denna plats betydande ekonomiska förluster. 1805 blef han fattigläkare i östra delen af Norrmalm med en lön af 100 kronor i nu gällande mynt. Den 13 januari 1807 utnämndes han till medicine och farmacie professor i Stockholm med en lön af 250 kronor, »och», säger han i sin självbiografi, »då jag kunde därjämte behålla fattigläkarebeställningen, så hade jag en hjälplig utkomst.» Berzelius' professur var då ganska omfattande, hans undervisningsskyldighet var enligt instruktionen af den 11 september 1807 bland annat följande:

»Föremålet med professors *medicinska* föreläsningar skall blifva att genom ett enkelt och redigt framställningssätt meddela ungdomen de nödvändigaste begreppen i den teoretiska medicinen i afseende på kännedomen af människokroppens friska och sjuka tillstånd.

I denna afsikt böra hans föreläsningar angå den allmänna sjukdomsläran (*pathologia generalis*) så att ungdomen får rediga

begrepp om sjukdomarnas allmänna indelning i klasser och om dessas karaktärer och kännetecken till skillnad från hvarandra, om allmänna orsaker till hvarje klass sjukdomar samt om deras olika förhållanden och indikationer under olika stadier och utgång.

9. *Aerulius.*

(Efter en akvarell från början af 1800-talet, tillhörig Vetenskapsakademien.)

Därefter går professoren öfver till pathologia specialis och afhandlar hvarje sjukdom särskildt, men emedan största delen af hans åhörare äro ämnade till underläkare vid armén och på landet och sakna den akademiska underbyggnaden, bör professorn undvika

fruktlös vidlyftighet och hufvudsakligen med omsorg söka bibringa dem all nödig kunskap om de sjukdomar, hvilka i fält hos troppar till lands och sjöss samt under namn af epidemier vanligen förekomma, så att ungdomen väl lär att urskilja och känna dem samt deras vanligaste komplikationer, jämte de orsaker, som hos lands- och sjötroppar föranledt till dessa sjukdomars uppkomst och medlen till deras afböjande. För den del som angår sjukdomarnas kurmetod och de egentliga botemedlens användande kan professoren hänvisa sina åhörare till de kliniska föreläsningarna på Kongl. Serafimerordenslasarettet.

Hvad de *farmaceutiska* föreläsningarna vidkommer, bör professorn följa den hädanefter utkommande Pharmacopoea suecica.

1809 fördubblades Berzelius' professorslön, och han kunde då lämna sin fattigläkareplats. 1811, då professurerna i teoretisk och i praktisk medicin inrättades, öfverflyttades Berzelius' rent medicinska undervisningsskyldighet till de nya professurerna. 1818 blef Berzelius sekreterare i Vetenskapsakademien och ägnade där- efter en god del af sin arbetskraft, först åt en omorganisation af denna akademi, och sedan allt framgent åt sin sekreterarebefattning. 1831 erhöll Berzelius på ansökan afsked från sin professur vid Karolinska institutet med tillstånd att kvarstå såsom professor honorarius.

Berzelius företog en hel del utländska resor, i början var det mera studieresor, men på senare år blef det egentligen triumftåg, då han öfverallt firades som kemiens nydanare och som furste i vetenskapens värld. Han adlades 1818, blef friherre 1835, afled den 7 aug. 1848 (dödsorsaken var en kronisk ryggmärgsåkomma).

Hvad Berzelius' vetenskapliga verksamhet beträffar, så har jag i detta sammanhang egentligen att fästa mig vid de arbeten, som äro af intresse för medicinen. Dessa arbeten gälla särskildt det som man nu kallar för fysiologisk kemi, och Berzelius är helt enkelt grundläggaren af denna för medicinen så ytterst betydelsefulla vetenskap. Då Berzelius studerade fysiologi i Uppsala, fann han att den kemiska forskningen alltför litet hade haft med fysiologien att göra, och han beslöt därför göra undersökningar i kemisk fysiologi. Såsom adjunkt i Stockholm erfor han bristen på lämpliga läroböcker, och han utgaf då sina arbeten öfver den kemiska fysiologien, åt hvilka han, för att ej göra de anatomiska fysiologernas fordringar för stränga, gaf namn af Föreläsningar i djurkemi (första delen 1806, andra delen 1808). Dessa föreläsningar innehålla massor af nya undersökningar öfver kroppens

alla väfnader och sekret, musklerna, senorna, fettväfven, blodet, gallan, mjölken o. s. v. I det tal, som Berzelius höll vid nedläggandet af presidium i Vetenskapsakademien den 13 aug. 1810, och som han kallar Öfversigt af djurkemiens framsteg och närvarande tillstånd säger han om sina egna undersökningar:

»Hvad slutligen det sätt angår, på hvilket jag sökt afhandla djurkemien, så afviker det helt och hållet från mina föregångares, hvilka alla, betraktande den såsom en del af den allmänna kemiska vetenskapen, indelat djurkroppens produkter i vissa klasser och beskrifvit dem blott såsom föremål för den analyserande kemien; ... detta sätt ... är alldeles ändamålslost och ger de kemiska undersökningarnas resultat föga annat än tekniskt värde ... Jag har däremot sökt sammanbinda den kemiska och anatomiska undersökningen till ett gemensamt ändamål för att på detta sätt gifva åt djurkemistens forskning ett bestämdt vetenskapligt syftemål och åt hans arbete en fysiologisk riktning; ... därigenom har det lyckats mig att ... uppdaga eller bevisa ganska många för fysiologien viktiga obekanta eller mindre säkert kända omständigheter, och jag förutser dervid med glädje att, då skickligare män än jag framdeles skola sysselsätta sig med djurkemiska arbeten efter en lika plan, skall vetenskapen få en utveckling, som vi nu hvarken ana eller kanske våga hoppas.»

Berzelius säger i sin själfbiografi, att djurkemien säkerligen för alltid blifvit hans hufvudstudium, om icke hans lärjungars behof af en lärobok i kemien nödgat honom författa en sådan. »Den sköna vetenskapen», som han kallar djurfysiologien, släppte han dock aldrig helt och hållet, han arbetade själf emellanåt därmed, och i sina Årsberättelser i Vetenskapsakademien följde han alltid nog dess framsteg.

Emellertid blef han, som han sade, nödgad att skrifva äfven en lärobok i kemien, hvars första del utkom 1808 och andra del 1812, och af hvilken åtskilliga upplagor på många olika språk utkommo. Nu komma efter hvarandra slag i slag alla hans banbrytande undersökningar inom den allmänna kemiens olika områden, för hvilka här ej är platsen att redogöra. Hans förnämsta arbeten äro, utom hans många upptäckter af nya grundämnen och nya klasser af föreningar, det exakta utredandet af atomvikterna, den analytiska kemiens fullkomnande, sammanförandet till ett ordnad helt af allt kemiskt vetande och uppfinningen af det kemiska teckenspråket.

Berzelius var en sann naturforskare och sanningsökare; då han afvann naturen dess hemligheter, gjorde han det genom att

10. *J. G. Sandberg.*
J. G. Sandberg pinx. 1827

70 1980
1980 1980

ställa upp för sig bestämda frågor till besvarande, genom att förmedelst sitt experimentella snille skaffa sig bestämda svar på sina frågor, och genom att i de funna svaren ej inlägga mera än hvad de verkligen innehöllo. Teorier och spekulationer voro honom i allmänhet förhatliga, han säger (Själfbioграфи, sid. 197): »Man förlorar i naturvetenskaperna alltid på skenbara förklaringar, gifna i förtid; det enda rätta sättet att komma till säker kunskap är att lemna det obegripliga oförklaradt, till dess att förklaringen gör sig sjelf ur fakta, så klara, att delade meningar om dem svårligen kunna uppstå.» I detta sammanhang värd att anföra och verkligen roande är hans uppfattning af den då för tiden i Tyskland gängse s. k. naturfilosofien, som äfven hade sina afläggare hos oss. Han säger om densamma (Jac. Berzelius, *Reseanteckningar*, Stockholm 1903, sid. 308): »Dess basis är okunnighet om allt reellt, kärlek för poesi och sköna konster samt ett förtroendefullt och oöfverlagdt hängifvande till de personers meningar, som genom obegriplighet få reputation för djuphet, isynnerhet om deras galenskap går så långt att styrelsen å det sunda förnuftets vägnar ser sig nödsakad att sätta dåren i den ställning, att han ej mer kan göra skada.»

Berzelius kom genom sina rent kemiska arbeten allt mer bort från medicinen, men äfven sedan han 1831 lämnat sin professur i farmaci vid Karolinska institutet, bibehöll han sitt intresse för medicinen och särskildt för den medicinska undervisningsfrågan.

Under den mångåriga strid som fördes mellan universiteten och Karolinska institutet angående den medicinska undervisningen var Israel Hwasser, som 1830 öfverflyttat från Åbo till Uppsala för att deltaga i striden mot institutet, hufvudkämpan på universitetens sida, och Berzelius på motsidan. Dessa två begåfvade män voro hvarandras fullkomliga antagonister. Hwasser var en tänkare, en spekulativ ande, som satte medicinen mycket högt bland vetenskaperna, och för hvilken medicinens afskiljande från de öfriga universitetsfakulteterna var en fullkomlig styggelse. För Hwasser var mediterandet allt, samlandet af erfarenhet och bearbetandet af det samlade föga eller intet; ej sällan ger han i sina skrifter uttryck åt sitt förakt för den moderna naturforskningens metoder, för dess äflan att finna specialiteter och småsaker; i ett bref till Ilmoni talar han om »min gamla vämjelse vid den så kallade naturforskningens lappri». Emellertid nödgas han ge sitt erkännande åt Berzelius, han kallar honom i sina bref till Ilmoni¹⁾ än

¹⁾ Publicerade dels i Hwassers valda skrifter, utgifna 1868—1870. dels i *Skrifter*, utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland, Band 81, Helsingfors 1907.

»chemismens furste», än »materialisternas planmässiga, kraftfulla anförare».

På grund af sina stadgar hade Karolinska institutet under långa tider föga del i den medicinska undervisningen och därför blott ett fåtal lärjungar. I skrifvelse af den 30 dec. 1835 till Sundhetskollegium befallde Kungl. Maj:t, att ett förslag till ny instruktion för Karolinska institutet skulle utarbetas. Såsom professor honorarius vid institutet blef Berzelius anmodad att tillika med institutets professorer deltaga i utarbetandet af ett dylikt förslag. Ett sådant förslag ingafs af professorerna till Sundhetskollegium den 21 dec. 1836, men Berzelius var af olika mening med institutets professorer och framlade sina åsikter i ett anförande till Sundhetskollegii protokoll, dateradt den 6 mars 1837. Professorerna vid institutet trodde ej, att man vid uppsättandet af förslag till instruktion skulle kunna våga föreslå en utvidgad verksamhetskrets för institutet, emedan de ansågo att universitetsintressena voro tillräckligt inflytelserika hos regeringen för att kunna hindra ett sådant förslag. Den första paragrafen i professorernas förslag lyder fördenskull: »Institutets bestämmelse är att... lemna tillfälle till ytterligare praktisk utbildning för dem, hvilka vid rikets universiteter njutit undervisning och blifvit examinerade.»

Berzelius, som ej var någon kompromissernas man, föreslår i sitt nämnda utlåtande, att institutets utexaminerade lärjungar skola få rättighet att söka och erhålla alla statens läkarebefattningar, att institutet skall få namnet Carolinska mediko-kirurgiska Akademien, och att dess utexaminerade lärjungar skola heta medicine och kirurgie doktorer. I sin väl skrifna motivering för förslaget visar han, att ett medicinskt läroverk utan ett eller flera stora sjukhus icke kan frambringa praktiskt dugliga läkare; att de i småstäder förlagda universitetsfakulteterna icke hade några större sjukhus; att den praktiska medicinens studium utan lång handledning på sjukhus blir en simpel läxläsning; att Stockholm på grund af sin storlek och sina sjukhus är det enda ställe i Sverige, där en medicinsk undervisningsanstalt lämpligen bör anläggas; att Karolinska institutet, som har dubbelt så många professorer som någondera af fakulteterna och mycket större samlingar än de senare, likväl ingenting särdeles kan uträtta, emedan ingen af dess lärjungar har rätt att söka läkarebeställning på stat utan att låta ånyo examinera sig vid något af universiteten, hvarvid följden blir den, att knappast några lärjungar vilja studera vid institutet.

Frågan gaf upphof till en massa skrifter, såsom vanligt är i sådana fall, men någon ändring i institutets stadgar kom ej till stånd förrän år 1861.

Berzelius' storhet är att söka i hans skarpa, genomträngande förstånd, hans utomordentliga experimentella skicklighet och hans järnflit. Han var både inom och utom fosterlandet uppburen och tirad vida mer än någon annan svensk vetenskapsman före eller efter honom.

Instiftelseurkunden. — De olika stiftarnas andel i Sällskapets bildande.

Såsom Svenska Läkaresällskapets instiftelseurkund kunna vi betrakta första afdelningen af ett af Gadelius författadt memorial, uppläst vid Svenska Läkaresällskapets sammankomst den 19 september 1809, Sällskapets första protokollförda sammankomst. Detta memorial har ej beaktats af dem, som förut sysselsatt sig med Sällskapets historia, och det är ej förut tryckt.

Instiftelseurkunden lyder sålunda:

»Behofvet af Svenska Läkares närmare umgänge för vetenskapens odling och Medicinske Practiken var för känbart, för att ej väcka deras uppmärksamhet, hvilka nitälskade derföre. För detta ändamålet samlades hos afledne Herr GeneralDirecteuren och Riddaren m. m. v. Schulzenheim — en man hvars kärlek för vetenskapen och redliga bemödande att verka till dess förädling saknas och värderas af oss för mycket för att fodra ett annat offer åt hans minne än den tyste vördnadens — hos salig Herr General Directeuren bildades år 1807 ett läkaresällskap af Herrarne General-Directeuren och Ridd. Hagström, Assessoren Gahn, Professorerne Gistrén, Trafvenfelt och Berzelius och Doctor Gadelius, hvilken sednare anmodades att till Sällskapets organisation inlämna ett project, hvilket af Sällskapets ledamöter granskades. Sällskapet erhöi tillika Hof Cancellarens tillstånd att inrätta ett Medicinskt Läse Bibliothek — och om tiderna då ej hade gjort svårigheter för planens utförande hade Sällskapet säkert då (1807) räknat sin första upprinnelse — General Directeuren Schulzenheim dog -- för tidigt för verlden — för fosterlandet — för vårt Sällskap, hvars allmännare sammankomst han aldrig hann bivista.»

Gadelius säger, att behofvet af en sammanslutning mellan svenska läkare var kännbart. Jag har förut nämnt att Vetenskapsakademien under 1700-talet i väsentlig mån tillgodosett de svenska läkarnas behof af sammanslutning för vetenskapliga ändamål. Emellertid var detta blott möjligt för en viss tid, antalet ledamöter i akademien var begränsadt, under det att antalet af läkare och

af vetenskapligt intresserade läkare allt mer tillväxte, ju mera de medicinska vetenskaperna, tack vare de många framstående läkarna vårt land hade under senare hälften af 1700-talet, drogo till sig fler och fler idkare. År 1806 funnos i Stockholm icke mindre än 60 läkare med rättighet att praktisera (se Vetensk.-Jurnal för Läkare och Fältskärer, Band I, Häfte 1, 1806, sid. 151). Vid denna tidpunkt och tidigare bildades också på olika håll inom Europa, i sammanhang med de medicinska vetenskapernas framåtskridande, ett flertal läkaresällskap. Trafvenfelt har i sitt tal 1812, då han mottog sekreterarebefattningen i S. L. S., redogjort för ett antal af desamma (Årsber. 1812, sid 30—36, 40—42, med tillägg i den 1817 omtryckta upplagan af samma tal, sid. 23) hvarvid han likväl icke omnämner Medicinsk Selskab i Köpenhamn, stiftadt år 1772, och icke heller den med S. L. S. jämnåriga Physikalisch-Medizinische Societät i Erlangen (grundad den 20 Mars 1808), hvilken enligt uppgift i Spemanns Histor. Medicinal Kalender 1907 är det äldsta nu existerande läkaresällskap i Tyskland, och som i år (1908) firat sitt hundraårsjubileum.

Huru det vid bildandet af Svenska Läkaresällskapet tillgått och hvilken del de olika stiftarna haft däri, därom flöda källorna tämligen sparsamt. Emellertid finnas dock en del uppgifter här och där, hvilka sammanställda ge oss en rätt klar bild om förloppet.

Sällskapets hedersledamot f. d. professor E. Clason, dotterson till Henric Gahn och son till Gahns yngsta dotter Henrica (f. 1796 och gift med brukspatron J. G. Clason) har om sin morfar skriftligen meddelat mig följande, hvilket han gifvit mig tillåtelse att här offentliggöra: »Enligt min mors flera gånger repeterade utsago var han t. o. m. den egentliga stiftaren af Sällskapet, ty han började — sade hon — att till sitt hem på bestämda kvällar inbjuda några kamrater, och detta gaf sedan uppslag till Sällskapet . . . Enligt min mor var det Gahns utländska tidskrifter och afhandlingar, som särskildt sammanförde till de där aftnarna. Han stod i liflig korrespondens med sina vänner från den utländska resan.» Det skulle sålunda ha varit i Gahns gästfria hus (nuvarande V. Trädgårdsgatan 9), som de medicinska samkväm ägde rum, hvilka närmast föregingo bildandet af S. L. S.

Med ofvanstående meddelande låter ganska väl förena sig en uppgift, lämnad af C. Zetterström (f. 1767, med. dr 1797, med. adjunkt i Uppsala 1802, med. professor i Uppsala 1820, d. 1829) i dennes åminnelsetal öfver Gahn, hållet inför Vetenskapsakademien 11 nov. 1820 (tryckt 1821); Zetterström säger (sid. 46 i det tryckta talet): »Sedan några yngre läkare trodde sig inse huru mycket en närmare

litterär förening läkare emellan i Stockholm skulle vara för dem sjelfva och vetenskapen till förmån, var det till assessor Gahn som de först vände sig, och snart blef till en början föreningsbandet knutet mellan sju af hufvudstadens läkare . . . » Denna uppgift är helt säkert fullkomligt pålitlig, ty Zetterström, som under åren 1791—1803 var informator för Gahns söner och under denna tid dagligen vistades i Gahns hus och umgänge, utom en del läseterminer som tillbragtes i Uppsala, var i det Gahnska huset alldeles som en medlem af familjen. Af Zetterströms berättelse veta vi sålunda att det var några yngre läkare, d. v. s. Gadelius, Berzelius och Trafvenfelt, som uppkastade planen till S. L. S:s bildande och i första hand därom rådgjorde med Gahn, säkerligen under de omnämnda medicinska aftnarna.

Bland de tre yngre namngifna läkarna är det Gadelius, som i främsta rummet har äran af S. L. S:s stiftande. Därom ha vi ej mindre än fyra vittnesbörd, två af Trafvenfelt, två af Gadelius själf. För det första säger Trafvenfelt i sitt förut omnämnda äminnelsetal öfver Gadelius (tryckt 1830) sid. 10: »Gadelius — — — utmärkte sig sålunda som stiftare och upphofsman till tvänne nyttiga och viktiga inrättningar: den ena för nödlidande sjuka inom hufvudstaden (Brunnslasarettet vid Sabbatsberg), den andra för läkarevetenskapen och dess idkare inom fäderneslandet (Svenska Läkaresällskapet).» För det andra säger Trafvenfelt (samma tal, sid. 26) vid tal om Läkaresällskapets bildande: »Gadelius insåg allraförst, i öfverensstämmelse med några läkare i hufvudstaden, behofvet af en sådan inrättning». För det tredje säger Gadelius i ett längre (otryckt) anförande, bilagdt Sällskapets protokoll den 15 september 1812, då han på grund af andra ökade göromål afsade sig sekreterarebefattningen i Sällskapet: »... När jag först vågade ett svagt utkast till stiftandet af ett svenskt läkaresällskap...» För det fjärde säger Gadelius i ett (otryckt) anförande till protokollet den 13 oktober 1818, då han för andra gången tillträdde sekreterarebefattningen: »Tio år äro redan förflutna, sedan Svenska Läkaresällskapet hade sin första sammankomst, och sedan det vänskapliga förbund, till hvars första grundläggning jag ägde den glädjen att uppkasta planen, stiftade för framtiden detta Sällskap...»

Det är således utan allt tvifvel Gadelius som är Svenska Läkaresällskapets egentliga stiftare. Orsaken till att detta ej förut varit känt, beror på att de som förut sysselsatt sig med Sällskapets äldsta historia, så godt som uteslutande hållit sig till Sällskapets tryckta årsberättelser, och dessa innehålla knappast någonting om Sällskapets egen inre historia.

När Gadelius fick tanken på att bilda ett svenskt läkaresällskap, är det tydligt, att han i första hand meddelade sig med sina två bästa vänner, Trafvenfelt och Berzelius. Med Berzelius var han van att samarbeta, de hade tillsammans sökt bilda ett läsesällskap år 1802 (se sid. 15), och de utgafvo tillsammans sedan 1806 Vettenskaps-Journal för Läkare och Fältskärer.

Planens vidare utveckling kan man med lätthet följa. Huru Gahn kom med, är redan berättadt. En ytterst viktig person att ha till medarbetare var Hagström; såsom framgår af första stadge-utkastet, hvarom strax mera, skulle man ha sina sammankomster på »Hagströmska museet», d. v. s. i de rum som Kungl. Maj:t upplåtit åt Hagström för dennes till staten skänkta samlingar. Gadelius var nu såsom prosector Hagströms närmaste man, och han fick sin förman med sig om planen.

Hvad C. F. v. Schulzenheim angår, så var han en af Stockholms mest framstående läkare, han var morbror till Gahn (men endast 1¹/₂ år äldre än denne) och Gahns förtrogna vän. han var vidare, såsom nämnts, Gadelius' faderliga vän och rådgifvare, och han hade också (enl. Berzelius' självbiografi) ända sedan Berzelius' tjänstgöring på Serafimerlasarettet »på ett utmärkt sätt gynnat» denne. Att v. Schulzenheim skulle anmodas att biträda vid Sällskapets stiftande var sålunda klart.

Den sjunde i kretsen är Gistrén. Denne stod genom sin ålder ungefär midt emellan de tre äldre och de tre yngre. Af hans brevväxling med Carlander framgår, att han hade rätt mycket att göra med v. Schulzenheim, Gahn och Hagström, ehuru han ej synes ha varit intim vän med någon af dem; Carlander ber Gistrén emellanåt framföra helsningar och bud, än till en, än till en annan af de tre nämnda. Gistrén var en af Stockholms mest framstående läkare, och han borde därför tillfrågas; det är också möjligt, att Hagström erinrade sig från 1794 (se sid. 15), att Gistrén då lifligt intresserat sig för frågan om ett läkaresällskap i Stockholm.

De sju stiftarna voro utan all fråga de mest framstående läkarna i Stockholm vid denna tid (1807). Ännu en, nämligen P. af Bjerkén, skulle man möjligen kunna ha väntat sig att finna tillsammans med de sju; hvarför han ej var med, vet man ej, han kom dock redan med under första arbetsåret. Hvad den tidens öfriga mera framskjutna Stockholmsläkare beträffar, så hade den nu gamle David von Schulzenheim redan 1778 lemnat sina läkarebefattningar och sysslade egentligen med politiska och nationalekonomiska angelägenheter, under det att J. L. Odhelius äfvenledes var gammal

och ej just drog jämnt med sina ämbetsbröder. Vi återfinna dem emellertid i det följande.

Enligt instiftelseurkunden bildades Sällskapet hemma hos C. F. v. Schulzenheim. Det är väl antagligt att detta sammanträde hölls hos honom såsom varande den äldsta och den i rang främsta bland de sju. Det syntes mig vara af ett visst historiskt intresse att spana efter det hus, där v. Schulzenheim bodde 1807 och där således Sällskapet egentligen stiftades. I denna afsikt sökte jag först taga reda på Stockholms mantalslängder för 1807, men erfor då, att sådana funnos för åren 1800 och 1810, under det att de voro förstörda för åren 1801—1809. Jag lyckades emellertid finna att taxeringslängderna för år 1807 voro i behåll, och af desamma framgick, att C. F. v. Schulzenheim detta år (liksom äfven 1800) bodde i n:o 48 kvarteret Loen. Detta hus, för längesedan nedrivet, motsvaras af nuvarande hus med nummerna Drottninggatan 13 och Jakobsgatan 20. På detta ställe ha vi sålunda Sällskapets egentliga födelseort.

Hvilken dag sammankomsten hos v. Schulzenheim ägde rum, veta vi ej, endast att det var år 1807. Af ordalagen i instiftelseurkunden (»Gadelius... anmodades att till Sällskapets organisation inlämna ett project... Sällskapet ärhöll tillika Hofcancellerens tillstånd...») är man mest hågad draga den slutsatsen, att sammankomsten ägde rum kort före inlämnandet af Gadelius' skrifvelse till hofkanslern, hvilket skedde måndagen den 28 december 1807, och att således den konstituerande sammankomsten hölls i slutet af december 1807. Emellertid kan man också tänka sig, att stadgeförslaget först uppgjordes och granskades, innan ansökan till hofkanslern lämnades; detta är dock mindre sannolikt, ty stadgeförslaget blef aldrig slutgranskadt af de sju stiftarna och blef ej föremål för deras samfällda beslut. I Gistréns bevarade bref till Carlander förekommer intet om sammankomsten hos v. Schulzenheim eller om Sällskapets första uppkomst, detta kan ju möjligen bero derpå, att man, liksom då Societeten stiftades, öfverenskommit om att tillsvidare ej nämna något därom till utanför stående.

Det första stadgeförslaget.

Gadelius fick, såsom nämndt, uppdrag att utarbeta ett förslag till stadgar för det nybildade sällskapet. Detta förslag (hittills otryckt) finnes i Sällskapets arkiv; det är skrifvet med Gadelius' handstil, det är försedt med anmärkningar i kanten, nedskrifna

af Berzelius och af Trafvenfelt; det är försedt med ett register, skrifvet med Trafvenfelts stil (tvifvelsutan från Trafvenfelts sekreteraretid, då han registrerade Sällskapets alla handlingar); det åtföljes af tvenne bilagor innehållande anmärkningar vid förslaget, den ena bilagan skrifven af Hagström, den andra af Gistrén.

Förslaget är af följande lydelse:

Svenska

Läkaresällskapets ändamål

är att genom en närmare för-
ening emellan svenska läkare
befodra vetenskapens odling och
genom en ömsesidigt meddelad
ärfarenhet rigta läkarekonsten
— och befodra en mera lätt
och säker utöfning därpå.

Sammansättningen

Ledamöterna böra vara lärda
eller*) ock för en nyttig verk-
samhet kända läkare, hvilka
kunna gagna sällskapet och
svara mot dess ändamål.

Hvar och en ledamot bör inom
sällskapet äga samma rättigheter
och skyldigheter hvarföre säll-
skapet ej bör äga någon Præses
Director eller Ordförande, utan
är Sällskapets Secterare dess
enda och föredragande ämbets-
man.

Då sällskapets hela bestånd
beror af **) ledamöternas anta-
gande så bör följande lag der-
före iakttagas: Då en ledamot
föreslås bör det ske genom Sec-
teraren, som, under förbindelse
att aldrig nämna hvilken leda-

Communicerad med

Hr Gen.-Dir. och Ridd. Schulzenheim
Öfv.-Dir. och Ridd. Hagström
Assessorn Gahn
Professorn Gistrén
Trafvenfelt
Berzelius
Doctor Gadelius

*) eller eljest för kunskaper och en
nyttig verksamhet kände Läkare
Tft

I händelse af Secret. sjukdom eller
annat förfall att bevista samman-
komsten torde han åtaga sig besörja
det någon annan af Ledamöterna för-
rättar hans göromål.

(Skrifvet med Trafvenfelts stil.)

af / *granlaga val af*
**) (*noga urskiljning vid valet af nya*
Ledamöter

(Skrifvet med Trafvenfelts stil.)

mot som proponerat den ifråga-
varande, vid sällskapets nästa
sammankomst anmäler honom.
En sammankomst derefter bör
valet företagas då balloteringen
bör ske (uti en sådan machine
som Patriotiska sällskapet äger).
En femtedel nekande röster böra
gälla såsom uteslutande i hvilket
fall den föreslagne ej åter på
et år kan föreslås.

Den antagne ledamoten får
genom Secteraren sällskapets
tryckte kallelse med hvilken
försedd han anmäler sig nästa
gång och sedan Secteraren an-
mält hans närvaro intager sin
plats, underskrifver lagarne och
betalar sin afgift.

Hvar ledamot bör så väl hör-
samma lagarne att betala sin
årsafgift på rätt tid som att
deltaga i de arbeten hvilka Säll-
skapet af honom kan fodra —
så vida han ej genom en längre
försummelse och sällskapets en-
hälliga beslut gör sig förlustig
sina rättigheter inom sällskapet.

* sjelf eller

B — —s.

Hvar ledamot äger rätt att *
genom Secteraren till sällskapets
förmån föreslå hvad som kan
bidraga till vetenskapens nytta
eller tjena till egen upplysning
och att begagna mot ansvar
Sällskapets böcker, instrumen-
ter o. s. v.

Svenska Läkaresällskapet kal-
lar till Corresponderande leda-

möter läkare utom och inom landet hvilka (antingen genom egen förtjänst eller genom någon gagnande verksamhet för Sällskapet) kunna bidra till dess ändamål. *) Secteraren får till-säjelse att till dem utfärda kallelsebref. **)

De befrias från alla afgifter men anses ej håller som arbetande ledamöter då de komma åt Stockholm.

Secreteraren är *Svenska läkarsällskapets enda ämbetsman*; han emottager å sällskapets vägnar allt som i litterärt eller oekonomiskt hänseende kan röra det-samma — han skall hålla *en* bok öfver sällskapets handlingar och acter — *en* öfver dess inkomster och utgifter — och *en* för justerade Protocoll öfver sällskapets göromål — (han ensam får föredraga inom sällskapet hvad han eller ledamöterna äga att till sällskapet anföra) — han skall utfärda tryckta kallelser till arbetande och corresponderande ledamöterna — emottaga sällskapets medel och för deras användande redovisa — föra säll-

NB se nedanføre ☒
(skrifvet med Trafvenfelts stil.)

*) Secret. utfärdar till dem kallelse-Bref.
(Trafvenfelts stil.)

**) på Svenska eller latin?
(Trafvenfelts stil.)

☒ Då ofta händer at frånvarande till corresponderande Ledamöter antagne kunna vara lika kunniga och lika nyttiga för Sällskapet som dess arbetande Ledamöter, så upstår den frågan om de ej, då de som resande vistas i Staden, böra äga rättighet bevista Sällskapets Sessioner? — här af följer at vid corresponderande Ledam. antagande samma noggrannhet i val bör iaktgas som vid valet af de arbetande eller rättare sagt ordinaira eller närvarande.

(Skrifvet med Trafvenfelts stil.)

NB
(skrifvet med Trafvenfelts stil.)

} NB
(skrifvet med Trafvenfelts stil.)

skapets brefväxling in- och utomlands och efter all förmåga befordra sällskapets ändamål. — Det är S. L. S. sjelf öfverlämnadt huruvida vid ökade göromål hans arbete kan lättas. —

Sällskapets medel.

Hvar arbetande ledamot erlägger vid inträdet sin årsafgift 10 Rdr Banco hvilket i kassaboken uppföres under S. L. S. egen Cassas Conto — då han äfven derigenom befrias från afgiften i Läsesällskapet — Hvar ledamot af Läsesällskapet erlägger 5 Rdr Banco hvilka 5 Rdr Banco införas under en särskilt column i Cassaboken under namn af Läsesällskapets Conto och användas till Böckers och Journalers uppköp. L.-Sällskapets egen Cassa användes efter derom tagne beslut till dyrare böckers uppköp, om Läsesällskapets tillgångar ej äro tillräckeliga; dessutom till sällskapets oeconomiska utgifter och till instrumenter o. s. v. hvilka för sällskapets behof uppköpas. —

Så länge Svenska Läkarsällskapet kommer att hålla sina sammankomster i de rum hvilka enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref äro tillslagne Hagströmska Museum och Chirurgiska undervisningen här i Stockholm och hvilka enligt samma Kongl. Maj:ts nådiga förordnande alltid komma att disponeras för dessa ändamål

af Anatomiae Professorn så läm-
nar Sällskapet af erkänsla alla
de skrifter böcker, instrumenter
och samlingar hvilka sällskapet
af sin egen och läsesällskapets
cassa under den tiden uppköpt
och inventerat. Sällskapet tror
sig derigenom äfven i flere hän-
seenden för en framtid kunna
gagna undervisningsanstalterna
här i Stockholm. ¹⁾

Redogörelse för sällskapets
medel bör ske en gång om året,
då dess räkningar revideras,
böcker och andra persedlar in-
venteras och en årlig decharge
underskrifves för Secreterarens
vidare ansvar för någon redo-
görelse.

Sällskapets arbeten.

S. L. S. bör ordentligt samlas
2 gånger i månaden om vintern
och en gång i månaden om som-
marn, utomordentliga samman-
komster om viktigare sakers af-
görande kunna dessutom före-
tagas.

De dagar då Vetenskaps aca-
demien samlas, bör S. L. S. ej
sammankomma — Dagarne böra
likväl fastställas sedan S. L. S. är
organiseradt; likasom en gifven
tid för sammankomstens början
bör bestämmas.

Sessionen börjar med justeran-
det af förra dagens protocoll —
antagandet af nya ledamöter —
föredragandet af sällskapets lit-

räkenskaperna
likväl bör *redogörelsen* vid hvar
sammankomst kunna uppvisas.

(Skrifvet med Gadelius' stil, sanno-
likt vid ett senare tillfälle.)

¹⁾ Detta stycke »Så länge... Stockholm» är i manuskriptet öfverstruket med en enkel linie.

*) som Secret. sedan kan bekomma skrifteligt för att intaga i Sällsk. Handlingar.

(Skrifvet med Trafvenfelts stil.)

** kan, om han så behagar

(Berzelius' stil.)

†) komma öfverens at vid bedömmandet och författandet af dess arbeten (i practiska ämnen i synnerhet) förkasta all speculativ Theori och förklaringar a priori så väl som all rå Empiri, utan ha afseende på Erregungs Theorin grundad på rationel empiri och därmed förlika alla förklaringar och sattser och hämta det sanna och uplysande eller practiskt nyttiga ur alla System. At t. e. med en Schelling och Röschlaub definiera smitta sålunda at *den* är en i den dynamiska organismen härskande magnetisk moment, vore lika litet svarande mot Sällskapets ändamål och Vetenskapens fordran af detsamma

(Trafvenfelts stil.)

med få ord: sällskapet bör döma efter det enkla, klara, sunda förnuftet.¹⁾

(Berzelius' stil.)

††) kan sällskapet

(Berzelius' stil.)

Secret. börjar sammankomsten med

terära och oeconomiska mål — valet af nya ledamöter, och sedan företagas de arbetande ledamöternas särskilda och sällskapets gemensamma arbeten.

Ledamöternas särskilda arbeten kunna vara theoretiska eller practiska — och bestå i afhandlingar, utdrag ur nyare litteratur eller munteliga föredraganden af händelser och försök. *)

En ledamot bör ** *alltid* sjelf läsa sin afhandling *då den ej är insänd anonym*, likasom en ledamot sjelf munteligen bör föredraga det ämne han tänker debattera. Sällskapet bör vid sin gifna organisation †) välja sig en gifven empir. rationel princip för att derefter bedöma de litterära arbeten för att undvika allt speculativt²⁾ gräl eller rå empiri. Skulle likväl ett litterärt ämne omtvistas för länge, *äger sällskapet rätt* ††) att med dess afgörande uppskuta, remittera det åt vissa ledamöter och efter deras utlåtande åter företaga detsamma.³⁾

Ledamöternas särskilda arbeten inlämnas till Secreteraren

¹⁾ De två sista styckena »komma öfverens.... detsamma» och »med.... förnuftet» äro i manuskriptet öfverstrukna med en enkel linie.

²⁾ I texten är tillagdt med Trafvenfelts stil: *och systematiskt*.

³⁾ De två sista meningarna »Sällskapet... detsamma» äro i manuskriptet öfverstrukna med en enkel linie.

några dagar för sammankomsten och föredragas i den ordning de blifvit inlämnade, då sällskapet må företaga de ämnen först, hvarom de då öfverenskomma.

Sällskapets gemensamma arbeten äro dels litterära dels praktiska. De litterära böra vara utgifvandet af en Journal som innefattar S. L. S. bästa skrifter på obestämd tid och om Sällskapet framdeles så besluter ett populärt blad hvilket för intet åt allmänheten då och då borde utdelas till förekommandet af alla missbruk *) och befordrande af en lätt hjälp vid deras sjukvård. De praktiska böra dels sträcka sig till cliniske försök med nya och goda medel — dels noggranna observationer på de omständigheter hvilka äga ett allmännare inflytande på smittsamma sjukdomarne och den årstidens epidemiska constitution och dels de ämnen hvilka äga ett vidsträcktare praktiskt inflytande på läkarevården som de fattigas sjukvård, barnsjukdomar o. s. v.

Sällskapet bör för att lättare och säkrare få svårare ämnen utredda när medlen det tillåta utsätta prisfrågor, för hvilkas besvarande sällskapet vid dess organisation kan uppgifva reglorna.

introduc. af den nya Ledamoten, i händelse en sådan finnes 2:o justeras protocollet för sista sammankomsten 3:o frågar Secret. om *ngn* af Ledam. har *ngt* angeläget ämne at föredraga, såsom practisk casus — epidemie som visat sig o. s. v. 4:o anmodar Secret. den Ledamoten som vid sista sammankomsten åtagit sig at föredra något ämne, at fullgöra sin förbindelse, 5:o föredrar Secret. de Handlingar eller ärender som till honom blifvit öfverlämnade och anförtrorde 6:o Genom öfverenskommelse eller ordning efter antagningsålder i Sällskapet åtar sig en Ledamot at till nästa sammankomst föredra något ämne, theoret. eller practiskt, som han kan finna intressant — recension af Böcker — practisk casus o. s. v. (Denna punkt proponeras af följande skäl: 1:o lindras därigenom Secret. besvär at ensam föredra alt — 2:o vinnes at altid något ämne finnes till Sysselsättning under sammankomsten som ej bör förgäfves gå förbi med politiska och andra raisonnement. utom S:s ändamål — 3:o tillvänjes härigenom de yngre Ledamöterna till eftersinnande i vetenskapen och at yttra sig mera publikt)

(Trafvenfelts stil.)

*) utrotande af fördomar

(Trafvenfelts stil.)

Alla Böcker, som i Medicinen och dermed i förening stående vetenskaper utkomma på svenska, böra af någon sällskapets ledamot med oväld recenseras, Recensionen innom sällskapet upläsas och i sällskapets tryckta handlingar i et slags Intelligensblad införas; ty det bör vara sällskapets pligt at i vetenskapliga mål döma för allmänheten.

(Berzelius' stil.)

och andra omständ.

(sannolikt Gadelius' stil, skrifvet
vid ett senare tillfälle.)

Läse Sällskapets i Upsala Lagar kunna
tjena till föresyn (Trafvenfelts stil.)

Svenska läkaresällskapets Läsesällskap tager till ledamöter hvilken redlig och bra man som helst, som vid hvar års början ärlägger sin afgift af 5 Rd. Banco och dertill anmäler sig hos Secreteraren likväl bör S. L. S. vid godofinnandet deraf bestämma ledamöternas antal enligt rummets storlek. Endast de skrifter som äro medicinska eller till läkarevetenskapen äga någon relation äro föremålen för detta läsesällskap. Instruction för dess vidare organisation kommer att af S. L. S. gifvas, sedan det tagit sin början och bör S. L. S. äfven såsom belöning åt några unga för flit och geni utmärkta studerande Chirurger lämna dem fri tillgång till Läsesällskapet; likasom det för främmande läkare efter gord anmälan hos Secreteraren bör vara tillgängligt.

Svenska L. S. bör föra en *allmän högtidlig sammankomst* t. E. Linnés födelseår¹⁾ eller Sällskapets stiftningsdag från hvilken dag Sällskapet räknar sina år. För öppna dörrar bör Secreteraren då uppläsa en års relation om alla sällskapets litteräre theoretiska och practiska göromål och dess oeconomiska ställning — sedan prisen utdelas och skrif-

Kanske På S. stiftningsdag. Till beivstande af denna högtidsdag, som ej bör firas med mat utan endast med föda för själen, kunna Vetensk. Idkare och äfven andra genom annonce i Tidn. inviteras, i likhet med Svenska Academien — dock utan Predikan och kyrkogång — Et större Rum än det vanliga kan vid det tillfället lätt erhållas om så skulle behövas. Seder-

¹⁾ Otvifvelaktigt felskrifning för födelsedag.

terna uppläsas *, nya prisfrågor kundgöras — och Sekterarn sluta sammankomsten med en berättelse om det årets viktigaste ämnen.

[ad acta (obekant stil.)]

S. L. S. antager dessa stadgar såsom grundlagar för dess bestånd och böra de af hvar arbetande ledamot vid dess antagande underskrifvas och efterlefas —

mera bör en berättelse härom uti In R T. införas —

Tft.

Då någon af sällskapets ledamöter med döden afgått bör någon ledamot. hälst af den aflidnes närmaste vänner, för sällskapet hålla en kort parentation, hvilken för at vinna mera publicitet och derigenom mera anseende kunde vid samma högtidsdag hållas. Detta skulle möjligen äfven kunna öka anseendet af att vara sällskapets ledamot, hvarförutan S. ej kan komma i riktigt flor.

(Berzelius' stil.)

* Dessa skrifter kunna icke upläsas. De äro dertil för vidlyftiga, och at deraf läsa blott bitar, såsom det sker i Sv. Akad., går icke eller an.

Bz.

Innehåll.

- C. 1. *Svenska Läk. Sällsk. ändamål* p. 1.¹⁾
- C. 2. *L. S. Sammansättning* p. 1 — Ledamöt. beskaffenhet — ingen ordförande utan Secret. enda Embetsman — Valet af Ledamöter p. 2 — introduction efter ärhållen kallelse p. 3 — hörsamma lagarne — rättighet at proponera hvad som kan hända till S. bästa — De corresponderande Ledamöterna p. 4 — Secret. göromål p. 5.
- C. 3. *Sällsk. Medel* p. 6 — incassering — redogörelse p. 7.
- C. 4. *Sällsk. arbeten* p. 8. 10 — tiden för sammankomst — ordning i föredrag. af ämnena — grunder vid förklaringar i Vetenskapen och S. arbetens författande p. 9 — ämnen som kunna komma under föredrag. p. 10.
- C. 5. *S. utsätter prisfrågor* p. 11.
- C. 6. *S. inrättar et Läs Sällskap* p. 12.
- C. 7. *S. firar årligen dess Stiftningsdag* p. 13.

¹⁾ Pagineringen hänvisar till originalets sidor.

Hagströms anmärkningar vid stadgeförslaget:

Vid 2 §¹⁾ in margine valet af *nya* ledamöter — ej nya — utan — *valet af Ledamöter* — ty då de väljas äro de alltid nya.

4:e §. Kallelsebreffen til inlänske Ledamöter utfärdas på Svenska, til utlänske på Latin.

Efter min tanke borde ingen skilnad göras på Corresponderande Ledamöter och andre, utan alla så innom hufvudstaden som utom den i Sverige, antagas som verkkelige arbetande Ledamöter, och med samma vahl och granlagenhet. En frånvarande intager då han kommer til hufvudstaden sitt säte, har samma rättigheter, och frånvarande eller närvarande samma skyldigheter, som de i Stockholm boende — kan ock skrifteligen ehuru ej här vistande ganska väl bidraga till Sällskapets ändamål.

Annorledes förhåller sig med utlänske de böra vara Corresponderande Ledamöter.

6:e § 10 R. B:co tyckes vara nog mycket för Ledamöterne och 5 R. B:co nog litet för Läseskapets Ledamöter — de ordin. Ledam. hafva mer besvär — men ej mer agrement än Läsesällskapet hvarföre skola de då betala mer? Jag ville proponera lika mycket för bägge nemligen 6 R. B:co om året — och då alla utom staden varande Ledamöter och Läsande äfven contribuerade lika, torde det kunna slås ned til 5 R. B:co om året.

§ 7. Den ordentelige redogörelsen bör väl Secreteraren för sällskapets medel endast göra en gång om året — men om Sällskapet i framtiden funne skäl att oftare fråga efter Cassans beskaffenhet böra de Böcker som den utvisa ej af secreteraren vägras Sällskapet att se och att Cassan inventera.

§ 10. Vid utgifvandet af Journaler, dagblad, eller skrifter — tror jag Sällskapet bör vara ganska granlaga — och heldre ej utgifva något än förhasta sig — först — torde hända längre tid — samla ämnen — sedan göra ett noga urvahl — och aldrig förbinda sig att utgifva något på viss tid — Låt oss tala och resonnera i vetenskapen — äfven skriva — men vara försigtige att trycka.

Heldre om Sällskapet finner något af allmän nytta — något missbruk eller fördom som bör rättas — eller annat — då utarbета en kort kraftig afhandling därom och införa i andre allmänna tidningar eller skrifter.²⁾

A. J. H:m.

¹⁾ Det som Hagström kallar § är *sida* i originalmanuskriptet.

²⁾ I kanten af manuskriptet är på flera ställen med Gadelius' stil skrifvet *Gillas*.

Gistréns anmärkningar vid stadgeförslaget:

För min del skulle jag önska at til en början man icke fattade en för vidsträckt Plan, eller inblandade några andra Inrättningar såsom Läsesällskap och dylikt uti sammansättningen utan at det stadnade vid det enkla, at Ledamöterna sammankomma 2 gånger i månaden at samtala i Medicinske ämnen, meddela hvarandra sin erfarenhet vid sjuksängen, resultaterne af sin läsning utaf medicinske skrifter och tillkännagifvande af ämnen som icke förut nog äro uplyste eller bemärkte och leda til Vetenskapens förkofran. Under alt detta borde icke Sällskapet ännu antaga något namn, utan endast kalla Secreterare, som til Protocollet anför hvad som förefaller i Samtalet. Man finge först efter minst et halft år se hvad nit och verksamhet Ledamöterna äro hogade at upoffra åt Sällskapets ändamål och hvad hopp man kan göra sig om dess varaktighet. När man blefve genom en tids erfarenhet förvissad om Sällskapets bestånd, då först borde det constituera sig med et bestämdt namns antagande; reglerande af arbetena, afhandlingars utgifvande; præmiers utsättande, Läsesällskaps Inrättning m. m.

De Ledamöter, som til en början ingå i föreningen äga alla Bibliothek, och Läsesällskap är således för dem onödigt. Afgifter synes ock icke behöfvas utan til eclairering af Rumet, eldning, Vaktmästarens discretion, skrifmaterialier och andra mindre behof, hvilka afgifter för året icke kunna blifva betydande. För öfrigt finner jag de fleste uti Projectet uptagne punkter sådane at de visserl. kunna tjena till rättessnöre vid Sällskapets arbetens reglerande i en framtid, då de ock punktvis torde böra komma under discussion. Under Sällskapets, om jag så må kalla det, pröfvotid, torde vara bäst at icke antaga några corresponderande Ledamöter, ej heller utgifva några skrifter innan et par års förråd af Handlingar voro samlade och afhandlingarne legat en viss tid på Bordet samt blifvit uplyste af Ledamöternes skiljagtige tankar i ämnet. Sällskapet måste hafva för afsigt at skrifva litet, men moget och brukbart.

Såsom de Ledamöter, som från början äro uptagne i Föreningen äro tillräcklige at den formera, så torde man böra låta pröfvotiden eller et års tid förlöpa, innan man utsträckte antalet til flere. Sjelfva stömmen bör vara väl rotfästad innan man låter trädet grenat ut sig, och hvars ock ens förbindelse blir nogare upfylld så länge Sällskapet är mera concentrerad.

J. H. G:n.

Man finner af ofvanstående stadgeförlag, att namnet Svenska Läkaresällskapet redan från början är bestämdt såsom Sällskapets namn. Detta är af intresse, emedan man förut trott, att detta namn först uppkommit senare.

Stadgeförlaget är uppgjordt med tanke på att Svenska Läkaresällskapet skall vara en verklig medicinsk vetenskapsakademi, organiserad ungefär såsom Svenska Vetenskapsakademien, och att vid sidan häraf Svenska Läkaresällskapet skall inrätta ett läsesällskap, d. v. s. en läsesalong med lånbibliotek, tillgängligt för »hvilken redlig och bra man som helst» (således äfven icke-läkare), som betalar vederbörlig afgift, och organiseradt såsom Upsala Läsesällskap (jmf. sid. 16 här ofvan); att ett läsesällskap sålunda skulle inrättas vid sidan af Läkaresällskapet, berodde på de egenomliga förut omtalade svårigheterna att på grund af den stränga censuren skaffa litteratur.

I stadgarna återfinner man i allmänhet bestämmelserna dels från Vetenskapsakademiens grundreglor af 1741, dels från Svenska Akademiens stadgar af 1786. Jämligheten mellan ledamöterna är ett genomgående drag i akademiernas stadgar, det återfinnes redan i stadgarna för Académie française, stiftad 1626 under det franska enväldets tid. Hvarför ingen præsens skall finnas, är svårt att förstå; sekreteraren får ju likafullt en præsens' hela makt, och det ser ut som om sekreteraren skulle vara beständig, så att han således blir ändå mäktigare; möjligen har stadgandet inkommit genom Gistrén från Societetens stadgar. Att sekreteraren ensam skall föredraga alla ärenden, är hämtadt från Svenska Akademiens stadgar. Sekreteraren får vid inval af nya ledamöter ej nämna dens namn, som föreslagit den nya; detta är i öfverensstämmelse med ett Vetenskapsakademiens beslut af år 1798. Att ledamöter kunna uteslutas vid försummelse i arbetet, är stadgadt i Vetenskapsakademiens grundreglor af 1741. Utsättande af prisämnen är bestämdt efter mönstret af båda de nämnda akademierna. Den allmänna högtidliga sammankomsten är tagen från Svenska Akademien; tanken att fira den på Linnés födelsedag är lånad från Sv. Akademiens firande af Gustaf II Adolfs födelsedag (Vetenskapsakademiens högtidsdag den 31 mars, årsdagen af de första grundreglornas stadfästande 1741, blef först bestämd i denna akademis grundreglor af den 30 november 1820). En del öfriga bestämmelser äro direkt tagna från Vetenskapsakademiens stadgar, men det anförda må vara nog.

Af intresse är förslaget, att man af erkänsla för att Sällskapet får använda »Hagströmska museet» för sina sammankomster, till samma museum öfverlämnar alla Sällskapets egna och Läsesäll-

skapets böcker och samlingar. Emellertid synes detta förslag ej ha vunnit sympatier, ty det är öfverstruket. Det återkommer i annan form år 1823.

Trafvenfelts och Berzelius' randanteckningar vid Gadelius' förslag vittna om deras lifliga intresse för detsamma. Hagströms anmärkningar visa, att han är en praktisk karl, som varit med om litet af hvarje, äfven om svårigheten att utgifva medicinska tidsskrifter. Gistréns promemoria pekar på att han är en försiktig man, som blifvit vis af den erfarenhet han inhöstat under den tid då Societeten var på upphållningen. Gahn har aldrig haft stadgeförslaget till genomseende och granskning; detta nämnes uttryckligen i protokollet den 19 september 1809, om orsaken veta vi intet, men det står väl i sammanhang med uppskjutandet af Sällskapets arbeten i allmänhet. Schulzenheim tyckes ej heller ha haft förslaget till granskning, åtminstone finnes på detsamma eller vid detsamma ej någonting skrifvet med hans stil.

Förslaget har som nämnts aldrig varit föremål för något gemensamt beslut af de sju stiftarna.

Af den stora planen att bilda en medicinsk akademi jämte ett läsesällskap blef emellertid ingenting; på grund af omständigheternas makt kom hvarken det ena eller andra till stånd. Svenska Läkaresällskapet blef enhetligt organiseradt på ett annat sätt; men alla de uppgifter, som stiftarna föresatt Sällskapet, äfven de rent akademiska, hafva förvisso blifvit fullföljda, såsom framgår af det efterföljande.

Tillstånd för Gadelius att inrätta ett medicinskt bibliotek.

Enligt instiftelseurkunden och stadgeförslaget ingick det i stiftarnas ursprungliga plan att bilda ett medicinskt läsebibliotek (läsesällskap).

Gadelius ingick med anledning häraf till hofkanslern med följande inläga:

Ödmjukaste Memorial.

Hos Högvälborne Herr Baron, Hofcancelleren och Commendören m. m. får jag i ödmjukhet anhålla om tillstånd till ett Medicinskt Läse-Bibliothek, hvars ändamål är att anskaffa och vettgirige Läsare tillhandahålla de böcker, journaler och skrifter af

något värde, som så väl i läkarevetenskapen, som de öfrige med denna beslägtade, såsom Physiken, Chemien, Pharmacen, Naturalhistorien etc. utkomma.

Eric Gadelius.

Med. Doct. Prosector.

Denna Gadelius' ansökan var lika odaterad som den af honom och Berzelius ingifna ansökan år 1802 (se ofvan sid. 18.) För att få reda på datum måste jag rådfråga hofkanslersämbetets diarium (i riksarkivet) för år 1807; där finnes antecknad bland inkomna handlingar: Den 28 december, Med. Doct. och Prosectorn E. Gadelius om tillstånd att inrätta ett Medicinskt Bibliothek för att dem tillhandahållas, hvilka deri, emot subskription, ville deltaga.

Såsom i det föregående (sid. 20) är nämnt, hade hofkanslern tills dato afslagit alla ansökningar, som enskilda personer, icke-bokhandlare, ingifvit om att få inrätta läsesällskap eller lånbibliotek. Kort före Gadelius' nu ingifna ansökan hade hofkanslern (den 12 september 1807) afslagit en begäran om inrättande af ett lånbibliotek i Helsingfors. Det hade väl ej gått för Gadelius denna gång heller, om han ej haft hjälp af relationer, som ofta äro af nytta och äfven voro det på denna tid. I sitt den 25 oktober 1809 hållna åminnelsetal öfver C. F. v. Schulzenheim (tryckt 1810) berättar Hagström vid tal om Läkaresällskapets uppkomst, att v. Schulzenheim »förskaffade Hof-Canzlerns tillåtelse för detta sällskap att få införskrifva de böcker och journaler m. m. det ansåg sig behöfva». Det är sålunda genom v. Schulzenheims personliga inverkan hos hofkanslern Zibet, som denne för en enda gång gick ifrån sina vanor och meddelade en enskild person, som icke var bokhandlare, tillåtelse att inrätta ett läsebibliotek. Jag har genomgått memoarsamlingar och bref från denna tidsperiod för att möjligen finna några beröringspunkter mellan C. F. v. Schulzenheim och Zibet, men ej funnit något. Sammanhanget är förmodligen helt enkelt det, att v. Schulzenheim, som var en förnäm man, som var en skicklig läkare, och som framförallt var hofvets och de högt uppsattes läkare äfven varit Zibets läkare. Zibet var flera år mycket sjuklig, genomgick 1805 badkurer i Karlsbad och i Teplitz och hans hälsa försämrades sedan ytterligare (han dog 1809 af en sjukdom i urinvägarna, se ofvan sid. 18). Vare härmed huru som helst, så utverkade v. Schulzenheim Zibets bifall till Gadelius' ansökan, och Zibet utfärdade följande ämbetsskrivelse:

Kongl. Maj:ts
 Min allernådigste Konungs och Herres
 Troman,
 Hof Cantzler, Commendeur af Kongl. Nord-
 stjerne Orden, En af Aderton i Svenska Akademien
 Jag Christopher B. Zibet,
 Friherre,

Gjör vetterligit, att, uppå Prosectorn, Doctor E. Gadelii derom gjorda anhållan, lämnas härmedelst tillstånd till inrättande af ett allmennare Medicinskt Bibliothek här i Staden, hvars ändamål är att vettgirige Läsare till handa hålla Böcker, Journaler och Skrifter af något värde i Läkare Vetenskapen och de öfriga med denna beslägtade, såsom Physiken, Chemien, Pharmacien och Naturalhistorien m. fl. Hvarvid likväl Doct. Gadelius och de som med honom uti denna inrättning deltaga, derföre ansvara, att deruti inga andra än tillåtliga och förenämde ämnen tillhöriga Skrifter må finnas.

Stockholm d. 31 Dec. 1807.

På Dragande Kall och Ämbets vägnar

C. B. ZIBET

A. C. Kullberg

Tillstånd till inrättande af ett allment Medicinskt Bibliothek.

Gadelius hade sålunda nu tillstånd att inrätta ett allmänt medicinskt bibliotek. Emellertid utvecklade sig förhållandena så, att för det första något läsesällskap, sådant man tänkt sig det samma i det omtalade stadgeförslaget, aldrig kom till stånd, och att för det andra hofkanslerns tillåtelse till ett biblioteks anskaffande aldrig kom till användning. Gustaf IV Adolf afsattes nämligen den 13 mars 1809, hofkanslern fick gå samma väg, och det blef tillåtet för svenska medborgare att läsa och skriva, oberoende af byzantinska förordningar. Då hofkanslern afsattes, hade det unga Läkaresällskapet ännu icke haft tillfälle att skaffa sig mer än en enda bok, en tidskrift Med. and Phys. Journal, som den 16 februari 1809 hade inköpts på auktion efter C. F. v. Schulzenheim, och Zibets tillståndsbevis har sålunda knappast annat än historiskt intresse.

**De utländska krigens såsom orsak till uppskjutande af
Läkaresällskapets arbeten.**

I instiftelseurkunden läses (se sid. 51): »om tiderna då ej hade gjort svårigheter för planens utförande, hade Sällskapet säkert då (1807) räknat sin första upprinnelse». Hvilka dessa svårigheter voro, finner man, om man läser efterskriften till Berzelius' och Gadelius' tidskrift *Vettenskaps-Journal för Läkare och Fältskärer*, Bd II, Häftet I, tr. 1810. Utgifvarna säga där: Då fredens lugn alltid är ett villkor för vetenskapens trefnad och för deras idkares inbördes communication, utan hvilken Vettenskaps-culturen sällan kan göra betydliga framsteg, tro vi oss nu skyldiga att åter fortsätta *Vettenskaps-Journalen för Läkare och Fältskärer*, hvars utgivande varit afbrutet dels genom omöjligheten att erhålla utländska medicinska journaler, och dels af de trägnare göromål, hvilka särskildt varit oss af Kongl. Maj:t allernädigst anbefallte till ny-antagne fältskärers undervisning för arméernas behof . . . » Det är påtagligen samma orsaker, som vållade uppskofvet med begynnelsen af Svenska Läkaresällskapets arbeten.

Svårigheten att få utländska medicinska tidskrifter var oerhörd. Jag har förut nämnt att danska och franska böcker voro alldeles förbjudna (med särskildt kungligt tillstånd fick dock en och annan vetenskapsman införa ett eller annat danskt eller franskt arbete); den oförbrännelige Carlander redde sig genom att, som han omtalar i ett bref till Gistrén den 5 december 1809, lurendrāja danska böcker genom resande judar. Men utom dessa hinder, som vållades af den inhemska censuren, tillkom också det under årtal räckande krigstillståndet i hela Europa. Svårigheterna nådde sin höjdpunkt under kontinentalsystemets tider, då Napoleon alltifrån 1806 års Berlinerdekret sökte afskära England från all handelsförbindelse med det öfriga Europa. Alla haf oroades under dessa tider af olika länders krigsflottor och kapare; den regelbundna trafiken, sådan den nu var, låg nere, och samfärdseln ombesörjdes till stor del af smugglare. Med England hade Sverige länge de bästa kommunikationerna sedan en postjaktförbindelse år 1804 inrättats mellan Harwich och Göteborg med 1 à 2 turer i veckan; hvar tur tog 10 à 30 dygn eller mera. Men äfven med England blef förbindelsen allt svårare och svårare.

Såsom särdeles belysande för förhållandena må en del utdrag ur den Carlanderska brevväxlingen anföras. Carlander skriver till

Gistrén den 5 december 1807: »Från Tyskland har jag ej fått en bok hela detta året.» — Gistrén skriver till Carlander den 5 juli 1808: »Gud låte oss snart få requisitionen från England, annars fruktar jag, att det blir kränkt för oss äfven i engelska litteraturen. Den tyska och franska är sen några månader fullkomligt död för oss.» — P. Afzelius till Carlander den 22 maj 1809: »Annars är jag nu så läshungrig som man möjligen kan vara det, sedan jag på ett år icke fått något från England och på halft-annat icke något från fasta landet.»

Den andra orsaken till fördröjandet af Sällskapets organisering var de ökade göromål som Hagström, Berzelius och Gadelius erhöello genom *uppdraget att i största hast utbilda fältskärer för arméerna*. Då finska kriget utbröt den 21 februari 1808, var Sverige föga rustadt att möta fienden. Bland andra brister i de militära anordningarna var också att anteckna det högst otillräckliga antalet militärläkare¹⁾. I största hast skulle nu denna brist afhjälpas. Genom en kunglig förordning af den 9 april 1808 anbefalldes, att ynglingar med kunskaper i språk och humaniora skulle utbildas till underläkare för regementena; till lärare för dessa ynglingar förordnades A. J. Hagström, J. Berzelius och assessor F. Krey; senare (den 25 april 1808) förordnades också E. Gadelius jämte professor L. M. Philipsson till lärare vid denna tillfälliga undervisningsanstalt. Ett intensivt arbete bedrefs vid denna anstalt, ty krigets kraf voro påträngande; under krigets förlopp utbildades 90 underläkare, af hvilka 81 den 2 oktober 1809 voro utgångna till regementena. Hagström skriver i sitt Curriculum vitæ (i Karolinska Institutets bibliotek), att 1808—1809 års krig var det första svenska krig, i hvilket man hade uteslutande svenska läkare och slapp införskrifva okunniga utländska äfventyrare. Den 25 september 1809 upphörde denna undervisningsanstalt.

Svenska Läkaresällskapets stiftare läto dock ej nedslå sig af de svårigheter, som upptornade sig kring dem, från att fullfölja sitt föresatta mål, och den 25 oktober 1808 — Carl Fredric v. Schulzenheim hade då redan den 2 september 1808 aflidit — hölls Sällskapets första sammankomst.

¹⁾ Se härom K. E. Lindén, Sjukvård och läkare under kriget 1808—1809. Helsingfors 1908.

III. Svenska Läkaresällskapets första arbetsår 1808—1809.

1808—1809 års årsberättelse. — Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets första sammansättning. — Sällskapets ledamöter, dess sekreterare, dess sammankomster, dess samkväm. — Sällskapets ekonomi. — Sällskapets bibliotek. — Sällskapets vetenskapliga verksamhet. — Sällskapets ändrade sammansättning den 10 mars 1809.

1808—1809 års årsberättelse.

Om Sällskapets första arbetsår, har hittills knappast något varit bekant. Ur Sällskapets arkiv, ur Medicinalstyrelsens arkiv, ur den Carlanderska brefväxlingen och ur tidningspressen har jag dock lyckats sammanleta en del uppgifter, hvilka ge oss en ganska fullständig bild af Sällskapets första arbetsår. Protokoll fördes ej under första året, förrän vid sammankomsten den 19 september 1809, men det memorial som upplästes af Gadelius vid den nämnda dagens sammankomst, och hvars första del är anförd under namn af instiftelseurkunden (sid. 51 här ofvan) innehåller i sin fortsättning (äfvén den hittills otryckt) en redogörelse för arbetsåret 1808—1809, som man skulle kunna kalla för Svenska Läkaresällskapets första årsberättelse. Denna lyder som följer:

Sällskapet vidtog då ¹⁾ det beslutet att utan någon afgjord organisation samlas, utvidga antalet af ledamöter bland legitimerade läkare, anskaffa sig böcker och journaler och på ett år försöka, hvilken rigtning Sällskapet genom dess sammankomster skulle erhålla — Detta år är snart förflutet och då tyckas inga frågor vara naturligare än:

Hvad har Sällskapet gjort?

Hvad kan Sällskapet göra?

Den nytta Medicinska Läsesällskapet åstadkommit förtjenar

¹⁾ 25:te okt. 1808.

kanske med all rätt all den uppmärksamhet man bör skänka en sådan inrättning under dess första utveckling — Febrarnes natur, deras epidemiska lynne, denna för practiska läkare vigtigaste observation var ofta ett ämne för Sällskapets ompröfning — Fältfebrarne och Fältsjukdomarne lika viktiga för läkaren som för styresmännen voro under deras härjande lynne alltid bland oss ett af våra vigtigaste föremål der den vörnadsvärda åldrigare ärfarenheten vänskapligt meddelade de bästa och mognaste råd. Curries Method skärskådes; i Inrikes Tidningarne lät Sällskapet trycka Underrättelser för Allmänheten om elakartade smittosamma febrar och för de svåra Frossorne gordes flere försök med Fowlers Arseniksolution — Hvar intressantare Sjukdomshändelse i Stockholm meddelades här fritt och utan förbehåll — sjuke hitfördes ibland och fingo consultationer — och flera vigtiga obductionsacter upplyste de mera invecklade sjukdomshändelserna. Bland afhandlingar som äro originala må nämnas Kongl. Lif-Medici och Ridd. m. m. af Bjerkéns om Carot. underbindning — Professorns Trafvenfelts om Fröken Arbins sällsynta nafvelbräck och Professorns Berzelii afhandling om det bästa beredandet af Islands mossan —

Hvilken af oss som nitiskt bevisat sammankomsterne nekar det värde de egt och förlusten att ej noga hafva antecknat hvad här blifvit sagdt och observeradt?

Svårigheten att utifrån få Böcker och Journaler har hittills nekat oss dem; måtte snart deras anskaffande blifva Sällskapets närmare föreningsband.

31 Medlemmar utgöra nu Sällskapet hvilka hittills ej ärlagt någon annan afgift än första inskrifningen och detta oagtdt eger Sällskapets Cassa en behållning af omkring 50 Rdr Banco; — hvilken har ej gärna bidragit till en så obetydlig kostnad?

Den nytta Medicinska Läsesällskapet kan åstadkomma är en vigtig fråga och fodrar en allmän öfverenskommelse. Läkaresällskaper hafva egentligen två ändamål 1:o ett rent vetenskapligt: 2:o ungänget — Inom Stockholm borde bägge förenas. Om vi ännu et år samlas utan att anteckna det märkvärdiga som inom Sällskapet blifvit föredragit, skole hvarken vi eller vår samtid deraf draga fördel — bindas vi åter af för stränga vetenskapliga förbindelser skall både tid och förmåga göra Sällskapets drift mindre och dess arbeten färre, än vi tro svara mot dess ändamål — Bäst är därför om hvilken af ledamöterna som vill uppgäfve den för Sällskapet nyttigaste organisationsmetoden, hvarigenom den största nyttan för theoretiska och practiska läkarevetenskapen inom Riket kunde åstadkommas.

Cederquists Grafiska A.- B. Sthlm.

11. Vy öfver Riddarholmen från söder.

F. E. Werner lith. 1824.

70 and
SUBPOTIALC

I anledning häraf frågas:

Bör ledamöternes antal ej ökas och i detta hänseendet flere Stockholms läkare derom averteras?

Bör en årlig afgift ärläggas?

Bör Sällskapet undersöka de för den tiden varande viktigaste rön och upptäckter?

Bör Sällskapet ej skänka en lika uppmärksamhet åt allmänne som sällsyntare sjukdomar — eller characteriserar ej en väl författad sjukdomshistoria på en vanlig sjukdom ofta lika mycket den sanna läkaren, som den mera invecklade.

Böra ej de äldsta och mäst agtade Sällskapets ledamöter, genom dess förtroende uppdragas att under viktigare disquisitioner afhandlingars uppläsande o. s. v. föra ordet och styra Sällskapets angelägnare göromål?

Bör en Secreterare ej förvara Sällskapets arbeten och öfver dem föra ett Protokoll?

Bör Sällskapet ej utomlands och inom Riket söka correspondence?

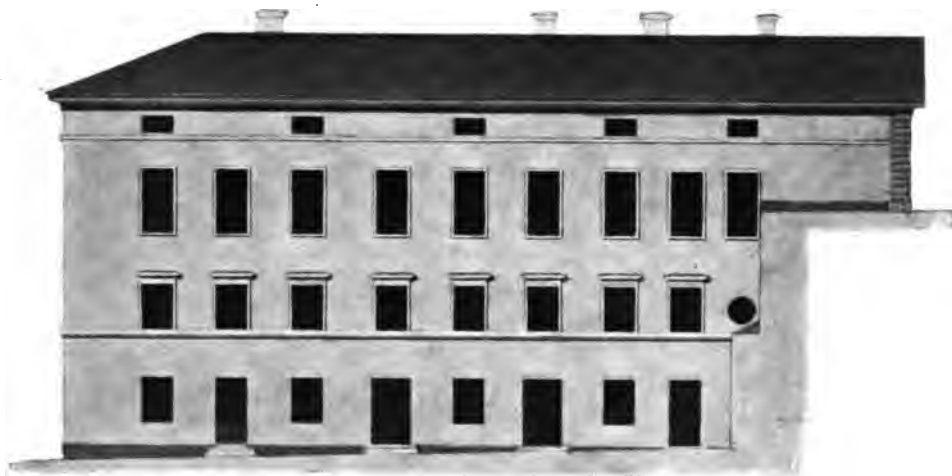
Kunna Sällskapets ledamöter gilla dessa välmenta frågor — eller förlåta dem?

Sällskapets lokala förhållanden.

Sällskapet samlades, såsom i stadgeförslaget afsedt var, i det Hagströmska museet, i de rum som Kungl. Maj:t upplåtit åt Hagström för hans till staten skänkta samlingar (jmf. sid. 24 och pl. 2, sid. 21). Pl. 11 visar huru Collegii medici hus på Riddarholmen tedde sig från söder, det är det hus, som man ser ofvanför den lilla segelbåten med två master; en bred fasad vetter åt söder, en smalare fasad åt väster. Husets fasadritningar äro afbildade i pl. 12 och pl. 13.

Huset var direkt fastbyggdt vid berget. I pl. 14 har jag låtit afbilda de 1813 uppgjorda planritningarna öfver mellersta och öfversta våningarna (den nedersta våningen upptogs af dissektionsrum och laboratorium, vindsvåningen af Collegii medici arkiv). Sällskapet sammanträdde i mellersta våningen i föreläsningssrummet (7 på pl. 14), som var 5 alnar högt, 10 ½ alnar bredt och 13 ½ alnar långt. Gistrén skrifver till Carlander den 28 november 1808:

»Läkarecorpsen har formerat sig till en société . . . Vi samlas i Collegii medici nya hus på Riddarholmen i en stor Sallon, som är annars ämnad till Lectionsrum.» Sällskapetets böcker, då det erhö

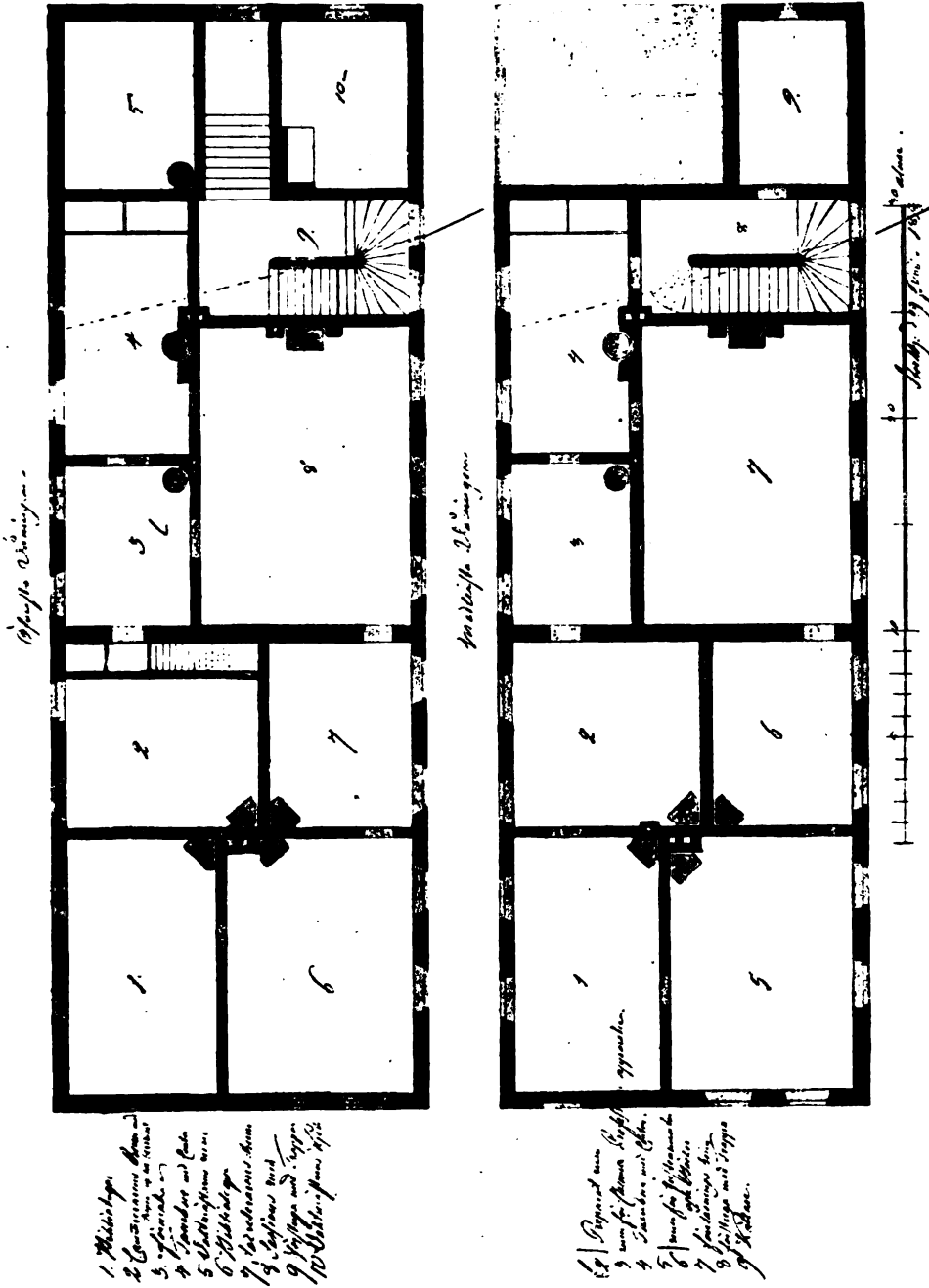

12. Collegii medici hus på Riddarholmen. Fasad åt söder.

13. Collegii medici hus på Riddarholmen. Fasad åt väster.

sådana, voro på särskilda hyllor (för att skilja dem från undervisningsverkets böcker) uppställda i bredvidliggande museirum. Öfversta våningen (som den kallas på ritningen, en vindsvåning finnes ofvanför) upptogs af Collegii medici lokaler.

14. Planritning öfver Collegii medici hus på Riddarholmen.

Sällskapets första sammansättning.

De högt flygande planerna om en medicinsk akademi med ett läsesällskap såsom bihang kommo aldrig till utförande. Hvad det var som stäckte de stolta beräkningarna, därom vet man intet säkert, men man torde ej misstaga sig, om man söker orsaken i tidsförhållandena. Sverige var försänkt i olyckliga utländska krig, landet var ekonomiskt utsuget och det stod nära branten af sin undergång. En betydlig del af landets, särskildt af Stockholms läkare voro utgångna i kriget. Det var helt säkert under intryck af de allmänna olyckorna och den dystra stämningen i landet, som Sällskapets stiftare hösten 1808 läto Sällskapet börja i all blygsamhet och enkelhet, som de läto Sällskapet »utan någon afgjord organisation samlas, utvidga antalet af sina ledamöter . . . och på ett år försöka, hvilken rigtning Sällskapet . . . skulle erhålla».

Huruledes stiftarna invalde nya ledamöter, därom får man vetskap genom företalet till Svenska Läkaresällskapets Handlingar, Första häftet, 1812. I företalet (säkerligen skrivet af Gadelius, som redigerade häftet) läses: »För de läsare . . . torde man böra nämna några ord om Sällskapets stiftelse, om eljest ett aftal mellan några vänner, idkare af läkarekonsten inom hufvudstaden, att mötas en viss ledig stund i hvarje vecka till läsning af utkomna tidsskrifter, samtal och meddelningar i vettenskapen, deraf förtjenar namn . . .». Dessa ord måste syfta på organisationen af oktober 1808; de kunna ej syfta på de sju stiftarna, ty dessa hade ej bestämda sammankomster (det vet man genom instiftelseurkunden och genom Hagströms citerade åminnelsetal öfver C. F. v. Schulzenheim, där Hagström säger: »detta sällskap kom dock ej att . . . sammanträda förrän efter hans död»); ifrågavarande ord kunna ej heller syfta på förhållandena hösten 1809, ty då var organisationen redan en helt annan.

Då Sällskapet första gången sammanträdde den 25 oktober 1808, utgjordes detsamma sålunda tvifvelsutan endast af personliga vänner till de sex kvarlevande stiftarna (C. F. v. Schulzenheim hade dött den 2 september 1808).

Liksom Sällskapet ej hade någon särskild organisation, så hade det ej heller något särskildt namn. Den enda gång Sällskapet uppträder med någon tryckt skrift, den här nedan omtalade under rättelsen för allmänheten, som är införd i Inrikes Tidningar den 9 januari 1809, kallar Sällskapet sig »ett sällskap läkare i Stockholm». Gadelius kallar Sällskapet i årsberättelsen 1808—1809 för »Medicinska Läsesällskapet», han lefde nog i hoppet, att Svenska Läkare-

sällskapet skulle träda fram i den form, han tänkt sig i första stadgeförslaget, och han föreställde sig nog, att det endast var Svenska Läkaresällskapets blygsamma bihang Medicinska Läsesällskapet, som arbetade 1808—1809.

Sällskapets ledamöter, dess sekreterare, dess sammankomster, dess samkväm.

Några protokoll fördes ej under första arbetsåret, som började den 25 oktober 1808. Däremot finnes från denna tid i behåll en bok, förd af Gadelius, som på samma gång är Sällskapets matrikel och räkenskapsbok.

Under år 1808 inskrefvos 22 ledamöter (d. v. s. 16 utom de 6 stiftarna). I matrikeln finnas inga dagar angifna för inskrifningen, men de voro nog alla med från första början eller åtminstone kort därefter, ty Gistrén skrifver i sitt nyss nämnda bref till Carlander den 28 nov. 1808: »Ett par och 20 hafva redan antecknat sig.» De 16 tillkomna ledamöterna voro:

O. J. EKMAN (se bland Societetens ledamöter, sid. 10).

L. M. PHILIPSON, f. 1766, med. dr. 1790. Professor vid konstakademien 1792, sekreterare i Collegium medicum 1806. Död 1851.

J. I. EKSTRÖM, adlad af EKSTRÖM, f. 1773, kir. mag. 1803, med dr. 1804. Lifmedikus 1805, öfverläkare vid Serafimerlasarettet 1824. Död 1831.

F. J. A. ROSSI, f. 1774, kir. mag. 1795, med. dr. 1800. Prosektor 1802, lifkirurg 1805, lifmedikus 1807, afsatt från sin tjänst 1810, emedan han ansågs ha visat försumlighet vid kronprins Karl Augusts obduktion. Död 1854.

J. ROTH, f. 1760, med. dr. 1791. Assessor i Collegium medicum 1792, medicinalråd 1821. Död 1840.

G. BEYER, f. 1775, med. dr. 1797. Provinsialläkare 1801, portugisisk generalkonsul 1808. Död 1852.

M. L. WENNER, f. 1772, kir. mag. 1796, med. dr. 1797. Hofmedikus 1801, lifmedikus 1814. Testamenterade till Sällskapet väningen en trappa upp i huset Nya Kungsholmsbrogatan 19. Död 1818.

C. W. STÜTZER f. 1764, utexaminerad kirurg 1788. Hofkirurg 1788, hofmedikus 1807. Död 1832.

S. A. DAHL, f. 1773, med. dr. 1797. Öfverläkare vid Danviks hospital 1813. Död 1838.

J. F. NATHELL, f. 1778, kir. mag. 1805. Regementsläkare 1812. Död 1851.

J. J. BETULIN, född 1776, med. dr. 1804, kir. mag. 1805. Adjunkt i obstetrik 1805—1817. Död 1822.

S. E. WESTMAN, f. 1777, med. dr 1800. Fattigläkare i Stockholm 1804. Död 1836.

P. ELMSTEDT, f. 1779, med. dr 1804. Fattigläkare i Stockholm 1806. Död 1848.

C. B. RUTSTRÖM, f. 1758, fil. mag. 1785, med. dr 1793. Med. adjunkt i Åbo 1794—1796, riksantikvarie 1820. Död 1826.

S. FRÖLICH, f. 1771, med. dr 1797, kir. mag. 1798. Prosektor 1799, regementsläkare 1802, assessor i Collegium medicum 1810, öfverfältskär vid Serafimerlasarettet 1818. Död 1821.

J. P. SJÖBERG, f. 1771, med. dr 1797. Fattigläkare i Stockholm 1798. Död 1834.

Under januari—juli 1809 (dagarna för inskrifning finnas för denna tid angifna) tillkommo följande nio ledamöter:

L. G. WERNER, f. 1770, kir. mag. 1797. Fattigläkare 1798. Hade en brunnsinrättning för artificiella mineralvatten 1799—1806 (jmf. Berzelius' biografi, sid. 45). Död 1817.

M. M. PONTIN, adlad af PONTIN, f. 1781, kir. mag. 1806, med. dr 1806. Hofmedikus 1807, farmacie adjunkt 1807, lifmedikus 1810, assessor i Sundhetskollegium 1813, medicinalråd 1841—1852. Död 1858.

J. E. NYBLÆUS, f. 1780, kir. mag. 1807, med. dr 1813. Fattigläkare 1808—1854, läkare vid Allmänna Barnhuset 1812. Död 1860.

J. ALM, f. 1754, med. dr 1780. Professor i obstetrik 1782, assessor i Coll. med. 1810. Död 1821.

C. HELLSTRÖM, f. 1776, kir. mag. 1806. Regementsläkare 1808. Död 1832.

J. N. ENGREN, f. 1768, kir. mag. 1801, med. dr 1806. Distriktläkare 1808. Död 1832.

C. TIDSTRÖM, f. 1762, utexam. kirurg 1788. Regementsfältskär 1794, regementsläkare 1808. Död 1810.

O. WILLMAN, f. 1777, kir. mag. 1799, med. dr 1800. Regementsläkare 1799, provinsialläkare 1811. Död 1856.

Z. TOPPELIUS, f. 1781, kir. mag. 1808. Fattigläkare 1809—1811. Död 1831.

Af ledamotsförteckningen här ofvan framgår, att somliga ledamöter varit medici, andra kirurger, och ännu andra båda delarna. Det var nu efter kirurgiska societetens upplösning 1797 en brytningens tid; men såväl medici som fältskärer (kirurger) voro berättigade att praktisera. De som enbart voro kirurger hade dock på grund af sättet för sin utbildning ett mindre anseende.

En del af här ofvan nämnda läkare voro ganska framstående män, en del mera obetydliga. Vi återfinna åtskilliga af dem i fortsättningen af Sällskapets historia.

Oaktadt inga protokoll fördes, kunde Sällskapet dock ej alldeles afvara en ämbetsman, som höll Sällskapet tillsammans. Till *sekreterare* valdes därför den 25 oktober 1808 vid första sammanträdet Sällskapets egentliga stiftare E. Gadelius. Uppgiften härom är lämnad af Trafvenfelt i hans ofta nämnda minnestal öfver Gadelius. Att Gadelius redan 1808 blef vald till sekreterare framgår dessutom dels af ett yttrande af Gadelius till protokollet den 15 september 1812, dels af det af Trafvenfelt förda protokollet för den 6 oktober 1812, dels ock af en i Sällskapets arkiv bevarad anteckningslista från år 1812 för dem som, vilja bidraga till en minnesgåfva åt Gadelius, som »i 4 år bestridt sekreteraregöromålen inom Sällskapet».

Sällskapets *sammankomster* höllos »alla tisdagsaftnar mellan kl. 6 och 8» (Gistréns bref till Carlander 28 nov. 1808). I Sällskapets räkenskapsbok finnas alla dagarna för sammankomsterna angifna, emedan utgifterna för de sistnämnda då äro angifna. Man finner däraf att från och med den 25 oktober 1808 höllos sammankomster under arbetsåret alla tisdagar utan undantag, äfven sommarmånaderna; tisdagen den 27 december hade dock varit afsedd att hållas fri från sammankomst, ty för denna dag står antecknad: extra sammankomst.

När Sällskapet, som alltifrån början, jämte sin vetenskapliga uppgift, äfven hade till ändamål det kamratliga umgänget bland läkekonstens utöfware, först började ha några sällskapliga *samkräm*, därom veta vi föga. Emellertid finnes följande uppgift i ett bref från Gistrén till Carlander af den 12 juni 1809: »Vår fakultet har till i morgon bjudit Domeyer på en måltid på Monbijou, ett värds- hus i Kungsbacken.» Fakultet betyder i den Gistrén—Carlanderska brefväxlingen förening af vänskapligt sinnade läkare (Carlanders fakultet är hans läkare-kotteri i Göteborg). Domeyer var en engelsk läkare till hvilken jag längre fram återkommer. Den 13 juni 1809, då måltiden gafs, var en tisdag, då Sällskapet hade sin sammankomst, så att Domeyer hade väl sannolikt först deltagit i sammankomsten, och sedan hade festen ägt rum.

Sällskapets ekonomi. — Sällskapets bibliotek.

Sällskapets matrikel var också dess räkenskapsbok. På inkomstsidan stå ledamöterna, hvar och en erlade en afgift af 3 rdr 16 sk. b:o = 5 kronor. Då ledamöterna under året voro 31, gingo

inkomsterna till 155 kronor. *Utgifterna* belöpte sig till 78,35 kr. Första utgiftsposten är hofkanslerns tillståndsbevis 8 kronor, den andra är den kombinerade matrikeln-räkenskapsboken 50 öre. För resten ha utgifterna hufvudsakligen gått till arfvode för en vaktmästare, som erhöll 50 öre för hvarje sammankomst, samt till vaxljus och svagdricka vid sammankomsterna (svagdricka användes under dessa tider gemenligen i st. f. dricksvatten, och det förekommer vid Sällskapetets sammankomster ända in på 1850-talet, då det borttogs).

Sällskapetets *bibliotek* var ganska magert; bland utgifterna märkas endast tvenne bokinköp, den 16 febr. 1809 köptes på en auktion *Med. and Phys. Journal* för en summa af 7,50 kr. och den 27 september 1809 köptes ett häfte af *Svensk Zoologi* för 50 öre.

Utländska böcker hade efterskrifvits, men enligt hvad årsberättelsen 1808—1809 uppgifver, hade några sådana ej ankommit. Om svårigheterna att få böcker utifrån är taladt i förra kapitlet. Såsom ytterligare belysande förhållanden må anföras följande ur ett bref från Carlander till Gistrén den 15 april 1809: »... berätta dig, att de länge efterlängtade journaler och böcker från England ändteligen äro ankomne fast ännu icke lossade ur skeppet. De ha haft underliga öden; varit upbragta af danskarna, återtagna af engelsmännen och hemförda igen, processade om vid pris- eller amiralitets-domstolen...»

Sällskapetets vetenskapliga verksamhet.

Af årsberättelsen framgår, att Sällskapetets verksamhet varit ganska betydande, och att den varit af samma art, som under närmast följande år, hvilkas arbeten vi bättre känna till, då de samma äro protokollförda. Sålunda förekommo redogörelser för sjukdomsfall och obduktioner, konsultationer, diskussioner om febrar och epidemier, hvarjämte underrättelser till allmänheten utarbetades.

De särskilda meddelanden, som finnas angifna i årsberättelsen, äro följande. Berzelius' omnämnda afhandling finnes tryckt i *Vet. Akademiens Ekon. Annaler* 1808, november, under titeln *Analys af Islandslafvens sammansättning jemte försök till dess användande såsom näringsmedel*. Trafvenfelts meddelade fall finnes tryckt i *Vetenskapsakademiens Handlingar* 1809 sid. 36 under titeln *Anus artificialis och prolapsus intestini ilei genom annulus abdominalis*.

Bland föredragshållarna träffa vi så ett nytt namn, P. af Bjerkén. Han är dock icke inskrifven bland Sällskapetets ledamöter under året, utan skref först in sig den 3 oktober 1809.

P. AF BJERKÉN, f. 1765, deltog såsom kir. studiosus i finska kriget 1789—1790 och var dels sjukhusläkare, dels fältläkare. Med. lic. 1792, med. dr 1793; under åren 1793—1796 studerade han i England, Frankrike och Tyskland; kir. mag. 1798. Förste lif-medikus 1802. Den 20 febr. 1808 utnämndes han till förste fältläkare vid norra finska armén, deltog i denna egen-skap i finska kriget och förvärfvade sig där dels genom sin utmärakta skicklighet som kirurg, som läkare och som hygie-niker, dels genom sin framstående admini-strativa förmåga en ovanskelig ära. Det är om honom som Runeberg i Döbeln vid Jutas låter Georg von Döbeln säga:

Två ting dock lärt mig akta läkarns yrke,
Min bräckta panna och min vän Bjerkén.

15. *P. af Bjerkén*

(Efter ett oljefärgsporträtt af Breda, tillhörigt Serafimerlasarettet).

I febr. 1809 återvände han från kriget, och den 1 juni 1809 utnämndes han till öfverfältskär vid Serafimer-lasarettet (efter C. F. v. Schulzenheim), blef dessutom 1810 assessor i Colle-gium medicum och 1814 öfverfältläkare. Död 1818.

Bjerkén var en läkare med ge-digna kunskaper och han var särskildt känd som en skicklig, djärf och fram-gångsrik kirurg.

Bjerkéns föredrag i Säll-skapet 1809 handlade om en med framgång företagen underbind-ning af arteria carotis communis (den första lyckade operation af detta slag, som öfverhufvudtaget är känd). Fallet är beskrifvet efter Bjerkéns anteckningar af C. J. Ekström (S. L. S:s Handl. Bd 9, 1823, sid. 168).

Currie's metod, som är omnämnd i årsberättelsen, är den engelska läkaren Currie's (f. 1756, d. 1805) metod för vattenbe-handling af febersjukdomar. Gistrén har i S. L. S:s Handl., Bd 1, Häft. 1, sid. 105 beskrifvit denna metod.

Febersjukdomarna voro vid denna tid synnerligen litet särskilda från hvarandra, man betraktade dem egentligen såsom en enda

sjukdom, som kunde antaga olika karaktärer (sjukdomslynne) efter olika årstider och olika meteorologiska förhållanden. Särskildt sammanblandades i allmänhet fläcktyfus, tyfoidfeber, dysenteri och en del mera atypiska frossfall. Jag vill redan nu erinra om att Magnus Huss 1855 i sitt arbete Om tyfus och tyfoidfebern och äfven mycket senare ansåg de två nämnda sjukdomarna egentligen vara en enda.

Man diskuterade nu lifligt i Sällskapet om *de smittosamma elakartade febrarna*, och man beslöt meddela allmänheten en underrättelse om desamma. Af ett bref från Gistrén till Carlander den 1 febr. 1809 veta vi, att Trafvenfelt, som nu redan från början tyckes vara den mest arbetsamma och säkerligen den ledande i Sällskapet, satt upp »underrättelsen», att Gistrén granskat densamma, och att den diskuterats i Sällskapet. Den 9 januari 1809 infördes underrättelsen i Inrikes Tidningar och Sällskapet inköpte för sin räkning 500 exemplar af detta tidningsnummer, antagligen i och för utdelning till läkarnas klientel. Då denna underrättelse är det första litterära arbete, som är utgifvet af Sällskapet såsom sådant, och då den hittills ej varit känd såsom Sällskapets publikation, så har jag ansett den vara värd att här tryckas, ehuru den är något lång. I egenskap af ett medicinskt-historiskt aktstycke är den dessutom af stort intresse, såsom i mångt och mycket utvisande den vetenskapliga medicinens ståndpunkt för 100 år sedan, då vårt Sällskap började sina arbeten. Den är vidare värd uppmärksamhet på grund af det efterspel den fick i den Carlanderska brevväxlingen.

Underrättelse för Allmänheten om förvaringsmedel emot smittosamma elakartade febrar, meddeladt af ett Sällskap Läkare i Stockholm.

1) En hufwudsaklig omständighet under farsorter är, att jemte iakttagande af nödig försiktighet, bibehålla mod och munterhet och ej låta sig intagas af fruktan och nedslagenhet, hvarigenom kroppen ganska mycket beredes till smittans emottagande. Man bör därför aldrig tro det i allt förstorande ryktet utan göra sig närmare underrättad af dem som äro i tillfälle att känna rätta förhållandet.

2) Man bör ej gå ut fastande. De som wanligen icke äta frukost, böra därwid wänja sig. En sup brännwin och litet mat samt derpå ett glas öl eller öl och swagdricka, af hwardera ett halft qwarter, eller endast swagdricka med ingefära och sött, varmt drucket, är helsosamt och födande. De som hela dagen wistas ute i kölden eller i kalla rum, kunna med förmon nyttja om aftnarne omkring kl. 6 så kallat Toddi, som tillredes af högst $\frac{1}{2}$ jungfru rom med 2 jungfrur varmt watten och socker. De som ej hafwa råd att nyttja rom, kunna dricka grogg, som tillredes af $\frac{1}{2}$ till 1 jungfru brännwin med 2 jungfrur varmt watten och något sött.

För öfrigt är ordentlighet i lefnadssättet högst nödwändig; och kan man wara öfwerlygad derom att allt öfwerlastande i mat och dryck mera förswagar och bereder kroppen till sjukdom, hwarföre det är en ganska skadelig fördom att man genom mycket rödt wins och brännwins bruk kan bewara kroppen för smittosamma sjukdomar.

3) Man bör kläda sig wäl, med afseende på det olika behof man deraf har då man är åkande eller i stillhet och då man är i rörelse; och bör man wäl taga sig till wara, att ej blifwa kall sedan man blifwit swettig. Fruntimmer af alla stånd, torde med skäl kunna warnas för de skadliga följderna af modets tyranni i vårt kalla och ombytliga climat. Äfwen fötter och ben böra hållas torra och warma, emedan förkylning endast om dem kan hafwa samma werkan som om hela kroppen förkyldes. Då man känner sig kylig eller frusen, men eljest är frisk, bör man söka till att blifwa warm, dels genom rörelse, dels derigenom att man måttligt förtär något styrkande och wärmande, och hwar till mellan måltiderna bäst passar på förmiddagen öl, warmt dricka eller portwin ett eller annat glas, och eftermiddagen det förr omnämnde Toddi eller Grogg.

4) Läkare, Prester, och andre som i och för sine göromål måste wistas i de sjukas rum, handtera de sjuke och deras saker, böra jemte iakttagande af wanliga försiktighetsmedel, taga på fastande mage 2 minst 1 och $\frac{1}{2}$ timme före frukosten, 1 qvintin Kinapulver, hwarigenom kroppen styrkes och mindre lätt emottager smittan, och hwilket i de smittosammaste farsoter har befunnits tillräckligt. De som ej kunna taga kinan på detta sätt, taga 1 matsked Whytts Kina-Elixir, Gentiana win, Kina med andra bäska saker infunderade på brännwin, hwaraf 1 sup tages på fastande mage. Whytts Kina-Elixir göres på följande sätt: Pulveriserad Kinabark 4 lod, Gentiana-rot och Pommeransskal af hwardera 1 $\frac{1}{2}$ lod, står 6 dygn att dra i wärmen uti 2 qwarter Franskt eller godt Swenskt Brännwin, då det afsilas. De böra så mycket möjligt är gifwa kroppen nödig hwila, emedan för mycket mödande mer än allt annat förswagar kroppen och bereder honom till smittans emottagande, i synnerhet hos Läkare, der både själs- och kroppskrafter tillika spännas och tröttnas. De böra undwika att länge wara inne hos de sjuka, att onödigt ställa sig nära den sjukas andedrägt eller deråt luftdraget leder ångorne, såsom emellan den sjuke och en dörr eller kakelugn. De böra i den sjukas rum tugga på något aromatiskt och icke nedswälja spotten, såsom roten af Angelica, Calmus, Libsticka, Ålands-rot, Tobak m. m., och när de widrört den sjuke eller dess saker, böra de twätta händerna och ansigtet med ätticka.

5) Den sjukas kläder böra genast då han insjuknar inläggas i en warm bakugn af gräddnings-hetta, uppå några wedträd, så att ej kläderne brännas, men wäl upphettas emedan hetta och tjenlig rökning äro de säkraste kända medel att betaga saker all förmåga att bibringa smittan. Den sjukas sängkläder, antingen han dött eller tillfrisknat, som ej kunna rymmas i en ugn, böra upphängas i ett litet rum som är tillslutet, och der wäl rökas med nedanför beskrifne rökningssmedel, hwarefter de utan fara kunna nyttjas. Äfwenså bör förhållas med deras kläder som warit sjuke eller bott tillsammans och haft umgänge med de sjuke. Det är ganska angeläget att alla kläder som skola twättas, förut innan de handteras, läggas i blöt i warmt eller kallt watten 1 eller 2 dygn, emedan de eljest ganska lätt, medelst wattenets värme, meddela smittan åt twätterskorna.

6) Som rökningar med syror äro bepröfwade medel att förbättra skadlig luft i rum och betaga honom förmåga att meddela smittor, så böra sådana rökningar anställas flere gånger om dagen med de medel Kongl. Collegium Medicum föreslagit, hwilka finnas på alla Apothek och äro icke dyra. En wäl inrättad och beqwäm rökningens anstalt, som äfwen kan nyttjas till flere behof i ett sjukrum, finnes till salu hos Bergmästaren Broling i Stockholm. I sjukrum och der menniskor wistas, är rökningen med salpeter tjenligast och minst beswärande för bröstet. I brist af nämnde rökningens anstalt, utgjutes efter ögonmättet en matsked concentrerad victriol-syra eller victriol-olja på ett thefat af äkta porcellaine, och i brist deraf på en sämre stentallrick, hwar till blandas ett lod fint pulveriseradt renadt salpeter, icke allt på en gång, utan litet i sänder, under omrörande med en träpinne eller ett glaströr. Om wintern ställes thefatet på en eldad kakelugn, om sommaren öfwer ett itändt ljus, en kruka fylld med warm sand eller aska o. s. w., emedan värmen befordrar afrökningen. En hwitaktig rök uppstiger långsamt, men skulle röda ångor utvecklas, är hettan för stark och bör minskas; ingen eld uppkommer, hwilket somlige torde orätt föreställa sig nödwändigt böra ske då fråga är om en rökning. Man kan fortsätta rökningen till dess luften i rummet börjar blifwa tjock och likna en dimma.

Öfwerflödige och finare saker i rummet, hwilka ej ofta kunna ombytas, såsom finare linne, gardiner, sparlakan m. m., böra borttagas, emedan de eljest efter någon tids fortsatt rökning blifwa sköre.

Uti likrum, förstugor och andra kallrum, rum der kläder skola rökas, der ej mycket folk wistas och icke någon är af bröstsjukdom beswärad, är det werksammare och mindre dyrt att till rökning nyttja koksalt 7 delar, t. ex. 7 lod, och en del fint pulveriserad brunsten. En matsked victriol-olja blandas med 3 matskedar watten på ett thefat, hwartill tillsättes en thesked i sänder af nämnde saltblandning så länge det röker, under omrörande och wärmes anbringande på sätt förut är sagdt. Man bör undwika att inandas röken på nära håll, emedan den gör snufwa och beswärar bröstet.

Desse rökningar repeteras 2 à 3 och flere gånger om dagen, efter årstiden, de sjukes antal, sjukdomens art o. s. w. Om sommaren får man alltid röka både mera på en gång och oftare än om wintern.

Victriol-syran är ganska frätande och bör handteras med warsamhet, att icke något deraf kommer på händer eller kläder. En fullständig underrättelse om rökning med syror emot smittosamma sjukdomar är införd uti Economiska Annalerna för Maj månad 1808 p. 66. Rökwar-ätticka är nyttig, men förtjenar icke det låford den fått.

Rökning med ätticka på glödgade jern är mera skadligt än nyttigt, bättre är att upphänga i ätticka doppadt linne på snören i rummet; en ganska nyttig och icke obehaglig ättiksånga uppkommer, om på blysocker slås victriol-olja, uppvärmes och omröres. Rökning med granris eller enris i sjukrummet är icke nyttigt, men bultadt eller hackadt granris lagdt på gålfwet eller i spottlådor har en angenäm aromatisk lukt.

För öfrigt är nödigt att iakttaga renlighet i de sjukes rum, och så mycket möjligt är skaffa wäderwexling.

7) De sjuke böra läggas afsides och inga andra uppehålla sig i rummet än de som der hafwa att göra. Till sjukwården böra gamla qwinspersoner nyttjas, som mindre än de unga äro fallne för att blifwa smittade. De böra icke sitta inwid den sjuke och insupa dess andedräkt och utdunstning, utan

wistas afsides i rummet, och när det är nödigt att wara den sjuke nära, böra de ställa sig bakom hufwudgården. Icke bör någon vaka hos den sjuke mera än en natt å rad, emedan eljest kroppen förswagas och snarare smittas.

8) De som warit sjuka och tillfrisknat samt de som mycket wistats bland de sjuke, kunna genom utdunstning och kläder bibringa andra smittan, ehuru de sjelfwa äro friska, hwarföre rökningar borde anställas äfwen i salubodar der gamla kläder förwaras, och alla ställen der mycket folk samlas.

9) De döda bibringa äfwen smittan, hwarföre man i likrum bör iakttaga samma försiktighet, och wid swepningar och begrafningar tillåta så liten åtgärd och så liten folksamling som möjligt.

10) En ganska wigtig omständighet är att wid minsta illamående söka råd och hjälp, hwarigenom sjukdomen oftast kan häfwas om några dagar. Det är ganska farligt att flere dagar gå uppe och i sina wanliga göromål då man känner sig något illamående, eller hwad man kallar hängsjuk, och att sedan man känner sig illa, möda kroppen i hopp att derigenom besegra sjukdomen; sjukdomen kan imedlertid så angripa kroppen, att då de insjukna, tillståndet blir ganska farligt och ofta dödligt. Somlige kunna med så liten känsla af sjukdomen och så oförmärkt angripas, att de gå uppe och bestrida sina göromål tills några dagar förr än de dö. Det är så mycket angelägnare att i tid häfwa det onda och ej lita på en god natur, som då smittosamma sjukdomar äro gängse, de äfwen endast af förkylning kunna uppkomma, om de i början wårdslösas, och man kan i sjukdomens början ej förutse dess blifwande beskaffenhet. Man bör derföre noga tillse, att tjenstefolk och sådane, som i anseende till deras göromål, beroende af andra och af fördom emot läkemedels bruk, merendels sent söka hjälp, genast gifwa det minsta illamående tillkänna.

Det säkraste är wäl att genast rådföra sig med en Läkare, men hwad som i allmänhet bör göras till dess man det hinner, är: att wid minsta illamående, såsom hufwudvärk, eckel, elak smak, rysningar, olustighet och matthet, antingen någon af desse känslor är ensam eller alla förenade, genast öfvergifwa allt kropps och sinnes bemödande, taga hwila i tyst, swalt, rymligt, högt, ej för ljust rum, afkläda kroppen och lägga sig mellan lakan, i afseende på transpirationens bibehållande, hwarigenom sjukdomen mycket snarare öfverwinnes än då man ligger ofwanpå. Har man tillfälle att samma dag man allraförst känner sig illa, taga ett ljunmt bad med nödig försiktighet, så lyckas det ofta att derigenom aldeles häfwa sjukdomen, men låter det sig icke göra, bör man först twätta hufwudet med kall ätticka och watten och hela kroppen med samma blandning, warm, samt derpå taga ett kräkmedel, som gör säker werkan. Om ej tillfälle gifwes att taga bad, eller om det ej werkat swettning, bör man 2 å 3 timmar efter kräkningen taga 60 droppar Mixtura simplex och med litet warmt thewatten och win befordra swettningen, som bör underhållas i flera timmar.

Om wid sjukdomens början ingen diarrhé warit, eller om kräkmedlet icke werkat tillräcklig laxering, som ofta händer, tages dagen efter kräkmedlets bruk ett laxer-medel af Engelskt salt 2 å 3 lod eller 2 theskedar Cremor Tar. och 1 thesked Rhabarber-pulver, som förnyas mot aftonen, om ej till dess flera tillräckliga öppningar warit. Men man får wara för det skadliga bruket att nyttja för mycket laxermedel under förmodan att laxera bort sjukdomen, emedan derigenom kroppen förswagas och sjukdomen förwärras.

Om hufwudvärk efter dessa medels bruk fortfar, bör en stor Spansk fluga sättas i nacken så högt upp det kan ske.

Sedan mage och tarmar på detta sätt blifvit rensade och swettning åstadkommen, häfwes sjukdomen ofta om några dagar eller blir åtminstone alltid mindre elakartad och farlig om den skulle fortfara; men är ej sjukdomen på 3 högst 4 dagar öfvergången, måste nödwändigt Läkares råd vidare inhämtas.

Som det alltid händer att inflammatoriska sjukdomar inträffa, i synnerhet den kalla årstiden, på samma tid och ställe som de elakartade febrar, hwilka äro af motsatt natur, så bör man noga urskilja om sådana tecken äro för hand som fordra åderlåtning, och hwilka i synnerhet äro: tydelig känning af håll och stygn wid djupare andedrägt, antingen pulsen är hög och spänd eller låg; swår hosta med andtäppa; blodhostning med andtäppa; häftig hufwudvärk med yrsel utan oren tunga och öfrige feberkänningar. I dessa händelser bör ej kräkmedel nyttjas, utan snarare åderlåtning, men hwarom det är angeläget att genast inhämta en Läkares råd, som endast kan med säkerhet urskilja denna wiktiga omständighet.

I Inrikes Tidningar den 3 februari 1809 är det en insändare, som tackar författaren, i hvilken han tydligen tror sig igenkänna Trafvenfelt, ehuru denne visserligen ej namngifves. Den 14 februari svarar Trafvenfelt (anonymt) i samma tidning, att han ej äger någon »annan förtjänst än att hafva samlat de flera aktningssvärda mäns och kamraters tankar i detta ämne, som utgöra ett här i staden inrättadt läkaresällskap».

Denna underrättelse gaf anledning till en särdeles märklig *nykterhetsdiskussion*, där kritikens färla svängdes öfver Sällskapet af Carlander nere i Göteborg. Sedan Gistrén, som nämnts, i bref af den 1 februari 1809 för Carlander omtalat Trafvenfelts och sin egen andel i »underrättelsen», får Gistrén följande beska svar, afsändt från Carlander den 15 februari:

Jag beklagar innerligen, att Du haft någon befattning med Förvaringsmedlen mot smitta, som stodo i Tidningarne, äfven at D:r Trafvenfelt satt upp dem, som jag också hållit för en hederlig och beskedlig man, det jag visst vet at Du är; ty ingen annan, än en djefvulens emissarius kan någonsin recommendera *Bränvin*, och än mer den satans Drängedrycken *Toddy*. Också var det säkert en Rumhandlare eller Bränvinsbrännare, med initial bokstafven S., som så högeligen prisade upsättaren några postdagar därefter i Inrikes Tidningen, för at så mycket mer och i populär ton missleda den fäniga allmänheten til sin fördel. At nämnde afhandling innehåller mycket godt, vill och kan jag visst icke neka; men de gemena råd om dryckesvaror, som förekomma just i början, i 2:a och 3:e momentet, påminna mig hvad bonden sade om prästen, som slog ned en ängel af predikstolen: Han predikar för en daler och gör skada för 6 mark! Den skadan har jag redan sett prof af, at den som aldrig drack toddy förr dricker nu, sedan Läkare recommendera det, och den som förr drack 1 a 2 glas, dricker nu för samma orsak 4; och at så äfven måste tilgå hos Er, kan jag sluta af de stora requisitioner af Rum, som skett härifrån, sedan denna härliga recommendation. Ni kan svara med

det gamla ordspråket: *abusus non tollit usum*; men den som känner människornas dumhet i allmänhet, deras böjelse snarare för det onda än för det goda, deras blinda tro på Läkare etc. etc. bör äfven vid hvar och et råd tänka på *abusus*, om han vil handla samvetsgrannt med packet. Och den som har sett hvad fysiskt och moraliskt fördärf Bränvin har åstadkommit i detta landet på några och 30 år, eller alltsedan Kronobränneriernas inrättning, kan icke annat än rysa vid hvar och en ny anledning, vid hvar och en ny ursäkt, som allmänheten får, at fortfara i detta fördärf — Om Du så tycker, kan Du lemna Tit. Trafvenfelt och hela medicinska Juntan, för hvilka jag föröfrigt hyser all både personlig och vetenskaplig aktning, del af denna min epistola *in vectiva in spiritum vini, sacchari & frumenti*. Säg dem då tillika, at det fägnar mig, såsom et prof på deras oskuld, at de icke veta rätteligen hvad Grogg är; ty det är Rum eller Bränvin med *kallt* vatten *utan* sött.

Såsom af följande bref framgår, föredrogs Carlanders bref af den 1 februari för Sällskapet in pleno, och det egendomliga inträffar, att Sällskapet, liksom Trafvenfelt, går ifrån sina förut uttalade åsikter och ger Carlander rätt. Gistrén skrifer nämligen den 24 april till Carlander:

Jag gillar mycket din ifver mot Bränvin, ty jag nyttjar ingen sort spiritus sjelf och tror at Svenskarne den tiden bränvinet var okänt voro långt hårdigare än nu, och at det således ej är så vesenteligt för oss, som det af många anses; huru många äro icke de, som aldrig brukat det och hafva stark hälsa och hårdighet? Men sedan det blifvit en vana för vårt Bondfolk at från Barndomen dageligen njuta det, är mycken fråga, om det för den arbetande classen kan utan olägenhet lämnas, i synnerhet på sjön och under strapager eller under påstående epidemier. Då vi begagne oss af vin, porter och andra rusande drycker, skulle det se ut som missunsamhet om vi neka andre, som ej kunna bestå sig sådant, at godtgöra sig för det med bränvin. Du har annars fullkomligt rätt uti, at Trafvenfelt gått för långt i sin recommendation för Spiritus och at missbruk däraf följt och skall följa. Han har ock in pleno i Sällskapet hört dina tankar upläsas och approberas, och måst medgifva at du har rätt i hufvudsaken, ehuru både han och en del andra tyckte at du var för sträng. Emedlertid har Toddy nu blifvit en dagelig dryck för Herrarne vid Théebordet, och slutel. behöfs det väl äfven om mornar och andra tider på dagen, om de skola hållas vid humeur och duglighet at tänka och handla. Den gemena Brown är just den som villat hufvudet på Läkarne och arbetat för moralitetens och hälsans fördärf; och det dröjer säkert länge innan Hufelands och andres varningar förmå at motverka detta onda.

Carlander svarar den 20 maj 1809 följande:

Jag medger altförgärna, at mit utfarande mot Bränvin var häftigare, än det kanske borde vara; men jag talar ofta in superlativo, för at åtminstone bli hörd in positivo. Det är blott den första och crassaste Brownianismen, som anser Opium och Spirituosa för stärkande, då de precis äro det på samma

sätt, som piskslängen för skjutsmärren. Sednare Erregungsskribenterna ha rätteligen skiljt imellan diffusibla och permanenta stimuli, och i akttagandet däraf har jag tyckt vara af mycken nytta i praktiken. De förre agera naturligtvis icke länge, och lemna efter sig en indirect asthenie i proportion af sin svagare eller starkare action. Sålunda är det en científik orimlighet, at Toddy, drucket på eftermiddagen, skall gagna; det skall nödvändigt göra kroppen svagare för nästa dag. Och ville man råda consequent til Bränvin, så skulle det vara: at börja om morgonen, och iterera dosis hela dagen, så snart man kände excitationen af den föregående försvagas.

Det är ganska egendomligt att jämföra den af Sällskapet år 1809 utfärdade underrättelsen med en liknande underrättelse utgifven den 5 april 1740 af Kongl. Sundhets-Commissionen »Huruledes hvarjehanda denna tidens gångbare hetzige Sjukdomar kunna förekommas, och igenom tjenlige Läke-domar, medelst Guds nådiga hjälp, botas». I denna underrättelse af år 1740 varnas på det bestämdaste för spritdrycker. Men 1809 års medicin stod i Brownianismens tecken, och det var John Browns lära om steni och asteni, som beherrskade läkarnas sinnen i allmänhet — dock icke Carlanders.

De Carlanderska straffpredikningarna äro delvis aftryckta af Malmsten och Santesson i deras biografier öfver Carlander (tryckta resp. 1849 och 1877), men ingen af dem har vetat, att Carlanders vrede var riktad mot Svenska Läkaresällskapet.

Det pågående kriget gaf naturligtvis anledning till att *fält-sjukdomarna* ofta voro föremål för Sällskapets öfverläggningar. Af Sällskapets ledamöter hade ganska många, nämligen Hagström, Ekman, Philipson, Rossi, Rooth, Stützer och Werner erfarenhet angående fältsjukdomarna från 1788—1790 års krig. Som bekant härskade under kriget 1808—1809 en oerhörd dödlighet i fältsjukdomar, och särskildt sorgligt ryktbar är den s. k. landtvärnsjukan, som borttryckte en stor del af landtvärnet. På grund af det outredda skick, hvari läran om infektionssjukdomarna vid denna tid befann sig, kan man ej få någon klar föreställning om naturen af fältsjukan och landtvärnssjukan. Säkert är dock, att det till större delen varit fråga om fläcktyfus, tyfoidfeber och rödsot; landtvärnssjukan synes ha varit dels fläcktyfus, dels rödsot.

Då Gistrén i sitt bref till Carlander af den 1 februari 1809 berättar om Sällskapets arbeten, säger han: »Professor Berzelius var recensent af Odhelii skrift»; d. v. s. af Odhelius' bok om fältsjukdomarna.

J. L. ODHELIUS var född 1737, blef med. lic. 1757, med. dr 1760. Han var fältmedikus i pommerska kriget 1758—1760, biträdande läkare vid Serafimerlasarettet 1763, öfverläkare vid Serafimerlasarettet 1772 - 1813 samt tillika assessor i Coll. med. under samma tid, medicinalråd 1813. Död 1816.

Odhelius var en framstående ämbetsman. Han var en skicklig ögonläkare och har särskildt inlagt mycket stora förtjänster om starroperationernas utveckling, så att han bör anses som en af Skandinavien förnämsta oftalmologer. (Se härom Gordon Norries uppsats i Hygiea 1891, s. 163.) Sedan år 1802 höll han kliniska föreläsningar vid Serafimerlasarettet, dessa ha sannolikt varit rent katedrala.

Odhelius utgaf 1808 en bok med följande titel: Läkäreråd att med minsta kostnad kunna bota de nu gängse fältsjukdomar (Stockholm 1808, 8:o, 48 sid.). På bokens andra sida står tryckt: »Utdrag af K. Coll. med. prot., hållet i Stockholm den 19 dec. 1808. S. D. Anmälde herr assessorn doktor J. L. Odhelius, att assessorn författat en Underrättelse huru de gängse fältsjukdomar kunna med minsta kostnad botas . . . hvaröfver Kongl. Collegium betygade assessorn sitt välbehag . . .» Boken inledes med följande för gångna tidens militärhygien karakteristiska ord: »Fälttåg hafva alltid den verkan, att första året mera mistning af tropparna sker genom sjukdomar än af fienden. Följande åren blifva de öfverblefne mera krigsvana och mindre sjukliga.» I afhandlingen beskrifvas nu såsom fältsjukdomar efter hvarandra flussfebrar (katarala åkommor, influenza?), inflammatoriska febrar (synas vara pleuriter och pneumonier), frossfebrar, rötfebrar (som äfven kallas fläckfebrar och nervfebrar, synas vara mest fläcktyfus, kanske äfven tyfoidfeber) samt rödsot (synes vara rödsot och andra diarréer, möjligen äfven tyfoidfeber). Behandlingen för dessa olika fältsjukdomar är nu egentligen följande: för flussfebrar laxermedel och kräkmedel, för inflammatoriska febrar åderlåtning och laxermedel, för frossfebrar kräk- och laxermedel samt kina, för rötfebrar kräkmedel och för rödsot kräkmedel.

Det var denna Odhelius' bok, som Berzelius underkastade en våldsam kritik. Man undrar först, huru det kommer sig att kemisten Berzelius ger sig in på praktisk-medicinska spörsmål, men man finner af hvad jag förut anfört om Berzelius' undervisningsskyldighet (se ofvan sid. 47), att det tillhörde hans tjänst att föreläsa om fältsjukdomarna, han skulle föreläsa om dessa sjukdomars symtom och orsaker, under det att han för deras behandling skulle hänvisa åhörarna till de kliniska föreläsningarna på Serafimerlasarettet (hvilka just höllas af Odhelius). Både Berzelius och Odhelius äro således å ämbetets vägnar specialister på fältsjukdomarna. *Berzelius' recension* (anonym) är tryckt i *Stockholms-Posten* för den 20 januari 1809; efter en lång, ingående kritik af Odhelius' bok slutar Berzelius

med följande ord: »Öfverhufvud kan man säga om de kurmetoder vi här genomgått, att den sjuke skulle vara bättre belåten utan all dylik medicin. Och det är visst att om de blifvit följda vid något lasarett, så hafva vi skäl att beklaga rätt många olyckliga offer för den sjelfkloheten att förakta samtidens framsteg och förökade erfarenhet.»

Jag återkommer till denna sak i nästa afdelning af detta kapitel.

England, som under det finska kriget på sätt och vis var Sveriges bundsförvant — Sverige hade under år 1808 af England 100,000 pund sterling i månatliga subsidier — sökte med anledning häraf utöfva ett slags förmynderskap öfver Sverige. En engelsk marinöfverläkare dr John Jamisson, som besökte Karlskrona hösten 1808, framlade en berättelse om sjukvården vid flottan i Karlskrona (där sjukligheten och dödligheten liksom vid armén voro fruktansvärda¹⁾) och framställde svåra anklagelser mot de svenska läkarna. Denna berättelse remitterades af regeringen till Hagström, Gahn, Bjerkén och prof. P. Afzelius (Uppsala). Enligt ett bref från Gistrén till Carlander redogjorde Hagström vid Sällskapets sammankomst den 18 april 1809 för Jamissons berättelse. Det blefve alltför vidlyftigt att här redogöra för denna sak;²⁾ de svenska läkarnas ståndpunkt finner man i ett bref från Afzelius till Carlander af den 22 maj 1809: »Jamissons anmärkningar... innehålla intet annat än åtal på sådana bristfälligheter, som vi själfva alltför väl insett, och uppgift på sådana förbättringar som hvarje läkare länge funnit nödiga, men icke kunnat verkställas af brist, icke på förstånd, men på medel...»

En annan engelsk (egentligen hannoveransk) läkare, dr Domeyer (redan omnämnd här ofvan sid. 81, såsom Sällskapets gäst), anlände i liknande ärende till Sverige, han kom öfver Göteborg, och han inspekterade och kritiserade sjukvården vid den svenska västra armén. Domeyer hade dessutom från ett engelskt välgörenhetssällskap med sig till utdelning i Sverige 4000 pund sterling samt stora mängder matvaror, kläder, medicin m. m. Domeyer spelar en stor roll i den Carlanderska brefväxlingen, men i allmänhet spelar han också en

¹⁾ Vid Sällskapets sammankomst den 19 juni 1810 meddelade Hagström en tabell öfver sjukligheten i Karlskrona 1808; af denna framgick, att ombord på fartygen voro under april—sept. 1808 (6 månader) 3139 sjuka och 146 döda, och i land på sjukhusen under mars—december 1808 (10 månader) 13349 sjuka och 2189 döda; manskapets hela antal finnes ej angifvet.

²⁾ Se Lindéns förut citerade arbete »Sjukvård och Läkare under kriget 1808—1809». Helsingfors 1908.

slät roll där, i det att alla tala så illa om honom som möjligt, han är en tysk fjäsk, späckad med engelskt högmod, ett besynnerligt djur,¹⁾ o. s. v. Angående hans anmärkningar skrifer Carlander till Afzelius den 31 maj 1809: »Liksom Jamisson gjorde Domeyer här uti ett långt memorial till general Armfelt icke andra påminnelser än hvad dr Dubb²⁾ ex officio långt förut gjort, men sådan är preventionen för utländingar och *mot* egna rätt ofta i vårt land. och oftast hos de förnämre, att den förres anmärkningar ansågos alla som nya och som orakler, och den senares officiella requisitioner hade man knappt gifvit akt på, åtminstone till en stor del lemnat ouppfyllda».

Af allt framgår — Bjerken yttrar sig också på samma sätt som Afzelius och Carlander — att de svenska militärläkarna gjort sin skyldighet, men att deras makt att hos befälet göra de hygieniska krafven hörda var absolut ingen.

Både Jamisson och Domeyer fingo Vasaorden, men några följder för den militära sjukvården i Sverige tyckes deras ingripande ej ha medfört.

Sällskapets ändrade sammansättning den 10 Mars 1809.

Sällskapet utgjordes, såsom nämndt, från början af en sluten krets af vänner. Detta ändrades, utan att man egentligen vet orsaken, då Hagström vid Collegii medici sammantråde den 10 mars 1809 till protokollet uppläste och inlämnade följande skrifvelse:

Sedan Konungen genom nådig skrifvelse af den 9 febr. 1807 tillåtit att de samlingar af Böcker, Instrumenter och Anatomiska præparater som jag till Anatom. och Chirurgiska undervisningen härstädes skänkt, måtte få uppsättas och framdeles vårdas i det hus som til detta behof samt Sessionsrum för Kongl. Collegium är anordnat, och i den våning hvilken för Anatomiska och Chirurgiska undervisningen är ämnad, — samt dessa samlingar borde, för att värka den uplysning och nytta man åsyftat, visas och kunna af hvilken som vill benyttjas, så får jag anmäla att Prosectorn H. Doctor Gadelius låfvat alla sökendagar mot kl. 12 emottaga i

¹⁾ De svenska läkarnas omdömen om Domeyer bekräftas i viss mån af följande anteckning af Berzelius, som 1812 återsåg Domeyer i London och som om honom skrifer (Resanteckningar, Stockholm 1903, sid. 27): »Man sätter här intet värde på honom, och hans lärda dryghet gör honom till ett föremål för åtlöje».

²⁾ P. DUBB, f. 1750, med. dr 1779, amiralitetsmedikus 1781—1812, läkare vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg 1782—1804, död 1834. En af sin tids mest framstående läkare.

dessas rum alla Elever och Studiosi Chirurgiæ samt att jag alla Tisdags aftnar där infinna mig kl. mellan 6 och 8 för att emottaga alla Legitimerade Läkare, hvaraf också ett slags läsesällskap upkommit, som med Högl. Kungl. Hof Canzlars Embetets och vederbörandes tillåtelse äger äfven rättighet att för sig förskrifva de Journaler och Böcker de finna sig för uplysning i vetenskapen behöfva.

A. J. Hagström.

I Collegii medici protokoll för samma dag står, att assessor Odhelius begärde del af Hagströms skrifvelse. Vid Collegii sammanträde den 21 mars 1809 inlämnade och uppläste assessor Odhelius ett anförande i anledning af generaldirektör Hagströms berättelse till protokollet den 10 mars; detta Odhelius' anförande kan tyvärr ej återfinnas i medicinalstyrelsens arkiv, tyvärr säger jag, ty det samma skulle tvifvelsutan hafva spriddt ljus öfver detta skede i Sällskapets utveckling.

Saken är onekligen dunkel. I årsberättelsen omtalas, huru Sällskapet använt sin tid till demonstrationer af sjuka, till föredrag, till diskussioner o. s. v., med ett ord helt och hållet verkat såsom ett vetenskapligt, slutet sällskap. I ett nu ändras detta, och Hagström, som förut varit en ledamot bland alla de andra, uppträder nu i egenskap af föreståndare för sin institution och tillkännagifver att han tisdagar 6—8 e. m., d. v. s. under tiden för Sällskapets sammankomster, visar sina samlingar, icke för Sällskapet, utan för alla legitimerade läkare. Detta är således något helt annat än hvad som i Gadelius' årsberättelse berättas om Sällskapets verksamhet. Det är tydligt att något inträffat, som gör, att Sällskapet kommit i klammeri, och som vållar, att Hagström måste ta Sällskapet i sitt skydd, men att han ej kan göra det på annat sätt än genom att i stället för en slutna krets ta emot alla legitimerade läkare på sin institution. Ännu mera dunkel blir saken, då man läser följande ord i den af Gadelius skrifna årsberättelsen för 1820 (S. L. S:s Årsber. 3 okt. 1820, sid. 4): » — — — Svenska Läkarsällskap! Då detta förbund stiftades inom förtrolighetens och vänskapens krets, och då det utan snart sagdt sin egen vilja utvidgades utom gränsen af denna krets . . . »

Efter studierna af alla tillgängliga handlingar, som röra Collegium medicum, anatomiska professuren och Sällskapet vid denna tid har jag icke funnit något annat, som rimligen kan sättas i sammanhang med denna omhvälfning i Sällskapets historia, än den här ofvan (sid. 91) omförmälda recensionen öfver Odhelius' bok.

Att Odhelius bör ha ett finger med, framgår däraf att han begärde del af Hagströms skrifvelse och sedan hade ett särskildt yttrande om densamma.

Berzelius' kritik öfver Odhelius' bok var, om också berättigad, ovanligt pepprad och elak, så att Odhelius hade fulla skäl att bli ursinnig öfver densamma. Att alla, som voro intresserade af saken, hade reda på att Berzelius författat kritiken, kan man ta för alldeles gifvet; det meddelades ju t. o. m. af Gistrén till Carlander i Göteborg, och denna plägade ge sin »fakultet» del af Gistréns bref. Att Odhelius hade verkligt obehag af recensionen, framgår af Gistréns bref den 1 febr. 1809 till Carlander, där det heter: »Han hade presenterat sin skrift för kungen, som berömt hans nit och befallt att 150 exemplar skulle skickas till armén; men sen recensionen så illa utfallit för Odhelius, fann kungen sig skandaliserad, inhiberade exemplarens afsändande...»

Med Hagström stod Odhelius ej på god fot. Odhelius var, med alla sina förtjänster en man med ett mycket svårt lynne, och det var ej lätt för hans kolleger att arbeta tillsammans med honom. Detta framgår alldeles tydligt t. o. m. af David von Schulzenheims akademiskt stiliserade åminnelsetal öfver Odhelius i Vetenskapsakademien 1817. Hans kollega i Sundhetskollégium S. A. Hedin skildrar honom i mera oförtächta ordalag i de anteckningar, som medfölja den förut omnämnda S. L. S. tillhöriga, Hedinska samlingen af läkareporträtt. Hedin säger om Odhelius:

»Han ägde utan gensägelse ett redigt och godt hufvud, men var nästan alltid i opposition med sina kolleger, envis och despot så långt som han kunde drifva sina påståenden... ingen slapp undan hans hätskhet, som satte sig emot hans mening... Man var nästan säker att ingen session i Colleg. med. skulle slutas utan en liten scen emellan Odhelius och någon ledamot som satt sig emot honom. Den första tiden af sin långa ämbetsutöfning segrade han nästan alltid, men sällan de senare åren... Änteligen förmodade D. Schulzenheim att bibehålla honom såsom medicinalråd, då förändringen skedde ifrån Coll. med. till Sundhetscollegium.¹⁾ Ifrån denna tiden var Odhelius mycket fredelig och förändrad... Många caricaturer hafva vi efter honom... Flera bitande epigrammer äro skrifna öfver honom. Vid tillfälle af hans öfversättning²⁾ af

¹⁾ År 1813.

²⁾ Odhelius var litterärt intresserad och utgaf en del öfversättningar från främmande vitter litteratur. Bland annat öfversatte han Popes komiska hjältebänk The rape of the lock; öfversättningen utkom 1797 under titeln Våldet på Belindas lock.

Pope, som han kallade Våldet på Belindas lock, skref Leopold ¹⁾ på ett exemplar i mitt rum följande:

At i den konst man bäst förstår
Hvar en på bifall billigt påckar
Man öfversättarn medge får,
Men våldet på Belindas låckar
Giörs intet som på Hagströms hår.

[Odhelius öfverföll Hagström i Wetenskapsakademiens förmak i ilska öfver en igenom Hagströms opposition förlorad sak] — — —.

En man af ett sådant lynne som Odhelius sväljer säkerligen ej godvilligt en sådan förolämpning som tillfogats honom af Berzelius, hvilken skrifvit recensionen, af Läkaresällskapet, vid hvars sammankomst recensionen föredragits, och af Hagström, som upplåtit sin institution åt Sällskapet. Odhelius, som var den äldste och i allmänhet den styrande i Collegium medicum, hade nog tillfälle att bereda svårigheter åt Hagström och Läkaresällskapet. Det är visserligen sant, att Kungl. Maj:t upplåtit rum åt Hagström för hans till staten skänkta samlingar och för hans institution, men hela institutionen var dock underordnad Collegium medicum och stod under dess uppsikt.

Jag har här endast anført fakta och ställt dem emot hvarandra. Fullt klart är ej sammanhanget, men på grund af det anförda är det mycket sannolikt, att det funnits något orsaksförhållande mellan recensionen af Odhelius' bok och Sällskapets helt plötsligt ändrade sammansättning.

¹⁾ Skalden C. G. af Leopold.

IV. Svenska Läkaresällskapet 1809—1816.

Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapet och statsmakterna. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster, samkväm, hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap.

Sällskapets lokala förhållanden.

Sällskapets lokala förhållanden voro under denna tid oförändradt de samma som under första arbetsåret. Sällskapet sammanträdde i Collegii medici hus på Riddarholmen; ¹⁾ den 2 juli 1816 blef Sällskapet uppsagdt till afflyttning därifrån den 1 okt. 1816, hvarom i nästa kapitel berättas.

Sällskapets stadgar.

Såsom vi sett af förra kapitlet, gaf sig Sällskapet den 25 Okt. 1808 ut mot okända öden, utan att ledas af några stadgar eller bestämmelser; Sällskapet ville se och pröfva hvart det bar. Omständigheternas kraf gjorde att Sällskapet efter några månader fann sig föranledt att förklara sig såsom ett samfund, som stod öppet för alla legitimerade läkare. Den 19 september 1809 upplästes af Gadelius det omnämnda memorialet, som innehöll dels Sällskapets instiftelseurkund (se sid. 51), dels ock årsberättelsen för Sällskapets första år (se sid. 73), och hvilket memorial slutar med en del förslag framställda af Gadelius.

I anledning af dessa förslag beslöts: »att Doctor Gadelius såsom Sällskapets Secreterare skulle föra ett Protocoll öfver de viktigare ämnen, hvilka inom Sällskapet förehades; att Sällskapet hvar Tisdagsafton hädanefter klockan 6 börjar samlas och precist

¹⁾ Detta hus, som i början af 1840-talet öfvergick i Stockholms stads ägo, nedrefs 1863.

klockan 7 sätter sig, för att afgöra det scientifika som då af ledamöterna kunde föredragas, hvaröfver Protocollet skall hållas; att Stockholms legitimerade Läkare härom skola averteras, hvilka ännu ej som ledamöter voro antagne — och att de vid Sällskapets första organisation proponerade regler skola af vissa deputerade granskas — och de deraf för Sällskapets ändamål mäst användbara till dess nya organisation projecteras och valdes till denne granskning bland dem af Sällskapet hvilka ännu ej haft dem sig communicerade Herrarne Assessor Gahn, Professor Ekman, Assessoren och Riddaren Beyer och Doctor Dahl — och åtog Professor Trafvenfelt sig att meddela Herr Kongl. Förste Tjänstgörande Lif Medicus Dr Weigel dessa regler och dess tankar derom inhämta.»

Såsom förut nämnts hade sålunda bland Sällskapets stiftare Gahn ej förut haft det första stadgeförlaget till granskning. Hvarför Sällskapet beslöt att om stadgarna inhämta utlåtande af Weigel, som icke tillhörde Sällskapet, vet man ej, men man önskade väl intressera honom för Sällskapet.

C. E. VON WEIGEL föddes 1776 i den då svenska staden Greifswald, blef med. dr i Jena 1798, assessor i Pommerska Sundhetskollégium 1802, företog en vetenskaplig resa 1807 till England (som då var medicinens högsäte i Europa), blef 1808 tjänstgörande lifmedikus hos Gustaf IV Adolf, blef den 24 aug. 1809 tjänstgörande förste lifmedikus hos Karl XIII samt vice præses i Collegium medicum, 1812 arkiater, 1818 förste arkiater, 1822—1841 var han ordförande i Sundhetskollégium; afled 1848. Han hade 1812 blifvit naturaliserad svensk adelsman och 1837 friherre.

von Weigel har såsom ämbetsman inlagt synnerligen stora förtjänster om utvecklingen af vårt medicinalväsen inom alla dess olika områden.

Stadgekommittén inlämnade redan den 3 okt. 1809 sitt förslag, hvilket af Sällskapet samma dag antogs. Af Gadelius' storartade första stadgeförlag blef ej mycket kvar; man nöjde sig klokt nog med att börja vackert och att endast lagstifta om det mest nödvändiga.

Sällskapets första stadgar äro hittills okända och tryckas nu för första gången. De lyda som följer:

*Reglor för Läkare Sällskapets organisation i Stockholm — antagna
d. 3:dje October 1809.*

1 §. Vårt Läkaresällskap utgöres af alla inom Stockholm boende examinerade Läkare, Medicinæ Doctorer och Chirurgiæ Magistrar — samt af alla lika kvalificerade resande läkare, hvilka genom någon af Sällskapets ledamöter anmälas till inträde inom Sällskapet.

2 §. Sällskapets Secreterare som blir beständig väljes — och är hans skyldighet att öfver Sällskapets litterära arbeten föra ett Protocoll, bestrida dess brevväxling och redovisa för dess utgifter. När Sällskapets Cassa det tillåter utfästes derföre ett arfvode.

3 §. Tre eller Fyra Ledamöter torde benäget vilja åtaga sig att tillika med Secr. besörja Sällskapets angelägenheter — en af dessa ledamöter för ordet och den som har något skrifteligt att anföra gör det genom Secreteraren.

4 §. Skulle göromålen blifva för vidlöftiga för Secreteraren väljes af Ledamöterna tillika en Vice-Secreterare.

5 §. En Vagtmästare antages emot bestämdt arfvode.

6 §. Alla Tisdagar samlas Sällskapet kl. 6 och sedan consultationer om sjuke föregått afhör. Sällskapet kl. 7 hvad i vetenskapen kan föredragas — enskilda märkvärdiga händelser — årtidens gångbara sjukdomar — och medicinska nyheter.

7 §. Årliga afgiften, som i October Månad bör ärläggas, är 5 Rdr Banco.

8 §. Utom de oeconomiska behofvens uppfyllande böra dessa penningar användas till Journalers och smärre skrifers uppköpande allt efter Sällskapets öfverenskommelse.

9 §. Den första Tisdagen i October Månad hvart år är en allmän sammankomst då dessa reglor kunna öfverses och ändras. Vid detta tillfälle redovisar Secreteraren för cassan och inlämnar en berättelse om Sällskapets göromål för det framfarna året.

Dessa stadgar utgöra den hörnsten, på hvilken Sällskapets vetenskapliga och ekonomiska verksamhet blifvit uppbyggd, och det är af stort intresse att vid genomgåendet af Sällskapets historia kunna fastslå, med hvilken följdriktighet Sällskapets senare stadgar och bestämmelser undan för undan sammanfogas från den fasta grunden.

Hvad Sällskapets namn beträffar, så skrifver Gadelius själf i sitt ofta nämnda memorial af den 19 sept. 1809: »Memorial uppläst i Svenska Läkaresällskapet». I stadgarna kallas det nu för Läkaresällskapet. Man har dock varit tveksam om namnet, ty i originalexemplaret af stadgarna är först skrifvet: »Reglor för Medicinska Sällskapets organisation etc.», men ordet Medicinska är utstruket och ersatt med ordet Läkare. Namnet var dock ej fullt bestämdt, och år 1810 använder Gadelius själf i sin egen och Berzelius' tidskrift Vettenskaps-Journal för Läkare och Fältskärer, där en del af de i Sällskapet hösten 1809 hållna föredragen offentlig-

gjordes, dels namnet »Medicinska Sällskapet», dels helt enkelt »Sällskapet». I den rundskrifvelse, som Sällskapet i febr. 1810 utsänder till Sveriges läkare angående Sveriges medicinska topografi heter det: »Sedan Läkarne i hufvudstaden förenat sig till ett medicinskt Sällskap får detta Läkare Sällskapet sig härigenom tillkännagifva önskar Svenska Läkare-Sällskapet» I sin begäran om portofrihet af den 20 februari 1810, kallar Sällskapet sig också Svenska Läkaresällskapet. Huru likgiltig namnfrågan var, framgår af en skrifvelse, daterad den 9 januari 1821, från A. F. Wedenberg (f. 1743, med. dr 1772, lifmedikus 1786, hedersledamot af Sundhetskollegium 1814, ledamot af Sällskapets kommitté 1819—1821, donator till Sällskapet, död 1828), hvori han föreslår en utländsk ledamot hos Medicinska Svenska Läkaresällskapet. Egendomligt nog vill Gadelius ännu ej alldeles släppa ordet Medicinska Läsesällskapet — han hoppas väl ännu på tillkomsten af det tvehöfdade Sällskapet sådant som han tänkt sig det — år 1809 och en del af 1810 låter han vid inbindningen af Sällskapets böcker påtrycka dessa »Med. Läsesällskap tillhörig»; å de böcker, som äro utgifna i slutet af år 1810, är vid inbindningen påtryckt orden »Sv. Läkare Sällskapet».

I stadgarna bestämdes ledamöterna till Stockholms läkare samt resande läkare. Trots motviljan mot en ordförande, har Sällskapet dock sett sig tvunget att halft om halft skaffa sig en sådan, liksom äfven en slags styrelse, där hvar och en väljer sig själf. För öfrigt finnas bestämmelser om sekreteraren som är beständig, om sammanträdena, om kassan, om biblioteket, om årshögtid, om sättet för stadgarnas ändring. Det första tillägg, som gjordes till stadgarna var den 10 sept. 1811, då Sällskapet dels beslöt utse ännu en ämbetsman, en bibliotekarie, dels också beslöt välja redaktörer för de Handlingar, som skulle utgivas.

Den 13 okt. 1812 antogos nya stadgar (de olika stadgarna finnas aftryckta i Bil. 1 till detta arbete). I dessa har bestämmelsen om den frivillige ordföranden liksom om den självvalda styrelsen fallit bort. Ett redan 1811 fattadt beslut, att biblioteket skall förvärfva sig all svensk medicinsk litteratur, är infördt i stadgarna. Dessa stadgar äro tryckta i Årsber. 6 okt. 1812, sid. 37 (i det tal som Trafvenfelt höll denna dag vid tillträdet till sekreterarebefattningen).

Den 28 sept. 1813 öfversågos stadgarna, och man beslöt för första gången trycka dem i en särskild upplaga. De innehålla egentligen endast en förändring af vikt, nämligen det nya stadgandet, att Sällskapet kallar ledamöter bland landsortsläkarna.

Den 12 oktober 1813 beslöt Sällskapet att äfven invälja utländska ledamöter (denna bestämmelse inkom ej i stadgarna förrän 1819).

Frågan om att enligt den ursprungliga planen bilda en medicinsk vetenskapsakademi dök snart upp igen, framförd af P. G. Cederschjöld.

P. G. CEDERSCHJÖLD, född 1782, med. dr 1809, kir. mag. 1812, e. o. professor i obstetrik i Stockholm 1817, ord. professor i obstetrik 1822, död 1848.

Cederschjöld var en mycket begåfvad och mycket lärd man, men en sangviniker, som delade sitt intresse åt många olika håll. I sin ungdom studerade han flitigt den Schellingska filosofien och kom genom sina spekulativa forskningar in på studiet af den animala magnetismen, åt hvilken han under några år ifrigt ägnade sig (se därom ett följande kapitel). Inom sitt egentliga område, obstetriken, har han gjort sig känd genom sina själfständiga undersökningar om förlossningsmekanismen. För öfrigt sysslade han med alla möjliga medicinska spörsmål, och vi återfinna honom på många sidor af Sällskapets historia. Han var äfven en framstående riksdagspolitiker och var känd för sina djupgående kunskaper om såväl Sveriges som andra länders konstitutionella förhållanden; han var också politisk skriftställare.

Cederschjöld föreslog nu den 9 januari 1815, att Sällskapet skulle omdanas ungefär efter Gadelius' första plan, och att det tillika skulle söka skaffa sig titeln kungligt sällskap. Hans förslag lyder:

När fråga i Svenska Läkare Sällskapet först yppades om utnämmande af Hedersledamöter, ej allenast i Landsorterna, utan till och med utrikes, tog jag mig friheten göra Sällskapet uppmärksam på olämpeligheten af ett slikt förfarande att kalla Hedersledamöter¹⁾ så länge det ej var ringaste heder att vara en Ordinarie medlem. Sedermera har jag ej haft anledning ändra min mening: utan vill tvertom, för min egen tillfredsställelse, ej längre uppskjuta, att till Protocollet anföra, hvad jag då endast hade äran Resonnemangsvis nämna.

Sv. Läk. Sällskapet är enligt sin Organisering hvarken mer eller mindre än ett Läsesällskap eller en sort Läkare-klubb, hvaruti alla i Stockholm varande Legitimerade Läkare ega, emot en viss afgift, ovilkorligt inträde. Denna organisering var fullkomligt lämpad efter den blygsamma och anspråkslösa bestämmelse, som Sällskapet i början sade sig hafva: nemligen att grunda ett närmare samband och Embetsbroderligt förtroende emellan Hufvudstadens Läkare. Men denna Constitution blir helt och hållet otjenlig, sedan Sällskapet tycks vilja upphäfva sig till ett vetenskapligt Samfund, och börjat sträfvat efter att spela en Rôle i den lärda verlden. Grundvalen var god för derpå ifrån början byggda kojan: men om man i dennas ställe ville uppföra ett Palats, så skulle det förr eller senare ramla, så vida man ej lägger en ny och fastare grund.

¹⁾ Med hedersledamöter menar Cederschjöld i detta sammanhang icke-arbetande ledamöter. Namnet hedersledamot förekommer i Sällskapets historia först år 1830.

Emedan det derföre är för mycket löjligt att utnämna Hedersledamöter af ett blott Läsesällskap, så torde man böra vara omtänkt på att förekomma, det ej de redan utnämde, och de som framdeles kunna komma i benägen åtanka, må vid närmare eftersinnande deraf finna sig förolämpade. Detta tyckes bäst kunna ske derigenom, ett Sällskapet constituerar sig till en vetenskaplig Corporation, till hvilken endast förtjenst och skicklighet kunna bereda inträde.

Till den ändan vill jag föreslå följande:

Det egentliga Läkare Sällskapet borde bestå af ett bestämdt antal Ledamöter, hvartill det nu varande Sällskapet inom sig skulle utvälja de mest förtjente.

Detta Läkare Sällskap skulle hafva en Perpetuel Sekter och En genom Votering tillsatt (Ballottering vald) annuel President: Sällskapet likväl obetagit att flere år å rad dertill välja en och samma.

Vid hvarje Sammankomst borde kan hända En af Ledamöterna, hvar i sin ordning, uppläsa någon ting rörande Läkare vetenskapen, som han till detta ändamål författat, hvaröfver de öfrige Ledamöterna sedan rådpläga; och hvilket Summariskt till Protocoll tages.

Rättighet att bevista Sällskapets sammankomster, samt begagna dess Boksamling, kunde hvar och en i Stockholm varande legitimerad Läkare erhålla, emot erläggande af en viss afgift till Sällskapets Cassa.

Sällskapet kunde innom Hufvudstaden utnämna Hedersledamöter; samt Corresponderande medlemmar i Landsorterna och utrikes.

Genom Ballottering skulle afgöras hvilka afhandlingar borde i Sällskapets namn utgifvas.

En Constitution; författad enligt dylika grunder, borde till Kongl. Maj:st ingifvas, med underdånig anhållan om Hans Nådiga Sanction derå. Äfvenledes kanhända ej otjenligt, att för detta Sällskap underdånigst utbedja sig Kongl. Maj:sts synnerliga Nådiga hägn och beskydd, och dermed förenad Nådiga tillåtelse att benämna det T. Ex. *Kongliga Läkare Sällskapet i Stockholm.*

Trafvenfelt, som nu är sekreterare, kritiserar Cederschjölds förslag, hvarvid han dock själf framställer ett förslag, som delvis går i samma riktning som Cederschjölds, nämligen att den genom val utsedda redaktionen af Sällskapets Handlingar skall förändras till en Sällskapets styrelse, som väljer nya ledamöter, och som bereder alla ämnen, som skola i Sällskapet förekomma. Trafvenfelts anförande i ämnet lyder som följer:

Hr Cederschjöld har d. 9 sistl. Jan. till Protokollet anfört anmärkningar vid Sällskapets n. v. organisation; hvilka Sällskapet beslöt att till öfverläggning företaga när Sällskapets Reglor enligt deras 6 § komma att öfverses; och som tiden till denna öfversigt nu är inne, torde det tillåtas mig aflämna mitt yttrande.

Jag är alldeles af samma mening som Hr Cederschjöld däruti, att ett samfund, hvars medlemmar icke inväljas, utan endast i följe af erlagd afgift till kassan därtill antagas, icke kan kallas litterairt och att det icke heller

kan med sitt val i litterairt afseende hedra någon annan. Jag anser således lika med honom det vara af högsta vikt, att Sällskapet innom sig väljer och constituerar en litterair corporation.

Vid det föreslagna sättet att förbättra Sällskapets constitution får jag erinra:

Att jag icke ser hvad nytta en President skulle medföra, då det endå ankommer på Sekreteraren att anteckna och expediera hvad som blifvit beslutit.

Att det icke behöfver stadgas hvilken som upläser, hvarvid det endast är magtpåliggande att upläsningen sker tydligt och att åhörarna däråt lämna deras upmärksamhet odelad. Sekret. upläser vanligen; men om någon annan vill själf upläsa det han har att anföra, lär det icke bestridas. Icke heller tror jag det behöfver föreskrifvas Sekret. huru han skall föra Protokollet, utan lär det bero af honom huru mycket han af de uplästa ämnena recenserar; helst de endå förekomma framdeles, antingen uti Handlingarne eller årsberättelsen.

Att ingen skillnad behöfver göras emellan Heders, corresponderande och arbetande Ledamöter. Sällskapets Ledamöter äro: *Inländske* — innom och utom Stockholm och i Norrige, samt *Utländske*; ingen annan indelning lär behöfvas.

Att med Handlingarnes utgifvande ingen förändring behöfs; utan införes i dem det som Redactionen i anledning af 2:ne deputerades yttrande finner för godt; på samma sätt som det tillgår i K. Vettenskaps Akademien o. fl. st.

Då Sällskapet redan 1810 jemte Postfrihet för dess brefväxling hugnades med betygande af Kongl. Maj:ts nådiga välbehag för dess bemödande och Riksens nu sidst församlade Ständer äfven betygat Sällskapet deras aktning för Sällskapets nitfulla bemödanden, synes det mig som Sällskapets tillvarelse är både tillräckeligen känd och sanctionerad. Dessutom ser jag icke hvad förmån skulle vinnas af karakteren: *Kongligt Sällskap* — såsom vettenskaps-idkare, och endast sysselsättande oss med vettenskapliga ämnen, behöfva Vi ingen protection — äro och böra vara oberoende — och böra sjelfva gifva oss anseende — icke läna det af något annat. Dessutom kunna Vi med tillfredsställelse åberopa Oss godkända ut och inländska vittnesbörd om Sällskapets anseende och dess fortfarande nit att i alla afseenden uppfylla sin bestämmelse. Må det tillåtas mig, att, då jag talar *en corps*, sålunda yttra mig; ehuru jag, i anseende till min oförmögenhet att som sig bör uppfylla min befattning innom Sällskapet, borde vara den sidsta att tala om detta ämne.

I anledning af hvad jag nu haft äran anföra och enligt den välgrundade satsen: *att det är bättre noga följa gjorda lagar än att göra nya*, tror jag för min del, att den anmärkte omständigheten att *Ledamöter, som sjelfve icke blifvit valde, icke heller böra välja några*, är det enda som f. n. vid vår organisation fordrar ändring och rättelse; och tror jag att den bäst vinnes, om Sällskapets Redaction, som nu består af 15 Ledamöter, och som kunde ökas till 20, utgjorde den litteraira corporationen, hvilken, såsom sjelf vald, ägde att välja Ledamöter och att bereda alla andra mål innan de till afgörande i Sällskapet föredragas.

C. Trafvenfelt.

Förslag till Reglemente för Sällskapets Redaction.

§ 1. Till Redaktörer af Sällskapets Handlingar väljer Sällskapet hvarje år, då Bibliotekarie och Revisorer af Räkenskaperne utses, 15 bland dess i Stockholm vistande Ledamöter. Sekreteraren och Bibliotekarien äro alltid Ledamöter af Redactionen.

§ 2. Redactionen utgifver Sällskapets Handlingar häftevis, på obestämd tid; dock så, att alltid ett häfte om året utkommer. De innefatta: Inhemska originella afhandlingar och iakttagelser, som innehålla, öfversigt af årstidernas sjukdomar och utdrag af inkomne berättelser om sjukdomstillståndet i Riket, samt hvarje anmärkningsvärd händelse eller för vettenskapen ny eller mindre allmänt känd upptäckt och erfarenhet; utdrag ur utländska Författares skrifter af samma egenskap; korta recensioner af det nyaste i utländska litteraturen samt förteckning på inländske i vettenskapen utkomne böcker och disputationer.

§ 3. Det tillkommer Redactionen, såsom själf genom val organiserad, att utse och kalla in och utländska ledamöter af Sällskapet; hvilka val böra tillkännagifvas vid Sällskapets nästa allmänna sammankomst. Allt som rör Sällskapets organisation eller andra ämnen, bör förut i Redactionen föredragas och beredas samt med Redactionens yttrande bifogas, innan det till afgörande i Sällskapet kan förekomma.

Hagströmer uppträdde likaledes i Sällskapet mot Cederschjölds förslag, och den 5 sept. 1815 beslöt Sällskapet afslå detsamma.

Den 12 september 1815 vidtogos en del smärre förändringar i stadgarna (se Bil. 1), bland andra stadgades om val af revisorer för räkenskaperna (revisorer hade redan från början årligen utsetts).

Den 10 september 1816 utfärdades nya stadgar (föga förändrade) (se Bil. 1); dessa trycktes också i en särskild upplaga.

Öfriga viktigare bestämmelser, som under åren 1809—1816 utfärdades, äro reglemente af den 9 nov. 1813 för antagande af landsortsledamöter och utländska ledamöter samt instruktion för bibliotekarien af den 24 sept. 1816.

Sällskapet och statsmakterna.

Sällskapet lyckades redan tidigt nog vinna erkännande och understöd af statsmakterna.

Den 20 februari 1810 föreslog Trafvenfelt, som då redan på förhand talat vid statssekreteraren Lagerbring om Sällskapets behof af en postbok, att sekreteraren skulle uppsätta ett memorial därom, underskrifvet af några Sällskapets ledamöter, hvilket han (Trafvenfelt) sedan ville till statssekreteraren lämna. Sällskapet biföll detta och tackade Trafvenfelt för hans ingripande. Med anledning häraf afläts följande skrifvelse:

Ödmjukt Memorial.

Sedan hufvudstadens Läkare förenat sig till ett Sällskap hvars ändamål är att befordra så väl genom vetenskapens theoretiska odling som en samlad ärfarenhet den nytta flere dylika Sällskaper utomlands redan åstadkommit — har detta Sällskapet behof af brevväxling med de öfriga landets läkare hvilka såsom corresponderande ledamöter önskade deltaga i Sällskapets arbeten och som Sällskapet till sina utgifters bestridande ej äger andra medel än det årliga sammanskott Sällskapets Ledamöter här i Stockholm kunna åstadkomma — får Sällskapet hos Hög: Herr Stats Secreteraren Öfver Post Directören och Commendeuren ödmjukast anhålla om tillstånd att inom Riket postfritt få afskicka och emottaga Bref för Svenska Läkaresällskapets räkning.

Såsom bevis på Sällskapets önskan att efter sin förmåga gagna Fosterlandet och Vetenskapen får Sällskapet i ödmjukhet bifoga ett Circulairbref hvilket Sällskapet till Landets Läkare låter afgå för att samla Materialier till Fosterlandets Medicinska Topographie; likaså har Sällskapet beslutat att för utarbetandet till en plan för soldatens Sjuk- och Helsovård i Fred som Krigstider inom vårt land öppna en brevväxling med de bäst kände Färtläkare och har Sällskapet för öfrigt önskat att hos sig få samlade de viktiga observationer hvilka esomoftast till Vetenskapens förkofran i landsorterna blifva gorde och genom brist på communication ofta blifva mindre kända.

På Sällskapets vägnar.

A. J. Hagström. H. Gahn. J. H. Gistrén.
Jac. Berzelius. C. Trafvenfelt. E. Gadelius.

Kanslistyrelsen framförde i en skrifvelse af den 7 mars 1810 (införd i Nya Handl., Bd 11, sid. 273) till Kungl. Maj:t Sällskapets begäran och gaf tillika sitt förord åt densamma. Genom följande kungliga skrifvelse till öfverpostdirektionen af den 14 mars 1810 bifölls Sällskapets begäran.

Uti Skrifvelse af den 7:de idenne månad har Wår Canzli-Styrelse hemställt om ickedet här i Staden redan för längre tid sedan inrättade Medicinska Sällskap kunde i Nåder erhålla en fribrefsbok och dess Correspondenter i Landsorterne tillåtas att å vederbörande Post-kontoir få fritt inlämna sine till Sällskapet adresserade Bref, men med påtecknande af deras innehållande ämnen. Och som WI alltid sorgfällige att upmuntra allmänt nyttiga företag, ansett med Nådigt wälbehag Ledamöternes i bemälte Medicinska Sällskap sjelfmanta bemödande, att genom meddelande af inbördes råd och nya kunskapers spridande befrämja sin wettenskap, samt dymedelst gagna sine medborgare och Fäderneslandet; altså hafva WI i Nåder funnit skäligt, att, på sätt i underdånighet är föreslagit bevilja den för Sällskapets brevväxling begärde postfrihet. Hvilket WI velat Eder till underdånig efter rättelse härmed tillkännagifva; WI befalla Eder Gud allsmäktig Nädelligen.

Stockholms Slott den 14 Martii 1810.

CARL

Hans Järta.

Sällskapet hade sålunda erhållit *portofrihet inom landet* för alla från Sällskapet afgående och till Sällskapet adresserade postförsändelser, en afsevärd ekonomisk fördel med hänsyn till den tidens postbefordringsavgifter, som särskildt för Sällskapets försändning till landsorten af dess utgifna skrifter skulle varit betungande nog.

Då Sällskapets första årsberättelse var tryckt, beslöt Sällskapet den 6 november 1810 att till konungen och kronprinsen öfverlämna hvar sitt exemplar af densamma (genom præses i Coll. medicum D. von Schulzenheim).

Den outtröttliga och för Sällskapets väl städse arbetande Trafvenfelt inlämnade under riksdagen 1815 (han var själf ledamot af Ridderskapet och Adeln) följande *skrifvelse till de olika riksständerna*, i hvilken han för desamma tillkännagifver Svenska Läkarsällskapets tillvaro:

Ibland nyttigare inrättningar torde man med skäl kunna räkna den ibland hufvudstadens och de flesta Läkare i landsorten ingångne förening, med namn af Svenska Läkare-sällskapet, hvilket nu på 7:de året fortfarer att uppfylla sin bestämmelse till förmån för menskligheten och läkarevetenskapen. Nyttan af en sådan förening lär icke behöfva vidlyftigt ådagaläggas. Hvar och en inser värdet af en inrättning, som har till föremål *Läkare-vetenskapens* fullkomnande genom inbördes meddelande af kunskaper och samlad erfarenhet, samt det vänskapliga förtroendet Läkare emellan. Kongl. Maj:t har jemte betygande af dess nådiga välbehag för Sällskapets bemödande nådigst beviljat post-frihet för Sällskapets brefvexling; för öfrigt har Sällskapet utan något publikt understöd, endast genom Ledamöternes sammanskott, på ett sätt, som visar Svenska Läkare-korpsens oegennyttan och nit för vetenskapens förkofran bestridt de icke obetydliga utgifterna vid Handlingarnes och Årsberättelsernas utgifvande af trycket, samlandet af ett Bibliothek, utländska Journalers införskrifvande m. m.

Öfvertygad att Adeln (Presteståndet o. s. v.) med nöje anser allt, som i någon mån gagnar det allmänna, har jag i egenskap af Läkare-sällskapets Sekreterare, ansett mig pliktig göra denna anmälan, då jag nu på Sällskapets vägnar har den äran öfverlemnade ett antal exemplar af Årsberättelsen om Sällskapets arbeten under det förflutna året.

Stockholm den 11 Juli 1815.

Carl Trafvenfelt.

Trafvenfelts uppmärksamhet inbragte Sällskapet skrivelser från alla fyra riksständerna, hvarest de till Sällskapet framförde uttrycken af sin tillfredsställelse med Sällskapets verksamhet (dessa skrivelser äro tryckta i Nya Handl., Band 11, sid. 278—281).

Den 6 februari 1816 beslöt Sällskapet på förslag af Trafvenfelt att begära *statsanslag*. Följande skrifvelse afläts till Kungl. Maj:t:

Svenska Läkare-Sällskapets första inrättning tillhör några Hufvudstadens Läkare, hvilka kände behovet af ett närmare vetenskapligt föreningsband sins emellan, och den 31 December 1807 erhöilo d. v. Hof-Cantzlerens tillstånd att inrätta ett medicinskt Läse-Sällskap, som sedan utvidgades till antagandet af alla i Stockholm vistande Medicinæ Doktorer och Chirurgiæ Magistrar. Den 25 Oct. 1808 hade Sällskapet sin första sammankomst, som första gången offentligent firades d. 2 Oct. 1810, genom uppläsandet af Sekreterarens berättelse om Sällskapets göromål och af korta biografier öfver Sällskapets afledne Ledamöter. Sedermera har äfven Sällskapet till Ledamöter utom Stockholm kallat de Läkare i Sverige och Norige som gjort sig kända för kunskaper, erfarenhet och nit i sin Vettenskap samt till utländska Ledamöter, de Läkare, som utmärkt sig för lärdom och skicklighet, i synnerhet i det praktiska af Läkare-Vettenskapen, genom bref-växling med Sällskapet och röns meddelande visat nit för Vettenskapens befrämjande, eller genom deras bemötande emot resande Svenske Läkare, gjordt sig förtjente af Sällskapets aktning och erkänsla.

Sällskapet har för dess organisation fastställt de Reglor, som underdånigst äro bifogade.

Sällskapet vågar, för Dess underdåniga del, hysa den öfvertygelse, att ändamålet med Sällskapets inrättning — Vettenskapens fullkomnande genom inbördes meddelande af kunskaper och samlad erfarenhet, samt det vänskapliga förtroendet Läkare emellan — är af mycken vikt uti en vettenskap, som, om den skall säkert utöfvas, aldrig bör öfvergifva erfarenhetens och naturens väg, samt att detta ändamål säkrast och fullkomligast kan vinnas genom Sällskapets förtroliga och ömsesidiga meddelande af gorda erfarenheter.

Nästan uti alla Länder äro sådana Sällskap inrättade, och uti deras företag gynnade af publika understöd och enskilda donationer.

År 1810 täcktes E. K. Maj:t, jemte betydande af nådigt välbehag öfver Sällskapets bemödanden i nåder bevilja post-frihet för Sällskapets brefväxling. Men då frågan är, huruvida Sällskapet svarat emot denna nådiga upmuntran och emot allmänhetens billiga väntan, vågar Sällskapet endast i underdånighet anmäla den goda vilja och nit, hvaraf Sällskapets så inom som utom Hufvudstaden vistande ledamöter varit lifvade, att icke allenast meddela deras rön och iakttagelser, utan äfven bidra till bestridandet af de årliga utgifter, som för vidmagthållandet af Sällskapets inrättning varit nödige. Sedan Sällskapet år 1812 började af trycket utgifva sina Handlingar, äro 2:ne Band, hvardera bestående af 3:ne Häften, utkomna. Det som af mindre vettenskaplig beskaffenhet förefallit, meddelas uti de berättelser om Sällsk. arbeten som årligen af trycket utgifvas och hvilka för 6 år äro utkomna och gratis utdelade bland Läkare och den öfriga Allmänheten. Ett ypperligt tillfälle att begagna och meddela Läkarnes i hela Riket samlade erfarenhet och observationer, har E. K. Maj:ts Sundhets-Collegium beredt Sällskapet, som erhåller del af de till bemalte Collegium inkommande Embetsberättelser och Handlingar, hvilka i vettenskapligt afseende kunna intressera.

Huru Riksens sist församlade Ständer ansett Sällskapets bemödande, värdes E. K. Maj:t nådigt inhämta af hos följande underdånigst bifogade af-

skrifter; och vågar Sällskapet äfven i underdånighet åberopa tillförordnade Stats-Sekreteraren vid E. K. Maj:ts Ecclesiastique Expedition Herr Landshöfdingen och Kommendören von Rosensteins vitsord, hvars bifall Sällskapet icke allenast haft den tillfredsställelsen att emottaga, utan äfven blifvit uppmuntrad af den hedern att få räkna honom bland sina ledamöter.

S. A. K. Så tillfredsställande för Sällskapet å ena sidan hoppet är, att icke hafva misslyckats i sina bemödanden, så bekymmersam är den utsigten, att utan något publikt understöd Sällskapet icke längre ser sig vara i stånd att vidmagthålla sin inrättning på ett sätt som kan befordra ändamålets vinande. Om Sällskapet icke fått, till samlingsställe och Böckers förvarande, begagna de i detta afseende trånga och obehväma rum som för Medico-Chirurgiska Undervisningsverket äro anslagne, hade Sällskapet hittills icke kunnat bestrida de nödige utgifterna, och hvilket hädanefter blir omöjeligt, sedan det bidrag de år 1813 på en gång valde Ledamöter utom Stockholm lämnat, på långt när årligen icke kan påräknas och Sällskapets enda och säkra inkomster allenast utgöras af de i Stockholm vistande ledamöternas årliga afgift, som efter 5 Rd Banko af högst 60 personer, icke öfverstiger 300 Rd. Däremot hafva Sällskapets utgifter årligen upgått till 7 à 800 Rdr till diverse ekonomiska behof och egenteligen till årligen utkommande utländska Böcker och Journaler, som på stället dyra att inköpa, blifva genom den höga kursen ännu dyrare att införskrifva, men äro alldeles oumgängelige, om Sällskapet skall kunna vara i tillfälle att inhämta och meddela dei Läkarevettenskapen gjorda rön och iakttagelser, och hvilket är så mycket angelägnare, som Läkares villkor i allmänhet icke tillåta dem att af den medicinska litteraturen förskaffa sig hvad som fordras för att följa med deras vetenskap. I anseende till det inskränkta antalet af egenteliga medicinska läsare, har Sällskapet af Handlingarnes försäljning ingen annan förmån, än att kostnaden vid deras utgifvande småningom kan blifva ersatt.

Hos E. K. Maj:t, såsom Vettenskapernes höge och uplyste Beskyddare, vågar Sällskapet, i grund af hvad som är anfördt, i underdånighet anhålla, det tacktes E. K. Maj:t till Sällskapets disposition allernådigst anslå 500 Rd Banko årligen. Skulle E. K. Maj:t i nåder finna för godt att bevilja Sällskapet detta understöd, så hemställer Sällskapet i underdånighet, om icke förberörde summa kunde få utgå af de medel, som Rikets Ständer anslagit till en mera allmän och förbättrad Läkare-vård i Riket — till befrämjande hvaraf Sällskapet smickrar sig med att äfven i sin mån kunna bidraga — och af hvilka medel 8,200 Rd under titel: Åtskillige behof och föremål, i Medicinal-Staten äro uppförde.

Sundhetskollegium erhöll befallning att yttra sig öfver denna ansökan. Medicinalrådet Odhelius, hvilken sedan 1809 tillhörde Sällskapet, och som nu var särdeles vänligt stämd mot detsamma ¹⁾ tillbjöd sig, enligt hvad Trafvenfelt berättar (Årsb. 1816, sid. 144), att själf uppsätta yttrandet, och han uppläste det med rörelse och

¹⁾ Såsom en fortsättning af hvad ofvan sid. 95 berättats, må nämnas att Odhelius år 1814 hade ett mellanhafvande med S. L. S. Vid denna tid diskuterades mycket frågan om pröfning af kinabark, och en del i landet införd kina, som ej höll vissa prof, skulle kasseras. Vid S. L. S:s sammankomst den 22 nov. 1814 nämnde P. Afzelius, att han hört sägas, att befallning skulle utfärdas, att med den sekvestrerade kinnan skulle kliniska försök

tårar i ögonen till justering i Sundhetskollegium. Yttrandet var af följande lydelse:

E. K. M. har i nåder befallt Coll. afgifva underdånigt yttrande öfver Svenska Läkare-Sällskapets underdåniga ansökning om publikt understöd till dess ändamåls vinnande, hvartill Sällskapet har trodt sig behöfva 500 R. samt vågat föreslå, att de kunde utgå af de medel, till Medicinal-Verkets behof, som Rikets Ständer vid sista Riksdag beviljat.

Collegium får i underdånighet vitsorda den nytta, som Sällskapet åstadkommit och än mera framdeles kan göra, genom en vänskapsfull förening Svenska Läkare emellan och deras samlade erfarenhets meddelande till hvarannan; ett sätt hvarigenom Läkare-Vettenskapen upkommit och vunnit sin beskaffenhet.

Enskiltes kärlek till Vettenskapen och nit att fullfölja samma säkra väg, behöfver medel till Böcker, Journaler och bibliotheks samlande, som, i hänseende till deras dyrhet och hämtning utomlands ifrån, i längden faller dem betungande; Colleg., som med glädje redan sett Sällskapets berömvärda bemödande i detta afseende, anser sig således böra med sitt förord underdånigst understödja Sällskapets ansökning om något säkert publikt understöd till deras nyttiga förehafvande; på det den utmärkt lofliga ifver, som röjer sig hos hela Svenska Läkare-Corpsen, må till E. K. Maj:ts trogna undersåtars gagn för framtiden bibehållas och uppmuntras.

16. *Prof. L. Odhelius?*

(Efter en gravyr utförd år 1800)

Sällskapet framförde till Odhelius sin tacksamhet för hans välvilja för Sällskapet och dess framgång.

Den 20 mars 1816 erhöll Sällskapet det begärda anslaget genom följande kungl. bref:

anställas, och föreslog att S. L. S. skulle öfverenskomma om vissa reglor, så att profven kunde anställas utan att skada de sjuka; Sällskapet beslöt att, när en sådan befallning blefve utfärdad, låta uppgöra ett sådant förslag. Den 5 dec. hade Odhelius i Sundh. Coll. ett anförande om den kinabark, som ej håller de föreskrifna profven, men hvilken han anser vara fullgod såsom läkemedel. Han tillägger: »På sjuka deliqrer är visst icke nödigt att den försöka, såsom en af Medicinska Sällskapets ledamöter skall där i oförstånd och obetänksamhet hafva föreslagit.» Trafvenfelt, som var närvarande i Sundh. Coll., begärde genast protokollsutdrag och uppläste detsamma vid S. L. S:s sammankomst den 6 dec., S. L. S. afgaf en häftig protest mot Odhelius' yttrande. — Den 19 dec. 1814 föredrog Berzelius med anledning af kinapöfningarna till Sundh. Collegii protokoll ett synnerligen skarpt och groft yttrande mot Odhelius.

I anledning af Svenska Läkare Sällskapets gjorde underdåniga Ansökning, att undfå ett Publikt årligt understöd af 500 Rsdlr med hemställan om icke detsamma kunde få utgå af de medel Riksens Ständer vid sistledne Riksdag beviljat för Medicinal Verkets behof, hafven I på Nädig befallning Edert underdåniga yttrande afgifvit hvarutinnan I, med vitsordande af den nytta nämnde Sällskap redan åstadkommit, och än mera framdeles kan göra bestyrkt dess behof af ifrågavarande understöd till inköp af Böcker och Journaler m. m. samt Sällskapets underdåniga anhållan, såsom ledande till ett nyttigt ändamål och Läkare Vettenskapens förkofran i underdånighet tillstyrkt.

Detta hafve WI i öfvervägande hos Oss komma låtit, och som WI i Näder inhämtat den nytta Läkare Sällskapet redan gjort, samt af detsamma än vidare är att förvänta då det med nödiga tillgångar kan blifva understödt, så hafve WI med förklarande af Vårt Nädiga välbehag öfver Sällskapets inrättning och visade nit, så mycket häldre velat tillägga detsamma det begärde understöd af Fem Hundrade Riksdlr om året, som medelst den uplysning Sällskapet sprider och det Vettenskapliga samband det åstadkommer mellan Läkarna i Riket, en verklig fördel hälsovården i allmänhet tillflyter; kommandes berörde understöd att utgå af de 10,000 Rsdlr, hvarmed enligt Riksens Ständers beslut vid Riksdagen 1810, Medicinal Staten af skeende indragningar bör ökas och som sedermera i Stat blifvit uppförde. Detta gifve Wi Eder till Svar och behörig verkställighet samt Läkare Sällskapets förståndigande i Näder tillkänna; befallandes Eder Gud Allsmäktig Nädelligen.

Stockholms Slott d. 20 Mars 1816.

CARL

Nils v. Rosenstein.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Vid början af arbetsåret 1809 sökte Sällskapet utvidga sig inom Stockholm och vände sig då i första rummet till de mest framskjutna bland de läkare, hvilka ännu ej tillhörde Sällskapet. Den 3 oktober 1809 inskrefvo sig också i Sällskapets matrikel bland andra, förste arkiatern och præses i Coll. med. D. von Schulzenheim, vice præses i Coll. med. C. E. von Weigel, P. af Bjerken och J. L. Odhelius. Vi veta ej, hvem som införde D. von Schulzenheim i Sällskapet, om det var Hagström, som satt i Collegium medicum, eller om det var Gahn, som var Schulzenheims systerson, eller om det var Trafvenfelt, (dessa två sistnämnda arbetade under 1809 års riksdag mycket tillsammans för framgången af de medicinska frågor, som Trafvenfelt bragt på tal, och hvarom ofvan sid. 38 är berättadt). När D. von Schulzenheim, styresmannen för Sveriges medicinalväsen och en verkligt framstående man i alla hänseenden, inträdde i Sällskapet, så var det ju en heder att tillhöra detsamma, och på så sätt drogs flertalet Stockholmsläkare med.

DAVID SCHÜLZ, adlad SCHULZ VON SCHULZENHEIM, äldre bror till C. F. v. Schulzenheim och morbror till Henric Gahn, var född 1732, blef med. dr 1734. 1754 reste han till England för att studera koppypmpningen; därifrån till Paris för att studera obstetrik; hemkom 1756. Utnämndes 1761 till professor i barnförlossningskonst i Stockholm. 1765 blef han intendent vid det genom hans bemödanden inrättade koppypmpningshuset i Stockholm och för rättade 1769 koppypmpning på konung Adolf Fredriks fyra barn, hvarefter han 1770 blef adlad; 1775 blef han äfvenledes intendent vid det genom hans nitiska bemödande stiftade allmänna barnbördshuset i Stockholm. Efter att ha inlagt synnerligen stora förtjänster om den obstetriska vetenskapen och undervisningen liksom också om koppypmpningen tog han 1778 afsked från sina tjänster, lämnade medicinen, ägnade sig åt landtbruk samt åt politik och nationalekonomi och förvärfvade sig äfven inom dessa områden ett berömdt namn. Då efter statshvälfnings 1809 nya dugande män uppsöktes för statsförvaltningen, blef den 77-årige Schulzenheim öfvertalad att ånyo ingå i medicinsk tjänst och utnämndes till præses i Coll. medicum samt kort därpå till förste arkiater; då Coll. med. 1813 ombildades till Sundh. Collegium, blef Schulzenheim dettas förste ordförande och kvarstod såsom sådan, till dess han vid 90 års ålder erhöll afsked 1822. Dog 1823.

Alla hans minnestecknare ge honom erkännande såsom en ovanligt framsående man, som på ett synnerligen förtjänstfullt sätt ända in i högsta åldern skött mångahanda pröfvande värf. I den storartade utveckling af det svenska medicinalväsendet, som ägde rum efter 1809, tog han en mycket verksam del.

Collegii medici främsta ledamöter, D. von Schulzenheim och C. E. von Weigel voro från början synnerligen gynnsamt stämde mot det nya Läkaresällskapet, och de nedlade äfven själfva ett icke obetydligt personligt arbete vid Sällskapets vetenskapliga sammankomster; Sällskapet hade sålunda redan från denna tid det kraftigaste stöd för sin utveckling i styrelsen för det svenska medicinalväsendet. När Trafvenfelt år 1813 blef assessor i det då ombildade Collegium medicum, som erhöll namnet Sundhetskolegium, blef det ett verkligt samarbete mellan ämbetsverket och det vetenskapliga sällskapet, i det att Trafvenfelt i mycket vidsträckt mån lät Sällskapet tillgodogöra sig alla de rapporter och alla de medicinska iakttagelser, som inkommo till Sundhetskolegium från landets alla läkare (v. Weigel hade redan tidigare börjat lämna Sällskapet en del dylika handlingar). Detta samarbete utvecklades allt mer och mer, och det har till båtnad för båda parterna, ehuru i andra former, alltjämt fortfarit.

På samma gång som Sällskapet sålunda gynnades af Collegium medicum och Sundhetskolegium, så blef det i än vidsträcktare mån omhuldadt af det medicinska läroverket i Stockholm, som uppstod ungefär samtidigt med Sällskapet. Af Sällskapets sju stiftare voro tre, nämligen Hagström, Berzelius och Gadeliuss lärare

vid det kirurgiska undervisningsverket, och Sällskapet hade från början sitt hem i Hagströms anatomiska institution, hvarvid visserligen är att hågkomma, att undervisningsverket var ställt under Collegii medici uppsikt och lydde under detsamma. Såsom förut är nämnt föreslog Trafvenfelt, med kraftigt understöd af D. von Schulzenheim, vid 1809 års riksdag att i Stockholm skulle upprättas ett kliniskt mediko-kirurgiskt institut till danande af skickliga fältläkare i förening med ett garnisonssjukhus. Ständerna biföllo Trafvenfelts förslag. 1811 inrättades två nya professurer, en i teoretisk, en i praktisk medicin, samma år öppnades ett provisoriskt garnisonssjukhus i en f. d. kasern på Kungsholmen; 1812 beviljades anslag till ett nytt garnisonssjukhus (grunden till detta lades först 1817, och det blef ej färdigt förrän 1834). De tre förut befintliga professurerna i anatomi, i obstetrik, i farmaci, slogs tillsammans med de nybildade, och den 6 december 1815 utfärdades ett kungligt reglemente för mediko-kirurgiska institutet, som 1817 erhöll namnet Karolinska institutet. De ledande männen i det nya läroverket voro Hagström, Berzelius och Gadelius, och sålunda blef från första stund Karolinska institutet och Läkarsällskapet särskildt intimt förenade med hvarandra. Så utvecklade sig mellan Institutet och Sällskapet ett samarbete, som varit ändå mera fruktbringande än samarbetet mellan Sundhetskolegium och Sällskapet, ity att Institutet och Sällskapet i stort sedt haft samma mål, medicinens vetenskapliga bearbetande, under det att för Sundhetskolegium de egentliga ämbetsgöromålena blifvit allt mer och mer det hufvudsakliga.

Jag har förut nämnt, huru gynnsamt statsmakterna ställde sig mot Sällskapet i detta dess tidiga skede. Ännu ett bevis härpå finner man i den omständigheten, att vid Sällskapets offentliga årsammankomst den 1 okt. 1811 statssekreteraren N. von Rosenstein »anmälde sin önskan att inträda i Sällskapet och som Minister för Medicinalverket i Sverige inskrifva sig som Ledamot i Sällskapets matrikel», hvilket ock skedde.

NILS VON ROSENSTEIN, son af den berömde läkaren Nils Rosén von Rosenstein föddes 1752, var kronprins Gustaf Adolfs lärare 1784—1795, Sv. Akademiens sekreterare sedan 1786, blef 1809 statssekreterare för ecklesiastikärenden, afled 1824.

Framstående som filosofisk skriftställare, som vitter personlighet och som ämbetsman.

En stor del af Stockholms läkare ingingo snart i Sällskapet, så att under arbetsåret 1809—1810 räknade Sällskapet 50 ledamöter, 1812—1813 56 sådana. Sällskapet bestod enligt stadgarna

af Stockholms läkare samt af resande läkare, som genom någon ledamot anmäldes. På så vis kom den framstående Uppsalaprofessorn P. Afzelius att redan år 1812 tillhöra Sällskapet, och han deltog verksamt i Sällskapets arbeten.

PEHR AFZELIUS, adlad VON AFZELIUS var född 1760, blef fil. mag. 1782, med. lic. 1783, med dr. 1785, kir. mag. 1799. Företog 1784—1786 en studieresa till Tyskland, Italien, Frankrike och England. Blef 1786 med. adjunkt i Uppsala. Deltog i finska kriget 1788—1790 först såsom regementsläkare, från 1789 såsom öfverdirektör vid arméns medicinalverk. 1801 blef Afzelius med. professor i Uppsala, 1811 hedersledamot af Coll. med., 1812 arkiater och förste lifmedikus. 1812—1815 var han tjänstledig från sin professur och vistades mestadels i Stockholm, dels i egenskap af tjänstgörande lifmedikus, dels som generalinspektör öfver arméns medicinalvård. Blef adlad 1815, förste arkiater 1818. Tog afsked från sin professur 1820, dog 1843.

Bland de många verkligt framstående läkare, som Sverige hade vid denna tid, intager P. von Afzelius ett bland de främsta rummen. Han var berömd som läkare, som lärare, som vetenskapsman och som organisatör af den militära sjukvården. I det föregående är han flera gånger omnämnd dels såsom en af Carlanders korrespondenter, dels såsom en verksam ledamot i Uppsala Läselsällskap af år 1798. Svenska Läkaresällskapet lät öfver Afzelius slå en medalj 1835.

Den 21 sept. 1813 beslöt Sällskapet att till ledamöter invälja framstående landsortsläkare (en del landsortsläkare hade redan förut insändt årsafgifter). Den 12 oktober 1813 beslöts, på förslag af D. von Schulzenheim och Berzelius, att äfven invälja utländska ledamöter. Redan före denna dag började utländska läkare, efter tidens sedvänja, att med bifogande af meritförteckningar anhålla om att få bli ledamöter af Sällskapet; detta bruk, som ibland ledde till önskad påföljd, ibland ej, fortfor i många år.

Bland de först invalda landsortsläkarna märkas Carlander, A. Afzelius (f. 1750, med. prof. i Uppsala, d. 1837, C. Zetterström, J. H. Engelhart (f. 1759, med. prof. i Lund, d. 1832), A. J. Retzius (f. 1742, histor. natural. prof. i Lund, d. 1821), E. Z. Munck af Rosenschöld (f. 1775, med. prof. i Lund, d. 1840), J. F. Sacklén (f. 1763, f. d. regementsläkare, författare af Sveriges Läkarehistoria och Sveriges Apotekarehistoria, död 1851).

Bland tidigast invalda utländska läkare finna vi en bland de främsta bland alla tiders läkare, vaccinationens odödlige uppfinnare engelsmannen Edward Jenner, den både som praktiker och teoretiker framstående tyska läkaren Christian Wilhelm Hufeland, den berömda engelska kirurgen Astley Cooper och den franska banbrytande fysiologen François Magendie.

Den första tryckta förteckning på Svenska Läkaresällskapets ledamöter (hvilken dock ej är alldeles fullständig) finnes i Årsberättelsen 1814 sid 98; den upptager 54 ledamöter i Stockholm, 62 i landsorten och 20 utlänningar.

Sällskapets sex kvarlevande stiftare deltog från början lifligt i Sällskapets arbeten, de yngre dock mera än de äldre. Gahn var gammal och afled redan 1816, Hagström var ej heller ung och hade dessutom arbete nog med organisationen af det nya mediko-

17. *D. von Schulzenheim*

(Efter en gravyr af Berndes 1817).

kirurgiska institutet, Gistrén var sjuklig. Berzelius, som i början ganska mycket ägnade sig åt Sällskapet, kom snart genom sina kemiska studier allt mera bort från de medicinska intressena. Trafvenfelt och Gadelius besjälades bägge af ett brinnande nit för Sällskapet, men af dessa två var Trafvenfelt betydligt öfverlägsen i kraft och energi och i praktisk verksamhetslust. Redan från första stunden nedlade Trafvenfelt ett mycket stort oegennyttigt arbete för Sällskapets bästa och för dess förkofran inom olika områden, han blef på den grund också mycket snart den verkliga ledaren inom Sällskapet, och denna ställning behöll han ända till sin död.

Från början fanns i Sällskapet endast en *ämbetsman*, sekreteraren. Emellertid framgår af 1809 års stadgar, att man kände behof af

att ha en ordförande, och såsom frivilliga sådana tjänstgjorde de två i rang främsta, D. von Schulzenheim och Hagström. D. von Schulzenheim tyckes i allmänhet ha fört ordet, och han kan således på sätt och vis betraktas såsom Sällskapets första ordförande; vid förfall för honom förde Hagström ordet. Den ene eller andre af dessa två framförde vid årssammankomsterna Sällskapets tack-sägelser till sekreteraren; då man började invälja utländska ledamöter, bestämdes det att diplomerna skulle underskrifvas, utom af sekreteraren, äfven af Schulzenheim och af den, som föreslagit den nyvalde, eller i händelse af förfall för den sistnämnde af Hagström.

Under åren 1809—1816 voro följande *ämbetsmän* i Sällskapet:

Sekreterare.

1. E. GADELIUS 25 okt. 1808—6 okt. 1812
2. E. C. TRAFVENFELT 6 okt. 1812—7 okt. 1817.

Bibliotekarier.

1. J. E. NYBLÆUS 10 sept. 1811—6 okt. 1812
2. N. ÅKERMAN 6 okt. 1812—5 okt. 1813
3. N. G. SEFSTRÖM 5 okt. 1813—3 okt. 1815
4. N. ÅKERMAN (för andra gången) 3 okt. 1815—27 aug. 1816
5. C. J. EKSTRÖM 27 aug. 1816—5 okt. 1819.

N. ÅKERMAN, född 1777, fil. mag. 1803, med. dr 1810, kir. mag. 1812. Var 1812—1824 anatomie prosektor i Stockholm och dessutom 1812—1816 med. teor. adjunkt. Företog 1818—1821, 1824—1825 och 1837 resor till Tyskland och Frankrike för anatomiska och kirurgiska studier. Inrättade 1827 det ännu kvarstående Ortopediska institutet i Stockholm. Död 1850.

Åkerman var en begåfvad och mångfrestande man, men hade i allmänhet föga framgång i sina förehafvanden, sannolikt mest beroende på hans oförmåga att begränsa sig.

N. G. SEFSTRÖM var född 1787, blef med. dr 1813. Adjunkt i kemi vid mediko-kirurgiska institutet 1813—1820, professor vid artilleriskolan på Marieberg 1818—1820, lärare vid bergskolan i Falun 1820—1838. Död 1845.

Var Berzelius' lärjunge och en framstående kemist.

C. J. EKSTRÖM, adlad EKSTRÖMER föddes 1793, blef kir. mag. 1815, med. dr 1817. Deltog som t. f. bataljonsläkare i tyska och norska fälttågen 1813—1814, blef 1815 med. teor. adjunkt i Stockholm, 1818 hofmedikus, företog 1819—1821 för kirurgiska studier en resa till Tyskland, Frankrike och England, blef 1821 lifmedikus, 1821 öfverkirurg vid Serafimerlasarettet. Blef 1827 efter Gadeliuss död t. f. professor i teoretisk medicin och kirurgi; denna professur blef 1835 ändrad till en professur i kirurgi (den förut s. k. professuren i praktisk medicin och kirurgi blef ändrad till professur i medicin), och Ekström blef 1836 kirurgie professor. Samma år blef han adlad; 1837 blef han generaldirektör öfver hospitalerna, lasaretten och kurhusen i riket, 1849 blef han ordförande i Sundhetskollegium. Dog 1860.

Ekström var under en lång följd af år Sveriges förnämsta kirurg och tillika en framstående klinisk lärare. Emellertid gjorde han sig mera berömd såsom ämbetsman och såsom organisatör, och hans förnämsta lifsgärning är hans fruktbärande arbete såsom det svenska medicinalverkets styresman.

Inom Läkaresällskapet var han under flera decennier en bland de mest framskjutna ledamöterna, han verkade såsom bibliotekarie, såsom sekreterare, såsom ordförande, såsom målsman för den kirurgiska vetenskapen vid Sällskapets sammankomster; öfverallt gjorde han ett dugande arbete och har efterlämnat ett äradt minne.

I *redaktionen* af Sällskapets Handlingar, som redan från dess första början 1811 på sätt och vis var Sällskapets styrelse, suttode 6 stiftarna, D. von Schulzenheim, von Weigel, Carlander (efter sin flyttning till Stockholm), Cederschjöld m. fl. af Sällskapets mera framstående ledamöter.

Sammankomster, samkväm, hyllningsgärder.

Sällskapets *sammankomster* höllos fortfarande tisdagar kl. 6 e. m. Under sommaren 1810 sammanträdde Sällskapet (liksom sommaren 1809) hvarje tisdag, men från och med sommaren 1811 höllos sammankomsterna endast hvarannan tisdag, en anordning som bibehölls ända t. o. m. sommaren 1906. Hur pass talrikt besökta sammankomsterna voro, kan man sluta af en del förefintliga uppgifter, så t. ex. voro vid sammankomsten den 3 oktober 1809 25 ledamöter närvarande, och i en omröstning den 9 juli 1816 vid fråga om Sällskapets flyttning till Karolinska institutet deltog 35 ledamöter.

Resande läkare hade rätt att deltaga i sammankomsterna, redan under året 1809—1810 och så allt framgent voro åtskilliga både in- och utländska läkare närvarande. Den 4 juni 1816 beslöts dessutom, att hvarje ledamot skulle äga rättighet att så långt samlingsrummet medgaf till sammankomsterna medföra den olegitimerade läkare, vare sig svensk eller utlänning, som han ansåg förtjäna att af Sällskapet blifva närmare känd och bevista dess sammankomster.

Protokollen voro tämligen summariska och föga innehållsrika, och det ser ut som om en del ärenden ej blifvit protokollförda. Då Trafvenfelt 1812 blef sekreterare, blefvo protokollen något mera utförliga; då infördes ock protokollsjustering. På Hagströms förslag beslöts den 15 januari 1811, att inga titlar skulle intagas i protokollet (förut hette det: »Hr Presidenten och Kommendören», »Hr Professoren och Riddaren» etc.); detta är redan förut iakttaget af Gadeliuss i årsberättelserna 1810 och 1811. Den 24 april 1810 beslöt Sällskapet skaffa sig ett sigill, detta med orden »Svenska Läkare Sällskapet» ingraveradt bekostades af Hagström.

Sammankomsten å den första tisdagen i oktober hade från början en särskildt högtidlig prägel. Redan om sammankomsten den 3 oktober 1809 säger Gistrén i ett bref till Carlander den 12 okt. 1809: »Första tisdagen i oktober var en *stor* sammankomst», utan att han då närmare utvecklar hvad han menar. I stadgarna

af 1809 bestämmes, att å denna tisdag skulle hållas en *allmän sammankomst*, då sekreteraren skall afgifva årsberättelse; i stadgarna af 1812 heter det *allmän offentlig sammankomst* (ordet årshögtid inkom först i 1874 års stadgar); i tidningsannonserna 1810 och 1811 om dessa sammankomster kallas de offentliga årssammankomster; Gistrén använder i bref till Carlander den 5 okt. 1815 ordet högtidsdag. De voro sålunda afsedda icke blott för Sällskapets ledamöter, utan äfven för utomstående (efter mönster taget från Svenska Akademien). Årssammankomsterna annonserades såsom offentliga; 1816 började man använda tryckta inträdeskort, hvilka ledamöterna fingo lämna åt sina vänner och bekanta; en del inträdeskort sändes till mera framstående personer. Årssammankomsterna höllos 1810—1813 i Collegii medici hus, från 1814 i Vetenskapsakademiens hus (nuvarande St. Nygatan 30); tiden för desamma var ibland $\frac{1}{2}$, 5 eller 5 e. m., men vanligen $\frac{1}{2}$, 1 eller 1 e. m. Det viktigaste vid årssammankomsten var årsberättelsens afgifvande.

Om årssammankomsten den 2 okt. 1810 innehåller protokollet bland annat: »Generaldirektören och Riddaren Hagström förklarade Sällskapets välvilja för sekreterarens arbetsamhet och påminste sedan så Sällskapet som de närvarande studerandena i vetenskapen hvad vårt tidehvarf och Sverige äro skyldiga Acrels minne, hvars nu färdigblifna bröstbild ¹⁾ visades i Sällskapets sessionsrum.» Om årssammankomsten den 1 okt. 1811 heter det: »Herr Hagström höll äfven vid detta tillfälle ett tal i anledning af den skänk Chir. Undervisningsverket erhållit af Hr von Schulzenheims bröstbild ²⁾ och betackade prof. Gadelius för sin nit under den tid han varit prosector och uppmuntrade ungdomen att erkänna konungens nåd och Herrarna Schulzenheims och Trafvenfelts nit för medicinalverket»; denna sammankomst bevistades af statssekreteraren N. von Rosenstein, som då (såsom förut nämnts) blef ledamot af Sällskapet. Dessa protokoll visa, att särskildt den studerande ungdomen varit närvarande, och de visa också, huru intimt förhållan-

¹⁾ En bröstbild i brons öfver den berömde kirurgen Olof af Acrel (f. 1717, d. 1806), modellerad af Sergel och åstadkommen genom insamling af hans lärjungar m. fl., blef 1810 färdig och uppställdes på Theatrum anatomicum. Bysten tillhör nu Serafimerlasarettet.

²⁾ Det är svårt säga, hvad detta var för en bild. Jag trodde först att det var en gipsmedaljong öfver C. F. v. Schulzenheim, hvilken såsom öfverkirurg vid Serafimerlasarettet efterträdde O. af Acrel, ty enligt Sacklén (Sveriges Läkarehistoria I, 1: sid. 155) fanns en dylik på Theatrum anatomicum. Men enligt Gistréns bref till Carlander af den 7 okt. 1811 var det ett gipsporträtt af D. von Schulzenheim; en bröstbild af v. Schulzenheim fanns, enligt uppgift af A. Retzius (Skrifter i skilda ämnen, Stockholm 1902, sid. 111) år 1854 vid Karolinska institutet.

det varit mellan Sällskapet och undervisningsverket, då det senares angelägenheter på detta sätt afhandlas vid Sällskapets högtidssammankomster.

Vid årssammankomsten den 6 okt. 1812 förklarade »hr von Schulzenheim hr Gadelius Sällskapets lifliga erkänsla och tacksamhet, hvaraf han allt ifrån Sällskapets första uppkomst gjort sig på det högsta förtjent.» Såsom minnesgåfva till Gadelius, som hade afsagt sig sekreterarebefattningen, öfverlämnades från Sällskapet en silfvertékanna af 78 lods vikt. Trafvenfelt, som mottog sekreteraresysslan, höll sitt bekanta, i 1812 års Årsberättelse tryckta tal, hvori han bland annat framlägger ett program för Sällskapets verksamhet, ett tal hvartill jag återkommer.

Om årssammankomsterna 1813—1816 finnes det antecknadt, att åtskilliga utom Sällskapet voro närvarande; 1816 voro bland andra närvarande deras excellenser statsministrarna Grefve von Engeström och Anker (den senare norrmän). Årssammankomsten 1815 inspirerade en okänd skald till ett skaldestycke benämndt Läkarekonsten, hvilket förvaras i Sällskapets arkiv.

Om några kamratliga *samkväm* inom Sällskapet tala häfdeböckerna föga. Det ser dock ut som om allt ifrån början det bruket införts, att på årssammankomsten skulle följa en gemensam festlig tillställning. Till denna fest, i regel middag, inbjödos dels den statssekreterare, som hade medicinalärendena på sin lott, dels ordföranden i Sundhetskollegium. Det första säkra vi veta härom är ett meddelande i ett bref från Gistrén till Carlander den 7 okt. 1811, där han vid tal om årssammankomsten säger: »sedan spisade vi en corps på Frimurarelogen inalles 44 personer, däribland Rosenstein (statssekreteraren) ock var . . . Rosenschöld från Lund, som en kort tid var här uppe . . . var ock närvarande samt några få andra resande. Vårdarna proporerade först skålar för statssekreteraren och arkiatern¹⁾, och allt gick ganska ziratligt till, slutande sig med goda bålar.» Den 5 okt. 1815 skrifver Gistrén till Carlander: »I tisdags hade Sällskapet högtidsdag, middagen togs på Frimurarelogen, der 36 personer voro till bords, bland hvilka Rosenstein och gubben Schulzenheim voro bjudna och därvid Albom var marskalk och tillställare.» Den 24 sept. 1816 beslöt Sällskapet att årssammankomsten skulle hållas den 1 okt. kl. ¹/₂ 5 e. m. »och skulle rum på Börsen tingas för de af Sällskapets ledamöter som efter sammankomstens slut ville tillsamman passera aftonen.»

¹⁾ D. von Schulzenheim.

S. E. ALBOM föddes 1777, blef fil. kand. 1800, gjorde sedan resor i Spanien och England, var militärläkare 1808—1809, blef med. dr 1811. Var praktiserande läkare i Stockholm från 1811, dog 1820.

Albom var en mycket bildad och beläst man, äfven vetenskapligt intresserad, och tog en liflig del i Sällskapets arbeten. Var Sällskapets vice sekreterare 1816—1817. Han var en glad och angenäm sällskapsman, men — säger Gadelius i sin biografi öfver Albom, införd i årsberättelsen 1820 — »oaktadt sin fallenhet för nöjets kretsar och den elegantare världen kunde ingen förströelse hindra honom att bevista Läkaresällskapets sammanträden.»

Jag har redan nämnt om de *hyllningsgärder*, som vid årssammankomsterna 1810 och 1811 ägnades åt Acrel och Schulzenheim, och hvilka icke direkt kommo Sällskapet vid. Jag har äfvenledes omnämnt den minnesgåfva som 1812 öfverlämnades åt Gadelius.

För öfrigt är här endast att omnämna, att Sällskapet den 15 sept. 1812 på förslag af Hagström beslöt att låta förfärdiga en byst af D. von Schulzenheim; Hagström åtog sig att ombesörja en insamling för ändamålet bland Sveriges läkare. Bysten utfördes i marmor af E. G. Göthe, blef färdig 1817 och uppställdes i Sundhetskollegii sessionsrum, (enligt inskrift å fotställningen beställd af Sveriges läkarekår).

Sällskapets ekonomi.

Om Sällskapets ekonomi under denna period är föga att förnäla.

Inkomsterna utgjordes af Stockholmsledamöternas årsafgifter, 7 kr. 50 öre för hvarje. Landsortsledamöterna voro fria från afgift, men en del insände årsafgift; ibland den vanliga, ibland betydligt större summor. En indirekt inkomst var den 1810 beviljade portofriheten. 1816 fick Sällskapet det förut omnämnda statsanslaget, 750 kronor om året. Trafvenfelt, som städse på det oegennyttigaste och mest uppoffrande sätt arbetade för Sällskapets väl, blef 1816 utnämnd till vaccinator i Stockholm med 150 kronors lön. Han anslog genast denna sin årslön till Sällskapet och skrifver själf härom i protokollet den 9 april 1816: »Behagade Sällskapet med välbehag emottaga sekreterarens anbud att till förmån för Sällskapet anslå de 100 Rdr B:co Kongl. Maj:t nådigst tillagt honom såsom — — — vaccinator i hufvudstaden, så länge hans helse och krafter tillåto honom att förtjäna sitt och familjs underhåll med sitt mödosamma yrke.»

Utgifterna gingo till vaktmästarlön (från 1812 fick vaktmästaren 75 öre för hvart sammanträde »i anseende till tidernas till-

tagande dyrlek», från 1814 fick han 75 kronor om året), till ljus o. d. samt i främsta rummet till inköp af böcker och till tryckning af Sällskapets Handlingar. Kostnaderna för årsberättelsernas tryckning bestredos under denna period till större delen genom särskildt sammanskott bland ledamöterna.

De första ekonomiska förmåner som Sällskapet beviljade sina ämbetsmän var, då bibliotekarien 1813 befriades från årsavgift. Trafvenfelts till Sällskapet alltifrån år 1816 skänkta vaccinationsarfvode 150 kronor om året gick 1816 till lön åt bibliotekarien. Från 1813 hade sekreteraren 45 kronors anslag till skrifmaterialier.

Sällskapet lefde för dagen, så att hvad som kom in gick i regel också ut. Blef det behållning, så berodde det mera på en slump; så visade t. ex. 1809—1810 års räkenskaper en behållning af 174 kronor; hvilken egentligen uppkommit därigenom att de från utlandet rekvirerade böckerna blifvit uppbragta af kapare.

Penningetiderna voro då till dags något osäkra, den 28 nov. 1810 beställde Sällskapet på posten 3 tyska tidskrifter för år 1811. hvilka då kostade 92 kronor, i mars 1811 fick Sällskapet »i anseende till coursens stegring» betala ytterligare 30 kronor 50 öre till posten.

Bibliotek och öfriga samlingar.

Såsom i förra kapitlet är omnämndt, var svårigheten att få *utländska böcker* ytterligt stor på grund af det allmänna krigstillståndet. När Sällskapet började sin verksamhet hösten 1808. så beställdes en del tyska och engelska tidskrifter. Af de tyska tidskrifterna, som beställdes på posten ankommo de första numren (af Götting. gelehrt. Anzeig. och af Allgem. Litt. Zeitung) till Sällskapet den 14 nov. 1809 (på två år hade då, enligt hvad Gistrén skrifver till Carlander den 12 okt. 1809, någon tysk lärd tidning ej kommit till Stockholm). Af allt att döma var det en högtidlig stund, då Sällskapet ändtligen blef satt i förbindelse med den yttre vetenskapliga världen. Ifrån denna dag anmälades till Sällskapets protokoll hvarje sedan föregående sammankomst ankommet tidskriftsnummer, och dessa anmälningar fortforo ända till 1870. De engelska tidskrifterna hade 1808 beställts hos en bokhandlare i London, de ankommo öfver Göteborg för första gången den 31 januari 1810.

De första franska tidskrifterna ankommo den 31 juli 1810 genom förmedling af svenska legationssekreteraren i Paris A. K. d'Ohsson (som för öfrigt studerat kemi under Berzelius' ledning).

Svårigheterna att få in tidskrifter fortforo under de följande napoleonska krigen. Carlander skrifver till Gistrén den 22 juni 1811: »Fastän nu ingen öppen kommunikation med England får ske, fick jag likväl nyligen några journaler som jag skrifvit om genom flera händer sedan maj 1810; men som det måste gå i smyg med en skeppare och lurendräjas in, hade han ej kunnat ta med så mycket som var begärdt». Carlander skrifver vidare till P. Afzelius den 23 okt. 1811: »Det hörer till denna tidens komiska förhållanden i allting att vi ha den ledigare och säkrare kommunikation med det fientliga England än med det vänskapliga Danmark i anseende till de vänskapliga franska kaparna i Sundet.»

Sällskapet sökte skaffa sig utländsk litteratur på olika vägar. En obetydlig del, egentligen tyska tidskrifter, togs genom posten; detta var det dyraste sättet, som undveks så mycket som möjligt. Franska tidskrifter och böcker anskaffades länge genom den svenska beskickningen i Paris, som mycket välvilligt stod Sällskapet till tjänst. Engelska tidskrifter och böcker kommo först genom förmedling af en del Sällskapets ledamöter, som hade bekanta i England, från 1815 genom engelska konsuln Foy i Stockholm. Då Berzelius 1812 var i England, uppköpte han böcker åt Sällskapet och hemsände genom kabinettskurirer eller enskilda personer. En obetydlig del af Sällskapets bokinköp gick genom en bokhandlare i Stockholm, en större del däremot genom bokhandlare i Stralsund och Berlin.

År 1811 höll Sällskapet 5 tyska, 4 engelska, 1 fransk och 1 dansk tidskrift; år 1813 17 utländska tidskrifter.

Angående anskaffande af *svenska medicinska böcker* inlämnade Gadelius den 7 maj 1811 ett förslag, hvori han bland annat säger:

»Då vårt Läkaresällskap bär namn af det Svenska torde det äfven vara en naturlig fodran af detsamma att det anskaffade sig ett Bibliothek af alla Svenska Läkareböcker. Detta kan ej ske genast men småningom, och i synnerhet på Auctioner — Hvarje Ledamot torde äfven gärna umbära en ofta af honom mindre läst bok för att se en samling kompletterad, som ej endast gör heder åt vetenskapen utan åt Fosterlandskänslan — och Författare lära hädanefter åtminstone då de äro Medlemmar af sällskapet gärna lämna Sällskapet ett exemplar af sine tryckta arbeten.»

Sällskapet beslöt med anledning häraf samma dag att småningom skaffa sig ett *bibliotek af alla utkomna svenska läkareböcker*. Detta beslut infördes i 1812 års stadgar och har sedan kvarstått i stadgarna till år 1851, då det från stadgarna öfverflyttades till bibliotekariens instruktion, som ännu innehåller detsamma.

Redan från början har Sällskapet erhållit stora gåfvor till sitt bibliotek, dels af svenska läkare, dels af utländska ledamöter, dels ock af andra personer. Den största gåfvan under denna tid utgjordes af 300 band, skänkte 1814 af dr P. A. Almqvist (f. 1775, med. dr 1806, prov. läkare på Gottland 1805, död 1817). Carlander skänkte 1816 600 band att gemensamt användas af Sällskapet och Institutet, denna gåfva har kommit Institutets bibliotek till godo.

Medicinalrådet S. A. Hedin skänkte 1810 och 1814 till Sällskapet åtskilliga *porträtt* af läkare, mest gravyrer.

S. A. HEDIN var född 1750, blef med. dr 1775, hofmedikus 1778, assessor i Coll. med. 1781, provinsialläkare vid Drottningholm 1792, medicinalråd i Sundhetskollegium 1813, afled 1821.

Hedin var mycket litterärt verksam och har författat en hel del medicinska skrifter. Dessutom utgaf han flera medicinska tidskrifter, Vetenskaps-Handlingar för Läkare och Fältskärer 1793—1806, Vetenskaps-Journal för Läkare och Fältskärer 1800—1801 samt Samlingar i blandade ämnen för Läkarevetenskapen och Naturforskningen 1810—1812. Han var särskildt intresserad af att offentliggöra *porträtt* af berömda svenska läkare, och hans nämnda tidskrifter åtföljas af många sådana *porträtt*. Jag har flera gånger haft tillfälle omnämna den samling *porträtt*, som är försedd med egenhändiga anteckningar af Hedin, och som nu tillhör S. L. S.

Sällskapet hade ock under denna tid en *samling af anatomiska och patologisk-anatomiska preparat*, hvilken förökades genom gåfvor af olika läkare. Bland dessa gåfvor bör särskildt ihågkommas en gåfva af M. Pontin 1815, nämligen ett aftryck i gips af Carl XII:s anletsdrag, afformadt strax efter hans död. Sällskapet hade äfven en *samling i materia medica*, skänkt af Hagström år 1811.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Såsom inledning till denna afdelning lämpar det sig bäst att anföra några utdrag ur det märkliga tal, som Trafvenfelt höll den 6 okt. 1812 vid tillträdet af sekreterareämbetet i Sällskapet (tryckt i Årsber. för 1812). Detta tal innehåller i själfva verket ett program för Sällskapets verksamhet. Trafvenfelt var under Sällskapets första årtionden märkesmannen och ledaren, han satt äfven inne med sin tids hela medicinska bildning, ehuru han egentligen ej själf var vetenskapsman i ordets egentliga bemärkelse.

Om medicinska teorier yttrar sig Trafvenfelt på följande sätt:

»Ifrån det skolastiska tvång, hvarmed Galeni System nära 1½ årtusende fjättrade Naturens vänner och Forskare; ifrån de

tider då genom Doctors-eden man var förbunden att bibehålla och försvara Aristotelis och Galeni läror och icke tillåta deras principer och conclusioner att någonsin rubbas; ifrån denna despotism öfver förnuft och erfarenhet, ger Läkare Vettenskapens historia oss de mäst förvånande underrättelser om Systemers och Hypotesers beständiga uppkomst och fall. Opinioner utan all grund eller sannolikhet hafva fräckt fått håna natur och erfarenhet och de osmakeligaste fictioner blifvit sväljda med lättrogenhet. Så länge Baco's maxim: *non fingendum aut excogitandum sed inveniendum quid natura faciat aut ferat*, icke följdes; så länge medicinska vetenskapen icke byggdes på basis af verkelig erfarenhet, utan på tingens inbillade egenskaper, antagna såsom data, ombytte den hvarje dag sin form, emedan en sällsam nyckfull opinion alltid har rätt att ersätta en annans ställe. Hallers rena undersökningar och Sydenhams Hippocratiskt practiska observationer hafva åter i senaste tider måst lämna rum åt förvillelserna ifrån den råaste empirisme till practiskt onyttiga, öfversinliga theoretiska speculationer. Men Svenska Läkare Sällskapet låter icke beherrska sig af någon Sect eller sjelftagit System; vår allmänna bok, som vi rådfråga, är naturen, den sjuke och sjukdomen. Hippocratiska Medicinen är den enda som ännu varar och skall fortfa, emedan den är grundad i naturen och erfarenheten. Den har uthärdat Seclernas pröfning, då de ingeniösaste systemer och de mest förförande teorier ramlat och såsom inbillningens foster förlorat sig i glömskan. Då vi, såsom vårt odödliga mönster, aldrig öfvergifva erfarenhetens och naturens väg, skola vi veta att begagna alla redbara upptäckter och undersökningar och icke löpa fara att missbruka Philosophien, denna äfven för oss så nödiga och viktiga vetenskap — till idel onyttiga och practiskt oanvändbara speculationer.

Vårt fria, från småaktiga passioner, meningar och teorier renade ömsesidiga meddelande af gjorda erfarenheter, är den säkraste väg: att i Läkarevetenskapen nalkas sanningen; att öfver hypotheser och antagna meningar bereda ett grundeligt omdöme, innan de blifvit allmänt herrskande och att befordra ibland Läkare denna liberalitet uti tänkesätt, denna tolerance i meningar, som är så nödvändigt för den lidandes tröst och Vettenskapens fullkomnande.»

Om det medicinska skriftstället och särskildt om de svenska läkarnas deltagande i detsamma yttrar Trafvenfelt följande ord, som ännu i dag äro lika tankvärda som då de nedskrefvos:

„Då många finnas, som med mycken förtjenst uti Vettenskapen hafva svårighet att meddela sina kunskaper och erfarenheter, finnas

äfven de, som med lätthet skrifva om ingenting. Att hafva en lätt och behaglig stil är ej tillräckligt; men tydlighet, précision, enkelhet och uppriktig historia facti äro ovillkorliga fordringar af en författare i practiska Vettenskaper. Då riktig erfarenhet upplyses af theoretiska kunskaper och omdöme, så blifver den practiska Skriftställaren lärorik och nyttig; ty hvarken erfarenhet eller lärdom allena kunna utan hvarandra säkert leda: erfarenheten, sig sjelf öfverlämnad, blir rå och osammanhängande, och lärdomen, till och med den öfvervägande skarpsinnigheten, skall, utan stöd af erfarenheten, öfvergå till tankespel och onyttig spitsfundighet. Äfven som i alla andra ämnen för menskliga forskningen, är det visserligen bättre att skrifva litet och väl än mycket och dåligt uti en så angelägen sak som Läkare-Vettenskapen, hvilken grundar sig på rön, som det ej alltid är lätt att uppgifva och af hvilka det ej heller är lätt att med säkerhet draga slutsatser. Man torde synas med skäl kunna förebrå Svenska Läkare i allmänhet att de skrifva för litet i sin vettenskap; genom denna försummelse gå många upptäckter förlorade och hågen att observera underhållas icke, äfven som utlänningar häraf kunna få anledning att beskylla dem för brödlärdom. En sådan beskyllning torde likväl finnas vara mindre grundad: jemförelsevis eftergifver Sveriges Läkare i duglighet inga andra Länders, och att de i allmänhet skrifva litet, hedrar mera deras urskillning än om de skulle på flera ark afhandla den vanligaste och på intet sätt märkvärdiga händelse, eller uppgifva nya skenbara teorier och därpå grundade systemer för practiken, som varade några månader till dess de af andra utträngdes. Ett verkligt hinder ligger uti en vår national-character tillhörande tröghet, motsatt den skrifklåda och fallenhet till charlataneri, som hos andra ofta synes vara egentliga motivet till deras litteraira verksamhet. Måttan är sällsynt, men bör likväl alltid sökas, och huru skulle ovana och svårighet vid utförandet afhjälpas, påminnelser, uppmuntran och ömsesidig täflan tjenligare vinnas, än genom inrättningar af den förtroliga och anspråkslösa beskaffenhet som vårt Sällskap äger?»

Det är i samma tal som Trafvenfelt första gången använder de bevingade ord, hvilka under det hänsvunna seklet ansetts såsom Svenska Läkaresällskapets valspråk: *Vetenskapens fullkomnande genom inbördes meddelande af kunskaper och samlad erfarenhet samt det vänskapliga förtroendet läkare emellan.*

Om Sällskapets första arbeten säger Gadeliuss i årsberättelsen 1810: »Alla hade blott förtroendets anspråk och sanningen till föremål. De komma således ej att underkastas den vrångvisa

kritiken, den smädande qvickheten eller den mistydande afunden. De tillhöra ett sällskap af läkare, som utan publikt understöd, utan anspråk på lysande ära eller andras uppmärksamhet, utgjordes af Stockholms läkarekår, hvilken kände behovet af en vetenskaplig förening och en menniskoälskande esprit.»

Från första stunden började Sällskapet att ärligt och allvarligt, om ock anspråkslöst arbeta i den riktning som i Trafvenfelts tal är angifvet. Det är dock visserligen sant, att det ej var möjligt att alldeles frigöra sig från teorier och hypoteser. Hvarje period i läkekonstens utveckling bär prägel af de teorier, hvilka en eller annan stor ande medvetet eller omedvetet framlagt; teorien är ju blott ett subjektivt sätt att se de af erfarenheten gifna fakta i deras inbördes sammanhang. Så återfinner man ock tidernas olika medicinska ståndpunkt i Sällskapets arbeten, sålunda ha vi redan i förra kapitlet sett de Brownska lärorna gå igen i de råd till allmänheten om febrar, hvilka Sällskapet lämnade i jan. 1809.

Sällskapets första stadgar af 1809 bestämma, att första timmen af sammankomsterna ägnas åt konsultationer och att Sällskapet sedan afhör hvad i vetenskapen kan föredragas, enskilda märkvärdiga händelser, årstidens gångbara sjukdomar och medicinska nyheter.

Konsultationerna spela sålunda en viktig roll, men protokollen innehålla blott föga om desamma. Ibland hade en läkare en patient med sig och föredrog en längre eller kortare sjukhistoria, hvar efter Sällskapet undersökte patienten och meddelade råd. Ibland skickade en frånvarande läkare, i Stockholm eller i landsorten, en patient upp till konsultation, med eller utan sjukhistoria. Ibland kom en patient upp alldeles på eget bevåg för att rådfråga. Det vanligaste var dock skriftliga konsultationer, en läkare frågade för en patient, en enskild person, icke-läkare, frågade för en patient, eller en patient skref och frågade för sig själf. Rätt vanligt var det att läkare skrefvo och rådfrågade angående sina egna sjukdomar. Man kan undra på, huru det var möjligt att Sällskapet ville besvara skriftliga konsultationer, men man förstår det lätt, när man tänker sig in i tidens förhållanden. Af de undersökningsmetoder vi nu förfoga öfver saknades de flesta, man hade ej perkussion, ej auskultation, man undersökte ej urin eller blod eller upphostningar, man använde ej termometrien; hvad man förfogade öfver var inspektion, palpation och pulsundersökning. Under sådana omständigheter kunde man ju genom att ta del af en väl skriven sjukhistoria ibland komma nästan lika långt som genom att själf se patienten i fråga.

Såsom exempel på hvad som förekom vid de personliga konsultationerna må nämnas »hudsjukdom», venerisk sjukdom, morbus coxarius, ljumskbräck. Ibland står det omtaladt hvad Sällskapet föreskref, men i regeln står intet därom. För morbus coxarius (coxit, ej närmare beskrifven) förordnades kina invärtes samt fontaneller och salta bad. Någon gång uppskickas en person till Sällskapet för att få afgjort, om han är duglig till krigstjänst, om han är arbetsför; och Sällskapet ger besked. Från en del läkare, som sökte hjälp för egna sjukdomar, finnas bref i behåll; i flera fall synes det ha varit fråga om hjärtsjukdomar, Sällskapet föreskref massor af medikamenter invärtes och utvärtes (i allmänhet sådana som för länge sedan äro glömda).

En viktig del af Sällskapets arbeten utgjordes af *recensioner af utländsk litteratur*. På förslag af von Weigel beslöt Sällskapet den 22 maj 1810 att ledamöterna skulle vid sammankomsterna recensera det viktigaste af utländska journaler och tillika i ett *repertorium* anteckna de skrifter hvilka isynnerhet förtjänade uppmärksamhet. Den 5 mars 1811 inlämnade Trafvenfelt följande förslag angående förändret af detta repertorium:

Sedan, för att lättare meddela hvarandra Vettenskapens nya rön och upptäckter, Sällskapets Ledamöter beslutit att inom Sällskapet recensera hvad de funnit viktigast och tillika uti ett Repertorium anteckna de skrifter hvilka i synnerhet förtjena uppmärksamhet, får jag den äran till ändamålets vinnande föreslå följande:

1:o. Att icke allenast de nya utkommande Böcker, som äro goda, uppgifves, utan ock de äldre som äro af värde och nödvändighet i synnerhet för det practiska af Läkarevettenskapen.

2:o. Att så väl Auctorernas namn som ock själfva ämnet eller rubriken införes efter Alphabetet.

3:o. Att efteråt införes antingen stället där Boken finnes recenserad eller namnet af den som uppgifvit Boken.

4:o. Att någon viss af Sällskapets Ledamöter åtager sig att således införa de Böcker som uppgifvas.

Sällskapet beslöt i öfverensstämmelse med Trafvenfelts förslag, att det blef Trafvenfelt själf som åtog sig att föra repertoriet. Detta blef ett fullständigt jättearbete, som fortsattes i åtskilliga år; i Sällskapets bibliotek förvaras detta repertorium, ett lexikon på 8 band, med alfabetisk förteckning på författare och på olika sjukdomar, jämte litteraturhänvisningar och ofta äfven referat. I detta arbete har Trafvenfelt antagligen biträdts af Albom, som själf för egen del förde ett dylikt repertorium, hvilket efter Alboms död tillföll Sällskapet.

Referaten vid sammankomsterna utgjordes af skriftliga öfversättningar eller sammandrag af hela tidskriftshäften; i protokollen står således att hr N. N. refererade det och det tidskriftshäftet, referatens innehåll anges ej i protokollen (härmed fortsattes under Sällskapets första 4 à 5 årtionden). Den som särskildt var mästare i dessa referat (äfven såsom kritiker) var Carlander; en liten del af hans referat äro tryckta i Sällskapets Handlingar. Om referatens innehåll kommer jag ej annat än i undantagsfall att yttra mig; jag vill blott genast ha det sagdt, att Sällskapet på detta sätt, särskildt under sina första årtionden, tagit kännedom om alla väsentliga framsteg som medicinen gjort utomlands.

Hvad Sällskapets öfriga vetenskapliga verksamhet vid sammankomsterna beträffar, så ser det ut som om fria föredrag voro förbjudna, det heter att alla anföranden skola ske skriftligt (först i 1819 års stadgar lättas det på denna bestämmelse på så sätt att det föreskrifves, att alla viktigare anföranden skola ske skriftligt; denna sista bestämmelse ändras ej förrän 1851).

Utom de föredrag som Sällskapets egna ledamöter höllo, så insändes ofta meddelanden från landsortsläkare; vidare var det vanligt, särskildt sedan Trafvenfelt 1813 blef assessor i Sundhetskolegium, att vid Sällskapets sammankomster utdrag lämnades ur rapporter, som inkommit till Sundhetskolegium från landsortsläkarna, så att dessa senare på så vis tagit en ganska liflig del i Sällskapets arbeten. Utländska ledamöter, som invaldes i Sällskapet, insände också ibland något meddelande.

Då Sällskapet under alla tider till större delen har utgjorts af läkare, som sysslat med de praktiska delarna af läkevetenskapen, så ha också dessa delar varit hufvudsakligaste föremålen för Sällskapets arbeten (detta är t. o. m. särskildt angifvet i 1812 och 1813 års stadgar), men Sällskapet har aldrig försummat att ta del af de teoretiska vetenskapernas framsteg, och ämnen hämtade från dessa vetenskaper ha ganska ofta behandlats vid sammankomsterna.

Den rena *anatomien och fysiologien* var endast i obetydlig mån föremål för Sällskapets arbeten (annat än i referat, såsom förut är nämnt). Gadelius höll 1816 föredrag om Galls hjärnteorier.

Berzelius, grundaren af den *fysiologiska kemien*, meddelade Sällskapet flera gånger resultaten af sina undersökningar inom denna vetenskap. 1810 höll han föredrag om vätskornas sammansättning hos varmblodiga djur och redogjorde för sammansättningen af svett, urin, mjölk, slem, spott, hjärnvatten m. m. Han höll 1813 ett föredrag om pulsådornas trådiga hinna, hvori han visar,

att denna hinna icke är någon muskel (såsom man förut trott), och att pulsen således icke beror på arterernas muskelverksamhet.

Inom *farmaceutisk kemi* framlägger Berzelius 1812 ett längre föredrag: Utkast till förbättringar i beredningssättet af åtskilliga præparata chemica för den nya editionen af farmakopén (tryckt i Handl., 2 häftet, 1813, sid. 11).

Den 23 januari 1810 uppläste Berzelius i Sällskapet en synnerligen skarp recension öfver en från tyskan öfversatt afhandling om hemorrojder af M. Abrahamson, där förf. rekommenderar ett arkanum, som endast säljes hos honom. Berzelius har undersökt detta arkanum och visar att det består af Extr. Absinthii och Extr. Rhei med Ag. Spir. vin. gall och Aq. Menth. crisp. Sällskapet beslöt, att recensionen såsom *varning för allmänheten* skulle införas i tidningarna; den blef ock tryckt i *Stockholms Posten* den 29 och 30 januari 1810. Berzelius visar sig här såsom bekämpare af hvad vi nu kalla humbugsmedicin.

Den medicinska vetenskapsgren, som redan från början mest kom till synes vid Sällskapets arbeten, var *den patologiska anatomen*, den teoretiska disciplin, som närmast hänger ihop med den praktiska läkarevetenskapen. Sedan Morgagni 1761 utgifvit sitt banbrytande arbete »De sedibus et causis morborum», så hade nu Bichat 1801 offentliggjort sin lika berömda bok »Anatomie générale», och Bichats korta lifs innehållsrika gärning utöfvade ett mäktigt inflytande på alla länders för sin vetenskap intresserade läkare. I Gadeliuss biografi har jag sökt visa, hvilken uppfattning om den patologiska anatomiens stora betydelse som besjälade Sällskapets egentliga upphofsman.

Trafvenfelt, Sällskapets ledande ande under de första årtiondena, hade liknande tankar om den patologiska anatomiens stora betydelse. Så yttrar han t. ex. i årsberättelsen 1815: »Då man besinnar hvilka framsteg, genom anatomiska och anatomiskt patologiska undersökningar, lärorna om människokroppens friska och sjuka tillstånd (Physiologia och Pathologia) vunnit ifrån det mörker hvarmed de voro höljda medan ännu fördomar och vidskepelse hindrade och försvårade sådana forskningar; då genom dem en sjukdoms historia kan blifva fullkomlig, upplysande och säkert ledsagande vid utöfningen af läkarevetenskapen; så kan en läkare icke utan förebräelse underlåta att göra så många liköppningar som honom kunna tillåtas, och till hvilka han finner anledning. Det är således med tillfredsställelse vi erinra oss, att den anatomiska patologien och iakttagelser af naturens afvikningar utgjort en betydlig del af våra arbeten.» Och i årsberättelsen 1816 säger

Trafvenfelt: »Läkaresällskapet som anser sig säkrast uppfylla sin bestämmelse, då det vid begagnandet af rön och undersökningar i vetenskapen icke öfvergifver naturens och erfarenhetens väg, räknar alltid forskningar om naturens afvikningar och anatomiskt patologiska iakttagelser som en viktig del af dess arbeten.»

En annan af våra äldsta märkesmän Hagström säger i en efterskrift till sin 1811 af trycket utgifna »Förteckning på de böcker etc. som tillhöra Theatrum Anatomicum» vid tal om den patologisk-anatomiska samlingen: »den har ännu att hoppas en anseelig tillväxt så väl genom Svenska Läkaresällskapet som den Anatomiska Undervisningsanstaltens oförtrutna arbeten i dessa vår vetenskaps viktigaste ämnen.»

Jag har ansett det nödvändigt att anföra dessa vittnesbörd, då det förefaller mig som om man i vår medicinska historia med orätt skulle vilja bestämma tiden 1830—1840 och särskildt Huss' framträdande såsom utgångspunkten för den patologisk-anatomiska riktningen af de medicinska studierna i Sverige. Detta är en orättvisa mot Läkaresällskapet stiftare, mot Gadelius och hans medbröder, det är ock en orättvisa mot Anders Retzius, som under 1820- och 1830-talen på ett förtjänstfullt sätt var den patologiska anatomiens målsman i Sverige. Huss' förtjänster, till hvilka jag återkommer, äro tillräckligt stora ändå, utan att de behöfva framhållas på bekostnad af andras.

Man kan säga att under den tid, som nu afhandlas, är den patologiska anatomen förhärskande vid Sällskapets sammankomster. Det är egentligen obduktionskasuistik, ofta berörande namngifna och kända personer (denna plägsed att tala om kända personers obduktioner liksom om deras sjukhistorier bibehåller sig i Sällskapets förhandlingar under många årtionden). De flitigaste föredragshållarna inom detta område äro Gadelius, Hagström, Trafvenfelt, men äfven Gistrén, N. Åkerman m. fl. På grund af den ofta otydliga, kortfattade beskrifningen i protokollen (liksom äfven ofta i de tryckta Årsberättelserna och Handlingarna) kan man ej alltid igenkänna hvad det varit fråga om. Så t. ex. användas orden »förhårdnad», »induration» och »degeneration» på så sätt, att man ofta ej vet, om det är fråga om kräfta, syfilis eller tuberkulos eller något annat. Hjärntumörer, hjärnabscesser och hydrocephalus förevisades ej sällan. Gadelius och Trafvenfelt förevisa fall af cynanche trachealis (krup). En del mera obestämbara lung- och hjärtsjukdomar demonstrerades. Gistrén har ett fall af stenosis i valvula mitralis, Dahl ett fall af stenosis i tricuspidalis. Aortaneurysm demonstrerades mycket ofta. Kräfta i matstrupe, mage

och tarm förekomma upprepade gånger; vidare är att anteckna fall af tarminvagination, leverabscess och gallsten. Hagström meddelade obduktionsinstrument öfver en rysk fånge som dött af den å Drottningholm gängse fältsjukan¹⁾ (den gångbara diarré som under kriget borttryckte de flesta vid fältlasaretten); ilei nedra del och tjocka tarmen var indurerad och dess inre yta brandig. Njursten och varbildning i njurarna förekomma flera gånger, likaså ovarialcysta och lifmoderkräfta. Patologiska missbildningar och missfoster af hvarjehanda art demonstreras ofta, och sådana finnas till ej obetydligt antal beskrifna i Sällskapets offentliggjorda arbeten.

Sydenhams lära om meteorologiska inflytelsers inverkan på de akuta sjukdomarnas framträdande och om en genius epidemicus, som bestämmer *sjukdomskonstitutionen*, behärskade denna tid och för resten långt fram på 1800-talet läkarnas sinnen. Därigenom dröjde det länge, innan en del febersjukdomar blefvo särskilda från hvarandra, man trodde helt enkelt förut att vissa sjukdomar, påverkade af en viss genius epidemicus, öfvergingo till sjukdomar med andra slags symtom; man talade sålunda om ett gastriskt, ett nervöst, ett reumatiskt, ett katarralt sjukdomslyne. Redan under 1700-talet sökte man hos oss studera dessa meteorologiska förhållanden i deras samband med sjukdomarna. Den namnkunnige läkaren Casten Rönnow (f. 1700 i Karlshamn, lifmedikus hos f. d. konung Stanislaus af Polen, d. i Stockholm 1787) förde ända till tre dagar före sin död en meteorologisk dagbok. En af Sveriges främste läkare under 1700-talet P. J. Bergius (f. 1730, histor. natur. et pharmac. professor i Stockholm, d. 1790) sysselsätter sig i sina böcker ifrigt med ifrågavarande spörsmål. Om Carlanders arbete med samma sak är förut nämnt (sid. 8). Den tyske läkaren M. Stoll (f. 1742, d. 1788), som ytterligare utbildat Sydenhams lära om sjukdomskonstitutionen, är den, som gifvit Trafvenfelt uppslaget till hans nitälskan för undersökningar öfver detta ämne.

Trafvenfelt höll sitt första föredrag i ämnet vid Sällskapets sammankomst den 2 januari 1810; han hade under 9 år fört noggranna meteorologiska observationer och jämfört dessa med hälsotillståndet i och omkring Stockholm, hvaröfver han äfvenledes hade gjort noggranna anteckningar; han föreslog att Sällskapet i bref ville anmoda landets läkare att årligen inkomma med anteckningar rörande de olika orternas topografiska, epidemiologiska och meteorologiska förhållanden, på det att man sedan genom utsedda ledamöter af Sällskapet skulle kunna utarbета *Sveriges medicinska*

¹⁾ Bergman (Rödsoten 1869, sid. 51) uppgifver att åren 1808–1809 rödsot gick bland trupperna, som voro förlagda vid Drottningholm.

topografi. Sällskapet godkände Trafvenfelts förslag och beslöt utfärda följande rundskrifvelse till Sveriges läkare:

»Sedan Läkarena i hufvudstaden förenat sig till ett Medicinskt Sällskap, för att meddela hvarannan och utsprida upplysning och kunskaper i vetenskapen, samt för detta ändamålet låter åtskillige Journaler och Afhandlingar hitkomma, får detta Läkare-Sällskapet sig härigenom tillkännagifva och anmoda de öfriga Sveriges Läkare, att, genom inskickande af rön och observationer, deltaga i dess arbeten.

Då Sveriges långa sträckning från Söder till Norr och jordmånens m. m. olika beskaffenhet orsakar en betydlig skillnad af klimatet i Provinserne, och då ombytet af årstiderna och temperaturens förändringar under samma årstid verkar så mycket på sjukdomarne, önskar Svenska Läkare-Sällskapet att samla tjenlige ämnen och underrättelser, hvaraf i framtiden en Medicinsk Topographi för Sverige kunde författas. Öfvertygad om Herr Doctors nit att gagna Fosterlandet och Vetenskapen får Sällskapet härigenom anmoda, det Herr Doctorn benägit tackes till Sällskapet insända en Medicinsk Topographisk beskrifning öfver den ort, der Herr Doctorn vistas. Sällskapet får till en sådan beskrifning föreslå följande utkast:

1:o. *Provinsens läge*, gränсор, storlek, folkmängd och den tjenligaste lokalen för läger, campements-platser, sjukhus, o. s. v.

2:o. *Luftens beskaffenhet*, Barometerns, Hygrometerns och Thermometerns förhållande; Vindarne, m. m.

3:o. *Landets beskaffenhet*, Vattendrag, Sjöar, Jordmånen och dess Cultur, Berg, Skogar, Kärr.

4:o. *Mineral-vattnens art och beskaffenhet*; de kurer de gjort, m. m.

5:o. *Invånarens lefnadsätt*, karakter, seder, egenteliga näringsfång, inrotade missbruk, o. s. v.

6:o. *Rådande sjukdomar*; Endemiska; vanliga Epidemiska; mera sällsynta.

7:o. *Orsaker att sjukdomar lätt uppkomma och fortplantas*. Begrafningar i kyrkor, Folksamlingar, otjenliga boningsrum, dålig fysisk uppfostran, vissa oseder, brist på Läkare och Barnmorskor, Qvacksalveri och Huskurer.

8:o. *Dödligheten*; förhållandet mellan födda och döda, o. s. v.

9:o. *Natural-Historien* i oeconomiskt och medicinskt afseende.

Äfvenledes, då årliga underrättelser om Sundhetstillståndet i Landet är af högsta vikt för alla Medborgare, och isynnerhet för Läkare, samt ger upplysning om Epidemiers och andra Sjukdomars art, då samma förhållanden åter inträffa, får Sällskapet anhålla, det Herr Doctorn behagade vid hvarje års början meddela Sällskapet sina Observationer för förlidna året på Väderleken och Sjukdomarne i den Ort Herr Doctorn vistas, då Sällskapet framdeles torde uti sina Handlingar årligen utgifva Sammandrag och Resultater af sådana Observationer öfver hela Landet. Enligt Sällskapets tanka kunde sådana Anmärkningar isynnerhet omfatta följande innehåll:

1:o. *Väderleken i hvarje Månad*. Barometerns, Hygrometerns och Thermometerns förhållande; Vindarne, m. m.

2:o. *Årsvärtens beskaffenhet*. Födans quantitet och kvalitet — mer eller mindre dyrhet och brist på nödvändighetsvaror i Städerna.

3:o. *Vissa politiska och oeconomiska omständigheter*, såsom under krig, stora marcher, marknader, o. s. v.

4:o. *Sjukdomarne*. Epidemiska, Endemiska, Sporadiska — och hvad verkan förenämnda 3:ne artiklar på dem haft. Sjukdomarnes förhållande i afseende på kuren — dödligheten, o. s. v.

Stockholm d. 20 februari 1810.

På Sällskapets vägnar:

E. Gadelius.

Sällskapets Secreterare.

Skrifvelsen till landsortsläkarna ledde ej till någon vidare påföljd, endast helt få *medicinskt-topografiska beskrifningar* öfver olika delar af Sverige inkommo. Den första var öfver Skinnskatteberg, ingifven 1811 af F. von Ham (f. 1767, kir. mag. 1796, brukskirurg, d. 1839); den andra öfver en del af Gottland ingafs samma år af A. Schwabitz (f. 1780 i Polen, rysk regementsläkare under kriget 1808—1809, föll 1808 i svensk fångenskap och blef då svensk sjukhusläkare, blef återtagen af ryssarna, men sedan ånyo svensk fånge och svensk sjukhusläkare; efter kriget blef han svensk undersåte och 1810 svensk kir. mag.; blef regementsläkare 1812, dog 1855). En tredje och sista medicinsk-topografisk beskrifning, öfver Varberg, inkom till Sällskapet 1813 från C. G. Piltz (f. 1765, kir. mag. 1797, stadskirurg, d. 1827). År 1813 och 1816 meddelades en del rapporter angående sjukhusförhållandena på den då svenska ön St Barthélemy.

Trafvenfelt uppgaf emellertid ej hoppet om att kunna åstadkomma en medicinsk topografi öfver Sverige. Då läkarna ej ville göra det godvilligt, så ombestyrde Trafvenfelt, som under tiden blifvit assessor i Sundhetskollegium, att detta ämbetsverk 1813 utfärdade en förordning, som ålade ämbetsläkarna att inkomma med topografiska beskrifningar. En del sådana inkommo nu efter hand och meddelades Sällskapet.

Trafvenfelt arbetade personligen ifrigt för detta sitt älsklingsämne, utrönandet af sjukdomarnas växlingar och olika lynne. I början af åren 1810, 1811 och 1812 framlade han i Sällskapet sina meteorologiska observationer jämte iakttagelser öfver sjukligheten i och omkring Stockholm för närmast föregående år. Iakttagelserna för 1809 äro ej tryckta, men för åren 1810 och 1811 liksom för följande år t. o. m. 1830 äro de af Trafvenfelt offentliggjorda i Sällskapets Handlingar, där de utgöra ett viktigt dokument för dem, som studera de epidemiska sjukdomarna under denna tid.

På förslag af Gistrén beslöts den 13 oktober 1812, att Sällskapet vid första sammankomsten i hvarje månad skulle yttra sig om *constitutio epidemica* under förflutna månaden; dessa diskussioner skulle redigeras af sekreteraren, och desamma synas ha ingått

i Trafvenfelts nyss nämnda »Öfversigt af väderleken och af årstidernas sjukdomar i och omkring Stockholm år —.»

Från *invärtes medicinens* områden förekom vid sammankomsterna hvarjehanda. Fall af *hjärntumörer* omnämndes af Weigel och af Gahn (med obduktionsberättelser af Gadelius). Fall af akuta *hjärt-sjukdomar* beroende på reumatisk feber föredrogos af Gistrén, af Trafvenfelt och af Gahn; man kunde redan nu, före auskultationens tid, igenkänna dessa (och hade ibland tillfälle att genom obduktion få sin diagnos bestyrkt). Ett aneurysm i arcus aortæ diagnosticeradt under lifvet demonstrerades 1816 af Willman, sternum var frambuktadt och bultning kändes där bakom; Sällskapet föreslog såsom behandling åderlåtning och sparsam diet. 1811 refererar Gadelius Corvisarts arbeten öfver den af Auenbrugger upptäckta, men bortglömda perkussionsläran.

En del förut under rubriken patologisk anatomi meddelade fall af sjukdomar i digestionsorganer och njurarna höra äfven hit. Ett fall af benickemask är omnämndt af Dahl; likaså finnes ett sjukdomsfall beroende på »en nedsväljd orm» (något som allt emellanåt förekommer i Sällskapets historia).

C. J. Kjellman (f. 1768, prov.-läkare, d. 1823) berättar om ett fall af *dragsjuka*, uppkommen genom förtärande af mjölkör, som för besparings skull blifvit skilda från säden och använda till gröt. 1816 visades i Sällskapet en bonde från Hälsingland, behäftad med *spetälska*. M. Retzius och Sefström berätta om en epidemi i Roslagen af *vattuskräck* bland människor och djur, uppkommen genom bett af en galen varg. Wedenberg meddelar ett fall af *vattuskräck* i Stockholm.

M. C. RETZIUS, född 1793, kir. mag. 1813, med. dr 1815, hofmedikus 1816, lifmedikus 1819, prosector vid Karolinska Institutet 1825—1830, regementsläkare 1830—1848, professor i obstetrik vid Karolinska Institutet 1849—1864, död 1871.

M. Retzius var under flera decennier en bland Sällskapets mest arbetande ledamöter och hade mycket mångsidiga medicinska intressen. Vi återfinna honom i det följande på många blad af Sällskapets historia.

Föredrag höllos om *skarlakansfeber*, om *mässling*, om *strypsjuka*. Den 19 maj 1812 förklarade Sällskapet på förekommen anledning, att angina polyposa vore strypsjuka, och att den ej gått epidemiskt sedan 1770-talet, men väl sporadiskt. År 1814 föredrogos flera berättelser om en smittosam sjukdom, som härjade bland de franska krigsfångarna i Linköping och Norrköping, och som synes ha varit *fläcktyfus* (Handl. II, 1, sid. 81).

Den sjukdom, som mest afhandlades vid sammankomsterna var *frossa*, som under dessa år (1809—1816) gick mycket våldsamt

i Sverige. I Årsber. 1810 läses: »Intermittenta febrar, både reguliera och anomala, hafva varit mycket allmänna och hos sämre folk, af brist på vård och god kina, högst farliga och väckt Sällskapets synnerliga uppmärksamhet.» Kina var dyr och ofta förfalskad, den måste därför underkastas särskilda prof, innan den fick säljas på apoteken (jmf. sid. 108, noten). Det var sålunda ett önskemål att få några läkemedel, som ersatte kinan vid frossans behandling. von Weigel, som strax vid sitt inträde i Sällskapet tog en liflig

18. *El Weigel*

(Efter en gravyr.)

del i Sällskapets arbeten, föreslog den 17 okt. 1809, att Sällskapet skulle göra försök att behandla frossor med arsenik, hvaraf han själf sett gynnsam verkan. Med anledning häraf dryftades denna fråga ifrigt under flera sammankomster. Berzelius blef anmodad att yttra sig om ett lämpligt arsenikpreparat och, sedan hans yttrande inkommit, hemställde Sällskapet till Collegium med., att apotekarna skulle åläggas att på apoteken tillhandahålla Solut. arsenicalis Fowleri. Hagström, Gistrén, Trafvenfelt, Rossi framlade sin erfarenhet, som icke var odeladt gynnsam för arsenikens bruk. Man fortfor därför att pröfva olika medel mot frossan, Gahn talar om spindelväf, D. v. Schulzenheim om kräkmedel och Trafvenfelt om kalomel. Sällskapet fann dock intet medel, som kunde ersätta kina.

Den 15 december 1812 beslöt

Sällskapet med anledning af en förfrågan (Bref från en landsbo) i *Dagligt Allehanda* för den 14 december angående kur mot frossa att upplysa allmänheten, att kina vore enda säkra medlet, men att dessutom diet o. d. skulle iakttagas; Gistrén skref denna *upplysning till allmänheten*, som infördes i *Dagligt Allehanda* den 30 december 1812.

1812 framlade Trafvenfelt och Albom sin erfarenhet om *kallrattenbehandling i febrar*. Hvilken vikt och betydelse Sällskapet fäste vid denna behandling, framgår af ett upprop till läkarna (infördt

i Handl. I, 2, 1813, sid. 201), hvori uppmärksamheten fästes på nyttan af begjutning med kallt vatten i tyfösa febrar, och hvori läkarna vid sjukhusen uppmanas att tidigt vidtaga detta kraftiga medel till häfvande af den farliga sjukhus- eller fältfebern.

Om *koppor och vaccination* var under denna tid ej mycket tal. Den stora diskussionen om vaccinationen i början af 1800-talet var redan avslutad, och man var öfvertygad om vaccinationens skyddande kraft. Man börjar dock iakttaga en del fall, där smittkoppor utslagit på dem som förut varit vaccinerade (detta anföres 1815 såsom en tämligen ny erfarenhet); Trafvenfelt säger härom i Årsber. 1815: »men hos alla som haft äkta vaccin hafva smittkopporna blifvit... så lindriga... ätt de... mer liknat annat utslag än smittkoppor. Detta är således mera ett bevis för än emot vaccinnens skyddande förmåga, hålst man har exempel att smittkoppor äfven kunna tvänne gånger uppkomma hos en och samma.»

Om *tuberkolos och lungsot* är sällan fråga. Första gången lungsot nämnes i protokollen är den 10 april 1810, då Dahl inlämnar »en beskrifning om den försiktighet man i Italien vidtager att förekomma lungsotens smittande» (förmodligen en redogörelse för det bekanta Neapel-ediktet af år 1782), något som tydligen väckte förvåning i Sällskapet. Ett obduktionsfall omnämnes af Ekman (skrofulös phthisis) och ett af Trafvenfelt (phthisis calculosa). För öfrigt anföras några fall, där blysocker användts såsom medel mot blodspottning.

En annan sjukdomsgrupp, som under denna tid var föremål för Sällskapets synnerliga intresse, var *de veneriska sjukdomarna*. Orsaken härtill var i första hand den af C. G. Osbeck föreslagna dietkuren, som denna tid lifligt debatterades.

C. G. OSBECK, född 1766, kir. mag. 1793, andre läkare vid kurhuset i Vadstena 1800, kurhusläkare i Stockholm 1803, död 1841.

Osbeck väckte uppmärksamhet genom en ny behandlingsmetod, som han 1809 påstod sig hafva upfunnit mot de veneriska sjukdomarna, en metod som han utgaf för osviklig. Metoden, som var en obetydlig modifikation af en utaf den danska läkaren Winslow använd kur, hölls af Osbeck hemlig (kuren bestod af en sträng dietkur, en verklig svältkur, som fortsattes flera veckor, samt dessutom, enligt Osbecks år 1811 lämnade uppgift, af piller på Chærophyllium sylvestre, af dekokt på kinarot och af en obetydlig mängd kvicksilfver). Osbeck föreslog hos Collegium medicum att få profva sin metod på veneriska sjuka, som ansetts för obotliga; han fick behandla en hel del sjuka, och han lyckades så väl, att Kungl. Maj:t (på Osbecks egen begäran) 1812 gaf honom en belöning af 7500 kronor, hvarjämte Ständerna beviljade honom en pension af 500 kronor, dock med skyldighet för honom att tjänstgöra vid något kurhus i Stockholm. Åsikterna om Osbecks kur voro rätt växlande, men de

nellen hos ett 6 veckors barn; efter konsultation med Sällskapet afknöts svulsten, men barnet afled efter några dagar (Handl. II, 1, 166). Vidare finnes omnämndt ett barn med morbus coeruleus (medfödt hjärtfel) och ett barn med atresia ani.

På *kirurgi*ens fält är Bjerkén den mest framträdande. Han meddelade 1809 ett fall af makroglossi, där tungan (af afbildningen i Handl. I, 1 att döma) var ungefär så stor som patientens halfva hufvud, operation med ligaturer företogs, och pat. blef återställd. Bjerkén meddelar vidare fall af stenoperation, af opererad kräfta i præputium. Han har äfvenledes två fall af fungus hæmatodes (malign svulst, kräfta eller sarkom), det ena i handen, det andra i foten; i båda fallen gjordes amputation, men patienterna afled, Bjerkén omnämner likaledes försök med någon sorts arsenikpasta mot kräfta. Edholm meddelar Sällskapet ett mildare sätt att reponera luxationer, bestående däri att man, i stället för de hittills brukliga våldsamma extensionerna och kontra-extensionerna, endast gör lindriga och beständigt fortsatta rotationer med den luxerade delen, hvarunder reposition verkställes genom naturens egen åtgärd; såväl Edholm som efter honom åtskilliga andra meddelade ganska många genom denna metod (som synes vara ny) behandlade fall.

E. EDHOLM adlad AF EDHOLM, född 1777, med. dr och kir. mag. 1810, lifmedikus 1812, förste lifmedikus 1818, assessor i Sundhetskollegium och adlad 1821. Var ordförande i Sundhetskollegium 1841—1849, afled 1856.

B. F. Levin (f. 1780, med. dr 1806, kir. mag. 1811, regementsläkare 1812, öfverfältläkare 1823, död 1864) och C. G. Piltz rapportera om fall af komplicerade frakturer å lårben och öfverarm som gått till hälsa, sällsynta fall på denna tid, då sådana skador indicerade amputation.

Gahn refererade 1813 en uppsats ur en engelsk tidskrift om *uppkardad bomulls nytta mot brännsår*; enligt Sällskapets beslut infördes detta referat till allmänhetens upplysning i *Inrikes tidningar* den 12 juni 1813.

Fall af koxit och spondylit förekommo emellanåt. En hel del olycksfall af olika slag äfvensom historier om nedsväljda nålar, som utkommit på hvarjehanda ställen af kroppen, omtalades. En del instrumenter och apparater visades, så t. ex. besågs 1809 en af de fältkistor, som genom Doimeyer (se sid. 92) blifvit skänkta från England, och som tilldelats anatomiska inrättningen.

Af *obstetriska* fall märkes ett af D. v. Schulzenheim meddeladt fall af extrauterint hafvandeskap (Handl. I, 3, 16), vidare åtskilliga fall af förlossning vid lifmoderkräfta, omnämnda af Alm, Gistrén

och Betulin samt ett fall af trillingförlossning berättadt af C. Trendelenburg. Trendelenburg begärde 1814 af Sällskapet ett yttrande om sin bok: Undervisningsbok för barnmorskor (Lund 1814), Sällskapet remitterade ärendet till Gistrén, men jag har sedan ej återfunnit detsamma i protokollen.

C. TRENDELEBURG, född 1755, med. dr 1778, art. obstetr. adjunkt i Stockholm samma år, stadsläkare 1781, lärare för barnförlossningsvetenskapen i Malmö 1787 med åliggande att undervisa barnmorskor för Skåne, död 1821. Ansågs som en framstående obstetriker, har utgifvit en del skrifter.

Inom *gynekologien* är i första rummet att omtala ett fall af ovarialsvulst (cysta eller kräfta?) opererad af lasarettsläkaren i Borås C. M. Holmer (f. 1782, kir. mag. 1806, lasarettsläkare 1807, död 1848). Operationen, som förlöpte med dödlig utgång på 23:e dygnet, är tvifvelsutän den första i Sverige utförda ovariotomi och är beskrifven i Årsber. 1814, sid. 63. Gistrén berättar om ett par fall af lifmoderpolyp, som han behandlat med afknytning.

Ögonsjukdomar omnämnas ej ofta. Holmer har exstirperat ett kräftartadt öga», M. Hedrén (f. 1777, med. dr 1806, kir. mag. 1808, lasar. läkare i Vexjö 1809, död 1815) beskrifver en opererad benstarr (Handl. I, 2, 123), och J. P. Högman (f. 1790, kir. mag. 1816, med. dr 1817, lasar. läkare i Nyköping 1817—1819, död 1833) berättar om ett fall af keratonyxis, med godt resultat förrettadt på en 72 års gumma, hvarvid i brist på annat instrument en slipad stoppnål användes.

Öronsjukdomar nämnas ändå mera sällan. Vid en konsultation 1813 för ett 3½ års gammalt barn, som i 3 år haft öronflytning, föreskref Sällskapet invärtes kina och kalomel, utvärtes iglar och dragmedel bakom örat samt i örat kalomel. Trafvenfelt meddelar ett fall af lillhjärnsabscess efter en öroninflammation.

Af *rättsmedicinska* berättelser har jag endast funnit en enda, men denna rörande en cause célèbre, kronprins Karl Augusts död 1810. Philipson, som 1810 af trycket utgaf handlingarna rörande detta dödsfall meddelade Sällskapet desamma.

Statsmedicinska spörsmål dryftas oftare, Trafvenfelt redogör för sina förslag vid 1809 års riksdag i fråga om en förbättrad läkarevård och i fråga om inrättandet af ett institut för fältläkare. Hagström och Gadelius framlägga sina planer för ordnandet af det nya fältläkareinstitutet.

Ett fåtal *hygieniska* frågor äro ock föremål för Sällskapets uppmärksamhet. Den 18 dec. 1810 refererade Gistrén »de cauteler som af läkarna vid Baths hospital rekommenderas för blykolik». Säll-

skapet beslöt härom underrätta allmänheten, och i *Inrikes Tidningar* den 3 januari 1811 infördes ett meddelande, som började sålunda: »Svenska Läkaresällskapet har trott sig böra genom trycket meddela följande till Sällskapet insända *råd* för dem, som genom ett fortsatt *arbete med blyhaltiga ämnen* ådraga sig ohälsa». I detta meddelande rekommenderas bland annat måttlighet i spirituosa, renlighet om händer och ansikte, att ej äta eller dricka i det rum där arbetet sker, att under arbetet vara klädd i tvättbara, lätt aftagbara rockar o. s. v.

Med anledning af ett väckt förslag att meddela allmänheten råd angående skendödas behandling beslöt Sällskapet 1812 att i första hand ingå med *en skrifvelse till Öfverståthållareämbetet* och däri påpeka nödvändigheten af att vid hamnarna anskaffa en del mekaniska räddningsanstalter och beständigt tillgängliga *medel för nödstäldas räddande ur vatten*.

Den 23 mars 1813 meddelas en skrifvelse från en framsynt man, dr C. Wallenius (f. 1778, med. dr 1806, prov. läkare 1809, död 1836), som var ungefär 100 år före sin tid. Wallenius föreslår, att distriktläkare skola anställas, och att provinsialläkare skola erhålla sådan lön, att de, oberoende af praktik, kunna hafva tillsyn öfver hälsotillståndet och sjukinrättningarna i sina distrikt. Sällskapet, som ansåg detta ämne »ej höra till sin befattning», beslöt öfverlämna skrifvelsen till Sundhetskollegium. Hagström redogjorde 1815 i Sällskapet för den motion han väckt hos Ridderskapet och Adeln i fråga om en del hygieniska ärenden, uttorkande af kärr m. m. (se ofvan sid. 33).

Under intryck af de olyckliga sanitära förhållanden vid hären och flottan åren 1808—1809, hvarigenom vållats en så oerhörd sjuklighet och dödlighet, föreslog Gistrén den 10 okt. 1809, att Sällskapet skulle utarbeta ett förslag till reglemente för arméns hälsovård i fält. Om detta förslag säger Gistrén i ett bref till Carlander att »Sällskapet arbetar på ett hälsoreglemente för armén, sådant som kan tjena till norm för befälet vid vårdande af soldaternas hälsa och till sjukdomarnas förekommande . . . en plan till profylaxis för armén i fält.» En del materialier, d. v. s. litteratur och rapporter från förra kriget, insamlades, men något vidare blef ej åtgjordt af Sällskapet (en stor kunglig kommitté tog hand om saken 1810). Sin vana trogen rådförde sig Gistrén i ärendet med sin vän Carlander, som i bref den 8 nov. 1809 ger följande svar, hvilket liksom så ofta slog hufvudet på spiken:

»Wisserligen är det en god sak, at tänka på våra Krigsmäns conservation til lands och sjös, men utförandet däraf kommer aldrig

til at bero af Läkare staten, och alt hvad man skrifver i den vägen blir således til liten nytta. Efter hvad jag sett både til lands och sjös fordras icke mer än 2 omständigheter til hälsans bibehållande 1) *ordentlighet* i lefnadssättet och *snygghet* både till kropp och boning, 2) tillräckeliga *kläder* både til kroppens betäckning och ombyte. Den förra omständigheten beror helt och hållet på Officerscorpsen, och af försummelse däruti såg jag de svåraste följder på Sveaborg uti Psilanderhjelmiska Regimentet; den sednare beror på et departement af Krigscollegium eller på Commissariaterna och alla deras utgreningar, och, af brist på tilgångar eller af miss-hushållning, ha vi i detta Kriget sedt huru uragtlåtandet af denna fordran mördat tusendtals.»

Berättelser från olika sjukvårdsinrättningar meddelades Sällskapet, de första voro från Danviks hospital och från Allmänna Barnhuset.

Reseberättelser förekomma ej sällan, så hemskickade Berzelius bref från London 1812; H. H. Böcker (f. 1778, med. dr och kir. mag. 1806, öfverläkare vid Serafimerlasarettet 1813, d. 1823) och N. W. Elgenstjerna (f. 1785, med. dr 1809, kir. mag. 1815, prov. läkare 1815, regem.-läkare 1820, öfverläkare vid Serafimerlasarettet 1822, d. 1824) lämna meddelanden om längre utländska resor.

Bland alla de olika ämnen, som under denna tid sysselsatte Sällskapet, var också *svenska språket i dess förhållande till den medicinska terminologien*. Svenska Akademien hade utgifvit en afhandling om Svenska språket och om stafningen af de utländska ord, som i detsamma upptagas¹⁾. I den därtill bifogade ordförteckningen saknades en del konstord i läkarevetenskapen, hvilka lika väl som andra kunde stafvas på svenskt sätt, och med anledning däraf uppgjorde Träfvénfelt och Albom ordlistor, som de den 6 aug. 1816 underställde Sällskapets granskning: Sällskapets ledamot C. B. Rutström, som sedan 1812 tillhörde Svenska Akademien, yttrade sig särskildt om ordlistorna. Ordlistorna upptaga *dels* utländska ord, hvilka ej i svenska hafva något rätt motsvarande af samma betydelse, men kunna genom svensk stafning införlifvas med språket, *dels* några exempel på främmande ord, som kunna i vanligt tal och skrift försvenskas. (Se vidare härom Årsber. 1816, sid. 73).

¹⁾ Sv. Akademiens Handlingar ifrån år 1796. Del I. Stockholm 1801.

**Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra
vetenskapliga sällskap.**

Sällskapets första periodiska skrift är dess *årsberättelse*. Enligt stadgarna af år 1809 skulle sekreteraren på årssammankomsten afgifva en redogörelse för det gångna årets arbeten. Med anledning häraf föredrog Gadelius den 2 okt. 1810 en årsberättelse, och den 16 okt. samma år beslöt Sällskapet att på sin bekostnad trycka densamma. Sedermera trycktes årsberättelserna hvarje år. Årsberättelserna innehålla en kortfattad redogörelse, delvis refererande, öfver Sällskapets vetenskapliga verksamhet vid sammankomsterna (en del hållna föredrag infördes i Vetenskaps-Journalen, eller i Handlingarna), dessutom några meddelanden angående kassan, samlingarna och ledamöterna; de upptaga dock ytterst obetydligt af Sällskapets mera enskilda angelägenheter.

Den 13 nov. 1811 inlämnade Odhelius följande förslag till utgifvande af en tidskrift:

Jag har med mycket nöje genomläst den årsberättelse som H. Dr Gadelius utgifvit. Jag ser däraf hvilka nyttiga föremål Sällskapet haft, och den kärlek för Läkare Vetenskapen, hvilken däri framlyser, har varit mig så mycket behagligare som den instämmer med min egen; ty iag har alltid högaktat denna Vetenskap och sökt på alt mig görligt sätt bidraga til dess förkåfran.

Ganska sällan har iag bevistat Sällskapets sammankomster; orsaken är, bland annat, at tiden, hälst i mörkret om vintern är mig obehvä, men iag skal söka tilfälle at oftare infinna mig.

Det torde tillåtas mig at, i anledning af hvad Årsberättelsen innehåller, föreslå, at de anmärkningar, som i praxi Medica förefalla, måge af Sällskapets Ledamöter särskilt samlas och genom Secreterarens försorg särskilt häftvis genom trycket utgifvas. En sådan Samling skulle hafva 2:ne nyttiga värkingar; den ena at gifva en lärd berättelse om Läkare Vetenskapens tillämpning så väl här i Stockholm som Landsorterne, hvaraf mycket gagn, ja ledning, för yngre Läkare skal oförmärkt utspridas; den andra, at utlänningar finge et fördelagtigt begrepp och säker kännedom af Läkare Vetenskapens beskaffenhet och tilväxt innom Sverige.

Vi vete at sanfärdiga siukdomsberättelser äro grundvalen til Läkarevetenskapen och at de gifva ledning till Systemernas gillande eller förkastande. Låtom oss följa denne urgamla säkra väg; menskligheten skal därigenom vinna oförmodade räddningsmedel eller åtminstone lisande i sina plågor; Snillet skal därigenom vägledas till säkra begrepp och afledas från vågsamma, ofta tvärt emot all förmodan, skadande råd.

Med anledning af Odhelius' förslag beslöt Sällskapet, att Sällskapets arbeten skulle för det närvarande tryckas i Vettenskaps-Journalen, men att frågan om en egen tidskrift skulle återupptagas. Berzelius' och Gadelius' tidskrift Vettenskaps-Journal för Läkare och Fältskärer, Bd 2, Häft. 1, 1810 (hvilket häfte blef tidskriftens sista) innehåller en del föredrag, hållna i Sällskapet hösten 1809. Frågan om en egen tidskrift afgjordes den 10 sept. 1811, då Sällskapet beslöt utgifva Handlingar af obestämd vidd och på obestämda tider, hvilka dels skulle innehålla inhemska originalarbeten, dels recensera utländsk litteratur. En redaktion valdes, som beslöt att titeln skulle bli *Svenska Läkaresällskapets Handlingar*. I Handlingarna infördes det värdefullaste af hvad som föredragits vid sammankomsterna, och redaktionens ledamöter underkastade de inlämnade afhandlingarna en sträng granskning, innan de godkändes till intagande i Handlingarna. Af Handlingarna utkom första bandet i tre häften 1813, andra bandet i tre häften 1815, det tredje bandet 1816. Redan det andra bandet innehöll en betydlig mängd rapporter från sjukhus och från ämbetsläkare; innehållet utgjordes för öfrigt af kasuistik, Trafvenfelts redogörelse för constitutio epidemica äfvensom recensioner.

År 1814 erbjöd sig S. A. Hedin, som i sina egna tidskrifter offentliggjort så många porträtt, att till hvarje häfte af Handlingarna lämna något porträtt jämte biografi. Redaktionen antog med tacksamhet Hedins förslag, hvad aflidna läkare beträffar, men beslöt att utan undantag ej meddela porträtt och biografier af lefvande; några porträtt inkommo aldrig i Handlingarna.

Sällskapet beslöt 1815 att hos Svenska Akademien anhålla, att det åminnelsetal, som F. M. Franzén vid Akademiens högtidsdag 1814 hållit öfver arkiatern Nils Rosén von Rosenstein¹⁾, måtte få särskildt tryckas på Sällskapets bekostnad. Akademien biföll på så sätt denna begäran, att Sällskapet skulle få trycka talet i sina Handlingar; talet blef tryckt i andra bandet af Handlingarna.

Om tillfälliga meddelanden i tidningar o. d. är förut taladt.

Redan från början blefvo Handlingarna bekanta i den utländska litteraturen. De recenserades utförligt från och med Bd I af den i Salzburg (efter 1821 i Innsbruck) utgifna tidskriften Med. Chir. Zeitung, som tyckes ha varit den tidens främsta refererande medicinska tidskrift. Hvarje band af denna tidskrift är till-

¹⁾ Akademien högtidlighöll Rosensteins minne på befallning af Karl XIII. »som vid känslan af sin återlifvade hälsa erinrat sig den man, som i Försynens hand var ett medel att förlänga hans konungslige faders dagar».

ägnadt någon framstående läkare, första bandet af årgången 1821 är sålunda tillägnadt Trafvenfelt. År 1811 begärde en fransman, Catteau, att få underrättelse om Sällskapets arbeten för att få meddela dem i franska tidskrifter.

År 1815 beslöt Sällskapet *utbyta skrifter* med Norske Videnskabers Selskab i Trondhjem.

V. Svenska Läkarsällskapet 1816—1818.

Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapet och statsmakterna. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster, samkväm och hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förslag att bilda en pensionsinrättning.

Sällskapets lokala förhållanden.

Den 18 juni 1816 beslöt regeringen att för mediko-kirurgiska institutets räkning inköpa en större egendom vid Handtverkaregatan, som dittills användts till glasbruk (samma tomt som Karolinska Institutet fortfarande i år 1908 besitter). Med anledning häraf fick Institutet lämna de rum, som det dittills disponerat i Collegii medici hus. Den mellersta våningen i sistnämnda hus, där äfven Sällskapet hade sin lokal, blef först utrymd, emedan densamma skulle upplåtas åt fältläkarekontoret, som den 1 okt. 1816 skulle lämna sin dittillsvarande våning. Med anledning häraf beslöt Coll. med. den 27 juni 1816 anmoda Trafvenfelt att meddela S. L. S., att detsamma ej längre än till 1 okt. 1816 kunde få stanna kvar i Collegii hus. Den 2 juli 1816 anmälde Trafvenfelt detta för Sällskapet; på samma gång meddelade Trafvenfelt, att han blifvit kallad att vara närvarande vid en öfverläggning, som Institutets professorer hållit i fråga om fördelningen af de lägenheter som funnos i den nya egendomen (hvilken omfattade en hel del byggnader, se pl. 19), och att »fråga uppstått om icke de på Glasbruket för Collegii och Institutets samlingar af deputerade nu utsedda vackra och rymliga rum äfven kunde få af Sällskapet begagnas för dess sammankomster och till förvarande af dess boksamling».

Öfverläggning uppstod nu angående denna fråga. Mot flyttningen anfördes, att för de läkare, som bodde på Söder och i Staden var afståndet till Kungsholmen ganska långt (vid denna tid fanns

endast en bro, Norrbro, mellan Norr och Staden), och under den mörkare och kallare årstiden, då väglaget ofta vore dåligt, vore vägen särdeles besvärlig (om vägen vid denna tidpunkt får man en föreställning genom en blick på pl. 20). von Weigel anförde då, att han trodde att, för den händelse Sällskapet flyttning till Institutet komme till stånd, skulle Sällskapet provisoriskt kunna få begagna ett eller två rum i Collegii hus till inrymmande af ett skåp med de nyaste journalerna och de »mest couranta» böckerna och till lokal för sammankomster de årstider, då väderlek och väglag alltför mycket skulle försvåra passagen öfver Kungsholmsbron. De flesta talade för flyttning till Institutet, särskildt för att undslippa utgifter för hyra.

Den 8 juli beslöt Collegium på förslag af von Weigel att anvisa Sällskapet ett rum i Collegii hus dels till inrymmande af en del böcker, dels till hållande af sammankomster under den svårare årstiden, dock under förutsättning, att Sällskapets verksamhet i öfrigt flyttades till Institutet å Kungsholmen; och skulle Trafvenfelt härom underrätta Sällskapet.

Den 9 juli företogs frågan till afgörande, och Sällskapet beslöt med 32 röster mot 3 att anhålla hos Kungl. Maj:t att uti Institutets hus få begagna dess rum till sina sammankomster och inrymmande af sitt bibliotek och sina samlingar med fri ägande- och dispositionsrätt öfver dessa. Minoriteten röstade för att Sällskapet skulle hyra rum i Staden.

Beslutet skulle anmälas hos den kommitté, som var tillsatt för att anordna Institutets lokaler. Den 11 juli deltog Trafvenfelt i ett nytt sammanträde mellan Institutets professorer, hvilka ock beslöto anhålla hos den nämnda kommittén, att den skulle hos Kungl. Maj:t begära tillstånd för S. L. S. att använda Institutets rum. Kommittén (som bestod af öfverståthållaren grefve C. Mörner, generalmajoren frih. F. M. Björnstjerna och von Weigel) framförde Sällskapets anhållan till Kungl. Maj:t, som ger sitt bifall i följande skrifvelse till Sundhetskolegium den 19 nov. 1816.

I anledning af vederbörandes anmälda anhållan å Svenska Läkaresällskapets vägnar vilje Vi i nåder tillåta att, så vidt utrymmet sådant medgifver, Sällskapet må i Institutets hus begagna rum för sina sammankomster samt till dess bibliotek och samlingars förvarande.

Den 27 aug. fattade Sällskapet beslut om hvilka böcker som skulle stanna i Collegii hus och hvilka som skulle flyttas till Kungsholmen. Flyttningen skedde sjöledes, hvilken dag är ej be-

midt på taflan är Handtverkaregatan, till vänster är Serafinerlasarettets plank; på andra sidan sjön, öfver segelskutan, synes vid stranden det förut nämnda slottsbageriet, som vid tiden för taflans tillkomst (slutet af 1700-talet) ännu ej var ombyggt åt Collegium medicum. I stora stenhuset, som var det bästa af byggnaderna och som hade varit användt till »corps de logis» vid glasbruket, lämnades öfversta våningen till boställsrum åt Hagströmer såsom Institutets inspektor, under det att mellersta våningen uppläts åt Institutets bibliotek och öfriga samlingar. Sällskapet sammanträdde i denna sistnämnda våning i en sal med fem fönsterluffer, vettande åt öster, 5 alnar hög, $10\frac{1}{2}$ alnar bred och 18 alnar lång, hvilken sal för öfrigt användes till förvarande af den kirurgiska instrumentsamlingen.

Då Sällskapet under denna tid sammanträdde i Collegii medici hus, så samlades man i Collegii bibliotek (pl. 14, öfversta våningen, rummet 1).

Enligt annonser i tidningarna angående sammankomsterna (endast ett par gånger står det omnämndt i protokollen, hvar sammankomsterna höllos) sammanträdde Sällskapet å Institutets hus på Kungsholmen första gången den 24 september 1816, under okt.—dec. 1816 voro sammankomsterna i Collegii medici hus, jan.—sept. 1817 samlades man på Kungsholmen; därefter upphöra annonserna, och redan af denna omständighet är det sannolikt att sammankomsterna fortfarande voro på samma ställe, hvarom under nio månader annonserats; detta framgår äfven af ett och annat yttrande i protokollen. Sällskapet har troligen sålunda endast under hösten 1816 användt sig af Collegii anbud om upplåtande af samlingslokal »under den svårare årstiden».

Redaktionen af Sällskapets Handlingar hade 1816—1818 sina sammanträden i Collegii medici hus (sannolikt hela tiden).

Sällskapets stadgar.

Den enda ändring i stadgarna, som vidtogs denna tid var att Sällskapet den 2 sept. 1817 bestämde årsafgiften för Stockholms läkare, som förut varit 5 Rdr B:co (= 7 kr. 50 öre) till minst 5 Rdr B:co (landsortsledamöterna voro fortfarande, om de så ville, fria från afgift). Såsom förut nämnts bestredos omkostnaderna för de första årsberättelsernas tryckning genom frivilliga sammanskott, men 1817 förklarade en del ledamöter att de ej ville fortfara

Cederquists Grafiska A.- B. Sthlm.

20. Riddarholmen från Kungsholmen
vid tiden omkr. år 1800.
E. Martin pinx. et sculp.

70 VINU
ABSOCHLAC

härmed, utan hellre betala större årsavgift. Protokollet i detta ärende lyder:

»Som anmaldt blifvit, att åtskilliga af Sällskapet i Stockholm vistande ledamöter yttrat sig icke vilja deltaga uti några andra särskilda sammanskott än årsavgiften till Sällskapet kassa, hvilken avgift de i stället hellre ville öka, och då det tillika upplystes, att 44 utom Stockholm vistande ledamöter i år sammanskjutit 306 Rdr, då af 60 i Stockholm vistande ledamöter, som alla erlagt 5 Rdr, emedan ingen förut ansett sig kunna öka denna stipulerade avgift utan att väcka uppmärksamhet, icke influtit mere än 300 Rdr, så fann Sällskapet för godt stadga: att alla i Stockholm vistande ledamöter erlægga årligen i oktober månad minst 5 Rdr B:co, och att det är hvar och en obetaget att efter behag öka denna avgift.»

Redaktionen af Handlingarna beslöt den 10 maj och 3 juni 1817 åtaga sig, att hvar och en af dess ledamöter skulle till Sällskapet årligen inlämna en afhandling eller sjukberättelse eller recension. Till redaktionens protokoll den 10 maj 1817 i denna fråga hade Trafvenfelt följande ganska märkliga anförande:

Vid det väckta förslaget, att Ledamöterna af Redaktionen af Läkare-Sällskapets Handlingar borde hvarje år till Sällskapet inlämna en Afhandling, Berättelse om någon händelse eller Recension och Utdrag af utländska Böcker och Journaler, torde det tillåtas att anföras följande:

1:o. Är det ganska billigt, att Redaktörerna söka att svara emot det förtroende hvarmed det här varande Läkare-Sällskapet, å egna och på den öfriga Svenska Läkare-corpsens vägnar, dem utmärkt och hedrat. Ett sådant åliggande är så mycket naturligare, som endast därigenom kan förekommas att en Redaktör hela sin lifstid fortfar att upptaga ett rum i Redaktionen utan all annan åtgärd än genomseendet af en eller annan inlämnad Afhandling; då däremot den, som icke har tillfälle att vidare uppfylla den föreslagna förbindelsen, afsäger sin befattning och ingen emottager densamma utan att underkasta sig villkoret derföre.

2:o. En jemnare fördelning af arbeten mellan Redaktionen ledamöter är äfven lika billig som nödig; emedan Svenska Läkare-corpsen eller Allmenheten kunna föreställa sig att Sekreteraren och Bibliothekarien hafva så mycket och de öfriga Redaktörerna så litet att göra som de nu hafva; och Sekreteraren äfven derigenom skulle kunna erhålla mera ledighet att sköta in- och utrikes brevväxlingen, verkställa Sällskapets beslut m. m. som upptager mycken tid.

3:o. Då det patologiska och praktiska af inre och yttre Läkare-vetenskapen utgör egentligen innehållet af Sällskapets Handlingar, så äro i synnerhet de af Redaktionen ledamöter, som idka medicinsk och kirurgisk praktik, i tillfälle att meddela originella afhandlingar och iakttagelser. Deremot kunna de, som ej äga eller förut icke haft detta tillfälle, lämna recensioner af Böcker och utdrag af Journaler; äfven som Redaktionen bör räkna för en förmån att, utan något anspråk på Afhandlingars meddelande, för bedömmandet af alla

förefallande ämnen, få äga bland sina medlemmar skickliga och berömda kirurger, kemister och naturalhistorici och andra för kunskaper och nit för vetenskaper utmärkta män.

4:o. På det ändamålet så mycket lättare och säkrare måtte vinnas, torde det blifva nödigt att Redaktionen förstärktes med ännu 5 ledamöter. Sällskapet skulle då i sin Redaktion äga ett tillräckeligt antal ledamöter hvilka alltid vore att påräkna, och således aldrig behöfva att antaga i Stockholm vistande ledamöter genom val, som ofta blifvit föreslagit, men icke kunnat antagas, för att icke Sällskapets hufvudsakliga ändamål, den vänskapliga föreningen emellan Hufvudstadens Läkare skulle förfelas, då alla här vistande legitimerade och praktiserande läkare icke kunde vara Sällskapets ledamöter. Sällskapet skulle äfven, utan att veta det kunna äga, uti en af så många ledamöter bestående Redaktion en *fullkomlig representatio styrelse*, som äfven uti andra ämnen än vettenskaplige vore nyttig och nödig för att genom en på säkrare kännedom och erfarenhet grundad öfvertygelse kunna förekomma eller till intet göra alla försök till öfverläggningarnes ledning uti Sällskapets allmänna sammankomster af dem, som, då de i brist af intresse för vetenskapen eller eljest i saknad af tillfälle icke kunnat utmärka sig i det vetenskapliga, vilja göra det vid andra för dem mera fattliga ärenders afgörande.

5:o. Anser jag för min del att en sådan organisation af Redaktionen skulle utgöra Epok för Sällskapets bestånd, anseende och verksamhet, hvaruti Sällskapet sedermera icke skulle eftergifva någon annan litterär association.

För öfrigt tar jag mig friheten till Redaktionen ompröfvande hemställa, om icke det skulle vara nyttigt att Sällskapet valde sig en Præses, som årligen ombyttes, hvilken fråga kunde vid Reglornas öfverseende väckas och afgöras. Jag behöfver icke anföra de förmoner det vid Sällskapets sammankomster och för befordrandet af Sällskapets väl i alla afseenden skulle medföra, om en af Sällskapets äldre ledamöter vore intresserad och auktoriserad att tillika med Sekreteraren närmare deltaga uti Sällskapets angelägenheter. Alla dylika Sällskaper som vårt, hafva äfven funnit en sådan organisation nödig. Till Præses bör ingen kunna väljas, som icke är eller varit ledamot af Redaktionen, och i förra fallet ingår han, efter fulländadt præsidium, åter i Redaktionen, och förer, såsom Propræses præsidium följande året under den ordinära Præsidis frånvaro. Skyldigheten som Redaktör att årligen till Sällskapet inlämna en afhandling o. s. v. fullgör Præses vid præsidi nedläggande.

Trafvenfelt framlägger här det förslag, som han redan antydt i ett anförande 1815 (se sid. 103), att redaktionen skall vara en verklig styrelse för Sällskapet; af intresse är hans yttrande att en sådan styrelse lättare skulle kunna lägga band på de ledamöter som, utan intresse för vetenskapen, upptaga Sällskapets tid med andra för dem »mera fattliga» ärenden. Han föreslår nu, i motsats mot 1815, att Sällskapet skall välja en ordförande, som årligen ombytes och som vid sitt ämbetes nedläggande håller ett föredrag.

Förslaget att redaktionen skulle få sin verksamhet utvidgad till att bli en styrelse för Sällskapet blef af Sällskapet på så vis bifallet, att det i en Ordning vid Svenska Läkaresällskapets sammankomster, som antogs den 23 sept. 1817, och som var ett slags

bihang till stadgarna (se Bil. 1), bestämdes, att alla frågor af någon vikt skulle af redaktionen beredas, innan de afgjordes i Sällskapet; en liknande bestämmelse infördes ock i ett samma dag fastställt Reglemente för Redaktionen af Läkarsällskapets Handlingar.

Trafvenfelt framlade ytterligare vid Sällskapets sammankomst den 2 sept. 1817 (samma dag då han afsade sig sekreterarebefattningen) sitt förslag, att Sällskapet årligen skulle välja en ordförande, tagen ur redaktionen, hvilken ordförande nästa år skulle tjänstgöra som propræses. Sällskapet beslöt också samma dag enl. § 7 af protokollet »att vid nästa sammankomst den 9 sept. välja ordförande och äfven för denna gång vice ordförande»; i samma § står längre fram i fråga om Sällskapets regler: vid desamma »fann Sällskapet denna gången intet vidare vara att tillägga eller förändra än som de blifvande förändringarna af ordförande . . . förutsetta». Emellertid har Sällskapet vid följande sammankomst ändrat sitt beslut; de citerade orden äro öfverstrukna, förmodligen vid protokollsjusteringen. Den 9 sept. 1817 valdes Carlander till sekreterare, och protokollet för denna dag säger: »Beslöt Sällskapet lata den väckta frågan om antagande af ordf. och vice ordf. hvila, hålst det lyckliga val Sällskapet nu gjort af sin tillkommande sekreterare gjorde en sådan förändring i Sällskapets organisation mindre nödig och icke medförde annan nytta än den af tom formalitet». Man misstager sig nog ej, om man antager att det var Carlanders gamla motvilja mot »presidentskap», hvilket redan tog sig uttryck i »Societetens» stadgar, som nu föranledde Sällskapet att ändra sitt beslut. Frågan om ordförande blef nu hvilande i 17 år.

Den 2 sept. 1817 beslöt Sällskapet, på redaktionens förslag öka redaktionsmedlemmarnas antal till 20 (ifrån början var antalet obestämdt, från 1815 var det 15).

Sällskapet och statsmakterna.

Ett förnyadt bevis på regeringens välvilja mot Sällskapet var Kungl. Maj:ts tillåtelse för Sällskapet att få hyresfritt begagna Institutets nya lokaler.

Trafvenfelt, som alltjämt arbetade på att göra Sällskapet känt och erkänt insände 1818 följande *skrifvelse till de fyra riksstånden*:

Då Svenska Läkare-sällskapet vid 1815 års riksdag hade den äran lemna ett antal exemplar af Berättelsen om Sällskapets arbeten det föregående året, behagade samtliga Rikets Högloflige Ständer förklara deras tillfreds-

ställelse med Sällskapets nit för Läkare-vetenskapens framsteg. Att förtjena nationens representanters bifall till Sällskapets bemödanden, är så mycket mera uppmuntrande, som Sällskapet hyser den öfvertygelse, att ändamålet med Sällskapets inrättning, vetenskapens fullkomnande genom inbördes meddelande af kunskaper och samlad erfarenhet samt den vänskapliga föreningen Läkare emellan, är af mycken vikt uti en vetenskap, som, om den skall säkert utöfvas, aldrig bör öfvergifva erfarenhetens och naturens väg, samt att detta ändamål säkrast och fullkomligast vinnes genom Sällskapets förtroliga och ömsesidiga meddelande af gjorda iakttagelser. Ett ypperligt tillfälle att begagna och meddela Läkarnes i hela riket samlade erfarenhet och observationer, har Kongl. Sundhets-kollegium beredt Sällskapet, då det erhåller del af de till bemänte Kollegium inkommande embetsberättelser och handlingar, hvilka i afseende på vetenskapen eller den allmänna sjukvården i Riket kunna intressera. Så tillfredsställande för Sällskapet öfvertygelsen är att icke hafva misslyckats i sina bemödanden, så bekymmersam är utsigten att utan publikt understöd Sällskapet icke längre ser sig i stånd att vidmagthålla sin inrättning på ett sätt som kunde befordra ändamålets vinnande, helst de årligen utländska böcker och journaler, som på stället dyre att inköpa, genom den föränderliga kursen blifvit ännu dyrare att införskrifva, och likväl äro alldeles oundgängliga, om Sällskapet skall kunna vara i tillfälle att inhemta och meddela de i Läkare-vetenskapen gjorda rön och iakttagelser och hvilket är så mycket angelägnare, som läkares vilkor i allmänhet icke tillåta dem att af den medicinska litteraturen förskaffa sig det nödvändigaste, då numera ett enda octavband icke kan erhållas för mindre än 5 R:dr B:co, en summa, emot hvars erläggande Sällskapet bereder hvarje i Stockholm vistande legitimerad Läkare tillfälle att läsa alla de egentligaste böcker och journaler som utkomma samt meddela deraf uti sina skrifter utdrag åt Rikets Läkare.

Af dessa anledningar ansåg Sällskapet sig föranlätet, att vid början af 1816 hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om ett årligt understöd af 500 R:dr B:co, och har Kongl. Maj:t under den 20 Mars samma år i nåder täckts förklara, att som Kongl. Maj:t inhemtad den nytta Läkare-sällskapet redan gjort, samt af detsamma än vidare är att förvänta, då det med nödiga tillgångar kan blifva understödt; så har Kongl. Maj:t, med förklarande af sitt nådiga välbehag öfver Sällskapets inrättning och visade nit, så mycket hellre velat bevilja det begärda understödet af 500 R:dr om året, som medelst den upplysning Sällskapet sprider och det vetenskapliga samband det åstadkommer emellan Läkare i Riket en verkelig fördel hälsovården i allmänhet tillflyter. Huruvida Sällskapet svarat emot Konungens nådiga förtroende och allmänhetens väntan vågar jag icke afgöra; jag får endast, med anledning af den befattning jag, som Sällskapets Sekreterare, uti 5 år innehaft, den äran försäkra om det nit hvaraf Sällskapets så utom som inom hufvudstaden vistande Ledamöter varit lifvade att icke allenast meddela deras rön och iagttagelser, utan ock efter förmåga bidraga till bestridande af de årliga utgifter, som för ändamålets vinnande varit nödige.

Ett antal exemplar af Berättelserna om Sällskapets arbeten åren 1815, 1816 och 1817 har jag å Sällskapets vägnar den äran aflemna, äfvensom jag får den äran anmäla, att fyra Band af Sällskapets Handlingar äro utgifne.

Stockholm, juli 1818.

Carl Trafvenfelt.

Äfven denna gång svarade de fyra riksständen med skrifvelser¹⁾, hvori de uttryckte sitt uppskattande af och sin erkänsla för Sällskapets verksamhet. Med anledning af Trafvenfelts skrifvelse till riksständen beslöt Sällskapet den 28 juli 1818 att betacka hr Trafvenfelt för hans verksamma nit om vetenskapens befrämjande och utspridande samt för denna hans åtgärd att göra Sällskapets bemödanden mera allmänt kända.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Antalet af Sällskapets ledamöter ökades så småningom, under arbetsåret 1816—1817 betalade 61 Stockholmsläkare och 56 landsortsläkare (de senare frivilligt) afgift till Sällskapet. I sekreterarevalet den 9 sept. 1817 deltog 17 ledamöter, i motsvarande val den 15 sept. 1818 31 ledamöter.

I Sällskapet funnos fortfarande dels medici, dels de gamla, handtverksmässigt utbildade kirurgerna (fältskärerna), men dessa senare började redan bli sällsyntare; det blef allt vanligare, att de som ägnade sig åt läkareyrket blefvo både medicine doktorer vid universiteten och kirurgie magistrar vid Karolinska institutet. Hvilken jemförelsevis underordnad ställning de rena kirurgerna hade, framgår af Trafvenfelts nyss nämnda anförande den 10 maj 1817, då han talar om att sådana borde finnas i redaktionen, ehuru utan något anspråk på afhandlingars meddelande». ~~Man~~ ser det också t. ex. i en dödsruna öfver provinsialkirurgen S. E. Tärnström, meddelad af Trafvenfelt i Årsber. 1817; Trafvenfelt säger: » . . . praktiserade i Stockholm och höll där tillika fältskärsstuga . . . Svenska Läkaresällskapets sammankomster bevistades af honom flitigt och med uppmärksamhet. Färdig och skicklig i den mindre kirurgiens utöfning, hvartill han icke saknade nödiga kunskaper, var han i sin väg en nyttig och saknad medborgare». Så vidt man kan finna af bevarade handlingar, rådde i Sällskapet alltid det bästa förhållande mellan de universitetslärdade doktorerna och de på skrämmässigt sätt utlärdade kirurgerna; de sammansmälte ju ock snart, ty sedan Karolinska institutet blifvit fast organiseradt, upphörde lärlingskapet för kirurgie eleverna. Någon verklig ordförande fick Sällskapet ej under denna tid, ehuru det var nära att så skedde 1817. Hagströmer tjänstgör i allmänhet som ordförande,

¹⁾ Införda i Nya Handl. Bd 11, sid. 281—285.

sålunda är det han, som å Sällskapets vägnar tackar Albom, när denne lämnar sin befattning som vice sekreterare.

Sällskapets *ämbetsmän*¹⁾ voro under denna tid följande:

Sekreterare.

2. E. C. TRAFVENFELT 6 okt. 1812—7 okt. 1817.

Trafvenfelt afsade sig på grund af ökade andra göromål sekreterarebefattningen redan den 10 sept. 1816, men återtog sin afsägelse under villkor att Sällskapet valde en vice sekreterare, hvilket ock skedde.

Vice sekreterare.

S. A. ALBOM 1 okt. 1816—7 okt. 1817.

Albom är den ende, som fungerat som vice sekreterare. I 1809 års stadgar talas det om att en vice sekreterare vid behof kan väljas, men denna bestämmelse bortogs ur stadgarna 1812.

3. CHR. CARLANDER 7 okt. 1817—6 okt. 1818.

Carlander, som låtit öfvertala sig att bli sekreterare, trufdes ej länge såsom sådan. Hans obenägenhet att uppträda offentligt låg honom i vägen. Särdeles betecknande är hans första protokoll den 7 okt. 1817, som lyder på följande sätt:

»Efter en kort och till dagens högtidlighet (H. M. Konungens 70:de födelsedag) passande kompliment till Konungen afgaf hr Trafvenfelt en utförlig berättelse om Sällskapets arbeten och de till detsamma inkomna skrifter under förlidna året, hvarefter han genom korta biografier upplifvade minnet af de under samma tid aflidna ledamöter. Slutligen nedlade han sitt ämbete såsom sekreterare, hvilket han i 5 år med så mycken heder för sig och nytta för Sällskapet förvaltadt. Den tillträdande sekreteraren, som kanske också bort säga något, beherrskades af sin vanliga bondblyghet och skämdes litet och teg.»

Vid redaktionens sammankomst den 29 aug. 1818 anmäler Carlander, att han ämnar afgå, och att Sällskapet bör välja en »annan sekreterare, som ej är belastadt af ålder och olust för sysslan».

Trots sin »olust för sysslan» skötte Carlander sin tjänst på ett förträffligt sätt, därom vittna hans protokoll och hans tryckta årsberättelse 1818.

Bibliotekarie.

5. C. J. EKSTRÖM 27 aug. 1816—4 maj 1819.

¹⁾ Forts. fr. sid. 115.

Sammankomster. — Samkväm. — Hyllningsgärder.

Sällskapets *sammankomster* försiggingo på samma tider och under samma former som hittills varit vanligt.

Årshögtiderna höllos fortfarande på Vetenskapsakademien och bevistades af en del utomstående, den 7 okt. 1817 är antecknad i protokollet, att bland andra excellensen grefve Oxenstjerna var närvarande.

Om sällskapliga *samkväm* under denna tid veta vi föga, dock må nämnas, att Trafvenfelt i ett anförande till Sällskapets protokoll den 15 okt. 1822 talar om »de förut brukeliga honorarierna eller kalasen vid sekreterarens afgang».

21, 22. Medalj slagen öfver C. Trafvenfelt 1818.

Sällskapet kände sig stå i en stor tacksamhetsskuld till sin mest verksamma ledamot Trafvenfelt, som redan uträttat så mycket för detsamma. Det var Albom som först kom fram med tanken på att Sällskapet på något lämpligt sätt borde ge uttryck åt sin erkänsla för Trafvenfelt. Påmind af Albom föreslog Carlander (som då var sekreterare) den 4 november 1817, att Sällskapet skulle visa sin tacksamhet mot Trafvenfelt genom att låta gravera hans porträtt; Gadelius föreslog då, att man hellre skulle prägla en medalj såsom ett minnesmärke af mera varaktighet, och den 11 nov. beslöt Sällskapet antaga Gadelius' förslag.

Medaljens utförande uppdrogs åt M. Frumerie.

Medaljen är af nionde storleken ($12 \frac{1}{2}$ linier = 37 millimeter).

Åtsidan:

C. Trafvenfelt M. D. R. Coll. San. Ass. Prof. Eqv. O. St. P.
Et V. Hufvudet, vändt åt höger, med veck kring halsen. — Nedanför: M. Frumerie.

Frånsidan:

Sodali Dilecto Et Per Quinquenn. Secretario Opt. Merito Societas Medicor. Svec. A. MDCCCXVII. inom en lagerkrans.

Vid Sällskapetets sammankomst den 15 sept. 1818 öfverlämnade Carlander å Sällskapetets vägnar åt Trafvenfelt ett exemplar i guld af den medalj, »som Sällskapet låtit slå till välförtjänt erkänsla och tacksamt minne af dess nit och verksamhet för Sällskapetets bestånd och förkofran».

Exemplar i silfver af medaljen öfverlämnades till Uppsala och Lunds universitet, till excellensen von Engeström, till David von Schulzenheim och till Nils von Rosenstein.

Sällskapetets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar.

Sällskapetets *inkomster* utgjordes dels af statsanslaget 750 kronor, dels af årsafgifterna, dels af frivilliga gåfvor. Årsafgiften i Stockholm 7 kr. 50 öre betalades efter 1817 af många med dubbla beloppet. Landsortsledamöterna, som ej behöfde betala årsafgift, lämnade ofta ganska betydande summor till Sällskapet. Trafvenfelt lämnade fortfarande till Sällskapet sitt vaccinationsarfvode, 150 kr. om året. Äfven icke-läkare lämnade gåfvor till Sällskapet. Så t. ex. insände biskop Bjurbäck i Karlstad 1818 en summa af 100 kronor med betygande af sin fägnad öfver Sällskapetets arbeten till allmänhetens undervisning.

Utgifterna gingo mestadels till inköp af böcker och till tryckningskostnader för utgifvande af Sällskapetets skrifter; något kapital lades icke upp. Vaktmästarens lön ökades 1817 till 100 kr. om året.

Bibliotekarien erhöi i arfvode 150 kronor årligen, motsvarande Trafvenfelts årliga gåfva.

Inkomsterna arbetsåret 1817—1818 belöpte sig till 3,835 kr. 78 öre, utgifterna till 3,295 kr. 56 öre.

Biblioteket ökades genom inköp och genom gåfvor. En hel del böcker uppköptes på bokauktioner. Den största gåfvan under dessa år var Carlanders donation 1817 af ytterligare 600 band till gemensamt begagnande af Sällskapet och Institutet (dessa tillföllo Institutet). Carlander arbetade mycket för, att de tre medicinska biblioteken i Stockholm, Collegii, Institutets och Läkarsällskapetets skulle slås tillsammans till ett enda. Då Institutet flyttade till Kungsholmen, har en stor del af Collegii böcker följt med, men

Sällskapet, som började känna sig själfständigt, ville ej vara med om att helt och hållet förena sitt bibliotek med Institutets. Härom skriver Gistrén till Carlander den 15 aug. 1816 vid tiden för flyttningen till Kungsholmen: »Sällskapet vill ej förblanda sina böcker med Hagströmska och din donation, blott för den händelsen att det en annan tid kunde få annan lokal, eller de nu anvista rummen behöfvas till annat ändamål.»

Angående utländska böckers och tidskrifters anskaffande skedde detta på de olika sätt som i förra kapitlet äro omnämnda.

Den 14 maj 1817 fick Sällskapet en gåfva, en dissertation, som t. o. m. var *tillägnad Sällskapet*. Det var med. lic. Gustaf Erikssons gradualafhandling *De Idiosyncrasia*, som förf. tillägnar Sällskapet med följande ord: *Societati Medicorum Sueciæ submisso offert auctor.*

G. ERIKSSON född 1789, fil. mag. 1812, med. dr 1817, kir. mag. 1819, stadsläkare i Norrköping 1819—1832 samt 1838—1855, professors titel 1824, död 1865. Flitig skriftställare, isynnerhet i politiska ämnen.

Hedin fortfor att till Sällskapet skänka *porträtt af svenska* läkare. Såsom gåfva af P. C. Tillæus (f. 1747, med. dr 1772, provinsialläkare 1773—1802, död 1827) erhöll Sällskapet 1818 ett porträtt af Carl von Linné d. ä., pousserad i vax af rektor Boling i Gäfle. Detta porträtt är förkommet; i revisionsberättelsen för biblioteket den 7 juni 1831 anmäles det att »Linnés bröstbild med mahagonyram» är utlånad och ej blifvit återlämnad.

Sällskapets *anatomiska samlingar* blefvo vid flyttningen till Kungsholmen sammanslagna med Institutets. Detta omtalas ej i protokollen, men i Ärsber. 1817, sid. 1 talar Trafvenfelt om det »för Kongl. Karolinska Institutet och Sällskapet gemensamma anatomiska museum». Efter Sällskapets flyttning från Kungsholmen 1818 talas aldrig mera om Sällskapets anat. museum; sedermera, då anatomiska preparat insändes till Sällskapet, öfverlämnades de alltid till Institutets museum.

Trafvenfelt skänkte 1816 till Sällskapet ett *herbarium*, bestående af ett större antal svenska och utländska växter.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Sällskapets sammankomster hade i medicinskt hänseende samma prägel som förut, och föga är att särskildt anmärka för den korta tidsperiod, som för ögonblicket sysselsätter oss.

Konsultationer förekommo såsom vanligt af olika slag.

Recensioner af den nyare utländska litteraturen meddelas.

Från den *patologiska anatomiens* område märkas först ett större antal meddelanden öfver hvarjehanda slag missbildningar och missfoster, lämnade af Gadelius, Ekström, Holmer, Schwabitz, Toppelius m. fl.; ofta äro beskrifningarna af dessa fall ganska fullständigt återgifna i Årsberättelserna.

Gadelius redogör för Karl XIII:s och hans gemåls Hedvig Elisabeth Charlottas liköppningar.

Aorta-aneurysm förevisas af Lorch och af Grubbens.

C. LORICH, f. 1787, med. dr 1813, sjukhusläkare i tyska och norska krigen 1813—1814, kir. mag. 1815, adjunkt i praktisk medicin vid Karolinska Institutet 1815, död 1817.

Han var en begåfvad och allmänt omtyckt man, som tycktes vara en framtidsman, men borttrycktes i sin ungdom af en »illa artad rötfeber». Gadelius föredrog vid Sällskapets sammankomst den 23 dec. 1817 en utomordentligt sympatisk och väl skrifven minnesruna öfver Lorch.

N. W. AF GRUBBENS, f. 1795, blef kir. mag. 1815, provinsialkirurg i Stockholm 1817, stadskirurg i Stockholm 1824, var andre stadsläkare därstädes 1827—1851, afled 1852.

Vidare meddelas fall af kräfta i magen, i lefvern, i pankreas, i lifmodern af Gadelius, Gistrén, Dahl och Westman.

Arbetet med *constitutio epidemica* fortsattes efter samma plan som förut.

Från *invärtes-sjukdomarnas* område må såsom exempel på, huru Sällskapet följde med sin tid anföras, att Wedenberg 1817 visade en fru med darrning och lamhet i extremiteterna, där Carlander ställde diagnosen på grund af en nyss förut af Parkinson (i London med. and. phys. Journal n:o 221, 1817) offentliggjord afhandling *An essay on the shaking palsy*; det var ett fall af den Parkinsonska sjukdomen, paralysis agitans. Några veckor senare visades ännu ett dylikt fall af N. Åkerman.

En del fall anföras af afgångna och uppräktade larver, något som ofta beskrifves i dessa tider. Maskar och larver anses ha stor betydelse som sjukdomsalstrare, och maskmedel diskuteras ofta.

1817 begär en landsortsläkare råd af Sällskapet, huru han skall behandla *skarlakansfeber*. Sällskapet tillråder för vissa fall åderlåtning samt för öfrigt iglar, kräkmedel, laxermedel, kina-dekokt, svafvelblomma, kamfer, aftvättning med kallt vatten, tempererad temperatur i sjukrummen m. m.

Hedin beskriver 1817 en epidemi af en *tyfusartad feber* på Lofön och Drottningholm.

Den 23 dec. 1817 beslöt Sällskapet på förslag af Trafvenfelt lämna allmänheten några meddelanden om de tyfösa febrarna, som gå allmänt; Trafvenfelt hade utarbetat en sådan underrättelse, som af Sällskapet med några få förändringar antogs. Denna *underrättelse till allmänheten om tyfösa febrar* trycktes som *Bihang till Inrikes Tidn. 30 dec. 1817*. Underrättelsen är af synnerligt stort intresse, då man jämför den med de liknande råd till allmänheten, som Sällskapet afgaf den 9 januari 1809 (se sid. 84). Till större delen är innehållet mycket likartadt med 1809 års underrättelse, bitvis ordagrant detsamma, men hvad som är alldeles förändradt, är Sällskapets uppfattning af spritdryckerna såsom skyddsmedel mot smittosamma febrar. Carlanders dundrande filippik 1809 mot rusdryckerna hade gjort vederbörlig verkan, han satt nu också själf som Sällskapets sekreterare; Sällskapet yttrar sig denna gång uti ifrågavarande afdelning af underrättelsen på följande sätt:

»Det är nyttigt att om mornarna, innan man går ut, förtära något som föder och uppvärmer. Deremot är oordentlighet i lefnadssättet högst skadlig, emedan allt öfverlastande i mat och dryck mera försvagar och bereder kroppen till sjukdom; hvarföre det är en ganska falsk princip att ymnigt bruk af spirituösa ämnen såsom vin, brännvin o. d. kan bevara för smittosamma sjukdomar».

Den 21 juli 1818 föredrog Trafvenfelt i redaktionen en *underrättelse till allmänheten om sjukdomars undvikande under den starka hettan*. Denna infördes som *Bihang till Inrikes Tidn. 23 juli 1818*. Jag meddelar densamma såsom belysande tidens medicinska åskådningssätt:

»Som den fortfarande starka warmen är af menlig inflytelse för helsan, om ej nödig warsamhet iakttages, särdeles under bergningstiden, då öfvergången från varm till kyligare luft inträffar hastigt och tidigare på aftonen medan arbetstiden ännu warar, recommenderas följande:

1:o) Att noga taga sig till wara för att hastigt och i luftdrag afkyla kroppen medan den ännu är swettig; att, när Solen nalkas nedgången och aftonkyln börjar, återtaga de kläder man aflagt den warmare tiden på dagen, samt att under hwilostunderna icke lägga sig på magen emot jorden och i detta läge insomna.

2:o) Att, så mycket möjligt är, undwika att släcka törsten med ymnigt drickande af färskt eller syrligt dricka eller kallt watten, särdeles om detta icke är rent. En blandning af 3 till 4 jungfrumått brännwin till en kanna källwatten, utgör en tjenlig dryck för arbetsfolk under hettan; äfwen-som sur mjölk, ensam eller blandad med rent watten, är läskande och nyttigt.

3:o) Att, då något illamående inträffar, såsom feber med hufvudvärk och ömhet i hela kroppen, eller diarré (utsot) med knip och slitningar (antingen kräkningar åtfölja eller icke), genast taga ett kräkmedel och om dagen derpå illamåendet fortfar, ett laxermedel af Engelskt salt eller rhabarber och cremor Tartari. Uti diarréer med knip och slitningar, är det högst nödigt att kräk- och laxermedel nyttjas, innan några stoppande saker tillgripas. I brist af kräkmedel drickes ymnigt varmt watten eller thé på sötblomster, en thekopp i sender. Efter kräkningen baddas underlifwet med ylle-garns-härfwor doppade uti en blandning af 1 qwarter brännwin till en kanna watten.

4:) Då så händer, att ömhet och stark värk liknande håll eller stygn, kännes genast i början af sjukdomen på något ställe af underlifwet, gör man säkrast att, i stället för kräkmedel, öppna ådern på armen och gifwa laxermedel, hwarefter, innan något vidare företages, kunnige personers råd ofördröjligen böra inhämtas.

Dessa underrättelser meddelas, emedan sjukdom i dessa händelser lätteligen förekommes och häfwes genast i dess början, innan på landsbygden läkares eller andre kunnige personers biträde hinner anskaffas, och hwilket i alla fall icke bör uraktlätas; för öfrigt får man erinra om iakttagande af renlighet och wäderwexling i boningsrummen, samt af de föreskrifter till farsoters och smittosamma sjukdomars förekommande och häfwande, som vidare finnas meddelade uti Kongl. Sundhets-Collegii år 1813 på Kongl. Maj:ts Nådiga befallning af trycket utgifna Underrättelse; uti 1816 års Almanach, samt, hwad Rödsoten särskilt beträffar, uti Almanachan för 1813.

Koppor och vaccination äro flera gånger föremål för Sällskapet öfverläggningar; P. Sundberg (f. 1770, med. lic. 1800, prov. läkare i Värmland 1801—1830, med. dr 1810, död 1860), omnämner att han sett vaccinerade personer någon gång få smittkoppor, men då synnerligen lindriga, och att detta ej inträffar oftare än smittkoppor angripa samma personer för andra gången.

Piltz omnämner (Årsber. 1818, sid. 40) såsom exempel på faran af att anförtro ympningen åt okunniga personer ett fall, där en ymparinna tagit vaccin af ett barn med veneriskt utslag och därigenom inympat syfilis.

De veneriska sjukdomarna omnämnas fortfarande ofta. Det är alltså fråga om den Osbeckska dietkuren. Man vill nu tydligen pröfva denna, huru den verkar, om kvicksilfret tages bort ur densamma; vid sammankomsten den 20 maj 1817 inställde sig en man med ett sår på tungan, om hvars beskaffenhet (syfilitiskt eller kräftartadt) man var oviss, och man föreskref då svältkur utan kvicksilfver. En del rapporter från kurhus i landsorten föredrogos.

Ofta hållas föredrag, dock mest i form af recensationer, om hvarje-handa läkemedel och deras verkan mot olika sjukdomar. Äfven icke-läkare visa sitt intresse för Sällskapet och dess arbeten, så t. ex. insänder svenska ministern i Petersburg grefve C. A. Löwenhielm ett meddelande om att i Ryssland roten af örten Alysma Plantago användes mot vattuskräck.

Cederschjöld fortsätter med sina undersökningar och föredrag om *den animala magnetismen* (hypnotismen). För sammanhågets skull redogör jag här på en gång för hans arbeten härutinnan under åren 1815—1821. Cederschjöld hade redan länge varit intresserad af studier öfver den animala magnetismen, då han händelsevis en dag år 1814 lyckades magnetisera en patient. Han utgaf 1815—1821 en Journal för Animal Magnetism, i hvilken han sökte utbreda kunskap om magnetismen dels genom referat, dels genom anförande af sin egen erfarenhet. Sangviniker som han var, säger han om sin första erfarenhet som magnetisör (Jour. för An. Magn. I: 3, 1816, s. 129): »En händelsegjorde mig till magnetisör och fästade med oupplösliga band mitt öde för evigt vid den lära, åt hvars befrämjande hela mitt lif nu måste ägnas.»

1815 ingaf Cederschjöld till S. L. S. följande memorial:

Vördsamt Memorial.

Jag skulle förmodligen göra Svenska Läkare Sällskapet för mycken orättvisa, om jag ett ögonblick kunde tvifla på dess öfvertygelse om Animala Magnetismens verklighet: helst detta Sällskap, införlifvadt med tidehvarfvets Litteratur, omöjligen lär vilja förklara Gmelin, Wienholtz, Treviranus, Heineken, Pezold, Fr. Kufeland, K. Schelling, Wohlfart och öfrige magnetiserande Läkare, hvarken för äreförgätne Bedragare, eller förvillade Svärmare; — ej heller anser C. W. Hufeland, Reil, Autenrieth, Lentin, Hecker, Burdach, Kluge och alla andra Tysklands berömdaste författare.

23. *P. G. Cederschjöld*

(Efter en minatyr målning af okänd.)

som yttrat sin öfvertygelse om An. Magnetism, — för enfaldiga Dårar. — I förlitan derjemte på Sv. Läkare-Sällskapets oförtrutna bereddvillighet att omfatta hvarje tillfälle att hägna och befrämja Sanningen, tager jag mig nu friheten vördsamt anhålla om Sällskapets bestämda yttrande, huru det anser Animal Magnetism, — hvilket yttrande jag ämnar införa i min Journal, för att genom denna Läkare-Auktoritets vittnesbörd så mycket snarare kunna stadga den, af bristande sakkänedom, tvekande Allmänhetens omdöme. — Skulle åter, mot förmodan, Läkare-Sällskapet förklara sig mot An. Magnetismen; så skall det åtminstone vara en tillfredsställelse att, till ursäkt för långsamheten af mina bemödandes framgång kunna visa världen, hvilka stora hinder jag har att öfvervinna.

Stockholm den 5 December 1815.

P. G. Cederschjöld.

Med anledning af denna begäran beslöt Sällskapet att inhämta yttrande af de ledamöter, som hade kännedom och erfarenhet i frågan, nämligen af Berzelius och Böcker. Berzelius blef väl anmodad i sin egenskap af vetenskapsman, animal magnetism ansågs vara en fysisk företeelse, en art af magnetism, Böcker hade förmodligen under sina utländska resor studerat ämnet. Deras till Sällskapet inlämnade yttranden utlånades till Cederschjöld och tyckas ej ha blifvit återställda.

Den 2 januari 1816 afgaf Sällskapet följande försiktigt affattade yttrande:

Sällskapets Ledamot, Hr Doktor P. G. Cederschjöld hade uti upläst Memorial anhållit om Sällskapets bestämda yttrande: huru det anser animal Magnetism; hvilket yttrande Herr Doktern ämnade låta införa uti sin Journal, för att genom denna Läkare-Auktoritets vittnesbörd, så mycket snarare kunna stadga den, af bristande sak-kännedom, tvekande Allmänhetens omdöme; eller ock, i fall Sällskapet skulle förklara sig emot Animal Magnetism derigenom få tillfälle att till ursäkt för långsamheten af sina bemödandes framgång visa Verlden hvilka stora hinder han har att öfvervinna.

Sällskapet, som anser Hr Doktor Cederschjölds bemödande, att utröna den så kallade animala Magnetismens verkningar och dess användande som läkemedel, berömligt, önskar att dessa försök måtte af honom och andre Läkare fortsättas; men finner detta ämne icke ännu vara så utredt, att Sällskapet för närvarande anser sig derom kunna fälla något yttrande.

Cederschjöld fick emellertid statsanslag för att i Berlin under hösten 1816 studera magnetismen. I febr. 1817 afgaf han till Kungl. Maj:t en reseberättelse, som är tryckt i Handl., Band IV, 1817, s. 89. I denna berättelse anhåller han att Kungl. Maj:t ville tillsätta en kommitté för undersökning af den animala magnetismen, och han gör utkast till en plan för en sådan kommittés arbete. Sedan Sundhetskollegium tillstyrkt Cederschjölds anhållan, beslöt

Kungl. Maj:t att en dylik kommitté skulle tillsättas på så sätt, att Vetenskapsakademien utsåg 3 ledamöter samt Sundhetskollegium och Svenska Läkaresällskapet hvardera 2 ledamöter, hvarefter Kungl. Maj:t skulle stadfästa valen. Denna kungliga kommitté blef tillsatt 1817 och bestod af följande sju ledamöter: presidenten friherre A. N. Edelcrantz (f. 1754, d. 1821, fysiker), Berzelius, Pontin, af Bjerkén, Carlander, Gistrén och Gadelius; de 3 första voro utsedda af Vetenskapsakademien, Bjerkén och Carlander af Sundhetskollegium, Gistrén och Gadelius af S. L. S.

Om denna med så stor apparat igångsatta kommitté upplyser Trafvenfelt i sitt 1828 hållna och 1830 tryckta åminnelsetal öfver Gadelius, att den aldrig sammanträdde och aldrig kom i någon verksamhet. Då äfven Sällskapet hade en andel i denna kommitté, och då af dess ledamöter sex tillhörde Sällskapets mest framstående ledamöter och tre af dessa voro bland Sällskapets stiftare, så har jag ansett det vara af intresse att undersöka, huruvida kommitténs ledamöter varit alldeles overksamma och ej gjort någonting alls för att lösa det onekligen svåra problem som förelades dem.

Cederschjöld studerade magnetismen ifrigt, men dock kritiskt, och pröfvade den i en massa fall. Han ser mycket väl magnetisörernas öfverdrifter och benägenhet för charlataneri, han ser ock huru de ibland låta lura sig af personer, som låtsa sig vara somnambuler. Han meddelar i sin egen tidskrift en på sina fler-
ariga undersökningar grundad sammanfattning af sin uppfattning om magnetismen, hvaraf framgår, att han dels delar tidehvarfvets uppfattning, att det är fråga om en fysisk kraft, men dels också med skarpsynthet iakttagit fenomen, som senare undersökningar bekräftat. Af denna sammanfattning må följande anföras (Journal för Anim. Magn. Bd I, sid. 283 och 357):

1. Vid magnetisering är patientens vidrörande ingalunda nödvändig — —
3. Genom magnetisering upprättas sannoliktvis ett slags dynamisk
vexelverkan emellan de båda i förbindelse satta organismerna.

— — — Denna genom magnetisering åstadkomna vexelverkan kan
föranleda till förändringar ej blott hos patienten, utan stundom äfven hos
magnetisören.

4. Genom en på bestämd tid dagligen verkställd magnetisering — — —
ett slags utveckling i organismen, som i likhet med en remittent feber genom-
löper sina vissa stadier.

6. På alla menniskor torde kraft städse utströmma, isynnerhet genom
fingerarna såsom egentlig grund till Animala Magnetismens fysiska inflytande.

— — — — —
11. Somnambulers förutsägelser rörande deras egna sjukdomar har jag
städse funnit uppfyllas. — — — Men jag kan för min del knappt tvifla, att
ju dylika förändringar ej sällan inträffa blott derföre, att patienten förutsagt dem.

Cederschjöld har (såsom P. Bjerre först framhållit i ett föredrag i S. L. S. den 15 okt. 1907) emellertid alldeles bestämda förtjänster om hypnotismen och dess uttrännsakande, och han har för alltid inskrifvit sitt namn i hypnotismens historia, ty det är han som (l. c. sid. 364 och 365) ger den första tydliga beskrifningen på den posthypnotiska suggestionen och dennas tillämpning på sjukdomsbehandlingen.

Emellertid blef Cederschjöld allt mera entusiasmerad för hypnotismen och tappade därför bort sin kritiska skärpa. Sista häftet af hans tidskrift utkom 1821 och innehåller en mycket utförlig historia med titel »Berättelse om det så mycket omtalte fruntimrets i Stockholms Polisgränd sjukdom och kur», hvilken berättelse han ock framlade vid flera af S. L. S:s sammankomster. Det gällde en 26 års ogift kvinna, som Cederschjöld såg första gången den 28 maj 1821, han fann en buksvulst, liggande utanför lifmodern, och misstänkte ett extrauterint hafvandeskap. Flera läkare, däribland Gistrén och Carlander, båda såsom skickliga obstetrici synnerligen vana vid dylika undersökningar, konstaterade vid senare undersökningar närvaron af en buksvulst. Kvinnan hade svåra plågor i buken och fick snart upprepade, våldsamma krampanfall af tydlig hysterisk beskaffenhet. Den 17 juli hypnotiserade Cederschjöld kvinnan, som i somnambult tillstånd omtalade, att hon led af ett utomkvedshafvandeskap, att fostret var dött och småningom skulle utstötas; vidare förordnade hon den behandling, in- och utvärtes som för henne vore nyttigast. Kvinnans ordinationer följdes, och om några dagar började benbitar och slamsor under svåra plågor afgå genom ändtarmen. Emellertid upptäckte Cederschjöld snart, att kvinnan lurade honom, i det att de afgångna benen voro fågel- och svinben. Cederschjöld fortsatte emellertid att hypnotisera henne ända till slutet af september, då svulsten var försvunnen. Under hela tiden fördes noggranna protokoll öfver hvad kvinnan sade under det somnambula tillståndet. och seanserna bevistades dels af många läkare, dels af en mängd andra namngifna personer af bägge könen; händelsen utgjorde allmänna samtalsämnet i Stockholm. Hvad svulsten beträffar, som väl endast var vanlig hysterisk meteorism, så är det af intresse för den dåtida medicinens uppfattning att höra huru Gistrén och Carlander söka förklara saken; Gistrén anser att det varit fråga om »infarcter och stockade väder», Carlander talar om »infarcter, stockningar och utgjutningar i tarmkåset och andra bukens innamäten».

Cederschjöld hade sålunda råkat ut för ett exemplar af en hysterica med de ej sällan förekommande symtomen lögn och bedrägeri, men detta var tydligen en alldeles ny erfarenhet för honom, och det vållade honom både bryderi och verklig sorg. Han kommer nämligen till den, för öfrigt oriktiga uppfattningen, att somnambulism egentligen blott är bedrägeri. Han avslutar sin sorglustiga, 137 sidor långa historia om »Fruntimret i Polisgränden» på följande sätt: »Men det hvarigenom mamsell E. mest utmärkte sig framför alla andra i böcker beskrifna somnambuler är böjelse för lögn och bedrägeri. Denna omständighet, ehuru obehaglig den för ögonblicket än var, anser jag högst viktig och för vetenskapen särdeles välkommen genom det nya ljus den sprider öfver somnambulismens egentliga natur och såsom ett kraftigt bidrag att inskränka tron på somnambulers förmenta ofelbarhet. Och med denna erfarenhet anser jag mig tillräckligen belönt för alla de mödor och alla de ledsamheter den kostat mig att förvärfva».

Med dessa ord slutar Cederschjöld sista häftet af sin Journal för Animal Magnetism och, så vidt man kan se, också sin hypnotiska verksamhet, som han börjat med så högt spända förhoppningar.

Den kungliga kommitténs ledamöter hade ej alldeles glömt bort sitt uppdrag, utan hade nog sin uppmärksamhet riktad på detsamma. Berzelius (Resanteckningar 1903, sid. 191 och 357) besökte den 1 maj 1819 i Paris en magnetisk cirkel och såg där hvarjehanda hokuspokus, den 13 sept. samma år besåg han tillsammans med C. J. Ekström den magnetiska institutionen i Berlin, som var inrättad af Wohlfart (hos hvilken Cederschjöld studerat). Berzelius beskriver de charlatanmässiga anordningarna och slutar med följande ord: »Jag lämnade detta hälsans och dess nya gudomlighets tempel med den önskan att någon gång få höra, att professor Wohlfart blifvit hängd i en vederbörlig galge och med vederbörligt starka hamptåg såsom en uppsätlig bedragare».

Att döma af ett yttrande af Gadelius i Årsber. 1819 (s. 66) är det antagligt, att kommittén ville afvakta resultatet af svaren på en af Vetenskapsakademien i Berlin utsatt prisfråga »Würdigung dessen was bisher theoretisch und praktisch im Magnetismus geleistet worden», hvilka svar skulle inkomma inom augusti månad 1820; jag har mig ej bekant om några svar på denna fråga ingifvits.

Två af kommitténs ledamöter Carlander och Gadelius voro mycket ofta närvarande vid Cederschjölds hypnotiseringar af kvinnan i Polisgränden och följde sålunda noga fallet; äfven en tredje ledamot Gistrén, som antagligen såsom vanligt var bortrest på sommaren, var närvarande ett par gånger.

Då Cederschjöld själf, som föranstaltat om kommitténs tillsättande, 1821 kommer till det resultatet att somnambulismens egentliga natur är bedrägeri, så kan man förstå att kommittén ej vidare hade någon lust att arbeta i frågan, och den ville väl ej lägga sten på börda genom att kommentera Cederschjölds sista fall.

Inom *kirurgi*ens område är det fortfarande Bjerkén, som i första hand ger Sällskapet meddelanden, mest om svulstexstirpationer och om olycksfall. I Årsber. 1818 sid. 7—10 redogör han för några fall hos klena individer, som af olika orsaker förlupit dödligt. Bland annat nämner han om en karl, som varit plågad af ryggvärk, och som kom in på lasarettet med en stor tumör nedom ligamentum Poupartii; tumören öppnades med en troakar, en mängd var utflöt, och såret läktes, men kort efteråt får pat. en frossa flera gånger, gulnar i ansiktet och dör; »lefren befanns betydligt sjuk». Af dessa sina fall drager Bjerkén följande slutsatser, hvilka äro betecknande för tidens sätt att se de medicinska tingen: »att hankar och fontaneller förmodligen på samma sätt uppehålla vissa sjukdomars framfart, som i dessa händelser de utvärtas sjukdomarna hindrat de invärtas att utbryta förr än de utvärtas voro undanröjda». Nyblæus berättar om urinrörsstriktur och J. Ullholm (f. 1746, med. dr 1775, regem. läkare 1781, d. 1819) meddelar ett fall af semiluxation mellan nackbenet och atlas.

På beslut af Sällskapet infördes i *Inrikes Tidn. den 12 febr. 1817 ett meddelande om kallt vattens användande mot brännskador.*

Af *obstetriska fall* meddelar Cederschjöld en tubargraviditet, Trafvenfelt, Albom och Hagström fall af mola hydatidosa.

Af *gynekologiska fall* må omnämnas ett fall af en stor ovarialsvulst, innehållande fett och hår, beskrifven af J. H. Ratzski (f. 1769, kir. mag. 1795, lasar. läkare 1799, d. 1841).

Inom *oftalmologi*ens område beskrifver J. P. Torell (f. 1790, kir. mag. 1816, med. dr 1817, prov. läkare 1824, d. 1831) 16 fall af starroperation, hvaraf 14 med lycklig utgång.

Bland *otiatriska* ämnen förekommer ett fall, där Hagström och N. Åkerman redogöra för anatomiska undersökningar af hörselorganet hos en döfstum.

Det enda meddelande af *hygieniskt* intresse är Dubbs redogörelse för karantänsanstalten på Käsö.

Sjukhusrapporter meddelades från en del sjukvårdsanstalter i Stockholm och landsorten.

S. Frölich meddelade *reseberättelser* dels från Brasilien, dels angående engelska militära och navala medicinförhållanden.

Sällskapets utgifna skrifter.

Årsberättelserna utkomma såsom förut, de hafva nu svällt ut ganska betydligt i jämförelse med de först utkomna, tunna häftena.

Af *Handlingarna* utkommo fjärde och femte banden till sitt innehåll liknande de närmast föregående. Såsom bevis på, huru uppskattade Sällskapets Handlingar voro, bör det anföras att första bandet af desamma, som utgafs 1813, år 1817 måste gifvas ut i en ny upplaga.

Vid Sällskapets sammankomst den 3 febr. 1818 föreslog C. J. Ekström, att till vinnande af tidigare meddelanden om vetenskapliga upptäckter och om allmänna författningar en medicinsk tidning borde utgifvas och uppläste ett förslag angående en sådan. Sällskapet, som enhälligt insåg nyttan af ett sådant företag och gillade den uppgifna planen, ville likväl icke i sitt namn och på sitt förlag utgifva en dylik tidning. Men om hr Ekström ville gå i författning om detta nyttiga förslags utförande, så ville Sällskapets ledamöter hvar och en i sin mån befordra detsamma. Ekström utgaf första numret af sin tidning, Medicinsk Tidning benämnd, den 3 sept. 1818, den utgafs en gång i veckan, men endast 20 nummer utkommo, det sista den 28 januari 1819.

Förslag att bilda en pensionsinrättning.

Redan under denna tid uppkom inom Sällskapet tanken på bildandet af en fond afsedd för hjälp åt ålderstigna och sjukliga läkare. Den tog sig denna första gång uttryck i ett af Albom den 30 sept. 1817 till Sällskapet ingifvet förslag angående bildandet af en pensionsinrättning för svenska läkare. Såsom en praktisk karl hade Albom gjort upp en bestämd plan, han föreslog att pensionen skulle utgå med 750 kr. årligen från fyllda 60 år, och han hade räknat ut hvilka afgifter hvar och en som ingick i inrättningen borde betala antingen en gång för alla eller årligen, beroende på olika ålder vid inträdet; beräkningar äro uppgjorda för alla åldrar mellan 23 och 60 år. Sällskapet tillsatte en kommitté för frågans behandling; denna kommitté sammanträdde, tog kännedom om liknande engelska anstalter och anmodade Sacklén, författaren af Sveriges Läkarehistoria, att meddela vissa statistiska uppgifter, hvilket denne ock gjorde. Emellertid förföll frågan af sig själf och återkom, så vidt jag kunnat finna, aldrig från kommittén till Sällskapet. Det ser ut som om saken skulle ha strandat på svårigheten att finna läkare, som med den tidens inkomster kunde betala de nödvändiga, ej alldeles obetydliga afgifterna.

VI. Svenska Läkaresällskapet 1818—1834.

Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster, samkväm, hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap. — Vetenskapligt pris.

Sällskapets lokala förhållanden.

Sällskapet hade nu i 10 år rönt gästfrihet af Institutet och Collegium medicum och haft sitt hem hos dessa institutioner, hvilka på det utomordentligaste sätt omhuldat och gynnat det unga Läkaresällskapet. Sällskapet började emellertid växa sig starkt, och det längtade att komma ifrån förmyndareskapet, det ville slippa bo inhyses hos andra och det önskade komma under eget tak. Dessa känslor hade redan tagit sig uttryck vid flyttningen till Institutet 1816, men penningen regerade äfven på den tiden världen, och därför hade Sällskapet med tacksamhet mottagit anbudet att få flytta med Institutet till Kungsholmen och där bo kostnadsfritt.

Det var den beundransvärda Trafvenfelt, som fortfarande alltjämt länkade Sällskapets öden, och som nu ombestyrde att Sällskapet fick sätta fötter under eget bord.

En af Sällskapets ledamöter från 1808, M. L. Wenner, en förmögen man, som bland annat ägde hus vid Nya Kungsholmsbrogatan, var sjuklig och afled den 17 mars 1818. Trafvenfelt, som jämte flera kamrater skötte Wenner under hans sista sjukdom, sökte inverka på denne för att förmå honom att ihågkomma Sällskapet i sitt testamente. I denna afsikt lämnade Trafvenfelt till Wenner följande i Sällskapets arkiv bevarade promemoria:

P. M. lemnad till framl. Lif. Med. Wenner.

Uti Vettenskapens, Mensklighetens och jag vågar säga Vänskapens namn besvär jag Dig att taga följande uti öfvervägande.

Uti intet Land i världen hafva Läkare så stort behof som i Sverige af att erhålla del af hvarandras rön och iakttagelser, grundade på egen erfarenhet inom landet, emedan landets lokal är så egen och olika andra länders, där sjukdomarne och behandlingen äro mycket olika. Svenska Läkare-Sällskapet koncentrerar dessa erfarenheter och meddelar dem.

Svenska Läkare-Sällskapet har äfven en stor inflytelse på Hufvudstadens stora Läkare-Corps genom befordrande af harmonien Läkarne emellan och litteraturens begagnande m. m. genom konsultationer, och tillfällen för de yngre att begagna de äldres erfarenhet o. s. v. äfvensom Sällskapet icke litet bidrager till de från Universiteterna hit kommande unge Läkares uplysning och till ledning för deras teoretiska och ännu tillräcklig erfarenhet saknande åsikter. Man har t. e. Sällskapet att tacka derföre, att hvarken Schellingianska Filosofins eller Magnetismens ytterligheter i Hufvudstaden eller i hela Riket gjort några framsteg eller skadat Vettenskapen. När ett enda 8-tavband kostar 5 R:dr Bko, huru många Läkare skulle då ha råd att förskaffa sig nödige böcker. Nu få de i Sällskapet läsa så mycket de hinna, för en afgift af (!!!) 5 R:dr. Läkare i Landsorterna, som nu mera ej ha råd att införskrifva Böcker, erhålla genom Sällskapet del af både den inländska och utländska litteraturen.

Af allt detta inses den stora nytta Sällskapet åstadkommer, och hvad det ännu obeskrifveligt mera kunde åstadkomma, om Sällskapet samlades på ett närmare intill beläget ställe, och hade mera tillgångar till böckers och journalers upköp. Medicinska Societeten i Köpenhamn har att tacka en privat donation—Classeenska fideikommisset — för sin tillvarelse.

Bäste vän! Du kan betrygga Svenska Läkare-Sällskapets bestånd och förkofran på ett sätt, som lika mycket skall tillfredsställa Ditt hjärta, som föreviga Ditt Minne. — Du kan utan att förorätta någon, förära Sällskapet ett Kapital, hvars intresse är tillräckeligt för Sällskapets samling, och boning för dess Secreterare och Vaktmästare — Du kan nämna någon af Dina vänner till Exekutor af denna disposition. — Förlåt min enträgenhet — men jag arbetar lika mycket för Din egen tillfredsställelse och för Ditt Minne, som för Sällskapets väl, då intet kan vara ädlare och heligare för en Läkare, som älskar sin vettenskap än befordrandet af ett så godt och nyttigt ändamål.

Änteligen: låt Sällskapet, hellre än Mal och Insekter, begagna Dina medicinska böcker och Samlingar; med vilkor att, enl. uprättadt inventarium återlämna dem åt dem eller den af

Dina arfvingar, som till äfventyrs blifva Läkare. Samlingarna blifva då vårdade och gagnande i stället för att utan nytta förstöras. Dixi!!!

C. Trafvenfelt.

Denna promemoria är odaterad, men är sannolikt skriven i början af år 1818. Den 1 mars 1818 nedskref Wenner sitt testamente, hvori han bland annat bestämmer:

Detta är min yttersta vilja och testamenteriska förordnande:

12:o. Våningen en trappa up, med dertill nu hörande lägenheter i huset N:o 7 Qvarteret Johannes, vid Nya Kungsholmsbrogatan, uplåtes till det här i Stockholm inrättade Svenska Läkare-Sällskap att till sina sammanträden och hvad Sällskapet kan sjelf behaga, i anseende till boningsrum för sin Secreterare. vidare förordna, utan all annan afgift och hyra, än hvad rummens underhållande fordrar, för alltid begagna och disponera så länge detta Sällskap fortfar, dock så att rummen ej få, emot husägarens vilja, till främmande personer uthyras. Men om Läkare-Sällskapet skulle framdeles uphöra äger Kongl. Seraphimer Ordens Lasarett-Direction at förenämnde våning till boställe åt vid Lasarettet tjänstgörande Läkare disponera.

13:o. Mina Medicinska böcker och samlingar i Natural-Historien af Örter, Insecter, Snäckor, Stenar m. m. skola till Läkare-Sällskapet aflemnas för at uti et rum af nyssnämnda Våning under Sällskapets eller dess Secreterares tillsyn, vårdas intill dess Pehr och Ludvig August Vennergren uppnått myndig ålder, då desse böcker och samlingar, i den händelse at endera eller bägge af bemälde mine fostersöner studerat Medicinske Vetenskapen till den eller dem utlämnas, men i annat fall förblifva en Sällskapets tillhörighet.

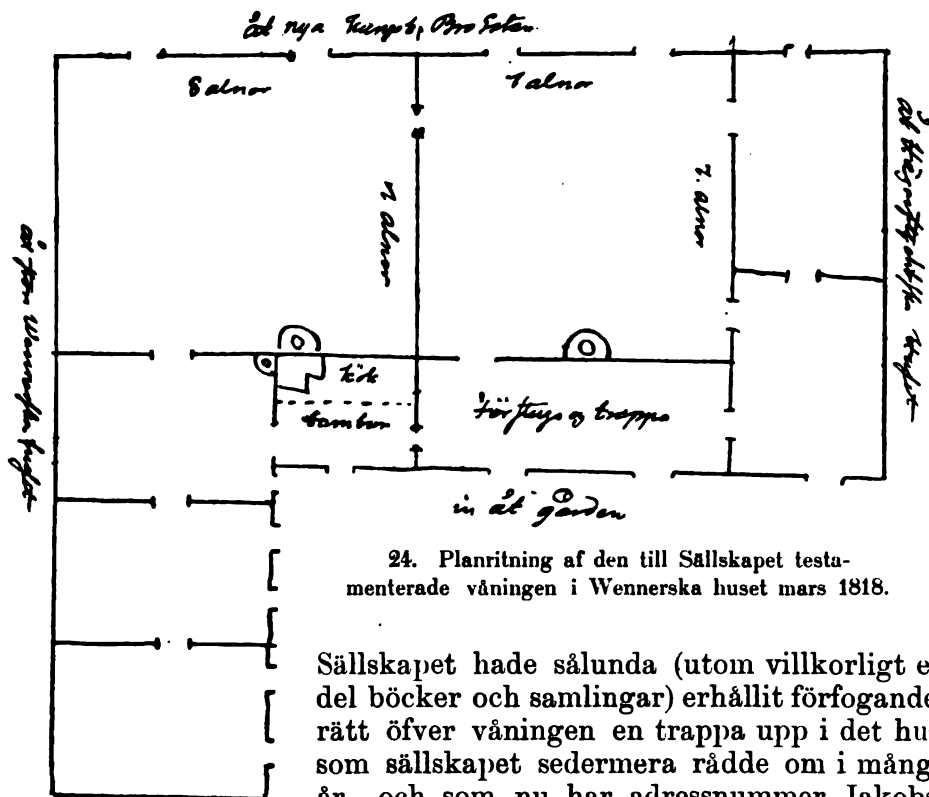
15:o. Till Executorer af detta Testamente utser och förordnar jag 3:ne Ungdoms-Vänner Herr Lagmannen och Hofrätts-Secreteraren Gustaf Schöne, Herr Kongl. Hof-Predikanten och Kyrkoherden Lüdeke samt Herr Grosshandlaren Howenschild.

19:o. Om något i detta Testamente skulle finnas otydligt eller mörkt, tilkommer det herrar Testaments-Executorer at sådant förklara, utan att deras yttrande blifver någons vidare granskning underkastadt.

Till ytterligare säkerhet har jag förestående Testamentariska författning, i tillkallade Vittnens närvaro, egenhändigt underskrifvit och med mitt Sigill bestyrkt i Stockholm den 1 Martii 1818.

M. Ludv. Wenner.

Den 17 mars 1818, samma dag som Wenner aflidit, anmälde Trafvenfelt i Sällskapet innehållet af det Wenerska testamentet.

24. Planritning af den till Sällskapet testamenterade våningen i Wenerska huset mars 1818.

Sällskapet hade sålunda (utom villkorligt en del böcker och samlingar) erhållit förfoganderätt öfver våningen en trappa upp i det hus, som sällskapet sedermera rådde om i många år, och som nu har adressnummer Jakobs-gatan 19 (Nya Kungsholmsbrogatan, som förut en tid hetat Jakobsgränd, heter nu Jakobsgatan). Vid sammankomsten den 24 mars 1818 visade Trafvenfelt närstående, af honom själf utförda planritning af våningen i fråga.

Sällskapet uppdrog åt Carlander, Trafvenfelt och Ekström att inkomma med förslag i fråga om användningen af våningen för sällskapets räkning. De kommitterade funno att en del ändringar voro nödiga, och de vände sig fördenskull med följande skrifvelse till husets ägare (huset ägdes till hälften af Serafimerlasaretsdirektionen, till hälften af Weners släktingar):

Ödmjukaste Memorial!

Undertecknade, som fått i uppdrag att å Svenska Läkare-Sällskapets vägnar öfverenskomma med framl. Hr Kl. Lif Medici Wenners Testamentes Exekutorer, om hvad som rörer nämde Sällskap, hafva anhållit:

1:o Att som, uti den Sällskapet testamenterade Våning, intet rum finnes vara så stort, att Sällskapet där kan samlas och hålla sina sammankomster, hvilket likväl synes hafva varit Testators afsigt, det måtte Sällskapet tillåtas att låta nedtaga skiljemuren emellan de tvenne största rummen åt Gränden, hvarigenom erhålles en Salong af 7 al: bredd och 15 alnars längd, utan att därigenom den minsta skada eller olägenhet huset förorsakades.

2:o Att Sällskapet måtte tillåtas att ifrån och med detta 3:je qvartals början, utan hyras erläggande, låta anställa denna reparation och inrätta nödiga väggskåp uti denna för närvarande icke uthyrda Våning; emedan om Våningen icke finge förr än d. 1 nästk. Oktober tillträdas, reparationen och inredningen under den derpå följande årstiden biefve svår att verkställa och på intet sätt kunde medhinnas till dess väderlek och väglag gjorde det för Sällskapet angeläget att begagna denna lokal, och emedan, då enl. testamentets föreskrift, Framl. Kl. Lif. Medici Wenners Medicinska böcker och Samlingar i Natural-historien, skola uti ett rum af denna Våning uppställas och genom Sällskapets försorg vårdas, en inredning af hyllor och Skåp uti detta rum blir nödig, som eljest icke heller kan medhinnas till d. 1 nästkommande Oktober, till hvilken tid de rum där dessa samlingar nu förwaras, lära komma att uthyras, och Sällskapet svårligen kan ansevara för deras vård på annat ställe än i dess egna rum.

Häruppå hafva Herrar Exekutorer af testamentet lämnat det svar, att De för sin del ansågo Sällskapets anhållan skälig, men att De öfverlämnade dess afgörande till Deras Excellencer Rikets Herrar och Kungl. Lasarettets Direktion, samt öfrige Medarfvingar af Framl. Kl. Lif. Medici Wenners qvarlåtenskap. Och med denna anledning våga undertecknade i största ödmjukhet, å Sv. Läkaresällskapets vägnar, anhålla om bifall till nämde ansökan. Stockholm den 1 Juli 1818.

Chr. Carlander. Carl Trafvenfelt. C. J. Ekström.

Såväl Serafimerlasarettsdirektionen som Wenners släktingar gäfvo sitt bifall till att de nödiga ändringarna utfördes.

Enligt Sällskapets beslut af den 14 juli vidtogos därefter följande ändringsarbeten i våningen (jmf. pl. 24). Mellanväggen mellan de två större rummen åt gatan borttogs, hvarigenom man erhöill en sal, 15 alnar lång och 7 alnar bred. De två rummen åt öster, d. v. s. åt höger på planschen, bestämdes åt bibliotekarien (det ansågs viktigare att bibliotekarien bodde på stället än sekreteraren, trots att denna senare var nämnd i testamentet). Dörren mellan förstugan och den nya salen likasom dörren mellan bibliotekariens inre rum och den nya salen blifvo igenmurade. Köket slogs tillsammans med tamburen och ändrades till en större tambur. De två sydligaste innersta rummen till vänster afsågos för Wenners

böcker och naturaliesamlingar. Samtliga ändringsarbetena drogo en kostnad af ungefär 450 kronor.

I den nya salen uppställdes efter väggarna bokhyllor, som rymde Sällskapets böcker, och midt på golvet stod ett stort bord. Utrymmet blef på så vis tämligen inskränkt, och M. Huss kallar (Förh. 1885, s. 317) salen, som vid hans inträde i Sällskapet 1835 ej var förändrad sedan 1818 »ett trångt rum, som rymde 20 högst 30 personer».

En onämnd (Trafvenfelt) skänkte följande uppsättning inventarier (Trafvenfelt har själf skrivit en förteckning på desamma, bevarad i arkivet):

3:ne bord af furu, svartmålade, 36 st. stolar af björk, beklädda med svart läder, 1 st. bronslampa, 1 st. väggur (Pendule) som slår, 10 st. ljus-stakar af malm, 3 st. polerade ljus-saxar med brickor, 1 st. opolerad d:o utan d:o, 1 st. karafin af slipadt glas med propp, 6 st. slipade dricksglas, 1 st. större bricka af lackerad järnbleck. 1 st. mindre d:o af d:o.

Den 13 oktober 1818 tog Sällskapet sin nya bostad i besittning.

Det dröjde ej länge, förrän ännu större förändringar skedde, hvarigenom Sällskapet kom i besittning af hela det Wennerska huset.

Redan den 31 oktober 1820 anmälades det, att husets ägare, de samma som 1818, hade utbjudit huset till salu åt Sällskapet. Carlander, Trafvenfelt och Stützer bemyndigades att underhandla med ägarna.

Till protokollet den 10 april 1821 är bilagd följande anmälan af Trafvenfelt:

Med anledning af det uppdrag Sällskapet lemnat hrr Carlander, Stützer och Trafvenfelt, att å Sällskapets vägnar med Serafimerlasaretsdirektionen och Fullmäktige för öfrige arftagare enligt framl. M. L. Weners testamente afhandla om inköpet af Huset N:o 7, Qvarteret Johannis större, vid Nya Kungsholmsbrogatan, där Sällskapet nu enligt nämnda testamente begagnar och disponerar en Våning, anmälte Hr Trafvenfelt, att Lasaretsdirektionen tillkännagifvit, att priset på ifrågavarande Hus ytterst blifvit utsatt till 7,500 Rdr. hvarunder det icke finge säljas.

Tillika uppläste Hr Trafvenfelt:

1:o. Ett till följd af rådhusrättens förordnande den 8 sistl. februari upprättadt Värderingsinstrument¹⁾ öfver huset, enl. hvilket dess värde, med afseende på de Läkare-Sällskapet beviljade förmåner, utsattes till 8,000 Rdr B:ko.

2:o. En P. M. öfver husets afkastning i hyror och öfver åtföljande utskylder m. m.:

¹⁾ Detta förvaras nu i Sällskapets arkiv.

ett lån å 3,000 kronor »såsom böter för sin oskicklighet att ej hafva skaffat Sällskapet testamente på hela huset»; Gistrén lånade Sällskapet 750 kronor.

Emellertid gick Trafvenfelt ändå längre i frikostighet mot Sällskapet. Den 26 juni 1821 ändrade han sitt förra erbjudande därhän, att han i stället i sitt eget namn upptog ett lån på 3,000 kronor, hvilken summa han lämnade till Sällskapet, och å hvilken summa han själf betalade räntan dels med sitt förut omnämnda, till Sällskapet anslagna vaccinationsarfvode 150 kronor, dels med den årsafgift 15 kronor som han brukat erlægga, dels med ytterligare tillagda 15 kronor; ifall vaccinationsarfvodet upphörde, skulle Sällskapet betala Trafvenfelt 150 kronor årligen, och ifall fru Trafvenfelt öfverlefde sin man, skulle Sällskapet sedermera under hennes lifstid till henne årligen utbetala 150 kronor (i följd af den öfverenskommelse, som härom kom till stånd, betalade Sällskapet till änkefru Trafvenfelt 150 kronor årligen under åren 1835—1861).

Åfven Gistrén, som 1821 lånade Sällskapet 750 kronor, efter-skänkte denna summa år 1829.

Sällskapet hade på detta vis genom Hagströmers, Trafvenfelts och Gistréns upppoffrande nit för detsamma fått större delen af husets inköpssumma till skänks. Det var första gången som Sällskapets ledamöter på detta vis skaffade Sällskapet ett eget hem, men det blef ej den sista.

Sällskapet började snart få trångt om utrymmet för sitt bibliotek, som hastigt växte. 1826 packades de Wenerska böckerna ner i lårar och sattes upp på vinden för att bereda plats för Sällskapets böcker; 1832 öfverlämnades Weners böcker och samlingar, till åtlydnad af hans testamente, åt hans fosterson med. stud. L. A. Wennergren (hvilken aflid 1834 innan han aflagt medicinsk examen). 1828 blefvo de två innersta rummen, som förut inrymt Wenerska samlingarna, sammanslagna till ett rum, som inreddes med bokhyllor.

Våningen 2 tr. upp uppläts 1822 till bostad åt sekreteraren (se längre fram i detta kapitel). Bottenvåningen, våningen tre trappor upp och ett vagnshus in på gården voro uthyrda. Då Sällskapet köpte huset 1821, fanns en krog på nedre botten; 1828 beslöt Sällskapets Kommitté att bottenvåningen ej vidare skulle få uthyras till sådant ändamål.

Sällskapets stadgar.

Den 15 sept. 1818 tillsattes en kommitté bestående af Böcker, Cederschjöld och v. Weigel, som skulle öfverse stadgarna. Denna kommitté inkom den 8 juni 1819 med ett förslag, som kringständes till alla ledamöterna, och som var föremål för mycken granskning. Albom, Dahl, Rutström och Trafvenfelt inlämnade särskilda skrivelser i frågan. Trafvenfelt, som nu liksom 1815 var emot onödiga förändringar, gör i sina framlagda »anmärkningar vid Hr Cederschjölds förslag till Reglor för Svenska Läkarsällskapet» följande skarpa utfall:

»I allmänhet får jag anföra, att jag sätter litet eller intet vikt på Reglor, i vettenskapliga fall, och att jag icke tror att man med dem kan ingifva nit och intresse för vettenskapen och den vänskapliga harmonien Läkare emellan. Den som lifvas af detta, så tillfredsställande intresse, bevistar Sällskapets sammankomster och bidrager till befordrande af Sällskapets ändamål, utan att dertill upmanas af några reglor, hvilka åter, als intet verka på den, som antingen icke känner eller icke värderar detta intresse. Dessutom äro våra n. v. Reglor icke af den beskaffenhet, att de nu, lika litet som förut, hindra någon att åstadkomma allt det goda han förmår».

Med anledning af det ingifna förslaget antog Sällskapet den 14 sept. 1819 nya stadgar, men beslöt på samma gång att först försöka dem ett år och att sedan ånyo granska dem. Följande år den 5 september 1820 beslöt Sällskapet stadfästa de på prof antagna stadgarna och beslöt trycka dem (se Bil. 1).

De nya stadgarna visa egentligen följande olikheter mot de gamla. För det första äro sekreteraren och bibliotekarien nu ej längre beständiga, utan väljas för tre år (val i sept. månad). För det andra är redaktionen ombildad till en styrelse för Sällskapet med namnet Kommitté, som skall bereda alla litterära och ekonomiska ärenden, innan de föredragas i Sällskapet, och som därjämte fortfarande skall redigera Handlingarna (denna förändring var faktiskt genomförd redan genom den Ordning vid sammankomsterna, som antogs den 23 sept. 1817); Kommittén, som skall bestå af 15 ledamöter jämte sekreteraren och bibliotekarien, väljes årligen i september. Vidare är ur stadgarna borttagen bestämmelsen om årsafgiftens storlek. För öfrigt innehålla de nya stadgarna en del formella förändringar.

Den 16 sept. 1823 bestämdes det, att de förut årliga biblioteksrevisionerna nu endast skulle ske hvart tredje år eller vid ombyte af bibliotekarie.

Den 20 april 1824 föreslog Berzelius i Kommittén, att till uppmuntrande af det farmaceutiska studium och för att bereda dess idkare ett lika tillfälle till vetenskaplig utbildning, som det läkare genom Läkaresällskapet och dess bibliotek äga, Kommittén måtte hos Sällskapet hemställa, att äfven apotekare skola i Sällskapet intagas. Olika meningar gjorde sig i denna fråga gällande inom Kommittén, som dock beslöt framlägga förslaget för Sällskapet. Sällskapet beslöt den 25 maj 1824, att de apotekare i hufvudstaden, som erlægga fastställd årsafgift, skola som ledamöter af Sällskapet anses, samt att apotekare i landsorten och utexaminerade farmaceuter, utmärkta för kunskaper och skicklighet, kunna till ledamöter proponeras och invaderas på sätt stadgarna om landsortsledamöter föreskrifva.

I september ¹⁾ 1828 antogos nya stadgar, hvilka innehålla de sedan 1819 vidtagna förändringar.

Den 28 sept. 1830 beslöts, att hvilken som helst inom riket, i Stockholm eller landsorten boende legitimerad läkare eller apotekare, som betalar årsafgift, är ledamot af Sällskapet. Detta stadgande gällde dock ej längre än till 1835, då man återgick till 1828 års bestämmelser.

I slutet af 1834 beslöt Sällskapet välja en ordförande, men detta berättas bäst i nästa kapitel.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Någon förteckning öfver Sällskapets ledamöter utgafs ej under denna tidrymd. Emellertid finner man, att antalet ledamöter småningom ökades, så t. ex. betalades under arbetsåret 1823—1824 årsafgift af 68 Stockholmsledamöter, under arbetsåret 1831—1832 af 85 sådana. Landsortsledamöternas antal ökades ock genom inval: den under åren 1830—1835 gällande bestämmelsen, att hvarje landsortsläkare eller apotekare, som betalade årsafgift, var ledamot af Sällskapet, lockade ej många; i Årsber. 1835 uppgifves att endast sex landsortsledamöter erlagt afgift.

Om antalet af mera aktiva, i besluten deltagande ledamöter kan man få en föreställning genom uppgifterna, att i omröstningen

¹⁾ Dagen ej bekant, då protokollen för detta år äro förkomna.

om boställsvåning åt sekreteraren den 5 nov. 1822 deltog 28 ledamöter, vid valet af bibliotekarie den 15 mars 1831 afgåfvos 26 röster, och i det viktiga beslutet angående inrättande af ordförande-ämbetet den 9 dec. 1834 deltog 23 ledamöter.

Bland invalda ledamöter under denna tid voro de framstående vetenskapsmännen, botanisten och statsekonomen C. A. Agardh (1785—1859) samt zoologen Sven Nilsson (1787—1883) vidare den svenska gymnastikens skapare P. H. Ling (1776—1839).

Till utländska ledamöter under denna tid invaldes bland många andra de franska kirurgerna J. D. Larrey och G. Dupuytren, den engelska kirurgen B. Brodie, den engelske läkaren R. Bright (skildraren af morbus Brightii), auskultationens upptäckare fransmannen R. T. H. Laënnec, den tyska kirurgen L. Dieffenbach, den finska epidemiologen I. Ilmoni, de tyska fysiologerna Johannes Müller och J. E. Purkinje.

Sällskapet stadgar tala ej förrän 1851 om *hedersledamöter*. Icke desto mindre valdes redan den 10 aug. 1830 den svenska ministern i Paris, grefve G. LÖWENHIELM till Sällskapets hedersledamot. Orsaken härtill är att söka däri att Löwenhielm under många år hjälpt Sällskapet med dess inköp af böcker och tidskrifter i Paris och äfven själf riktat Sällskapets bibliotek med värdefulla gåfvor.

G. K. F. LÖWENHIELM, f. 1771, svensk minister i Wien 1816—1817, i Paris 1818—1856, död 1856.

Likaledes invalde Sällskapet den 4 juni 1833 två utländska hedersledamöter, de båda berömda kirurgerna, österrikaren J. N. RUST och tysken C. F. VON GRÆFE.

Af Sällskapets stiftare dö tvenne under denna period, Gadelius och Hagströmer. Den ledande kraften inom Sällskapet under denna tid är utan all fråga Trafvenfelt. Vid hans sida framträda andra framstående män, både äldre och yngre, men Trafvenfelt reser sig öfver dem alla. Hans utomordentliga kraft, hans stora klokhet och hans själfuppooffrande verksamhet för Sällskapet göra ock, att han utan vidare af alla betraktas såsom Sällskapets verkliga styresman.

I den nybildade Kommittén insattes Sällskapets främste män. De kvarlevande stiftarna invaldes alla i densamma, men Hagströmer afsade sig platsen på grund af ålder och sjuklighet; Gadelius tillhörde Kommittén till sin död 1827; Gistrén, Trafvenfelt och Berzelius sutto i densamma hela denna period, så ock Carlander. Kommittén fick snart ett ganska betydligt verksamhetsområde och öfvertog

särskildt i stort sedt den ekonomiska förvaltningen, från 1825 bestämde Kommittén i regeln Sällskapets bokinköp.

Några nya ämbeten inom Sällskapet tillkommo icke under denna tid. Det tyckes nu vara vanligt att sekreteraren uppträder å Sällskapets vägnar, då så skall vara, t. ex. för att aftacka en afgående bibliotekarie, för att hälsa en utlänning o. s. v.; om någon frivillig ordförande hör man nu ej talas, såsom under Sällskapets första år. Under denna tid voro följande *ämbetsmän* ¹⁾ inom Sällskapet:

Sekreterare.

4. E. GADELIUS 6 okt. 1818—2 okt. 1821.
5. C. J. EKSTRÖM 2 okt. 1821—6 okt. 1829.
6. C. W. H. RONANDER 6 okt. 1829—13 jan. 1835.

C. W. H. RONANDER f. 1794, kir. mag. 1819, med. dr 1822. Öfverläkare vid Danviks hospital 1821—1831, adjunkt i teoretisk medicin och kirurgi vid Karolinska institutet 1827—1835, tit. professor 1833, öfverläkare vid Serafimerlasarettet 1831—1840, konsultativ läkare dårsammastädes efter 1840, död 1847.

Ronander var en begåfvad man med sinne för vetenskaplig forskning. Han är den förste som erhållit ett vetenskapligt pris af S. L. S., och han är den förste, som hos oss skilt tyfoidfebern ur den obestämda hopgyttring af febersjukdomar, som förut var beskrifven i medicinska böcker (till dessa saker återkommer jag längre fram).

Huss var Ronanders lärjunge och satte honom synnerligen högt (äfven härom mera i det följande).

Bibliotekarier.

5. C. J. EKSTRÖM 27 aug. 1816—4 maj 1819.
6. J. BERGGREN 4 maj 1819—13 juli 1819.

J. BERGGREN f. 1788, fil. mag. 1808, med. dr och kir. mag. 1813, lektor i filosofi vid Kalmar gymnasium 1819—1821 och lektor i matematik dårsammastädes 1821—1835, död 1844.

7. C. W. H. RONANDER 13 juli 1819—5 okt. 1819.
8. D. EKELOUND 5 okt. 1819—9 aug. 1825.

D. EKELOUND f. 1793, med. dr och kir. mag. 1817, fattigläkare 1819, öfverläkare vid Garnissonssjukhuset 1823, assessor i Sundhetskollegium 1830, medicinalråd 1841, tog afsked från sistnämnda befattning 1858, död 1879.

Ekelund var en god läkare, en duglig ämbetsman och en verksam ledamot af S. L. S. Efter koleraåret 1834 erhöill han 1835 en gulddosa med inskrift: Af Stockholms innevånare för nitisk omsorg under farsoten 1834.

¹⁾ Forts. fr. sid. 115 och fr. sid. 154.

9. M. C. RETZIUS 9 aug. 1825—15 mars 1831.

10. J. J. BJÖRKMAN 15 mars 1831—1 okt. 1833.

J. J. BJÖRKMAN, f. 1800, fil. mag. 1823, med. lic. 1826, kir. mag. 1828, med. dr 1833, adjunkt i naturalhistoria vid Karolinska institutet 1828, bataljonsläkare 1836, reg:tsläkare 1855, död 1874.

11. A. E. SETTERBLAD 1 okt. 1833—6 okt. 1835.

A. E. SETTERBLAD, f. 1800, med. lic. och kir. mag. 1829, med. dr 1835, hofmedikus 1834, lifmedikus 1835, regtsläkare 1840, död 1858.

Var under året 1831 utsänd af regeringen till Ryssland och Finland för att studera koleran.

Sammankomster, samkväm, hyllningsgärder.

Sällskapets *sammankomster* under eget tak började den 13 oktober 1818 och fortsattes oafbrutet på vanligt vis. Under kolera-året 1834 sammanträdde Sällskapet från den 26 aug. till den 30 sept. 2 gånger i veckan, tisdag och fredag. Den 1 maj 1832 var sammankomsten inställd. Protokollet för den 1 maj 1821 är affattadt i följande ordalag: »Den första maj 1821 ägde Sällskapet en utomordentlig session å Kungl. Djurgården, der dess ledamöter i godan ro på gammalt vis förtroligt tillsamman firade denna folkfest.»

1819 skänkte Trafvenfelt till Sällskapet ett nytt större sigill, upptagande en man med en Aesculapiistaf i ena handen och en fackla i den andra samt med omskriften: Societatis Medicorum Suecanæ Sigillum 1808.

Årshögtiderna höllas denna tid vanligen kl. 5 eller 6 e. m. De försiggingo fortfarande i Vetenskapsakademiens hus t. o. m. år 1828, då Akademien inköpte sin nuvarande egendom vid Drottninggatan och flyttade från Stora Nygatan. Åren 1829—1833 firades Sällskapets årshögtider i Frimurareordens hus (nuvarande Birgerjarlartorg 10). Årshögtiden 1834 blef framflyttad med anledning af koleran och firades först den 21 okt., denna gång i Konstföreningens lokal i Hertig Karls palats (vid Gustaf Adolfs torg).

Om några Sällskapets *samkväm* berättas ingenting utöfver hvad det nyss nämnda protokollet för den 1 maj 1821 innehåller. Anledning finnes dock till den förmodan, att liksom förut gemensamma samkväm förekommit efter årshögtiderna.

Med anledning af Weners testamente till Sällskapet föreslog Trafvenfelt den 14 april 1818, att Sällskapet skulle högtidlighålla Weners minne genom en medaljong, porträtt eller skådepenning.

Sedan upplyst blifvit att Serafimerlasarettsdirektionen ämnade genom prof. E. G. Göthe låta *öfver Wenner gjuta en medaljong i järn*, beslöt Sällskapet af konstnären beställa ett exemplar af samma medaljong.

Äfven en annan donator till Sällskapet, C. H. Wertmüller, blef af Sällskapet hedrad på liknande sätt.

C. H. WERTMÜLLER, f. 1752, med. dr 1779, prov.-läkare i Stockholms län 1782—1794, innehade apoteket Lejonet i Stockholm 1794—1798, död 9 april 1829.

Wertmüller testamenterade till Sällskapet den betydande summan af (10,000 Rdr B:co =) 15,000 kronor. Till tacksamhet härför lät Sällskapet år 1829 den nämnde konstnären, E. G. Göthe, *öfver Wertmüller modellera en medaljong i brons*.

De två medaljongerna öfver Wenner och Wertmüller uppsattes i Sällskapets samlingssal en trappa upp i huset Jakobsgatan 19.

Då *Gadelius* år 1821 för andra gången nedlade sekreterarebefattningen, öfverlämnade Sällskapet till honom såsom en gärd af tacksamhet *en minnesgåfva* bestående af två skålar och ett sockerskrin af silfver.

Såsom ofvan (sid. 34) är berättadt, läto Sveriges läkare år 1821 E. G. Göthe utföra *en marmorbyst af Hagströmer*, hvilken öfverlämnades till den senare för att uppsättas i Karolinska institutet. Oaktadt det icke är omtaladt i protokollen, har säkerligen S. L. S. igångsatt insamlingen till bysten, ty af de insamlade medlen

25. Medaljong i gjutjärn (af E. G. Göthe) öfver M. L. Wenner. Tillhör S. L. S.

26. Medaljong i brons (af E. G. Göthe) öfver C. H. Wertmüller. Tillhör S. L. S.

(2,181,13 kronor) gick öfverskottet 556,63 kronor till S. L. S:s kassa.

1825 inbjöds Sällskapet att deltaga i en insamling för åstadkommandet af en *minnesvård öfver* den berömda kemisten *C. W. Schéele*; en byst i hvit marmor af Schéele blef 1827 uppsatt i Köpings kyrka (halfva öfverskottet af denna insamling gick till Sällskapets kassa med 65,29 kronor).

Sällskapets ekonomi.

Om Sällskapets *husköp* är ofvan berättadt, samt huru Hagströmer, Trafvenfelt och Gistrén genom sina gåfvor till Sällskapet möjliggjorde det. En Sällskapets, utanför detsamma stående gynnare, biskop Bjurbäck kom äfven nu ihåg Sällskapet och öfverlämnade med anledning af husköpet 75 kronor. Trafvenfelt åtog sig att sköta husets ekonomi och fortsatte härmed till sin död 1835. Tack vare det billiga pris, som Sällskapet själf betalt för huset, och tack vare de hyror som inflöto från de uthyrda lägenheterna, var det en god affär för Sällskapet; hyrorna motsvarade ungefär räntorna och underhållskostnaderna, äfven sedan sekreteraren fått fri bostad i huset, hvarom mera strax.

Sällskapets *inkomster* för öfrigt voro af samma art som under föregående period.

Sällskapet hade i åtskilliga år okvaldt åtnjutit sitt 1816 beviljade *statsanslag* å 750 kr. årligen, då Sundhetskollegium den 10 nov. 1829 i en skrifvelse meddelade Sällskapet, att Kammar-rätten hos Kollegium anhållit om redogörelse för de allmänna medel som Sällskapet sedan 1816 uppburit. Med anledning däraf beslöt Sällskapet att Sällskapets räkenskaper för de gångna åren skulle delgifvas Sundhetskollegium; men Kommittén beslöt tillika den 22 dec. 1829, att det svar borde lämnas, att Sällskapet ansåg någon redovisning sig icke åligga, emedan Kungl. Maj:ts nådiga bref hvarken ålagt Sällskapet att detta anslag på något bestämdt sätt använda eller att därför redovisa. I ett bevaradt koncept till skrifvelse från S. L. S. till Sundhetskollegium meddelas, att statsanslaget användts såsom bidrag till inköp af böcker och till tryckning af Sällskapets skrifter, men icke på långt när varit tillräckligt för dessa utgifter, som till större delen bestridts af Sällskapets medel; hvarjämte hemställes, huruvida icke den kontroll, som Sällskapet själf utöfvar genom sina revisorer, erbjuder tillräcklig säkerhet för statsverket, att det gifna statsanslaget rätt

användes. Den 25 maj 1830 mottog Sällskapet från Sundhetskollegium en afskrift af Kammarrättens beslut i ärendet, hvarigenom Sällskapet befrias från specifik redogörelse för det af allmänna medel utgående anslaget, men ålägges att årligen till Sundhetskollegium insända ett intyg af Sällskapets revisorer, att nämnda anslag blifvit till det afsedda ändamålet användt.

Årsafgiften var oförändrad 7 kr. 50 öre, men många ledamöter betalade dubbel afgift; för landortsledamöterna var årsafgiften fortfarande frivillig. Äfven under denna period inkommo en del frivilliga afgifter, så t. ex. betalade kommerserådet (Galléen (en man från den Carlanderska Societeten) under många år en afgift af 50 kronor.

Trafvenfelts årliga gåfva, hans vaccinationsarfvode, stort 150 kronor, som förut gått till arfvode åt bibliotekarien, gick nu, sedan denna fått fri bostad, in till Sällskapets kassa. Efter husets inköp gick denna summa till räntebetalning å de 3,000 kronor, som Trafvenfelt på vissa villkor skänkte Sällskapet (se sid. 175).

Genom testamente af A. F. Wedenberg erhöll S. L. S. 1828 en summa af 750 kronor. För att bäst motsvara gifvarens ädla afsikt beslöt Sällskapet att denna summa skall, under namn af *Wedenbergska bokfonden* såsom orubbligt kapital förräntas, och att endast dess årliga afkastning användes till inköp af böcker.

Den största gåfva, som Sällskapet under det gångna seklet fått mottaga för egen räkning, erhöll Sällskapet 1829, då *Wertmüller* till detsamma *testamenterade 15,000 kronor*, hvilka kommo Sällskapets kapitalfond till godo. Enligt uppgift af J. Levertin (Nya Handl. Bd XI s. 248) var det Trafvenfelt, som förmått Wertmüller att göra denna donation. Sällskapet, som endast hade en obetydlig skuld på huset, blef genom denna gåfva kapitalist. Man kan säga, att genom Wertmüllers gåfva grundades den goda ekonomiska ställning, som Sällskapet sedan bibehöll, och hvarigenom Sällskapet, trots sina små årsafgifter, haft förmåga att med hjälp af statsanslaget bära de stora utgifter, hvilka utgjorts af bokinköp och af kostnaderna för offentliggörandet af en massa skrifter, som i många år gått med ständig förlust.

Sällskapets största *utgifts*post var biblioteket, så t. ex. gick denna post redan arbetsåret 1819—1820 till öfver 1,500 kronor, arbetsåret 1831—1832 belöpte den sig till nära 1,700 kronor. Äfven utgifvandet af Sällskapets skrifter slukade rätt betydliga summor.

Vaktmästarens lön ökades 1830 till 150 kronor.

Då Sällskapet 1818 flyttade till Wenerska huset, fick *bibliotekarien* två rum till bostad där. Oaktadt Trafvenfelt i sin pro-

memoria till Wenner likasom Wenner i sitt testamente tänkt på bostad åt sekreteraren, blef det sålunda bibliotekarien som först fick boställsförmån. I och med detsamma upphörde det arfvode af 150 kronor, som bibliotekarien åren förut åtnjutit. Då bibliotekariens arfvode nu utgick i form af fria rum, så blef det icke blott en rättighet för bibliotekarien att begagna dem, utan det blef på samma gång också en skyldighet. Detta var ännu ej stadgad, men det framgår däraf att såväl Ekelund 1825 som M. Retzius 1831 nedlade bibliotekariebefattningen, emedan de ej längre kunde bo kvar i huset.

Trafvenfelt, som aldrig tröttnade att tänka för Sällskapet, glömde ej heller bort *sekreteraren* och hans arbete för Sällskapet. Den 13 okt. ingaf han till Sällskapet följande skrifvelse:

»Vördsam Anmälan.

Hr Lagman Schöne, har i egenskap af Utredningsman uti Framl. Lif-medici Wenners Sterbhus, lemnat mig 100 R:dr B:ko, uti Läkarearfvode för den tillsyn jag lämnade sal. Wenner under hans sista sjukdom, hvarjemte jag emottagit af Hr Lagmannen och qvitterat en summa af 50 Riksd. Banko såsom arfvode för liköppningen.

Beträffande läkarearfvodet, anser jag mig så mycket mindre böra behålla det för mig sjelf, som det strider emot min vana och öfvertygelse, att emottaga sådant af kamrater, helst jag icke ensam var hans Läkare, utan deltog på hans begäran, sedan jag sjelf tillfrisknat, uti hans Läkare-vård, i samråd med Hrr Gistrén, Westman, Carlander, v. Schulzenheim, Blad, m. fl. af hans vänner och kamrater, hvilka ofta besökte honom och meddelade deras tankar.

Hvad åter liköppningsarfvodet beträffar, så enär Vaktmästaren för sin befattning dervid genast blifvit betald, och 5 eller 6 af den afidnes kamrater jemte mig förättade liköppningen, anser jag mig icke tillständigt att af det anslagna arfvodet behålla min andel, äfven, som jag, under förmodan af en consensus præsumtus, å mina medintressenters vägnar derifrån har afstått.

Jag anhåller altså, att härmedelst få öfverlämna dessa 150 Rdr till Sällskapets kassa, och att till deras användande få lemna ett välment förslag.

Vid hvad jag nu ämnar anmäla utbeder jag mig Herrarnes deltagande i allmänhet, samt tillstår och förklarar upriktigt och okonstladt för den bland Eder, som min anmälan synes angå, att den ingalunda motiveras af personlighet, utan af rent intresse för saken och för Sällskapets bästa. Jag vet af egen erfarenhet huru mycken tid Sällskapets tilltagande göromål uptaga för dess Secreterare — jag vädjar ock till Vår sista vördade och saknade Secreterares erfarenhet deraf; — och då Hr Gadelius, som Lärare, har göromål att bestrida och dessutom måste genom praktik söka sin utkomst, är det temmeligen påtageligt att ehuru väl han än må använda alla stunder, hans ledighet blir ringa och att den nästan alldeles åtgår till Secreteriatets bestridande. Jag hoppas att Hr Gadelius ej misskänner min öfvertygelse om hans stora förmåga till den befattning han endast af nit för vettenskapen och för Sällskapets ändamål sig å nyo påtagit — och hvarpå han dessutom förut lämnat så lysande prof; men jag frågar Eder, Mina Hrr, om det väl är Sällskapet värdigt att emottaga denna uppoffring af en enda Ledamots tid och lediga stunder

utan att derföre erbjuda någon ersättning, vore den ock ringa, när den står i Sällskapetets förmåga. Och som nu de sednare 2:ne Åren, Sällskapetets inkomster öfverstigit utgifterna med 3 å 400 Riksdaler, ehuru i år reparationer och utgifter af andra slag medtagit betydliga summor, så vågar jag föreslå: Att Sällskapet erbjuder Dess Sekreterare 300 Rkdr årligen i hushyremedel, räknadt från den 1 Oct. detta år, till dess Sällskapet kunde komma i tillfälle att upplåta åt honom Våningen ofvan på den Sällskapet nu disponerar.

I händelse af bifall till denna hemställan, anslår jag de nu lämnade 150 Rdr till halfva års-hyran i annat fall förbehåller jag mig att få disponera dem som jag för godt finner, för Sällskapetets räkning.

Stockholm den 13 October 1818.

Carl Trafvenfelt.

Af ofvanstående skrifvelse framgår, att Trafvenfelt redan 1818 har i tankarna att skaffa Sällskapet våningen ofvanpå den som Sällskapet erhållit, d. v. s. han har väl redan nu planer på att Sällskapet skall köpa huset. Gadelius, som nu var sekreterare, afböjde Trafvenfelts förslag om hushyremedel, och förklarade att han för sin del, till dess kassan finge större tillgångar eller det föreslagna bostället möjligen skulle kunna åt sekreteraren upplåtas, ansåge att förslaget kunde hvila, då intet annat skäl nu än fordom föränlett honom att oafbrutet använda sin förmåga till vetenskapens fullkomnande och Sällskapetets bestånd. Sällskapet beslöt att låta Trafvenfelts förslag hvila tills vidare. Sällskapet beslöt sedermera, på förslag af Trafvenfelt, att använda de af denne skänkta (150 Rdr B:co =) 225 kronorna till belöning för svar på ett uppgifvet prisämne; härom berättas i en senare afdelning af detta kapitel.

Huru frågan om bostad åt sekreteraren sedermera utvecklade sig, finner man bäst genom att ta kännedom om följande skrifvelse från Trafvenfelt, ingifven den 15 oktober 1822:

Då jag, på sätt och af de skäl hosföljande anmälan närmare innehåller, d. 13 oct. 1818 föreslog hushyre-medel för Sällskapetets Sekreterare intill dess Sällskapet kunde komma i tillfälle att till honom upplåta våningen ofvanpå den Sällskapet då disponerade, förklarade Sällskapetets d. v. Sekreterare Hr. Gadelius, att, fastän det ej kunde undfalla Sällskapet att han genom en ansvarsfull lärarebefattning och en vidsträckt och mödosam praktik upptagen, endast ägde sina lediga stunder öfriga för Sekreteriatets bestridande, hade likväl intet annat motiv nu än fordom ledt hans förnyade beslut att efter sin förmåga befordra vettenskapen och Sällskapetets förkofran. Sällskapet, som fann att denna fråga fordrade någon tids öfverläggning, beslöt att den skulle hvila tills vidare. Följande året, d. 27 april, då genom d. v. Bibliotekariens bortresa, fråga uppstod om hans efterträdare, anhöll Hr. Gadelius att Sällskapet täcktes fästa sin uppmärksamhet vid det förordnande eller åtminstone den önskan afledne Lif-Medicus Wenner yttrat uti sitt testamente så lydande:

»12:o. Våningen i trappa upp, med dertill hörande lägenheter i huset N:o 7 Qvart. Johannis, vid nya Kungholmsbrogatan upplåtes till det här i

staden inrättade Svenska Läkare-Sällskapet, att till sina sammanträden och hvad Sällskapet kan själf behaga, i anseende till boningsrum för sin Sekreterare vidare förordna, begagna och disponera», och Hr. Gadelius ansåg för sin skyldighet att för en Sekreterare som kunde begagna de boningsrum som vore att tillgå, reservera denna förmån, som grundar sig på Testators önskan, Sällskapets behag och Sekreterarens förmodade rättighet till Sällskapets välvilja. Ett rum vore dessutom af högsta vikt för de tryckta Handlingarnas och årsberättelsernas förvarande och för de många göromål Sekreteraren äro anförtrodda. Sällskapet uppsköt afgörandet af denna fråga till Sällskapets nästa sammankomst, den 4 derpå följande maj, då Sällskapet ansåg denna viktiga fråga om rum för dess Sekreterare, som Hr. Gadelius ytterligare grundade på mitt förenämnda Memorial af d. 13 oct. 1818, kunna uppskjutas till dess fråga blir om en ordinarie Bibliotekaries antagande, och öfverlämnade emellertid åt Sekreteraren att med Sällskapets då tjenstförrättande Bibliotekarie öfverenskomma huru bästa sättet blefve att förvara Sällskapets Handlingar och acta, samt om ett tjenligt arbetsrum för Sekreteraren och boningsrum som äro tjenliga för Bibliotekarien. Hr. Gadelius yttrade härvid, att han icke talt för sin person utan för Svenska Läkarsällskapets Sekreterare; att han således för en blifvande Sekreterare härigenom reserverat en rättighet, som han för sin person för det närvarande kunde till en del efterlåta, och att han således hoppades att han enligt Sällskapets önskan, till dess frågan åter förekomme, kunde med Bibliotekarien derom öfverenskomma.

Ehuru väl, då Sällskapet behagade gilla det af mig den 25 januari 1820 föreslagna prisämne: en pharmacologisk och terapeutisk förklaring öfver 5 edition af Pharmacopœa Svecica, jag till pris för detta arbete disponerade de 150 Rdr B:ko jag förut till hushyremedel åt Sekreteraren anslagit, och detta pris nu blifvit vunnit, anser jag icke allenast samma utan äfven ännu större skäl vara för handen för Sällskapet att åtminstone erbjuda sin Sekreterare fria boningsrum, enär Sällskapet nu mera äger hela huset för så förmånliga betalningsvilkor att inkomsterna för detsamma nu öfverstiga utgifterna med 196 Rdr B:ko, men om den våning Sekreteraren nu bebor och därför betalar 220 Rdr undantages, uppkommer endast en brist af 23: 16 Rdr B:ko, som är en vida mindre summa än beloppet af de förut brukeliga honorarierna eller kalasen vid Sekreterarens afgång. Jag anhåller att nu få erinra om detsamma som då jag förra gången hade äran göra detta förslag, att alldeles inga personligheter dertill ledt mig, utan endast och allenast mitt oföränderliga nit för Sällskapets bästa och jag vågar tillägga för Sällskapets värdighet, då det är utan exempel att någon mer eller mindre vettenskaplig association, Akademi eller Sällskap tillåter sig att till den grad, utan någon lön eller förmån, begagna en Embetsmans tid och möda. Jag anhåller ödmjukligen, att detta förslag, som nu på 5:te året torde hafva hvilat ut tillräckligen, måtte tagas i öfvervägande och sedermera afgöras.

Stockholm den 15 October 1822.

Carl Trafvenfelt.

Trafvenfelts förslag diskuterades vid ett par sammanträden; han själf, Carlander och von Weigel talade för detsamma, under det att Cederschjöld, Dahl och Gistrén talade emot förslaget. Sällskapet beslöt den 5 november 1822 med 23 röster mot 5, att

Sällskapets sekreterare skulle tillsvidare eller så länge Sällskapets finanser det medgifva få hyresfritt bebo våningen två trappor upp i Sällskapets hus. Dåvarande sekreteraren Ekström hade sedan den 1 okt. 1821 bebott våningen, men mot en årlig hyra af 330 kronor. Den åt sekreteraren anslagna våningen var till sin anordning fullkomligt motsvarande den af Wenner skänkta våningen före omändringen af densamma (se pl. 24).

En följd af Sällskapets vidlyftigare ekonomi var, att sekreteraren alltifrån 1823, vid revisionsberättelsens föredragande, för Sällskapet afgaf en summarisk kassaredogörelse. En annan följd var, att Sällskapet 1821 inköpte en järnkista med två lås till förvarande af Sällskapets dyrbaraste handlingar; nycklarna till de två låsen innehades, den ena af Trafvenfelt, den andra af sekreteraren.

Bibliotek och öfriga samlingar.

Sällskapets skötebarn under dessa tider var dess *bibliotek*, och man vannlade sig beständigt om dess ökande. Det var fortfarande rätt besvärligt med anskaffande af utländsk litteratur. Några få tyska tidskrifter togos med posten, de franska tidskrifterna och böckerna anskaffades i allmänhet genom den svenska beskickningen i Paris, engelsk litteratur fick man till 1822 genom den engelska konsuln Foy i Stockholm, sedan dels genom den svenska konsuln Tottie i London, dels genom svenska beskickningen i London. De mesta böckerna tog man genom bokhandlare i Stralsund och Greifswald, som sände dem med skeppare till Ystad eller till Stockholm. Trafvenfelt förmedlade under många år Sällskapets bokinköp i Stralsund, såsom vanligt på ett synnerligen oegennyttigt sätt; den 22 dec. 1829 nödgades han anmäla i Kommittén, att han vid ombesörjandet af Sällskapets böcker förlorat 150 thaler, hvarför han hemställde, huruvida han ej kunde få två tredjedelar af denna summa sig ersatt; Kommittén beslöt, att den äskade summan skulle till Trafvenfelt utbetalas, då kassan visade öfverskott.

Sällskapets ledamöter, som voro ute på resor, användes ock som skaffare åt biblioteket, så Berzelius i Paris 1818, så Ekström i Paris och London 1820 och 1821. Ekström låter anmäla i Sällskapet den 25 juli 1820, att han skall sända de för Sällskapet uppköpta böckerna »med det fartyg, som i september skall hämta Carl den XIII:s staty i Havre».

På bokauktioner inköpas mycket böcker, genom gåfvor förvärvas mera. Den största gåfvan under denna tid utgjordes af

en boksamling på 700—800 band som 1827 kom Sällskapet till handa genom testamente af P. C. Tillæus. Likaså skänkte Hedin 1820 ett stort antal äldre medicinska böcker.

Sällskapet uppträdde också som gynnare af den inhemska litteraturen; 1822 prenumererade Sällskapet på 50 exemplar af Sacklén's Läkarehistoria, första delen, liksom 1823 och 1824 på 25 exemplar af den andra delens båda häften (1825 skänkte S. L. S. ett exemplar af boken åt Sundhetskollegium).

Såsom förut nämnts hade Carlander ifrat för sammansläendet af Sällskapets och Karolinska institutets boksamlingar. Ett steg i denna riktning togs 1823, då Kommittén vid sammankomsten den 4 mars föreslog, att Sällskapet skulle *öfverlämna* sina böcker till *Karolinska institutets bibliotek*, dock med vissa undantag, svenska arbeten och journaler, och med fullkomlig säkerhet för Sällskapet att desamma lika fritt som hittills begagna och, om framdeles så skulle äskas, dem återbekomma. Hagström, som var Institutets inspektor, hade uppsatt följande promemoria, som vid sammankomsten föredrogs:

1:o Carolinska Medico Chirurg. Institutet emottager från Svenska Läkare Sällskapet de Böcker och skrifter som Sällskapet vill ditlämna; I synnerhet sådana hvilka Institutet icke förut äger i sin Boksamling; hvilka egentligen äro vetenskaplige och Läro-böcker; och som en af Sällskapet utsatt tillräckelig tid redan varit i Sällsk. Bibliothek tilgängelige.

Sällskapet behåller däremot alla Journaler, Repertoria m. m. med ett ord alla de Böcker til hvilka en practicerande Läkare kan behöfva ett oftare tilträde.

2:o Dessa Böcker skola vara teknade med Sällskapets stämpel och på dem en förteckning in 2:lo. På det ena Exemplaret skrifver Inspector sitt mottagningsbevis, hvilket Exemplar lämnas till Sällsk. att där förvaras; det andra Exemplaret blir qvar vid Institutet, såsom Catalog på Sällskapet tilhörige böcker.

3:o Sällskapets till Institutet lämnade Böcker sättas på särskilte hyllor, utan att med Institutets Böcker förblandas, på det att Sällskapet, när det så för godt finner måtte med lätthet kunna dem inventera, hvilket minst bör ske hvar 5 år, samt genast vid timat Inspectors ombyte vid Institutet; Böcker i hvarje särskilt vetenskapsgren sättas så mycket möjligt är för sig.

4:o Dessa Böcker nyttjas och utlånas lika som Institutets böcker, eller efter de regler Sällskapet stadgar.

5:o På de utlånte håller Inspector en lika noga förteckning som på Institutets egne utlånte Böcker.

6:o Då nya Böcker från Sällskapet lämnas eller någre af Sällskapet återtagas, antecknas alltid sådant i Catalogen.

Sällskapets skrifna protokoll för samma dag, den 4 mars 1823, innehåller endast, att Kommitténs förslag godkändes, samt

att sekreteraren och bibliotekarien skulle öfverlägga med Institutets inspektör angående ett detaljeradt reglemente för handhafvandet af böckerna, hvaröfver Sällskapet sedermera ville definitivt yttra sig. Huruvida det sista beslutet har ledt till någon påföljd, vet man ej; i de bevarade protokollen återkommer ej frågan om ett sådant reglemente, men härvid är att märka, att de skrifna protokollen för 1826—1829 äro bortkomna, och att de tryckta årsberättelserna för dessa år innehålla endast obetydligt om Sällskapets mera enskilda angelägenheter.

I den tryckta Årsberättelsen, afgifven den 7 okt. 1823, framlägger sekreteraren (Ekström) Sällskapets beslut i frågan med följande ord:

»I afsigt att i möjligaste måtto bidraga till bildandet af ett fullständigt Medicinskt Bibliothek i hufvudstaden, så att vettenskapsmannen på ett ställe måtte finna samladt hvad han i en eller annan vettenskapsgren önskar vinna upplysning om, och för att icke genom samma böckers inköp på tvenne ställen, minska tillgångarne för ett sådant Bibliotheks ökande i det hela, har Sällskapet beslutat, att till en början öfverlemna en del af dess stående Bibliothek till Kongl. Carolinska Institutet, för att därstädes uppställas och till utlåning begagnas, samt att hädanefter vid böckers införskrivande och uppköp rådföra Institutets Inspector, så att boksamlingen kompletteras efter en gemensam plan, och inga böcker å ena stället requireras, hvilka på det andra finnas; kommande sedermera aflemnandet af böcker från Sällskapet till Institutet årligen att göras, med undantag af journaler, hvilka alltid i Sällskapets Bibliothek qvarstanna, och med öppen rättighet för Sällskapet, att, om så tjenligt finnes, återtaga de sålunda hos Institutet deponerade böcker.»

En del böcker öfverlämnades 1823 till Institutet, och detta synes ha upprepats en följd af år. Jag har förgäfvets både i Sällskapets och i Institutets bibliotek sökt skaffa mig upplysningar angående mängden af de böcker, som Sällskapet sålunda deponerat hos Institutet. Jag återkommer till frågan i nästa kapitel.

Öfver Sällskapets boksamling hade från början upplagts handskrifna kataloger. 1820 beslöt Sällskapet trycka en förteckning; denna utarbetades af d. v. bibliotekarien Ekelund och utkom 1820 under titel Förteckning på Svenska Läkaresällskapets boksamling 8:o, 116 sidor. 1825 utkom af trycket en Fortsättning af Förteckningen på Svenska Läkaresällskapets boksamling, 8:o, sid. 117—246, utan angifven tryckort och tryckår; äfven denna fortsättning är författad af Ekelund.

Pappersknifvar tyckas ha varit tämligen nymodiga vid denna tid, 1820 föreslå biblioteksrevisorerna i sin berättelse, att »fyra

smärre knifvar med breda blad skola köpas att skära upp nya böcker och tidningar, så att bladen ej skadas när de med fingrarna öppnas».

27. *J. W. Dalman*

(Efter fotografi.)

Sällskapets *samling af porträtt* ökades genom gåfvor af Hedin och andra. Den 9 nov. 1819 beslöt Sällskapet prenumerera på ett exemplar af ett porträtt som Hedin ämnade ge ut öfver G. F. Du Rietz; d. 1 febr. 1820 var porträttet kommet och visades i Sällskapet, Hedin skänkte sedan detsamma åt Sällskapet ¹⁾.

Sällskapets anatomiska, farmaceutiska m. fl. samlingar blefvo kvar på Institutet, då Sällskapet flyttade därifrån 1818. Emellertid tycktes man icke ha riktigt reda på, huru man hade det, ty i Kommitténs protokoll för den 24 jan. 1820 står antecknadt, att Sällskapets *materia medica-sam-*

ling saknas, att den förmodligen finnes kvar på Institutet och skall eftersökas; huruvida den blef funnen, förmåler inte historien.

Den enda af sina naturhistoriska samlingar, som Sällskapet tog med sig från Institutet, synes vara det herbarium, som Sällskapet erhållit af Trafvenfelt 1816. Sällskapet beslöt 1820 på förslag af Dalman att anlägga ett herbarium bestående af svenska och utländska officinella växter och uppdrog åt Dalman att för sådant ändamål ur Sällskapets herbarium uttaga lämpliga växter och föreslå öfriga till utbyte.

J. W. DALMAN, f. 1787, med. dr 1817, intendent vid Vetenskapsakademiens zoologiska museum 1818, adjunkt och botanices demonstrator vid Karolinska institutet 1819, professor i botanik och naturalhistoria darsammastädes 1827, död 1828.

¹⁾ Jag nämner denna obetydliga sak, emedan J. Leverlin (Nya Handl., Bd. 11, sid. 200) berättat den på ett vilseledande sätt.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Den som redan nu träder i förgrunden bland Sällskapets vetenskapligt arbetande ledamöter är Anders Retzius; först under nästa tidsperiod når han dock till fullo den ställning såsom Sällskapets vetenskapliga ledare, som han sedan i lång tid innehade.

ANDERS ADOLPH RETZIUS föddes i Lund den 13 okt. 1796, fadern var prof. A. J. Retzius. Han blef student 1812, med. kand. 1817, med. lic. 1818, bataljonsläkare samma år, med. dr 1819, lärare vid den då nyinrättade Veterinärinrättningen i Stockholm 1820, professor darsammastädes 1823.

Huru det tillgick, då A. Retzius 1824 kom som lärare till Karolinska institutet, därom berättar hans son, G. Retzius på följande sätt ¹⁾.

A. Retzius hade fungerat såsom opponent på en afhandling om ögat af N. Åkerman (som var anatomie prosector vid Institutet). Efter disputationen kom Berzelius, som åhört densamma, fram till Retzius och yttrade: Herrn är vår man, just den som vi söka efter, Herrn skall blifva professor i anatomi ²⁾ vid Karolinska institutet. Retzius genmålde att det icke vore honom möjligt; han kunde icke lefva på den ytterst ringa lön, som var anslagen åt denna professur; han hade större lön vid Veterinärinrättningen. Det skola vi nog arrangera, svarade Berzelius. Herrn skall få platsen på förordnande, uppbära sin förra lön, men tjenstgöra hos oss, ty det är ännu viktigare. Retzius lät öfvertala sig, så mycket hellre som verksamheten vid Karolinska institutet lockade honom ännu mera.

A. Retzius blef sålunda t. f. anatomie professor vid Institutet 1824, 1830 blef han tillika, efter Hagströmers död, t. f. inspektor darsammastädes, 1839 blef han professor i anatomi vid Konstakademien, 1840 blef han ordinarie anatomie professor och inspektor vid Institutet. Företog ett flertal utländska resor i vetenskapligt ändamål och var ledamot af ett större antal vetenskapliga samfund. Han afled den 18 april 1860.

Inom dessa enkla yttre data rymmes en utomordentligt rik och fruktbärande lifsgärning.

Som vetenskapsman tillhör han de främsta i vårt land. Inom alla delar af anatomen har han forskat, och inom alla delar af

¹⁾ Skrifter i skilda ämnen af Anders Retzius, utgifna af Gustaf Retzius. Stockholm 1902, s. 101, noten.

²⁾ Professuren var ledig efter Hagströmer, som tagit afsked 1823.

densamma har han gjort betydelsefulla upptäckter. Så har han bland mycket annat funnit anastomoserna mellan vena portasystemet och hållädersystemet, har han upptäckt mekanismen vid aortavalvlernas tillslutning, han har gjort viktiga undersökningar öfver femte och sjunde nervparens ursprung från hjärnan; ligamentum fundiforme Retzii och cavum prævesicale Retzii äro af honom upptäckta och bevara hans namn. Inom histologien har han gjort vackra upptäckter öfver benväfnaden och öfver tändernas struktur. Under sina ihärdiga mikroskopiska arbeten skadade han i midten af 1830-talet sina ögon, så att han ej längre kunde så som han velat fullfölja långvariga histologiska undersökningar. Detta lände säkerligen histologien till skada, men det lände medelbart en annan vetenskap, etnologien till så mycket större båtnad. Retzius ägnade sig så mycket ifrigare åt makroskopiskt-anatomiska undersökningar och började särskildt sysselsätta sig med kraniologi. I slutet af 1830-talet började han sina forskningar öfver svenskarnas hufvudskålsform, vid skandinaviska naturforskaremötet i Stockholm 1842 höll han sitt bekanta föredrag: Om formen af Nordboernas kranier, hvilket gjorde epok i antropologien. Sina kraniologiska undersökningar fortsatte han alltjämt, och han kan betraktas såsom den moderna antropologiens grundläggare.

Omständigheterna gjorde, att Anders Retzius blef nödgad att äfven sysselsätta sig med fysiologien och den patologiska anatomen. Då Karolinska institutet organiserades, inrättades en professur i teoretisk medicin, som uppdrogs åt Gadelius. Denne hade undervisningsskyldighet i fysiologi och särskildt i patologisk anatomi, och han förrättade obduktionerna på Garnisonssjukhuset, som var afsedt för undervisningen; Serafimerlasarettet blef faktiskt ej förrän 1840 fast förenadt med Institutet, ehuru visserligen undervisning meddelades vid detta lasarett åtminstone sedan 1802. Då Gadelius dog 1827, blef Ekström professor i teoretisk medicin och kirurgi, som professuren då kallades. Ekström var en framstående kirurg, men ej särskildt intresserad af patologisk anatomi; också blef den nyssnämnda professuren omändrad till en professur i kirurgi, hvars förste innehafvare Ekström blef (den förut befintliga professuren i praktisk medicin och kirurgi fick sitt område inskränkt till den praktiska medicinen enbart). På detta vis försvann lärarebefattningen i patologisk anatomi vid Institutet, och först 1855 finna vi änyo en sådan, då v. Düben blef t. f. professor i patologisk anatomi (1858 blef han ordinarie).

Det blef nu Anders Retzius, som på frivillighetens väg åtog sig det dryga arbetet att utom för sin egen vetenskap, anatomen,

äfvén svara för den patologiska anatomien. Under 30 års tid från 1824 till 1853 skötte Retzius obduktionerna vid Serafimerlasarettet, han meddelade då också undervisning i patologisk anatomi åt dem som tjänstgjorde vid lasarettet. Äfvén de rättsmedicinska obduktionerna skötte han ända till 1840.

Såsom lärare vid Karolinska institutet förvärfvade sig Anders Retzius ett vida berömdt namn, hans anatomiska demonstrationer och hans föreläsningar voro mästerliga så till innehåll som form; han vinnlade sig särskildt om hvar och en af sina lärjungar och deras framsteg, i ett bref till Florman af den 2 januari 1827 säger han att han får »så godt som läsa privatissime med flera af de unga herrarna för att hålla dem i arbete»; hans metoder för undervisningen vid dissektionerna kunna anses som oöfverträffliga.

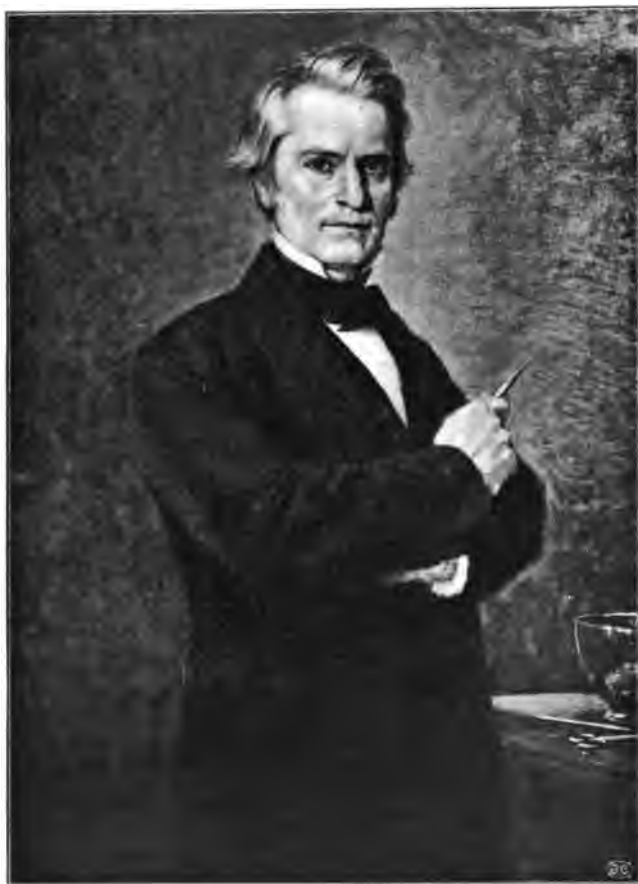
I Svenska Läkaresällskapet blef Retzius invald redan 1819 såsom bataljonsläkare i Skåne. Efter sin flyttning till Stockholm blef han snart en af Sällskapets mest arbetande ledamöter, och en af dem som framlade de gedignaste arbetena. Det muntliga föredraget var hans styrka, för skrifbordet hade han alltid en viss motvilja, och han skref ej gärna stora afhandlingar. I Sällskapet framlade han under årens lopp dels resultaten af sina anatomiska arbeten, dels i främsta rummet massor af patologiskt-anatomiska meddelanden, ofta synnerligen värderika. Det hörde ej till ovanligheterna, att han vid en sammankomst höll fyra, fem eller sex föredrag. Då han ej själf höll föredrag, var han en flitig deltagare i diskussionerna öfver andras föredrag; hans stora kunskaper på medicinens och naturvetenskapernas olika områden, hans lefvande intresse för allt hvad som rörde sig inom dessa områden och hans glänsande, med en för honom egendomlig humor späckade talegåfva gjorde hans diskussionsinlägg synnerligen värdefulla.

Anders Retzius' son, prof. Gustaf Retzius har till Svenska Läkaresällskapet skänkt ett af A. Jungstedt utfördt oljefärgsporträtt (jmf. pl. 28), som framställer A. Retzius såsom föredragande i Läkaresällskapets samlingssal, en trappa upp i Wennerska huset. Han plägade intaga sin plats vid ena ändan af det långa bord, som stod utedefter salens midtlinje. Han är framställd i ett ögonblick, då han under en paus i föredraget samlar sina tankar; han har en pincett i högra handen, och bredvid honom på bordet till vänster står en glasskål med anatomiska preparat¹⁾.

Anders Retzius var en rättskaffens och rättänkande man, han hade en liflig natur, ett eldigt lynne och en kraftig vilja. Han var en öfverlägsen personlighet, som öfverallt gjorde sig gällande.

¹⁾ Skrifter i skilda ämnen af A. Retzius, Stockholm 1902, sid. XXVIII.

Af sina kolleger och lärjungar var han högt uppburen. En af hans minnestecknare, A. Anderson, berättar om honom ett karakteristiskt drag, som förtjänar att här anföras. Då någon gång diskussionen i Läkarsällskapet blef alltför liflig och antog en

28. *Anders Retzius*

(Efter en Svenska Läkarsällskapet tillhörig oljefärgstafla af A. Jungstedt, utförd 1900.)

bismak af skärpa, så begärde Retzius ordet och försökte att genom hvarjehanda anmärkningar, ofta uppblandade med anekdoter, berättade på hans särskilda humoristiska sätt, återställa en behaglig

stämmning, och, säger Anderson, »han kunde vara viss på att äfven i detta sitt lofvärda syfte på ett lysande sätt lyckas».

De af ålder brukliga *konsultationerna* vid sammankomsterna fortsattes, och de ha alltså sin plats i stadgarna. I allmänhet äro de ytterst flyktigt eller icke alls omtalade i protokollen, så att man vet icke mycket om dem. Gadelius föreslog den 8 oktober 1822 en förbättrad ordning vid konsultationerna, och Sällskapet antog den 22 okt. samma år följande, af Carlander, Gistrén och Trafvenfelt utarbetade *ordning för konsultationer*:

1:o. Rådpläningar med Sällskapet om sjuke, antingen desse äro när- eller frånvarande, böra ske skriftligt och innefatta en fullständig sjukdomshistoria och noggrann uppgift på sjukdomens närvarande tillstånd. I förra fallet uppläses berättelsen innan undersökningen med den sjuka företages.

2:o. Tvenne af Sällskapets Ledamöter, som den konsulterande Läkaren därom anmodar, åtaga sig, att undersöka den sjuke om han är närvarande, att besöka honom om han finnes inom hufvudstaden, och i annat fall taga all möjlig kännedom om sjukdomen, enligt den meddelade berättelsen.

3:o. Sjukdomsexamen inför Sällskapet bör ske, straxt efter föregående sammankomsts protocols-justering och förrättas af de därtill utsedde Ledamöterna under de öfriges tystnad; hvarefter det är hvar och en obetaget att göra Patienten de frågor, hvartill han finner anledning. När omständigheterna så fordra, bör undersökningen ske i särskildt rum. — Öfverläggningen om sjukdomens beskaffenhet och de för densamma tjenlige medel, företages först sedan Pat. aflägsnat sig.

4:o. Vid Sällskapets nästa sammankomst afgifva de tvenne utsedde Ledamöterna skriftligt yttrande i ämnet, hvarefter och sedan de öfrige Ledamöterna meddelat sin erfarenhet i afseende på förevarande casus, Sällskapet fäller sitt slutliga omdöme om sjukdomens natur och behandling, hvaröfver Secreteraren meddelar den konsulterande underrättelse. Kan detta uppskof ej äga rum i anseende till sjukdomens mera acuta beskaffenhet, så fullbordas rådpläningen genast i föreskrifven ordning.

5:o. Sällskapet förväntar sig sedermera skriftliga underrättelser om fortgången och utgången af de sjukdomshändelser, hvaröfver dess yttrande blifvit begärdt, och böra dessa underrättelser jemte öfriga till samma consultation hörande handlingar förvaras i särskildt convolut och i Redactionen på vanligt sätt föredragas.

Recensioner af nyutkommen litteratur utgjorde fortfarande en mycket viktig del af Sällskapets arbeten. Af hvilken stor betydelse dessa voro, framgår däraf att man i 1819 liksom i 1828 års stadgar införde en paragraf (§ 12) af följande lydelse:

De till Sällskapet ankomne Mediciniska Tidningar och Journaler, hvilka ingen af Sällskapets öfrige Ledamöter vill åtaga sig att för Sällskapet recensera, åligger det Comiténs Ledamöter att för sådant ändamål sinsemellan fördela.

Några år bortåt iakttogs denna bestämmelse samvetsgrant, men småningom tröttnade man därpå. Recensionerna föredrogos såsom förut, så att man tog ett helt tidskriftshäfte i sänder, rubb och stubb. Den outtröttligaste i att recensera var nu som 1792 den gamle Carlander.

Rapporter inkomna från landsortsläkarna till Sundhetskollegium föredrogos vid Sällskapets sammankomster mycket ofta af Trafvenfelt.

Föredrag från den rena *anatomien* förekomma ej alltför ofta vid sammankomsterna. A. Retzius ansåg tydligen, att patologiskt-anatomiska meddelanden bättre lämpade sig för Sällskapet, och han höll sig oftare till de senare. Emellertid höll han 1823 ett föredrag om svenska albinos (hvilket ämne för öfrigt redan hör till patologien). 1832 visar A. Retzius preparat som ådagalägga sammanhanget mellan nervus sympathicus och spinalnervrötterna. Samma år håller han föredrag om anastomoser mellan port- och hålådersystemet och om en af honom upptäckt kanal i kanten af cornea (canalis Schlemmii). Cederschjöld lämnade 1831 en på egna studier fotad beskrifning af os innominatum.

Inom *fysiologiens* område har kemisten F. Wöhler, som 1823—1824 studerade hos Berzelius meddelat Sällskapet sina undersökningar om växtsyrade alkaliers inverkan på urinen.

Af *kemiska* föredrag märkas i främsta rummet Berzelius' meddelanden 1825 och 1826 om olika metoder för undersökning på arsenik i medikolegala fall samt hans redogörelse 1833 för en analys af vatten från Porla källa, hvori han upptäckt två nya syror, källsyra och källsatssyra.

Vidare må anföras att en del farmaceutiska meddelanden lämnades af apotekaren C. F. Plagemann, som redan alltifrån 1810 (såsom apotekare inkom han i Sällskapet först 1824) varit en flitig frivillig medarbetare i Sällskapet.

C. F. PLAGEMANN, född 1779, tog apotekareexamen 1803, ägde apoteket i Södertelje 1803—1812. Var 1815 uppförd i första förslagsrummet till kemie adjunktsysslan i Åbo. Fick 1817 privilegium på att anlägga apoteket Nordstjärnan, som skulle vara instruktionsapotek, d. v. s. dess innehafvare skulle hafva skyldighet att biträda kemie professorn vid undervisning för apotekare-examen; från 1826 examinerade han i apotekareexamen vid Karolinska institutet. 1843 blef han direktör för statens salpetersjuderiverk i Norrland. Död 1864.

Plagemann var en framstående man i sitt yrke. I Läkaresällskapets arbeten deltog han lifligt och var ledamot af Kommittén från 1824 till 1833, då han flyttade från Stockholm.

I *patologiska anatomien* arbetas flitigt i Sällskapet, och en mångfald af preparat uppvisas. På grund af den underliga

nomenklaturen och de ordknappa beskrifningarna är det ofta rätt svårt att komma under fund med föredragens verkliga innebörd. Då t. ex. Carlander i Årsber. 1818 omtalar Wenners död och säger att »pancreas och duodenum funnos hos honom desorganiserade eller ändrade i structuren», så kan man ju gissa att det är fråga om kräfta, men det blir dock blott en gissning.

Af missfoster och missbildningar demonstreras fortfarande en stor mängd; det är tydligen ett mycket omtyckt ämne, och beskrifningarna äro ofta mycket noggranna. Man söker också förklara en del missbildningars uppkomst genom att mödrarna »försätt» sig, sådana berättelser förekomma i Årsberättelserna upprepade gånger.

De flitigaste arbetarna på den patologiska anatomiens område voro Gadeliuss, så länge han lefde, och framför allt A. Retzius. En del landsortsledamöter insände ofta värdefulla meddelanden, så t. ex. prof. A. H. Florman och lasarettsläkaren T. Hedlund.

A. H. FLORMAN, född 1761, docent i anatomi i Lund 1785, med. lic. 1786, prosector 1787, läkare på flottan och vid sjukhusen under kriget 1788—1790, med. dr 1791; anatomie, chirurgie et artis veterinariæ prof. i Lund 1801, emeritus 1831, död 1840.

Florman var lika berömd som anatom, som läkare och som hippolog.

29. *Carl J. Plagemann*

(Efter ett oljefärgsporträtt af Chiewitz 1814.)

T. HEDLUND född 1791, kir. mag. 1816, med. dr 1818, lasar. läkare i Härnösand 1814, prov. läkare därstädes 1845, död 1847.

En synnerligen nitisk läkare och flitig medarbetare i S. L. S. Bland åtskilligt annat sände han Sällskapet 1828 på en gång sexton patologiskt-anatomiska observationer (mestadels elakartade svulster i olika delar af kroppen).

Bland särskilda fall må nämnas ett, där A. Retzius 1828 meddelar undersökning af en idiotjärna, och ett fall af långvarig förlamning af nedre extremiteterna med bibehållen känsel, där A. Retzius fann främre kolonnerna af medulla spinalis mot nedra

tredjedelen i hög grad upplösta och omgifna af ett betydligt extravasat, under det att de bakre kolonnerna voro i naturligt skick (poliomyelit?).

A. Retzius meddelar 1829 ett fall af lungemfysem, som då är en nyss beskrifven sjukdom. Hjärtssjukdomar af olika slag meddelas ofta, likaså ett betydligt antal aortaaneurysmer. Vidare förekomma i stort antal kräftsvulster o. d. i olika delar af kroppen, mest i digestionskanalen. Flera fall af volvulus, af invagination

och af inre tarminklämning meddelas, Florman beskriver ett fall af hernia Littrii. Njur- och blås- sjukdomar förekomma, mest sten äfvensom pyonefros.

30.

Ab. Florman

(Efter ett oljefärgsporträtt.)

Arbetet med *constitutio epilemica* fortgår på samma sätt som förut, d. v. s. det är egentligen Trafvenfelt, som utför detsamma.

Inom *invärtes medicinen* diskuteras ibland om de gängse teorierna, man talar om Brownianismen, som ej är död än, om Broussaisismen, t. o. m. om homöopati, som dock egentligen kritiseras. Den praktiska och klarseende Trafvenfelt har fullkomligt genomskådat den sistnämnda och skildrar den i ett föredrag år 1833 såsom en *medicina per exspectationem*, som sålunda i vissa fall är oskyldig, i andra kan vålla obotlig skada.

Nervsjukdomar förekomma ej ofta. Ett fall af kronisk arsenikförgiftning med förlamning berättas 1832 af Nyblæus. En konsultation angående ett fall af epilepsi år 1822 är värd att meddelas, då den visar medicinens ståndpunkt och utvägar vid denna tid; såsom behandling föreslår Trafvenfelt åderlåtning, Cederschjöld *drastica* och C. J. Ekström *cauterium actuale* på hufvudet. Hedlund berättar 1832 om en hypertrofi af *glandula pituitaria* med blindhet, den anses bero på en *katamenisk metastas* på *glandula pituitaria*; hämmad menstruation anses under denna tid framkalla hvarjehanda sjukdomar, särskildt svulster.

J. D. Ahlberg och A. Retzius berätta 1825 om en ung man, som länge lidit af hufvudvärk, och som ofta, oaktadt yttersta bemödande, ej kunde gå rakt fram, utan raglade som en rusig; vid obduktionen fanns en hjärntumör, och fallet är anfördt såsom stöd för Flourens' kort förut uttalade åsikt om lilla hjärnans bestämelse såsom regulator af de frivilliga rörelserna.

J. D. AHLBERG, f. 1793, med. dr 1822, kir. mag. 1832, lifmedikus 1827, förste stadsläkare i Stockholm 1833, död 1856.

31. *M. Retzius*
(Efter ett oljefärgsporträtt.)

Laënnecs stora uppfinning af *auskultationen* var nyligen gjord, hans berömda arbete *De l'auscultation médiate* utkom 1819. Redan i sin Årsber. 1820 recenserar Gadelius Laënnecs arbete, men han har tydligen icke någon egen erfarenhet om den nya metoden. Den som har förtjänsten af att hafva för S. L. S. första gången framlagt en på egna undersökningar grundad framställning af den nya upptäckten är Trafvenfelt, som vid sammankomsten den 10 okt. 1820 visade stetoskop gjorda af gran och uppläste sina anteckningar om pectoriloquiens användande. Ekström, som studerade kirurgi i Paris 1820, omnämner i sin reseberättelse (Handl., Bd 8, 1822, sid. 359) i förbigående stetoskopet och dess användning i Paris. M. Retzius recenserar anyo Laënnecs bok i Sällskapet år 1828.

Den okända ¹⁾ författaren till Carlanders biografi i Vetenskapsakademiens Handl. 1848 berättar följande (sid. 500): Carlander var den *förste*, som i Svenska Läkaresällskapet fästade... uppmärksamhet på Laënnecs... uppfinning af auskultationen... Mången läkare... kan intyga, att Carlander redan åren 1828 och 1829... ur *Gazette médicale* ²⁾ refererade de underbara hemligheter, hvilka

¹⁾ Jag har förgäfvets sökt utforska hvem som författat denna biografi.

²⁾ Denna tidskrift började 1830.

detta enkla instrument uppenbarade... med tillägg... »relata refero, saken är god, lofvar mycket och är värd att af yngre studeras, men själf är jag för gammal att befatta mig därmed». Denna oriktiga uppgift angående Carlanders förtjänst om denna sak upptogs af C. Santesson i hans Minnesteckning öfver Carlander 1877, den har därifrån vandrat till Nordisk Familjeboks båda upplagor 1880 och 1905, och förmodligen kommer den att fortsätta vidare i litteraturen.

Det dröjde många år, innan tillfälle blef beredt för de svenska läkarna att lära sig de viktiga nya undersökningsmetoderna. Det fanns under långa tider ingen ordnad medicinskt-klinisk undervisning i vår land; kirurgiskt-klinisk undervisning (som redan tidigare funnits, åtminstone tidtals) infördes af Ekström på Serafimerlasarettet i början af 1820-talet, men motsvarande medicinsk klinik började ej förrän 1840. I sitt Åminnelsetal öfver Gadelius (tr. 1830, sid. 15) säger Trafvenfelt: »När den föreslagna föreningen af Institutet med Serafimerlasarettet vinner fullbordan, kan man emotse, att en så angelägen del af läkares undervisning och bildande som den medicinska kliniken icke längre kommer att saknas i bredd med den kirurgiska, hvilken nu mera icke lämnar något öfrigt att önska».

En och annan läkare vinnlade sig dock om de nya undersökningsmetoderna. Sålunda berättar Nerman 1831 om ett fall af empyem, där mångfaldiga undersökningar med stetoskopet gjorts under tjugu månader. 1832 visade Dahlin ett stetoskop, förfärdigadt i Stockholm af instrumentmakaren Laurent vid Hornsgatan.

W. S. NERMAN f. 1795, kir. mag. 1821, med. dr 1825, bataljonsläkare 1821, regem. läkare 1828, lifmedikus 1832, död 1865.

N. DAHLIN, f. 1805, kir. mag. 1829, med. dr 1835, prov. läkare 1834, död 1847.

Maskar och maskkurer omtalas ofta. 1826 omtalas *Bothriocephalus latus* såsom ny för Stockholm. Om uppkräkta och afgångna insektlarver berättas ofta. Två historier om uppkräkta ormar meddelas.

Ekelund berättar 1826 om en epidemi af *perikardit* å Garnissonssjukhuset (269 fall, 20 döda). Denna epidemi är beskrifven i Handl., Bd 11, s. 221. Ronander omtalar 1819 en epidemi, 13 fall, af *akut splenit* (Handl., Bd 6, s. 229), hvars natur är svår att bedöma (botulism?).

1824 berättar Ekström om en epidemi af *vattuskräck*, som hemsökte Stockholm (96 personer vårdades på Serafimerlasarettet,

en del på andra ställen). Epidemien synes ha varit af synnerligen lindrig natur, på Serafimerlasarettet afled endast en person.

Billing och Wallenius anföra fall af *mjältbrand* hos djur och människor.

J. S. BILLING, f. 1795, kir. mag. 1821, med. dr 1825, t. f. prof. vid Veterinärinrättningen 1824—1840 (tjänstgjorde dessa år för Anders Retzius), prof. darsammastädes 1840, död 1851.

I Årsber. 1830, sid. 49 omnämner Ronander för första gången i svensk litteratur det inflammatoriska tillstånd och de sår, som förekomma i tarmkanalens slemhinna och dess körtlar, isynnerhet i trakten af *valvula Bauhini*, men äfven i *ileum*, *coecum* och *colon* under de febrar, som man kallat *febris mesenterica*, *gastrica*, *meningo-gastrica*, *gastrico-enterica*, *typhus* o. s. v. Han refererar särskildt Bretonneaus åsikter; denne anser dessa sår motsvara ett akut exantem på huden, t. ex. kopporna, och kallar sjukdomen där dessa sår förekomma för *dothinenteritis*. Ronander säger att det ännu icke är afgjort, att nämnda lokala affektion af tarmkanalen står i ett bestämdt kausalförhållande till en viss feberform; det är nämligen svårt att skilja dessa sår ifrån sådana som finnas hos dem, som dött af enteritis, dysenteri, *phthisis*, skrofler o. s. v. Ronander, som nu fått sin uppmärksamhet fäst på denna sjuk-

32. C. W. R. Ronander

Under arbetsåret 1831—1832 meddelade han Sällskapet flera iakttagelser och visade åtskilliga patologisk-anatomiska preparat af *febris nervosa enterica*. Ronander har tvifvelsutan förtjänsten af att först ha beskrifvit denna sjukdom, *tyfoidfeber*, i Sverige¹⁾. Han säger (Årsber. 1832, sid. 51): »Denna feber, som i andra länder blifvit beskrifven under namn af *febris nervosa abdominalis* s. cum *ileitide*, *febris gastrico-enterica* s. *intestinalis*, *dothinenteritis* o. s. v., och som oftast förväxlats med vanlig nervfeber, har så vidt jag känner icke förut blifvit i Sverige observerad, men förtjänar likväl

¹⁾ Ronander, Tidskrift för Läkare och Farmaceuter I, 5. s. 146. Jmfr Bolin, Om tyfoidfebern i Sverige, I. 1893 sid. 7.

den största uppmärksamhet, emedan den äfven hos oss tämligen ofta förekommer, isynnerhet under vintermånaderna.»

Kopporna och vaccinationen sysselsatte Sällskapet mycket. Sedan 1801 hade ej någon större smittkoppepidemi yppat sig i Sverige. År 1823 infördes kopporna sjöledes till Göteborg och spriddes därifrån öfver en god del af Sverige, äfven till Stockholm. Ehuru visserligen många låtit vaccinera sig under de 20 år som förflutit sedan vaccinationen började användas i Sverige, funnos dock ett stort antal ovaccinerade, och en stor epidemi uppstod. Den erfarenhet, som från många håll meddelades i Sällskapet, visade att »vaccinen med högst få undantag upphäfver receptiviteten för naturlig koppsmitta, och där detta ej äger rum, modifieras denna däraf på ett sätt, som betager den hela dess fruktansvärda beskaffenhet» (Årsber. 1824, sid. 28). Trafvenfelt har i S. L. S:s Handl. Bd 11, sid 178 skildrat 1823—1824 års koppepidemi. Utdrag ur vaccinatorernas berättelser meddelas ofta och innehålla en del intressanta enskildheter.

Den 28 febr. 1832 väckte Trafvenfelt i Sällskapet frågan om nödvändigheten af revaccination. Sällskapet var på grund af den erfarenhet, som dittills blifvit samlad i vårt land, ej öfvertygad om att revaccinationen vore behöflig; protokollet för den nämnda dagen säger: »Sällskapet, som egde den erfarenheten att den som en gång haft äkta vaccin af fullkomligt normalt förlopp är lika fullkomligt skyddad för smittkoppor som för vaccin, ansåg revaccination icke vara nödvändig utom i de fall då man var osäker om den föregångna vaccinationens beskaffenhet.»

En ny sjukdom *koleran* framträder nu på skådebanan och upptar för en lång tid hufvudparten af läkarnas intresse i alla kulturländer. Den asiatiska koleran sätter sig på grund af outredda förhållanden i rörelse och börjar sitt förhärjande tåg kring världen. De europeiska läkarna ha långt i förväg sin uppmärksamhet spänd på den ovälkomna gästen, som ohejdbar fortsätter sin väg mot väster.

Första gången koleran är omnämnd i Sällskapets protokoll är 1821, då Carlander ur *Medico-Chir. Transactions* refererar en afhandling om koleran i Ostindien 1817—1819. År 1823 föredrages en rapport från svenska konsuln i Aleppo om koleran i Orienten 1821—1823; 1825 refererar M. Retzius berättelser om kolerans härjningar i Asien.

Af intresse för den dåtida medicinens uppfattning om kolerans orsaksförhållanden är följande meddelande af Mosander (Årsber. 1828, sid. 48).

C. G. MOSANDER föddes 1797, blef kir. mag. 1825, 1824 t. f. och 1829 ordinarie adjunkt i kemi och farmaci vid Karolinska institutet, prof. i samma ämnen vid Institutet 1836, inspektör vid Farmaceutiska institutet 1846, död 1858.

Mosander var en skarpsinnig vetenskapsman och en framstående föreläsare. På hans tillskyndan blef Farmaceutiska institutet omorganiseradt och fick egen lokal.

Ungefär ett hundratal personer i Karlshamn och i Kristianstad hade sommaren 1828 insjuknat med symtom af våldsamma kräkningar samt ömhet och svåra smärtor i buken; alla de insjuknade hade omedelbart förut förtärt saltad hummer, som i båda städerna såldes af samma person. Fyra af dem som sjuknat dogo inom ett dygn, de öfriga tillfrisknade. Arsenikförgiftning misstänktes först, men uteslöts genom kemisk undersökning; på samma sätt uteslötos andra metalliska gifter. Då samtidigt under den rådande värmen akuta magsjukdomar voro gängse, så, heter det i Årsberättelsen, tala alla omständigheter för, »att sjukdomen varit en verklig kolera, hvars predisponerande orsak legat i en bestämd constitutio epidemica, men till hvars frambringande i en mängd af individuella fall förtärandet af hummer, såsom ett svårsmält och retande födoämne, kan anses för en kraftigt verkande causa excitans».

Emellertid rycker koleran närmare. 1830 meddelar Trafvenfelt upprepade gånger för Sällskapet berättelser om kolerans gång, om dess symtom, om de anatomiska förändringarna, om de behandlingsmetoder som på olika ställen pröfvats och om teorierna angående sjukdomen (Årsber. 1830, sid. 87—141). Trafvenfelt fortsätter 1831 och 1832 att lämna Sällskapet dylika meddelanden, och han utger under tiden sitt stora arbete: Sammandrag af läkarnas åsikter och erfarenhet af den epidemiska Choleran uti Asien och Europa, Del 1—3, Stockholm, 1831, 1832. Tack vare Trafvenfelts bemödanden voro sålunda de svenska läkarna så pass rustade att ta emot koleran, som det öfverhufvudtaget vid denna tid var möjligt.

Det är tanken på koleran som helt och hållet behärskar Sällskapets arbeten under början af 1830-talet. Den alltid lika sangviniske Cederschjöld anmäler i Sällskapet den 30 nov. 1830, att han den 15 okt. till Medicinal Conseillen afsändt en skrifvelse med den uppgift, att enligt Cederschjölts erfarenhet opium, in- och utvärtes nyttjadt, utgör ett säkert medel mot kolera. Den 17 maj 1831 meddelar han Sällskapet, att han till Petersburg och Warschau öfversändt underrättelse om opii förmånliga verkan i kolera.

Den 10 maj 1831 företogs på förslag af Ronander »emedan koleran går åt vester», den första egentliga kolera-diskussionen, hvilken gällde kolerans behandling.

I juni 1831 utsände regeringen två svenska läkare A. E. Setterblad och J. Ouchterlony (f. 1794, kir. mag. och med. dr 1822, regem. läkare 1834, död 1850) till Ryssland för att studera koleran, som nu hunnit till Petersburg. De båda nämnda läkarna

hemsände flera gånger till Sällskapet berättelser om sina iakttagelser öfver koleran i Ryssland och Finland, och vid sin återkomst till Stockholm i nov. 1831 hölle de i Sällskapet föredrag om sina erfarenheter.

Den 2 aug. 1831 anmälde Ekström i Sällskapet, att åtgärder vidtagits af den tillsatta karantänskommissionen för att inrätta kolerasjukhus i Stockholm, och föreslog, att de Sällskapets äldre och mera erfarna läkare som ville åtaga sig öfverinseende öfver dessa sjukhus, skulle anmäla sig.

På förslag af Carlander beslöt Sällskapet den 13 sept. 1831 att meddela underrättelser till allmänheten angående koleran. Efter diskussion beslöt Sällskapet antaga en af Trafvenfelt uppsatt underrättelse, som skulle justeras af Carlander, Gistrén och Ronander och sedan i Sällskapets namn

ingifvas till Karantänskommissionen. Såsom den första af de många af Sällskapet meddelade underrättelserna om kolera torde den förtjäna aftryckas, isynnerhet som man af densamma får en klar föreställning om den dåtida medicinens uppfattning och om de hjälpmedel man förfogade öfver för att möta den fruktansvärda sjukdomen.

33. *A. E. Setterblad*

(Efter en pennteckning.)

*Korrt Underrättelse om sättet att förvara
sig mot Cholera och att behandla densamma till dess
Läkarevård hinner anskaffas, meddelad af Svenska Läkare-Sällskapet.*

Sjukdomen Cholera kan lättare förekommas, än botas, emedan den endast anfaller dem, som dertill ega anlag, och detta anlag kan undvikas igenom iakttagande af de

Förwaringsmedel,

som äro uppgifna i Bil. N:ris 1 och 2 till Kongl. Maj:ts Nådiga Kungörelse om farsoten Cholera. De bestå hufwudsakligen i följande, neml.: att iagttaga måttlighet i mat och dryck, undwika swårsmält och skämd föda, omogen och skämd frukt, råa rotsaker, dåligt dricka o. s. w.; att noga underhålla hudens utdunstning och derföre afpassa beklädnaden efter årstid och wäderlek, alltid hålla fötterna warma och torra samt bära ylle närmast kroppen eller åtminstone en gördel deraf omkring underlifwet; att iagttaga den största renlighet; att igenom fenstrens öppnande eller eldning bibehålla frisk och ren luft i böningsrummen samt derifrån aflägsna allt, som kan förderfwa densamma; att dagligen taga rörelse i fria luften. att då man warit i beröring med Cholera-sjuka, genast twätta ansigte och händer samt skölja munnen med vatten och ättika; att vid tecken till illamående genast söka hjälp derföre; samt framför allt bibehålla en lugn sinnesstämning och icke frukta för sjukdomen. Erfarenheten har lärt, att man, vid iakttagande af dessa försigtighetsmått, äfven utan fara kan uppfylla den pligt, hvilken ingen bör undandraga sig att, vid inträffande sjukdomsfall, biträda sina medmenniskor; då deremot de, som under beständig fruktan ängsligt undvika densamma, lättare af sjukdomen angripas.

Om Choleran, oagtadt dessa försigtighetsmått, likväl hos någon utbryter, är det nödvändigt, att genast tillkalla Läkare eller den sjukvården besörjer, och, om den sjuke icke kan vårdas hemma, utan minsta uppehåll ombesörja dess intagande på något sjukhus, samt till dess detta hinner verkställas, ofördröjeligen vidtaga följande behandling; emedan minsta uppskof härmed sedan icke genom konsten kan godtgöras. Lättast är att bota sjukdomen under dess

Förebådande tecken.

Desse äro en känsla af allmänt illamående, tyngd i hufwudet, swindel, matthet, oro, sömnlöshet, bristande matlust, qwal i maggropen, buller och spänning i underlifwet, äckel och stundom diarrhé. Så snart dessa tecken infunnit sig, bör den sjuke föras i ett serskilt rum, taga ett varmt fotbad, som stiger högt på benen, genast afklädas och läggas i en warm säng och det helst i en sådan, i hwilken han, om så fordras, kan till sjukhuset förflyttas, samt betäckas wäl med ylletäcken, hwarefter man gifver honom ymnigt att dricka af thé, på fläderblommor eller wanligt brunt thé, eller i brist deraf watten kokadt med litet rostadt bröd, så varmt, som det kan förtäras, till dess en allmän warm swett utbryter. På samma tid ingnides på underlifwet, armar och ben kamfert-bränwinet n:o 1. Ingnidningen förrättas helst af några personer på en gång förmedelst uppvärmda yllelappar och under täcket, så att den sjuke icke blifwer kall, samt fortsättes ihärdigt, till dess swettning upp-

kommer, hvilken derefter med det warma théet underhålles. Om swettning detta oagtdadt icke utbryter, så nyttjas ett imbad på det sätt nedanføre beskriwes. Stundom är äfwen en kopp starkt kaffe, utan grädda, kokadt på 2 lod, wid sjukdomens första förebud af mycken nytta. Härigenom lyckas det oftast, att hämma sjukdomen i sin början; men om illamåendet likwäl tilltager, eller om sjukdomen, utan att nämnde tecken förutgått, på en gång med större häftighet utbryter, så fordras en annan behandling.

Cholerans utbrott

gifwer sig tillkänna igenom häftiga kräkningar och diarrhé, af ett färglöst ämne; osläcklig törst; stark brånad i maggropen med ängslan och oro; kramp i fötter och ben samt derefter äfwen i händer och armar; swag, snart omärklig puls; iskyla i händer och fötter samt slutligen äfwen i den öfriga kroppen; afstannad urinafsöndring; infallit ansigte m. m. Detta tillstånd fordrar den skyndsammaste hjälp, och man bör derføre utan minsta dröjsmål använda följande kur:

1:o. Om den sjuke är stark blodfull och beswäras af stark hufwudvärk, swindel och en brännande känsla i maggropen, bör åderlåtning på armen genast anställas och genom en stor öppning på ådern tre till fyra jungfrur blod aftappas;

2:o. På samma gång, eller om åderlåtning icke är af nöden, användas följande medel inwärt: man upplöser fyra matskedar stött koksalt i ett qwarter kokande watten och gifwer den sjuke genast hälften deraf, hwaraf wanligtvis en stark kräkning uppkommer. Efter en timmas förlopp tages af den återstående kallnade koksaltlösningen, en matsked hwar halftimme, till dess stadigare öppningar infinna sig. Inträffar icke detta inom, twänne timmar, gifwes af kamferdropparne n:o 3, en thesked hwar $\frac{1}{4}$ timma i warmt thé.

3:o. Under samma tid fortsättes den ofwannämnda ingnidningen af kamferbränwinet n:o 1 oafbrutet; wid fötter, ben, armar och kroppens sidor läggas krus eller buteljer fyllda med hett watten eller påsar med het sand eller aska, och den sjuke gifwes ymnigt att dricka af det warma théet.

4:o. Om det likwäl icke lyckats, att härigenom frambringa swettning eller urinens afgang, så anställes ett imbad på det sätt, att man sätter den sjuke på en trädstol, omsweper honom med täcken, och under stolen ställer tre till fyra koppar, innehållande två matskedar bränwin hwardera, hvilka efter hwarandra påtändas, så att hettan småningom tilltager. Då den sjuke icke förmår sitta, så lägges han, wäl öfverhöljd med täcken, i en säng, hwars botten består af sadeljordar eller af bräder hvilka på sidorna kunna borttagas, och hwars fötter omlindas med täcken, hwarefter man derinunder sätter nämnda koppar med påtändt bränwin.

5:o. Sedan igenom imbadet en warm swett utbrutit öfver hela kroppen, lägges den sjuke genast åter i en warm säng, betäckes wäl och omgifwes med warma krus eller askpåsar, samt fortfar att dricka warmt thé.

6:o. Genast efter imbadet lägges äfwen på maggropen, isynnerhet om magplågorna och kräkningarna äro starka, en warm senapsdeg, beredd af fyra matskedar malen senap och en till två matskedar rågmjöl, som med watten sammanröras till en deg, hwilken man utbreder ungefär en tum tjock på ett stycke linne af en wanlig trädallriks storlek. Äro magplågorna och kräkningarna starka, påläggges senapsdegen genast i början af kuren.

7:o. Då swettningen, som minst i tolf timmar bör underhållas, fortfar, bör man emellanåt utbyta de genomsveptade kläderna emot andra warma och torra, hwarwid man iagttager den största försigtighet, så att den sjuke ej må blifva kall.

Slutligen erindras, att denna underrättelse endast widrörer det, som genast wid sjukdomens första tecken af hvar och en kan och bör widtagas, intill dess fullständigare sjukvård hinner anskaffas.

Läkemedel för en person:

N:o 1. Kamfertbränwin till utwärtas bruk: Sex lod kamfert, två lod malen senap och lika mycket stött starkpeppar öfvergjutes med ett stop bränwin af minst 6 graders styrka och ställas i tjugufyra timmar på ett warmt ställe.

N:o 2. Fläderblommor, $\frac{1}{4}$ skålpund.

N:o 3. Kamfertdroppar till inwärtas bruk: Ett qvintin kamfert upplöses i en half jungfru sprit.

Dessa läkemedel erhållas på Apotheken under namn af: en satts Cholera-medicamenter, men kunna äfven tillagas hemma. De böra i hvarje hus vara tillhanda, tillika med malen senap, samt ylle till kroppens gnidning och betäckning.

Karantänskommissionen lät befordra Sällskapets underrättelse till tryck och föranstaltade om dess utdelning bland allmänheten.

Såsom synes af ofvanstående underrättelse, satte Sällskapet sin lit till imbad mot kolera, och den 3 april 1832 afgaf Sällskapet ett *utlåtande om en af ingenjör Zander uppfunnen imbads-apparat*, af innehåll att Sällskapet funnit denna apparat äga företräde framför andra liknande.

1832 väntade man på koleran i Stockholm, utan att den dock kom; 1832 i okt. meddelades en rapport af C. A. Aurell (f. 1799, kir. mag. 1836, med. dr. 1837, prov. läkare 1845, död 1876) om de första kolerafallen i Sverige, hvilka inkommit med fartyg från Tyskland till karantänsinrättningen vid Slite. 1833 fick man ej heller koleran i Stockholm. Emellertid var man beredd på densamma; den 5 november 1833 beslöt Sällskapet på förslag af Trafvenfelt att utgifva sina underrättelser om kolera i en öfversedd och något ändrad upplaga.

1834 i augusti hade koleran kommit till Göteborg, den 12 aug. upplästes ett bref från Anders Retzius, som befann sig därstädes. Retzius hade förrättat obduktion på tre i kolera aflidna personer; det märkvärdigaste därvid var att blodet fanns flytande, hvarjämte inflammationstecken funnos i tarmkanalen. Samma dag den 12 augusti beslöts att Sällskapet skulle sammanträda hvar tisdag; från 26 aug. till 30 sept. sammanträdde man två gånger i veckan, tisdag och fredag.

Den 19 aug. kom koleran till Stockholm med ett engelskt fartyg; nu upptogs sammankomsterna helt och hållet af koleran, man diskuterade dess symtomer, dess behandling, dess patologiska anatomi, dess spridning i Stockholm och landsorten.

Sällskapets sist omnämnda underrättelse om koleran af den 5 november 1833 måtte ha blifvit uppsatt i en alltför hastig vändning; i Aftonbladet för den 29 aug. 1834 läses följande ampra kritik af densamma:

Vid genomläsningen af den utaf Svenska Läkaresällskapet allmänheten meddelade och af autoriteterna rekommenderade: »korta underrättelse om sättet att förvara sig mot koleran och att behandla densamma till dess Läkarevård hinner anskaffas», tvingas man bland annat till den bedröfliga reflexion, att denna af ett lärdt sällskap utgifna »korta» uppsats till menighetens och således äfven den enfaldiges tjänst i de kritiska ögonblick, då tillfälle icke gifves till långvarigt begrundande, kan innehålla en sådan för den mindre skarpsinnige måhända obegriplig föreskrift som att den sjuke, 1:o under de »förebådande tecknen» gifves »hälften af en upplösning af 4 matskedar stött koksalt i 1 kvarter kokande vatten»; 2:o vid »kolerans utbrott» gifves »åter ett halft kvarter af den förenämnde koksaltlösningen varm»; och 3:o efter en timmas förlopp »gifves af den återstående (märk återstående!) kallnade koksaltlösningen en matsked hvar halftimma»; — eller med andra ord: sedan patienten af ett kvarter saltvatten intagit 2:ne halfkvarter varma, tillstyrker det lärda sällskapet att fortsätta kuren medelst intagning af resten kallnad!

Vidare torde mot sällskapets föreskrifter förekomma svårigheten att, i de flesta fall, kunna verkställa dem, då de förutsätta biträde af flera tjänst-villiga, rådiga och raska personer, på en gång till gnidning, vattenkokning, bud till fältskären för åderöppning m. m. Erfordras så många och vidlyftiga anstalter och så trägen frottering, så är det icke att tänka på, att menige man skall kunna deraf begagna sig, utan endast de mera förmögne, som kunna disponera ett talrikt husfolk, och troligen hastigt erhålla läkarevård, i hvilket fall behovet af sällskapets »korta» underrättelse upphörer.

Dessutom föranledes man af uppgifternes obestämdhet och mångfald att fråga: får under sjukdomens särskilda stadier varm och kall dryck ömsom nyttjas, »om den sjuke det skulle åstunda», och således kokhett té, kallt vatten, starkt kaffe efter hvartannat, utan fara begagnas? En sådan sammanblandning anses af många medföra en säker död.

Öfver dessa tvifvelsmål tordo en snar förklaring finnas af nöden eller helst en ny »kort underrättelse» uppsättas och utdelas, såvida allmänheten i nödens stund ej skall stadna i villrådighet eller förledas till de olyckligaste misstag.

Vid Sällskapets sammankomst den 29 aug. upplästes ofvanstående artikel, »som icke ansågs förtjena någon uppmärksamhet.» Icke desto mindre uppdrog Sällskapet samma dag åt Carlander, Trafvenfelt och Setterblad att öfverse Sällskapets föreskrift om

kolera; de kommitterade ingåfvo ett förslag, som godkändes till tryckning den 2 september, Sällskapets tredje koleraunderrättelse.

Den 14 oktober ansåg Sällskapet koleran hafva upphört såsom epidemi, men koleran fortfor att uppträda med spridda fall, och koleradiskussionerna fortsatte länge. Den 18 nov. beslöt Sällskapet anmoda ledamöterna att inlämna sina iakttagelser om kolera, hvilka iakttagelser sedan skulle sammanställas till ett arbete om koleran; härom vidare i nästa kapitel.

En annan farsot, *influenza*, kom till Stockholm från Finland i maj 1831; den omnämnes också vid Sällskapets sammankomster, men synes ej ha väckt mycken uppmärksamhet, såsom i allmänhet af rätt lindrig beskaffenhet (Årsber. 1832, s. 44).

De svåra *frosseepidemier*, som hemsökte Sverige 1819—1821 och 1826—1832 gåfvo anledning till många meddelanden i Sällskapet. Frossan var synnerligen elakartad och hade ofta följd-sjukdomar, särskildt vattusot. Man försökte nu som förr att få något ersättningsmedel för kina, men förgäfves. Kinasalterna hade nu blifvit framställda, och dessas verkan mot frossa var man i tillfälle att bekräfta.

Om de *tuberkulösa sjukdomarna* är sällan tal vid sammankomsterna. En och annan gång refereras ett nytt medel mot lungsot, något enstaka obduktionsfall meddelas. Anders Retzius visade preparat från flera fall af Potts sjukdom (spondylit) med skrofulös degeneration af kotorna; i ett sådant fall hade en stor del af körtelsystemet undergått en skrofulös degeneration, hvarjämte tuberkler funnos i lungorna.

De *veneriska sjukdomarna* diskuteras nu ej så mycket som förut. De omnämnas dock allt emellanåt. Dietkuren utan kvicksilfver synes bli allt mer förhärskande behandlingsmetod mot syfilis; detta framgår äfven af Årsberättelserna särskildt under åren 1828—1832. I Årsber. 1828 intager C. J. Ekström en bestämd ståndpunkt mot kvicksilfverbehandlingen, hvilket bland annat föranledde ett tidningsangrepp mot honom och hans berättelse, hvar-till jag återkommer.

Ekström berättar (Årsber. 1825, s. 94) om ett fall af spontan, smärtfri fraktur af öfverarmsbenet hos en 50 års man, som i flera ar haft djupa radesygesår å armen (förmodligen ett tabes-fall).

Sällskapet förstod redan från början att uppskatta Lings arbeten om *gymnastiken* och dess användning; Gadelius ägnar i Årsber. 1821 en längre uppsats häråt. Ett annat bevis på Sällskapets förståelse af gymnastikens vikt såsom en del af den medicinska terapien kan man finna däri, att Sällskapet 1831 till leda-

möter invalde icke blott Ling utan äfven hans biträde sjukgymnasten L. G. Branting (1799—1881), och att förslaget angående dessas inval är framställdt af Sällskapets främste män, Trafvenfelt, Anders Retzius, C. J. Ekström och Cederschjöld. N. Åkerman, som 1827 inrättat ett *ortopediskt institut* i Stockholm, lämnade emellanåt meddelanden om detsamma.

Kirurgien låg rätt mycket nere den närmaste tiden efter Bjerkéns död (1818). En dansk kirurg prof. L. Jacobsen var på denna tid ofta kallad till Sverige för att göra operationer. Han höll ibland föredrag i Sällskapet; så t. ex. 1819 om ett nytt instrument till pulsådrrors underbindning utan medhjälpare (tryckt i Handl., Bd 6, sid. 256); Ekström visade vid ett senare tillfälle (Årsber. 1823, sid. 111), att Jacobsens instrument var öfverflödigt, och att man lika bra kunde reda sig med en vanlig pincett.

1820 erhöll Sällskapet en förfrågan från J. E. Ulfberg (f. 1769, kir. mag. 1803, med. dr 1804, stadskirurg i Ystad 1804, reg. läkare 1814, död 1835), huruvida man vid operation af kräfta i bröstet hos kvinnor behöfde borttaga allt fett omkring svulsten, hvilket Ulfberg för sin del plägar göra, eller om sådant icke vore nödvändigt. Sällskapets allmänna tanke var, att fettets borde aflägsnas.

C. J. Ekström, som år 1821 återkom från sin kirurgiska studieresa och samma år utnämndes till öfverkirurg vid Serafimerlasarettet, var under lång tid nästan ensam om att svara för de kirurgiska föredragen vid Sällskapets sammankomster. Kirurgien var emellertid ännu ej långt kommen, och de ämnen, hvarom föredragen röra sig, äro skäligen få. Vanligast är det fråga om *operation för blåssten* och om *bräckoperationer*. Prognosen för de förre synes vara tämligen god; hvad de senare beträffar, så berättas ofta om olyckligt förlöpande fall.

1822 redogör Ekström för en af honom tillsammans med Anders Retzius utförd experimentserie afsedd att studera förhållandena vid *underbindning af arterer* (Årsber. 1822, sid. 2).

En del svulstoperationer meddelas, ett fall berättas af *exarticulatio humeri*, ett fall af *underkäksexstirpation*. 1825 och 1826 förekommer en för den tiden djärf operation, nämligen *utskärning af brosk (ledmöss) ur knäleden*; 1834 ett fall af *blefaroplastik*.

1826 beskriver Ekström (Årsber. 1828, sid. 94) en ny metod att behandla *urinrörsstrikturer* förmedels *yttre uretrotomi*. Swalin berättar (Årsber. 1838, sid. 45) från en studieresa till Berlin 1838, att Dieffenbach vid ett fall af *impermeabel urinrörsstriktur* använde

»die Eckströmsche Methode», och att Dieffenbach vid sin föreläsning om fallet kallar densamma för »eine der sinnreichsten der ganzen Chirurgie».

34. *C. H. Eckström.*

(Efter en litografi af Herlin 1840.)

Weltzin meddelar 1823 ett försök att operera en anus artificialis med den Dupuytrenska tarmsaxen.

För öfrigt meddelas ett större antal olycksfall af hvarjehanda slag jämte en del fall af nedsväljda nålar, som utkommit här och där.

Inom *obstetrike*n är det hufvudsakligen Cederschjöld, som har ordet. Han meddelar emellanåt fortlöpande redogörelser för sin verksamhet å Allmänna Barnbördshuset; härvid berättar han om ett större antal abnorma förlossningsfall, föreliggande moderkaka, lifmoderbristning, kejsarsnitt på en död m. m.

Af särskildt intresse äro hans många meddelanden om *barnsängsfebern* (Handl. Bd 7, sid. 227, Bd. 11, sid. 76, Bd 12, sid. 61). isynnerhet som de på ett förträffligt sätt belysa tidens medicinska åskådning. Denna sjukdom ansågs liksom öfriga epidemiska sjukdomar bero på meteorologiska förhållanden. Om 1826 års svåra epidemi säger Cederschjöld: »Den tycktes nu liksom sluta sig till raden af de mångahanda svåra epidemier, hvaraf nästan hela den djuriska naturen några år så hårdt hemsöktes, såsom vattenskräck, koppor, tyfösa febrar, elakartade frossor och, åtminstone bland garnisonssoldaterna här i Stockholm, hjertinflammationer¹⁾, samt hos husdjuren lungröta och mjeltbrand.» Cederschjöld är dock icke blind för smittans betydelse, han säger t. ex. att han sett nästan alla de barnsängskvinnor insjukna, som sköttes af vissa lärningar, liksom hade de fört smittan från den ena till den andra; han företager också, så godt det är möjligt, desinfektionsåtgärder i sjukrummen, liksom han söker isolera de sjuka.

»Men» (säger Cederschjöld, Handl. Bd 12, sid. 75) »år 1826 var både i anseende till årsväxt och sjuklighet af en så olycklig märkvärdighet, att jag trott mig böra anställa jämförelse emellan tillståndet inom Barnbördshuset och atmosfärens samt månskiftenas förhållande. Detta har jag gjort i form af en tafla²⁾, på det att allt skulle med en blick kunna öfverskådas.

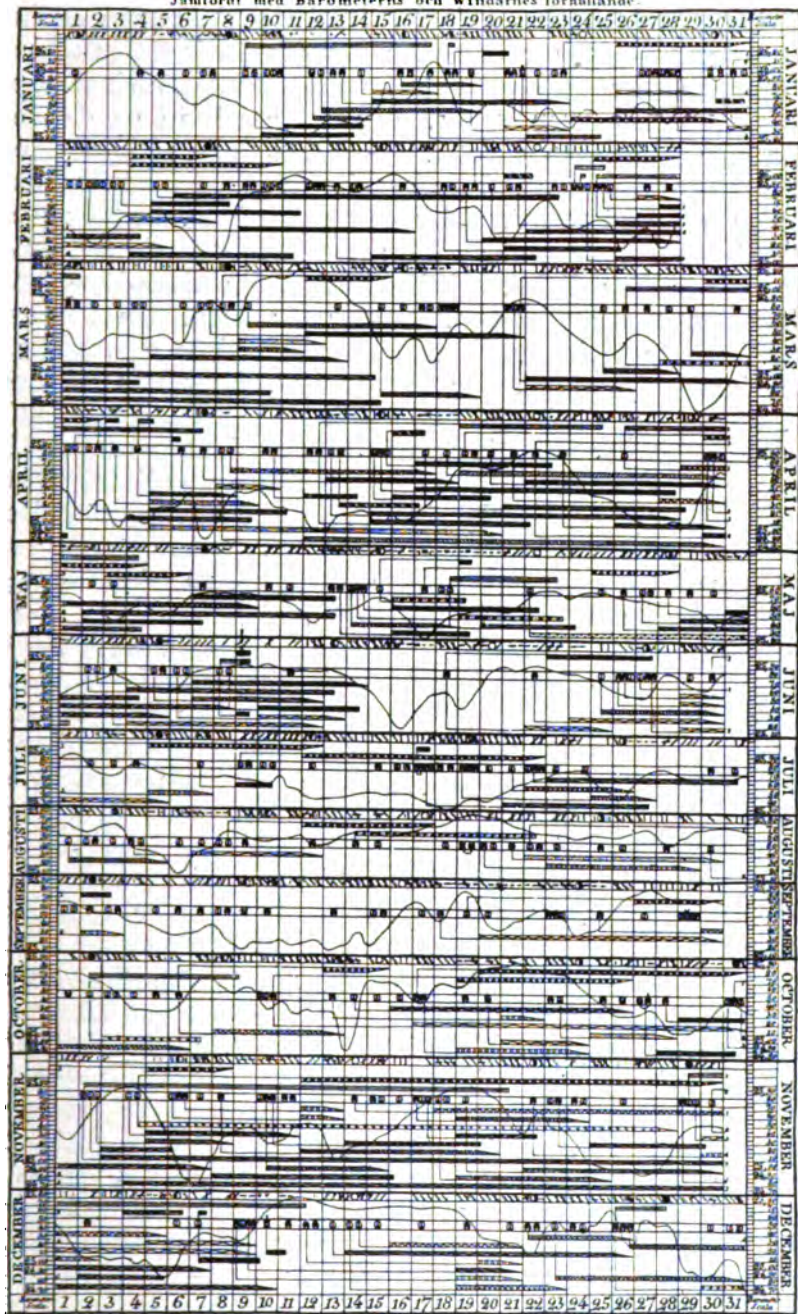
Taflan är indelad i 12 under hvarandra horisontelt liggande fält för månaderna, och 31 lodrätt stående columner för dagarne. Hvar månads fält är sjelf indelt i 4 under hvarandra liggande regioner. Den öfversta regionen, utgörande ett smalt band, är för vind, väderlek och månskiften; den andra, som är bredare, är för Barnens sjukdomar; den tredje, som äfven är smal och bandformig, är för förlossningarna; och den understa, som är bredast, är för kvinnornas sjukdomar. Hela månadsfältet genomlöpes af en kroklinia, som utmärker Barometerståndet, efter de vid sidorna anbragte skalorna. Vindarnes, väderlekens och Barometerns förhållanden äro utdragna ur de på Observatorium gjorde anteckningarne. Alla förhållanden äro utmärkta med tecken, hvilkas förklaring finnes på sjelfva taflan.

¹⁾ Se ofvan sid. 200.

²⁾ Här bifogade pl. 35.

SJUKDOMS-TILLSTÅNDET I STOCKHOLMS ALLMANNA BARNBÖRDSHUS ÅR 1826

Janiförd med Barometerns och Windarnes förhållande

Förklaring

<p>Varje Minut af de utskilte i 4 stunder beräknade liggande Ragnerna. Den öfrige Ragnerna Med Skildhet och Skildhet den andra för Ragnerna sjukdomar den tredje för Ragnerna sjukdomar och den andra för Ragnerna sjukdomar. Den tredje för Ragnerna sjukdomar den andra för Ragnerna sjukdomar.</p>		
<p>Första Ragnerna</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Barn 2. Barn 3. Barn 4. Barn 5. Barn 6. Barn 7. Barn 8. Barn 9. Barn 10. Barn 11. Barn 12. Barn 13. Barn 14. Barn 15. Barn 16. Barn 17. Barn 18. Barn 19. Barn 20. Barn 21. Barn 22. Barn 23. Barn 24. Barn 25. Barn 26. Barn 27. Barn 28. Barn 29. Barn 30. Barn 31. Barn 	<p>Tredje Ragnerna</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Barn 2. Barn 3. Barn 4. Barn 5. Barn 6. Barn 7. Barn 8. Barn 9. Barn 10. Barn 11. Barn 12. Barn 13. Barn 14. Barn 15. Barn 16. Barn 17. Barn 18. Barn 19. Barn 20. Barn 21. Barn 22. Barn 23. Barn 24. Barn 25. Barn 26. Barn 27. Barn 28. Barn 29. Barn 30. Barn 31. Barn 	<p>Andra och Fjärde Ragnerna</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Barn 2. Barn 3. Barn 4. Barn 5. Barn 6. Barn 7. Barn 8. Barn 9. Barn 10. Barn 11. Barn 12. Barn 13. Barn 14. Barn 15. Barn 16. Barn 17. Barn 18. Barn 19. Barn 20. Barn 21. Barn 22. Barn 23. Barn 24. Barn 25. Barn 26. Barn 27. Barn 28. Barn 29. Barn 30. Barn 31. Barn

35. (Förklaring se öfverst på taflan.)

I den öfversta eller väderleks-regionen kan man se, hurudan vinden varit, 3 gånger på dygnet: om det varit storm eller orkan, eller lugnt, hvilket senare utmärkes med brist på vindtecken; om det regnat, snöat eller åskat, och på hvad tid på dygnet; och slutligen när månskiftena varit. — I den 3:dje eller förlossnings-regionen kan man se, om förlossningen skett medelst vändning, tång eller encephalotomi, eller ock naturligen, hvilket utmärkes genom brist på förlossningstecken: om barnet varit lefvande eller dödfött, gosse eller flicka, och i hvilket förlossnings-läge det bjudit sig. — I den andra regionen, som är för Barn, och i den understa, som är för Qvinnor, kan man se, hvilka som varit sjuka: hvilken sjukdom de haft: när den börjats, samt när och huru den slutats. Ifrån början af sjukdomsbanan löper ett fint streck tillbaka till figuren af den förlossning, hvarifrån Patienten utgått. För att noga finna Barometerståndet är bäst att lägga en linial tvärt öfver båda vid sidorna befintliga skalorna. För öfrigt kan det tjena till rättelse att veta, det bredden af hvar sjukdomsbana utgör jämt 5, samt af första och tredje regionerna, 10 Barometer grader eller hundradedels tum, enligt skalorna.

Om jag skulle våga draga några resultat af de jemnförelser, hvartill denna tafla föranleder; så vore det egentligen endast följande nämligen: att icke månskiften, icke åskan, icke heller Barometerståndet, och knappt nederbörden, utan endast vindarne tyckas hafva haft något inflytande på sjukligheten inom Barnbördshuset.

Hvad som i afseende på vindarne först torde förtjena att anmärkas, är det förhållande, att under sommar-månaderna Nordlig och Ostlig, samt under vinter-månaderna Sydlig och Vestlig vind varit mest rådande. Och om man sedan jemför vindarnes förhållande till sjukligheten; så befinnas de inflammatoriska febrarne, neml. Febris puerperalis och Pleuritis, nästan alltid hafva utbrutit, om sommaren under Nordlig och Ostlig, samt om vintern under Sydlig och Vestlig vind. Om man alltså får anse den Nordliga och Ostliga vinden egentligen tillhöra vintren, samt den Sydliga och Vestliga sommaren; så hafva vindarne detta år oftast varit i strid med årstiderna, och bemålte sjukdomar nästan alltid utbrutit blott under sådana stridiga förhållanden. Blott vid sjelfva öfvergångarne ifrån den ena årstiden till den andra, neml. i April och Nov., har förhållandet varit mer obestämdt, ombytligt och liksom vacklande. Men det tydligaste vedermälet af vindarnes inflytande på sjukligheten, tyckes den Pleuritis vara, som så ofta förekom, dels allena och dels i förening med Puerperal-feber, under den långvariga nordanvinden i Maj månad».

Af *gynekologiska fall* meddelas såsom förut lifmoderpolyper, som afknutits eller afklippts. Ekström demonstrerar 1821 ett speculum uteri, 1823 berättar han om två opererade vesiko-vaginalfistlar.

Inom *oftalmiatriken* märkes, att N. Åkerman 1821 meddelade ett fall af bildning af artificiell pupill, att C. J. Ekström 1822 berättade om tre liknande fall, samt att en del starroperationer omtalas, de flesta utförda af Ekström.

Hagströmer började 1819 i Sällskapet meddela de till Sundhetskollegium inkomna handlingarna rörande *rättsmedicinska fall* af större intresse; efter Hagströmers död fortsattes dessa meddelanden af Trafvenfelt.

Den mångfrestande Cederschjöld visar äfven stort intresse för *hygieniska frågor*. Den 8 maj 1827 lämnar han till Sällskapet ett märkligt memorial »Om förbättringar uti Sundhetspolicen inom hufvudstaden».

I denna synnerligen intressanta inlaga börjar Cederschjöld med att påpeka den utomordentligt stora dödligheten i Stockholm, som han anser vara »den kanhända mest folködande stad i Europa». Såsom orsaker här till framhållas bland andra följande momenter.

Luften. Osunda ångor uppstiga från en del träsk inom staden, t. ex. Klara sjö, Fatburssjön, Nybroviken, det stinkande diket mellan Nybroviken och Brunnsviken. Upplag af gödsel och orenlighet finnas i stadens mest besökta trakter. Rännstenarna äro utan aflopp, gatorna äro smutsiga, stora slaktarhus äro belägna midt i staden. Liken efter de många afidna sammanpackas i tränga, instängda kyrkogårdar i stadens folkrikaste trakter.

Vattnet är i sjöarna orent på grund af nyss anförda förhållanden. Brunnar med godt vatten finnas ej i tillräckligt antal.

Födoämnen utbjudas ofta till salu förskämda och i förfalskad skick.

Bostäderna för de fattigare folkklasserna äro särdeles dåliga. Dåligt sedlighetstillstånd.

Bristen på lämpliga förströelser för de fattiga.

För att afhjälpa alla dessa olägenheter föreslår Cederschjöld hvarjehanda anordningar.

Luften bör hållas ren, träsken böra upprensas eller fyllas, rännstenarna böra få aflopp. Snygghet bör iakttagas på gator och gårdar. Slaktningen bör flyttas till aflägsnare ställen. Inga lik få begravas inom staden. Afskräden få ej samlas, utan skola hvarje natt bortföras ur staden. En del hus i staden böra tagas bort för att förbättra luftcirkulationen.

Sjövattnet förbättras genom uppremsning, genom förbud mot orenande, genom förening med strömmande vatten. Brunnar för dricksvatten grävas.

Födoämnen, som hållas till salu, böra undersökas, särskildt bröd, kött, fisk, mjölk, öl, vin.

De fattigas bostäder böra besiktigas.

Sedligheten bör förbättras. Kroglefnaden bör inskränkas. Inga spelhus böra vidare få inrättas. Inga fruntimmer böra få passa upp på vårdshus.

Förströelser böra inrättas för de lägre folkklasserna. Kallbadhus med kostnadsfria bad böra uppbyggas.

Cederschjöld framlägger i sammanhang med det föregående ett förslag till ordnande af fattigvården.

Sällskapet, som insåg betydelsen af de ämnen som memorialet omfattade, öfverlämnade detsamma till Sundhetskollegium. Här blef detsamma föremål för kritik, isynnerhet af Trafvenfelt, som dels ansåg att Cederschjöld öfverdrefve, dels bland annat påpekade, att godt och tillräckligt dricksvatten funnes i Stockholm samt att författningar öfver tillsyn af födoämnen också funnes.

Sundhetskollegium, som erkänner vikten af Cederschjölds förslag men som på samma gång påpekar att de föreslagna åtgärdernas vidtagande tillhör andra auktoriteter än de medicinska, öfverlämnade memorialet till K. Maj:t, som i sin tur remitterade detsamma till en kommitté, som var tillsatt för undersökning om hälsovårdens tillstånd inom hufvudstaden och uppgörande af förslag till dess nödiga förbättringar. I denna kommitté, som bestod af 8 ledamöter, funnos två läkare, (von Weigel och C. J. Ekström). Den 25 sept. 1827 lämnade Cederschjöld ett nytt memorial i samma ämne till Sällskapet, hvilket omedelbart öfversändes till den nämnda kommittén.

Cederschjölds vidsynta förslag ledde ej till några resultat, det var för tidigt kommet till världen; det behöfdes kraftigare väckelser än så för att framkalla hälsovårdsförbättrande åtgärder i Stockholm; det var först den härjande kolerafarsoten, som kunde åstadkomma en dylik verkan, och det var denna farsot, som skapade den moderna hälsovården hos oss, liksom på åtskilliga andra ställen.

Det enda för öfrigt, som under dessa år skulle kunna hänföras till allmänna hälsovården, är Trafvenfelts föredrag 1832 (Årsber. 1832, s. 80) om tillredandet af en billig och kraftig soppa för den mindre bemedlade befolkningen.

Från en mängd *sjukvårdsanstalter* meddelas fortfarande berättelser.

Resebref förekomma ofta, så t. ex. från Berzelius (1818—1819 Paris, 1822 Karlsbad), N. Åkerman (1818—1820 Berlin, Wien, Paris), C. J. Ekström (1819—1820 Berlin, Wien, Paris), M. Retzius (1823—1824 Berlin, Wien, Paris), A. Retzius 1833 (England, Frankrike, Tyskland).

Bref från ledamöter, som vistas i aflägsnare länder, meddelas ock, så t. ex. hemsänder J. Hedenborg under åren 1825—1834 emellanåt skildringar från Ryssland, Turkiet, Syrien och Egypten.

J. HEDENBORG föddes 1787, blef kir. mag. 1821, med. dr 1822, död 1865.

Kom 1825 till Konstantinopel såsom läkare vid svenska beskickningen därstädes. Studerade ifrigt naturalhistoria, arkeologi och österländska språk, företog vidsträckta resor i Asien och Afrika, gjorde stora samlingar af djur, växter, mineralier, egyptiska, grekiska och romerska antikviteter, turkiska, persiska och arabiska manuskript m. m. En stor del af samlingarna dels skänktes, dels såldes till svenska museer.

Äfven föredrag hörande till *medicinens historia* förekommo flera gånger. Särskildt må omnämnas att en engelsk läkare G. Sigmond, som 1826 vistades i Stockholm och deltog i Sällskapets sammankomster, höll ett föredrag på latin för Sällskapet om den spanske munken Miguel Serveto (1509—1553) och hans upptäckt af blodomloppet 70 år före Harvey. Sigmond utgaf 1826 ett arbete under titeln »The unnoticed Theories of Servetus, A dissertation addressed to the Medical Society of Stockholm», hvilket arbete han dock dedicerade till »the presidents and members of the Royal Colleges of London». I företalet till denna bok berättar han om sin samvaro i Stockholm med svenska läkare och om Läkarsällskapets sammanträden.

Sällskapets utgifna skrifter.

Sällskapets *Årsberättelser* utkommo under denna tid regelbundet hvarje år t. o. m. år 1832, men då blef det ett uppehåll på två år; orsaken härtill berättas här nedan.

Årsberättelserna hade i början sin vanliga karaktär, d. v. s. de redogjorde för hvad som förekommit vid Sällskapets sammankomster under året. Emellertid fingo de redan 1820 ett utvidgadt innehåll, påtagligen under inflytande af Vetenskapsakademiens samtidigt pågående omorganisation. 1820 beslöt Vetenskapsakademien

att vid dess årliga högtidsdag skulle inom de olika vetenskaperna föredragas årsberättelser, omfattande de framsteg, som hvarje vetenskap gjort under det gångna året, så inom- som utomlands; första gången föredrogos dylika årsberättelser den 31 mars 1821. På samma sätt innehåller nu Gadeliuss årsberättelse af 1820 en del redogörelser för medicinens framsteg i främmande länder, utan att därom talats vid Sällskapet sammankomster. Ekströms första årsberättelse 1822 håller sig mera till hvad verkligen förekommit inom Sällskapet, men hans berättelser bli utförligare år för år, och om ett par år är det en berättelse om de medicinska vetenskapernas framsteg i allmänhet; på samma sätt fortsätter Ronander i sina årsberättelser 1830—1832.

Sällskapet har i allmänhet under sin tillryggelagda sekelbana haft en »god press», men 1828 års Årsberättelse råkar ut för följande elaka och delvis rätt obefogade kritik, som finnes införd i tidningen Stockholms Posten den 31 mars och 1 april 1829:

Medicinens framsteg.

På storverk blott lekte vår mans fantasi,
De mäktige kunde han ej låta bli.

Vitalis.

Årsberättelse om Svenska Läkare-sällskapets arbeten. Lemnad den 7 Oktober 1828, af C. J. Ekström, Sällskapets Sekreterare.

(Insändt.)

Vår tids lärdom är andans, då våra förfäders mera var bokstafvens. Det fortgående tidevarfvets utmärkta män hafva gjort denna sanning allt mer och mer gällande. Att sakens absoluta riktighet dertill bidragit vilja vi icke neka, men otvifvelaktigt har äfven nödvändigheten haft sin hand med i spelet. De framskridande naturvetenskaperna hade samlat oräkneliga massor af enskilda fakta och iakttagelser, hvilka man under en hel lifstid knappt kunde lära känna och ännu mindre behålla i minnet. Det blef således nödvändigt att reducera dessa massor till allmänna satser, hvilka behöllo den form, som iakttagelsernas medelform för dagen gaf. Kommer nu härtill ett nytt faktum, så jemkas satserna derefter, och detta faktum kan sedan borrtfalla ur minnet utan att vetenskapens framgång derigenom hindras. Detta gäller väl om vetenskap i allmänhet, men blott till sin fulla stränghet i medicin, emedan man der icke eger någon säker kontroll för iakttagelsens riktighet i och för sig sjelf, vare sig antingen af bristande beläsenhet och skicklighet hos observatorn eller af benägenhet att forma iakttagelsen till bevis för en förutfattad sats, ett fel, hvartill mången för öfrigt stor man gjort sig skyldig. Speciella medicinska iakttagelser äro således, i och för sig sjelfva i litterärt hänseende, ganska underordnade, och blott af vikt i den mån de inverka på det hela. Men kan icke observatorn sjelf frambringa denna inverkan, förgäfvos väntar han att någon annan skall med de af honom gjorda observationer göra det,

och hvartill tjenar då hans berättelse? En framställning t. ex. af en ovanlig sjukdomshändelse, blott såsom sådan, är icke någon ting af betydighet: det vanligaste och det sällsyntaste är för den rätte naturforskaren lika besynnerligt; han lär af det sednare icke annat, än hvad han redan vet genom det förra, nemligen att allt som sker har sina orsaker. Man skulle kunna säga, att det enda ställe der framdragandet af isolerade fakta kunde vara på sin plats, vore i sådana medicinska afhandlingar, der man ville anföra dem som bevis eller bekräftelse på den funna sanningens riktighet; men äfven här äro de mindre nödvändiga. Det sanna, ehuru sällsynt, är icke så konstigt som man vanligtvis tror. Har man lyckats att aflocka naturen en sanning, så ger hon sig nog sjelf tillkänna såsom sådan utan alla lärde, och i följd deraf, för allmänheten af läsare tröttande bevis. Härigenom tro vi oss således hafva ådagalagt, att framställandet af en samling af enskilda sjukdomsberättelser, blott såsom sådana, icke allenast är ändamålslös, utan till och med stridande mot tidens anda, ja, vi våga säga, skadlig, alldenstund man aldrig kan lita på en isolerad sjukdomshistoria. Det är en bekant sak att, af hundrade läkare, som behandla samma patient, tvänne icke göra det precis lika; huru vill man då begära, att berättelsen derom skall blifva lika? Och det sanna kan likväl icke vara mer än ett!

Efter denna inledning öfvergå vi till det speciella af berättelsen. Hvad som först fäster ens uppmärksamhet är, att man nödgas arbeta sig tämligen långt fram i boken innan man träffar ett enda Svenskt namn, då boken likväl bär namn af Svenska Läkare-sällskapets arbeten. Hvem kan se denne mängd af utlänningar här införda, utan att till hvar och en af dem göra den frågan: Min vän, huru kom du hit in utan bröllopskläder, och hvarföre fick du din plats här framför många andra vida märkvärdigare än du? Den enda möjliga förklaring, detta kan tåla, är, att Sekreteraren ansett öfversättningen och sammandragandet af dessa författares afhandlingar ur de utländska jurnalerne förenadt med så mycken möda, att det just derföre borde räknas ibland sällskapets arbeten och att tiden icke medgifvit, att gifva de öfriga årets författare samma ära i anseende till de nämnde jurnalernas mängd. Om så är, så har i alla fall titeln lämpligare kunnat blifva: Sällskapets compilationer ur utländska periodiska skrifter. Utom detta, att jag så må säga, lurendrejerigods, upptages berättelsen, en eller annan originaluppsats undantagen, hvarom vi särskildt skola yttra oss, endast af isolerade medicinska, chirurgiska och terapeutiska iakttagelser utan någon högre syftning, öfver hvilken slags litteratur vi redan i inledningen hafva yttrat vår mening. Likväl förekommer en och annan läsbar anmärkning t. ex. af Hr Cederchjöld; men man bör i alla fall ega hans kunskap och hans geni för att i en så trivial lärdomsgenre blifva intressant, och dessa egenskaper hafva ty värr, icke fallit på allas lott.

Det i vår tanka märkligaste i denna berättelse är en uppsats af sekreteraren om merkurens umbärlighet vid botandet af veneriska sjukdomar. Ett sådant yttrande af rikets förste kirurg, vi säga icke i afseende på skicklighet, ty den anse vi oss icke vara i tillfälle att kunna bedömma, utan i anseende till dess plats såsom Öfverkirurg på Kongl. Serafimerlazarettet, hvarken bör eller skall blifva utan sitt stora inflytande. De äldre pläga säga, då trosartiklarne, vare sig i politik, religion eller medicin begynna af de högre offentligen betviflas, att en revolution står för dörren. Och vi tro med rätta. Man märker lätt, att en slags sjuklighet är rådande genom hela detta stycke eller rättare en oscillation mellan författarens öfvertygelse och fruktan att öppet

uttala den, hvarvid likväl den förre bestämdt får öfvervigten. Hvad skola gamla, aktningstvårda praktici väl tänka, då de se sin och århundradens erfarenhet och öfvertygelse på detta sätt tillintetgjord? Hvilket skall de öfriga läkemedlens öde innan kort blifva, hvilas kraft aldrig varit till den grad ackrediterad som merkurens? Huru skall vår materia medica efter denna metod om några år komma att se ut? Hvilka begrepp skall väl allmänheten och den blifvande läkaren genom sådana artiklar få om vissheten i medicin? Vi frukta att rätta svaret på dessa frågor förr skall oro, än tillfredsställa vetenskapens och sanningens vänner. — Vi kunna icke uraktlåta, då vi pag. 60 se klorpreparaternas mångfaldiga nytta uppräknas, att erinra huru man äfven inom medicin, icke blott i hvarje århundrade, utan äfven i hvar tiotal af år och oftare har sina bruk och sina moder. En tid kurerar man allmänt med nya extrakter, en annan med vextbaser, en tredje med Engelska piller, och slutligen tillgriper man de enkla kemiska kropparne, hvilka för det närvarande promenera på medicinens drottninggata i beständigt nya skepnader. Forskningen bör visst vara aktningstvård, hvarhelst den finnes, men då vi se henne, lik en yppig dansös, blott beräkna effekt för dagen; så faller oss alltid i minnet det ofta citerade yttrandet af Horatius: *medium tenuere beati*. — Pag. 86—89 förekomma, besynnerligt nog, tvänne motsatta yttranden af Hrr Retzius och Cederchjöld, der nemligen den förre säger att blödning vid operation af polyper i lifmodren icke kunna inträffa, hvarpå likväl Hr Cederchjöld anför exempel. Dessa författare äro af allmänheten genom sina skrifter tillräckligt kända, för att icke lemna något tvifvel om hvilken deras uppgift förtjenar förtroende, hvarigenom således recensentens yttrande deröfver blir öfverflödigt.

Vid kalaser sparar man deserten till slut. Vi vilja nu egna en episod till den man, hvilken vi med stigande beundran är ifrån år se intaga allt större och större plats i årsberättelsen. Vi förutse med glädje den dag då denne Nordens Franklin, om hvilken man utan hyperbol kan säga: *eripuit fulmen coelo*, skall der ensam stå kvar, och som en annan Herkules leda floden till sin egen verkstad, eller som Atlas bärande världshuset på sina skuldror, eller ännu rättare såsom ett gammalt Pharos, skinande i en försvunnen läkareverld, sedan de öfrige författarne småningom mistat sin glans, icke annorlunda än stjernorna då solen framträder i sin fulla prakt. Hela Europas blickar äro på honom fästade. Telegrafer inrättas och utkik hålles på honom natt och dag, skakar han sin peruk eller tar han sig en pris snus, så göra alla världens lärda Kabinetter i ögonblicket detsamma! Den enda måhända i framtiden blifvande farliga medtäflare till denna oförgätliga ära, är en författare, hvilken, så vidt vi veta, nu för första gången uppträdd. Han förråder geni och stora talenter. Ehuru hans ämne är ganska pikant, så är likväl hans föredrag ytterst modest och anspråkslöst. Hans hufvudprincip, ehuru icke klart uttalad, synes vara det klassiska uttrycket af en *Tysk*: »jeg vill fortälje dem en historie, saa de icke maa troo det.» Häri har han också lyckats öfver all jemförelse. Fortgår denne unge författare (nemligen till sina arbeten) på den lysande bana han börjat, så stannar han väl icke förr än han stöter sin höga hjessa (*sublime vertice Hor.*) mot månen, då de få skåda hvarannans ansigte mot ansigte.

Det af Herr Professor Åkerman inrättade Josefska Institutet har här fått en sidoblick, upptagande några få rader. Denna mensklighetens inrättning förtjenar utan tvifvel ett bättre öde. Vi hade väntat, att åtminstone finna grundidéerne för denna i Sverige nya inrättning här utvecklade och att se den

omfattad med den välvilja och förtroende människokärleken, mödan och skickligheten bör hafva rättighet att vänta af den upplystaste del af rikets läkarkorps. Men Hr Åkerman får besanna ordspråket: ingen är profet i sitt eget fädernesland. Hade deremot en utlänning stiftat inrättningen, hvem skulle ej skatta sig lycklig, att, som den förste få tala till dess beröm!

Sedan vi nu gjort redo för årsberättelsens innehåll, återstår oss blott en anmärkning i afseende på dess form. Vi hafva hört flere yttra den önskan, att denna årsberättelse, i likhet med Vetenskaps Akademiens, borde hafva ett register samt i marginalen rubrik på de afhandlade ämnena. Men desse anmärkare äro prosaiska människor, som icke erinra sig att det stora, det höga, det snillrika, bör vara eget, bör vara ovanligt, ja, bör med ett ord vara alldeles rasande.

Genom föregående granskning tro vi det vara ådagalagdt, att denna skrift, i likhet med allt menskligt, har sina svagheter. Skulle någon vilja till försvar framdraga, att den vore utgifven af ett frivilligt sällskap, af hvilket man icke hade rättighet att fordra något bättre, så få vi upplysa, att staten likväl dertill bidrager med en summa af 500 R:dr Banko, med hvilken, ehuru svårt det än må vara att valvera litterära produkter i riksdaler, vi äro fullkomligt öfvertygade närvarande skrift, efter nu gällande markegång, är tillräckligt betald.

Denna kritik är tydligen skrifven af en pennans man och af en person, som icke är läkare. Af Trafvenfelts här nedan meddelade svar på denna kritik framgår, att man vet hvem som skrifvit den pepprade kritiken. Den förnämste kännaren af vår periodiska litteratur, bibliotekarien B. Lundstedt har på min förfrågan godhetsfullt meddelat, att han ej anser det osannolikt, att kritiken är skrifven af Stockholms Postens redaktör, den berömda publicisten, f. d. kaptenen Anders Lindeberg, som var en mycket kritisk och stridslysten man.

Med Nordens Franklin menas väl Berzelius; i så fall är det ironi, då det talas om att han år från år intager en allt större plats i årsberättelserna; han förekommer nämligen sällan i årsberättelserna, och uti ifrågavarande årsberättelse finnes ej hans namn nämndt. Den i framtiden farliga medtäflaren till Berzelius är möjligen Mosander, som anført historien om hummerförgiftningen, hvilken tolkats som en verklig kolera (se ofvan sid. 203).

Trafvenfelt ansåg sig skyldig att besvara det gjorda angreppet och afgaf till Sällskapets protokoll den 7 april 1829 följande yttrande, som dock är ganska matt och som egentligen är ett uppreparande af hvad han sagt åtskilliga gånger förut vid olika tillfällen:

Att behandla vetenskapliga ämnen, som vissa lustiga hufvuden i Paris på Billard-ställen författa parodier öfver Teater-stycken, kan icke roa andra än dem som äro lika sinnade med Författaren till Artikeln: *Medicinens Fram-*

steg, införd uti Stockholms Posten N:o 74 och 75 d. å.; kan icke uplysa eller i sitt omdöme vägleda en Allmänhet, som själf saknar tillräckelig kännedom uti ifrågavarande ämnen; och bör för Läkare vara så mycket osmakligare, som Författaren, jemte ett sökt men misslyckadt skämt, förråder brist på kunskap och omdömmes förmåga.

Afsigten med detta utfall, eller desse Anmärkningar, hvad man må benämna detta försök att smäda Läkare-Sällskapet och flera af dess Medlemmar, äfven som hvad som blifvit anfördt, torde alltså böra lemnas åt det afseende det förtjenar — utan allt svar — såsom varande under all vederläggning — och så som förfelände all sin verkan på den bildade Allmänheten.

Den nytta Svenska Läkare-Sällskapet i likhet med dylika Inrättningar i andra länder, äfven här åstadkommit, är tillräckeligt känd, rättvisad och värderad af Konungen, Rikets Ständer, alla uplyste och bildade Medborgare och af Svenska Läkare-Corpsen. Uti Kl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse till Öfver-Post-Direktionen, af den 14 Mars 1810, contrasigneradt af H. Järta, som tillägger Sällskapet, på 3:dje året efter Dess Stiftelse, Post-frihet för Dess Bref-växling, yttras: . . »att Kl. M:jt, alltid sorgfälligt att uppmuntra allmänt nyttiga företag, ansett med Nådigt välbehag Ledamöternas uti medicinska Sällskapet själf-manta bemödande, att genom meddelande af inbördes råd och nya kunskapers spridande, befrämja sin vetenskap samt dymedelst gagna sina Medborgare och Fäderneslandet». Då Sällskapet 1816 erhöll det årliga understödet af 500 R. B:ko till inköp af Böcker och Journaler, yttrar sig Kl. M:jt uti Nådiga skrifvelse derom till Sundhets Collegium af d. 20 Mars, contrasigneradt af *N. v. Rosenstein*, sålunda: . . »Som Vi i Nåder inhämtat den nytta Läkare-Sällskapet redan gjort, samt af detsamma än vidare är att förvänta, då det med nödiga tillgångar kan blifva understöddt, så hafva Vi, med förklarande af Vårt Nådiga välbehag öfver Sällskapets inrättning och visade nit, så mycket hellre velat tillägga detsamma det begärda understödet af 500 R. om året, som medelst den uplysning Sällskapet sprider, och det vetenskapliga samband det åstadkommer emellan Läkarna i Riket, en verkelig fördel hälsovården i allmänhet tillflyter:» — — — Vid flera Riksdagar hafva exemplar af Sällskapets Årsberättelser blifvit uti Resp. Riks Stånden utdelade, hvilka förklarar sin tillfredsställelse öfver Sällskapets bemödanden.

Afsigten med Årsberättelserna, som ifrån och med 1810 oafbrutit blifvit utgifna, är: att, på ett mera populärt än strängt vettenskapligt sätt, meddela Allmänheten och Läkarna i Riket en korrt öfversigt af de ämnen som sysselsatt Sällskapet, då endast sådana erhålla en mera detaljerad framställning, som egentligen äro af teoretisk beskaffenhet, eller af en sådan praktisk, att de, dels fordra ett skyndsammare beaktande, dels sakna den vetenskapliga form, som mera tillhör innehållet af Handlingarna. Uti dessa åter, hvaraf i allmänhet ett Band hvart annat år utkommit, införas: iakttagelser om väderleken och årstidernas sjukdomar för hvarje år; Utdrag ur Rapporter från Läkarna om sjuk-inrättningarne i Stockholm och Landsorterna, om gångbara farsoter och sjukdomstillståndet i afseende på lokalförhållanden, iakttagelser och rön; Svenska Läkares originella afhandlingar; Utdrag och Recensioner af utländska arbeten, o. s. v.

Så väl Sällskapets årsberättelser som Handlingar äro utomlands både kända och fördelaktigt bedömda; och Sällskapet äger till utländska Ledamöter de berömdaste Läkare uti Europa och N. America, som meddela Sällskapet sina skrifter och sina upptäckter.

Sällskapet Bibliotek, som genom årliga inköp af de viktigaste Journaler och vetenskapliga arbeten, hunnit till betydlig storlek och värde, söker Sällskapet att använda på ett för det allmänna så nyttigt sätt som möjligt derigenom, att teoretiska Verk och sådana Böcker som, då de äro genomlästa, icke äro för dageligt behof nödiga att hos Sällskapet tillgå, öfverlemnas till Carolinska Medico-Chirurgiska Institutets Boksamling, att der vid Undervisningen begagnas.

För fullkommandet af de i Hufvudstaden vistande unge Läkares bildning, är det icke af ringa vikt, att de genom Sällskapets försorg äga tillfälle att begagna äldre och nyare Författares Arbeten och sådana större Biblioteks Verk och Tabeller, som uti enskilda Boksamlingar vanligen icke finnas.

Det är endast igenom Sällskapets skrifter som Läkare i Landsorterna kunna erhålla en lokal-kännedom om landets sjukdomsförhållanden, så angelägen för sjukvården i ett land af Sveriges olika klimat med andra länders och olikhet inom sin egen långa utsträckning. Den för utöfningen af Läkare-vetenskapen så angelägna kännedomen om andra länders samtida upptäckter och förbättringar, kunna de fleste Svenske Läkare, i anseende till dyrheten på utländska böcker och Journaler, endast inhämta genom Sällskapets Boksamling, genom årsberättelserna som gratis utdelas och genom Handlingarne, af hvilka sednare 1 Band vanligen kostar 2 à 2: 24 Bko, då ett enda band af utländska Böcker, innefattande blott en del af ett Verk eller en afhandling i ett eller några få ämnen, vanligen kostar 4 à 5 R. B:ko.

Att Svenska Läkare-Sällskapet kunde vara bättre organiseradt, kunde åstadkomma mera nytta och bättre uppfylla sin bestämmelse, är väl möjligt; likväl torde man med skäl kunna önska, att aldrig något bidrag af allmänna medel medförde mindre nytta än det Sällskapet erhåller.

Den som har sig bekant hvad som nu blifvit anfördt, hvilket hvarje redelig Svensk Läkare känner och erkänner, och det oaktadt kan tillåta sig en framställning i allmänna Tidningar, såsom årsberättelsernas utgifvande vore det enda som genom Sällskapet åstadkommes för det publika understöd det åtnjuter, har således försökt en insinuation, för hvilken han endast kan undgå en viss slags namnkunnighet genom bevarande af anonymiteten, hvilken dock omsider kan löpa fara och röjas af syskontycket mellan de produkter Vi sedan någon tid sett allstrade af en *stor, otyglad, skrif-klädd* i förening med *liten förmåga och elak vilja*.

Undertecknad, som alltid skall erinra sig den befattning han som Sällskapets Sekreterare innehaft, såsom den mest intressanta och tillfredställande i hans lefnad, och som alldrig skall upphöra att nitälska för en af de nyttigaste Inrättningar inom Fäderneslandet, anhåller att till Sällskapets Protokoll få öfverlemnna dessa betraktelser, hvilka i anledning af förenämnda Artikel hos honom uppstått.

Carl Trafvenfelt.

Ronander afgaf sin sista tryckta årsberättelse såsom sekreterare den 2 okt. 1832. År 1832 började han och Mosander m. fl. att utgifva en ny tidskrift Tidskrift för Läkare och Farmaceuter; Sällskapet, som alltid var gynnare af medicinska litterära företag, beslöt den 14 aug. 1832 att prenumerera på 5 exemplar af den nämnda tidskriften, som då nyss börjat. Ronander införde,

utan att Sällskapet synes ha fattat något beslut därom, Sällskapets protokoll från och med juli 1832 i sin nya tidskrift. Protokollen, mycket kortfattade och ofullständiga, äro under denna tid på följande sätt tryckta i Tidskrift för Läkare och Farmaceuter: protokollen 3 juli—27 nov. 1832 äro tryckta i 1832 års årgång, protokollen 8 jan.—17 dec. 1833 återfinnas i årgången 1833, och protokollen 7 jan.—30 sept. 1834 finnas i sagda tidskrift för 1834.

Den årsberättelse, som Ronander afgaf den 1 okt. 1833, dröjde att utkomma från trycket. Den 25 mars 1834 ingaf Trafvenfelt, med hvilken A. Retzius förenat sig, följande förslag:

P. M. rörande tryckning af Sällskapets protokoller.

Då tidskriften för Läkare och Pharmaceuter på ett fullständigare sätt än Läkare-sällskapets årsberättelser och månadligen meddelar de viktigaste framstegen i Medicin, Chirurgie och Pharmacie, så återstår för dessa årsberättelser hufvudsakligen endast framställning af Sällskapets egna arbeten. Äfven dessa har tidskriften sökt att upptaga genom de utdrag ur protocollerna, hvilka i hvarje häfte blifvit införde. En ganska vigtig del af hvad som förekommer i Sällskapet består i muntliga anföranden och i discussioner. Då protocollen icke tryckts så hafva de icke heller tarfvat större fullständighet än de hitintills ägt, men erfarenheten har också visat att många intressanta och vigtiga yttranden derigenom gått förlorade. Jag tager mig friheten föreslå att hvarje anförande af vetenskapligt värde måtte blifva så upptaget i protocollet, att dess väsentliga innehåll ur detsamma kan inhemtas, ungefärligen såsom några af de protocoller, hvilka redactionen af tidskriften fått emottaga från Kongl. Vetenskapsacademien. Då Läkare-sällskapets sammankomster äro talrika och en så fullständig protocolsförning ofelbart icke ensamt af Secreteraren kan bestridas, helst han är ensam föredragande och äfven i en ordförandes ställe, så tager jag mig friheten föreslå att Sällskapet antingen antager en särskild protocolsförande, hvartill Bibliothekarien väl vore bäst passande, eller att hvarje ledamot som anført någon sak, som varit af den vigt att den i protocollet blifvit upptagen, måtte få sig uppdraget, att, enligt en af Secreteraren tillsänd promemoria, i största möjliga korthet sjelf redigera sitt anförande. Om Sällskapets protocoller få denna fullständighet och blifva i detta skick meddelade i tidskriften för hvarje månad, så får allmänheten på ett mera skyndsamt och naturligt sätt del af hvad Sällskapet förehar, och jag tror, att i sådant fall äfven de hitintills brukliga årsberättelserne kunde anses såsom öfverflödige. Om Sällskapet sålunda skulle finna skäl, att dessa upphörde, så skulle från en sida derigenom en besparing uppkomma, men då tidskriftens utrymme deraf komme att ökas, så tager jag mig äfven friheten föreslå det Sällskapet ville bekosta dessa protocollers tryckning eller hvad som genom dem komme att öfverskrida tidskriftens utlofvade arktal. På det att emellertid äfven särskildt årsberättelse skulle vara att tillgå så borde af hvarje månads tryck särskilda afdrag göras i form af ett särskilt blad kalladt Svenska Läkare-sällskapets protocoller eller något dylikt såsom öffigt är i flera vetenskapliga samfund utomlands. Stockholm den 25 Mars 1834.

A. Retzius.

Carl Trafvenfelt.

Efter att ha inhämtat Kommitténs utlåtande, hvilket blef tillstyrkande, beslöt Sällskapet den 27 maj 1834 att godkänna det ingifna förslaget, dock med det tillägg, att ett sammandrag af protokollen skall uppläsas vid årssammankomsten.

Som jag nyss nämnde, voro de tryckta protokollen synnerligen kortfattade och bristfälliga. Också hemställer C. J. Ekström den 25 nov. 1834 till Sällskapet, om de i Tidskriften införda protokollen kunde anses svarande mot de förr utgifna årsberättelserna, och om icke rörande detta ämne ett nytt betänkande af Sällskapets Kommitté måtte inhämtas; Sällskapet hänsköt frågan till Kommittén, som den 1 dec. 1834 föreslog, att årsberättelser fortfarande skola arligen utgifvas oberoende af Tidskriften; detta blef också den 9 dec. 1834 Sällskapets beslut.

Den 1 dec. 1834 föreslog Kommittén, i sammanhang med sist omtalade förslag, att Sällskapet skall välja sig en ordförande; detta förslag godkändes af Sällskapet den 9 dec. med 18 röster mot 5.

Den 30 dec. 1834 afsade Ronander sig sekreterarebefattningen, hvartill Sällskapet lämnade sitt bifall, »dock skulle de bristande årsberättelserna utgifvas». I de nya provisoriska stadgar, som samma dag antogos (se nästa kapitel) bestämmes, att årsberättelsen skall ofördröjligen efter högtidsdagen utgifvas.

Den 22 sept. 1835 beslöt Sällskapet fråga Ronander, huruvida tryckningen af de två felande årsberättelserna blifvit börjad och komme att fortsättas. Sedan det vid följande sammankomst anmälts, att endast 1½ ark voro tryckta, beslöt Sällskapet inställa tryckningen, »kommande hvad af vikt som förekommit i Sällskapet under samma tid och icke blifvit i Tidskrift för Läkare och Farmaceuter anfördt, att upptagas i årsberättelsen för 1835».

Denna historia med den inställda tryckningen af årsberättelserna är utan tvifvel orsaken till att Sällskapet kom att skaffa sig en ordförande.

År 1831 utkom af trycket Register öfver Årsberättelserna 1810—1830, utarbetadt af A. J. Ståhl (f. 1767, med. dr 1791, prov. läkare i Kuopio 1791—1798, lasar.-läkare i Uleåborg 1802—1808, Vetenskapsakademiens bibliotekarie 1831, död 1844).

Af Sällskapets *Handlingar* utkommo under denna tid banden 6—12 (åren 1819—1833). De innehöllo såsom förut dels Trafvenfelts öfversikt af väderlek och sjuklighet, dels en mängd rapporter till Sundhetskollegium från läkare och sjukvårdsanstalter, dels kasuistiska bidrag, dels ock recensioner. På förslag af Trafvenfelt trycktes i sjette bandet, 1819, ett utdrag ur tabellverket angående nativitet, dödlighet, dödsorsaker m. m. i riket åren 1816—1818.

Ett förslag af Cederschjöld 1822, att ett utdrag af Handlingarna skulle tryckas på latin, föranledde ingen åtgärd.

B. F. Levin utgaf 1830 af trycket ett Register till de tio första banden af Sällskapet's Handlingar och föreslog Sällskapet att inköpa ett antal exemplar häraf. Sällskapet afböjde detta, emedan Registret var ofullständigt, men en följd af anbudet blef att Sällskapet uppdrog åt A. J. Ståhl att utarbete register både öfver Årsberättelserna och öfver Handlingarna. Register öfver Handlingarna, Band 1—12, utkom först 1835.

Sällskapet's utgifna skrifter recenserades fortfarande i Med. Chir. Zeitung.

År 1821 föreslog Cederschjöld att Sällskapet skulle utgifva ett Arkiv för Medicina forensis, baserad på de till Sundhetskollégium inkomna rättsmedicinska handlingarna. Sällskapet afslog detta.

Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap.

1824 anhöll redaktionen af den norska Magazin for Naturvidenskaberne att få byta skrifter med Sällskapet.

År 1830 anmälde en ny läkareförening, Sociedade de Medicina i Rio de Janeiro, sin tillvaro och anhöll att få träda i närmare vetenskaplig förbindelse med S. L. S. Med skrifvelsen följde ett tryckt sapphiskt ode på latin och på portugiska, som författats till den nya föreningens högtidliga instiftelse. Något vidare samarbete mellan de båda antipodiska sällskapen synes ej ha kommit till stånd.

Den 11 okt. 1831 ankom en skrifvelse från Dr Siemers, Director des Hamburger aerztlichen Vereins, med begäran att S. L. S. ville ingå en fortfarande vetenskaplig kommunikation med Hamburgersällskapet. Detta förslag mottogs af S. L. S. med allmänt bifall. Tre Hamburgerläkare invaldes kort efteråt i Sällskapet.

Vetenskapligt pris.

Trafvenfelt, som i så många hänseenden fört Sällskapet framåt, har också förtjänsten att ha stiftat *Sällskapet's första vetenskapliga pris*.

I det föregående (sid. 184) är berättadt, att Trafvenfelt till Sällskapet skänkte en summa af 225 kronor, som han afsåg till hyresbidrag åt Sällskapet's sekreterare. Då denna användning af gifvan ej kom till stånd, så föreslog Trafvenfelt den 25 jan. 1820, att summan skulle utsättas som belöning för ett prisämne, nämligen en farmakologisk och terapeutisk förklaring öfver sista edi-

tionen af farmakopén. Sällskapet godkände förslaget och bestämde täflingstiden till den 1 maj 1821.

Tillkännagifvandet om priset är af följande lydelse:

Svenska Läkaresällskapet får härmed till täflingsämne uppgifva: *Förklaring öfver tillredningen och bruket af de medel, som finnas upptagna uti nyaste edition af Pharmacopoea Suecica*. Afhandlingen bör vara lika användbar för apotekare som för läkare och tillika innefatta de operationer och preparater, som efter Pharmacopoeens utgifvande blifvit uppfunna. Täflingsskrifterna försedda med valspråk och förseglade namnsedlar, böra till Sällskapet vara insända före den 1 maj 1821.

Inom täflingstiden inkommo tvenne skrifter öfver det uppgifna ämnet; till prisdomare utsågos Berzelius, Carlander, Trafvenfelt och Sefström. Den 18 sept. 1821 fattade Sällskapet det efter nuvarande åskådningssätt högst underliga beslutet att förlänga täflingstiden till den 1 maj 1822, »emedan det svar, som bäst svarade mot Sällskapets fordran, ej ännu var fullt färdigt». Den 30 april 1822 inkom fortsättningen på den afsedda skriften, och den 3 sept. 1822 prisbelönades densamma. Författaren befanns vara C. W. H. RONANDER. Prisskriften utkom i omarbetad form under titeln *System i Pharmakologien*, med särskildt afseende på den Svenska Pharmacopoeens sista edition. Första Afdeln. Stockholm 1825. Andra Afdeln. Stockholm 1828.

VI. Svenska Läkarsällskapet 1835—1858.

Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapet och statsmakterna. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster och samkväm. — Hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster. — Sällskapets deltagande i världsutställningen i Paris 1855. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap. — Vetenskapliga pris. — Understödsfonder.

Sällskapets lokala förhållanden.

De lokala förhållandena voro under denna tidsperiod oförändrade. Endast en del mindre omändringar och reparationer företogos. 1851 utbyttes vaxljusen mot stearinljus, längre var man ännu ej kommen i belysningsfrågan.

1854 insattes en fönsterventil i samlingsrummet, »emedan luften blir dålig under sammankomsterna.»

1851 synas de första klagomålen i protokollen att utrymmet är otillräckligt för Sällskapets behof; man börjar redan nu tänka på att köpa ett annat hus, Kastenhofhuset (som sedan blef Hotell Rydberg vid Gustaf Adolfs torg), men man kom under fund med att man ej hade pengar därtill.

1851 föreligger ett förslag, att bibliotekariens boställsrum skola inredas till biblioteks- och läsrum; 1854 föreslås att samlingsrummet skall utvidgas med bibliotekariens rum.

Den 28 nov. 1854 beslöt kommittén att såsom fond till inköp af ett nytt hus eller till en genomgripande förändring af det närvarande skall årligen afsättas 750 kr.; denna byggnadsfond uppgick den 1 okt. 1858 till 3230 kr. 75 öre.

Sommaren 1846, då en större reparation ägde rum i Sällskapets hus, sammanträdde man i Sundhetskollégii hus, Svartmangatan 9.

Sällskapets stadgar.

Det är förut (sid. 225) berättadt, huru omständigheterna fogade det så, att S. L. S. den 9 dec. 1834 beslöt att välja en ordförande. Den 16 dec. 1834 erhöll Kommittén uppdrag att i sammanhang härmed föreslå nödiga stadgeändringar. Redan den 30 december var Kommittén färdig med sitt förslag, hvilket omedelbart antogs af Sällskapet. Vid samma sammankomst valde Sällskapet till sin förste ordförande Trafvenfelt, och han inträdde genast i tjänstgöring, idet att han underskrefde antagna stadgeförändringarna. Dessa voro afsedda att endast gälla tills vidare, och de innehöllo hufvudsakligen den bestämmelsen, att en ordförande skall väljas i september hvarje år för ett års tid; vid förfall för ordföranden förer den till ålder äldsta närvarande ledamoten ordet; dessutom stadgas att kommittén skall sammanträda första tisdagen i hvar månad.

Den 13 januari 1835 ingaf Sondén ett längre betänkande angående nya stadgar för Sällskapet.

C. U. SONDÉN var född 1802, blef kir. mag. och med. dr 1835, läkare vid Danviks hospital 1832, öfverläkare där sammastädes 1847—1862, medicinalråd 1858—1874, död 1875.

Företog 1833—1834 en utländsk resa för att studera sinnessjukdomar och anstalter för sinnessjuka. Sedan denna tid arbetade han oafbrutet i tal och skrift och såsom ledamot af åtskilliga kommittéer på reformerandet af det svenska hospitalsväsendet. Såsom hospitalsläkare bröt han med de gamla metoderna, i hvilka tvångsmedel ingingo såsom den viktigaste delen af behandlingen, och tillämpade i stället den nyare tidens mera människovänliga principer för sinnessjukvården.

Af Läkaresällskapet var han en synnerligen nitisk och flitigt arbetande ledamot, så väl såsom innehafvare af Sällskapets olika ämbeten som ock såsom deltagare i Sällskapets vetenskapliga verksamhet.

Sondéns inlaga i fråga om Sällskapets stadgar är af stort intresse såsom innehållande en ej alldeles mild kritik af Sällskapets

36. *C. U. Sondén.*
(Efter en litografi af Cardon.)

hittillsvarande sätt att arbeta. För öfrigt, utgör den ett nytt försök att ändra om Sällskapet till en slags akademi. Inlagan lyder som följer :

*Hvad åsyftas genom den inom Svenska Läkare Sällskapet
påbegynta Reformen?*

Då jag icke kommit till kännedom om något motiveradt skäl för den började omskapningen af Svenska Läkare Sällskapets organisation, hvarken från Sällskapet sjelf eller dess committerade, torde det ej räknas mig till last, om jag söker utveckla grunden, hvarföre jag sjelf instämt i en dylik önskan, och om jag förmår visa, att denna reform måste afse Mera än man ännu å detta rum velat uttala.

Man kan ej antaga, att några tillfälliga oordningar i gången af Sällskapets verksamhet, eller några lätt afhjelpa brister i förvaltningen af dess litterära angelägenheter föranledt förslaget till antagande af en Ordförande. Åtminstone har man ej sökt correctivet dertill, der felet fanns, ej af Någon yrkat ansvarighet derföre, än mindre öppet uttalat, att sådana verkliga eller förmenta oordningar och brister haft något väsendtligt inflytande å Sällskapets verksamhet, och om än resultaten af denna verksamhet blifvit allmänheten förhållne eller undandragne genom bristande publicering af årsberättelsen, så kunde dock en retroactif inflytelse ej ega rum å en verksamhet, som redan förut måste vara utagerad. Hvarföre har man då ansett en Ordförande behöfelig? Man är skyldig antaga, af det skäl, »emedan man funnit behovet af en mera genomgripande reform, på det att Sällskapet må sättas i jembredd med dylika Sällskaper hos andra uplysta nationer». — Jag känner icke, om frågan så eller annorledes blifvit inom Committeen, från hvilken förslaget utgick, motiverad; men i sällskapets sammankomst hörde jag aldrig denna, enligt min öfvertygelse enda giltiga anledningen till förslaget *klart* utvecklas, utom af Prof. Cederschjöld. Af detta skäl, och emedan jag måste anse de föreslagne och vid sista sammankomsten provisoriskt antagne förändringarne af Sällskapets stadgar (mot hvilkas antagande, såsom tills vidare tillräcklige detta anförande må tjena som en reservation) så utan betydelse och vikt, att Ordföranden nu, som förut Secreteraren, bunden af samma hittills gällande felaktiga eller ofullständiga stadgar, med all möjlig ansträngning och sjelfuppoffring svårligen skall kunna en hårsman uprycka vår domnade verksamhet, och att vi nästa höst, den för stadgarnes reviderande förutbestämda tiden, skola befinna oss på aldeles samma punkt af missnöje och obeslutsamhet som nu, af sådant skäl, säger jag, tager jag mig friheten till Sällskapet framställa mina Ideer om Reformens betydelse, till en ytterligare granskning och bearbetning.

Såvida den försökte Reformen skall erhålla inre, verklig betydelse och bära frukter, och ej stanna vid ett misslyckadt försök, en tom formel förändring, är nödigt, att Sällskapet, innan den för Revisionen bestämda tiden, varit betänkt på en strängare granskning och omarbetning af de äldre, ännu gällande stadgarna, ty utan en sådan preparatif åtgärd, hvarigenom ensamt nytt lif och förökad sjelfverksamhet skall kunna inom Sällskapet framkallas, förfaller hela förslaget i en hjälplös lethargi.

Reformen afser, enligt min tanka, ej så mycket att bestämma den nyvalde Ordförandens befattning, som minst torde behöfva skriftliga regulativer,

som icke mer att ordna, uplifva och bestämma Sällskapets verksamhet i allmänhet. De som insett behovet af en Ordförande, måste äfven hafva insett, att Sällskapet bör förvandlas ifrån hvad det nu är, ett Läsesällskap, till en ordnad — självverksam vetenskaplig förening. Att tala utan omsvep, Sällskapet består för d. närv. af blott Tärande ledamöter; d. ä. Sällskapets hufvudsyfte är, att tillägna sig frukten af andras mödor, utan att serdeles bekymra sig om att af egen arbetsflit gifva något i utbyte. Men månne icke självverksamhet också hos oss kan och bör framkallas, och närande ledamöter updragas? Och då Sällskapet tillagt sig namn af Svenska Läkare Sällskapet, har det icke också i och genom detta namn iklädt sig förbindelser ej blott till en hvar dess Ledamot, ej blott till Sverige, men ock till sig sjelf, sitt eget anseende utom Sverige och till Vetenskapen. Derföre ej nog dermed, att Sällskapets Ledamöter ega tillfälle att förskaffa sig ett angenämt tidsfördrif, en för tillfället sökt uplysning, de böra ock ihogkomma att Sällskapet, såsom en förening af en Nations Läkare Corps, observeras af uplystare likar, och att Vetenskapen sjelf eger rättmätiga anspråk på någon gärd af svensk medicinsk arbetsflit. Första paragrafen i de nya stadgarna bör fördenskull innehålla Sällskapets nya, högsta syfte: att i sin mån rikta Vetenskapen, att framlägga för den bildade och lärda världen producter af egen skapelse. Härigenom behöfver Sällskapets karakter såsom läsesällskap ingalunda utplånas; det erhåller derigenom blott ett nytt och högre intresse, mer styrka och lif. — Hvad Sällskapet såsom Läsesällskap angår behöfves visserligen ingen förändring af Stadgarna. Beträffande det såsom Vetenskaplig förening fordras ett helt nytt stadgande, emedan i det nu gällande knapt finnes någon antydning till något dylikt. Det är för d. närv. ej min afsigt att framlägga ett utförligt förslag till en sådan reorganisation; men blott att visa nödvändigheten deraf. Man måste först hafva gjort sig noga bekant med, och erkänt behovet, innan man kan vara betänkt på tjenliga medel för dess afhjelpande. Sakens stora vikt fordrar ock, att den af alle omfattas, begrundas och bedömmes. För sådant ändamål torde det till en början vara nog, att antyda några viktiga punkter, som böra ingå uti ett sådant stadgande. Sådana äro:

1:o Att Sällskapet delas i Sectioner, såsom först i: Hedersledamöter, Arbetande och Tillydande ledamöter; och äfven de Arbetande ledamöterna delas i sectioner efter ämnen, såsom en för Anatomie och Physiologie, en för Chirurgie, Therapie och Pharmacologie o. s. v. och att hvar och en af dem erhåller sine vissa functioner. Blott härigenom skulle det vetenskapliga lifvet innom Corpsen otroligt stegras, emedan mången som nu förblifver för alltid obeslutsam vid val af ämne och overksam just härigenom skulle få ett favoritstudium, som snart blifver honom kärt. 2:o Att Sällskapet uppgifver täflingsämnen, samt granskar och då skäl dertill förefinnes, belönar de inlemnade afhandlingarna, vore det blott till en början med ett nominelt pris. 3:o Att Sällskapet recenserar alla inkomna afhandlingar, alla hos oss utgifna skrifter, och publicerar dessa Recensioner uti en egen tidskrift. 4:o Att så ofta i någon af Sällskapets sammankomster, intet ämne af vikt otvunget erbjuder sig och uptager tiden, discussion öfver något förut bestämdt ämne må företagas. 5:o Att alla för Sällskapet inköpte journaler eller auktorer korteligen recenseras i nyssnämnda Sällskapets tidning. 6:o Att i Sällskapets Handlingar ej gifves rum för andra än prisbelönte skrifter. 7:o Att Sällskapet fordrar såsom villkor för en arbetande ledamots qvarstående inkom i klassen minst En afhandling, eller recension af en journal eller Auctor årligen. 8:o Att Secreterare och Biblio-

thekarietjensterna, såsom åtföljde af magtpåliggande besvär och deremot svarande ekonomiska fördelar, tillsättas genom concurrens o. s. v.

En blick på Svensk Bibliographie gifver ny styrka åt de skäl jag anfört för reform och visar behovet af en svensk medicinsk Litteratur. Den visar, att under fem års tid, eller från och med 1828 till och med 1832 omkring 100 större och smärre medicinska skrifter utkommit i Sverige. Detta låter stort. — Men om vi tillse hvilka dessa skrifter äro, så finnas ibland dem blott fem öfversättningar och 10 Originaler, af någon vetenskaplig vikt. Dessa Originaler äro: 1. Magasin för Veterinär Vetenskapen af Tidén tredje årgången. 2. Ronanders System i Pharmacologien första delen (ostridigt den lärdeste). 3. Svenska Läkare Sällskapets Årsberättelser. 4. Om Carolinska Institutet. 5. Handbok för Barnmorskor, och Handbok i den Instrumentala Barnförlösningskonsten af Cederschjöld (ostridigt den viktigaste). 6. Flormans Anatomiska Handbok första och andra delen. 7. Sammandrag af Läkares åsikter om Choleran, tre delar af Trafvenfelt. 8. Veterinärfarmacope. 9. Anteckningar öfver den epidemiska Asiatiska Choleran af Setterblad och Ouchterlony. 10. Hartmans Hus Läkare. — Öfversättningarna äro: 1. Hartmans Lycksalighets Lära. 2. Buchners Toxicologie. 3. Rush om Själens sjukdomar. 4. Richters therapie tre delar. 5. Costers handbok i Chirurgiska Operationerna. Alla de öfriga äro dietetiker eller brochurer mest af populär art. Enligt denna öfversigt hemfaller 2 Originaler och 1 Öfversättning af betydighet, samt 10 a 12 brochurer på hvarje år; det är ett visserligen ej rikt utsäde, dock kunde skörden blifva ymnig om utsädet alltid valdes, om marken väl odlades och ogräset borttrycktes. Erfarenheten har ock visat, att med undantag af Prof. Florman i Lund, våra Academiska Lärare ej i tryck publicera sin lärdom, vare sig af bristande förmåga, lust eller tid, ty de vindägg, som under namn af dissertationer terminligen framkläckas, sakna både skal och lifsfrö. Sålunda har det händt att Sverige måhända är den enda Nation i Europa som i de flesta delar af Medicinen aldeles saknar Academiska Läroböcker. Svenska Läkare Sällskapet, den andra Medicinska Corporation, som hos oss finnes, af hvilken man må vänta lärda produkter, har egentligen blott formerat sig till ett Läsesällskap, men dock sträckt sin verksamhet så långt utom sig det kunnat genom en årligen publicerad Årsberättelse, och genom sina mera sällan utkommande Handlingar. Granskar man dessa Berättelser, så finner man deri, hvad man billigtvis bör vänta af ett Läsesällskap, mest hvad utländske Läkare gjort för vetenskapen. Genomgår man Handlingarna träffas der ej många afhandlingar som kunna hänföras till de klassiska eller som genom nyhet i behandlingen eller grundlighet riktat vetenskapen. Hvarföre? Jo! Emedan man ej skyggat att jemte upsatser af vikt uptaga obetydligheter, emedan dessa handlingar sjelfva lemnats utan upmärksamhet af en sund kritik, och emedan de saknat upmuntran till och med af Sällskapet sjelf. — Således torde jag hafva framletat mig till rätta källan till den allmänna vilja, som nyss förskaffat oss en Ordförande.

På sådant skäl, hoppas jag att Sällskapet måtte biträda min önskan om Nya provisoriska Stadgar grundade på uphöjda, vetenskapliga en hel Nations Läkare Corps värdiga principer. Dessa torde väl böra föreslås af Sällskapets Committerade, såsom besittande den högsta lärdomsgrad och mästa Erfarenheten, och borde äfven, under den tid som föregår den bestämda Revisionen vid alla Sällskapets sammankomster finnas å bordet för att studeras och granskas, och jag är förvissad, att ingen nitisk Sällskapets Ledamot skall

spara mödan, att genom sin erfarenhet och skarpsinnighet bidraga att förfullkomna dessa stadgar. — Man gör orätt om man tror, att jag samman-
skrifvit detta förslag af lust att tadla, en allmän dunkel känsla af missnöje
öfver allt det som är, och i sangviniska förhoppningar om något outhinnerligt
idealiskt. Långt derifrån — men uppriktigt sagdt, ledsnaden vid Sällskapets
föga animerade och aldeles oformliga och likväl tvungna sammankomster,
ledsnaden öfver Svenska Läkare Sällskapets vegeterande utan lif och veten-
skaplig äro, dref mig att uttala ett förslag, som mina föregångare blott var-
samt vidrört af personela considerationer, eller kanske snarare af en öfver-
drifven misströstan att kunna uträtta någonting, hvarföre det förut ej heller
kommit till utförande, och nu är nära att stanna vid en halfmesur, om mina
anmärkningar lemnas utan alt afseende. Det måtte finnas Ledamöter som
dela mitt missnöje och mina önsknings. Det är först till deras uplysta nit
jag vädjar, och upmanar dernäst en hvar att efter mogen öfverläggning med
öfvertygelse yttra sig i ämnet, på det att en fast grund må läggas hvarpå
man må kunna upföra en varaktig byggnad. Sådan anser jag min plikt, som
Vetenskapsidkare och Sällskapets ledamot, att jag ej längre kan för mig eller
andra dölja den öfvertygelse, att det är hög tid för Sällskapet att söka i sin
verksamhet vinna nytt lif och vetenskaplig betydelse, på det att Sällskapet
må visa att Svenska LäkareCorpsen vill och kan följa med sin tid, att den
vill och förmår vetenskapligt upodla en konst, som ej ensamt är bestämd att
gifva Läkarebröd, men hufvudsakligen att läka eller lindra den lidandes qual,
och likt andra vetenskaper vittna om Skaparens vishet och under i naturen.

Men innan jag lemnar ur händerna detta precursoriska förslag, torde
jag böra mota de vigtigaste invändningar som deremot skola göras; ty ofta
blefvo inkasten vigtigare än utkasten, och saken förföll af sig sjelf, emedan
man ej på förhand beräknat ömsesidiga considerationer.

Om man först invänder, att Inre Medel fela oss för framgången af ett
sådant företag, d. v. s. att inga afhandlingar hos oss framkomma af brist på
arbetande Ledamöter, i brist på uppmuntran och afsättning o. s. v., så kan
jag ej annat än medgifva ett sådant påstående, men just deraf hämtades för-
nämsta motivet för mitt förslag, som hufvudsakligen afser: afhjelpandet af
denna brist på egen fri verksamhet. Förslaget skulle aldrig kommit ur min
mun, funnes redan det vetenskapliga sträfvande som bör vara hvarje lärdt
samfunds lifsprincip. Der tillräckligt silfver finnes i omlopp i landet föreslås
ingen realisation, men der blott ett osäkert pappersmynt går och gäller för
contant, der har man skäl att tillstyrka realiserandet af en allmänt gångbar
myntsort. Vi hafva, menar jag, ett svagt vetenskapligt mynt, Sällskapet är
nära bankrutt, och blott utländskt lån är Sällskapets negativa egendom. Det
bör vara annorlunda och kan lätt blifva det, blott det kommer i mode att
arbeta, att forska, att för något anse och värdera arbetsfliten, då hvad man
gjort för vetenskapen och menskligheten blir större utmärkelse än de distinc-
tioner som åtfölja vissa för vigtige ansedde poster, eller sådana man tigger
sig till på kronoparker. Till ernående af detta högre syftemål, och till fram-
kallande af de inre medel, som dertill erfordras, vore det vigtigaste steget
taget, om Sällskapet ej blott såsom hittills skedt lemnade en hvar fritt att
till Sällskapet inkomma med afhandlingar m. m. utan också lemnade dessa en
välförtjent upmärksamhet genom en grundlig Recension, en kritisk tillrätta-
visning, eller en mention honorable. Härvid vore ock nyttigt att Sällskapets
discussioner fördes till protocoll, ett beting nödigt att förekomma de omsäg-

ningar och afvägar, som uti ett oobserveradt tal så ofta förekomma, för att kunna meddelas artikeln Insändare, eller för att kunna gifva offentlighet deråt, då de det sådant förtjena. Tendensen och nyttan af sådana discussioner, kritiska recensioner o. s. v. är påtaglig; men enligt mitt sätt att se, böra de blott ega rum för saken själf. Sålunda afser mitt förslag hvarken att genast förvandla Sällskapet till en Academie, eller till ett underordnad biträde åt kongl. Sundhets Collegium, ehuru jag ej nekar, att jag då först skall anse Sällskapet ha nått sin bestämmelse, då det erhållit en, om jag så får säga academisk form, och då det kan uptaga till afgörande alla förekommande medicinska frågor såvida de röra vetenskapen eller konstens utföring, ty den administrativa delen måste alltid tillhöra en annan auktoritet. Det vore dock redan mycket vunnet, om härigenom ej blott tillfälle men ock nödvändighet till utväxlande af kunskaper och åsikter bereddes, och en nödvändig följd deraf måste bli enstämmighet, sammanjemkning till likformighet i åsikter och behandlingssätt, eller åtminstone klar insigt af det karakteristiska i de stridiga meningarna. Med ett ord, ljus måste genom frictionen frambryta, och upplysa åtminstone de närmaste föremålen, hvilka och hurudana de i öfrigt må vara.

Invänder man deremot att yttre medel fela oss, så torde det väl också till en del vara sannt. Sällskapet eger likväl en inkomst af 2000 Riksdaler banco, och dermed kan redan uträttas något, kanske äfven något bättre än som nu sker, då för mycket lägges i Journaler. Penningar äro äfven för lärda Sällskaper en god sak, dock icke så hufvudsak, att icke mycket dessförutan kan åstadkommas. Om Sällskapet t. ex. finner tjenligt utsätta täflingsämnen, behöfves derföre också klingande mynt, decorationer och band? Är ej bifall eller accessit af ett aktadt lärdt samfund pris nog för den som arbetar för sak? Dock torde Sällskapet böra göra något för sådana prisbelönta skrifter eller upptäckters publicerande då de äro af så allmänt intresse att de förtjena att af en större allmänhet kännas; de intagas då i Handlingarna. — Ehuru stor framgång jag önskar åt mitt förslag är jag likväl den förste att erkänna, att jag hvarken väntar hastiga eller frappanta framsteg, men just derigenom torde det å ena sidan bli möjligt att utarbета en haltbar och bestående organisation, och å den andra att gifva de få duglige afhandlingar eller upptäckter som sällskapet meddelas, den upmuntran och jemväl det penningeunderstöd, som de någon gång torde behöfva. Kunna framdeles större ekonomiska tillgångar medgifva mera lysande upmuntringar för välförtjenta talenter, desto bättre; men den högsta utmärkelse bör dock alltid vara Bifall, Beröm, eller hvad det må heta, af det lärda Samfundet. Att preses, secreterare protocollist, cassör, eller de öfriga tjenstemän som Sällskapet i sin nya skepnad torde behöfva, skulle af Sällskapet kunna aflönas så att de kunde subsistera genom blott denna lön, anser jag orimligt, och skulle tro, att dessa poster alltid borde vara och förblifva verkliga honneursposter, dit kallelsen redan är så stor utmärkelse att ingen annan lön bör komma i fråga. Annat kan förhållandet blifva då Sällskapets tillgångar blifva större, en förkofran hvarpå man ej heller får glömma att arbeta.

Med allt detta är dock ingalunda min mening, att Sällskapet skall gifva högtidlighet eller lägga vikt på hvarje småsak som hädanefter i Sällskapet förekommer, ej heller att alldeles utesluta hvarje sådan, än mindre att hvarje sammankomst skall hafva höglärda saker att föra till protocollet, tvärtom afstyrker jag allt sökt bemödande i detta hänseende, på det ej hela saken må förfalla till ande- och formlösa dissertationer.

För det närvarande torde det vara öfverflödigt att utförligare motivera detta förslag, hvars tendens säkerligen af en hvar klart nog blifvit insedd för att kunna blifva föremål för Sällskapets öfverläggning. Men som saken synes mig af stor vikt, anhåller jag att vid närv. sammankomst blott måtte blifva afgjort om förslaget skall upptagas till öfverläggning eller icke. Det första alternativet förutsatt, torde frågans närmare behandling ju förr, desto heldre böra företagas, men om det andra kan inträffa, önskar jag. att jemte detta mitt anförande måtte till protokollet infordras hvarje serskilt ledamots motiverade yttrande för eller emot. och att dessa discussioner sedermera måtte offentliggöras antingen genom Tidskriften eller hvad lämpligare vore, uti Årsberättelsen.

d. 13 Jan. 1835. C. U. Sondén.

Det ofvanstående förslaget blef hänskjutet till Kommittén. Efter många diskussioner både i Kommittén och i Sällskapet, antog Sällskapet den 15 sept. 1835 nya stadgar.

Den år 1830 införda anordningen, att hvilken som helst svensk läkare eller apotekare äger rätt att ingå i Sällskapet, är nu slopad, och man har återgått till 1828 års bestämmelser om ledamöterna.

Den provisoriska stadgan af den 30 dec. 1834 angående ordföranden fastslås nu, likasom det bestämmes att om ordföranden är hindrad närvara vid en sammankomst inträder i hans ställe den som nästföregående år varit ordförande, eller om äfven denne har förfall, den äldsta närvarande ledamoten.

Sällskapet är nu indeladt i 4 klasser, hvar och en ledamot obetaget att ingå i hvilken klass han vill eller att tillhöra Sällskapet utan att ingå i någon klass. De fyra klasserna äro: en för anatomi, fysiologi och forensisk medicin, en för medicin, en för kirurgi och obstetrik samt en för materia medica och farmaci. (Kommitténs förslag innehöll, att i den först nämnda klassen äfven skulle upptagas veterinärvetenskap, men detta blef ej af Sällskapet antaget.) Det är tydligen meningen, att klasserna skola vara små arbetande sällskap för sig själfva; stadgarna ålägga klasserna att i tur och ordning svara för föredrag inom Sällskapet, och stadgarna bestämma att hvar klass väljer en förman, som fördelar göromålen bland ledamöterna och leder deras gemensamma öfverläggningar.

Kommittén väljes nu på ett annat sätt än förut. Utom Sällskapets tre ämbetsmän består kommittén af 12 ledamöter, af dessa väljas 4 af Sällskapet såsom sådant, under det att hvar klass inom sig väljer två ledamöter.

Den 12 sept. 1843 antogos en del obetydligare stadgeförändringar, i anledning däraf att man beslutat upphöra med årsberättelsernas tryckning.

Den 21 okt. 1843 framkom för andra gången (första gången var 1815) förslaget att Sällskapet skulle söka skaffa sig namnet kungligt. Vid kommitténs sammanträde nämnda dag framställde dåvarande ordföranden M. Huss, på förslag af A. Retzius och M. Retzius, till Kommitténs ompröfning, huruvida man borde till Kongl. Maj:t ingå med en ansökan att få kalla Sällskapet för Kongliga Svenska Läkaresällskapet, »emedan det lär inträffat på mera än ett ställe och senast i Wien, ¹⁾ att lärde, som Sällskapet tillställt diplomer att vara ledamöter af Sällskapet, af vederbörande regeringar blifvit vägrade att emottaga kallelsebref från sådana enskilda samfund, som icke äro erkända af staten.» Kommittén uppsköt detta ärende till sept. 1844 och därefter till maj 1845. Det dryftades förmodligen då, men har ej ledt till någon åtgärd, det nämnes ej i protokollen vid antagandet af de nya stadgarna 1845.

Den 14 januari 1845 beslöt Sällskapet att från okt. 1845 välja en skattmästare. I sammanhang härmed antogs nya stadgar den 2 sept. 1845. Dessa stadgar innehålla nu bestämmelser för den nya ämbetsmannen skattmästaren, som från sekreteraren öfvertager de ekonomiska ärendena. Skattmästaren ingår i Kommittén, som sålunda kommer att bestå af 16 ledamöter. Val af sekreterare och bibliotekare flyttas från september till maj, beroende på att dessa ämbetsmän bo i Sällskapets hus och därför behöfva uppsägningstid för flyttning; val af skattmästare förlägges också till maj.

Den 22 maj 1849 framlade åter Sondén ett förslag till ändring i stadgarna, hvilket förslag liknar hans förslag af 1835 och äfven liknar Gadeliuss första stadgeförslag vid Sällskapets instiftande. Han talar här äfven för att sällskapets sekreterare skall få en ställning och en aflöning, ungefär motsvarande sekreterarens i Vetenskapsakademien.

Sondéns förslag lyder:

Förslag till en förändrad organisation af Svenska Läkare-sällskapet.

Till Svenska Läkare-sällskapet!

Redan några år har jag umgåtts med ett förslag till en förändring af Sällskapets organisation, som jag anser både tidsenlig och af väsendtlig vikt för Sällskapets framtid. Jag skulle likväl sannolikt icke heller nu framkommit dermed, af fruktan att icke erhålla pluralitet för min mening, om icke

¹⁾ Af Wienerläkare invaldes Malfatti och Skoda i S. L. S. den 28 februari 1843; från ingen af dem har jag funnit tacksägelsebref (dylika synas dock ej alltid ha blifvit bevarade). Från Rokitsky, som invaldes 1839, finnes ett tacksägelsebref i behåll.

några omständigheter just nu sammanträffat, hvilka synt mig tvingande och som tillika låta mig hoppas en möjlighet för dess framgång. Jag har därför ansett för min pligt att till Sällskapets befrämjande framlägga nämnda förslag med i korthet antydda motiver, hvarvid jag likväl på förhand bör erinra derom, att dess utförande visserligen redan nu kan, och som jag håller för, bör grundläggas, men att dess fullbordande hufvudsakligen måste bero af framtida tillgångar, och att förslaget i sin helhet därför endast får betraktas som en framtidsplan.

»Sällskapets ändamål är», enligt § 2 i dess stadgar, »att för Rikets Läkare och Apothekare bilda en litterär föreningspunkt, samt att verksamt bidra till de medicinska vetenskapernas förkofran och spridande.» Såsom föreningspunkt för dem som idka medicinska vetenskaperna, bör Sällskapet vara tillgängligt för alla, hvilka höra under denna kategori. Men deraf behöfver ej följa, hvad som redan tillförene någon gång af en och annan blifvit påyrkad och som återigen nu nyligen yttrades som en önskan af en af Sällskapets kommitterade, nemligen att alla Svenska Läkare och Apothekare skulle anses som själfskrifna Ledamöter af Sällskapet. En sådan organisation skulle, om icke helt och hållet upphäfva allt begrepp om Sällskap, dock icke gagna till något. Sällskapet skördade deraf ingen särskilt nytta, Ledamöterna ingen utmärkelse.

Men om Sällskapet har ett eget ändamål, som ej tillika nödvändigt är en uppgift för hvarje Läkares och Apothekares verksamhet, så må det dock fordra af dessa, hvilka det erkänner som Ledamöter, pligter som motsvara och befordra detta ändamål. Den som intet vill bidra till detta syfte, tillhör i intet hänseende Sällskapet. Att utan vilkor erkänna alla Svenska Läkare och Apothekare såsom Ledamöter af Sällskapet är följakteligen orimligt. Min tanke är därför, att om Sällskapet vill gå en högre utveckling till möte, det bör välja en motsatt väg, d. v. s. det bör mer och mer närma sig en akademisk form, till dess att krafterne, de inre såväl som de yttre, tillåta det att helt och hållet antaga en sådan.

Sällskapets syften kunna för det närvarande befordras på två sätt, dels genom penningeunderstöd, dels genom vetenskaplig verksamhet. Dessa tvenne sätt äro dock hvarandra till sin natur så olika, att deras respektive representeranter icke kunna eller böra ställas på samma linie. Det blifver därför nödigt att de åtskiljas, d. v. s. att Sällskapets form förändras, med andra ord att Sällskapets Ledamöter indelas i klasser, t. ex. i:

1:o. Arbetande eller valde Ledamöter, de hvilka genom antagandet af kallelse tillförbinda sig att genom vetenskaplig verksamhet befordra Sällskapets ändamål;

2:o. Tillydande Ledamöter, de, hvilka genom erläggande af en stadgad årsavgift vilja förskaffa sig fullt tillträde till Sällskapet, dess sessioner, bibliothek o. s. v.; och

3:o. Heders-ledamöter, hvartill kunna kallas, dels personer af erkänt, utmärkt vetenskapliga förtjenster, af hvilka man kan hoppas, men ej fordra något arbete, dels sådana, som genom värdefulla gåfvor i någon betydligare mån underlättat Sällskapets syftemål.

Att här närmare utveckla de särskilda klassernas rättigheter eller skyldigheter, har jag ansett tills vidare öfverflödigt.

Vända vi nu vår uppmärksamhet till Sällskapets väsende, dess inre verksamhet, så är denna också i visst afseende tvåfaldig: 1:o vetenskapernas

förkofran och 2:o deras spridande. Men den är ock till sin natur företrädesvis praktisk. Sällskapet bör följakteligen icke så mycket vända sin uppmärksamhet till hopande af boksatter, till samlande af ett bibliothek, hvilket jemförelsevis blott få begagna, som icke fast mer till framkallande af sjelfverksamhet och till journal-litteraturens spridande. De akademiska Läroverken och Carolinska Medico-kirurgiska Institutet måga samla böcker, och hålla dem den medicinska publiken tillhanda. Läkare-sällskapet deremot bör handhafva den lefvande i sin utveckling fortgående vetenskapen, och således, dels genom utsättande af prisbelöningar söka framkalla sjelfständiga vetenskapliga arbeten, dels till allmänhetens kännedom befordra först och främst allt det, som genom svensk verksamhet blifvit frambragt och bör komma vetenskapen till godo, och dernäst hålla tillhanda det viktigaste af den utländska journal-litteraturen. I afseende på denna punkt kan jag åberopa en stor auktoritet. Vår förträfflige Carlander uttalade mer än en gång samma åsigt, änskönt han derom aldrig framställde något formligt förslag.

Till vinnande af nyssnämde ändamål, är dock visst icke tillräckligt att Sällskapet upphör att inköpa medicinska böcker, och nedlägga alla sina tillgångar i utländska tidskrifter. Jag tror till och med att Sällskapet har flera sådana än det behöfver. Deremot anser jag det endast derigenom kunna vinnas, att Sällskapet nu och framgent concentrerar sina tillgångar för fullkomnande af sin Tidskrift och sina Handlingar, och söker uppfinna utvägar till betryggande af en varagtig och skicklig redaktion af dessa arbeten.

Detta åter kan, enligt mitt förmenande icke ske på annat sätt, än genom redaktionens öfverlåtande till en (framdeles kanske flere) Redaktör, det må nu vara, såsom jag skulle anse lämpligast, Sällskapets Sekreterare, eller någon annan, hvilken af Sällskapet så aflönades, att han, i likhet med Kongl. Vetenskaps-akademiens Professorer, kunde egna sin tid uteslutande åt vetenskaplig verksamhet. Ett passande tillfälle för grundläggande af en sådan stiftelse anser jag vara förhanden vid den fest Sällskapet kommer att fira till Berzelii minne; och det vill synas mig, såsom ett både vackert moment af denna fest, och ett värdigt monument öfver den stora hädangångne, om Sällskapet, med det öferskott som sannolikt uppkommer utaf bidragen till minnespenningen lade första grunden till en sådan Berzeliansk Stiftelse. Jag gör mig ock förvissad, att det intresse för Sällskapets förkofran och syfte, som förmått en Hagströmer, Trafvenfelt, Wenner, Wertmüller, Westring, Mortinson m. fl. att egna Sällskapet donationer, skall äfven för detta ändamål vinna efterföljd af andra, äfvensom att Sällskapet med redan befintliga tillgångar och till följd af den föreslagna reduktionen af bibliotheket bör dertill redan kunna medverka, så att den föreslagna stiftelsen i en icke aflägsen framtid bör kunna träda i verksamhet. Med detta provisoriska förslags allmänna hänsyftning vore ej förenligt att ingå i närmare detaill-bestämningar. Jag beder blott få ytterligare antyda att jag föreställer mig den aflönade Sekreteraren, den Berzelianska redaktörens (Prof:s) function till en stor del annorlunda beskaffad och vidsträcktare än den nuvarande Sekreterarens. Han bör nemligen icke blott emottaga hvad honom till införande i Handlingarne eller Tidskriften meddelas och ombesörja korrekturet; han bör ock för hvarje år hopsamla, ordna och i en årsberättelse publicera allt af intresse, som genom Svenska Läkares eller Apothekares studier och erfarenheter möjligen kan inbringas för vetenskapen; ty med rätta fordrar man af ett samfund, som kallar sig Svenska Läkare-sällskapet, framför allt, att det för vetenskapens räkning tillvaratager

hvad svenska män göra för densamma, hvarigenom ock Sällskapetets namn skall uppnå sin rätta och sanna betydelse. Hittills har detta endast högst ofullständigt kunnat ske, då blott det som förekommit inom Sällskapetets sessionssal kunnat, om jag så får säga, bokföras, under det att frukterne af den öfriga Läkare-korpsens verksamhet icke uppsamlades, eller åtminstone icke någonstädes redogjordes eller kom till gagn.

Till följd af hvad jag har haft äran antyda, tager jag mig friheten föreslå följande:

1:o. Att Sällskapet måtte indelas i:

Hedersledamöter,
Arbetande eller invalde Ledamöter,
Tillydande Ledamöter;

2:o. Att Sällskapet på sätt det sjelf pröfvar lämpligast måtte reducera sitt Bibliothek till några de viktigaste tidskrifter;

3:o. Att vid festen till Berzelii minne grund måtte läggas till en fond för aflönande af en ansvarig Redaktör af Sällskapetets utgifvande arbeten, och att denna Stiftelse måtte efter Berzelius, såsom en prototyp för vetenskaplige Sekreterare, blifva kallad: Berzelianska Stiftelsen eller något dylikt.

Slutligen anhåller jag, att detta förslag måtte i vanlig ordning underkastas discussion i Sällskapet, eller om Sällskapet skulle anse det deraf förtjent, först låta det granskas af några särskilt dertill committerade; och ändteligen att det, resultatet må blifva hvilket som helst, sedan måtte få nedläggas i Sällskapetets kassakista, för att, jemte de öfriga handlingarne rörande Sällskapetets stadgar och organisation, såsom ett testamente af mitt sekreterareskap förvaras. Stockholm den 22 Maj 1849.

C. U. Sondén.

En af Sällskapet tillsatt kommitté, bestående af Ekströmer, Mosander och Huss, afgaf öfver Sondéns förslag följande utlåtande:

Undertecknade, kommitterade af Svenska Läkaresällskapet att granska D:r Sondéns förslag till en förändrad organisation af Sällskapetets form och verksamhet, finna i detta förslag ett nytt bevis på den varma kärlek, det outtröttliga nit för medicinska vetenskapen och Läkare-sällskapetets framåtskridande, hvarpå D:r Sondén under en följd af år gifvit Sällskapet så många, så stora prof, och hvarom Sällskapetets protokoller och handlingar för det sista decennium bära talande vittnesbörd. Kommitterade, som begagna sig af detta tillfälle att offentligen inför Sällskapet uttrycka för D:r Sondén sin tacksamhet för detta nitiska sträfvande till vetenskapens och Sällskapetets bästa, önska att denna tacksamhet icke måtte anses förminskas derigenom, att kommitterade icke kunna tillstyrka alla af det ifrågavarande förslagens trenne punkter, öfver hvilka de nu gå att yttra sig.

Hvad den första punkten, eller Sällskapetets indelning i Heders-ledamöter, Arbetande eller Invalde Ledamöter och Tillydande Ledamöter beträffar, så anse kommitterade en sådan indelning både nyttig och önskvärd, men tro, att den under närvarande förhållanden icke kan eller bör sättas i verket, ehuru det i en framtid möjligen kan låta sig göra. Den andra punkten, eller att Sällskapet måtte reducera sitt bibliotek till några de viktigaste tidskrifterne, få kommitterade tillstyrka, öfverlemnande det närmare bestämmande af sättet,

hvarpå detta bör ske till Sällskapets komitté, och erinrande om ett äldre beslut i Sällskapet, enligt hvilket Carolinska Institutets Bibliothek och Sällskapets borde komplettera hvarandra, så att icke samma arbeten på båda ställena behöfde införskrifvas, samt att Sällskapets böcker, efter något visst tidsförlopp borde öfverlemnas till Carolinska Institutet, med fullkomlig säkerhet dock för Sällskapet att desamma lika fritt som hittills begagna, och, om framdeles så skulle önskas, dem återbekomma — hvilket beslut fattades redan den 4 Mars 1823.

I afseende på den 3:dje punkten, så lydande: att vid festen till Berzelii minne, grund måtte läggas till en fond för aflönande af en ansvarig Redaktör af Sällskapets utgifvande arbeten, och att denna stiftelse måtte efter Berzelius såsom en prototyp för vetenskapliga Sekreterare, blifva kallad Berzelianska stiftelsen eller något dylikt, föreslå kommitterade: att, om något öfverskott uppkommer utaf bidragen till minnespenningen, detta öfverskott måtte bilda grunden till en fond, af hvilken, då tillfälle dertill yppar sig, räntan måtte användas till präglande af en dylik medaille, i guld eller silfver allt efter omständigheterna, som den blifvande Berzelianska, och hvilken medalj måtte utdelas för någon förtjenstfull afhandling eller upptäckt inom de medicinska vetenskaperna, under namn af det Berzelianska priset. Vidare föreslå kommitterade, att det hädanefter måtte åligga Sällskapets Sekreterare, att utgifva en årsberättelse, innefattande beskrifning icke blott om Sällskapets egen verksamhet utan äfven om allt märkligt inom den Svenska medicinska världen, som under året passerat, recensioner öfver utkomne medicinska skrifter, biografier öfver afiidne Läkare o. s. v. — samt sluteligen, att Sekreteraren för dessa ökade göromål måtte erhålla något löne-anslag, hvartill medel torde kunna anskaffas, dels genom den föreslagna reduktionen af Sällskapets bibliothek, dels möjligen derigenom, att Sällskapet hos Rikets nästa år sammanträdande Ständer anhölle om ett ökad bidrag af allmänna medel.

Stockholm i Juli 1849.

C. J. Ekströmer. C. G. Mosander. M. Huss.

Kommitterade sade således en del vackra ord om Sondéns förslag, men afstyrkte i hufvudsak detsamma. Det blef ock af Sällskapet afslaget den 18 sept. 1849.

Sällskapet tillsatte den 11 mars 1851 i och för stadgarnas omarbetande en kommitté bestående af A. Retzius, A. G. Carlson, F. Tholander, C. G. Santesson, C. Sprinchorn, J. Elliot och G. Böttiger. Kommittén inlämnade sitt stadgeförslag den 27 maj och föreslog på samma gång, att Sällskapet skulle för de delar af stadgarna, som röra Sällskapets sammansättning, ändamål och fortfarande bestånd, begära Kungl. Maj:ts sanktion. Det sistnämnda förslaget diskuterades vid flera ordinarie och extra sammankomster, sista gången den 9 sept. 1851. Vid denna sammankomst talade A. Retzius, A. G. Carlson, Malmsten och Huss för förslaget att begära kunglig sanktion på en del af stadgarna; Ekströmer, F. T. Berg och Tholander talade emot samma förslag. Voteringsproposition bestämdes sålunda:

Vill Sällskapet begära Kungl. Maj:ts sanktion å sina särskildt utsedda grundstadgar jämte nådigste tillåtelse att antaga namn af Kungligt Sällskap?

Vid omröstning afgåfvos 9 röster för förslaget och 10 mot detsamma, hvadan förslaget var förfallet.

Detta var tredje och hittills sista gången under Sällskapets tillvaro, som fråga var bragt å bane att skaffa sig titeln Kungligt Sällskap.

De föreslagna stadgarna blefvo för öfrigt, i hufvudsak efter kommitténs förslag, antagna den 16 sept. 1851.

De nya stadgarna af 1851 innehålla en hel del formella förändringar, hvarigenom Sällskapets verksamhet i vissa afseenden antar fastare och mera bestämda former (se Bil. 1). Af sakliga förändringar äro de viktigaste följande. Ledamöterna delas i antagna (svenska legitimerade läkare och apotekare) och invalda (andra vetenskapsidkare); för att blifva antagen till ledamot är det nu ej tillräckligt för Stockholms läkare och apotekare att skriva in sig i matrikeln, utan hvar och en inträdessökande svensk läkare och apotekare måste anmälas, och det bestämmes sedan genom omröstning, om han kommer in i Sällskapet eller ej; de antagna ledamöterna underskrifva en förbindelse att befrämja Sällskapets ändamål. Dessutom nämnas nu hedersledamöter i stadgarna. Årsafgiften är nu bestämd i stadgarna; invalda ledamöter äro fria från afgifter. Tiden för sammankomsterna, som sedan 1808 varit tisdagar kl. 6 e. m., är nu framskjuten till kl. 7 samma dagar.

Sällskapet och statsmakterna.

Den kommitté, som afgaf utlåtande öfver C. U. Sondéns stadgeförslag af 1849, gjorde en hemställan till Sällskapet angående behofvet af ett förökadt statsanslag (se föregående sida).

Sällskapet beslöt, i anslutning till kommitténs utlåtande, den 21 maj 1850 att ingå till Sundhetskollegium med en skrivelse (tryckt i Hygiea 1851 sid. 305), i hvilken Sällskapet framhåller önskvärdheten af att en svensk medicinsk vetenskaplig årsberättelse, af den innebörd som C. U. Sondéns förslag anger, kunde komma till stånd. Sällskapet anhåller fördenskull att Sundhetskollegium ville i sin framställning till Kungl. Maj:t om medicinalverkets behof förorda, att Sällskapets statsanslag, som från 1816 utgått med 750 kronor årligen, måtte tillökas med ett nytt lika stort anslag, afsedt »att af Sällskapet användas till bestridande af arfvoden för

författandet och utgifvandet af en medicinskt-vetenskaplig årsberättelse och för andra med Sällskapets litterärt produktiva verksamhet sammanhang ägande ändamål».

Sundhetskollegium villfor i sin framställning till regeringen (tryckt i Hygiea 1851, sid. 116) Sällskapets begäran, men Kungl. Maj:t lämnade densamma utan afseende (Hygiea 1851, sid. 126).

En enskild ledamot af Ridderskapet och Adeln, prof. P. R. Bråkenhjelm (f. 1796, lektor i matematik 1837, professors titel 1841, kyrkoherde 1857, död 1878) tog sig då an Sällskapet och motionerade om ökadt statsanslag för detsamma. Enligt uppgift af Levertin (Nya Handl., Bd XI, sid. 219) var det Sällskapets ledamot C. G. Grähs, som förmådde Bråkenhjelm att väcka motionen i fråga.

Bråkenhjelm uppläste i Ridderskapets och Adels Plenum den 31 dec. 1853 följande motion:

Jag föreslår, att R. St:r bevilja ett nytt årligt anslag af Ett Tusende R:dr b:ko att upföras på Kongl. Sundhets-Coll:ii stat, för Svenska Läkare-Sällskapets räkning, utöfver de 500 R:dr, som till samma ändamål redan äro anvisade och ber att i korthet få utveckla skälen för denna motion:

Svenska Läkare-Sällskapets ändamål är:

1) Ett inbördes utbyte af kunskap och erfarenhet till befrämjande af de medicinska vetenskaperna, hvadan Sällskapet håller ordinarie sammankomster hvarje vecka, för att discutera dithörande ämnen, eger och underhåller ett Bibliothek af in- och utländska verk, de förnämsta Europeiska journaler och tidskrifter i medicinens olika grenar.

2) Läkare-Sällskapet kommunicerar med Läkarne i landsorten uti frågor rör:de helso- och sjukvård, epidemier, svåra eller ovanliga sjukdoms-casus, o. s. v.

3) För att göra Svenska Läkare-corpsens medlemmar delaktiga af de iakttagelser, rön och upptäckter, både inom och utom landet, hvarom Läkare-sällskapet förskaffat sig underrättelse, och på det dessa må blifva fruktbärande för det Allmänna, publicerar Sällskapet månadtligen en »Tidskrift» med »förhandlingar» öfver de hållna sammankomsterna, äfvensom det för afhandlingar af större omfång bereder offentlighet genom ett annat fortgående arbete: »Läkare-Sällskapets Handlingar».

4) Läkare-Sällskapet undersöker och meddelar utlåtanden öfver frågor, som till detsamma hänskjutas för Kongl. SundhetsColl:m och någon gång från Stockholms stadsstyrelse, eller ock öfver dem, i hvilka Sällskapet sjelft tager initiativen — hvarigenom tillfällen yppa sig, att mera omedelbart gagna det allmänna.

Dessa undersökningar och utlåt:n angå exempelvis:

a) Medico-forensiska frågor.

b) Vaccinationens befrämjande och förbättrande.

c) Allmän Sundhet.

d) Medlen att minska eller förekomma den veneriska sjukdomen.

e) Preventiva åtgärder mot Epidemiska sjukdomar, samt råd för sjelfva behandlingen af dem m. m.

Enär således vetenskapens utveckling och fullkomnande utgöra hufvudsyftet för Läkare-Sällskapets verksamhet, har detta samfund, med en klar upfattning af sin ställning, konstituerat sig såsom en fri, enskild korporation, utan att underkasta sig äfventyret af den inskränkning, ensidighet och missriktning af dess förenade krafter, som förr eller sednare kunnat blifva en följd af ett från Statsmakten meddeladt privilegium; men deremot hafva med denna dess egenskap af en fristående, rent vetenskaplig organisation, svårigheter varit förenade, hvilka Läkare-Sällskapet mera förutsåg, än hoppades kunna besegra; enär Sällskapet nödgades försaka de utvägar till ekonomiskt bestånd, som löner och arfvoden bereda. Det är emedlertid en allmänt känd och erkänd sak, att uti ingen Europeisk stat Läkare, jemförde med öfriga embets- och tjenstemän, äro af allmänna medel i så ringa grad understödde, som i Sverige, på samma gång det är ett lika erkändt factum, att ingenstädes charlatanismen, fördomen, qvacksalveriet äro till den grad bortrensade af filosofisk underbyggnad och rent vetenskapligt intresse, som inom Svenska Läkare-corpsen. Det missförhållande, som sålunda eger rum mellan den jemnlighet med det rikare utlandet, hvartill Svenska Läkare förmått höja sig, i förening med deras bemödande att förbättra våra outvecklade Sanitaira statsanstalter, å ena sidan, och å den andra, det sätt hvarpå sådant offentligen erkännes och understödjjes — detta missförhållande bör det vara Statens åliggande, att, till det allmännas bätnad, så småningom afhjelpa, framför allt då ej personliga anslag ifrågasättas.

Af de upptäckter och iakttagelser, som af Sällskapets medlemmar vid sammankomsterna meddelas och discuterar, blifva resultaten nya framsteg, nya eröfringar inom vetenskapens område, till den lidande mensklighetens gagn; och genom detta samfund invandra från alla andra civiliserade länder de beständigt sig förökande nya kunskaperna, för att komma samhällen och individer inom vårt eget land till godo. Spridandet af dessa kunskaper bland Sv. Läkare och vetenskapsidkare sker, som ofvan är nämnt, dels uti Läkare-sällskapets månadliga »Tidskrift», hvaraf 16 årgångar redan utkommit, dels uti dess »Handlingar», af hvilka hittills 19 band utgifvits. Men försäljningen af dessa publicationer har aldrig lemnat någon behållning till fullt bestridande af redaktions-, trycknings- och transportkostnader, utan hafva för dessa ändamål ledamöternas enskilda bidrag måst anlitas; och om uti Sällskapets räkenskaper äfven en mindre behållning för året någon gång varit synlig, låter sådant endast förklara sig af ledamöternas frivilliga upoffringar för Sällskapets existence. Det är dessutom, under sådana förhållanden, lätt begripligt, att Sv. Läkare-Sällskapets verksamhet, isynnerhet för landsorten och den stora allmänheten, på långt när icke motsvarar de vetenskapliga resurser, hvaraf Sällskapet otvifvelaktigt är i besittning; likasom man ej billigtvis kan begära, att detta samfunds ledamöter, äfven med största intresse för deras sak, skola eller kunna vidkännas förökade utgifter för ändamål, som dock för sjelfva denna allmänhet äro af högsta vikt och fördel.

Under förhoppning, att R. St:r och StatsUtsk. behjerta hvad jag haft äran framställa, till förmån för en vårt lands ädlaste stiftelser, anhåller jag om remiss häraf till StatsUtsk., för hvilket jag torde få framlägga en närmare redovisning för Sv. Läkare-sällskapets ekonomiska ställning.

Vid Ridderskapets och Adelns sammankomst den 4 jan. 1854 gjorde Bråkenhjelm följande tillägg till sin motion:

Jag är nu i tillfälle att till min motion bifoga den närmare redovisning för Svenska Läkare-Sällskapets ekonomiska ställning, som i slutmeningen af motionen utlofvats. Den innehåller till större delen endast sifferuppgifter.

Approximativ uppgift på Svenska Läkare-Sällskapets årliga inkomster och utgifter, beräknad efter förhållandet under sednaste åren.

Inkomster:

			R:dr Banko.
1:o.	Hyra för Sällskapets hus	450: —	
2:o.	Räntemedel	377: 32.	
	Så väl hus som kapital hafva erhållits genom donation af enskilda ledamöter.		
3:o.	Statsanslag	500: —	
4:o.	Ledamöternas årliga bidrag uppgående till omkring	450: —	1,777: 32.

Utgifter:

1:o.	Onera för husets smärre reparationer och kapital samt ränteafbetalning å in-tecknad skuld	300: —	
2:o.	Bibliotheket	500: —	
3:o.	Omkostnader för Tidskriften Hygiæa, Läkare-Sällskapets förhandlingar och andra arbeten, hvilka utgifvas på Sällskapets förlag, såsom sednast fortsättningen af Sackléns Läkare-historia	400: —	
4:o.	Aflöning åt Waktmästare med städning uti Sällskapets lokal	166: 32.	
5:o.	Ved och ljus	100: —	
6:o.	Diverse utgifter	250: —	1,716: 32.

Stockholm d. 3 Dec. 1853.

Carl Sprinchorn.

Svenska Läkare-Sällskapets Skattmästare sedan 1845.

P. M.

1) De i och för Bibliotheket uptagne utgifter, 500 R:dr b:ko, önskade Sällskapet kunna höja till 1000 R:dr b:ko, hvilket göres behöfligt af den dagligen växande medicinska litteraturen, dels deraf, att de utländska verk, som Sällskapet behöfver, oftast äro ganska dyra.

2) De under 3:o uptagne utgifter 400 R:dr b:ko, önskade Sällskapet likaledes kunna höja till 1000 R:dr b:ko, enär beloppet af de under denna konto sammanförda utgifter mera omedelbart vidgar eller inskränker Sällskapets verksamhet, i afseende på bekantgörandet af vetenskapens framsteg. Af det nya beloppet, 600 R:dr, vore det Sällskapets afsigt att använda en del till redaktionskostnader, och en del till premier för utarbetade artiklar, ämnade för »Tidskriften» eller »Handlingar».

3) Sällskapets närvarande tillgångar medgifva ej någon aflöning åt Sekreteraren, Bibliothekarien eller Skattmästaren.

4) Slutligen må det anmärkas, att den lokal, Sällskapet disponerar, är för ändamålet olämplig och otillräcklig; men med en fri förvaltning af Statsanslaget, 1,500 R:dr, hoppas Sällskapet äfven kunna åstadkomma en förbättring

af dessa de yttre villkoren för dess verksamhet, medelst användande af någon större del af detta anslag för ett eller annat år, tillhoppa med det lilla kapital, Sällskapet eger, samt medelst en mindre skuldsättning.

Öfvanstående räkenskaps-uppgift och promemoria vidimeras.

P. R. Bråkenhjelm.

Öfver Bråkenhjelm's motion yttrade sig Statsutskottet mycket kort och afstyrkande:

I betraktande af, att det Svenska Läkare-Sällskapet är en helt och hållet enskild stiftelse, finner Utskottet betänkligt, att detsamma med ytterligare anslag af allmänna medel understödjes, helst sådant sannolikt skall från andra likartade stiftelser framkalla dylika anspråk; och då Utskottet för öfrigt redan tillstyrkt så betydliga anslag för medicinalverket, hemställer Utskottet, att Herr Bråkenhjelm's motion icke må till någon Rikets Ständers åtgärd föranleda.

Två af Stånden, Prästeståndet och Bondeståndet afslog motionen utan vidare. De två andra Stånden däremot ställde sig mycket välvilligt mot Läkaresällskapet och antogo motionen; alla uppträdande talare voro i dessa stånd för motionen, i Ridderskapet och Adeln yttrade sig C. J. Ekströmer, kapten D. G. Bildt och kammarherren friherre C. Åkerhjelm, i Borgareståndet uppträdde Sällskapets ledamot dr V. Cassel, rådman J. F. Gråå (Stockholm), borgmästaren J. F. Ekenman (Karlshamn), rådman L. Billström (Lund), färgaren C. G. Rydin (Borås) och grosshandlaren J. G. Schwan (Stockholm).

Då två stånd stodo mot två, företogs omröstning om frågan i förstärkt Statsutskott, och därvid beslöts med 78 röster mot 41 att bifalla Bråkenhjelm's motion.

Riksdagsbeslutet i denna fråga, justerad i alla stånden den 18 okt. 1854, innehåller följande:

Uppå gjord framställning om de svårigheter, hvilka Svenska Läkare-Sällskapet i ekonomiskt hänseende hade att bekämpa, enär dess tillgångar icke förslogo till utgifterna, hafva Rikets Ständer, till befrämjande af Sällskapets för det allmänna nyttiga verksamhet, beviljat detsamma, utöfver förut anvisade 500 R:dr, ett anslag af 1,000 R:dr årligen, eller tillsammans 1,500 R:dr.

Sällskapet underrättades om det ökade statsanslaget genom följande skrifvelse från Sundhetskollegium:

Till Svenska Läkaresällskapet.

Enligt Kongl. Maj:ts till Dess Sundhets-Collegium den 16 i förra månaden aflåtna skrifvelse, hafva, uppå derom gjord fram-

ställning om de svårigheter, hvilka Svenska Läkaresällskapet hade att i ekonomiskt hänseende bekämpa, enär dess tillgångar icke voro för utgifterna tillräckliga, Rikets senast församlade Ständer, till befrämjande af Sällskapet för det allmänna nyttiga verksamhet, beviljat detsamma, utöfver förut anvisade 500 R:dr, ett äfven af Kongl. Maj:t i Nåder godkändt anslag af 1,000 R:dr årligen, eller tillsammans 1,500 R:dr¹⁾. Hvarom Kongl. Collegium skolat Sällskapet underrätta.

Stockholm den 28 dec. 1854.

Ex officio
J. Ljungberg.

Sällskapet beslöt den 30 jan. 1855 att till prof. Bråkenhjelm aflåta en tacksägelseadress för hans verksamma ingripande till Sällskapets bästa.

En annan förmån som Sällskapet erhöll 1854 var, att Sällskapet, som sedan 1810 haft postfrihet för sin inrikes brefväxling, nu fick denna postfrihet utsträckt till *fribrefsrätt för sin utländska korrespondens*. Den 24 januari 1854 ingaf Sällskapet, enligt förslag af C. G. Santesson, en skrifvelse till utrikesministern friherre Stierneld, hvari Sällskapet anhåller om tillåtelse att med Utrikesdepartementets post få afsända och emottaga bref och tidskrifter i vetenskapliga eller för Sällskapet annars viktiga ämnen. Sällskapet erhöll den sökta tillåtelsen genom följande skrifvelse:

Till Svenska Läkare-sällskapet i Stockholm.

Sedan jag, med anledning af Svenska Läkare-sällskapets skrifvelse af den 24 sistlidne Januari, inhemtat Kongl. Maj:ts Nådiga vilja i afseende å den af Svenska Läkare-sällskapet sökta tillåtelse, att med Kongl. Utrikes-Departementets post få afsända och emottaga bref och journaler i vetenskapliga eller för Sällskapet annars viktiga ämnen, får jag nu med särdeles tillfredsställelse äran meddela Sällskapet, att Kongl. Maj:t nådigst täckts härtill lemna bifall, samt att befallning, till följd deraf blifvit gifven till Kongl. Departementets tjenstemän och vaktbetjening att för befordran med Departementets utländska post emottaga de bref som med Sällskapets sigill försedda, af dess Hr Sekreterare uppsändas, äfvensom att Kongl. Maj:ts beskickningar blifvit bemyndigade att likaledes emottaga och under min adress insända till Sällskapet ifrån dess utrikes vistande korrespondenter till det stälde skrivelser. I afseende å försändandet härifrån af Sällskapets utgifne skrifter, äfvensom utländska journalers och skrifers befordran hit, hvilket i allmänhet icke kan annat än med lägenhet ega rum, torde det vara bäst, att Sällskapet derom ville vända sig till Herr

¹⁾ 1,500 R:dr B:co = 2,250 kronor.

Kabinetts-sekreteraren, som bäst är i tillfälle att lemna Sällskapet alla nödiga upplysningar, och som, med nöje, skall gå Sällskapets alla önskningar i afseende derå till mötes.

Stockholm den 9 Februari 1854.

Stiernelld.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Sedan 1814 hade ingen *förteckning öfver Sällskapets ledamöter* utkommit, då Sällskapet på förslag af A. Retzius år 1839 beslöt utgifva en ny sådan. I denna förteckning finnas upptagna 1 hedersledamot, 177 svenska ledamöter (däraf 81 i Stockholm och 96 i landsorten) samt 110 utländska ledamöter. Under här afhandlade tidsperiod utkom af trycket ännu en förteckning 1856, hvilken upptager 2 hedersledamöter, 162 svenska ledamöter (däraf 92 i Stockholm och 70 i landsorten) samt 197 utlänningar.

Sällskapets första handskrifna matrikel utgjordes, såsom sid. 79 är berättadt, af en bok, som samtidigt var räkenskapsbok. På förslag af Ekströmer beslöt Kommittén den 2 nov. 1841 upplägga *en ny matrikel*, i hvilken namnen på alla ledamöter från Sällskapets början skulle införas, och i hvilken nya ledamöter skulle inskrifva sina namn. Detta beslut kom ej snart till verkställighet; af protokollet för den 19 sept. 1843 framgår att matrikeln först då skall iordningställas. De ännu kvarlevande stiftarna Gistrén och Berzelius inskrefvo sina namn först. Denna matrikel, som sedan är fortsatt till innevarande tid, är för tiden före matrikelns uppläggande ofullständig och felaktig.

Af svenska ledamöter, icke-läkare, som under denna tid invaldes i Sällskapet märkas de framstående naturvetenskapsmännen botanisten Elias Fries (1794—1878) och zoologen Sven Lovén (1809—1895).

Af de många *utländska ledamöter*, som Sällskapet under denna tid tillägnade sig, må anföras den tyske klinikern J. L. Schönlein, de främsta männen af den berömda Wienerskolan K. Rokitansky, J. Skoda och J. Oppolzer, de franska klinici P. C. A. Louis och G. Andral, den tyske anatomen A. Kölliker, cellularpatologiens skapare R. Virchow, den franske fysiologen Claude Bernard och den moderna oftalmiatrikens grundläggare A. Græfe.

Till *hedersledamöter* invalde Sällskapet den 3 sept. 1850 J. L. ASCHAN, den 30 mars 1852 C. J. EKSTRÖMER och den 4 april 1854 G. N. A. A. STIERNELD.

J. L. ASCHAN, född 1772, med. dr 1797, kir. mag. 1798, prov. läkare 1797—1803, regem. läkare 1803—1813, fick bergsråds titel 1814, död 1856.

Aschan har gjort sig ett namn som mäcenat, han skänkte nära 100,000 kronor till allmänna stiftelser. Blef Sällskapets hedersledamot, emedan han bestridde en del af omkostnaderna för Sällskapets Berzelius-fest år 1850.

G. N. A. A. STIERNELD, f. 1791, diplomat, utrikesstatsminister 1838—1842 och 1848—1856, död 1868.

Blef hedersledamot, emedan han förskaffade Sällskapet fribrefsrätt med utrikesdepartementets post.

Trafvenfelt, som hittills varit den ledande kraften inom Sällskapet, afled 1835; af de två sedan kvarlevande stiftarna dog Gistrén 1847 och Berzelius 1848. Trafvenfelt hade organiserat Sällskapet och gett det en fast ekonomisk grundval; en god del af Sällskapets tid och intresse hade hittills upptagits af hithörande spörsmål. Sällskapet var nu emellertid så fast sammanfogadt, att sålika ärenden under nu afhandlade period endast i ringa mån sysselsatte detsamma. Sällskapet kunde nu med odelade krafter ägna sig åt sin egentliga uppgift, de medicinska vetenskapernas förkofran och spridande. Tiden 1835—1858 är i Sällskapets historia en glansperiod, under hvilken det rent vetenskapliga arbetet drifves på ett storartadt sätt. Den som är den ledande kraften är nu Anders Retzius, den främste vetenskapsmannen bland Sällskapets för detsamma arbetande ledamöter (Berzelius deltog under denna tid ytterst obetydligt i Sällskapets arbeten). Vid sidan af Anders Retzius framträdde nu en rad begåfvade män, som nedlade ett mycket fruktbringande arbete inom Sällskapet. Bland de främsta af dessa män märkas Magnus Huss, Fredrik Theodor Berg, Pehr Henrik Malmsten och Carl Gustaf Santesson.

MAGNUS HUSS var född den 22 oktober 1807, blef fil. dr 1830, med. lic. 1834, kir. mag. och med. dr 1835.

Huss blef adjunkt i medicin och kirurgi vid Karolinska institutet 1835, biträdande öfverläkare vid Serafimerlasarettet och föreståndare för den därstädes öppnade medicinska kliniken 1839, öfverläkare vid Serafimerlasarettet 1840, e. o. prof. i medicin vid Karolinska institutet 1840, ord. prof. i medicin darsammastädes 1846, inspektor för Karolinska institutet 1860.

Han var ordförande i Sundhetskollegium 1860—1864, han var tillika generaldirektör öfver hospitalen, lasaretten och kurhusen i riket 1860—1864, fortfor sedan att vara generaldirektör öfver hospitalen till 1876. Han blef adlad 1857 såsom den siste af de 33 läkare, hvilka erhållit svenskt adligt sköldemärke. Företog åtskilliga utländska studieresor. Han afled den 22 april 1890.

Huss' namn är ett bland de mest berömda i den svenska medicinens historia.

Såsom praktisk läkare tillhör han sitt tidehvarfs mest framstående.

Såsom medicinsk klinisk lärare är han helt enkelt banbrytande i vårt land. Om man undantager den kliniska undervisning, som E. Gadelius under en mycket kort tid meddelade (se sid. 42), så kan man säga, att Sverige ej haft någon egentlig medicinsk klinik, förrän Huss 1839 började sin kliniska

38. *Magnus Huss*

(Efter en litografi af Cardon.)

undervisning. För att visa, hvilken fullkomlig omhvälfning i den medicinska undervisningen det var fråga om, vill jag anföra ett vittnesbörd ur våra egna häfder, ur Sällskapets Årsber. 1841, sid. 66, där dåvarande sekreteraren C. U. Sondén skrifver:

»Svenska Medicinen har vid vår enda kliniska anstalt ej alltid varit lyckligt representerad; kanske ej någonsin varit så fullt tidsenligt utöfvad i öfverensstämmelse med Medicinens hos andra nationer vunna utbildning, som vi blifvit vane att se Chirurgiens anseende uprätthållas och dess många och lysande upträffar i sednare tider med vaksam ifver och lycklig framgång införlifvas med den kliniska undervisningen. Ett för den egentliga Medicinen lika gynnsamt förhållande har nu äntligen inträdt efter inrättandet af en klinisk lärostol för dess praktiska meddelande. Visserligen lärer skyldigheten att lemna klinisk undervisning alltid hafva åtföljt Öfver-Läkaretjensten vid K. Lazarettet; obestridligen hafva utmärkta män förut innehafvt denna plats; dock tordo det lätteligen medgifvas, att denna undervisning, allt intill Prof. Huss' utnämmande till Klinisk Lärare, ej varit en sanning. Den nya sakernas ordning, som daterar sig ifrån nyssnämnda utnämning, och de sannolika förhoppningar, de välgörande verkningar, hvilka den redan mer och mer röjer, kunna väl ej här blifva föremål för någon granskning; dock lär man icke bestrida befogenheten att vidröra det, som allmänt är erkänt och redan konstateradt. Sålunda kunna vi med stor tillfredsställelse uttala, att auscultationen och percussionen nu äfven hos oss vunnit burskap, efter att hittills hafva varit nästan blott historiskt kända och, om något, blott ytligt eller flyktigt begagnade. Dessa nya diagnostiska undersökningsmetoder äro i sitt väsende så enkla och sanna, i sin utöfning så lätta och vissa, i sina resultat så inflytelserika, att de blott behöfva blifva kända, för att med intresse omfattas och blifva outhärliga. Men kanske har jag begått en orättvisa, just då jag velat ställa i dagen en sann förtjänst, då det icke blott är auscultations- och percussions-metoderna, men hela den moderna, fysikaliskt-diagnostiska undersöknings-metoden, som nu blifvit införd vid vår kliniska undervisning.»

Såsom vetenskapsman anses Huss af många såsom Sveriges hittills främste inom de praktiskt medicinska vetenskapsgrenarna. Hans förnämsta verk är hans arbete om Alkoholismus chronicus (1849—1851), där han med snillets skarpsblick utmejslar en klar och lefvande sjukdomsbild ur något som förut varit ett kaos, och där han påvisar en enkel och tydlig sjukdomsorsak, den kroniska alkoholförgiftningen, såsom förklarande många hittills dunkla punkter inom sjukdomsläran.

Såsom ämbetsman inlade han betydande förtjänster, särskildt bör han ihågkommas för sitt omhuldande af hospitalsväsendet i Sverige.

Såsom människovän bevaras hans namn i äradt minne. Han kämpade i tal och skrift mot rusdryckerna och deras missbruk. Han tog en verksam del i grundandet af en hel del välgörenhetsanstalter och sjukvårdsinrättningar, bland andra Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt för sjuka barn och Stockholms Sjukhem.

Hans lifsgärning är många gånger skildrad, senast på ett synnerligen sympatiskt och värdigt sätt af P. J. Wising, som för Svenska Läkaresällskapet berättade Huss' lefnadssaga på hundraårsdagen af hans födelse, den 22 okt. 1907 (Hygiea 1907, sid. 1057).

FREDRIK THEODOR BERG föddes den 5 sept. 1806, blef kir. mag. 1835, med. dr. 1839. Han var sjukhusläkare vid Garnisonssjukhuset 1835—1839, blef också docent i anatomi vid Lunds universitet 1836, men verkade aldrig på sistnämnda plats. Företog 1840—1842 en utrikes resa för att studera pedia-

trik och patologisk anatomi. Blef lärare i medicina legalis vid Karolinska institutet 1841, öfverläkare vid Allmänna Barnhuset 1842 och prof. i barnsjukdomar vid nämnda Institutut 1845.

38. *Frithjof Berg.*

(Efter en litografi.)

Berg ägnade sig med brinnande nit och med stor framgång åt sin verksamhet såsom öfverläkare vid Barnhuset och professor i pediatrik. Men denna verksamhet blef tyvärr ej långvarig. Berg, som fann en mängd hygieniska missförhållanden vid Barnhuset, delvis af mycket allvarsam art, gjorde allt hvad han kunde för att få bättre förhållanden införda, men han stötte på

oväntadt motstånd. Han hade trott, att om han blott för Barnhusets styrelse anmälde de rådande missförhållandena och behovet af förbättringar, så skulle styrelsen ställa sig välvillig gent emot hans önsknings. Men han fann ingen förståelse alls hos styrelsen, och missmodig häröfver begärde han 1846 sitt afsked från öfverläkarebefattningen, hvilket — efter mycket pennkrig — först 1851 beviljades.

År 1849 blef Berg t. f. och 1858 ordinarie medicinalråd. 1858—1877 var han t. f. chef för den nyinrättade Statistiska centralbyrån. Aflid den 9 maj 1887.

Bergs vetenskapliga verksamhet var mycket rik. Inom barnsjukdomarnas område offentliggjorde han många värdefulla afhandlingar under den korta tid han ägnade sig åt pediatriken. Hans namn är särskildt fästadt vid upptäckten af torsksvampen, orsaken till sjukdomen torsk. Då han sedermera kom in på ett helt annat område, statistikens, fann hans rika begåfning ett nytt, vetenskapligt vinstgifvande arbetsfält. Sverige har alltid varit ett föregångsland i fråga om statistiken, och bland våra många framstående män på detta område intager Berg ett bland de främsta rummen.

PEHR HENRIK MALMSTEN föddes den 12 september 1811, blef med. dr 1841 och kir. mag. samma år. Han blef 1842 docent i praktisk medicin vid Upsala Universitet, blef 1843 t. f. och 1847 ordinarie adjunkt i medicin vid Karolinska institutet; 1844 biträdande öfverläkare och 1849 andre öfverläkare vid Serafimerlasarettet; 1850 e. o. prof. och 1860 ordinarie prof. i medicin vid Karolinska institutet; blef 1860 öfverläkare vid Serafimerlasarettet. Erhöll 1876 vid uppnädd pensionsålder afsked från sin professur. Företog ett större antal vetenskapliga resor till utlandet. Aflid den 28 mars 1883.

Malmsten var en synnerligen framstående läkare. Han var en ovanligt begåfvad man, med en genomträngande skärpa i sitt förstånd och med en betydande arbetsförmåga. Som kliniker var han tvefvelsutan en af de främste vi haft; Anders Retzius ¹⁾ skrifver den 20 december 1859 i ett bref till E. J. Bonsdorff: »Malmsten har under två år nu varit chef för de medicinska klinikererna och skött dem på ett sätt, som kunde göra heder åt både Paris, Wien och London. Hans rykte har stigit oerhördt, och det förtjent».

Inom den vetenskapliga medicinen arbetade Malmsten flitigt och framgångsrikt, ehuru den oerhörda arbetsbörda, som hvilat på den erkänt främste läkaren i en stor stad och i ett helt land, hindrade honom från att offentliggöra många större arbeten. Hans docenturafhandling Om Brightska njursjukdomen är ett mycket gediget arbete, grundadt på egna forskningar öfver ett ämne, som då var föga utredt. Af Malmstens hand föreligga ett betydligt antal afhandlingar och uppsatser om ett flertal ämnen inom den praktiska medicinen. Han var en skicklig mikroskopiker och har fäst sitt namn vid upptäckten af Trichophyton tonsurans och af Paramœcium coli. Det är också han som tyckes först af alla ha insett aortaaneurysmens syfilitiska ursprung.

Åt Läkaresällskapet ägnade Malmsten mycken tid och mycket arbete. och af flera hans yttranden framgår, huru varmt han var fästad vid Sällskapet. En af hans biografer, O. T. Sandahl, säger t. o. m., att Malmsten inom Sällskapet på sin tid var kanske den flitigaste medarbetaren af alla.

¹⁾ A. Retzius, Skrifter i skilda ämnen, sid. 288.

Efter representationsförändringens antagande af Rikets ständer och till hugfästande af denna betydelsefulla tilldragelse väckte Malmsten vid Stockholms Stadsfullmäktige sammanträde den 8 december 1865 förslag om upprättandet af en högre bildningsanstalt i hufvudstaden. Följden af det initiativ,

39. *C. G. Malmsten*

(Efter en crayonteckning af F. Hallman 1854.)

som Malmsten tog, blev insamlingen till den s. k. decemberfonden, Stockholms Högskolas grundplåt.

CARL GUSTAF SANTESSON föddes den 7 november 1819, blef kir. mag. 1844, med. dr 1846. Blef vid Karolinska institutet prosektor 1846, lärare i medicina legalis 1848 och kirurgie professor 1849; blef öfverkirurg vid Serafi-

merlasarettet 1850. Företog en del utländska studieresor, tjänstgjorde under kriget 1864 som frivillig läkare i danska armén. Tog afsked från sin professur 1885, afled den 21 januari 1886.

40. *Carl Santesson*

(Efter en litografi af Tegner och Kittendorf.)

Santesson hade ägnat djupgående studier åt anatomi och patologisk anatomi, innan han kom in på den kirurgiska banan. Detta var för honom en betydande styrka i hans vetenskapliga och i hans kliniska verksamhet. Hans förnämsta vetenskapliga arbeten äro också öfvervägande af anatomiskt

innehåll. Inom kirurgien var han öfverlägsen som diagnostiker, hans föreläsningar behandlade utförligt de diagnostiska problemen, som bjuda sig vid sjukdomsfallen. Han behärskade tillfullo äfven den kirurgiska tekniken, och han var i många år obestridt Sveriges främste kirurg.

Hans yttre framträdande var prägladt af allvar, kraft och lugn besinning. Inom Läkaresällskapet var han i många år en af de mest framstående ledamöterna, och på grund af hans gedigna egenskaper voro hans ord och inlägg alltid tungt vägande.

Enligt 1835 års stadgar bildades inom Sällskapet fyra olika klasser, hvilka voro afsedda att vara själfständigt arbetande mindre sällskap. Emellertid kom denna klassindelning just aldrig att blifva annat än en stadga på papperet. I Sällskapets arkiv finnas bevarade några listor för anteckning till inträde i klasserna; å ingen af listorna finnes datum eller årtal (sådana detaljer ansågos oväsentliga, massor af odaterade handlingar från olika tider finnas i arkivet), men man kan dock på grund af de antecknades namn någorlunda bestämma tiden då listan skrefs. På en lista, som med största sannolikhet härstammar från hösten 1835, då klassindelningen började, finnas uppförda 5 ledamöter i den anatomiska klassen, 18 i den medicinska, 9 i den kirurgiska och 7 i den farmaceutiska; antalet Stockholmsledamöter, som betalade afgift, var detta arbetsår 67. Under följande år synes antalet klassledamöter ej ökas, utan snarare något minskas. Det finnes ingenting som tyder på att klasserna haft några bestämda sammankomster för vetenskapliga ändamål. Det blef på samma sätt som förut; de som kunde och ville arbeta för Sällskapet gjorde det fortfarande. Man ser dock, att de arbetande ledamöterna kände sig bundna af den föreskriften, att hvar klass skulle svara för hvart fjärde sammanträde; Anders Retzius håller i regel en hel del föredrag hvar fjärde sammankomst, då hans klass har ordet. En ganska egenomlig följd af de nya bestämmelserna var att t. ex. den farmaceutiska klassen, som ibland räknade endast 4 ledamöter, skulle välja in två af dessa i Kommittén.

Kommittén hade nu allt mer och mer blifvit en verklig styrelse för Sällskapet och skötte t. ex. de ekonomiska angelägenheterna mycket mera själfständigt än under senare tider. Sällskapets verkssammaste män sutto i allmänhet i kommittén. Carlander satt där till 1841, då han undanbad sig omval, Gistrén satt där till sin död. En ledamot som förtjänar att hågkommas såsom en verksamt kommittéledamot är F. Tholander, som blef invald i Kommittén 1835, som sedan blef omvald alla år ända till sin död 1872, och som sålunda i 37 år tillhörde Kommittén.

F. THOLANDER föddes 1806, blef fil. mag. 1827, kir. mag. 1832, med. dr primus 1835. Var praktiserande läkare i Stockholm sedan 1832, dog 1872.

Tholander hör till Sällskapets allra trognaste och tillgifnaste ledamöter under det gångna seklet. Han var en lärdd och upplyst läkare, och ansågs som Sällskapets »levande lexikon»; han var på samma gång en praktiskt-ekonomiskt anlagd man. Han tog en liflig del i Sällskapets vetenskapliga verksamhet, och under många af de år han satt i Kommittén var han vald för medicinska klassen. Sitt mesta arbete för Sällskapet utförde Tholander i Kommittén, där han var stödjepelaren. Då det gällde att ändra stadgar eller reglementen, då det var fråga om ekonomiska utredningar, om byggnadsplaner o. s. v., var det alltjämt Tholander, som arbetet hufvudsakligen hvilade på; då Sällskapet nedsatte tillfälliga kommittéer för hvarjehanda ärendens beredning, anlätades också synnerligen ofta Tholanders goda vilja och arbetskraft.

41. *F. Tholander*

(Efter en fotografi.)

Sällskapets ämbetsmän under denna tid voro:

Ordförande.

1. E. C. TRAFVENFELT 30 dec. 1834—17 jan. 1835 (†).

Trafvenfelt fungerade som ordförande den dag han valdes, den 30 dec. 1834. Vid nästa sammankomst den 13 januari 1835 var han ej närvarande, hindrad af en akut lungsjukdom, som den 17 januari utsläckte hans lif.

[Chr. Carlander valdes den 20 jan. 1835 till ordförande, men mottog ej valet.]

2. C. J. EKSTRÖM 27 jan. 1835—6 okt. 1835.

Ekström höll vid årssammankomsten 1835 ett tal ¹⁾ Om Sällskapets uppkomst och fortgående verksamhet samt ekonomiska oberoende.

¹⁾ Först i stadgarna af 1851 bestämmes det, att den afgående ordföranden vid årssammankomsten skall hålla ett tal öfver självvaldt ämne; detta synes dock regelbundet ha skett ända sedan 1835.

3. C. J. EKSTRÖM (andra gången ordf.) 6 okt. 1835—4 okt. 1836.
Protokollet innehåller intet om något tal af Ekström vid
nedläggandet af ordförandeskapet.

4. P. G. CEDERSCHJÖLD 4 okt. 1836—3 okt. 1837.
Nedlade ordförandeskapet med ett tal om *Tidsandan sådan
den nu visar sig inom medicinens område* (Årsber. 1837, sid. 19).

5. M. C. RETZIUS 3 okt. 1837—2 okt. 1838.
Höll ett tal *Om Sällskapets och den medicinska litteraturens
öden* (Årsber. 1838, sid. 1).

6. A. RETZIUS 2 okt. 1838—1 okt. 1839.
A. Retzius var frånvarande vid årssammankomsten 1839; i
hans ställe höll M. Retzius ett tal: *Riktningen af samtidens medi-
cinska forskningar*.

7. C. J. EKSTRÖMER (tredje gången ordf.) 1 okt. 1839—6 okt. 1840.
Höll ett tal *Om Sällskapets inflytande på den medicinska bild-
ningen inom riket och särskildt om dess värde såsom en nyttig skola
och angenäm föreningspunkt för Stockholms Läkare-Corps*.

8. C. A. THELNING 6 okt. 1840—5 okt. 1841.
Höll ett tal: *Öfversigt af Sällskapets öden från dess stiftelse till
närvarande, jemte en statistik öfver mortaliteten inom Svenska Läkare-
corpsen under 25 års tid*.

9. C. J. EKSTRÖMER (fjärde gången ordf.) 5 okt. 1841—4
okt. 1842.

Protokollet säger, att ordföranden »öppnade sammankomsten».

10. D. EKELUND 4 okt. 1842—3 okt. 1843.

Högtidstal: *Om Sällskapets fortgående verksamhet*.

11. M. HUSS 3 okt. 1843—1 okt. 1844.

Högtidstal: *En kort framställning om den riktning som den
medicinska forskningen under de senast förflutna åren tagit*.

12. F. THOLANDER 1 okt. 1844—7 okt. 1845.

Högtidstal: *Tiden såsom ett terapeutiskt agens* (Hygiea 1846, s. 387).

[O. A. Swalin valdes till ordf. för året 1845—1846, men
afsade sig uppdraget.]

13. A. G. CARLSON 7 okt. 1845—6 okt. 1846.

Högtidstal: *Om det medicinska studium i Sverige* (refererad i
Aftonbladet den 9 okt. 1846).

14. F. T. BERG 6 okt. 1846—5 okt. 1847.

Högtidstal: *En blick på läkarevetenskapens utveckling och Svenska
Läkarsällskapets öden* (Hygiea 1847, sid. 729).

15. P. H. MALMSTEN 5 okt. 1847—3 okt. 1848.

Högtidstal: *Christoffer Carlander, f. d. assessor i K. Sundhets-
Collegium. Minnesteckning*. (Särskildt tryckt, Stockholm 1849).

16. A. RETZIUS (andra gången ordf.) 3 okt. 1848—2 okt. 1849.
Högtidstal: *Kort betraktelse öfver de förhållanden under hvilka Sällskapet tillkommit och utbildats jemte en blick åt dess framtid* (Hygiea 1851, sid. 15).

17. C. U. SONDÉN 2 okt. 1849—1 okt. 1850.
Högtidstal: *Väl inrättade hospitaler och klinisk undervisning såsom nödiga grundbeting för en god vård om sinnessjuka* (Hygiea 1850, sid. 662).

18. J. ELLIOT 1 okt. 1850—7 okt. 1851.
Högtidstal: *Betraktelser öfver homöopatiens förhållande till den rationella läkekonsten.*

19. J. M. LEMCHEN 7 okt. 1851—5 okt. 1852.

Högtidstal: *Skildring af diabetes.*

20. C. G. SANTESSON 5 okt. 1852—6 dec. 1853.

Högtidstal: *Historisk öfversigt af den kliniska undervisningens uppkomst, utveckling och närvarande ståndpunkt, så inom- som utomlands* (Hygiea 1854, sid. 449 och 513).

21. A. T. WISTRAND 6 dec. 1853—3 okt. 1854.

Högtidstal: *Öfversigt af de epidemiska sjukdomarna i Sverige under år 1853.*

[D. V. Lundberg valdes till ordf. för året 1854—1855, men mottog ej uppdraget.]

22. F. C. T. HÖK 3 okt. 1854—2 okt. 1855.

Högtidstal: *Svenska hafsgyttjornas farmakognostik och farmakodynamik.* (Ingår sannolikt i en afh. i Hygiea 1857, sid. 626 och 747).

23. J. F. G. KEYSER 2 okt. 1855—7 okt. 1856.

Högtidstal: *Öfversigt af otiatrikens historia och närvarande tillstånd* (Hygiea 1857, s. 107, 171, 235).

24. F. A. CEDERSCHJÖLD 7 okt. 1856—6 okt. 1857.

Högtidstal: *Om läkekonst och quacksalfveri.* (Särskildt tryckt, Stockholm 1857).

25. J. LEVERTIN 6 okt. 1857—25 okt. 1858.

Högtidstal: *Svenska Läkaresällskapets uppkomst och utveckling.* (Nya Handl., Band 11, sid. 193).

C. A. THELNING, född 1791, kir. mag. 1819. Adjunkt i prakt. medicin vid Karolinska institutet 1819—1823, lifmedikus 1822, förste lifmedikus 1836. Död 1848.

A. G. CARLSON, född 1804, kir. mag. 1833, med. dr 1835. Öfverläkare vid Stockholms stads och läns kurhus 1842—1856, förste stadsläkare 1857—1869 (samtidigt t. f. medicinalråd 1858—1865). Död 1888.

Carlson var en nitisk ifrare för hälsovården, en framstående kommunalman och en verksam ledamot af Sällskapet.

J. ELLIOT, född 1799, fil. mag. 1821, med. dr 1827, kir. mag. 1830. Blef 1838 adjunkt i obstetrik i Stockholm, 1849 lärare vid barnmorskeundervisningsanstalten i Stockholm med professors titel. Död 1855.

J. M. LEMCHEN, född 1811, med. dr 1837, kir. mag. 1839. Bat:släkare 1843, reg:tsläkare 1852. Död 1877.

En framstående praktisk läkare och en varm människovän.

A. T. WISTRAND, född 1807, kir. mag. 1830, med. dr 1835. Extra prov.-läkare i Sigtuna 1833—1844, reg:tsläkare 1844—1862, t. f. medicinalråd 1852, ord. medicinalråd 1862. Död 1866.

Framstående ämbetsman, flitig författare inom olika grenar af medicinen, särskildt inom rättsmedicinen, som var hans hufvudfack.

F. C. T. HÖK, född 1807, med. dr 1837. Praktiserande läkare i Stockholm. Död 1877.

J. F. G. KEYSER, född 1813, kir. mag. 1839, med. dr 1841. Ombudsman och fiskal i Sundhetskollegium 1859—1863. Praktiserande läkare i Stockholm. Död 1886.

F. A. CEDERSCHJÖLD, född 1813, kir. mag. och med. dr 1840. Prov.-läkare i Nora 1846—1851, barnmorskelärare i Stockholm med professors titel 1855. Död 1883.

J. LEVERTIN, född 1810, kir. mag. 1834, med. dr 1835. Praktiserande läkare i Stockholm. Död 1887.

Sekreterare ¹⁾.

6. C. W. H. RONANDER 6 okt. 1829—13 jan. 1835.

7. A. E. SETTERBLAD 13 jan. 1835—4 okt. 1836.

8. C. U. SONDÉN 4 okt. 1836—2 okt. 1849.

9. T. G. O. BÖTTIGER 2 okt. 1849—6 april 1858.

10. G. W. J. VON DÜBEN 6 april 1858—2 okt. 1860.

T. G. O. BÖTTIGER, född 1817, kir. mag. 1846, med. dr 1847. Praktiserande läkare i Stockholm 1847—1858, intendent vid Söderköpings badanstalt 1857—1885, prov.-läkare i Söderköping 1866—1880. Död 1887.

G. W. J. VON DÜBEN, född 1822, fil. dr 1844, kir. mag. 1851, med. dr 1855. T. f. prof. i patologisk anatomi vid Karolinska institutet 1855, prof. i patologisk anatomi darsammastädes 1858, professor i anatomi och fysiologi därstädes 1861—1887, inspektor vid Karolinska institutet 1860—1871. Död 1892.

En man af stor begåfning och med mångsidiga intressen. Har offentliggjort åtskilliga skrifter från olika vetenskapsområden; hans förnämsta arbeten äro af etnografiskt innehåll.

Bibliotekarier ¹⁾.

11. A. E. SETTERBLAD 1 okt. 1833—6 okt. 1835.

Setterblad, som den 13 jan. 1835 blef vald till sekreterare, behöll bibliotekariebefattningen till årssammankomsten 1835, men hade under tiden till biträde O. A. Swalin.

¹⁾ Forts. från sid. 115, 154 och 179.

12. O. A. SWALIN 6 okt. 1835—1 april 1836.

13. C. U. SONDÉN 1 april 1836—1 april 1837.

Sondén, som blef sekreterare 4 okt. 1836, behöll bibliotekariesysslan till 1 april 1837.

14. J. D. GRILL 1 april 1837—1 okt. 1839.

15. E. I. SWARTZ 1 okt. 1839—13 juni 1843.

16. J. F. G. KEYSER 13 juni 1843—2 okt. 1849.

17. G. F. HJORT 2 okt. 1849—16 april 1850.

18. A. LAMM 16 april 1850—1 okt. 1851.

19. H. W. HÜLPHERS 1 okt. 1851—18 okt. 1853.

20. C. G. GRÄHS 18 okt. 1853—2 okt. 1860.

O. A. SWALIN, född 1808, kir. mag. 1833, med. dr 1835. Praktiserande läkare i Stockholm, framstående kirurg. Död 1857.

J. D. GRILL, född 1805, kir. mag. 1833, med. dr 1835. Bat:släkare 1839, hofmedikus 1844, lifmedikus 1852. Död 1866.

E. I. SWARTZ, född 1798, med. dr 1828. Praktiserande läkare i Stockholm. Död 1845.

G. F. HJORT, f. 1818, med. lic. 1845, kir. mag. 1846. Adjunkt i obstetrik vid Karolinska institutet 1850, barnmorskelärare med professors titel i Göteborg 1858. Död 1876.

A. LAMM, född 1819, med. dr och kir. mag. 1846. Praktiserande läkare i Stockholm. Död 1889.

H. W. HÜLPHERS, född 1822, kir. mag. 1848, med. dr 1856, hofmedikus 1850, lifmedikus 1857, bat:släkare 1859, reg:tsläkare 1870. Död 1905.

C. G. GRÄHS, född 1814, med. dr 1841, kir. mag. 1845. Bat:släkare 1853, reg:tsläkare 1867, förste stadsläkare i Stockholm 1870. Död 1880.

En mycket flitig arbetare på hygienens område, såväl i sin ämbetsverksamhet som vid Sällskapets sammankomster.

Skattmästare.

1. C. SPRINCHORN 7 okt. 1845—10 jan. 1865 (†).

C. SPRINCHORN, f. 1814, aflade apotekareexamen 1836, innehade hofapoteket Lejonet från 1841 till sin död 1865.

Sammankomster och samkväm.

Sammankomsterna pågingo som vanligt och hade sin vanliga prägel. Alltifrån 1808 hade sammankomsterna börjat kl. 6 e. m. på tisdagarna, från okt. 1851 framflyttades tiden till kl. 7 e. m. Några extra sammankomster höllos i aug. 1848 emedan man väntade koleran, i aug. 1851 för behandling af stadgeförslog och i aug. 1853 med anledning af kolerans utbrott. Däremot voro sammankomsterna inställda dels den 1 maj åren 1838, 1849 och 1855,

dels den 31 mars 1835, den 2 april 1850 och den 31 mars 1857, de tre sistnämnda dagarna, emedan de sammanfölo med Vetenskapsakademiens högtidsdag.

Då Sällskapet från och med 1835 hade valt sig en ordförande, så behöfdes ock en ordförandeklubba; en sådan skänktes till Sällskapet den 21 april 1835 af M. Retzius.

1843 beslöts att bibliotekarien skulle vara sekreteraren behjälplig vid förandet af protokollen; huruvida detta beslut blifvit efterföljdt, vet man dock ej.

Sällskapets protokoll finnas för första gången refererade i en allmän tidning den 8 dec. 1841, då Sveriges Statstidning eller Post- och Inrikes Tidningar innehöll redogörelse för hvad som förekommit vid sammankomsterna den 30 nov. och den 7 dec. 1841. Detta har ej varit i öfverensstämmelse med Sällskapets önskningsar, ty vid sammankomsten den 14 dec. erinrades sekreteraren att för framtiden ej utlämna ojusterade protokoll.

Årssammankomsterna höllas vanligen kl. 1 eller $\frac{1}{2}$ 2 e. m., någon gång senare på e. m. Under åren 1835—1848 försiggingo de i Frimurareordens hus (Birger Jarls torg 10), 1849—1857 i Sundhetskollégii sessionssal (Svartmangatan 9). År 1853 var årssammankomsten framflyttad ända till den 6 dec. på grund af den i Stockholm härskande koleran.

Det viktigaste vid årssammankomsterna var till en början sekreterarens årsberättelse, som fortfarande var vidlyftig. Dessutom höll ordföranden ett tal. Snart nog blefvo årsberättelserna betydligt förkortade, och det blef i stället ordförandens tal, som blef årshögtidens väsentliga innehåll; först 1851 lagstadgades det dock, att ordföranden skulle hålla ett tal.

Om *samkväm* i anslutning till årshögtiden berättas det nu alltemellanåt i protokollen. 1835 och 1836 talas det om, hvilka ledamöter som skola anordna »den vanliga aftonmåltiden». Till middagen 1844 inbjödos statsrådet C. I. Heurlin (departementalorganisationen hade införts 1840, och Heurlin var chef för Ecklesiastikdepartementet, under hvilket medicinalärendena lydde) och f. d. ordföranden i Sundhetskollégium von Weigel.

Den 28 sept. 1852 beslöt Sällskapet att i anledning af prins Gustafs nyligen (den 24 sept.) inträffade död tillsvidare uppskjuta »den för högtidsdagen vanliga festliga middagsmåltiden». Den 25 jan. 1853 beslöt Sällskapet att *dels* illuminera sitt hus vid den allmänna illumination, som skulle äga rum med anledning af konungens tillfrisknande från den svåra sjukdom (tyfoidfeber) hvaraf han lidit, *dels* hålla den uppskjutna festen på lämplig dag efter

den dag, då konungen första gången visar sig ute. Den 9 februari ägde den allmänna illuminationen rum, och den 12 februari ägde Sällskapet middag rum på Hotell Phoenix; till middagen var ecklesiastikministern H. Reuterdahl inbjuden.

Hyllningsgärder.

Sällskapet slog under denna tid icke mindre än tre medaljer öfver framstående ledamöter, nämligen öfver P. von Afzelius, öfver C. Carlander och öfver J. Berzelius.

Den 17 febr. 1835 beslöt Sällskapet prägla en *medalj öfver P. von Afzelius* med anledning af hans doktorsjubileum.

42, 43. Medalj slagen öfver P. von Afzelius 1835.

Medaljen är, efter en modell af E. G. Göthe, graverad af L. P. Lundgren. Den är af 14:de storleken ($16\frac{1}{2}$ linjer — 49 m. m. i diam.)

Åtsidan:

Prudenti Audacia. Hufvudet, h. s. med kalott. Därunder en Æskulapiistaf. — På bröstkannten: L. P. L.

Frånsidan:

Petro v. Afzelio Per L. Annos Doctori Meritissimo Soc. Medicor. Svec. MDCCCXXXV inom en krans af hälften lager, hälften ek.

Ett exemplar i guld af medaljen öfverlämnades till von Afzelius den 15 juni 1835, då han i Uppsala promoverades till medicine jubeldoktor, genom en deputation från Sällskapet, bestående af ordföranden C. J. Ekström, Berzelius, Anders Retzius m. fl. Ekström höll å Sällskapets vägnar ett tal, som finnes tryckt i Årsber. 1835, sid. 97.

Sällskapet beslöt den 27 mars 1838 att låta prägla *en medalj* öfver *Carlander* till minne af hans doktorsjubileum. Äfven denna medalj, af samma storlek som medaljen öfver von Afzelius, är graverad af L. P. Lundgren.

Åtsidan:

Christoph. Carlander Per X Lustra Med. Doctor Meritiss. Bröstbilden, h. s. — Nedanfö: L. P. Lundgren F.

Frånsidan:

Sodalium Et Amicorum Pietas — Die XIII Junii MDCCCXXXVIII inom en eklöfskrans.

Ett exemplar af medaljen i guld öfverlämnades åt Carlander den 13 juni 1838, 50:de årsdagen af hans doktorspromotion, vid en middag som gafs för honom å Lilla Sällskapets lokal i nu-

44, 45. Medalj slagen öfver C. Carlander 1838.

varande huset Lilla Nygatan 2; von Weigel höll talet vid medaljens öfverlämnande. Pontin hade skrivit verser, som afsjüngos af Swalin. Carlander har själf beskrifvit festen i ett bref, som finnes tryckt i *Hygiea* 1849, sid. 741. Pontins verser vid tillfället äro aftryckta i Malmstens minnesteckning öfver Carlander (sid. LXXX).

Berzelius afled den 7 aug. 1848, och Sällskapet ägnade en efter förhållandena storartad *hyllning* åt minnet af *den store vetenskapsmannen*, som tillika var den sist kvarlevande bland Sällskapets stiftare. Sällskapet beslöt den 8 aug. dels att anlägga en månads sorg och att en corps ansluta sig till begrafningsprocessionen, dels att fira en särskild minnesfest öfver den bortgångne, dels att slå en minnespenning öfver honom för att vid denna fest utdelas.

I den rundskrifvelse, som Sällskapet den 22 aug. 1848 beslöt sända sina ledamöter i och för teckning af bidrag till minnesfesten

och medaljen, kallas Berzelius »bland Sällskapet's hädangångna stiftare den siste, bland dess ledamöter genom snille och kunskaper den förste, genom en obegränsad ryktbarhet den ende».

Medaljen beställdes redan 1848, men blef ej färdig förrän 1850, hvadan minnesfesten måste uppskjutas till dess.

Minnesfesten hölls i stora salen å Börsen den 17 juli 1850 kl. $\frac{1}{2}$, 8 e. m.; den bevistades af konungen och drottningen samt af alla i staden varande ledamöter af den kungliga familjen. Särskild inbjudning hade utfärdats till Berzelius' anförvanter, till statsrådets ledamöter, till utländska ministrar, till olika akademier, till Uppsala universitet m. fl. korporationer, vidare till deltagarna i det i Stockholm då pågående naturforskaremötet.

46, 47. Medalj slagen öfver Berzelius 1850.

Salen hade för tillfället erhållit en »ytterst smakfull och väl utförd dekoration», upptagande hela öfre sidan af densamma. Denna dekoration utgjorde fasaden af ett tempel i pompejansk stil, hvarå alla sirater, listverk och festonger voro å svart grund tecknade med lefvande blommor. Genom den öppna portiken visades en utsikt öfver ett nordiskt landskap med en ättekulle och Berzelius' lagerkrönta byst. I fonden, begränsad af fjällen, sväfvade på lätta moln naturens gudinna, Alma Terra, omgifven af Psyke och Genier, bekransande den store vetenskapsmannens hvilorum. Taflans effekt var genom illusorisk belysning dominerande, oaktadt den rikt upplysta salen, och förgrunden utgjorde likasom ett proscenium, en blomstergård, endast utförbart genom konungens tillåtelse att få förfoga öfver växthusen vid Rosendal. På templets attika lästes i alnshög blomskrift: *Naturam jussit vires proferre latentes*. I arkaderna voro emellan cypresser kandelabrar anbragta. Högst öfver

portiken utbredde sig en trofé med svenska riksvapnet, omgifvet af olika nationers fanor ¹⁾).

Minnestalet hölls af Berzelius' efterträdare vid Karolinska institutet, prof. C. G. Mosander; det blef ej tryckt förrän år 1872 i Sällskapets Nya Handl. Serien II, Del IV, 2, sid. 1.

Sällskapets ledamot C. H. Säterberg hade till festen skrivit en kantat, hvartill J. P. Cronhamn satt musik. Före minnestalet afsjöngs en del af kantaten af en större kör och en del verser deklamerades, efter talet sjöngs sista delen af kantaten. Kantaten är tryckt i Post- och Inrikes Tidningar den 18 juli 1850; den är äfven särskildt tryckt.

Svenska Läkarsällskapets medalj öfver Berzelius är af 18:de storleken (diam. 19 linier = 56 mm.). Den är modellerad af C. G. Qvarnström och graverad af P. H. Lundgren.

Åtsidan:

Jacobus Berzelius. Bröstmilden, H. s. Vid nedra kanten: Nat. MDCCCLXXIX. Den. MDCCCXLVIII.

Frånsidan:

Naturam Jussit Vires Proferre Latentes. — En vingad genius (Kemien), stående med handen hvilande på ett altare, gjuter ur en antik vas en hälsodryck i den sittande Hygieas framräckta skål. På altaret en kemisk våg; på en kub framför detsamma och vid dess fot åtskilliga kemiska instrumenter. I afskärn.: Fundatorum Supremo Lugens Medic. Svec. Societas. — Vid kanterna: C. G. Qvarnström Inv., P. H. Lundgren Fec.

Exemplar i silfveraf medaljen lämnades till kungliga familjens ledamöter, till friherrinnan Berzelius samt till en del samfund och enskilda vetenskapsmän inom och utom Sverige. Exemplar i brons utdelades till dem, som tecknat bidrag till minnesfesten.

48. *Quintus Kottger*

¹⁾ Efter en beskrifning i Aftonbladet den 19 juli 1850.

Den 13 april 1858 öfverlämnades en *minnesgåfva till Böttiger*, som, efter att sedan år 1849 hafva på ett utmärkt sätt skött sekreterarebefattningen, afflyttade från Stockholm. Minnesgåfvan, som utgjordes af en blomvas af silfver, öfverlämnades till Böttiger med ett tal af Anders Retzius (Hygiea 1858, sid. 310).

Sällskapets ekonomi.

Sällskapets *inkomster* voro af samma art som förut.

Statsanslaget blef, såsom ofvan är berättadt, år 1854 ökad från 750 till 2,250 kronor årligen. Sällskapet beslöt den 5 dec. 1854, att statsanslaget uteslutande skulle användas till befordran af Sällskapets vetenskapliga och litterära verksamhet, således för biblioteket och för utgifvandet af Sällskapets skrifter.

Årsafgifterna voro till 1851 oförändrade, 7 kr. 50 öre för hvarje Stockholmsledamot. I 1851 års stadgar bestämdes det, att antagen ledamot (d. v. s. svensk läkare eller apotekare) betalar, om han bor i Stockholm, 10 kronor i inträdesafgift och 7 kr. 50 öre i årsafgift, men om han bor i landsorten 7 kr. 50 öre i inträdesafgift och 4 kr. i årsafgift; invald ledamot är fri från afgifter.

Bland *gåfvor* till Sällskapet må nämnas följande:

J. P. Westring (f. 1753, med. dr 1780, lifmedikus 1794, hedersledamot af Sundhetskollegium 1811, död 1833) hade i sitt testamente 1817 bestämt, att hans naturaliekabinett och hans bibliotek skulle tillfalla hans son P. C. Westring och efter dennes död, ifall han afledede utan manliga arfvingar, öfverlämnas till »Medicinska Läkare-Sällskapet i Stockholm». P. C. Westring (f. 1789, med. dr och kir. mag. 1817, förste läkare vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg 1828, lifmedikus 1837, död 1841) bestämde däremot i sitt testamente 1841, att »Läkaresällskapet i Stockholm» i stället för det nämnda biblioteket skulle erhålla 1,000 kronor; i stället för det i 1817 års testamente omnämnda naturaliekabinettet erbjödo P. C. Westrings arfvingar Sällskapet en summa af 300 kronor. Sällskapet beslöt antaga dessa anbud på tillsammans 1,300 kronor. *Den Westringska donationen* lades till Sällskapets kapitalfond.

N. Mortinson (f. 1765, kir. mag. 1795, med. dr 1800, stads-läkare i Göteborg 1802, död 1847) *testamenterade* till Sällskapet 750 kronor, som lades till kapitalfonden.

C. P. U. Nordstedt (f. 1793, med. dr 1827, reg:tsläkare, död 1854) lämnade år 1853 till Sällskapets kassa en *gåfva* af 200 kronor.

G. A. Kaldo (f. 1790, kir. mag. 1819, hofmedikus, reg:tsläkare, död 1857) *donerade* 1856 till Sällskapet en summa af 4,500 kronor, mot villkor att erhålla 5 % årlig ränta under sin lifstid; gåfvan lades till Sällskapets kapital.

Den indirekta inkomst, som Sällskapet sedan 1810 hade af sin inrikes fribrefsrätt, blef 1854 förökad genom att fribrefsrätten utsträcktes till försändelser till och från utlandet.

Utgifterna gingo mest till biblioteket och till Sällskapets utgifna skrifter, hvilka åsamkade Sällskapet en rätt stor förlust.

Vaktmästarens lön nedsattes 1851 till 150 kronor, men han fick i stället 75 öre för hvar årsafgift han uppbar. 1856 ökades lönen till 200 kronor.

Såsom nämnts valdes 1845 en skattmästare, som var oaflönad.

1844 förekommo för första gången *budgetförslag*, men blott inför Kommittén, ej inför Sällskapet. Budgetförslaget 1844—1845 upptager inkomster och utgifter till 3,389,30 kronor; utgifterna för huset beräknades till 750 kronor (motsvarande hyresinkomster voro 675 kronor), utgifterna för inköp af böcker och utgifvande af skrifter upptogos till 2,000 kronor.

Husets bokföringsvärde höjdes 1847 till 15,000 kronor och 1857 till 30,000 kronor; husets brandförsäkringsvärde höjdes 1848 till 18,000 kronor och 1857 till 30,000 kronor. Biblioteket var 1843 brandförsäkradt för 9,000 kronor.

Sällskapet hade, tack vare de många gåfvor det fått mottaga, så småningom samlat sig ett kapital. 1858 ägde Sällskapet dels sitt hus, dels ock ett *räntebärande kapital* af 20,494,25 kronor. Om afsättningen till en byggnadsfond är berättadt sid. 228.

Bibliotek och öfriga samlingar.

Sällskapets inköp af böcker och tidskrifter skedde som förut på olika sätt, genom bokhandlare i Greifswald, genom förmedling af svenska beskickningen i Paris, genom svenska konsuler i England o. s. v. Mot slutet af denna tid började dock den svenska bokhandeln besörja största delen af Sällskapets inköp. Sällskapet höll 1837 tjugo utländska tidskrifter, 1857 trettio sådana.

Ett stort antal gåfvor till biblioteket lämnades af Oscar I samt af korporationer och enskilda personer i in- och utlandet. 1847 fick Sällskapet såsom gåfva från P. von Afzelius' stärbhus en

samling föreläsningar i manuskript. 1847 skänkte Carlander till Sällskapet »Societetens» handlingar och sin ofta omtalade brefväxling med svenska läkare; 1848 öfverlämnades från Carlanders stärbhus en del manuskript. Från Sackléns stärbhus erhöll biblioteket 1852 åtskilliga manuskript, bland annat ett manuskript i tre tomer med titel: »Böcker och skrifter i medicin, naturalhistoria, kemi, fysik, ekonomi och teknologi, utgifna inrikes eller utrikes af svenska författare till och med år 1841 och af finska författare till 1809 års slut, med biografiska underrättelser i bifogade noter».

1837 beslöt Sällskapet att hos medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund anhålla om ett exemplar af hvarje medicinsk dissertation, som komme att utgifvas. Uppsala medicinska fakultet lofvade i skrifvelse af den 15 dec. 1837 att tillställa Sällskapet ett exemplar af hvarje i Uppsala utkommen disputation och akademisk afhandling med medicinskt innehåll; protokollen tala ej om något svar från Lunds medicinska fakultet.

Det var upprepade gånger fråga om att från trycket utgifva en ny katalog öfver biblioteket, men däraf blef intet; en ny handskrifven katalog utarbetades af N. J. Berlin 1839.

N. J. BERLIN föddes 1812, blef fil. dr 1833, docent i kemi i Uppsala 1834, med. dr 1837, adjunkt i kemi och farmaci vid Karolinska institutet 1839, e. o. professor i farmakologi vid Lunds universitet 1845, prof. i kemi och farmakologi vid samma universitet 1845, prof. i medicinsk och fysiologisk kemi darsammastädes 1862, generaldirektör och t. f. ordförande i Sundhetskollégium 1864, ordf. darsammastädes 1873—1883, död 1891.

Berlin var en man med vetenskaplig begåfning och med stor arbetsförmåga, och han uträttade därför åtskilligt i världen. Han utgaf såväl vetenskapliga som ock populära arbeten i olika grenar af naturvetenskaperna; han var en synnerligen duglig ämbetsman.

Under de två tidsskeden, då hans verksamhet var förlagd till Stockholm, var han en flitig och intresserad deltagare i Sällskapets arbeten.

Instruktion för bibliotekarien utfärdades 1836, 1842 och 1851. I 1851 års instruktion bestämdes det att bibliotekarien har skyldighet att bo i de rum, som äro åt honom anvisade; detta synes vara orsak till de täta ombytena af bibliotekarier.

En del af Sällskapets *böcker öfverlämnades* tid efter annan som deposition *till Karolinska institutet*; i hvilken utsträckning detta ägt rum, är okänt. Trafvenfelt omnämner förhållandet i ett anförande den 7 april 1829 (sid. 223). Berzelius säger i sin ofvan (sid. 50) omtalade inlaga till Sundhetskollégium den 6 mars 1837, att »Karolinska institutet har ett medicinskt bibliotek, som utan statens betungande förökas genom det af Läkaresällskapet tagna

beslut att dit inflytta sina böcker i mån af otillräckligt utrymme i Sällskapets lokal.»

I de instruktioner, som äro utfärdade för Sällskapets bibliotekarie åren 1842 och 1851 (samt äfven år 1874), talas om de böcker, som enligt Sällskapets beslut skola öfverlämnas till Institutet.

I det tal, som Ekströmer höll i Ridderskapets och Adels plenum den 22 april 1854 till förmån för Bråkenhjelm's motion om ökad statsanslag åt Sällskapet, säger han: »Ett viktigt skäl att... lemna understöd af allmänna medel åt Läkaresällskapet... torde kunna hämtas deraf, att Sällskapet beslutat att alla dess bokrequisitioner göras med afseende äfven på Karolinska institutets bibliotek, till hvilket de af Sällskapet införskrifna böcker efter vissa års förlopp successivt öfverlämnas, hvarigenom äsyftas att sålunda efter hand bilda åtminstone ett någorlunda fullständigt medicinskt bibliotek, hvilket i sjelfva verket för kommande tider blifver en statens tillhörighet.»

1844 erhöll Sällskapet som gåfva en *medalj* slagen öfver dess utländska ledamot den engelska kirurgen Sir Benjamin Brodie. Då Sällskapet vid denna tid ej hade någon medaljsamling, öfverlämnades medaljen till Kungliga Myntkabinettet.

1835 erhöll Sällskapet såsom gåfva en *instrumentkista*, funnen vid Revolax 1808 hos en död rysk läkare; kistan deponerades för Sällskapets räkning i Karolinska institutets instrumentsamling.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Sällskapet räknar under denna period inom sig en rad ledamöter med lysande begåfning, som med brinnande nit ägna sig åt de uppblomstrande medicinska vetenskaperna. Sällskapets vetenskapliga lif och själ är Anders Retzius; han har vid sin sida män sådana som Huss, Berg, Malmsten, Santesson och många andra. Af det föregående ha vi sett, att Sällskapet under sin tillvaro aldrig skattat åt den mer eller mindre spekulativa riktning inom medicinen, som mest ohöljdt träder fram i den s. k. naturfilosofien, utan Sällskapet har följt den af Trafvenfelt utstakade vägen, att endast rådfråga naturen, den sjuke och sjukdomen.

Om de svenska läkarnas vetenskapliga ståndpunkt säger C. U. Sondén (Årsber. 1837, sid 18): »Den naturhistoriska och experimenterande metodens anhängare äro och måste uti ett land, som kunnat frambringa en Linné och en Berzelius, alltid vara de talrikaste, och om ej ännu medicinen kan framvisa en heros liknande dessa

i storhet och positivt inflytande på vetenskapen, så äro deremot de flesta Sveriges läkare och naturforskare denna riktning troget tillgifna.» Och i samma Årsberättelse (sid. 118) säger Sondén vid tal om koleran: »Man bör likväl hoppas, att en sådan läxa skall visa fåfängligheten af tomma spekulationer och orimligheten att genom ett ändlöst sammanblandande af medel komma till enkla resultater, och att den skall kraftigt bidraga att återföra den medicinska forskningsmetoden till enkla naturliga vägar. Man skall häraf slutligen lära sig inse, att endast den Linneiska metoden, den deskriptiva, ett troget uppfattande af fenomenerna, åtföljd och upplyst af den Berzelianska, den experimentativa, äfven åt den medicinska forskningen ensamt förmår gifva en fast riktning, en bestämd karakter och ett i sin egen natur och anda lefvande väsende».

Konsultationer i samma mening som under föregående skeden af Sällskapets historia förekomma emellanåt, men de bli sällsyntare; äfven under denna tid insänder en och annan läkare sin egen sjukhistoria och anhåller om Sällskapets råd.

Recensioners meddelande anses fortfarande såsom en så viktig del af Sällskapets verksamhet, att stadgarna af åren 1835, 1845 och 1851 föreskrifva detta såsom en särskild skyldighet för klasserna. Carlander fortsatte sina recensioner af Gazette médicale ända till den 22 jan. 1839, då han vid 80 års ålder måste upphöra, emedan hans synförmåga började betydligt aftaga.

Inom den rena *anatomien* är Anders Retzius nästan ensam föredragande, och han framlägger rätt ofta vid Sällskapets sammankomster resultaten af sina anatomiska forskningar, ehuru väl hans flesta föredrag beröra ämnen tillhörande den patologiska anatomien. 1835 demonstrerar A. Retzius preparat öfver 5:te och 7:de hjärnnervernas ursprung och 1838 preparat öfver 10:de nervens ursprung. 1835 och 1836 visar han mikroskopiska preparat öfver bensubstansen och öfver tandsubstansen; å båda dessa områden hade han gjort viktiga egna undersökningar. 1838 visar han irismuskulturen och erinrar därvid om, att Berzelius var den förste som, på kemisk väg, visade dess identitet med muskelsubstans. 1839 demonstrerade A. Retzius sin upptäckt af mekanismen vid semilunarvalvlarnas tillslutning. 1841 höll han föredrag om det af honom upptäckta ligamentet, hvilket är fästadt i sinus tarsi och som en ögla omsluter senan af musculus extensor digitorum pedis. 1848 visar han mikroskopiska preparat af uterinkörtlarna och af körtlarna i colon. 1856

haller han föredrag om blåsporten i bukväggen. Upprepade gånger håller han föredrag om antrum pylori. Detta är blott ett uppräknande af hans allra viktigaste anatomiska meddelanden i Sällskapet.

Härtill kommer, att han emellanåt inför Sällskapet redogjorde för sina kraniologiska undersökningar och visade kranier af olika folkslag.

Fysiologiska föredrag höllas blott i form af referat, och äfven inom detta område var A. Retzius nästan ensam den som gjorde arbetet.

På det *kemiska och farmaceutiska* arbetsområdet hållas föredrag af Mosander, af Berlin (under den korta tid han är bosatt i Stockholm) och af C. E. Åkerström (f. 1801, tog apotekareexamen 1825, förestod apoteket Nordstjernan i Stockholm 1831—1846, apotekare i Lund 1846, död 1867). Längre fram i slutet på 1840-talet och under 1850-talet är det N. P. Hamberg, som helt och hållet svarar för dessa vetenskapsgrenar och som i ett mycket stort antal föredrag behandlar ett flertal hit hörande ämnen.

49. *N. P. Hamberg*

(Efter fotografi.)

N. P. HAMBERG, f. 1815, aflade apotekareexamen 1838, innehade 1839—1850 apoteket Hjorten i Stockholm, blef kir. mag. och med. dr 1849, var fattigläkare i Stockholm 1850—1853, var lärare i kemi vid Farmaceutiska institutet 1861—1873, rättskemist 1875—1883, död 1902.

Hamberg var en flitig och framgångsrik arbetare inom sitt fack och har offentliggjort ett betydande antal vetenskapliga uppsatser. Under många år tillhörde han Sällskapets mest verksamma ledamöter och visade på många handa sätt sitt intresse för Sällskapet.

Den 10 april 1838 beslöt Sällskapet aflåta en skrifvelse till Sundhetskollegium, hvari anmälades behovet af en *omarbetning af gällande farmakopé*. Härpå svarade Sundhetskollegium den 21 maj, att Kollegium beslutat tillsätta en kommitté för omarbetandet af

farmakopén; i samma skrifvelse anmodar Kollegium Sällskapet att dels utse två läkare och två apotekare i den omtalade kommittén, dels inkomma till Kollegium med uppgift på de läkemedel, som borde borttagas ur den nya farmakopén, och på de läkemedel, som borde införas i densamma. Sällskapet valde till kommittéledamöter Ronander och Huss samt apotekarna A. Pripp (f. 1783, innehafvare af apoteket Enhörningen sedan 1816, död 1853) och Åkerström. Sundhetskollodium utsåg för sin del Berzelius, som blef kommitténs ordförande, Mosander och P. F. Wahlberg.

P. F. WAHLBERG, född 1800, fil. dr 1824, med. dr 1827. Docent i praktisk ekonomi vid Uppsala universitet 1825, adjunkt i materia medica och naturalhistoria vid Karolinska institutet 1827. Prof. i samma ämne darsamma-städes 1836—1866. Vetenskapsakademiens sekreterare 1848—1866. Död 1877. Wahlberg var en framstående botanist och entomolog.

Farmakopékommittén uppgjorde ett förslag till utgallring af läkemedel ur farmakopén samt till insättande af nya medel i den nya upplagan och öfverlämnade detta förslag 1839 till Sällskapet. Sällskapet lät trycka detta förslag och utsände det till sina ledamöter med begäran att de skulle till Sällskapet ingifva sina anmärkningar öfver detsamma; de inkomna anmärkningarna öfverlämnades till farmakopékommittén.

Såsom bevis på de anspråk, som vid denna tid ställdes på Sällskapet, bör omtalas, att farmakopékommittén 1839 anhöll dels att ur Sällskapets bibliotek få låna en del farmakopéer, dels ock att Sällskapet skulle inköpa de nyare farmakopéer, som kommittén behöfde och som ej funnos i Sällskapets bibliotek. Sällskapet var nog välvilligt att bifalla äfven den sistnämnda begäran.

Den nya upplagan af farmakopén (editio sexta) utkom först 1845.

Den 16 febr. 1858 erhöill Sällskapet en skrifvelse från Sundhetskollodium angående *den nya medicinalvikten* (skålpund, ort, korn) och *dess tillämpning vid receptskrifning*. Kollegium anhöll, att Sällskapet skulle yttra sig om lämpligaste sättet att utskrifva recepter och medikamentsrekvisitioner efter den nya vikten. Sällskapet tillsatte en kommitté, bestående af Tholander, Hamberg och C. W. Anderberg (f. 1827, aflade apotekareexamen 1851, innehafvare af apoteket Ugglan i Stockholm 1855—1866 samt af apoteket Hjorten i Lund 1868—1871, död 1871) för att inkomma med förslag till yttrande.

Kommittébetänkandet föredrogs den 2 och 9 mars 1858. Det är ganska egendomligt att läsa detta betänkande, som blott är femtio år gammalt; det är underligt att se, hvilken ställning

det latinska språket då ännu innehade, och det är ännu besynnerligare att finna, hvilket allvarligt och ärligt arbete, uppburet af betydande kunskaper, nedlades på saker, som efter vårt nuvarande askådningssätt knappast kunna betraktas annat än som löjliga. Kommittén föreslår, att recepten fortfarande skola skrivas på latin, och därom är ej mycket att säga, särskildt så länge som farmakopén var på latin; men kommittén föreslår vidare, med utvecklande af en betydande lärdomsapparat, att orden skålpund, ort och korn skola öfversättas till latin och då heta pondo, denarius och lens; dock, det är icke nog härmed, utan kommitténs förslag är, att dessa latinska ord blott skola användas tills vidare, och att de efter 20 à 25 år skola utbytas mot orden libra, denarius och granum. Kommitterade, som blifvit intresserade af sin uppgift, föreslå dessutom, ehuru de erkänna att det ligger på sidan om deras egentliga ämne, latinska namn på alla de nya måtten och vikterna och till och med på mynten, hvarvid t. ex. riksdaler riksmünt öfversattes med thalerus imperialis communis.

Kommitterades förslag undgick icke kritiken. C. U. Sondén yttrar sig mycket skarpt mot detsamma och säger bland annat:

» . . . anser jag mig . . . böra . . . nedlägga min protest emot den qvasi-klassiska lärdomens nytta och behöflighet uti ifrågasvarande ämne, om än med fara att anses mindre vetenskaplig . . . Att nu sedan det latinska språket i alla riktningar blifvit mer och mer umbärligt, så att det redan nu är alldeles öfverflödigt sasom ett lärdomens egna språk, ensamt i medicinen envist fasthålla en utsliten flik af denna lärdomsmantel, denna afviga sköld för läkekonstens anseende och ära, som man vanligen kallar köks- eller apotekslatin, ett språk som ingen romare nu uppstigen ur sin graf skulle förmå att tyda, än mindre vilja kännas vid som sitt eget modersmål, synes mig i sanning icke rätt väl betänkt . . . Egna sig vår tids medici för en Molières bearbetning, visst är det företrädesvis i denna punkt som de låna sig till mystifikation.»

Sondén slutade med att föreslå, att farmakopén hädanefter måtte utgifvas på svenska, och att recepten skulle skrivas på modersmålet. I diskussionen instämde Malmsten, Lemchen, v. Düben, A. H. Wistrand och Santesson med Sondén; en af kommittéledamöterna, Anderberg, som redan i utlåtandet anmält, att han ansåge det fördelaktigare att behålla de svenska benämningarna på de nya vikterna, instämde äfvenledes med Sondén; A. G. Carlson, Huss och Tholander försvarade latinet.

Sällskapet beslöt den 23 mars att för sin del afstyrka, att de svenska viktsbenämningarna öfversättas till latin. Sällskapet beslöt

vidare, med 24 röster mot 13, att afstyrka Sondéns förslag, att recepten skola skrivas på svenska. Sällskapet beslöt ytterligare enhälligt att *hemställa till Sundhetskollegium, att en ny farmakopé snarast möjligt måtte utgifvas på svenska språket.*

Detta sista beslut visar att Sällskapet i denna fråga var ganska långt före sin tid; det dröjde nämligen, som bekant, ända till år 1901, innan farmakopén utgafs på svenska språket.

50. *P. E. Gellerstedt.*

(Efter fotografi.)

Den patologiska anatomen upptager en mycket betydlig del af Sällskapets sammankomster, och Anders Retzius uppbär den drygaste delen af arbetet; det är i allmänhet han, som gör obduktionerna åt de kliniska lärarna och demonstrerar hithörande preparat. Antalet af honom hållna föredrag är förvånande stort, hvartill kommer att denna hans verksamhet ligger på sidan om hans egentliga arbetsområde, den rena anatomen. Jämte A. Retzius är det äfven en del andra ledamöter, som emellanåt hålla patologiskt-anatomiska föredrag, särskildt P. E. Gellerstedt, Santesson och längre fram v. Düben.

P. E. GELLERSTEDT, f. 1815, kir. mag. 1839, med. dr 1841. Sjukhusläkare vid Garnissonssjukhuset 1842 — 1844, docent i prakt. medicin vid Uppsala universitet 1844, t. f. lärare i

medicina legalis vid Karolinska institutet 1845, prof. i prakt. medicin vid Lunds universitet 1848. Död 1881.

En begåfvad och kunskapsrik man, som tog en liflig del i Sällskapets arbeten under sin Stockholmstid och som sedan verkade vid Lunds universitet såsom en mycket framstående klinisk lärare.

Vid sammankomsterna förevisades massor af preparat belysande de sjukliga förändringarna inom kroppens alla delar. De vetenskapliga benämningarna bli allt mer liknande de af oss använda, ehuru visserligen fortfarande en del nu bortlagda namn användas. Liksom under tidigare skeden af Sällskapets verksamhet

var det vanligt, att obduktionsberättelser rörande kända, namngifna personer meddelas; A. Retzius redogör sålunda för Karl XIV Johans och för hertigen af Södermanlands liksom för Berzelius' liköppning.

Såsom vanligt sedan Sällskapet's äldsta tider demonstreras ett stort antal *missfoster* och medfödda *missbildningar* af olika slag; för sin sällsynthets skull förtjänar att nämnas ett fall af epignathus, beskrifvet af A. Retzius 1839 (Nya Handl. III, sid. 224).

De vanliga *hjärnsjukdomarna*, *hjärntumörer* och *hjärnabscesser*, förevisas. Gellerstedt visar ett fall af bronkiektatiska kavernor med purulent meningit. Huss visar en apoplektisk härd med ärrbildning i vänstra hemisfären. *Hjärtsjukdomar* och *aortaaneurysmer* beskrifvas ofta, mindre ofta *lungsjukdomar*. Magsår, duodenalsår, lefvercirros, ileus af olika uppkomstsätt, gallsten och njursten omnämnas mycket ofta, äfvensom *elakartade tumörer* i kroppens olika organer. Första gången *morbus Brightii* förekommer är 1837, då A. Retzius visar »en njure som genom hela sin massa var engagerad af morbus Brightii, diabetes albuminosus.» Likartade fall demonstreras sedan upprepade gånger.

Sedan Gravenhorst första gången år 1841 i Sällskapet (se längre fram) omnämnt blindtarmsinflammationen, så demonstreras därefter emellanåt af A. Retzius och andra sjukliga *förändringar i proc. vermiformis* (konkrementbildningar, perforation).

Tarmförändringarna vid *tyfoidfebern*, som redan under föregående tidsskede demonstrerades af Ronander, äro nu ofta föremål för föredrag, dels af Berg, som haft ett stort material från Garnisonssjukhuset, dels också af A. Retzius, som visar fallen från Serafimerlasarettet och äfven ibland Bergs fall.

Ett ämne, som särskildt intresserar A. Retzius, är den åkomma, som egentligen först på senaste åren vunnit mera uppmärksamhet under namn af *kronisk ankyloserande inflammation i ryggraden*. 1844 beskrifver han en synartros i ryggraden, som ofta förekommer hos personer, som ha styft arbete. 1851 demonstrerar han två ej förut beskrifna affektioner af ryggraden hos äldre personer, den ena bestående i ossifikation af ligamenta subflava vertebrarum, den andra en sjukdom i ledgångsyterna analog med *malum coxæ senile*. 1852 visar han en ryggrad med hopplattade corpora vertebrarum, utpressad intervertebralsubstans och till en del ossifierade ligamenta flava; han anser att denna åkomma, som han förut visat i Sällskapet, men ej sett beskrifven, uppkommer då svaga personer arbeta tungt i lutad ställning. 1853 och 1856 återkommer han till samma ämne.

Den 10 okt. 1843 förevisade F. T. Berg under mikroskopet ett infusionsdjur, som han funnit i blodet hos en gädda (se Hygiea 1844, sid. 729). Hvad Berg här såg var en *trypanosoma*, som första gången blifvit sedd af Valentin 1841 hos en laxart, *Salmo fario*; Laveran, den förnämsta trypanosomforskaren, som 1907 erhöll Nobelpriset, nämner i sitt arbete »Trypanosomes et trypanosomiasis» (Paris 1904, sid. 2) Berg såsom en af föregångarna å detta område.

Invärtes medicinen inträder under denna tid i ett nytt skede i vårt land, därigenom att först nu en ordnad medicinsk klinisk undervisning kommer till stånd, i första hand genom Huss i Stockholm. Det är anmärkningsvärdt att det skedde så sent, men omständigheterna hade så fogat; den medicinska skolan i Stockholm var ju vid sitt upprättande afsedd att endast utbilda underläkare för arméerna, och till professor i praktisk medicin och kirurgi togs därför en erfaren militärläkare, utan att några särskilda vetenskapliga kompetensfordringar synas ha varit ställda på honom. Platsen har väl ej varit alltför begärlig; den förste professorn Weltzin tog afsked efter ett par år och slog sig ner som praktiker i Göteborg.

Huss beskriver (Förh. 1885, sid. 318) den ställning som 1835 års Stockholmsläkare i gemen intogo till dåtidens frågor inom invärtes medicinen, och de synas ha varit rätt långt efter sin tid. Egendomligt nog hyllade de äldre ännu den Brownska läran om steni och asteni, så att det vid de akuta sjukdomarna blott var fråga om att stimulera eller att deprimera; de kroniska sjukdomarna antogos mest bero på devierande hemorrojder, plethora abdominalis eller larverad intermittens.

I början af detta tidsskede diskuterade Sällskapet emellanåt teoretiska frågor, om Browns, om Broussais' och om Bouillauds teorier.

Huss meddelade den 25 sept. 1838 »några allmänna reflexioner öfver Bouillauds klinik och terapeutiska åsikter vid de akuta sjukdomarnas behandling», hvarur följande må anföras (Årsber. 1838, sid. 73):

»Meddelande följande rader, är det ingalunda min mening, att hylla denne väl snillrike, men tillika högst ensidige mans åsikter, särdeles i hvad de röra den praktiska medicinen; det enda deraf jag uteslutande vill antaga, är den ytterliga noggrannhet och bestämdhet han använder vid diagnosens uppgörande, i hvilket hänseende jag anser honom böra tagas till mönster af hvarje Läkare, företrädesvis dock af den, som egnar sig åt den kliniska undervisningen

Då man, som främling, första gången inkommer i Bouillaud's kliniska salar på Hôpital de la Charité, kan jag ej neka, att man måste förundra sig öfver, att se en berömd Lärare med europeiskt namn gå omkring vid de sjukas sängar utrustad med en appareil, som mångenstädes ännu anses som ett attribut till charlataneriet och ej värdigt den grundlige mannen. Sålunda ser man honom städse begagna, vid de förefallande sjukdomarnas bestämmande, auscultation, percussion och mensuration medelst dertill hörande kända instrumenter; puls och respiration bestämmas medelst secunduret; termometern utvisar den sjukas temperatur, det kemiska reactionspapperet uraktlåtes aldrig vid undersökning af svettens, salivens och urinens egenskaper; någon gång får man också se förstoringsglasat begagnadt vid förefallande eruptioner, och sputa skärskådas städse med yttersta noggrannhet. Jag sade, att man vid första inträdet häröfver lätt kunde falla i förundran; men man behöfver ej mer än att några dagar hafva med uppmärksamhet följt detta förfarande, för att denna förundran skall förvandlas till verklig beundran, då man ser resultaten af denna minutiösa diagnostik, nemligen att med en visshet, som gränsar till matematisk, kunna bestämma den förhandenvarande sjukdomens säte, natur och beskaffenhet. Om det nu endast stadnade vid detta bestämmande, kunde man med skäl fråga, hvilken garanti finnes för dess sanning? Liköppningen, eller såsom den af fransosen benämnes, autopsien, gifver härvid det bestämdaste och ovedersägeligaste svaret. Jag måste erkänna, att, då jag första gången bivistade en dylik liköppning och hörde läraren inför hundraåtals åhörare positift bestämma, hvilka sjukliga förändringar skulle förefinnas och i hvilka organer, att jag då för ögonblicket ansåg detta för ett allt för oförväget skryt

Sedermerta hade jag tillfälle öfvervara flera liköppningar och blef alltid öfvertygad att Bouillaud's, om jag så får uttrycka mig, matematiska diagnos städse konstaterade sig som sanning efter döden, hvarföre den äfven måste vara sanning då sjukdomen botas och hälsa inträder

Kastom nu en blick, om än flyktig, på Bouillaud's therapeutiska åsikter rörande de acuta sjukdomarna. Härvid har han gjort sig ryktbar genom sin så kallade »méthode jugulante» förmedelst »émissions sanguines coup sur coup». Det är också med stöd af denna method som han ernått det resultat, att »dans les affections aiguës ordinaires, traités à temps et convenablement, la guérison doit être la règle et la mort l'exception», d. v. s. att då sjukdomen i tid kommer under Läkarens behandling, och denna behandling är passande, återställelsen till hälsa bör betraktas som regel och döden som undantag

Såsom en skarp motståndare mot denna method uppträdde äfven den så noggranna och genom sin förklaring öfver phthisis så ryktbare Louis, men som begick det fel att öfvergå till en annan ytterlighet, så godt som förkastande de allmänna bloduttömningarnes nytta i acuta sjukdomar

Mången kunde härvid anmärka, att detta behandlingssätt ingalunda är något nytt och att ymniga bloduttömningar från äldre tider varit begagnade vid häfvande af inflammationer, så att t. o. m. Sydenham påstår, att ingen pleuresi kan öfvergå till hälsa, utan att den sjuke genom åderlåtningar förlorat 40 uns blod; och så till vida är den anmärkningen grundad, att medlet varit af ålder känt och användt; men sjelfva det nu uppgifna administrationssättet deraf, nemligen »coup sur coup», är nytt, d. v. s. att B. först uppgifvit den efter hans erfarenhet bästa och för sjukdomens afbrytande mest gynnande formeln för bloduttömningars begagnande.»

Vid ett senare sammanträde, den 23 okt. 1838 tillägger Huss, att han berömt Bouillauds diagnostik, men endast refererat (utan att hvarken förkasta eller berömma) hans terapi; Huss erkänner att han hvarken är anhängare af Broussais eller af Bouillaud, men att han ärnar följa de principer som han af sin lärare Ronander inhämtat, nämligen den anatomicopatologiska skolans principer, hvilka ock äro de som nu allmännast hyllas.

51. *M. E. Retzius*
(Efter fotografi.)

Huss framlade ett program för sin medicinska åskådning i den uppsats, som inleder Hygieas första årgångs första häfte 1839, och som bär titeln »Allmänna reflexioner om det förhållande, hvori patologiska anatomien och medicinen stå till hvarandra, samt om det inflytande den förra utöfvat och utöfvar på den senare».

Efter Trafvenfelts död 1835 synas Sällskapets arbeten med *constitutio epidemica* hafva legat nere en tid, men år 1837 återupptogs de efter förslag af Sällskapets dåvarande ordförande M. Retzius. I Årsber. 1838, sid. 101, läses härom följande:

»För den praktiske läkaren är det af största intresse att studera *constitutio epidemica*, ty som den är andan och egentliga väsendet af alla härskande akuta sjukdomsformer, så indicerar den ock grundlinierna för samma sjukdomars lyckliga behandling och botande; ja, den ingriper som oftast omstämmande i sjelfva de kroniska sjukdomarnas lynne och förlopp och bestämmer derföre ock till någon del dessa sjukdomars behandling. Det är med hänseende härtill, som Sällskapets ordförande företagit sig att för hvarje månad af Sällskapets ledamöter efterfråga de uti hvars och ens praktik allmännast förekommande sjukdomar. De uppgifter, som dervid erhållas, sammanfattas och antecknas i Sällskapets protokoller.»

Under sommaren 1848 började man, utan att jag funnit något formligt beslut därom, att meddela dessa uppgifter vid hvarje sammankomst, och härmed fortsattes sedan under många år. Uppgifterna voro från de enskilda läkarna helt summariska, men snart började man äfven få numerära uppgifter från de olika sjukhusen i Stockholm.

1849 sökte man utvidga dessa uppgifter om sjukligheten till att äfven omfatta uppgifter om dödlighet och nativitet. Man hemställde till förste stadsläkaren och till prästerskapet om bistånd härutinnan. Sällskapets ledamöter öfverenskommo att vid hvarje dödsfall inom sitt klientel i stärbhuset aflämna en attest öfver dödsorsaken, hvilken attest sedan skulle från stärbhuset öfversändas till prästerskapet. Tack vare prästerskapets bistånd erhöll man från den 1 januari 1850 månatliga mortalitets- och nativitets-siffror för Stockholm.

Ett högst betydligt antal sjukdomsfall meddelades vid sammankomsterna. Jag kan här blott antydningssvis nämna de viktigaste.

Inom *nervsjukdomarnas* område förekom denna tid ej så synnerligen mycket; deras tid var ännu ej kommen.

Anders Retzius, hvars intresse sträckte sig åt alla håll vida utöfver hans egentliga område, är den förste som i Sällskapet (den 12 april 1842) redogjort för en elektrisk undersökning af musklerna i ett fall af förlamning. Fall af arsenikförlamning meddelas 1849 af L. M. Altin (f. 1812, kir. mag. 1839, med. dr 1841, stads-läkare i Västerås 1839, död 1880) och 1851 af Ahlberg.

Huss framlägger 1844 ett fall af hydrocephalus hos en 35 års man, som varit sjuk endast 6 månader. Den 30 maj 1854 meddelade Malmsten ett fall, där en man, som för 4 år sedan haft ett slaganfall, endast ser på de båda högra segmenten af ögonen, ej på de vänstra; Anders Retzius säger i diskussionen, att detta fall är af stort intresse för ögats fysiologi. Detta fall, som sedan omnämndes af Rossander vid sammankomsten den 2 juni 1857, synes vara ett bland de första, kanske det första i litteraturen, af *hemianopsi* vid ett hjärnlidande¹⁾. Gellerstedt meddelar 1853 ett fall af *cysticercus cellulosæ* i hjärnan, lungorna, njurarna m. fl. ställen.

Under åren 1841—1842 härskade i Småland och Västergötland en utbredd *psykisk epidemi* på hysterisk bas och med religiöst

¹⁾ Monakow, Gehirnpathologie, Nothnagels' Specielle Pathologie und Therapie IX, 1. Wien 1897, sid. 445, säger att redan 1860 hade Græfe uttalat den satsen, att vid vissa hjärnsjukdomar synrubbingar måste uppträda i form af hemianopsi; det första fall, som Monakow citerar ur litteraturen, är från 1866.

innehåll, hvilken epidemi angrep flera tusen personer bland allmogen. Symtomen voro hufvudsakligen kramp i olika former, religiös hänryckning och tvång att predika Guds ord, hvarför ock sjukdomen gemenligen kallades *predikosjukan*. Denna epidemi, som är en bland de intressantaste af de under nyare tider beskrifna sådana, omtalas upprepade gånger i Sällskapet af C. U. Sondén, af S. E. Sköldberg (f. 1806, kir. mag. 1833, med. dr 1835, prov. läkare 1840—1864, död 1884) och af H. I. Carlson (f. 1814, kir. mag. 1840, med. dr 1841, läkare i Göteborg 1845—1863, stads-läkare i Karlskrona 1863—1884, d. 1891). Epidemien är beskrifven af Sondén under titeln »Anteckningar öfver den epidemiska religiösa ekstas, som härskade i Sverige åren 1841—1842, en sjukdom under medeltiden känd under namnet chorea S:ti Viti» (Hygiea 1842 och 1843); Sköldberg har öfver sjukdomen utgifvit en afhandling »Om chorean (S:ti Viti) inom Jönköpings län och det där af uppkomna religiösa svärmeriet» (Jönköping 1843). Liknande religiösa epidemier beskrifvas 1849 och 1853 från Lappland.

Ett fall, som upprepade gånger under åren 1851—1861 föredrogs inför Sällskapet, dels af Santesson, dels af Huss, och som af den senare beskrefs såsom hemofili (Hygiea 1856, sid. 129), gällde en ung flicka, som vid sinnesrörelser fick blödningar från olika delar af kroppen, från hjässan, från ögonlockskanterna, från öronen o. s. v.; det var ett typiskt fall af hysteri.

Sondén håller upprepade gånger föredrag dels om *sinnes-sjukdomar*, dels särskildt om vård af sinnessjuka.

Hjärt- och lungsjukdomar af alla slag föredragas ofta, belysta af de nya undersökningsmetoderna, perkussion och auskultation. Det är särskildt Huss, Berg, Malmsten och Gellerstedt, som meddela fall af endokarditer, perikarditer, valvelfel, pneumonier, pleuriter m. m. Malmsten berättar 1853 om ett fall af akut endokardit med blodinfektion, var i mjälten och i ena njuren.

Samma år, 1853, beskriver Malmsten ett fall af hjärtvalvelfel med blodpropp i arteria iliaca externa dextra; med anledning här af uppstod diskussion om blodproppar, och Malmsten framställer som sin åsikt att en del fall af hjärnramollition härröra från tilltäppning af artererna. Kort efteråt framlägger Malmsten ett fall af hemiplegi till följd af obstruktion i hjärnans arterer. (Ehuru Rostan och Abercrombie redan tidigare hade uttalat samma åsikt som Malmsten, så var dock nu Rokitanskys mening den allmänt antagna, nämligen att hjärnuppmjukning vore en inflammatorisk process; det blef först Virchow som afgjorde denna fråga).

1852 meddelade Huss och Malmsten, att de börjat behandla lunginflammation på ett nytt sätt, d. v. s. utan åderlåtning, och att de funnit fördel i den nya metoden; dock säger Huss, att man för att vid pneumoniernas behandling kunna utelämna blodut-tömningarna, bör vara väl öfvad i auskultation, (i första stadiet bör åderlåtning användas), i annat fall är bättre att vidblifva den gamla metoden. Att denna nya metod väckte uppseende, kan man se däraf, att Tholander i diskussionen yttrade, att han fann Huss' och Malmstens meddelande särdeles märkvärdigt.

Sjukdomar i digestionsorganen meddelas likaledes ofta. Fall af magsår äro synnerligen ofta föremål för omnämnande. Malmsten meddelar ett fall af matstrupsutvidgning; Huss talar om matstrups-förträngningarnas behandling med dilatatorier. Sondén meddelar ett fall af idissling. Huss och Malmsten meddela hvar sitt fall af enteritis pseudomembranacea.

Det första fall af *appendicit* jag funnit beskrifvet vid Sällskapet sammankomster är meddeladt år 1841 af A. H. Gravenhorst (f. 1810, tog dansk läkareexamen 1834, var praktiserande läkare i Stockholm 1834—1873, död 1899); det var en *appendicit* med perforationsperitonit (Årsber. 1841, s. 68). År 1843 meddelar S. H. Smith (f. 1810 i England, kom 1834 till Stockholm som läkare vid engelska beskickningen, blef svensk kir. magister 1840, flyttade 1847 till Amerika, död 1894) ett fall af tyflit öfvergående till peritonit; han börjar sitt meddelande (Hygiea 1844, s. 261) med följande ord: »Referenten tager sig friheten fästa Sällskapet's uppmärksamhet på en sjukdomsform, hvilken, ehuru den icke ens är omtalad af de flesta författare, ändock icke är så särdeles sällsynt.» Sedermera meddelades dylika fall rätt ofta och de gäfvö flera gånger anledning till vidlyftiga diskussioner.

Maskar och maskkurer omtalas ofta. I en diskussion 1845 erinrar Malmsten om vikten af att leta efter maskägg i fæces, innan man ordinerar maskkurer; i samma diskussion säger P. G. Cederschjöld, att Tanacetum botar det asteniska tillstånd i underlifvet som genererar mask. Såsom vanligt meddelas åtskilliga historier om uppräktade insektslarver och om sådana bortgångna med fæces; under denna period berättas tre historier om nedsväljda ormar.

1856 framlade Malmsten för Sällskapet sin bekanta upptäckt af *Paramœcium coli* såsom snyltgäst i människans tarmkanal (Hygiea 1857, sid. 491).

1848 meddelar Malmsten ett fall af en dödande pankreas-blödning.

Om *njursjukdomar* förekomma många föredrag, mest om morbus Brigthii. Berlin och Malmsten meddela 1842, att de funnit urinämne i blodet af personer lidande af morbus Brigthii. Mikroskopiska urinundersökningar vid njursjukdomar meddelades redan 1843 i Sällskapet af Berg och af Malmsten (Ödmansson säger i sitt 1862 utkomna arbete »Bidrag till kännedom af urinsedimentet uti njurarnas sjukdomar», att de första, som sysslade med dylika undersökningar voro Henle 1842 samt Simon, Vogel och Scherer 1843).

C. F. Ewert (f. 1804, med. dr 1827, kir. mag. 1830, läkare i Göteborg sedan 1828, död 1881) beskriver 1837 det för Sällskapet första fallet af hemofili. 1854 beskriver Huss flera fall af diabetes insipidus. 1856 meddelar Huss det första kända fall af leukemi i Sverige. 1855 visar Hök under mikroskopet trikiner.

A. H. Wistrand håller 1851 föredrag om skörbjugg, som uppträdde i talrika fall bland Stockholms garnison försommaren 1851, då till följd af potatisbrist potatisen i utspisningen ersattes med ärter; på eftersommaren då potatis åter utspisades försvann skörbjuggen.

A. H. WISTRAND, född 1819, kir. mag. 1845, med. dr 1846, läkare i Stockholm sedan 1847, sjukhusläkare vid Garnisonssjukhuset i Stockholm 1850, lärare i medicina legalis vid Karolinska institutet 1850, e. o. professor i rätts- och statsmedicin därstädes 1861, medicinalråd 1873, död 1874.

I likhet med sin broder A. T. Wistrand (se sid. 259) var A. H. Wistrand en skicklig ämbetsman och en flitig författare inom rätts- och statsmedicinens olika områden.

O. C. Ekman (f. 1791, med. dr 1819, kir. mag. 1820, prov. läkare på Öland 1820, i Vexjö 1824, i Kalmar 1827, död 1866) insände 1841 prof af råg, som orsakat *dragsjuka*. Wahlberg undersökte dessa prof och redogjorde för sina undersökningar, af hvilka han drog den slutsatsen att mjölökor, som talrikt förefunnos i profven, orsakat dragsjukan. Diskussion uppstod härom, och P. G. Cederschjöld ville med anledning häraf blott varna att icke förhastadt tillskrifva de njutna födoämnenas sjukdomsfall, som möjligen kunde bero af atmosfäriska eller andra obekanta orsaker. (Tissot visade redan 1597, Thuillier 1630 och svensken Wahlin 1771 att dragsjuka beror på mjölökor; Linné ansåg den framkallas af *Raphanus Raphanistrum*). 1852 redogjorde P. A. Levin (f. 1821, kir. mag. och med. dr 1847, distriktsläkare vid Boo 1848—1854, badläkare i Bie 1854—1888, död 1891) för en »morbus cerealis», som enligt Wahlbergs undersökningar också berodde på mjölökor.

Fall af *cerebrospinalmeningit* meddelas 1841 af Lemchen. 1857 redogör A. H. Wistrand för den i Sverige då gängse epidemiska

cerebrospinalmeningiten. Samma är redogör A. T. Wistrand för den gångbara rödsotsepidemien.

1847 diskuterar man om förhållandet mellan difteri och strypsjuka, 1857 om behandling af strypsjuka utan bloduttömningar.

F. T. Berg lämnar flera gånger redogörelse för sin stora erfarenhet om *nervefebern*; under åren 1837 och 1838 vårdade han på Garnisonssjukhuset 369 fall, hvaraf 67 dogo; alla de döda obducerades. Dessa fall synas omfatta både fläcktyfus och tyfoidfeber. Berg nämner också gastrisk feber, hvilken han uppfattar såsom en abortiv form af tyfus. De nämnda sjukdomarna, fläcktyfus och tyfoidfeber, emellan hvilka man ej skilde, förekommo sedermera ofta till behandling vid Sällskapets sammankomster; särskildt Huss höll emellanåt föredrag öfver dem.

Koppor, vaccination och revaccination voro ofta återkommande fragor vid S. L. S:s sammankomster, och ej sällan diskuterade man revaccinationens betydelse. Den 3 febr. 1852 meddelade F. T. Berg en af honom uppgjord statistisk tabell (införd i Hygiea 1852, sid. 327) öfver nativitet, folkmängd, mortalitet i allmänhet och särskildt af smittkoppor samt öfver antalet vaccinerade i Sverige under åren 1749—1849, hvilken tabell visade det mäktiga inflytande vaccinationen i Sverige haft båda att minska dödligheten i smittkoppor och att öka populationen; af intresse är att denna tabell uppgjorts på begäran af The Epidemiological Society i London; som ville ha bevismaterial för att i England kunna försvara Jenners vaccination mot en rörelse, som blifvit igångsatt för att afskaffa vaccinationen och återinföra inokulationen.

På förslag af Hamberg beslöt Sällskapet den 1 februari 1853 att i tidningarna införa en *adress till allmänheten om vaccinationen*. Adressen var af följande lydelse:

Till Allmänheten.

Svenska Läkare-Sällskapet, som länge anmärkt att vaccinationen med större liknöjdhet af allm. betraktas och mindre kontrolleras i Sveriges Hufvudstad än i någon af Rikets öfriga delar, till följe hvaraf Sällskapets Ledamöter icke sällan fått under sin vård ovaccinerade koppsjuka personer, har med anledning af en skrivelse från en af Sällskapets ledamöter, hvilken inom Kungsholms församling under de 3:ne sista månaderna vårdat 23 kopp-patienter, af hvilka 13 varit ovaccinerade, beslutat att till allmänhetens behjertande framlägga några numeriska uppgifter, hvilka visa, att en sådan liknöjdhet och bristande Controll i afs. på den viktiga skyddsåtgärden i hufvudstaden verkligen finnes och derigenom högt tala för vidtagande af åtgärder mot detta, såväl för den enskildte medborgaren, som för samhället i sin helhet wådliga onda.

På det här i staden warande provisoriska Sjukhuset wårdades under förra året 174 koppsmittade, af hvilka 41 aldrig warit vaccinerade. Af dessa 41 personer afledo 11, och af de återstående 133 äfvenledes 11, hvilket factum ensamt, om detta i våra dagar behöfves, tyckes klarligen visa huru stor vaccinens skyddande förmåga är.

Enligt K. Tabell-Kommissionens berättelser, Hv. Presterskapets uppgifter i tidningarna och allm. Barnbördshusets Hufwudbok äro i Stockholm ifrån och med år 1841 till och med 1852 födde 35,337 barn. Under samma tid äro vid härwarande vaccin-depöten vaccinerade endast 13,107. Antager man, att en tredjedel af barnen l. 11,779 afidit under första lefnadsåret äfvensom att 300 barn årligen l. för alla åren 3,600 vaccinerats utom vaccindepöterna af enskildta läkare, så återstår dock den betyd. summan af 6.851 ovaccinerade barn. Om man äfven antager att denna summa är för stor dels till följe deraf att mer än en tredjedel af de födda barnen dött under 1:a lefnadsåret, och att flera än 300 barn under hvardera af de 12 ifrågavarande åren blifvit utom vaccindepöterna vaccinerade, och dels till följe af andra förhållanden, men om också af dessa skäl hälften afdrages, så blifver dock den andra hälften eller 3,425 allt för stor och farlig, om en kopparsot skulle i Stockholm utbryta och är åtminstone fullt tillräcklig för att göra den förfärliga sjukdomsgästen i hufwudstaden fortfarande bofast såsom de sednare årens erfarenhet nogsamnt visat.

Läkare-Sällskapet hoppas visserligen att mera ordning och noggrannhet i detta afseende skall vinnas, genom det af Kl. Sundhets-Colleg. utarbetade nya reglemente för Vaccinationen i hufwudstaden, som f. n. är under Regeringens pröfning. Men författningar kunna uträtta mycket, *icke* allt. Hvarje enskild samhälls-medlem måste inom sin krets arbeta för att författningarna efterlefas. Det är derföre, som S. L. S. ansett det wara sin pligt att på detta sätt allvarligt uppmana hvarje tänkande medborgare att nitälska för vaccinationens befrämjande. — Endast derigenom kunna dess välsignelserika frukter komma alla till godo, endast genom en sådan samwerken kan menskligheten närma sig det stora målet — *koppornas utrotande* — hvartill den ädle Jenner visat vägen. — Mätte vårt land icke blifva det sista, som upphinner detta mål!

Den 11 nov. 1856 anmäldes att genom utrikesministern blifvit till Sundhetskolegium öfverlämnade några frågor från de engelska medicinska auktoriteterna angående vaccinationen; dessa frågor voro af Sundhetskolegium hänskjutna till Sällskapet. Sällskapet uppdrog åt en kommitté att uppsätta förslag till dessa frågor besvarande. Den 20 jan. 1857 inkom kommittén med sitt yttrande, som samma dag godkändes såsom Sällskapets svar. Frågorna och svaren lydte som följer:

De engelska frågorna.

1. Har igenom Tit. erfarenhet blifvit ådagalagdt, att en väl lyckad vaccination meddelar åt de personer, som blifvit underkastade dess inflytande, någon större säkerhet att ej angripas af smittkoppor, och en i det närmaste absolut säkerhet emot döden genom denna sjukdom?

2. Har Tit. erfarenhet gifvit något skäl att tro eller att misstänka, att vaccinerade personer, derigenom att de blifvit mindre emottagliga för smittkoppor, deremot blifva mer disponerade för att angripas af tyfoidfeber, eller af någon annan smittsam sjukdom eller af skrofler och phthisis; eller att deras helsa blifvit genom vaccinationen på något annat sätt ofördelaktigt afficerad?

3. Har Tit. erfarenhet lemnat något skäl att tro eller misstänka, att lymfan från en äkta Jennerskoppa kan vara vehikel för syfilis, skrofler, eller annan konstitutionel smitta, hvilken på detta sätt kunde bibringas en vaccinerad person, eller att någon annan sjukdom kan, i stället för den åsyftade vaccinationen, utan afsigt inympas af en behörigen bildad läkare?

4. Kan Tit. erfarenhet rättfärdiga ett förslag, att vaccinering måtte, endast med undantag för någon särskild anledning i individuella fall, blifva allmänneligen verkställd i barndomen?

Läkare-sällskapets komiterades svar:

Undertecknade, som af svenska läkare-sällskapet fått i uppdrag att besvara fyra, af engelska medicinska auktoriteter framställda frågor rörande kopporna och vaccinationen, få härmed lemna följande svar:

Första frågan: Med stöd af en här bifogad jemförelse mellan nämde sjukdoms förhållande, så väl vissa år före som vissa år efter kokoppypningens införande, under hvilka epidemien visat sig stå på sin höjd och utvecklat högsta grad af styrka, äfvensom på grund af likaledes vidfogade åsichter, yttrade af åtskilliga läkare, hvilka i ämnet förvärfvat erfarenhet, anse sig komiterade berättigade uttala den öfvertygelse, att vaccinationen i hög grad besitter förmågan att tilldela de därmed behandlade individer en mot smittan skyddande kraft; — hvad deremot dödligheten angår, har erfarenheten nogsamt visat att, ehuru visserligen ingalunda kan nekas, det ju ej densamma bland de af smittkoppor angripna varit betydligt mindre hos de kokoppypade, än hos dem, som icke blifvit vaccinerade, någon i *det närmaste absolut* säkerhet mot döden uti denna sjukdom genom vaccination likvisst ingalunda kan påräknas.

Andra frågan: — Nej!

Tredje frågan: Så långt komiterades erfarenhet sträcker sig, hafva de sig icke bekant något enda bekräftadt fall, der syfilis, skrofler m. m. från en äkta vaccinkoppa blifvit någon individ meddelade; och äro komiterade dessutom fullt förvissade, att något så beskaffadt misstag, hvarigenom en annan sjukdom, i stället för den åsyftade vaccinationen, på något subjekt blifvit genom ympning öfverflyttad, icke af någon svensk legitimerad läkare blifvit begånget, ej heller hädanefter gerna låter tänka sig såsom möjligt.

Fjerde frågan: Då de från Stockholms koppsjukhus under åren 1852 och 1853 lemnade rapporter utvisa en betydlig mortalitet bland de späda, icke vaccinerade barnen, hos hvilka förmågan att reagera mot den angripande smittan dessutom a priori tyckes böra vara ringare än hos äldre organismer, synes ett dylikt förhållande rättfärdiga och anbefalla det hittills gängse bruket att i första barndomen (mellan tredje månaden och första dentitionen) verkställa vaccinationen.

Anmärkning. Facta tala för behovet att verkställa revaccination före 20:de lefnadsåret.

Koleran gjorde äfven under denna period besök i vårt land och vållade Sällskapet mycket arbete. Om 1834 års kolera i Stockholm är berättadt i förra kapitlet; efter densamma föreslog von Weigel på uppdrag af karantänskommissionen, den 24 febr. 1835, att Sällskapet efter vunnen egen erfarenhet ville omarbete sina underrättelser till allmänheten om koleran. Med anledning häraf utarbetades en »förnyad underrättelse» om koleran, hvilken den 30 juni 1835 öfverlämnades till karantänskommissionen. Denna underrättelse är tryckt i Sällskapets Årsber. 1835, sid. 68, men den tyckes ej ha tryckts för utdelning bland allmänheten (koleran kom ej till Stockholm). Ifrågavarande underrättelse föreskrifver en något enklare behandling af sjukdomen, än de föregående, men på det hela taget är skillnaden obetydlig; Sällskapet förordnar fortfarande bloduttömningar, kräkmedel och svettdrifvande medel.

Det dröjde sedan länge, innan koleran kom i hotande närhet af Sverige. Först 1847 börjar man åter tala om den i Sällskapet, då M. Retzius redogör för dess uppträdande i Ryssland (Hygiea 1847, sid. 665 och 744); Grähs, som på ort och ställe studerat koleran i Moskva 1847, meddelar sina erfarenheter (Hygiea 1848, sid. 389). Man diskuterar nu ofta frågan om koleran, särskildt om dess behandling. I skrifvelse af den 27 mars 1848 begär Sundhetskollegium Sällskapets yttrande öfver en af A. Andrée (f. 1802, med. lic. 1827, kir. mag. 1828, prov. läkare på Gottland 1830, död 1877) föreslagen behandling af kolera; kuren bestod i att dels ta ett bad på 5 å 10 å 15 minuter i brännvin så hett som möjligt, dels ta in så mycket opiitinktur som utan fara för lifvet kan tagas; denna kur upprepas hvar $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ eller hel timme allt efter symptomens häftighet. Sällskapet tog saken så pass allvarligt, att det uppdrog åt en kommitté att yttra sig öfver frågan; de kommitte-rade och Sällskapet beslöto att icke förorda denna hästkur.

Den 30 maj 1848 beslöt Sällskapet utfärda en ny underrättelse för allmänheten om koleran (Hygiea 1848, sid. 385); denna underrättelse afviker föga från den af år 1835. Sällskapet beslöt trycka 4000 exemplar till utdelning bland sina ledamöter; för öfrigt öfverlämnades åt karantänskommissionen att sprida underrättelsen.

Sommaren 1848 väntade man koleran säkert; från och med den 11 juli sammanträdde sällskapet alla tisdagar under sommaren. Den 18 juli uppmanade Ekströmer dem bland Sällskapets ledamöter, som så kunde, att anmäla sig till distrikts- eller sjukhus-läkarebefattningar; ledamöterna uppropades och ett stort antal åtogo sig de nämnda befattningarna.

Den gamla tron på atmosfäriska inflytelser såsom farsoternas orsaker satt djupt rotfastad i läkarnas sinnen. Den 25 juli 1848 beslöt Sällskapet att, alldenstund man enligt officiella uppgifter utomlands iakttagit förändringar i luftelektriciteten och den magnetiska kraften under gängse kolera, hos astronomie professorn vid Vetenskapsakademien anhålla, att han ville, ifrån den dag han erhöle Sällskapets anmodan, utsträcka sina vanliga meteorologiska observationer äfven till aktgifvande på luftelektriciteten och magnetens förhållande.

Den 1 aug. får Sällskapet en skrifvelse från Sundhetskolegium med anmodan att med görligaste första delgifva Kollegium sina åsikter om karantänsbehandling af hampa med flera varor, som ankomma från kolerasmittade eller för smitta misstänkta orter. Sällskapet afgaf följande svar:

Till Kungliga Sundhetskolegium!

Frågan huru långt försigtigheten i afseende på quarantaines-behandling bör sträckas för att fullt betrygga mot möjligheten att fortplanta kolerasjukdomen genom personer eller varor, besvaras af erfarenheten på ett fullt tillfredsställande sätt, i det den gifver vid handen, att sjukdomens första utbrott å fartyg hos personer alltid eger rum inom ganska få (5—8) dagar ifrån den tid fartyget lemnade den ort, der koleran herrskar; äfvensom inga fullt tillförlitliga och fullständigt bevista fall äro Sällskapets ledamöter kände, i hvilka sjukdomen bibringats med varor af hvad slag som helst, 8 dagar efter sedan de afgått från någon af kolera angripen ort.

Sällskapet får tillfölje häraf förklara sin öfvertygelse vara: att Kongl. Kungörelsen af 12 Nov. 1847, ¹⁾ om den med erforderlig stränghet och ordning handhafves, erbjuder, sådan den är och oförändrad, all möjlig garanti att kolerafarsoten hvarken genom personer eller varor, hvilka helst dessa sednare må vara, skall införas i riket; att, om äfven en sådan väl handhaft quarantaine, möjligen icke förmår i all händelse skydda landet från farsoten, orsaken der till då bör sökas, icke i quarantainens större eller mindre ofullkomlighet, men i naturnödvändiga, fast obekanta inflytelser, hvilkas verkningar i stort vi se och erfara, men mot hvilkas oemotståndliga magt vi förgäfves ställa våra kraftigaste, men jemförelsevis ändock alltid små och otillräckliga åtgärder; och att man följaktligen i en tidpunkt som den närvarande, då man befarar farsotens ankomst, ej bör blindt sätta hela sin förtröstan till quarantainen eller andra skyddsmedel, men söka sin tröst deri, att allt blifvit gjordt, som erfarenheten lärt vara nödigt och gagnande till olyckans förebyggande.

Den 21 nov. 1848 redogör Ekströmer för de svenska karantänsanstalterna; kolera kom detta år tre gånger till Djurhamn i Stockholms skärgård utan att fatta fotfäste. Berg lämnar (Hygiea

¹⁾ Denna kungörelse bestämmer en karantänstid af sju dygn för fartyg, som komma från smittad ort försedda med sundhetspass, jämte rening af fartyg och last.

1848 sid. 765) uppgifter om de af Stockholms Allmänna Sundhetsnämnd mot koleran vidtagna åtgärder.

Den 24 april 1849 refererar Ekströmer en rapport om karantän, afgifven af General Board of Health till engelska parlamentet; i denna rapport föreslås karantänens fullkomliga upphäfvande i England. Rapporten är meddelad af Grähs i *Hygiea* 1849, sid. 595. De i densamma uttalade åsikter funno liflig genklang hos Sällskapets ledamöter, hvilka i allmänhet ställde sig emot karantäner.

Sommaren 1849 väntade man åter koleran, och en del läkare åtog sig att vid behof tjänstgöra som sjukhusläkare. Den 17 juli beslöts en obetydlig förändring i ordalydelsen af 1848 års koleraunderrättelse.

1850 uppträdde koleran i Skåne, på Gottland, i Göteborg m. fl. ställen, men väntades förgäfvast till Stockholm. Sällskapets ledamöter åtog sig äfven detta år att vid behof tjänstgöra som distrikts- och sjukhusläkare.

Den 15 okt. 1850 beslöt Sällskapet utfärda en *adress till allmänheten angående kommunala, preventiva och mildrande åtgärder mot koleran såsom farsot* (*Hygiea* 1850, sid. 668), hvilken adress skulle införas i de allmänna tidningarna. I denna adress säger Sällskapet ifrån, att det ej tror på karantänernas nytta, och att smittan spelar en underordnad roll vid kolerans spridning; allmänheten uppmanas till iakttagande af vanliga hygieniska åtgärder, renlighet, måttlighet, ordentlighet i lefvernet, anskaffande af kläder, föda och bostäder åt de fattigaste samhällsmedlemmarna o. s. v.

I en broschyr af anonym författare¹⁾ *Till Svenska Läkarsällskapet Från En af Allmänheten* (Stockholm 1850) angripes Sällskapet på grund af den ställning det intagit till frågan om karantänerna och om kolerans smittsamhet. Författaren, som tror på smitta, erinrar om att i Stockholm dogo åtminstone 8 läkare i kolera 1834 (broschyren, sid. 17). Förf. förordar sträng karantän på 15 dygn, 3 till 6 månaders fängelse för dem som bryta mot karantänslagarna o. s. v.

Först 1853 kom koleran till Stockholm. Vid extra sammankomst den 3 aug. föredrogs en skrifvelse från Allmänna Sundhetsnämnden, som dels anhåller om biträde af Sällskapets ledamöter vid koleravården, dels hemställer om Sällskapet vill vidtaga några ändringar i sina kolera-underrättelser. En del läkare anmälde sig som frivilliga sjukhusläkare. Den 9 aug. afläts en skrifvelse till

¹⁾ Författaren var G. Svederus, fil. kand., litteratör.

Sundhetsnämnden, hvori Sällskapet framställer sina åsikter om ordnandet af sjukvården vid en eventuell koleraepidemi (Hygiea 1854, sid. 108). Samma dag antogs en ny, något omarbetad underrättelse för allmänheten om koleran (Hygiea 1854, sid. 169). Den 14 aug. utbröt koleran i Stockholm, och Sällskapets intresse togs nu helt och hållet i anspråk för denna sjukdom. Den 16 aug. beslöt Sällskapet aflåta en skrivelse till Öfverståthållarämbetet med anhållan att noggranna undersökningar skulle anställas angående kolerans uppkomst i Stockholm. Den 23 aug. diskuterades frågan, huru koleran uppkommit i hufvudstaden, och Sällskapet beslöt tillsätta en kommitté bestående af A. G. Carlson, Malmsten och A. T. Wistrand med uppgift att samla alla fall af misstänkt kolera, som förekommit i Stockholm sedan början af juni 1853. Denna kommitté afgaf sin berättelse till Sällskapet den 24 okt. 1854 (Hygiea 1855, sid. 23).

I skrivelse af den 20 sept. 1853 öfverlämnades från den i Stockholm bildade nödhjälpskommittén 1,500 kronor till Sällskapet med anhållan, att Sällskapets ledamöter skulle på lämpligt sätt använda pengarna till lindrande af nöden bland fattiga sjuka. Sällskapet beslöt att pengarna skulle omhändertagas af skattmästaren, hos hvilken Sällskapets ledamöter finge för det afsedda ändamålet uttaga poster af högst 30 kronor.

Den 8 nov. dryftades frågan om karantän mot kolera; alla de som yttrade sig voro emot karantäner. Vid årshögtiden som var uppskjuten till den 6 dec. berättas, att af Sällskapets ledamöter i Stockholm ingen läkare, däremot en apotekare (A. Pripp) aflidit i årets koleraepidemi. Koleran upphörde i början af år 1854.

Den 9 maj 1854 refererades tvenne nyligen utkomna skrifter, den ena med titeln *Bidrag till Allmänhetens upplysning i frågan om Spärrnings- och Karantänsanstalterna mot cholera* utan angifven författare¹⁾, den andra författad af Sällskapets ledamot G. von Düben under titeln *Om karantäner och spärrningar mot cholera enligt svensk erfarenhet*. I båda dessa arbeten förfäktades samma åsikter som Sällskapet uttalat angående karantänernas gagnlöshet och skadlighet. Sällskapet beslöt att i protokollet den 16 maj intaga ett yttrande, hvori Sällskapet ger uttryck åt sin högaktning och sin tacksamhet gent emot författarna af de båda nämnda skrifterna (Hygiea 1854, sid. 628); detta yttrande skulle ock införas i de allmänna tidningarna.

Den 12 febr. 1867 berättar Lamm i Sällskapet angående uppkomsten af koleran i Stockholm 1854 följande, hvilket, om det

¹⁾ Författaren var P. E. Svedbom, rektor vid Nya Elementarskolan.

är sant, ej tyder på någon strängare vaksamhet från myndigheternas sida. Den 19 aug. 1854 företogs en lustresa från Stockholm till Åland för att bese den af engelsmännen och fransmännen intagna fästningen Bomarsund; i det franska lägret gick kolera; två af de lustresande insjuknade vid hemkomsten till Stockholm, de första kolerafallen det året.

På eftersomrarna och höstarna 1854, 1855, 1856, 1857 och 1858 gick åter kolera i Stockholm, och Sällskapet fortsatte alla dessa år att diskutera sjukdomens uppträdande och behandling.

Om *influensaepidemien* i Stockholm 1836 och 1837 berättar M. Retzius (Nya Handlingar, II, 1838, sid. 263).

De svåra *frosseepidemierna* äro ofta föremål för Sällskapets uppmärksamhet. Så diskuteras 1847 vid flera sammankomster de perniciösa formerna af frossan (Gistrén hade 1847 dött i en elakartad frossa), och man ingick till Sundhetskollegium med en skrifvelse, hvori föreslås att alla apotekare skola åläggas att tillhandahålla chinoidin. 1848 diskuterades frågan åter; af diskussionsyttrandena må anföras, såsom belysande medicinens ståndpunkt vid den tiden, att Sondén anser frossan vara en nervsjukdom, Huss anser den också vara en nervsjukdom, en gangliesystemets sjukdom, dock med tendens till dyskrasi, Malmsten uppfattar den såsom ett primitivt ryggmärgslidande. Följande år, 1849, kommer frågan åter på tal, Ekströmer och Huss anse frossan som en kultursjukdom; frossorna följa odlingen, då den gör inkräktningar på skogarna; den fanns förr ej i bergstrakter. I årsberättelsen 1856 omtalas, att den allmännast förekommande sjukdomen under de sista fyra åren varit frossan.

De *tuberkulösa* sjukdomarna omnämnas ej ofta, ett och annat sjukdoms- och obduktionsfall meddelas, ett och annat föreslaget läkemedel (t. ex. lefvertran 1839) omtalas. Förbigåendet af dessa sjukdomar beror visserligen icke på deras sällsynthet, utan det anses förmodligen lönlöst att vidröra detta kapitel. Då Ekelund 1835 redogör för kassationsorsakerna vid beväringmönstringarna, säger han: »höftsjuka och andra deformiteter af skrofulös kakexi utgjorde som vanligt allmännaste orsaken till kassation, isynnerhet bland dem, som hörde till de intill hufvudstaden belägna socknarna.» 1842 diskuterar man vid ett tillfälle om de lagar som bestämma den tuberkulösa dispositionen; de uppträdande, särskildt Huss, anse att tuberkulos framkallas af dålig luft och dålig föda. Och 1845

säger A. Retzius i en diskussion, att »det nu mera är konstateradt, att tuberkler bildas så väl hos människor som hos djur genom ett instängdt lefnadssätt.»

De veneriska sjukdomarna gifva emellanåt anledning till vidlyftiga meningsutbyten. Behandlingen af syfilis utan kvicksilfver tycktes till en tid vara hufvudmetoden vid rikets kurhus; i Årsber. 1838, sid. 143, berättas det t. o. m., att Osbecks metod har trängt till Frankrike och Tyskland. En reaktion mot den Osbeckska behandlingen utan kvicksilfver började dock uppstå; såsom ett uttryck häraf torde man böra uppfatta en hemställan, som P. G. Cederhjöld vid en sammankomst 1840 gjorde till Björkman, läkare vid kurhuset i Stockholm, att denne ej skulle låta hafvande syfilitiska kvinnor undergå svältkur. På 1840-talet omtalas en kur af J. E. Åkerman (f. 1787, med. dr 1822, d. 1849) och en kur af J. Brissman (f. 1788, med. dr 1813, d. 1858) mot syfilis. Åkermans kur var en rökkur, hvarvid kvicksilfver kom till användning; om Brissmans kur vet man intet annat än att han i annonser utlofvade, att han botade veneriska sjukdomar utan merkur och svält. Sällskapet, som ej ogärna uppträdde såsom custos morum inom de medicinska vetenskapernas område, beslöt 1844 i vetenskapens intresse anmoda Åkerman och Brissman att lämna Sällskapet meddelande om de af dem använda metoderna. Åkerman svarade härpå, men först efter 3 år, 1847 (*Hygiea* 1847, s. 718) med uppräknande af en del sjukdomar, för hvilka han använder sin rökkur, men utan att närmare uppgifva något annat om rökkuren, än att i densamma kvicksilfverpreparat ingå; från Brissman synes intet svar ha kommit.

Under 1850-talet behandlades flera gånger frågan om den den s. k. *syfilisationen*; undersökningar häröfver anställdes särskildt af S. Stenberg.

S. STENBERG, f. 1824, fil. dr 1851, med. dr 1854, kir. mag. 1856, prof. i med. och fysiologisk kemi i Uppsala 1858, prof. i kemi och farmaci vid Karolinska institutet 1859, död 1884.

Stenberg var en gedigen personlighet och en framstående man inom sitt vetenskapsområde.

En del fall anföras, som tyda på att man börjar få ögonen öppna för den syfilitiska sjukdomens härjningar äfven i andra delar af kroppen än hud, slemhinnor och bensystem. Så t. ex. meddelar C. H. Jentzen (f. 1803, kir. mag. 1828, med. dr 1835, död 1871) ett fall af hjärnsjukdom, som han anser bero på syfilis

(Årsber. 1835, s. 53), och 1840 redogör M. Retzius för två fall af ändtarmsstriktur beroende på syfilis.

På initiativ af P. G. Cederschjöld beslöt Sällskapet den 5 dec. 1837 aflåta en *skrifvelse till Sundhetskollegium* om angelägenheten att låta af läkare *besiktiga späda barn*, innan de till uppamning utlämnas; skrifvelsen var »föranledd af en bedräflig erfarenhet om de rysliga följder som försummande häraf medförer».

Samma ämne gaf några år senare anledning till en af de vidlyftigaste diskussioner som förekommit under Sällskapets hundra-åriga verksamhet. Såsom förut är nämnt, sökte F. T. Berg, under den tid han var öfverläkare vid Allmänna Barnhuset, införa en mängd förbättringar, alltför väl behöfliga, vid denna inrättning. Bland annat vände han sin uppmärksamhet till det sätt, hvarpå de späda syfilitiska barnen vårdades eller rättare sagdt vanvårdades. De voro inhysta i ett »veneriskt rum», där de hygieniska förhållandena voro de tänkbart uslaste, och de uppföddes artificiellt. Det var sällan som något af dessa barn lefvande lämnade detta rum, »diagnosen af syfilis hos dessa späda barn var i det hela taget detsamma som deras dödsdom». Berg, som särskildt ömmade för dessa de eländigaste bland alla barnen, sökte på alla sätt förbättra deras villkor. Utgående från den då allmänt gängse åskådningen, att endast primär men icke sekundär eller tertiär syfilis smittar, lät han ammor, som därtill frivilligt erbjödo sig, ge di åt de syfilitiska eller för syfilis misstänkta barnen; han säger själf: »jag har sålunda för hushållning med barnens lif i stort ansett mig berättigad att riskera en eller annan ammas möjliga och lättbotliga sjukdom.» På så vis kunde det ju icke undgås, att en eller annan amma blef smittad. Berg hade vidare i barnens intresse genomdrifvit den bestämmelsen, att de späda barnen skulle så fort som möjligt utlämnas från Barnhuset till fosterföräldrar; men en del späda barn, som vid utlämnandet tycktes vara friska, fingo kort tid efteråt syfilitiska symptom och smittade sin nya omgifning.

Med anledning af ofvanstående och för att få dessa förhållanden utredda anhöll Berg vid Sällskapets sammankomst den 16 juni 1846, att Sällskapet skulle tillsätta en kommitté för att undersöka och upplysa om hvad som bör anses tjänligast till att *förebygga veneriska smittans spridande till eller från späda barn vid barnhusinrättningar*. Sällskapet biföll Bergs förslag och utsåg till kommitte-rade M. Retzius, Malmsten och E. Rossander (f. 1793, kir. mag. och med. dr 1822, död 1848). Berg framlade till kommitténs besvarande femton frågor angående syfilis' diagnostik och angående sätten för

den syfilitiska smittans spridande. Allra viktigast var frågan 5: »Är s. k. sekundär syfilis smittosam?» Frågan 7 lydde: »Är en läkare berättigad att under förhållanden, der barnets artificiella näring medför högsta risk af sjukdom och död, på eget ansvar genast beröfva ett barn bröstet för en åkomma hos barnet eller amman, om hvilkens syfilitiska natur han ännu ej är öfvertygad?» Frågan 8 var sålunda framställd: »Kan Sundhetspolisen kräfva, att en amma, som frivilligt erbjuder bröstet åt ett henne veterligt miss-tänkt eller syfilitiskt barn, som ej fördrager artificiell näring, hindras från utförandet af denna mensklighet?»

Kommitténs svar afgåfvos till Sällskapets protokoll den 20 okt. 1846; de äro i allmänhet något sväfvande, men gå ungefär i samma riktning som Bergs uppfattning. Denna sak diskuterades sedan mångfaldiga gånger inom Sällskapet under åren 1846, 1847 och 1848. Sällskapets inom syfilis' område mest sakkunniga ledamöter, A. G. Carlson och C. M. Nyman uppträdde emot kommittén och förfäktade de åsikterna, att sekundär syfilis är smittosam och att det är orätt att låta en frisk amma ge bröstet åt ett syfilitiskt barn.

C. M. NYMAN, född 1816, fil. mag. 1839, kir. mag. 1845, med. dr 1846, adjunkt i materia medica vid Karolinska institutet 1847—1853, öfverläkare vid Stockholms stads och läns kurhus 1856—1866, e. o. prof. i syfilidologi vid Karol. institutet 1861—1867, död 1882.

Sällskapets Nya Handlingar, sjätte bandet (1848) är helt och hållet upptaget af ofvannämnda diskussion; å sista sidan af detta band nämner redaktionen, att såväl kommittén som Berg ämna yttra sig vidare i frågan; diskussionen har dock, så vidt man kan döma af protokollen, ej blifvit fortsatt längre.

Alkoholfrågan kommer nu inför Sällskapets domvärjo. Den 13 okt. 1835 föredrogs en skrifvelse från direktionen för Stockholms Nykterhetsförening med begäran, att Sällskapet ville lämna ett offentligt yttrande om skadligheten och vådan af det dagliga och öfverdrifna bruket af brännvin. Frågan diskuterades, och i diskussionen uppträdde Carlander, den väldige nykterhetskämpen från 1809 (se sid. 88), som uppläste en redogörelse för de under åren 1822—1835 till Sundhetskollegium inkomna mediko-legala undersökningarna angående de vådliga eller våldsamma dödsfall, hvartill brännvins-supande varit orsaken; af 4,979 våldsamma dödsfall kunde 1,276 anses vara vållande af brännvinet; de närmaste orsakerna till dessa 1,276 dödsfall voro dels apoplexi på stället, dels slagsmål under fylla, dels andra olyckshändelser under rus, dels sjukdomar ådragna

genom brännvinssupande, dels själfinord af dem som genom fylleri förstört sin ekonomi. Sällskapet beslöt den 3 nov. 1835, på förslag af C. J. Ekström, att lämna följande *yttrande till Stockholms Nykterhetsförening*:

»Då bränvinet icke innehåller några närande ämnen och endast genom en hastigt öfvergående retning verkar på menniskokroppen, är dess bruk för en frisk menniska icke ett behof; att dess missbruk grundlägger mångfaldiga, ofta obotliga sjukdomar, är en af erfarenheten bekräftad sanning, och det moraliska förderf detta missbruk medförer är en för allmänt känd sak att behöfva offentligent vitsordas.»

Den 20 febr. 1838 inkom en skrifvelse från Svenska Nykterhets-sällskapets direktion; i denna skrifvelse åberopas yttranden afgifna af 1,232 engelska läkare angående destillerade starka dryckers skadlighet, och Läkarsällskapet anmodas att afgifva ett utlåtande om brännvinets inverkan på människokroppen. Sällskapet beslöt afgifva det *yttrande till Svenska Nykterhetssällskapet*, att Läkarsällskapets åsikt om brännvinets verkan å människokroppen fullkomligt öfverensstämmer med de engelska läkarnas åberopade deklarationer, så mycket hellre som dessa i allo öfverensstämma med en af Sällskapet förut till Stockholms Nykterhetsförening afgifven förklaring. Äfven denna gång yttrade sig Carlander i diskussionen och anförde de till Sundhetskollegium inkomna utlåtandena om vådliga affidna personer under åren 1822—1837; hans siffror äro denna gång 6,192 döda, däraf 1,668 genom brännvin och 431 genom arsenik, och hans från siffrorna hämtade slutsatser äro följande: »med rätta är försäljning af arsenik strängt förbjuden, men en stor inkonsequens i lagstiftningen är det, att bränvin som spiller öfver tre gånger så många lif skall fritt få säljas.»

1841 berättar Anders Retzius, hvilken alltid uppträder som en varm nykterhetsvän, om en 97 års man, som genom afläggande af aptitsupen blifvit återställd från en svår, lifvet påtagligen hotande sjukdom, höggradig svullnad i båda benen med ulcerationer (Årsber. 1841, sid. 88).

1845 sysslar Sällskapet med den s. k. »Schreiberska fyllkuren». Denna bestod däri att allt hvad drinkare förtärde, mat och dryck, uppblandades med brännvin; därigenom skulle snart en oöfvervinnerlig motvilja mot brännvin alstras. En hel del läkare pröfvade behandlingen och lämnade Sällskapet redogörelser för sina resultat; i allmänhet tycktes behandlingen lofva mycket i början, men i regeln inträdde snart återfall.

Sedan Sällskapet 1835 och 1838 yttrat sig om brännvinet, kom nu turen till *portern*. Porterfirman Carnegies representant i Stockholm anhöll 1847, att Sällskapet ville yttra sig angående portern. Man lefde nu på den tiden, då man trodde, att det var möjligt utrota brännvinet förmedelst maldryckerna, och Sällskapet afgaf också, på Ekströmers förslag följande *ullåtande*:

»Den tanken, att genom helsosamma dryckers försäljning söka undantränga det dagliga begagnandet af brännvin och såmedelst verka till förbättring ej mindre af folkets moralitet än dess ekonomiska bestånd och belåtenhet, synes Svenska Läkare-Sällskapet, ur hvilken synpunkt den än må betraktas, förtjent af hvarje upplyst människoväns odelade bifall; och anser Sällskapet det fördenskull af mycken förtjenst att hafva företagit försöket att i brännvinets ställe i dagligt bruk införa den af Hrr Carnegie & Comp. i Götheborg tillverkade så kallade Draftporthen, en dryck, som genom sin sammansättning icke blott är helsosam, men ock i sig själf såsom närande och styrkande gagnelig, och, sådan den här blifvit företedd, god, i det närmaste liknande den engelska Draftporthen; önskligt vore dock att priset å varan måtte sättas så lågt som möjligt, på det att ändamålet af brännvinets utträngande desto vissare måtte kunna ernås.»

Åren 1848—1851 framlade Huss vid upprepade tillfällen sin erfarenhet om den kroniska alkoholismen; hans banbrytande undersökningar öfver denna sjukdom utkommo då af trycket; första delen af hans bok *Alcoholismus chronicus* är först tryckt i Hygiea 1848 och 1849, andra delen däremot kom genast ut som särskild afhandling. Huss synes själf hafva häpnat öfver de resultat, hvartill han kommit, och försöker förklara de svåra sjukdomssymtomen genom att antaga, att brännvinet under dessa år på något sätt förorenats till följd af att potatisen, råämnet för brännvinet, under denna tid ofta varit angripen af den s. k. potatissjukan. På Huss' föranstaltande gjorde Hamberg t. o. m. undersökningar af brännvin, som han framställt af sjuk potatis. Huss lämnade emellertid snart denna sin förmodan och fann, att det var spriten såsom sådan och intet annat, som framkallade den af honom så mästerligt skildrade sjukdomsbilden. Huss' afhandling har varit grundvalen för alla efteråt utkommande uppsatser om den kroniska alkoholismen.

Sällskapet diskuterade med anledning af Huss' undersökningar flera gånger frågan om den kroniska alkoholismen.

En bryggare insände år 1856 till Sällskapet prof på *bayerskt öl*, och Hamberg, som intresserade sig för denna sak, emedan ett godt och billigt öl skulle, enligt hans tanke, i hög grad bidraga till minskning af brännvinssupandet, undersökte kemiskt detta öl. Protokollet för den 27 maj 1856 innehåller om denna sak »att Sällskapet, efter tagen kännedom om detta öls beredning och be-

skaffenhet och på grund af Hr Hambergs gjorda undersökning, ansåg detsamma vara en god och helsosam dryck och sålunda förtjent af ett fördelaktigt vitsord.»

Af *hudsjukdomar* voro företrädesvis de parasitära föremål för Sällskapets intresse. A. Retzius förevisade 1836 under mikroskopet skabbdjuret, hvars betydelse såsom sjukdomsorsak först 1834 blifvit fastställd. Malmsten nämnde i en diskussion 1844, att han i början af samma år iakttagit ett fall af »teigne tondante», beroende på mögelbildning ini håret, och redogjorde den 2 juli 1844 utförligt för fallet. Han beskref sjukdomsalstraren under namn af *Trichophyton tonsurans* i *Hygiea* 1845, sid. 325. Vid sammankomsten den 6 nov. 1855 omtalar Malmsten, att Hebra erkänner, att Malmsten varit den förste som noggrant beskrifvit *Trichophyton tonsurans*.

N. Åkerman redogjorde emellanåt för behandlingen vid det af honom grundade *Ortopediska institutet*. År 1840 begärde Åkerman statsunderstöd hos Rikets Ständer och anhöll fördenskull om ett *yttrande af Sällskapet*, huruvida Sällskapet ansåge detta institut ändamålsenligt och förtjänt att af statsmedel understödjas. Genom protokollsutdrag meddelades det åt Åkerman, att Sällskapet ansåg sig böra å ena sidan uttala den önskan, att prof. Åkermans nitfulla bemödanden och oegennyttiga uppoffringar måtte för den goda sakens skull välförtjänt hugnas med ett kraftigt understöd af allmänna medel, och å en annan sida den öfvertygelse, att denna nyttiga anstalt, förutan ett sådant understöd, säkert måste förr eller senare upplösas, då den i sakens närvarande skick ej kan underhålla sig själf. Åkerman erhöll vid 1840 års riksdag ett statsunderstöd för institutet af 2,250 kronor jämte ett årligt personligt anslag af 750 kronor.

Ortopediska institutet öfvertogs 1847 af C. H. Sætherberg, som ofta lämnade Sällskapet meddelanden om sjukdomar, behandlade med ortopediska hjälpmedel, och om ortopedins framsteg.

C. H. SÆTHERBERG född 1812, med. dr och kir. mag. 1847, var Ortopediska institutets föreståndare 1847—1879, dog 1897.

Vid sidan af sin medicinska verksamhet ägnade sig Sætherberg med framgång åt poetiskt författareskap. Sällskapet står till honom i förbindelse för verser, som han diktat vid åtskilliga för Sällskapet betydelsefulla tillfällen, särskildt vid minnesfesten öfver Berzelius och vid aftäckandet af Anders Retzius' byst.

Den 18 mars 1851 afgaf Sällskapet ett utlåtande (Hygiea 1851, Suppl. till häftet 10, sid. 52), hvori Sällskapet tillstyrkte, att statsanslaget för Ortopediska institutet skulle höjas. Riksdagen beviljade samma år en ökning i anslaget från 2,250 till 3,750 kronor.

Sällskapet, som nitälskade för alla grenar af den medicinska vetenskapen och konsten, sträckte äfven sitt intresse till den genom Ling införda *medicinska gymnastiken*. C. U. Sondén höll 1844 ett föredrag om gymnastik, hvori han föreslår att läkarna under sin tjänstgöring vid klinikerna skulle taga kännedom om sjukgymnastiken, samt att Gymnastiska Centralinstitutet borde införlifvas med de öfriga medicinska anstalterna.

Samma år 1844 beslöt också Sällskapet att i vetenskapens intresse framställa en begäran till Gymnastiska Centralinstitutets föreståndare, Branting, som var Sällskapets ledamot, att han skulle lämna en öfversikt af den medicinska gymnastikens grunder och af resultaten af dess praktiska utöfning. Denna begäran togs ej väl upp, utan Branting svarade snävt, att det stod en hvar öppet att vid Gymnastiska institutet se och inhämta den medicinska gymnastikens utöfning. Med anledning af detta svar säger Sondén i årsberättelsen 1845 (Hygiea 1846, sid. 394).

52.

Herman Söderberg

»Ref. kan, med anledning häraf, icke här undertrycka den åsigt af denna viktiga angelägenhet, som för honom vill synas den rätta, att, då det icke lyckats Sv. Läkare-Sällskapet, att genom den, som det synes Ref., hedrande utmärkelsen, som ligger uti ett viktigt uppdrag af en corporation lärde, hvilka böra vara de mest kvalificerade att bedöma ämnets vetenskapliga värde, framkalla en, säkert af alla svenske läkare efterlängtd, framställning af denna till större delen nya och viktiga therapeutik, och att således försäkra vetenskapen om dess bevarande åt framtiden, att, säger jag, det vore önskligt, att Styrelsen måtte, i likhet med hvad som skedde med förra föreståndaren Prof. Ling, i afseende på den pedagogiska och militära gymnastiken, uppdraga åt Prof. Branting att utarbete en afhandling om den Sv. medicinska gymnastiken,

hvilken ock redan börjat blifva föremål för utlänningens uppmärksamhet, och som i vikt och betydighet ej lär vara ringare än de öfriga gymnastikens delar. Det vore både skada och skam, om uppfinningen af en så vacker och nyttig sak skulle oss frånryckas af utlänningen, blott för den oförlätliga indolencen att på 30 år eller derutöfver, som den hos oss utöfvats, några ark i tryck, innehållande dess allmänna grunder, icke kunnat åstadkommas.»

Åt sjukgymnasten A. Georgii, som i och för en utrikes resa i gymnastiskt intresse begärt Sällskapets utlåtande öfver sjukgymnastikens värde, lämnade Sällskapet den 22 maj 1849 följande yttrande:

Svenska Läkare-Sällskapet måste beklaga den förbehållsamhet, som man hittills iakttagit i afseende på en allmänt önskad vetenskaplig redogörelse för resultaten vid det Gymnastiska Central-Institutets medicalgymnastik, och hvilken icke en gång lyckats blifva undanröjd genom en d. 17 dec. 1844 till Institutets Föreståndare, Herr Prof. Branting, directe framförd begäran, att gifva Sällskapet del af de, med afseende på behandlingens resultat, vunna rönen, på det att sålunda hvarje tvifvel om rätta halten af denna, dels af somliga högt lofordade, dels af andra misstrodda, kurmethod säkrast skulle blifva urvägenröjdt. Härigenom är det ock nu för Sällskapet svårt att, såsom corporation, afgifva ett definitivt och mera detaljeradt utlåtande. Enskildt hafva dock flera af Sällskapets medlemmar sig bekant, att Gymnastiken, begagnad efter Lings rörelse-system, såsom kurativt medel, visat sig ganska verksam och lemnat utmärkt vackra resultat i flera chroniska lidanden; hvilket stadgat hos dem den öfvertygelsen, att denna kurmethod, allt mer och mer utvecklad till den klara vetenskaplighet och praktiska reda, som medicinen nu mera fordrar för adopterandet af nya läror, samt utöfvad i harmoni med den medicinska vetenskapens öfriga sanningar och under läkarens speciella ledning eller åtminstone i samråd med läkaren, skall intaga en hög plats inom den allmänna sjukvården. Ty ehuru den terapeutiska tillämpningen af Lings rörelsesystem, såsom sjelfständigt medel, ej allenast visat sig högst nyttig och välgörande för svaga och för missbildning böjda subjecter, utan äfven befunnits hafva botat flera chroniska lidanden, hufvudsakligen beroende på en störd blodcirculation och felaktig nutrition, kan densamma dock ingalunda i åtskilliga fall göra den orthopediska behandlingen umbärlig, liksom den icke heller kan annat än i samdrägt med medicaments-behandlingen ernå sin högsta betydelse.

Hvad den physiologiska tillämpningen af ifrågavarande rörelsesystem beträffar kan Sällskapet icke nog loforda dess vikt och stora betydelse för det uppväxande släktets helsa och fysiska utveckling.

Liksom Sällskapet sysslade med sjukgymnastiska frågor, så ägnade det ock sin uppmärksamhet åt *hydroterapien*. Vattenbehandlingen, som sedan äldsta tider periodvis dragit läkarnas intresse till sig, började nu komma i ropet, och åtskilliga *kallvattenkuranstalter* inrättades i vårt land. Sällskapet blef ofta anmodadt att afgifva *utlåtanden* öfver sådana anstalter, och Sällskapet undandrog sig i

allmänhet icke besväret. Första gången var 1840, då Sällskapet ombeddes att yttra sig om Söderköpings lämplighet för anläggandet af en kallvattenkur och afgaf det utlåtandet, att de lokala förhållandena vid Söderköping syntes särdeles passande för det angifna ändamålet.

1845 begärde Huss, på uppdrag af ägaren till Vårby, ett yttrande af Sällskapet, såväl öfver vattenkurens vikt och värde som ock öfver Vårby källas lämplighet för en vattenkuranstalt. Sällskapet intresserade sig tydligen för uppgiften och lät undersöka platsen genom tre ledamöter, Huss, Sefström och Berg. Sällskapet afgaf ett utlåtande (Hygiea 1846, sid. 519), hvori erkännande gifves åt vattenkuren såsom ett viktigt terapeutiskt medel, och hvori Vårby källa under vissa förhållanden förklaras lämplig för ändamålet.

1846 afgafs ett dylikt utlåtande om en källa vid Skanstull och 1847 ett utlåtande om Södertälje såsom lämplig plats för en kallvattenkuranstalt. 1850 inkom en begäran om yttrande angående lämpligheten att anlägga en brunnsinrättning i en egendom vid Norrtullsgatan; Sällskapet synes nu ha tröttnat på att själf afge utlåtanden och »uppdrog åt förste och andre stadsläkarna att uppsätta ett utlåtande». Ett sådant utlåtande afgafs, hvori platsen förklarades lämplig, och vederbörande erhöll härom protokollsutdrag.

På förslag af A. Retzius beslöt Sällskapet 1850 att genom F. T. Berg anhålla hos Sundhetskollegium, att Sällskapet måtte genom provinsialläkarna erhålla prof på olika *badgyttjor* i Sverige för att sedan låta undersöka dem. En del prof inlämnades till Sällskapet, som 1851 uppdrog åt A. Retzius, Hök, Hamberg och v. Düben att undersöka dem. Hök lämnade vid flera tillfällen redogörelser för dessa undersökningar.

Genom F. T. Berg blef *pediatriken* en själfständig medicinsk vetenskapsgren i vårt land, genom honom och hans efterföljare ha en del viktiga pediatriiska undersökningar sett dagen, och ofta äro dessa meddelade i Läkaresällskapet. Hans berömda kliniska föreläsningar i barnsjukdomarna äro till en del hållna äfven i Sällskapet, hans bekanta årsberättelser från Stockholms Allmänna Barnhus äro ock föredragna vid Sällskapets sammankomster, och såväl de förra som de senare äro tryckta i Sällskapets skrifter. Berg var lika framstående kliniker som patologisk anatom, han sysslade med pediatrikens alla olika delar och framlade från alla dess områden meddelanden, som alltid voro synnerligen grundligt utarbetade.

Bergs förnämsta arbete inom pediatriken är upptäckten, att »torsken» orsakas af en *svampbildning*. Frågan om levande organismer såsom sjukdomsorsaker var vid tiden omkring år 1840 brännande, och den diskuterades ej sällan i S. L. S. Vid ett sammanträde den 23 nov. 1841 fäste Huss uppmärksamheten på, att hos människan ännu intet organiseradt *seminium morbi* blifvit upptäckt utom *Acarus*. Berg omnämnde då, att han framdeles ville visa att *aphthæ* bestå af epitelceller inväfda med mögellika bildningar. Den 30 nov. och den

53.

H. A. Abelin

(Efter en litografi.)

14 dec. visade Berg den mikroskopisk-anatomiska sammanställningen af *aphthæ*. Han offentliggjorde sina undersökningar i flera uppsatser, och hans arbeten erkännas såsom grundläggande i denna fråga (*Gerhardt's Handbuch der Kinderkrankheiten* 1880, IV, 2, sid. 83).

Såsom nämndt lämnade Berg snart pediatriken, och hans efterträdare vid Allmänna Barnhuset och Karolinska institutet blef H. A. Abelin.

H. A. ABELIN, född 1817, med. dr 1846, kir. mag. 1847, t. f. öfverläkare vid Allmänna Barnhuset 1851 och öfverläkare därstädes 1856, t. f. prof. i pediatrik 1855 och prof. i pediatrik 1858, erhöll afsked 1883, död 1893.

Abelin var en framstående läkare inom sitt specialfack. Han har äfven lämnat efter sig ett namn som en utmärkt klinisk lärare. Han tog under många år en ganska liflig del i Sällskapets arbeten.

Abelin ägnade särskildt intresse åt dietetiken inom den späda barnaåldern och lämnade Sällskapet åtskilliga meddelanden därom, liksom om sjukdomsfall af olika slag.

År 1853 ägnade Sällskapet ett antal sammankomster åt en ytterst liflig *diskussion om den s. k. »ältan»*, ett sjukdomsnamn, som förklarades innefatta en hel mängd sjukdomsformer hos barn;

diskussionen kom äfven att röra sig om det blomstrande kvack-salveri, som frodades och lefde på bekostnad af barnaålderns sjukdomar.

Kirurgiens stora tid var ännu ej kommen, men den intog dock ett afsevärdt rum i Sällskapets förhandlingar.

Såsom betecknande för tidens medicinska plägseder må anföras, att Berzelius 1838 till Sällskapet öfverlämnade den berömda franska kirurgen Larrey's arbeten, med anmälan af författarens önskan att Sällskapet ville yttra sig om desamma. Sällskapet ansåg det ej kunna tjäna ifrågavarande arbeten till någon ökad förtjänst eller ens för sig tillständigt att afgifva ett yttrande öfver arbeten, som redan länge ägt ett europeiskt anseende, hvilket genom en särskild skrifvelse skulle meddelas författaren.

I början af denna period var fortfarande Ekströmer nästan ensam föredragande inom kirurgi-ens område, och hans ämnen voro oftast bräck, stenoperationer och olycksfall. Emellertid uppträdde snart vid hans sida först Swalin och D. V. Lundberg, sedan C. G. Santesson.

54. *O. A. Swalin*

D. V. LUNDBERG, född 1816, med. dr och kir. mag. 1841, e. o. adjunkt i kirurgi vid Karolinska institutet 1846—1848, t. f. prof. i kirurgi 1847—1848, lifmedikus 1855, död 1891.

Lundberg, som i sina yngre dagar ägnade sig åt kirurgien, var sedan under många år en af Stockholms mest sysselsatta och mest ansedda praktici. Donator till Läkaresällskapet.

Civiale hade nu fört fram en ny stenoperation, nämligen *litotripsien*, och de svenska kirurgerna ägnade sig ifrigt däråt. Ekströmer framlade åtskilliga fall af stenkrossning i Sällskapet, men det blef egentligen Swalin, som i Stockholm tog sig an denna operation och utvecklade den till en verklig specialitet. Han höll

mångfaldiga föredrag därom i Sällskapet och framlade slutligen sin erfarenhet i en större afhandling (Nya Handl. Bd 10, sid. 1).

Bland öfriga operationer, som ej förut omtalats i Sällskapet, förekomma nu ofta *plastiska operationer*, rinoplastik, cheiloplastik; det är företrädesvis Swalin, som behandlar äfven detta ämne.

55. *Vincent Lundberg*

Vidare omtalar Swalin *tenotomi* vid kontrakturer och *trakeotomi*. Lundberg är också en flitig operatör och framlägger för Sällskapet fall af rinoplastik, blåsoperationer m. m.

På 1840-talet diskuterades mycket den finska läkaren G. S. Crusells försök att med hvad vi nu kalla *galvanokaustik* behandla hvarjehanda yttre åkommor. Sällskapet intresserade sig så mycket för denna fråga, att det den 6 nov. 1849 beslöt en skrifvelse till Sundhetskollegium med anhållan, att Kollegium skulle söka erhålla statsanslag, för att det s. k. Elektriska institutet skulle kunna pröfva Crusells metod.

Om de förhållanden, under hvilka kirurgien vid denna tid arbetade, mäter ett meddelande af H. I. Carlson 1843 om hospitalsbrand på Serafimerlasarettet.

En af de upptäckter, som möjliggjorde den kirurgiska vetenskapens väldiga framåtskridande, upptäckten af *den kirurgiska anestesien*, skedde under denna tid, och Sällskapets förhandlingar innehålla åtskilligt härom. Det första meddelandet härrörde från Berzelius, som den 2 febr. 1847 lät underrätta Sällskapet, att han sett en fransk tidningsartikel angående de amerikanska tandläkarna Jacksons och Mortons upptäckt, att inandning af eterångor kan försätta en person i ett medvetslöst tillstånd, under hvilket kirurgiska operationer kunna utföras utan smärta för patienten. Redan den 9 och den 16 febr. visade E. G. Palmgren (f. 1810, kir. mag. och med. dr 1841, bats.-läkare 1845, död 1855) af honom uppfunna apparater för inandning af eterångor och meddelade att han försökt metoden i två fall. Den 6 april anmälde Swalin och

Lundberg, att de i åtskilliga fall användt eterinandning vid operationer. Hvad kloroform, beträffar, så var det obstetrici, som först omtalade den i Sällskapet, hvarom mera nedan. En hel del föredrag om eter och kloroform följde nu; det första dödsfallet under kloroformnarkos omtalas i Sällskapet 1850 af Santesson.

Under senare delen af denna period är det hufvudsakligen Santesson, som håller de kirurgiska föredragen. Han hämtar sina ämnen från kirurgiens olika delar, berättar ofta om tumör-exstirpationer, om stenoperationer m. m. Vid sina kirurgiska meddelanden knyter han ofta patologiskt-anatomiska föredrag. *Bensystemets kirurgiska sjukdomar*, som någon gång förut omnämnts men blott som föremål för patologiskt-anatomiska beskrifningar, behandlas nu oftare vid sammankomsterna äfven från kirurgisk synpunkt. Santesson meddelar flera fall af fosfornekros i käkbenen, som opererats. År 1849 meddelar Santesson ett fall af caries i caput humeri, i hvilket han företagit resektion med framgång; patienten visades längre fram, 1870, i Sällskapet, och slutresultatet var godt.

1856 omtalade Santesson ett fall, där ett ben fastnat i matstrupen, genomborrat densamma och aorta samt vållat patientens död. Sällskapet, som under innevarande tid var synnerligen hågadt att upplysa allmänheten, beslöt att till allmänhetens varning i tidningarna införa ett kort referat af fallet.

År 1855 började *gipsförband* komma i bruk, och sådana visades i Sällskapet af C. J. Rossander och C. B. Mesterton.

C. J. ROSSANDER, född 1828, kir. mag. och med. dr 1854, blef 1855 adjunkt i kirurgi, 1863 e. o. prof. i kirurgi och 1885 prof. i kirurgi, allt vid Karolinska institutet; tog afsked från professuren 1893, dog 1901.

Rossander var en begåfvad man, som ägnade sitt intresse åt alla delar af kirurgien och särskildt åt oftalmologien, hvilken vetenskapsgren sedan många år tillbaka var ganska efterblifven. Han hade lyckan att lefva i en tid, då kirurgien och oftalmiatriken nådde en hittills oanad utveckling, och han deltog med lif och själ i arbetet på att göra de svenska läkarna delaktiga af dessa vetenskapers framsteg. Inom Sällskapet var han under många år en af de oftast uppträdande, och hans flödande och af en drastisk humor präglade talemått gjorde honom till en gärna hörd föredragshållare.

C. B. MESTERTON, född 1826, med. dr och kir. mag. 1856, prof. i kirurgi vid Uppsala universitet 1857, död 1889.

Mesterton var en man, utrustad med rika gåfvor, han var en skicklig kirurg och en framstående lärare.

Kirurgiska instrument visades ofta, och Sällskapet gaf emellanåt utlåtanden öfver sådana. Första gången var den 13 okt. 1835, då konduktören Immanuel Nobel, den sedan berömde uppfinnaren

och den ännu mera berömde uppfinnaren Alfred Nobels fader, för Sällskapet förevisade flera tillverkningar af gummi elasticum för kirurgiska behof; »Sällskapet fann de af hr Nobel tillverkade bandager och instrumenter mot ändamålet svarande och förtjenta af, ej mindre läkares, än allmänhetens uppmärksamhet».

1839 förevisades i Sällskapet första gången kirurgiska instrument förfärdigade af Alb. Stille (f. 1814, d. 1893); Stille som kort efteråt grundade en verkstad i Stockholm, visade sedan under många år

instrument och apparater i Sällskapet; hans son Max Stille (f. 1853, d. 1906), som fortsatte faderns verksamhet i större skala, demonstrerade liksom fadern sina instrument, ofta hanseigna uppfinningar, i Sällskapet. Det är anmärkningsvärdt att far och son på detta sätt under tillsammans 67 år deltog i Sällskapets arbeten, och det är ett vackert minne de lämnat efter sig på grund af de många värdefulla insatser de gjort såsom bidrag från det kirurgiska instrumentmakeriet till den svenska kirurgiens segrar. Deras namn äro på ett värdigt sätt inskrifna i Svenska Läkaresällskapets häfder.

56. *F. A. Cederschjöld* .

Inom *obstetrik*en höllos, såsom förut, en mångfald af föredrag. P. G. Cederschjöld, M. Retzius, J. Elliot och F. A. Cederschjöld

voro de, som egentligen hade ordet inom detta område.

Barnsängsfebern var fortfarande föremål för många och lifliga diskussioner (1838, 1841, 1842, 1850, 1851, 1852, 1857). I början var det mest fråga om atmosfäriska inflytelser såsom sjukdomens orsak, men Huss påpekade redan 1842 likheten mellan barnsängsfebern och den s. k. intermittenta sårfebern; mot slutet af denna tid började öfvertygelsen om barnsängsfeberns smittosamhet tränga igenom.

1846 insände Berzelius en skrifvelse med uppmaning till Sällskapet att dels taga kännedom om ett skrifvelsen åtföljande arbete af Bonjean »*Traité théorétique et pratique de l'ergot de seigle*»,

dels anställa försök med ergotin. I anledning här af förekomma under åren 1846 och 1847 ett antal meddelanden om ergotinet och dess verkningar.

M. Retzius refererar den 14 dec. 1847 Simpsons upptäckt af *kloroformens anesteserande förmåga* och har då redan själf gjort en del bekräftande försök vid förlossningar; sedermera meddelas en tid bortåt läkarnas erfarenhet om kloroform och eter i obstetrisk praxis.

Protokollet för sammankomsten den 19 mars 1850 meddelar, att hr F. A. Cederschjöld uppläste en skrifvelse, hvori han vederlägger en del skefva och orättvisa omdömen om sin aflidne fader, prof. P. G. Cederschjöld, hvilka förekomma uti inledningen till *Die Geburtslehre von H. F. Kilian 1847*», samt anhåller, att denna vederläggning måtte införas i Hygiea. På förslag af Malmsten, med hvilken många af Sällskapetets ledamöter instämde, beslöt Sällskapet, att F. A. Cederschjölds skrift skulle införas i Hygiea, åtföljd af en *i Sällskapetets namn författad protest*. Denna protest var af följande lydelse:

I den förhoppning, att Hr Prof. Kilian som icke gerna kan ega någon själfständig kännedom om Prof. Cederschjöld, hans på ett i utlandet föga känt språk författade skrifter och öfriga förtjenster, och således troligen blifvit missledd till ett förklenande omdöme, icke måtte tveka att åt den förtjenstfulle mannens minne gifva en välförtjent upprättelse, har Sv. Läkare-Sällskapet, alldenstund sonens ofvanstående vittnesbörd om fadren kunde tydas partiskt, ansett för en pligt emot båda, att, med uteslutande hänsyn till det, som rörande afl. Prof. Cederschjöld förekommer i Prof. Kilians arbete, upplysa:

att Prof. P. G. Cederschjöld under hela sin verksamma tid af talrika lärjungar och vänner var högt aktad som en lärd, mångsidigt bildad och snillrik man; hvarom ock, utom hans större skrifter i Obstetrik, öfver Syphilis. Svenska Riksdagarnas historia m. m., en mängd mindre afhandlingar, införde i medicinska och andra tidskrifter, nogsamta bära vittne till efterverlden;

att han var utmärkt genom en ovanlig förmåga att uttrycka äfven abstracta idéer i ett enkelt, kort och lättfattligt språk;

att han såsom lärare, och isynnerhet som barnmorskelärare, ådagalagt ett outtröttligt nit och sällsporda undervisningsgäfvor, och dymedelst gjort sig högt förtjent af fäderneslandet genom en fullkomligare barnmorskornas bildning;

att uppgiften det han ville tillerkänna barnmorskorna lika rättigheter med läkarne så mycket mera saknar grund, som han såväl vid sina muntliga föredrag som i sina läroböcker städse var särdeles angelägen att hos barnmorskorna inskräpa, att i hvarje svårare sjukdoms- eller förlossningsfall ovillkorligen tillkalla läkare, och de föreskrifter, han i sådant hänseende lemnat dem, endast afse åtgärder att vidtaga intill dess läkarebiträde kan erhållas;

att de instrumentala operationer, hvilka åt utmärktare, och i denna gren af förlossningskonsten särskildt examinerade, barnmorskor, under stränga controller, endast blifvit medgifne för de tillfällen då läkarebiträde icke finnes

att tillgå, inskränka sig till sådana, som verkställas med trubbiga instrumenter och till embryotomien; och att denna, af Prof. Cederschjöld utverkade tillåtelse, ehvad man ifrån vetenskaplig synpunkt på förhand torde hafva att deremot invända, och ehvad framtidens dom kommer att uttala öfver dess ändamålsenlighet i allmänhet likväl åtminstone temporärt, i vårt glest befolkade land, der mor och barn förr ej sällan tillsatte lifvet af brist på läkarebiträde, under senaste 20 åren synes hafva verkat välgörande; och slutligen

att hvad tillvitelsen för ensidighet (Befangenheit) beträffar, den blott såvida torde vara grundad, som Cederschjöld gerna vidhöll egna åsikter och i äldre åren hyste misstroende till nya uppgifter.

För öfrigt torde böra tilläggas, att han såsom praktisk läkare i sitt fack åtnjöt ett odeladt förtroende och som människa städse blef funnen rätt-skaffens, frisinnad och ädel.

Vid påföljande sammankomst föredrogs följande yttrande i frågan af A. Retzius:

Hr A. Retzius hade, såsom icke närvarande vid sista sammankomsten, icke deltagit i Sällskapet beslut att yttra sig i den förevarande frågan. Då beslutet redan vore fattadt, så afsåge hans yttrande nu icke heller någon ändring i detta beslut, men då han trodde, att Sällskapet genom detsamma hade beträddt en väg, på hvilken det icke med särdeles bättnad för vetenskapen kunde fortgå, så utbad han sig, att med hänsyn till framtiden få gifva sin tanke tillkänna. Han trodde det nemligen vara en numera inom vetenskapliga samfund temligen allmänt erkänd grundsats, att icke korporationsvis inlåta sig i lärda tvister. (Svenska Vetenskaps-Akademiens grundreglor innehålla i § 5 mom. 3: »Öfver tryckta skrifter lemnar akademien intet så beskaffadt utlåtande och dömer ej i lärda tvister som till hennes afgörande hänskjutas.»)

Den tvist, som här är i fråga, utföres säkerligen både bättre och med större tillförsigt emellan män, som företrädesvis eller speciellt förvärfvat sig insikter i tillhörande ämnen. Sanningen uttalad af en har redan sitt fulla värde, den hvarken ökas eller minskas af mängdens vota. Vi veta allt för väl af vår vetenskaps historia, huru den förr eller sednare tager ut sin rätt, när akterne ligga under hvars och ens ögon. Det är ock af sådan grund, som testimonier öfver vetenskapsmän icke väl kunna bestämma omdömet öfver dem. Icke är det nu mera öfligt, hvarken att begära eller gifva sådana. Det har i alla tider varit de störste vetenskapsmäns lott att olika bedömas. Bland våra egna landsmän blef en Olof Rudbeck med bitterhet angripen af Thomas Bartholin och hans lärjungar, Linné af Haller, Berzelius af Liebig. Inga korporationer hafva åtagit sig att föra deras talan, den har blifvit utförd af enskilde vetenskapsmän, och sanningen har tagit ut sin rätt. Vi lära oss alla dagar att tolerera olika opinioner, så i vetenskapliga som andra frågor, men i närvarande fråga kan opinionen bland oss troligen endast vara en, och den hufvudsaklig: att nemligen Prof. Cederschjöld gjort sig högt förtjent af fäderneslandets tacksamhet.

Den 28 maj 1850 underrättade M. Retzius skriftligen Sällskapet, att det var han, som gifvit Kilian de meddelanden om P. G. Cederschjöld, hvilka föranledt Kilians omdömen, och att han, M. Retzius, för sin del ansåg dessa omdömen ovederläggliga.

En följd af denna historia var, att Sällskapet i 1851 års stadgar införde en paragraf innehållande, att Sällskapet ej dömer i lärda tvister.

Bland den mångfald af patologiska förlossningsfall, som meddelades af olika obstetrici, förtjänar att hågkommas, att M. Retzius 1851 redogjorde för ett kejsarsnitt, utfördt på grund af en bäckentumör, som utgjorde förlossningshinder. Detta var det första kejsarsnitt på lefvande, som omtalas vid Sällskapets sammankomster (det sjette fallet i Sverige enligt A. O. Lindfors, Upsala Läk. Förenings Förh., Ny följd V, 1899—1900, s. 340).

Gynekologien ligger fortfarande nere; en och annan borttagen uteruspolyp är nästan det enda som omtalas. Emellanåt diskuterar man om användningen af specula.

Oftalmiatrika ämnen beröras ej ofta under denna tid. V. Lundberg berättar om några af honom utförda strabismoperationer. 1856 visar Hök i Sällskapet ett oftalmoskop — detta instrument, hvars uppfinning inleder ett nytt tidehvarf inom ögonläkekonsten.

Otiatriken ligger fortfarande i sin linda, hos oss såväl som på andra håll. F. E. Sundevall (f. 1811, kir. mag. 1840, med. dr 1844, prosektor vid Karolinska institutet 1836—1846, prof. i anatomi i Uppsala 1846—1876, död 1881) höll en del föredrag om öronvaxproppar och om polyper i yttre hörselgången samt visade preparat af hörselorganen hos en döfstum. 1856 höll A. Retzius ett föredrag om patologiska förändringar af benväggen i cavum tympani; med anledning af detta föredrag uppstod en diskussion om otiter.

Rätts- och statsmedicinska frågor behandlades mycket ofta vid Sällskapets sammankomster under denna tid. De båda bröderna A. T. och A. H. Wistrand voro framstående författare inom dessa områden, och de framlade särdeles ofta för Sällskapet meddelanden om sin erfarenhet. En stor del af vår inhemska litteratur inom dessa vetenskapsgrenar har, såsom bekant, flutit ur bröderna Wistrands flitiga pennor. Flera andra af Sällskapets ledamöter, A. Retzius, Berg, Gellerstedt, Santesson m. fl. voro också mycket intresserade af rättsmedicinska spörsmål, och utförliga diskussioner öfver sådana ämnen förekommo ofta, så t. ex. om absolut eller tillfälligt dödande skador, om tillräknelighet, om fosterfördrifning o. s. v.

Hygienens tidehvarf ingår nu. Det är koleraepidemierna, som framtvinga hälsovårdsåtgärder, och det är de praktiska engelsmännen, som först målmedvetet införa sådana.

Många föredrag angående hälsovårdsfrågor hållas under detta tidehvarf, och många gånger afger Sällskapet utlåtanden öfver hithörande ämnen.

1843 föreslog Ekströmer, att sällskapet skulle afge ett utlåtande öfver en fråga som framstälts af en person¹⁾, hvilken intresserade sig för fängelsesystemets förbättrande. Frågan lydde:

57. *Gustaf Wretling*

(Efter en fotografi.)

58. *O. Viktorius Carlsson*

(Efter ett träsnitt.)

huruvida ensligt fängelse i förening med arbete och dagligt tillfälle till samtal med fängelsets tjänstpersonal, det s. k. *Philadelphia-fängelsesystemet*, kan anses såsom menligt för de häktades hälsa och förstånd. Sällskapets utlåtande (Årsber. 1841, sid. 130) besvarar, efter en utredning, den uppställda frågan med nej.

1843 beslöt Sällskapet, på förslag af M. Retzius att genom förste stadsläkaren göra anmälan hos Öfverståthållareämbetet angående nödvändigheten att på gatorna transportera kalk i täckta kistor.

Frågan om vissa *arsenikhaltiga föremåls*, särskildt tapeters.

¹⁾ Antagligen kronprinsen, sedermera konung Oscar I.

skadlighet för hälsan, hvilken fråga mångfaldiga gånger dryftats i Sällskapet, bragtes första gången på tal 1849 af A. G. Carlson, som sade sig ha iakttagit skadliga följder af arsenikhaltiga tapeter, och som erinrade om att Berzelius tidigare afgifvit ett utlåtande i detta ämne.¹⁾ Sällskapet beslöt, att i allmänna tidningarna skulle införas en *underrättelse till allmänheten* om vådan af arsenikhaltigt fluggifts och af arsenikhaltiga tapeters begagnande, och att denna underrättelse skulle en gång årligen sommartiden offentliggöras.

A. Retzius visade många gånger sin nitälskan för hälsovårds-ärenden. I sitt tal vid ordförandeskapets nedläggande 1849 vidrör han en del frågor, som röra *»den allmänna sundheten»*, och framhåller dessa frågor vikt för samhället. Han säger, att det hos oss förnämligast är Svenska Läkaresällskapet, som i dessa ämnen kan sprida ljus och upplysning, och han uttalar den förhoppningen, att Sällskapet skall åt dessa betydelsefulla frågor ägna sin erfarenhet, sina insikter och sin omtanka. Han framkastar också den tanken, att Sällskapets inflytande och verksamhet inom detta område skulle främjas genom en förändrad organisation af Sällskapet, *»genom tillvägabringande af ett mera organiskt sammanhang emellan Sällskapet och sjelfva statsorganismen»*. Dessa ord förefalla oss egendomliga nu, men de finna lätt sin förklaring, då man besinnar, att vid denna tid inga slags hälsovårdsmyndigheter och knappast några antydningar till hälsovårdsstadganden förefunnos; under rätt många år framåt kom Sällskapet faktiskt att tjänstgöra som en slags frivillig hälsovårdsnämnd för hufvudstaden.

Grähs, som ofta i Sällskapet föredrog hälsovårdsfrågor, höll 1851 ett föredrag om *»den sanitära frågan* eller frågan om allmänna sundhetsreformer», hvori han, stödd på de engelska hälsovårdsarbeten som redan kommit till utförande, framlägger ett program för det viktigaste af det som är nödvändigt för ett samhälle i hälsovårdshänseende. I ett nytt föredrag samma år påpekar han det oafvisliga behovet af en *vattenledning* i Stockholm.

Efter förslag af A. G. Carlson beslöt Sällskapet den 27 maj 1851 att genom förste stadsläkaren fästa Öfverståthållareämbetets uppmärksamhet på de för allmänna sundheten vådliga förhållanden, som kunna uppkomma, då vattnet som för närvarande står så högt att lägre delar af staden och många källare äro under vatten, åter sjunker undan.

¹⁾ Ett utlåtande i denna fråga afgafs af Berzelius den 20 maj 1847 till Sundhetskollegium. Kungl. Maj:t beslöt att detta utlåtande skulle genom införande i Post- och Inrikes Tidningar komma till allmänhetens kännedom; det finnes i Post- och Inr. Tidn. den 20 april 1848.

Frågan om vattenledning i Stockholm började nu bli brännande, och Sällskapet beslöt den 3 febr. 1852 införa i de allmänna tidningarna en adress till allmänheten angående betydelsen af en vattenledning (Hygiea 1852, sid. 366); en afskrift af adressen lämnades till öfverståthållaren.

A. G. Carlson, en af Sällskapets mest nitiska hälsovårdsmän, lämnade 1854 och 1855 meddelanden om förslagen angående vattenledning för hufvudstaden, hvars anläggande beslöts 1855 af Stockholms sockenstämmonämnd. Sedan samma nämnd 1855 beslutit att

vattnet skulle tagas från Årstaviken, föreslog Hamberg, att Sällskapet skulle försöka utverka att vattnet i stället skulle tagas från sjön Drevviken, men Sällskapet afböjde detta förslag.

Den 31 okt. 1854 föredrog Grähs en skrifvelse, som ingifvits af en kommitté, hvari han var ledamot, till Stockholms Allmänna Sundhetsnämnd, i hvilken skrifvelse föreslås anställandet af en *lokal sanitär undersökning af hufvudstadens olika delar*. Med anledning häraf uppstod en diskussion angående nödvändigheten af en beständig ¹⁾, med tillräcklig makt utrustad sundhetsmyndighet i Stockholm för att därstädes kunna åvägabringa de så högt af behofvet påkallade sanitära reformerna, samt angående den nu föreslagna lokala sanitära under-

59. *P. G. Grähs.*

sökningen såsom ett förberedande medel till denna reform. Den 7 nov. beslöt Sällskapet att till protokollet göra ett uttalande angående vikten af den ifrågasatta lokala sanitära undersökningen.

Den 30 dec. 1857 utkom en kunglig förordning angående sundhetsnämnd i stad med undantag af Stockholm (för hvilken särskilda föreskrifter ansågos nödvändiga). I skrifvelse af den 22 mars 1858 anhöll Öfverståthållareämbetet hos Svenska Läkare-

¹⁾ Allmänna Sundhetsnämnden var endast tillfälligt inrättad i och för kolerans bekämpande.

sällskapet, att Sällskapet ville afgifva förslag i fråga om en *ständig sundhetsnämnds* bildande och verksamhet i *Stockholm*. Sedan en kommitté, bestående af Grähs, v. Düben och C. J. Blachet (f. 1813, med. dr och kir. mag. 1843, andre stadsläkare i Stockholm 1851, död 1876) inkommit med förberedande utlåtande i ämnet, afgaf Sällskapet sitt yttrande den 25 maj 1858.

1856 afgaf Sällskapet en skrifvelse till Sundhetskollegium angående nödvändigheten af en förordning, som ålägger svenska fartyg, som segla på utrikes ort, att vara försedda med nödiga läkemedel.

Öfverståthållareämbetet anhöll 1857 om Sällskapets yttrande i fråga om lämpligheten af att använda *begravningsplatser inom hufvudstaden*. I utlåtande af den 28 april samma år tillstyrker Sällskapet på det lifligaste, att begrafningar inom Stockholm ej vidare måtte få äga rum.

Den 11 aug. 1857 aflät Sällskapet en skrifvelse till Sundhetskollegium angående nödvändigheten att anordna kontroll öfver tillverkningen af s. k. mineralvatten.

Den 2 okt. 1858 anhöll Öfverståthållareämbetet om Sällskapets yttrande öfver beskaffenheten af dricksvatten från olika delar af Kungsholmen, med anledning af kemiska undersökningar, som företagits af dessa vatten. Sällskapet afgaf redan den 19 okt.

1858 sitt *utlåtande*, som innehöll, att dricksvattnen i fråga voro dåliga, hvarjämte Sällskapet föreslog att *dricksvattnen* från öfriga mera begagnade brunnar i hela Stockholm skulle undersökas.

En del mera speciella hygieniska frågor behandlades också. Så t. ex. höll A. Retzius 1840 föredrag om djurslakt och 1857 om användande af människofæces såsom gödningsämne; Hamberg höll 1856 föredrag om konditorivaror färgade med giftiga färger. Diskussioner förekommo 1855 om blyförgiftning hos arbetare, sysselsatta vid tillverkningen af blyhvitt, samt 1856 om fosfornekros

60. *Ac. Fabr. Carus*

och om de försiktighetsmått, som böra vidtagas i tändsticksfabriker för att förekomma densamma.

Berättelser och redogörelser från olika sjukvårdsinrättningar föredrogos ofta. På föranstaltande af Huss deltog Sällskapets ledamöter lifligt i arbetet för insamling af pengar till upprättandet af ett barnsjukhus, det sedan s. k. Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn, och Sällskapet utsåg också 1852 kommitte-rade för att deltaga i anordnandet af det nya sjukhuset.

Resebref och reseberättelser meddelas ofta från Sällskapets ledamöter, af hvilka många företogo vidlyftiga och upprepade vetenskapliga utländska resor. Svenska läkare, som slagit sig ner i andra världsdelar, hemsände skildringar från sina nya verksamhetskretsar, så J. O. Walmstedt (f. 1811, med. dr 1843, död 1868) från Chile, så E. G. Åberg (f. 1823, med. dr 1852, död 1906) från Buenos Ayres.

Sällskapet, som redan 1816 visat sitt intresse för det *svenska språket i dess förhållande till de medicinska fackorden* (se sid. 141) fick 1846 en uppmaning af Svenska Akademien, som för sitt ordboksarbete behöfde upplysning om hvarjehanda till olika vetenskaper hörande ord, att lämna uppgift om de till läkarevetenskapens samtliga delar hörande ord och talesätt, med förklaring och exempel på deras begagnande. Med anledning häraf uppgjorde en del af Sällskapets ledamöter ordlistor, hvilka öfverlämnades till Svenska Akademien.

Sällskapets deltagande i världsutställningen i Paris 1855.

1854 anhöll den kommitté, som förberedde Sveriges deltagande i 1855 års världsutställning i Paris, att Svenska Läkarsällskapet ville öfvertaga bestyret med anskaffandet af sådana utställningsföremål, hörande till hälsovård, farmaci, medicin och kirurgi, hvilka lämpligen kunde sändas till Paris. Sällskapet tillsatte för ändamålet en kommitté af 11 personer. En del föremål afsändes på föranstaltande af kommittén till utställningen. Svenska Läkarsällskapet utställde i sitt eget namn en af Hamberg ordnad drogsamling. Sällskapet erhöll vid utställningen mention honorable för denna samling och fick sig tillsänt ett diplom, hvilket enligt Sällskapets beslut öfverlämnades till Hamberg, som hade hela förtjänsten af att Sällskapets utställning kommit till stånd.

Sällskapets utgifna skrifter.

Sällskapets *årsberättelser* utkommo åren 1835—1841. Under de första af dessa år innehålla desamma, liksom förut, dels en redogörelse för Sällskapets verksamhet, dels ock en berättelse om de olika medicinska vetenskapernas framsteg i allmänhet. I protokollet öfver 1838 års årshögtid heter det, att sekreteraren uppläste som vanligt berättelsen om Sällskapets verksamhet och läkarevetenskapens framsteg i främmande länder; 1839 heter det ungefär på samma sätt. År 1840 beslöt Sällskapet, att Årsberättelserna skulle förändras på så sätt, att de ej skulle innehålla något annat än hvad som verkligen förekommit vid sammankomsterna; Sällskapets två sista af trycket särskildt utgifna Årsberättelser för 1840 och 1841 äro också på detta sätt redigerade.

Den 12 sept. 1843 beslöts, att Årsberättelserna i den förra formen ej vidare skulle utgifvas, men att protokollen i stället undan för undan skulle tryckas i tidskriften *Hygiea*. Förslaget härom hade framkommit redan 1842 vid den tid, då den Årsberättelse, som afgifvits i okt. 1842, skulle ha tryckts; på grund häraf började protokollen för arbetsåret 1841—1842 ej att tryckas förrän 1843.

1849 utkom ett *register* öfver årsberättelserna 1831—1841, utarbetadt af C. U. Sonden.

Sällskapets *protokoll* eller, som de sedan kallas, *förhandlingar* äro under denna tid tryckta på följande sätt. Protokollen för 6 okt. 1835—10 maj 1836 äro tryckta i *Tidskrift för Läkare och Farmaceuter*, årgången 1836. Protokollen 17 maj 1836—8 aug. 1837 äro tryckta i årgången 1837 af samma tidskrift. Protokollen 22 aug. 1837—18 dec. 1838 äro tryckta i tidskriftens årgång 1838. År 1839 börjar *Hygiea* utkomma, protokollen 8 jan. 1839—30 juli 1839 äro tryckta i *Hygiea* för 1839; protokollen 13 aug. 1839—17 sept. 1839 äro tryckta i *Hygiea* för 1840. Nu blir det ett uppehåll på öfver 2 år, under hvilka protokollen ej tryckts. I *Hygieas* årgång 1843 äro införda protokollen 12 okt. 1841—26 april 1842 och sedan återfinnas protokollen alltjämt i *Hygiea*. De äro under denna tid tryckta i *Hygieas* text här och där med tidskriftens löpande paginering, och utan att det är iakttaget, att protokollen för ett visst arbetsår eller ett visst kalenderår äro jämnt inpassade i en viss årgång af *Hygiea*. Af förhandlingarna togos för hvarje

arbetsår särtryck med särskild paginering, i och för utdelning till Sällskapets ledamöter.

Tidskrift för Läkare och Farmaceuter upphörde att utkomma med år 1838. Ett antal af Svenska Läkaresällskapets ledamöter var genast färdigt att börja en ny tidskrift med ungefär likartadt, fastän något utvidgadt program. Enligt en uppgift, lämnad af Huss vid Sällskapets sammankomst den 23 april 1889, var A. Retzius, som var Sällskapets ordförande 1838—1839, den som egentligen tog initiativet till *Hygiea*s grundläggande. Den tidigaste, bibehållna handling rörande *Hygiea* är ett löst papper i Sällskapets arkiv, dateradt den 15 januari (tydligen 1839), där bland annat finnes angifvet, att den nya tidskriftens titel skall vara Medicinsk och Pharmaceutisk Månadsskrift, att ett häfte skall utgifvas i månaden, att redaktionens ledamöter ömsesidigt skola ansvara för möjliga förluster samt att Sondén och Grill skola åtaga sig tidskriftens redaktion och ekonomi.

Titeln blef sedan bestämd till *Hygiea*, och den 10 april 1839 utfärdades utgifningsbevis å *Hygiea* för med. dr J. D. Grill. Af en del bevarade handlingar framgår, att Sondén var den egentlige redaktören, och att Grill skötte tidskriftens ekonomi. Grill stod för öfrigt kvar som ansvarig utgivare ända till sin död 1866; efter denna tid hafva de olika redaktörerna äfven varit ansvariga utgivare.

Under april månad 1839 syntes i tidningarna följande annons:

Anmälan.

Undertecknade hafva förenat sig att under benämningen

Hygiea

utgifva en *Medicinsk och Pharmaceutisk månadsskrift*. Afsigten med detta företag är, att för Svenska Allmänheten bereda tillfälle att följa med sin tid, för så vidt det rör de medicinska vetenskaperna. I hvad mån vi förmå uppfylla Allmänhetens billiga fordran i detta afseende, kan endast framtiden ådagalägga; vi skola imedlertid å vår sida icke spara någon möda, som härtill kan bidraga i förhoppning att mötas af Allmänhetens välvilja och deltagande.

Plan.

1. Originaluppsatser.
2. Redogörelser för svenska medicinska och pharmaceutiska skrifter.
3. Utländsk journalistik:
 - a. Anatomi och Physiologi.
 - b. Pharmacologi och Toxicologi.
 - c. Pathologi och Terapi.
 - d. Chirurgi, Ophthalmologi och Otologi.

- e. Obstetrik.
- f. Psychiatrik.
- g. Statsmedicin.
- 4. Redogörelser för utländska Med. och Pharmaceutiska skrifter.
- 5. Med. och Pharm. Bibliographi.
 - a. Svensk.
 - b. Utländsk.

6. Personal- och Sak-notiser, Nekrologer.

7. Hvarjehanda.

Af denna månadsskrift utkommer ett häfte i stor octav om 3 à 4 ark vid slutet af hvarje månad, eller tillsammans minst 36 ark om året. *Första häftet utgifves i slutet af innevarande månad.*

De *Bidrag*, hvilka benäget meddelas till införande i månadsskriften, böra adresseras till D:r Sondén, Svenska Läkaresällskapet.

Berg, Fr. Theod.
Sjukhusläk. vid Garnisons-Sjukh. i Stockholm.

Billing, J. Sam.
Prof. vid Kongl. Veterinär-Inrättn i Stockholm.

Collin, J. G.
Prof. Prakt. Läkare i Norrköping.

Elliot, Jos.
tjenstf. Art. Obstet. Adj. vid K. Carol.
Instit. i Stockholm.

Grill, J. D.
Brunnsintendent vid Medevi.

Landgren, G. A.
Laz. Läkare i Nyköping, Bat. Läk. vid
Söderm. Reg.

Liborius, J. Aug.
Andre Stadsläkare i Carlshamn.

Retzius, A. A.
Anatom. Prof. vid K. Carol. Instit. i
Stockholm.

Sondén, C. U.
Läkare vid Danviks Hospital.

Swalin, O. A.
Bat. Läk. vid K. Maj:ts Flotta i Stockholm.

Wistrand, A. T.
Bat. Läk. vid Uppl. Reg. Extra Prov. Läkare
i Sigtuna distr.

Berlin, N. Joh.
Chemie Docens vid Akad. i Upsala.

Carlson, A. G.
Prakt. Läkare i Stockholm.

Dahlin, N.
Prov. Läkare i Nora Distr.

Forshæll, J. H.
Apothekare i Lund.

Huss, M.
Med. Theor. et prakt. Adj. vid K. Carol.
Instit. i Stockholm.

Levertin, Jac.
Prakt. Läkare i Stockholm.

Liljewalch, P. Ol.
Andre Läkare vid Barnbördshuset Pro Patria.
Bat. Läk.

Retzius, M. Ch.
Reg. Läk. vid K. Svea Lifg. Förste Läk. vid
Barnbördshuset Pro Patria.

Sundewall, Fr.
Prosector vid Kongl. Carol. Instit. i Stockholm.

Tholander, Fr.
Prakt. Läkare i Stockholm.

Åkerström, C.
Instruct. Apothekare i Stockholm.

Prenumeration för 9 häften af denna Tidskrift (eller från och med April månads utgång till årets slut) mottages i Stockholm hos Hrr *Fritze et Bagge* (Storkyrkobrinken N:o 3) med *Fem Riksdaler Banko*. Resp. Requyrenter i Landsorterna erhålla genast de utkommande häftena portofritt sig tillsända genom nämnda Bokhandel.

Af dem, som underskrifvit denna anmälan hafva följande ej förut varit omnämnda i detta arbete:

J. G. COLLIN, f. 1794, kir. mag. 1820, med. dr 1845. Lasarettsläkare i Norrköping 1828—1834, professors titel 1831. Död 1879.

Mycket flitig medicinsk författare, särskildt bekant för sin »Afhandling om barnsjukdomar», Del I—IV, 1841—1851.

J. H. FORSHÆLL, f. 1799, apotekareexamen 1818, apotekare i Vänersborg 1821—1835, i Lund 1836—1843. Död 1877.

G. A. LANDGREN, f. 1805, kir. mag. 1829, med. dr 1835, lasarettsläkare i Nyköping 1835—1857. Död 1857.

J. A. LIBORIUS, f. 1802, med. dr 1829, kir. mag. 1832. Andre stads-läkare i Karlshamn 1829—1845, öfverläkare å kirurgiska afdelningen vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg 1845—1860. Död 1860.

P. O. LILJEWALCH, f. 1807, fl. dr 1829, med. dr 1836, kir. mag. 1838. Docent i obstetrik i Lund 1837, bat. läkare 1838, lifmedikus 1847, öfverfält-läkare 1848. Död 1877.

Första häftet af Hygiea utkom i slutet af april 1839. De personer, som undertecknat den i tidningarna införda anmälan, återfinnas på titelbladets andra sida anförda såsom »medarbetare», dock med undantag af A. Retzius, som enligt uppgift af M. Sondén (Hygieas festband 1889, n:o 1, sid. 6) ej ville ställa sig som medarbetare, emedan han ansåg att tidskriften borde vara af rent praktisk natur; han lämnade dock under årens lopp talrika bidrag till Hygiea.

Sällskapet beslöt den 7 maj 1839 att årligen bevilja Hygiea 150 kronor till planscher, men förbehöll sig därför 5 exemplar af tidskriften.

Första året 1839 gick dåligt i ekonomiskt hänseende. Den 25 febr. 1840 hade medarbetarna sammanträde, hvarvid man beslöt att fortsätta tidskriften ännu ett år; alla medarbetarna skulle ansvara med lika andel för möjligen uppkommande brist. Samma dag beslöto medarbetarna att hos Sällskapet anhålla, att Sällskapet ville betäcka bristen för 1839 och ansvara för den brist, som möjligen kunde komma att uppstå 1840. Sällskapet beslöt den 14 april 1840 att ersätta Hygieas förlust för 1839 med 197 kronor, att för 1840 prenumerera på 6 exemplar med 150 kronor och att i händelse af förlust för 1840 ytterligare tillskjuta 150 kronor. År 1840 hade Hygiea vid pass 60 prenumeranter.

Sällskapet fortfor att såsom förut årligen bisträcka Hygiea, men först den 7 nov. 1843 beslöt Sällskapet efter hvarjehanda underhandlingar att öfvertaga utgifvandet af Hygiea, hvars titel hädanefter skulle blifva: Hygiea, medicinsk och pharmaceutisk månadsskrift, utgifven af Svenska Läkaresällskapet. Sällskapet

beslöt vidare att välja 25 medarbetare, hvilka bland sig skulle utse ett redaktionsutskott af 4 hufvudredaktörer, hvaribland Sällskapets ordförande och sekreterare voro själfskrifna. C. E. Fritze var Hygieas förläggare 1841 samt 1851—1855, från 1856 voro Norstedt & Söner förläggare; 1844—1850 var Sällskapet själf förläggare.

Den 12 nov. 1850 beslöt Sällskapet följande *förändring i Hygieas redaktion* (detta beslut synes ej förut ha varit tryckt).

1:o) Tidskriften utgifwes fortfarande af Svenska LäkareSällskapet, hvars alla ledamöter anses som medarbetare i densamma; några särskildta medarbetare komma derföre ej att i ett blifvande program nämnas.

2:o) Tidskriften kommer att bestå af följande hufvud-afdelningar:

a) *Originaluppsatser*. Dessa införas oafkortade; dock må vid reseberättelser, rapporter och betänkanden, förkortningar och uteslutningar vidtagas, med författarnes goda minne. Sällskapet bekostar åt de författare till original afhandlingar, som sådant önska, 25 afdrag, så vida kostnaden för dem icke öfverstiger 5 Rd. Bco arket. Något annat honorarium för original-afhandlingar kan Sällskapet ej erlägga.

b) *Recensioner* af in- och utländska medicinska skrifter.

c) *Viktigare meddelanden om medicinens framsteg i utlandet*. På det att denna afdelning måtte blifva så rikhaltig som möjligt och meddela hvad anmärkningsvärdt vara kan, torde Sällskapet böra anmoda några af sina ledamöter, t. ex. föreståndarne för de större sjukhusen och vissa af Carolinska Institutets Hrr professorer, att åtaga sig att genom lämpliga personer låta ombesörja öfversättningar, utdrag och redogörelser för utländska värderika uppsatser, till hvilket ändamål Sällskapet bör af de nu besparade medlen till dessa Hrrs disposition mot redovisningsskyldighet ställa ett sammanräknadt belopp af 500 Rd. Bco, att fördelas mellan .

Twå chefer för notiser rörande Anatomie, Physiol. och Forens. Medic. Rd Bco 66.32.

Tre " " " " Chirurgie, Obstetrik o. Syphilidolog. " 150.

Tre " " " " Medicin (inclus. Barnsjukdomarne och Psych.) " 100.

Twå " " " " Materia medica och Pharmacie " 50.

d) *Medicinskt nytt inom landet*. Hit höra:

Handlingar rörande medicinalverket, Sällskapets förhandlingar (hvilka införas så fort sig göra låter), personal-notiser, äfven från grannstaterna Danmark, Norige samt utlandet, lediga tjänster, utnämningar, annonser o. s. w.

e) *Sv. och utl. med. och pharmaceut. Bibliographie*.

3:o) Geranten eller bestyraren bör särskildt nämnas, honom åligger att mot ett årligt arvode af 100 Rd Banco bestrida correctur-läsningen.

4:o) De ofvan nämnda personer, som af Sällskapet utses, bilda jemte Sällskapets Ordförande och Secreteraren (som torde böra vara tidskriftens gerant), en Redactions-Comité, hvilken handlägger och afgör tidskriften rörande angelägenheter. Denna Comité, som på kallelse sammanträder den 3:dje Tisdagen i hvarje månad, erhåller gratisexemplar af tidskriften. De öfriga gratis-exemplaren disponeras wid årets slut för det följande året åt dem, som under det gångna året mest medverkat till tidskriftens bästa.

På grund af de nya bestämmelserna valdes den 19 nov. 1850 en redaktionskommitté, som nu bestod af 10 personer. 1856 har redaktionskommittén ökat till 16 personer, hvilka stå uppräknade på titelbladets andra sida; då finnes äfven omnämnd en hufvudredaktör, nämligen Böttiger. Det är ej Sällskapet, utan det är redaktionen, som under denna period väljer redaktör.

Ehuru det ej är tydligt angifvet någonstädes förrän 1856, så framgår det dock af hvarjehanda förhållanden, att Sällskapets sekreterare under denna tid äfven samtidigt varit Hygieas verkliga redaktör. C. U. SONDÉN, som var den egentliga redaktören alltifrån 1839, fortfor efter Sällskapets öfvertagande af tidskriften, att vara redaktör till 1849; G. BÖTTIGER var redaktör från 1849—1858, då han efterträddes af G. VON DÜBEN.

Såsom arfvode åt redaktören utgick från tiden för Sällskapets öfvertagande af Hygiea årligen 100 kronor för korrekturläsning; detta arfvode höjdes 1851 till 150 kronor; 1856 fick Böttiger dessutom 375 kronor årligen såsom hufvudredaktör.

Hygieas innehåll under denna period utgöres dels af originalmeddelanden, som i regel varit före vid Sällskapets sammankomster, dels af referat och kortare notiser.

Ett *register öfver Hygieas 10 första band* 1839—1848 utgafs 1850, författadt af A. F. Idström (f. 1787, kir. mag. och med. dr 1822, adjunkt i obstetrik vid Karolinska institutet 1822—1838, död 1854).

Redan på det första skandinaviska naturforskaremötet i Göteborg 1839 hade den tanken uppstått att upprätta en skandinavisk medicinsk tidskrift. Vid naturforskaremötet i Kristiania 1844 framställdes ett förslag att sammanslå Hygiea, den danska »Ugeskrift for Læger» och den norska »Ugeskrift for Medicin og Pharmacie» till en enda tidskrift. Huss anmälde den 13 aug. 1844 detta förslag för Sällskapet, som för sin del genast antog detsamma och beslöt att hos Kungl. Maj:t begära portofrihet för den nya skandinaviska tidskriften. Tidskriften strandade dock enligt en anmälan af Huss den 19 nov. 1844 därpå, att de olika förläggarna ej kunde ena sig om ekonomien, och att portofrihet ej beviljats (i Sverige blef portofrihet beviljad).

Af handlingarna utkommo under denna tid *Svenska Läkarsällskapets Nya Handlingar, Band 1—10*, 1837—1857.

Det var Sällskapets afsikt att utarbeta en fullständig redogörelse för kolerans uppträdande i Sverige 1834, man sökte få in meddelanden från så många läkare som möjligt, och en särskild

redaktionskommitté tillsattes för ändamålet. Emellertid gick det långsamt att erhålla berättelser, särskildt från Stockholm. 1837 utkom Nya Handl., Band 1, Afdeln. 1, innehållande en del rapporter om koleran i Sverige 1834; meningen var att Afdeln. 2 skulle innehålla fortsättning af kolerarapporterna, men denna afdelning utkom aldrig af brist på material.

Andra, tredje och fjärde banden innehålla *dels* öfversikt af väderleken och årstidernas sjukdomar under åren 1831—1843, utarbetad af M. Retzius såsom fortsättning af Trafvenfelts liknande meddelanden för tidigare år, *dels* rapporter från sjukvårdsinrättningar samt från enstaka provinsialläkare, *dels* en eller annan fristående afhandling.

Femte bandet innehåller årsberättelse af F. T. Berg, från Stockholms Allmänna Barnhus 1844. Sjätte bandet innehåller den förut omnämnda diskussionen (se sid. 292) om syfilis hos späda barn. Sjunde—tionde banden innehålla hufvudsakligen sjukhusrapporter och reseberättelser jämte enstaka afhandlingar.

Af Sällskapets öfriga under denna tid utgifna skrifter må nämnas: Sveriges Läkarehistoria af J. F. Sacklén. Nytt supplementhäfte utgifvet af A. H. Wistrand 1853. Fortsättningen af Sackléns värdefulla arbete utfördes enligt Sällskapets uppdrag af Wistrand, och boken utkom på Sällskapets förlag.

Sällskapets periodiska publikationer refererades under dessa år flitigt i den utländska litteraturen och fingo ofta ett smickrande erkännande.

Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap.

Sällskapet hade, såsom sid. 226 är nämnt, blifvit anmodadt att träda i vetenskaplig förbindelse med Hamburger ærtzlicher Verein. Sällskapet fick anledning att på ett praktiskt sätt visa sitt intresse för denna förening, som 1842 genom eldsvåda förlorat sitt bibliotek. Sällskapet beslöt nämligen på grund häraf att till Hamburgerföreningen såsom gåfva öfversända sina egna Årsberättelser och Handlingar, Vetenskapsakademiens Handlingar, samt åtskilliga dubletter ur sitt bibliotek.

En del läkaresällskap hade småningom uppstått i den svenska landsorten. Sällskapet visade för dem sitt intresse genom att i sina stadgar af 1851 införa en paragraf af följande lydelse: »Sällskapet

anser för sitt åliggande att sätta sig i närmare förbindelse med öfriga inom riket befintliga läkaresällskaper». Sällskapet sökte också att göra verklighet af meningen i denna paragraf, i det att man 1856 beslöt affärda skrivelser till Göteborgs och Östgöta Läkarsällskap med erbjudande till dessa sällskap att i Hygiea få infördt hvad som vid deras sammankomster förekommit af allmänt intresse, ett erbjudande som af Göteborgs Läkarsällskap antogs och togs i anspråk.

Sedan Sällskapet öfvertagit Hygiea, började snart utbyte ske mellan densamma och ett stort antal utländska tidskrifter.

Vetenskapliga pris.

Sällskapet beslöt den 5 dec. 1837 att, när Sällskapets tillgångar det medgifva, premier till ett belopp af högst 15 dukater ¹⁾ skola utbetalas för den afhandling öfver ett af Sällskapet uppgifvet ämne, som Sällskapet finner däraf värdig; för närvarande bestämde Sällskapet till täflingsämne: »En medicinsk topografi öfver Stockholm». Detta beslut, som tydligen skett under inverkan af Söndéns förslag af år 1835 (se sid. 234), blef dock icke satt i verkställighet, och något tillkännagifvande om prisämnet utfärdades icke.

Emellertid ingaf Tholander den 13 nov. 1838 till Sällskapet en skriftelse, hvori han öfverlämnade 500 kronor att användas till prisbelöning för den, som före den 1 okt. 1841 utarbetar den bästa topografi öfver Stockholm. Med anledning häraf beslöt Sällskapet att af egen kassa till samma ändamål tillskjuta 300 kronor, och i december 1838 utfärdades ett tillkännagifvande, att Sällskapet utfäst ett pris af 800 kronor för den, som före den 1 okt. 1841 till Sällskapet inlämnade den bästa afhandlingen öfver ämnet: »*En fullständig medicinsk topografi öfver Stockholms stad*». I tillkännagifvandet meddelas, att en plan för ett dylikt arbete, hvilken plan utarbetats af läkareföreningen i Hamburg, skall införas i Tidskrift för Läkare och Pharmaceuter; denna plan, som dock ej behöfde följas oförändrad, finnes aftryckt i Sällsk. Nya Handl., Bd 11, sid. 311 och är synnerligen vidlyftig. Där upptagas bland annat geografiskt läge, jordmån, vattendrag, flora, fauna, stadens historia, topografi, klimat, väderlek, religion, författning, yrken, fysisk och moralisk uppfostran, kultur, seder och bruk, lefnadssätt, näringsmedel, brännmaterial, beklädnad, folkmängd, dödlighet, härskande sjukdomar, medicinalväsen, sjukhus, barnhus, fängelser och mycket,

¹⁾ En dukat = 8 kronor.

mycket mera. Någon täffingsskrift hördes ej af, och Tholanders gåfva lades i stället till Schaumkellska fonden (se nästa afdelning).

År 1853 öfverlämnades till Sällskapet genom Huss från L. A. Soldin (f. 1826, med. dr 1851, död 1859) en gåfva af 150 kronor, afsedd till belöning för en lättfattlig, kort, men dock grundlig, populär *handbok i dietetiken* enligt vetenskapens nyaste ståndpunkt. År 1854 tillade dr Soldins far, grosshandlaren A. L. Soldin ytterligare 150 kronor till samma ändamål. Icke heller detta utfästa pris lockade någon sökande. I följd af honom gifvet uppdrag bestämde därför Huss 1857, att den omnämnda summan af 300 kronor skulle utgöra en fond, Svenska Läkaresällskapets prisfond, hvars ränta skulle användas till prisbelöning för på svenska språket som original utgifna skrifter inom medicinens, kirurgi, anatomi eller farmaciens område, och Sällskapet mottog gåfvan för sagda ändamål. Då emellertid Sällskapet sedermera den 27 april 1858 beslöt stifta en prisfond genom afsättning af 1,500 kronor ur egen kassa och genom subskription (se nästa kapitel), så ansågs egendomligt nog, att herrarna Soldins donation ej borde ingå i den nya fonden, utan dessa pengar lades i stället till den Schaumkellska fonden.

År 1838 gaf Sällskapet 20 kronor såsom uppmuntran åt kandidat Ekström (förnamn ej angifvet) för en af honom gjord öfersättning af Marshall Halls arbete om ryggmärgen. Samma år lämnades 150 kronor såsom uppmuntran åt E. I. Swartz för dennes öfersättning af Batemans afhandling om hudsjukdomarna.

Understödsfonder.

Sällskapets första understödsfond stiftades af *J. E. Schaumkell*.

J. E. SCHAUMKELL, föddes 1781, deltog som läkare i kriget 1808—1809, blef kir. mag. 1811, vice ombudsman i Sundhetskollégium 1816, afled 1833.

I sitt testamente förordnade Schaumkell, att 3,000 kronor skulle lämnas till Svenska Läkaresällskapet »till grundläggande af en pensionsfond för fattiga i verkligt behof varande enkor eller oförsörjda barn efter svenska läkare». Enligt uppgift af Levertin (Nya Handl., Bd 11, sid. 252) skall Trafvenfelt hafva förmått Schaumkell att gifva denna donation.

Donationen kom Sällskapet tillhanda i början af år 1835. 1838 skedde första utdelningen ur fonden.

I början bestämde Sällskapet utdelningarna, sedan bestämdes dessa omväxlande af Sällskapet och af Kommittén; snart nog blef det dock Kommittén, som ensam fick bestämmanderätten.

De första stadgarna för *den Schaumkellska fonden* fastställdes af Kommittén den 2 april 1844 (de äro tryckta i *Hygiea* 1845, sid. 319); högsta årliga understödet var 50 kronor.

Den Schaumkellska fonden förökades småningom genom gåfvor från olika håll. Redan 1835 lades till fonden öfverskottet på insamlingen till Afzelius-medaljen, 133 kronor 35 öre. År 1841 lades till fonden de af *Tholander* ursprungligen till ett pris (se förra sidan) anslagna medlen, utgörande jämte ränta 531 kronor.

61. *J. O. Schaumkelly*

(Efter en oljefärgstafla.)

C. E. von Weigel hade, utan att gifva sig tillkänna, under åren 1845—1848 till fonden öfverlämnat tillsammans 1,200 kronor; i sitt testamente (han dog 1848) skänkte han 6,000 kr. till Schaumkellska fonden.

P. Elmstedt lämnade i sitt testamente (han dog 1848) 500 kronor till fonden.

P. H. Malmsten, som på egen bekostnad 1849 tryckte sin minnesteckning öfver *Carlander* (se sid. 257), skänkte 100 exemplar af densamma att säljas till förmån för Schaumkellska fonden.

G. Sandmark (f. 1783, kir. mag. 1812, med. dr 1813, reg:ts-läkare, lasar.-läkare i Vänersborg, död 1850) testamenterade 3,000 kronor till fonden.

J. D. Ahlberg († 1856) testamenterade till fonden 1,500 kr.

L. A. och A. L. Soldins gåfva af 300 kronor är förut omnämnd. (sid. 321).

Doktorinnan *Constance Lindhagen* skänkte 1858 till fonden 300 kronor.

Schaumkellska fondens kapital belöpte sig den 1 okt. 1858 till 16,480 kr. 55 öre.

Behovet af en kassa, som skulle lämna understöd åt gamla orkeslösa och nödlidande läkare påpekades ofta under denna period, särskildt af *Collin* och af *Liborius* år 1837. Sällskapet beslöt den

12 febr. 1839 att bilda en kassa till understöd för i behof försatta läkare eller deras efterlämnade familjer. En tryckt rundskrifvelse utsändes till alla svenska läkare, hvilken skrifvelse innehöll förslag till stadgar för en sådan kassa jämte uppmaning till läkarna att dels yttra sig öfver förslaget, dels underrätta Sällskapet, huruvida förslaget i princip gillades. Förslaget gick ut på att bilda en kassa med ofvan angifvet ändamål; de läkare som ville bidra till kassan skulle betala antingen på en gång 50 kr. för sig själfva och lika mycket för hustru och barn, eller ock en årlig afgift af 3 kronor för sig själfva och 1 kr. 50 öre för sin familj; understöd fick utgå med högst 225 kronor om året och lämnas endast till dem, som bidragit till kassan och som sedan kommit i behöfvande omständigheter o. s. v. Förslaget rönt föga anklång; särskildt anslöto sig endast ett fåtal landsortsläkare till detsamma. Den 17 december 1839 beslöt Sällskapet, att frågan om bildandet af en allmän nödhjälpskassa för svenska läkare skulle förfalla; däremot beslöt Sällskapet bilda en dylik kassa för Stockholmsläkare. Denna kassa kom dock aldrig till stånd.

En enskild läkare, A. G. Carlson, lyckades genom ett flerårigt energiskt arbete åstadkomma bildandet af *en pensionsinrättning för svenska läkare, deras änkor och barn*, hvilken pensionsinrättning fick sitt reglemente fastställt af Kungl. Maj:t den 31 okt. 1844. Inrättningen stod öppen för alla svenska legitimerade läkare; medlemmarna skulle under tjugu års tid årligen betala antingen 120 kronor, 60 kronor eller 30 kronor och skulle sedermera vid 55 års ålder uppbära pension, hvars storlek skulle bero på kassans tillgångar; efter mannens död skulle änka och barn ha rätt till en viss pension. Denna pensionsinrättning blef ej långlifvad. Från början ingingo endast 47 läkare i inrättningen, och under de tre första åren tillkom ingen enda ny medlem; under åren 1848—1851 tillkommo 12 medlemmar, under åren 1851—1854 endast 4 medlemmar. Statsunderstöd begärdes två gånger, men nekades. Under sådana omständigheter beslöto pensionsinrättningens delägare 1855 att upplösa densamma; hvarje ledamot fick tillbaka sina insatser med ränta.

Pensionsinrättningen hade emellertid äfven samlat en s. k. nödhjälpsfond, åstadkommen genom särskilda gåfvor (se Hygiea 1855, sid. 708). Denna fond hembjöds af pensionsinrättningens direktion åt Svenska Läkaresällskapet till förvaltning, och Sällskapet beslöt den 7 aug. 1855 att mottaga den s. k. *Läkare-nödhjälpsfonden* till förvaltning på vissa, bestämda villkor. Enligt

dessas bestämmelser skall fondens afkastning användas till understöd åt i behof varande svenska legitimerade läkare, deras änkor och barn, med företrädesrätt för sökande, som själf varit eller genom sin affidna mans eller faders till pensionsinrättningen förut gjorda inbetalningar kunnat i densamma blifva pensionsberättigade: det bestämdes vidare att, i händelse framdeles en ny pensionsanstalt för svenska läkare, deras änkor och barn skulle bildas och vinna Kungl. Maj:ts fastställelse, den nya pensionsinrättningen, om den så önskar, må äga rätt att öfvertaga den till Läkarsällskapet öfverlämnade fonden, sådan den då, enligt afslutade räkningar, finnes, med förbindelse likväl att densamma allt framgent på samma sätt förvalta och till samma ändamål använda. 1856 öfverlämnades fonden till Sällskapet med ett belopp af 14,277 kr. 40 öre. *Reglemente för Läkarenödhjälpsfonden* utfärdades den 13 maj 1856 (Hygiea 1856, sid. 432).

Den 21 febr. 1857 inkom till Sällskapet en skrifvelse från G. Eriksson, med instämmande af 80 andra svenska läkare, hvari hemställdes, »huruvida icke Sällskapet skulle finna lämpligt att gå i författning om stiftandet af en på årliga sammanskott af svenska läkare grundad understöds- och nödhjälpskassa för bispringande af genom ålder eller sjuklighet oförmögna läkare och deras i behof efterlämnade enkor och barn». Sällskapet afböjde emellertid, förmodligen på grund af den erfarenhet som förelåg, detta förslag under uttalande af sin sympati för detsamma.

VIII. Svenska Läkaresällskapet 1858—1879.

Svenska Läkaresällskapets femtioårsfest 1858. — Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapet och statsmakterna. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster och samkväm. — Hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap. — Vetenskapliga pris. — Understödsfonder.

Svenska Läkaresällskapets femtioårsfest 1858.

Den 6 april 1858 väcktes i Kommittén fråga om att på något sätt fira Sällskapets femtioåriga tillvaro. Den 27 april beslöt Sällskapet:

1) att med anledning af Sällskapets femtioårsjubileum stifta en *prisfond*, att såsom grundpenning till denna prisfond af Sällskapets kassa afsätta 1,500 kronor och att anskaffa ytterligare medel till prisfonden genom subskription bland ledamöterna;

2) att till årshögtiden slå en enkel *medalj* af 18:de storleken, hvilken medalj,präglad i guld eller silfver, sedan skulle användas såsom pris för värdefulla medicinska skrifter;

3) att uppdraga åt Kommittén att vidtaga åtgärder för firandet af själfva årshögtiden.

Subskriptionslistor utfärdades ¹⁾, och insamlingen gaf till resultat, att *Svenska Läkaresällskapets prisfond* vid tiden för 50-årsfesten beräknades uppgå till 3,805 kronor.

Medaljen graverades efter C. G. Qvarnströms ritning af Lea Ahlborn. Den är af 18:de storleken (diam. 19 linier = 56 mm.).

Åtsidan:

Berzelius Gistren Gadelius Hagströmer Schultzenheim Trafvenfeldt Gahn Svenska Läkare Sällskapets Stiftare 1808.

¹⁾ Subskriptionslistan är aftryckt i Nya Handl., Bd 11. sid. 314.

Frånsidan:

ΙΙΙΙΟΚΡΑΤΗΣ. Ett antikt hufvud (Hippokrates') inom en pärlring och en cirkellinea. Däromkring sluta sig kransformigt två kvistar af lager och ek, nedtill sammanbundna. Öfver bilden sväfvar i luften en vas med en uppstigande orm samt en Æsculapiistaf. Efter kanten: Till minne af Svenska Läkare Sällskapets femtionde årsdag 1858. — Under bilden: L. A.

Sällskapets femtioårsmedalj är i så måtto egendomlig, att den blifvit präglat vid Kungl. Myntverket, utan att förslaget varit underställt Vitterhetsakademiens godkännande. Det må anmärkas, att Gistréns, v. Schulzenheims och Trafvenfelts namn äro felaktigt graverade (se medaljens åtsida), hvarjämte äfven ett fjärde namn Hagströmer är oriktigt, i det att denne 1808 hette Hagström.

62, 63. Medalj slagen till Svenska Läkaresällskapets femtioårsfest.

Årshögtiden och i sammanhang med densamma femtioårsfesten var afsedd att firas den 5 okt. 1858, men den 28 september anmäldes, att den enda arbetaren vid Kungl. Myntverket, som ägde skicklighet i att slå medaljer, varit angripen af kolera och ännu icke därifrån tillfrisknat, hvarför det var omöjligt att få medaljen färdig till högtidsdagen. Med anledning häraf beslöt Sällskapet uppskjuta högtidsdagens firande till den 25 oktober, hvilken dag var femtionde årsdagen af Sällskapets första »högtidsdag» (skall vara sammankomst); ordföranden J. Levertin åtog sig att stå kvar vid sin befattning till den nämnda dagen.

Femtioårsfesten firades måndagen den 25 oktober 1858 kl. 1 e. m. å Hotell Phœnix. Närvarande voro kronprinsen-regenten,

prins Oscar och prins August, vidare ledamöter af svenska och norska statsrådet, öfverståthållaren, öfverkommendanten, anförvanter till Sällskapets stiftare, utländska sändebud, flera i staden vistande honoratiores samt en talrik samling läkare, dels Sällskapets ledamöter, dels andra.

Den afgående ordföranden J. Levertin höll ett längre *Tal om Srenska Läkaresällskapets uppkomst och utveckling* (tryckt i Nya Handl., Bd 11, sid. 193), i hvilket tal han öfversiktligt redogör för Sällskapets historia. I talet meddelade ordföranden, att Svenska Läkarsällskapet denna dag stiftat en *prisfond*, att till prisämne blifvit bestämdt: Skildring af Sveriges bad och hälsokällor i naturhistoriskt och therapeutiskt hänseende, att afhandlingar öfver detta ämne skulle vara inlämnade till Sällskapet före den 1 maj 1861, och att priset blifvit fastställt till 500 kronor.

Efter ordförandens tal meddelade sekreteraren den vanliga årsberättelsen. Ett telegram från Göteborgs Läkarsällskap upplästes. Levertin öfverlämnade ordförandeklubban till den nye ordföranden H. A. Abelin.

Femtioårsmedaljen i silfver öfverlämnades till de kungliga personerna, medaljen i brons lämnades till Sällskapets hedersledamöter, till stiftarnas anhöriga m. fl.

Kl. 4 e. m. samlades en stor del af Sällskapets ledamöter till en festlig middag å Hotell Phoenix, till hvilken middag statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet L. A. Anjou inbjudits. Första talet hölls af statsrådet Anjou, som föreslog en skål för Svenska Läkarsällskapet, hvarefter följande af Sällskapets ledamot A. Anderson författade, högstämda verser föredrogos:

Mot hvilken strand vårt slägtes vågor slå,
Åt hvilka skiljda väderstreck de svalla,
Naturens altar reser sig ändå
Som en gemensam mötesplats för alla:
De skaror, som förbistringen dref ut
Från Babel, skingrade af plötslig bäfvan,
Församlar forskningen på nytt till slut
Till samfäld andakt, till gemensam sträfvan.

De vilda krafter i och ofvan jord
Som tända jättar henne villigt lyda,
Och sfinxen lockar hon att ord för ord
Den djupt begrafna gåtans mening tyda;

Sin bana med troféer hon besår
 Och hopar berg af skatter, rastlöst trägen,
 Och stora namn stå som de djupa spår
 Hon med sin fot har trampat under vägen.

Hur' mången storverk dock fulländadt blef,
 Hur' mången dyrköpt seger är ej vunnen,
 Fast ryktet ej förlänte adelsbref
 Och ingen kämpes minnesvård blef funnen.
 Som när ett ymnigt sommarregn vi se
 Tätt dugga öfver det förbrända fältet,
 Nog falla många droppar mer än de,
 Som skimra i det smala Irisbältet.

Fast mången uppgift ringa synas må
 Och sträfvandet åt skiljda håll sig grenar,
 Besjålas allt af forskningen ändå,
 Hon fältet delar, krafterna förenar;
 Den minsta utaf dem är vigtig här,
 Den största, löst ur kedjan, intet gäller,
 Bland alla ingen *öfverflödig* är.
 Men ändå ingen *oumbärlig* heller.

Det ädla syfte, som vårt samlif knöt
 Och hängde fanan ut från nybygd fäste,
 Står ungdomsfriskt i dag midt i vårt sköt',
 En örn, tillreds att flyga ur sitt näste;
 Likt fröet har det grott och redan skänkt
 En skörd af skatter, hvilkas halt är pröfvad
 Och utaf namn af äkta klang, som trängt
 Så långt som Hippokratisk konst är öfvad.

Vi taga det i arf. Den tid, som far,
 Ger det åt oss, att troget det förvara:
 Så ställer våren, när han afsked tar,
 I sommarsolens hägn sin blomsterskara.
 Så samvetsgrannt som lånad egendom,
 Så tacksamt som en gåfva vi det väga,
 Ty sakta växer andens rikedom
 Och som en frukt af hvad förut vi äga.

Men blott ett eko högtidsdagen är,
 Om han som härold ej en framtid bådär,
 På skuldran han ett Janushufvud bär,
 Som både framåt och tillbaka skådar:
 Han samlar omsorgsfullt det guldstoff opp,
 Som aftonsolen gjöt i vesterns sköte,
 Men skyndar sedan öfver bergens topp
 En morgonrodnads gyllne skörd till möte.

Efter uppläsandet af Andersons verser höll Sällskapets nya ordförande Abelin följande tal: för statsrådet Anjou; för generaldirektör Ekströmer, till hvars ära särskildt tryckta verser föredrogos (af okänd författare); för det Norska Medicinska Sällskapet i Kristiania, som nyligen firat sin tjugufemårsdag; för Läkarsällskapet i Göteborg; för Karolinska institutet; för prof. Huss, som för tillfället var sjuk; för expeditionschefen i ecklesiastikdepartementet Brandel; för Svenska Läkaresällskapets ämbetsmän, sekreteraren, skattmästaren och bibliotekarien.

Därefter föreslog F. A. Cederschöld en versifierad skål »Till Sveriges qvinnor»; verserna utdelades i tryck.

Vid festen voro Grähs och v. Düben värdar.

Kort före festen hade A. G. Virgin (f. 1813, med. dr 1841, kir. mag. 1842, prov. läkare 1850—1880, död 1900) till Kommittén öfverlämnat en af honom författad »Sång i anledning af Svenska Läkaresällskapets femtioåra minneshögtid den 25 oktober 1858». Kommittén tackade, men svarade Virgin, att sången var alldeles för lång för att kunna uppläsas vid festen, och att Sällskapet saknade medel till densammas tryckning. Virgin utgaf 1859 sitt arbete af trycket; det är en medicinens historia på vers, 56 sidor lång, i 18 särskilda sånger, hvaraf den första behandlar Hippokrates, under det att skalden i de öfriga sångerna besjunger medicinens stormän i utlandet och Sverige under olika tider.

Sällskapets lokala förhållanden.

Såsom i förra kapitlet (sid. 228) är omnämndt, började Sällskapet under 1850-talet känna sig trångbodt. Salen rymde bekvämligen knappast mera än 30 personer (se sid. 173), och antalet af Sällskapets ledamöter tillväxte alltjämt betydligt. I Kommitténs protokoll den 6 febr. 1866 säges det, att ofta 40 à 50 personer i flera timmar vistades i den trånga sessionssalen; i en omröstning

den 20 mars 1866 deltog 45 ledamöter. Då utrymmet sålunda var otillräckligt i samlingssalen, och då dessutom plats började saknas för det ständigt växande biblioteket, så blefvo förhållandena småningom odrägliga.

Den 1854 bildade byggnadsfonden (se sid. 228) skulle enligt Sällskapets beslut växa med 750 kronor årligen, men tillväxten skedde oregelbundet; ibland glömde man bort att afsätta denna summa, ibland beslöt man under tider af dålig ekonomi att tillfälligt indraga denna utgiftspost. År 1879 vid husets ombyggnad belöpte sig byggnadsfonden till 14,354 kr. 21 öre (den hade stått oförändrad vid denna siffra i 7 år).

Redan 1859 begärde och fick Kommittén bemyndigande att låta en arkitekt uppgöra förslag till ombyggnad af huset. Arkitekten J. F. Åbom uppgjorde förslagsritningar och beräknade kostnaderna till 30,000 kronor; med anledning af de dryga kostnaderna fick frågan tills vidare förfalla.

Den 2 maj 1865 väckte Malmsten fråga om anskaffande af annan lokal för Sällskapet; då redan sedan längre tid tillbaka Sällskapets sessionssal vid sammankomsterna ej erbjöd tillräckligt utrymme utan vore trång och osund, yrkade Malmsten, att af rent sanitära skäl någon förändring härutinnan snart måtte göras, och föreslog att Kommittén skulle få i uppdrag att vidtaga åtgärder i ärendet. På grund af Malmstens förslag erhöll Kommittén samma dag uppdrag att, utan vidare bestämmande angående platsen, åt Sällskapet söka förskaffa en lämpligare lokal än den nuvarande.

Kommittén lät arkitekten Åbom uppgöra ett nytt förslag till husets ombyggnad. Enligt detsamma skulle trapporna nedrivas och förläggas i ett särskildt trapphus på gårdens östra sida, vidare skulle våningen två trappor upp höjas till 16 fot genom att den öfverliggande våningen bortogs; i denna nya våning skulle Sällskapet få en sal dubbelt så bred och lika lång som den förutvarande, dessutom en tambur och ett läsrum; våningen en trappa upp skulle inredas åt sekreteraren, bottenvåningen åt bibliotekarien och åt en portvakt. Detta förslag, som skulle draga en kostnad af 32,000 kronor, förordades af Kommittén och framlades för Sällskapet den 23 januari 1866; den 30 januari bordlades frågan, och samtidigt uppdrog Sällskapet åt A. G. Carlson, A. Key och Tholander att utreda en ny fråga, som samtidigt uppstått, nämligen angående inköp af huset Regeringsgatan 28 och uppförandet af en nybyggnad därstädes. Den 6 febr. framlade de kommitterade ett förslag, att Sällskapet skulle utbyta sin egendom Nya Kungsholmsbrogatan 19 mot en tomtedel af Regeringsgatan 28 jämte en mellangift af

15,000 kronor, samt att Sällskapet på denna tomtedel, som var nära dubbelt så stor som Sällskapets dåvarande egendom, skulle åt sig låta uppföra en nybyggnad. Den 13 febr. inkom Sällskapets Kommitté med ett utlåtande, hvari förslaget att bygga på tomten Regeringsgatan 28 afstyrktes; Kommittén föreslog därjämte, att annons skulle i allmänna tidningarna ingå därom, att Läkarsällskapet önskade genom byte mot sitt nu ägande hus eller genom köp erhålla lämplig centralt belägen tomt, hvarom inom en månads tid anbud kunde ingifvas; detta sistnämnda förslag blef af Sällskapet bifallet.

Den 20 mars anmälades, att fem anbud om egendomar till salu inkommit, samt att dessutom Tholander uppgjort ett nytt förslag till ombyggnad af Sällskapets eget hus; alla dessa förslag remitterades till Kommittén. Samma dag fattade Sällskapet ett beslut, att dess fastighet finge afyttras, ett beslut som gaf anledning till ett synnerligen skarpt meningsutbyte, som fortsattes vid flera sammankomster, angående en stadgetolkningsfråga.

Den 24 april inkom Kommittén med sitt utlåtande, hvari den afstyrkte inköp af annan tomt och tillstyrkte Tholanders sista ombyggnadsförslag (Förhandl. 1866, sid. 120); Sällskapet beslöt uppdraga åt Key, Tholander och Rossander att inkomma med ytterligare utredning i frågan.

Det arbetades hela denna vår under högtryck med byggnadsfrågan; redan den 8 maj voro de tre kommitterade färdiga med ett nytt förslag (som dock redan förut något dryftats). De föreslogo en skrivelse till Stockholms Stadsfullmäktige, i hvilken Sällskapet skulle förfråga sig, om och på hvilka villkor detsamma skulle kunna erhålla en staden tillhörig tomt, belägen vid Hamngatan, Norrmalmstorg och Berzelii park (n:is 1 och 2 i kvarteret Styrpinnen); i skrifvelsen antyddes att Sällskapet på grund af de tjänster det gjort staden önskade, att tomten skulle antingen utan vidare öfverlätas åt Sällskapet eller ock få för billigt pris inköpas. Sällskapet beslöt aflåta en dylik skrivelse (Förh. 1866, sid. 134).

En del svårigheter, beroende på afsedda tomtregleringar omkring den föreslagna tomten, ställde sig i vägen för Sällskapets önsknings i denna fråga. Det såg dock i början lofvande ut, då Drätselnämndens Första Afdelning beslöt hemställa till Stadsfullmäktige att på vissa villkor kostnadsfritt upplåta tomten i fråga åt Läkarsällskapet; men Beredningsutskottet afstyrkte Sällskapets begäran, och den 18 maj 1867 blef densamma af Stadsfullmäktige afslagen (Förh. 1867, sid. 117).

Under tiden för dessa underhandlingar hade Malmsten den 26 febr. 1867 föreslagit, att Sällskapet skulle hyra en rymlig och passande lokal för sina sammankomster. Den 13 aug. 1867 beslöt Sällskapet att under tiden 1 sept. 1867—1 juni 1868 för tisdagsaftnarna förhyra *Militärsällskapets lokal*, bestående af en stor sal

64. Huset Malmskillnadsgatan 1
(där S. L. S. sammanträdde 1867—1877.)

och två förmak, belägen i huset *Malmskillnadsgatan 1* (= *Brunkebergstorg 2*), 2 tr. upp, mot en hyra af 350 kronor. Läkarsällskapet förhyrde fortfarande denna lokal (årshyran höjdes 1875 till 500 kronor) ända till den 1 okt. 1877. Under tio års tid, 1 sept. 1867—1 okt. 1877 hade Sällskapet sålunda sina sammanträden å denna lokal, som var rymlig och bekväm och därför omtyckt; under somrarna 1868 och 1869 höllos sammanträdena dock i Sällskapets eget hus. Biblioteket var kvar i det gamla huset, hvarest äfven Kommitén höll sina sammanträden. Ehuru S. L. S. trufdes godt i Militärsällskapets lokal, så upphörde man dock ej

att se sig om efter ett nytt eget hem; särskildt under åren 1867, 1869 och 1870 voro många tomter ifrågasatta till inköp.

1869 infördes vattenledning i Sällskapets hus. 1872 och 1875 var det fråga om att låta biblioteket, som på ett oroväckande sätt tillväxte, få åt sig upplåtet en del af bottenvåningen; man hade t. o. m. kommit så långt, att man sade upp en hyresgäst, men så kom det vanliga hindret, att de tilltänkta anordningarna ställde sig för dyrbara, och så fick hyresgästen bo kvar.

Då Sällskapet 1877 ej längre fick hyra lägenheten i huset Malmskillnadsgatan 1, så blef bostadsnöden först riktigt svår. Man lyckades ej skaffa annan lokal än en sal på *Hotell Rydberg* vid Gustaf Adolfs torg, hvilken sal förhyrdes för tisdagskvällarna. Det blef emellertid ganska obehagligt att sammanträda på detta ställe, och ofta blef det alldeles odrägligt, därigenom att emellanåt om tisdagarna den vanliga salen befanns vara upptagen för andra ändamål och Sällskapet då inhystes än här och än där i hotellet. Denna pröfningens tid var sannolikt nödvändig, för att Sällskapet skulle göra en verklig kraftansträngning för att komma under bättre förhållanden. Detta lyckades också, men det berättas bäst i sitt sammanhang i nästa kapitel. Sällskapet samlades emellertid arbetsåren 1877—1879 på Hotell Rydberg, utom under somrarna 1878 och 1879, då det för sina sammankomster hyrde Medicinska Föreningens lokal i huset Vasagatan 4.

Sällskapets stadgar.

Under denna period företogos endast obetydliga stadgeförändringar (se Bil. 1), tills Sällskapet den 26 maj 1874 antog nya stadgar, som i hufvudsak voro föreslagna af Santesson. De förnämsta ändringarna voro följande.

Bestämmelsen, att de antagna ledamöterna skulle underskrifva en förbindelse att befrämja Sällskapets ändamål, är nu borttagen; orsaken härtill var att en läkare, som utan sin förut uttalade önskan blifvit antagen till ledamot af S. L. S., ej mottog kallelsen, emedan han, såsom ledamot af en annan läkareförening, ej ville underskrifva den nämnda förbindelsen, om hvilken han (Förh. 1872, sid. 196) säger sig »veta att det skäl jag här anført, nämligen den mot fritt samarbete mellan landets olika medicinska föreningar stridiga bestämmelsen, som innehålles i § 9 af Edra stadgar, förut afhållit flera framstående embetsbröder att ingå i Edert sällskap.»

Klasserna, som aldrig blifvit hvad de från början varit afsedda att vara (se sid. 235 och 255), nämligen särskilda mindre, vetenskapligt arbetande sammanslutningar af ledamöter, som ägnade sig åt vissa delar af de medicinska vetenskaperna, afskaffades nu faktiskt, därigenom att bestämmelserna om deras sammansättning och åliggande borttogos ur stadgarna. Emellertid bibehålles namnet klass i de nya stadgarna, men i en annan bemärkelse; det heter nämligen att »Sällskapets vetenskapliga verksamhet vid dess sam-

mankomster fördelas på följande fyra klasser: 1:o en för normal och patologisk anatomi samt fysiologi, 2:o en för medicin, 3:o en för kirurgi, obstetrik och gynekologi, 4:o en för rätts- och statsmedicin, allmän hälsovård och läkemedelslära.»

Den offentliga sammankomsten första tisdagen i oktober kallas nu årshögtid.

Kommitténs namn är nu ändradt, den heter hädanefter Nämnd. Utom af de fyra ämbetsmännen består Nämnden af åtta ledamöter, af hvilka fyra väljas såsom målsmän för Sällskapets olika klasser och fyra väljas oberoende af klassindelningen.

Sällskapet och statsmakterna.

Den 18 juli 1865 beslöt Sällskapet, på förslag af Kommittén, att begära förhöjning af Sällskapets statsanslag från 2,250 kronor till 3,000 kronor årligen. Motiven härtill framgå af den skrifvelse, som Sällskapet samma dag beslöt aflåta till Kungl. Maj:t. Skrifvelsen lyder:

Stormäktigste Allernådigste Konung.

Med anledning af Rikets Ständers snart förestående sammanträde vågar Svenska Läkaresällskapet i underdånighet underställa Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning behovet af ett förökadt statsanslag af 750 rdr rmt till ytterligare utvidgande af Sällskapets litterära verksamhet, och får Läkaresällskapet såsom skäl för denna sin begäran för Eders Kongl. Maj:t framlägga följande korta redogörelse för hufvuddragen af sin verksamhet:

Svenska Läkaresällskapet, som stiftades den 31 December 1807 och »hvars ändamål är att för rikets läkare och apotekare bilda en litterär föreningspunkt, samt att verksamt bidra till de medicinska vetenskapernas förkofran, spridande och praktiska tillämpning» har under sin snart 60-åriga verksamhet alltjemt sökt att fortgå i den rigtning, som af dess stiftare blifvit afsedd, och har denna verksamhet under de förflutna åren alltmera utvidgats.

De hvarje vecka återkommande sammanträdena hafva lemnat tillfälle till ett rikligt utbyte af erfarenhet inom de olika medicinska kunskapsgrenarne, hvarjemte Sällskapet genom sitt betydliga bibliotek och fortsatt inköp af medicinska arbeten samt införskrifvande af ett stort antal medicinska tidskrifter kunnat tillhandagå sina medlemmar med alla de viktigare bidragen till vetenskapens utveckling inom den utländska medicinska litteraturen.

Från Kongl. Sundhets-Collegium, Öfverståthållareembetet och hufvudstadens Kommunalstyrelse m. fl. myndigheter hafva ej sällan, och under sednare åren allt oftare, till Sällskapets bedömande hänskjutits till allmänna hälsovården hörande frågor, hvilka under sammankomsterna varit föremål för diskussion och hvilkas utredande, vare sig inom Sällskapet sjelf, eller genom inom detsamma särskildt nedsatta komitéer, för det allmänna tvifvelsutän varit af ej ringa vikt.

Bland föremålen för Sällskapet verksamhet i nämnda hänseende må exempelvis anföras:

1) Meddelanden af preventiva åtgärder mot farsoter och råd vid dessas behandling, såsom vid cholera och smittkoppor.

2) Medel att förekomma och minska den veneriska sjukdomens utbredning.

3) Behandlingen af allmänna sanitära frågor, såsom anläggandet af nya sjukhus, helsovården inom skolorna, luftvexling och uppvärmning i sjukhus och offentliga lokaler, ändamålsenliga vattenledningar, latrinväsen och renhållning, varningar till allmänheten för skadliga ämnen m. m.

4) Bedömande af till statsmedicinen hörande frågor, yttranden öfver farmakopéförslag o. s. v., som af K. Sundhets-Collegium blifvit till Sällskapet remitterade, hvarjemte

5) Sällskapet under de sista åren uppställt numeriska tabeller med vecko-, kvartals- och årsuppgifter öfver sjukligheten inom hufvudstaden.

Äfven ett stort antal enskilda personer hafva i Sällskapet förfrågat sig angående sådana företag och angelägenheter, som kunnat tillhöra Läkarsällskapets verksamhetsområde.

För att bereda en allmän spridning inom Svenska Läkarekorpsen af medicinska iakttagelser, upptäckter och rön, samt sednare tiders allt mera utvecklade åsichter inom den allmänna helsovårdens och hygienens områden, har Läkarsällskapets litterära verksamhet varit i fortfarande tillväxt. — En serie af årsberättelser utgäfvos från 1810—1841. — »Läkarsällskapets Handlingar» utgäfvos från 1812—1833 i 12 band och »Läkarsällskapets nya Handlingar» utkommo 1837—1863, 12 tomer, jemte ett 1864 utgifvet supplementband, hvarjemte 2:dra seriens 1:sta tom för närvarande är under tryckning; och af den alltsedan 1839 reguliert utkomna medicinska månadsskriften *Hygiea* utgifves nu den 27:de årgången. Sällskapet publicerar vidare äfven de vid sammankomsterna uppsatta protokollerna, hvilka under benämningen »Svenska Läkarsällskapets Förhandlingar» årligen utgifvas. Såväl hufvudstadens som landsorternas läkare hafva bidragit till alla dessa litterära arbeten, och ett ej obetydligt antal officiella handlingar, reglementen, reserapporter o. s. v. tillhörande Kongl. Sundhets-Collegii Arkiv, hafva på sådant sätt befordrats till trycket och till allmänhetens kännedom.

Slutligen torde äfven böra omnämnas att år 1858, genom enskilda tillskott af ledamöterna, till en erinran af Sällskapets 50-åriga verksamhet, stiftades en priffond, hvarigenom Sällskapet sattes i tillfälle att belöna inkomna prisskrifter och värdefulla svenska originalarbeten inom medicinens område.

Svenska Läkarsällskapet har i sin verksamhet ingalunda varit i saknad af uppmuntran och har äfven kommit i åtnjutande af statsbidrag. I kraft af Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 20 Mars 1816 åtnjuter Sällskapet nemligen ett årligt understöd för dess vetenskapliga verksamhet af 500 rdr banco, hvilket understöd 1854 förökades med ytterligare 1,000 rdr samma mynt eller numera årligen 2,250 rdr rmt.

Då nu emellertid Läkarsällskapet i brist af tillräckliga tillgångar ser sin framtida litterära verksamhet betydligt begränsad, emedan dithörande utgifter, till hvilkas bestridande statsanslaget hittills uteslutande blifvit användt, enligt hvad bifogade räkenskaper för de 5 sista åren utvisa, oftast i ej ringa mån öfverstigit de medel Sällskapet för detta ändamål egt till sitt förfogande, vågar Svenska Läkarsällskapet vid detta förhållande underdånigst anhålla, det

Eders Kongl. Maj:t måtte tackas till Rikets näst sammanträdande Ständer aflåta nådig proposition om att det hittills Sällskapet lemnade statsbidrag af 2,250 rdr rmt om året, må blifva från och med nästa statsregleringsperiod förhöjdt till 3,000 rdr rmt om året, för att af Svenska Läkaresällskapet användas till den inhemska, vetenskapliga medicinska litteraturens befrämjande medelst i tryck utgifna arbeten.

Sällskapets begäran om ökad statsanslag remitterades till Sundhetskollegium, som i ärendet afgaf följande yttrande:

Hos Eders Kongl. Maj:t har Svenska Läkare Sällskapet, under anmälan hurusom Läkaresällskapet i brist af tillräckliga tillgångar funne sin framtida litterära verksamhet i väsendtlig mån begränsad, enär dithörande utgifter, till hvilkas bestridande det åt Sällskapet hittills beviljade årliga statsanslag blifvit uteslutande användt, för de flesta år med icke obetydliga belopp öfverstigit den summa Sällskapet för ifrågavarande ändamål haft till sitt förfogande, anhållit att Eders Kongl. Maj:t måtte tackas till Rikets näst sammanträdande Ständer aflåta nådig proposition derom att det åt Sällskapet nu lemnade årliga statsbidrag af 2,250 Rdr må från och med nästa Statsregleringsperiod höjas till 3,000 Rdr årligen, för att af Sällskapet användas till den inhemska vetenskapliga litteraturens befrämjande medelst i tryck utgifna arbeten.

Till stöd för denna underdåniga framställning öfver hvilken Eders Kongl. Maj:t genom nådig remiss af den 12 innevarande månad anbefallt Dess Sundhets-Kollegium afgifva underdånigt utlåtande, har Läkaresällskapet hufvudsakligen anfört, hurusom dess hela verksamhet och serskildt de litterära åtgöranden, för hvilkas utförande ifrågavarande statsanslag tagits i anspråk, fortfarande befunnit sig i en ständig tillväxt. Sålunda har från år 1810 till och med år 1841 en serie årsberättelser blifwit af Sällskapet utgifwen; från år 1812 till och med år 1833 utgafvos i 12 band »Läkare-Sällskapets handlingar»; af Läkaresällskapets nya Handlingar utkommo från år 1837 till 1863 tolf tomer jemte ett år 1864 utgifwet supplementband, hvarjemte af samma handlingar 2:dra seriens 1:sta tom för närvarande är under tryckning, äfvensom af den alltsedan år 1839 utkomna månadsskriften Hygiea 27:de årgången nu är under utgifning. Dessutom publicerar Sällskapet de wid dess sammankomster förda protokoll, hvilka under benämning »Svenska Läkare Sällskapets Förhandlingar» årligen utgifvas och har på detta sätt ett icke obetydligt antal officiella handlingar såsom reglementen, reserapporter m. fl. blifwit till trycket och allmän kännedom befordrade.

Med witsordande af de sålunda lemnade uppgifternas riktighet samt med erkännande af det förtjenstfulla sätt hvarpå Svenska Läkaresällskapet städse verkat för vetenskapens förkofran och utbredning, har Kollegium wid afgifwande af det anbefallda underdåniga utlåtandet, ansett denna framställning dess mera förtjent af E. K. M:ts nådiga uppmärksamhet, som, oaktadt alla bemödanden att inom beloppet af det anvisade statsanslaget begränsa de utgifter för hvilka samma anslag blifvit företrädesvis afsedt, det icke kunnat förekommas att, enligt hwad den wid Sällskapets underdåniga skrifvelse fogade redogörelse närmare visar, berörde utgifter för de sistförflutna fem åren öfverstigit samma års statsanslag med ett sammanlagdt belopp af icke mindre än 2,316 Rdr 55 öre som genom sammanskott af Sällskapets egne medlemmar måst

åstadkommas. Wid sådant förhållande och då i mån af wetenskapens alltjemt fortgående utveckling en allmännare spridning inom Svenska läkarekorpsern af de nya iakttagelser, upptäckter och rön som göras inom den allmänna helsovårdens område, blifwer allt mer och mer behöflig, har Kollegium funnit den förhöjning i mera nämnda anslag, som nu ifrågasättes, icke wara större än att densamma af anslagets ändamål wäl motsvaras och jemväl af behovet påkallas, derest icke Sällskapets allmännyttiga verksamhet skall för dess medlemmar blifva förenad med allt för kännbara enskilda uppoffringar; Och får Kollegium alltså till nådigt bifall i underdånighet förorda hwad Svenska Läkaresällskapet i sin förevarande skrift underdånigst hemställt.

Den remitterade handlingen återställes i underdånighet och Kollegium framhårdar etc. Stockholm den 18 sept. 1865.

I Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående statsverkets tillstånd, gifven den 27 okt. 1865, föreslogs, med motivering hämtad ur Sundhetskollégii yttrande, att det Svenska Läkaresällskapet beviljade årsanslag skulle förhöjas med 750 kronor.

Statsutskottet beslöt i yttrande af den 6 april 1866 att tillstyrka förslaget med följande motivering: »Då i mån af den medicinska wetenskapens alltjämt fortgående utveckling en allmännare spridning inom svenska läkarekorpsern af de nya iakttagelser, upptäckter och rön, som göras inom helsovårdens område, måste vara för det allmänna af allt större vigt, tillstyrker Utskottet bifall till Kungl. Maj:ts framställning.»

Alla stånden biföllo den 26, 27 och 28 april utan diskussion utskottets hemställan.

Kungl. Maj:ts skrifvelse i ämnet till Sundhetskollégium är af följande lydelse:

CARL etc.

Uti en till Oss den 16 innevarande månad aflåten underdånig skrifvelse angående regleringen af utgifterna under Riksstatens Attonde Hufvudtitel, hafva Rikets Ständer, bland annat, anmält:

3:o att, med bifall till Wår nådiga proposition, Rikets Ständer medgifvit, att det åt Svenska Läkaresällskapet nu lemnade årliga statsbidrag af 2250 rdr må från och med nästa statsregleringsperiod höjas till 3000 rdr.

Hvad Rikets Ständer sålunda beslutat meddele Wi Eder härigenom till kännedom och vederbörandes förståndigande
Stockholms Slott den 29 juni 1866.

CARL.

F. F. Carlson.

Sällskapet hade ända sedan 1810 haft inländsk *fribrefsrätt* (sid. 105). Genom en kunglig förordning upphäfdes 1873 all fribrefsrätt inom landet, och Sällskapet gick sålunda förlustig den stora ekonomiska förmån som det i 63 år åtnjutit. På Kommitténs förslag beslöt Sällskapet den 20 jan. 1874 att hos Kungl. Maj:t anhålla, att de medel, som till postafgifters bestridande hädanefter för Sällskapet erfordrades, måtte tillhandahållas Sällskapet af det å sjunde hufvudtiteln för tjänstebref och dylika försändelser uppförda förslagsanslag. Denna anhållan blef af Kungl. Maj:t afslagen (Förhandl. 1874, sid. 71).

Sällskapets *utländska fribrefsrätt* (sid. 246) begagnades flitigt under hela 1860-talet, men under 1870-talet började Sällskapet småningom upphöra att använda densamma, utan att något beslut i frågan tyckes vara fattadt. Orsaken att Sällskapet ej längre använde kabinetsposten synes ha varit dels den långsamma befordringen, dels ock den omständigheten att postafgifterna till och från utrikes orter undan för undan nedsattes. Någon förordning angående upphörande af Sällskapets utländska fribrefsrätt tyckes ej vara utkommen. Man har i Utrikesdepartementet på förfrågan lämnat den upplysningen, att de institutioner, som förr haft den omtalade fribrefsrätten, ej på många år begagnat sig af densamma, men att fribrefsrätten ännu år 1908 ej är formellt upphäfd.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Under den period, som nu sysselsätter oss, utkom *förteckning öfver Sällskapets ledamöter* tre gånger, åren 1863, 1866 och 1872. Förteckningen af år 1872 upptager 3 hedersledamöter, 286 svenska ledamöter (däraf 147 i Stockholm och 139 i landsorten) samt 191 utländska ledamöter.

Under tiden till 1867 var antalet vid sammankomsterna närvarande ledamöter begränsadt på grund af lokalförhållandena (se sid. 329). Efter 1867 hade S. L. S. en rymlig samlingslokal, och antalet närvarande ökades; så t. ex. deltog 69 röstande i sekreterarevalet 1870.

Af svenska vetenskapsmän, icke-läkare, som under denna tid invaldes i Sällskapet, må nämnas den berömda fysikern Erik Edlund (1819—1888).

Bland Sällskapets under denna tid invalda *utländska ledamöter* finner man ett stort antal af samtidens mest berömda medicinska vetenskapsmän, bland andra anatomerna Max Schultze, W. His

och T. H. Huxley, fysiologerna H. Helmholtz, K. Ludwig och E. Brücke, de invärtes klinici F. T. Frerichs, L. Traube och N. Friedreich, kirurgerna A. Nélaton, T. Billroth och F. Esmarch, hygienikern M. Pettenkofer.

Sällskapet valde till *hedersledamöter* den 6 november 1860 M. HUSS, den 7 nov. 1865 A. F. REGNELL, den 3 dec. 1867 N. J. BERLIN, den 11 nov. 1873 P. H. MALMSTEN, den 9 febr. 1875 C. G. SANTESSON.

A. F. REGNELL, f. 1807, kir. mag. 1837, med. dr primus 1837. Efter en kort praktisk verksamhet i fosterlandet öfverflyttade Regnell 1840, för att i ett varmare klimat söka bot för ett lunglidande, till Brasilien och verkade där i många år såsom praktiserande läkare i Caldas i provinsen Minas Geraes. Han afled 1884.

Regnell var en framstående läkare och förvärfvade i Brasilien en betydlig förmögenhet. Det var hans glädje att skänka den ena summan efter den andra till befrämjande af vetenskapliga forskningar; hans gåfvor till dylika ändamål belöpa sig till öfver 800,000 kronor. Uppsala universitet, Vetenskapsakademien, Svenska Läkaresällskapet m. fl. institutioner blefvo sålunda af honom hågkomna. I vårt Sällskap bevarar den af honom stiftade Regnellska fonden hans namn till eftervärlden. Hans val till hedersledamot är ett uttryck af Sällskapets tacksamhet till den ädle fosterlandsvännen och mecenaten.

Sällskapets drifvande kraft under föregående period Anders Retzius bortgick i början af detta tidsskede. Af Sällskapets öfriga, mest framstående ledamöter öfvergingo Huss och Berg till ämbetsmannavärlden och kunde därför ej på samma sätt som förr arbeta i Sällskapet, ehuru visserligen deras intresse alltjämt var detsamma. Malmsten och Santesson, fortfarande i full klinisk verksamhet, nedlade likasom förut ett betydande arbete för Sällskapet. Vid deras sida framträder nu en yngre man Axel Key, som längre fram under detta tidsskede kom att intaga en i viss mån ledande ställning i Sällskapet.

E. A. H. KEY föddes den 25 oktober 1832, blef kir. mag. 1859, med. dr 1862. Var 1862—1897 professor i patologisk anatomi vid Karolinska institutet. Dog 1901.

Keys vetenskapliga författareverksamhet omfattar olika delar af medicinens områden. I första rummet är att nämna hans patologiskt-anatomiska arbeten, mest bestående i en rikhaltig, väl utarbetad kasuistik med ämnen hämtade från den patologiska anatomiens olika delar. Vidare må erinras om de banbrytande undersökningar, som han och G. Retzius gjorde inom nervsystemets och bindväfvens anatomi. Det arbete, som anses vara hans förnämsta lifsgärning, utgöres af hans skolhygieniska undersökningar, hvilka efter en stort anlagd plan utfördes 1883—1885.

Key hade många förutsättningar för att intaga en framskjuten plats inom Sällskapet. Han var egentligen Sveriges förste patologiska anatom. Före honom hade visserligen v. Döben varit

65. *Axel Key*

professor i patologisk anatomi, men Döben, som mera intresserade sig för andra grenar af medicinen och naturvetenskaperna, lämnade efter ett par år denna sin professur. Den patologiska anatomien, som redan genom Rokitansky nått en hög utveckling, hade genom

Virchows arbeten blifvit förhärskande inom medicinen, så att man kan nästan säga, att de medicinska specialdisciplinerna vid denna tid ansågos såsom vetenskaper endast i den mån de stödde sig på den patologiska anatomin. Axel Key var också mannen att uppbära den ställning, som tillkom honom i hans egenskap af den patologiska anatomiens målsman. Han hade i grund studerat sitt ämne och besatt däri djupa kunskaper, han forskade äfven själfständigt inom detsamma. Han var vidare en man af hög intelligens, och han var begåfvad med en medryckande framställningskonst, som ibland höjde sig till verklig vältalighet.

Härtill kom, nu, att han var en mångsidigt intresserad man, som lätt blef entusiasmerad och hade förmåga att kunna entusiasmera andra. Han var en af Sällskapetets mest framstående vetenskapligt arbetande ledamöter, på samma gång som han var synnerligen nitisk i att främja Sällskapetets ekonomiska och praktiska intressen, hvilket särskildt visar sig i den verksamma del han tog i lösningen af Sällskapetets byggnadsfråga 1877—1879. Han hade äfven en lefvande nitälskan för Sällskapetets sociala betydelse för ledamöterna, och han nedlade ett icke obetydligt arbete för att göra Sällskapet till ett sant kamratförbund.

Under en af de många, förut berättade öfverläggningarna om byggnadsfrågan hade Key den 20 mars 1866 genomdrifvit ett beslut angående försäljning af Sällskapetets hus, hvilket beslut atföljdes af en del skarpa reservationer. En af reservanternas, Santesson, talar om Keys »diktatur» och om »revolten den 20 mars». Stämningen gick mycket hög, men Key synes hafva bibehållit valplatsen.

Klasserna, som aldrig spelat någon roll för Sällskapetets arbeten, tycktes nu nästan vara bortglömda; den 17 okt. 1865 måste man fatta ett formligt beslut, att på grund af stadgarnas § 18 klasserna skulle konstituera sig. I 1874 års stadgar blefvo, såsom nämndt, klasserna bibehållna på papperet, men i verkligheten slofade.

Kommittén, efter 1874 kallad *Nämnden*, fick ett alltmera utvidgadt fält för sin verksamhet på grund af Sällskapetets allt vidlyftigare ekonomi, som på ett själfständigt sätt sköttes af Nämnden.

Sällskapetets *ämbetsmän* under denna tid voro:

Ordförande ¹⁾.

26. H. A. ABELIN 25 okt. 1858—4 okt. 1859.

Högtidstal: *Dödligheten bland späda barn och några af orsakerna dertill* (Nya Handl., Bd 12, sid. 83).

¹⁾ Forts. från sidan 256.

27. K. F. LEVIN 4 okt. 1859—2 okt. 1860.

Högtidstal: *Några anteckningar om skarlakansfeber* (Nya Handl., Bd 12, sid. 123).

28. J. D. GRILL 2 okt. 1860—1 okt. 1861.

Högtidstal: *Dieten såsom enda medlet till lifvets och helsans bevarande.*

29. G. W. J. von DÜBEN 1 okt. 1861—7 okt. 1862.

Högtidstal: *Grunddragen af nutidens kännedom om ryggmärgens byggnad och förrättningar* (Nya Handl., Bd 12, sid. 289).

30. F. A. LUNDBERG 7 okt. 1862—6 okt. 1863.

Högtidstal: *Om hydrofobi* (Nya Handl., Ser. II, Del I, sid. 132).

31. S. STENBERG 6 okt. 1863—4 okt. 1864.

Högtidstal: *Några ord om källor i allmänhet med särskildt afseende på våra inhemska mineralkällor* (Nya Handl., Ser. II, Del I, sid. 396).

32. N. P. HAMBERG 4 okt. 1864—3 okt. 1865.

Högtidstal: *Några ord om legala kemiska analyser vid förgiftningar* (Nya Handl., Ser. II, Del II, förra afdeln., sid. 1).

33. N. J. BERLIN 3 okt. 1865—2 okt. 1866.

Högtidstal: *Om desinfektionsmedlens olika verkningsätt* (Hygiea 1866, sid. 377).

34. C. G. GRÄHS 2 okt. 1866—15 okt. 1867.

Högtidstal: *Några ord om den allmänna helsovården betraktad från legislativ och administrativ synpunkt, dess vikt och betydelse för samhällena* (Nya Handl., Serien II, Del II, förra afdeln., sid. 147).

35. C. J. ROSSANDER 15 okt. 1867—6 okt. 1868.

Högtidstal: *Undersökning af ögonen på afstånd.*

[C. H. Säterberg valdes till ordf. för året 1868—1869. men afsade sig uppdraget.]

36. O. F. HALLIN 6 okt. 1868—5 okt. 1869.

Högtidstal: *Falu stad i medicinskt-topografiskt hänseende* (Nya Handl., Serien II, Del II, senare afdeln., sid. 213).

37. O. T. SANDAHL 5 okt. 1869—4 okt. 1870.

Högtidstal: *Öfversigt af de hos menniskan funna inelfsmaskarnas utveckling, förekomst och geografiska utbredning* (Nya Handl., Serien II, Del IV, sid. 1).

38. E. A. H. KEY 4 okt. 1870—3 okt. 1871.

Högtidstal: *Om de medicinska studierna och den medicinska och vetenskapliga verksamheten i vårt land* (Nya Handl., Serien II, Del IV, 2, sid. 27).

[A. Anderson valdes till ordf. för året 1871—1872, men mottog ej uppdraget; blef ordf. två år senare.]

39. C. J. LILLJEBJÖRN 3 okt. 1871—1 okt. 1872.

Högtidstal: *Om skyddsmedlen mot smittkoppor* (Nya Handl., Serien II, Del V, 1, sid. 1).

40. A. KJELLBERG 1 okt. 1872—7 okt. 1873.

Högtidstal: *Om dieten för späda barn* (Nya Handl., Serien II, Del V, 3, sid. 57).

41. A. ANDERSON 7 okt. 1873—6 okt. 1874.

Högtidstal: *Om qvinnosjukdomarnas frekvens och profylaxis* (Hygiea 1875, sid. 1).

[P. L. T. Thegerström (f. 1815, med. lic. 1847, död 1878) valdes till ordf. för året 1874—1875, men afsade sig uppdraget.]

42. E. M. EDHOLM 6 okt. 1874—5 okt. 1875.

Högtidstal: *Några drag ur militärmedicinens utvecklingshistoria, med särskildt afseende vid den militära helsovårdens framsteg i våra dagar till följd af de stora krigen* (Tidskrift i militär helsovård, 1876, sid. 1).

43. E. L. W. ÖDMANSSON 5 okt. 1875—10 okt. 1876.

Högtidstal: *Om Stockholms helsovård* (Hygiea 1876, sid. 549).

[H. W. Hülphers valdes till ordf. för arbetsåret 1876—1877, men mottog ej uppdraget.]

[C. P. Curman valdes därefter till ordf. för året 1876—1877, men afböjde likaledes uppdraget.]

44. C. M. GROTH 10 okt. 1876—2 okt. 1877.

Högtidstal: *Obstetriska iakttagelser* (Hygiea 1877, sid. 537).

[R. M. Bruzelius valdes till ordf. för året 1877—1878, men mottog ej uppdraget.]

45. N. W. NETZEL 2 okt. 1877—1 okt. 1878.

Högtidstal: *Om barnsängsfeberns natur samt de viktigaste åtgärderna till dess förebyggande* (Hygiea 1879, sid. 153).

[R. M. Bruzelius valdes till ordf. för året 1878—1879, men afböjde uppdraget, nu liksom föregående år.]

46. G. WESTFELT 1 okt. 1878—7 okt. 1879.

Högtidstal: *Om dryckenskapens tillstånd och fysiska följder i Sverige under åren 1861—1877 enligt statistikens vittnesbörd* (Nya Handl., Serien II, Del VII, 2, sid. 1).

K. F. LEVIN, född 1818, kir. mag. 1844, med. dr 1845. Praktiserande läkare i Stockholm. Död 1882.

F. A. LUNDBERG, född 1825, med. lic. 1849, kir. mag. 1852. Professor vid Veterinärinstitutet 1856, därjämte föreståndare för samma institut 1862. Död 1882.

O. F. HALLIN, född 1821, med. dr och kir. mag. 1848. Prov. läkare i Falun 1849, lasar. läkare i Falun 1852, medicinalråd 1873. Död 1888.

O. T. SANDAHL, född 1829, kir. mag. 1854, med. dr 1863. Adjunkt i med. naturalhistoria och materia medica vid Karolinska institutet 1863, e. o. prof. i materia medica vid samma institut 1873; var äfven lärare vid Farmaceutiska institutet. Död 1894.

Sandahl var en framstående farmakognostiker och en flitig författare inom farmaciens område.

C. J. LILLJEBJÖRN, född 1817, kir. mag. 1845, med. dr 1846. Bat:släkare 1851, reg:tsläkare 1871. Död 1887.

A. KJELLBERG, född 1828, kir. mag. 1857, med. dr 1862. Adjunkt i pediatrik vid Karolinska institutet 1861, e. o. prof. i samma ämne 1879 och prof. i pediatrik 1882. Död 1884.

En skicklig och omtyckt läkare, en god lärare och en flitig arbetare i S. L. S.

A. ANDERSON, född 1822, fil. dr 1844, kir. mag. 1857, med. dr 1863. Adjunkt i obstetrik 1863, professor i obstetrik och gynekologi 1864, allt vid Karolinska institutet. Död 1892.

Anderson var en begåfvad man och en mycket framstående lärare. Utom åt sin medicinska verksamhet ägnade han sig med framgång åt skaldkonstens utöfning. Han hade en verklig poetisk begåfning och erhöll 1875 en plats i Svenska Akademien. Af de Sällskapetets ledamöter, hvilka vid för Sällskapet högtidliga tillfällen strängt sina lyror, är Anderson den mest framstående.

E. M. EDHOLM, född 1831, med. dr 1859, kir. mag. 1860. Förste bat:släkare 1864, lifmedikus 1866, medicinalråd och öfverfältläkare 1874; fick vid afskedstagandet 1896 generaldirektörs titel.

E. L. W. ÖDMANSSON, född 1831, fil. dr 1853, kir. mag. 1861, med. dr 1862. Blef vid Karolinska institutet 1863 docent i patologisk anatomi, 1864 adjunkt i patol. anatomi, 1869 e. o. prof. i syfilidologi; erhöill afsked från sistnämnda befattning 1896.

C. M. GROTH, född 1831, med. dr 1858, kir. mag. 1859. Var 1880 - 1896 professor och lärare vid barnmorskeundervisningsanstalten i Stockholm. Död 1908.

N. W. NETZEL, född 1834, med. dr 1865. Blef vid Karolinska institutet 1865 adjunkt i obstetrik och gynekologi, 1879 e. o. prof. och 1887 prof. i samma ämnen. Erhöll afsked från professuren 1899.

G. WESTFELT, född 1828, med. lic. 1862, med. dr honor. 1893. Lifmedikus 1867. Död 1899.

Sekreterare¹⁾.

10. G. W. J. von DÜBEN 6 april 1858—2 okt. 1860.
11. C. G. GRÄHS 2 okt. 1860—10 maj 1864.
12. E. M. EDHOLM 31 maj 1864—7 okt. 1873.
13. P. J. WISING 7 okt. 1873—6 okt. 1874.
14. C. WALLIS 6 okt. 1874—5 okt. 1880.

¹⁾ Forts. från sid. 115, 154, 179 och 259.

P. J. WISING, född 1842, med. dr 1871. Blef docent i medicin 1871, e. o. prof. i medicin 1879, professor i nervsjukdomar 1887, allt vid Karolinska institutet. Erhöll afsked från professuren 1890.

C. WALLIS, född 1845, med. dr 1874. Blef vid Karolinska institutet 1874 docent i patologisk anatomi och 1884 e. o. prof. i samma ämne.

Bibliotekarier ¹⁾.

20. C. G. GRÄHS 18 okt. 1853—2 okt. 1860.

21. A. KJELLBERG 2 okt. 1860—7 okt. 1862.

22. J. O. BENSOW 7 okt. 1862—6 maj 1891 (†).

J. O. BENSOW, född 1825, med. lic. 1853, kir. mag. 1854. Blef 1857 fattigläkare (distriktsläkare) i Stockholm. Död 1891.

Skattmästare ²⁾.

1. C. SPRINCHORN 7 okt. 1845—10 jan. 1865 (†).

2. J. I. ASKLÖF 24 jan. 1865—13 mars 1888.

J. I. ASKLÖF, född 1814, aflade apotekarexamen 1842. Ägde 1860—1862 hälften af apoteket Svanen i Stockholm. Aflad 1889.

Sammankomster och samkväm.

Sammankomsterna höllos regelbundet samma veckodagar och timmar som förut; den 1 maj åren 1860, 1866 och 1877 voro de inställda; den 6 juli 1866 hölls en extra sammankomst på grund af koleran.

På förslag af Key fattade Sällskapet den 31 okt. 1865 följande beslut: »Föredrag anmälas hos sekreteraren, som vid hvarje sammankomst uppläser lista öfver föredragen för nästa sammankomst, hvar och en obetaget att i densamma hålla föredrag i andra ämnen; och bör denna lista å tabula i Sällskapets lokal anslås.» Sällskapet kände sig osäkert, huruvida det skulle kunna utan vidare fatta ett dylikt beslut, och beslutet föregicks af en votering för att utröna om förslaget skulle behandlas enligt stadgarnas § 45 som en stadgeändringsfråga, eller om man skulle kunna besluta en sådan sak vid sidan om stadgarna. Huru vida eller huru länge ifrågavarande beslut blifvit iakttaget, är icke känt.

Diskussionerna voro under denna tid ofta lifliga, ibland skarpa, hvilket ger sekreteraren anledning att den 26 april 1870 förklara, att det snart blir nödvändigt att ha en stenograf närvarande vid Sällskapets sammankomster; Malmsten säger den 24 maj samma

¹⁾ Forts. från sid. 115, 154, 179 och 259.

²⁾ Forts. från sid. 260.

år, att han skall väcka förslag angående anställandet af en stenograf, men frågan kom dock att tills vidare bli hvilande.

På förslag af Santesson beslöt Sällskapet den 18 januari 1870, att en kortfattad redogörelse för Sällskapets sammankomster, uppsatt af sekreteraren, skulle införas i de dagliga tidningarna. Den 8 mars samma år framfördes en protest häremot af Rossander, Bruzelius, Malmsten och Key, hvilket föranledde Sällskapet att den 22 mars besluta att med maj månads utgång 1870 upphöra att lämna tidningarna dylika meddelanden.

Då den af Sällskapet förhyrda lokalen i huset Malmskillnadsgatan 1 var synnerligen rymlig, beslöt Sällskapet den 17 dec. 1872, på förslag af Malmsten, att medicine kandidater skulle äga att utan vidare anmälan vara närvarande vid Sällskapets sammankomster.

Sällskapets sammankomster vid början af 1860—talet äro föremål för en sympatisk skildring af L. Schlager, docent, sedan professor i psykiatri i Wien (Med. Jahrb., Zeitschrift der k. k. Gesellschaft der Aerzte in Wien, 1863).

Sällskapets offentliga årssammankomster eller, som de efter 1874 kallades, *årshögtider* firades på förut öfligt vis. De voro fortfarande offentliga så till vida, att inträdeskort trycktes och utdelades. Jag har i arkivet funnit ett papper, upptagande en förteckning på de personer, till hvilka sådana kort utlämnades 1870; denna förteckning upptager de 10 statsråden, expeditionschefen i Ecklesiastikdepartementet, generaldirektören i Sundhetskollegium, Sällskapets hedersledamöter, riksmarskalken, öfverståthållaren, underståthållaren, öfverkommendanten, riksdagens revisorer; till hvarje ledamot i Nämnden lämnades 10 kort; tillsammans utdelades 140 kort.

Årshögtiderna höllos i allmänhet kl. 1 e. m., ibland kl. 6 e. m. Under åren 1859—1862 höllos de på Hotell Phoenix (Drottninggatan 71 C.), åren 1863—1871 samt 1874—1875 i Sundhetskollégii sessionssal (Svartmangatan 9), åren 1872, 1873 och 1876 i Militärsällskapets lokal (Malmskillnadsgatan 1), åren 1877 och 1878 i Hotell Rydberg, år 1879 i Sällskapets eget ombyggda hus.

År 1867 var årshögtiden framflyttad till den 15 okt., emedan ordföranden, Grähs, förut vistats i Paris i offentligt uppdrag. Årshögtiden 1876 blef uppskjuten till den 10 okt., emedan ordföranden, Ödmansson, förut deltagit i en hygienisk kongress i Bruxelles.

I sammanhang med årshögtiderna följde ett festligt *samkväm*, middag eller supé; till dessa samkväm voro regelbundet inbjudna ecklesiastikministern, expeditionschefen i ecklesiastikdeparte-

mentet, generaldirektören i Sundhetskollegium och Sällskapets hedersledamöter.

Under de år, 1867—1877, då S. L. S. sammanträdde i Militär-sällskapets lokal, disponerade man öfver dess klubbrum, och samkväm med mat och dryck anordnades efter de vanliga sammankomsternas slut.

Hyllningsgärder.

Hvilken utomordentligt stor betydelse *Anders Retzius* haft för Svenska Läkaresällskapet, ser man bäst af den *hyllning*, som Sällskapet efter hans död ägnade *hans minne*.

A. Retzius afled efter en kort sjukdom den 18 april 1860, och den 20 april kallades Sällskapet till extra sammankomst för att mottaga meddelandet om dödsfallet. Sällskapet beslöt att deltaga i processionen vid begrafningen, att till månadens slut bära sorg, att aflåta en kondoleansskrifvelse till enkefru Retzius och att uppdraga åt en af sina ledamöter — Santesson blef den som fick uppdraget — att vid Retzius' begrafning uttala Sällskapets saknad och tacksamhet; tvenne andra vid sammankomsten väckta förslag, angående uppresandet af en minnesvård öfver den aflidne och angående anställandet af en sorgfest till hans minne, uppskötos tills vidare.

Vid begrafningen den 27 april hölls i Sällskapets namn ett tal af Santesson (infördt i *Hygiea* 1861, sid. 30); en minnessång var författad af Säterberg (*Hygiea* 1861, sid. 34).

Den 25 febr. 1862 föreslog Hök, att Sällskapet skulle vidtaga åtgärder för instiftande af ett äreminne öfver Anders Retzius och att en kommitté skulle utses för att förbereda ärendet. En af Sällskapet för ändamålet tillsatt kommitté föreslog den 11 mars, att *en stipendiefond* skulle bildas, från hvilken af Karolinska institutets lärarekollegium stipendier skulle utdelas åt studerande vid Institutet för utmärkta studier i anatomi och fysiologi, äfvensom att Sällskapet skulle utfärda en inbjudning till Sveriges läkarekår att genom subskription bilda en dylik stipendiefond; Sällskapet antog omedelbart kommitténs förslag och godkände en af densamma uppsatt subskriptionsinbjudan (*Förhandl.* 1861—1862, sid. 140).

Vid följande sammankomst den 18 mars förklarade Huss, som ej varit närvarande den 11 mars, såsom sin mening, att den föreslagna stipendiefonden vore en alltför ringa heder åt Anders Retzius' minne; enligt hans åsikt borde en marmorbyst af Retzius uppställas

i Karolinska institutets stora lärosal bredvid den marmorbyst af Berzelius, som där förvarades. Den 1 april anmäldes att »en person som står läkarekåren nära, men vill vara okänd» önskade i sammanhang med den beslutade subskriptionen lämna en penningesumma så stor att för densamma kunde bekostas en byst af Retzius, afsedd att uppställas i någon af Institutets lärosalar¹⁾).

Subskriptionsinbjudningen omfattades med ifver af Sveriges läkare, hvilka nu sågo ett tillfälle att afbörda sig en del af den stora tacksamhetsskuld, hvari den svenska medicinen och den svenska läkareutbildningen stodo till den store aflidne. Till stipendiefonden insamlades en summa af 19,862 kronor, hvilka öfversändes till Karolinska institutets lärarekollegium; i skrifvelse af den 6 dec. 1864 (Förhandl. Okt. 1863—Dec. 1864, sid. 387) öfverlämnade Sällskapet till nämnda lärarekollegium den framtida vården af och dispositionen öfver stipendiemedlen. Det af Karolinska institutets lärarekollegium fastställda reglementet för Anders Retzius' stipendiefond finnes infördt i Sällskapets Förhandl. 1866, sid. 15; ett tillägg till samma reglemente är aftryckt i Förhandl. 1871, sid. 255.

Såsom nämnadt hade det från början varit meningen att *Anders Retzius' byst* skulle uppsättas i någon af Institutets lärosalar, men detta blef ändradt, så att den i stället fick sin plats på Karolinska institutets gårdsplan. Bysten modellerades af J. P. Molin och blef gjuten i Berlin af Geiss; den uppställdes på en granitpelare, i hvilken är inhugget namnet Anders Retzius.

Bysten aftäcktes den 13 juli 1863 under det pågående skandinaviska naturforskaremötet. Läkaresällskapet hade utbedt sig nåden af konungens och prins Oscars närvaro, hvarförutom inbjudning att närvara vid aftäckningen hade utfärdats till deltagarna i naturforskaremötet, rikets ständer, statsrådets ledamöter, öfverståthållaren, Sällskapets hedersledamöter m. fl. Aftäckningen ägde rum kl. 9 f. m. och inleddes med ett musiknummer. Sällskapets ordförande, F. A. Lundberg höll ett tal (Hygiea 1863, sid. 370), vid hvars slut täckelset föll. Därefter afsjüngos af en dubbelkvartett två verser af en af Säterberg författad sång; följde så uppläsandet af ett minneskväde öfver A. Retzius, författadt af A. Anderson; därefter sjöngs fortsättningen af Säterbergs verser, och ett musiknummer afslutade högtidligheten. (Säterbergs och Andersons verser äro tryckta i Hygiea, 1863, sid. 373).

Hyllningen åt A. Retzius' minne var ett otvunget uttryck af den djupa vördnad och den varma tacksamhet, som Sällskapet

¹⁾ Den okände gifvaren var Sällskapets ledamot F. C. T. Hök.

hyste för den man, som varit Sällskapets vetenskapliga ledare under flera årtionden, och som inlagt en utomordentlig förtjänst om Sällskapets utveckling till ett verkligt vetenskapligt samfund. Huru pass nära Svenska Läkarsällskapet och Karolinska institutet alltjämt voro sammanknutna vid hvarandra, framgår af den omständigheten, att Sällskapet samlade pengar till en stipendiefond för Institutet, och att Sällskapet uppreste en byst på Institutets mark.

Kort efter A. Retzius afled Israel Hwasser den 11 maj 1860.

ISRAEL HWASSER föddes 1790, blef med. dr 1813, kir. mag. 1815. Han blef 1817 prof. i praktisk medicin vid Åbo universitet, hvilket 1827 flyttades till Helsingfors; han återvände 1830 till fosterlandet, där han utnämndes till professor i teoretisk och praktisk medicin i Uppsala. Tog afsked från denna professur 1855, afled 1860.

Hwasser var en begåfvad, t. o. m. en snillrik man. Han var filosof och estetiker; för de moderna naturvetenskapliga och medicinska forskningarna var han alldeles främmande, förstod dem kanske icke ens. Hans strid med Berzelius och med Karolinska institutet är omnämnd i det föregående, sid. 49. Hwasser hade väl egentligen kommit på orätt plats i lifvet, men icke desto mindre är hans lifsgärning af stor betydelse för den svenska medicinen. Hwasser, som var genomträngd af öfvertygelsen om medicinens stora betydelse för kulturen och mänskligheten, utförde det storverket

66. Byst af Anders Retzius, uppsatt å Karolinska institutets gårdsplan.

att i vårt land höja medicinen till jämbördighet med öfriga universitetsvetenskaper; till följd af omständigheter, som äro berörda i inledningskapitlet till detta arbete, var medicinen såsom vetenskap och konst skäligen efterblifven.

Hwassers ädla personlighet och hans geniala framställningskonst gjorde honom i allra högsta grad uppburen och älskad af sina lärjungar.

För Svenska Läkaresällskapet var Hwasser ganska främmande, och hans namn nämnes ytterst sällan i våra förhandlingar. Den 6 september 1825 invaldes han till utländsk ledamot, den 13 september samma år var han närvarande vid Sällskapets sammankomst. Den 11 maj 1830 öfverlämnades från Hagströmers stärbhus till Sällskapet några anteckningar, hvilka utgjorde en vederläggning af en oriktig uppgift, som förekom i den bok, som Hwasser 1829 utgifvit anonymt under titeln »Om Carolinska Institutet af E. R. U. F.» Den 14 april 1846 refererade Gellerstedt i Sällskapet Hwassers afhandling om Sydenham.

Sällskapet beslöt vid underrättelsen om *Hwassers* död att ägna en *hyllning åt hans minne* för att visa sin sympati för allt hvad han uträttat i den fosterländska bildningens tjänst och särskildt för allt hvad han verkat såsom en ädel lärare och förebild för många generationer af svenska läkare. Sällskapet beslöt att genom en deputation låta representera sig vid begrafningen i Uppsala den 17 maj; vid grafven höll Sällskapets ordförande B. F. Levin ett tal (tryckt i *Hygiea* 1861, sid. 36).

År 1860 gjorde döden en rik skörd bland den svenska läkarekårens stormän. Efter A. Retzius och Hwasser kom turen till *Ekströmer*, som den 13 aug. mejades af dödens lie. Sällskapet, som med anledning häraf kallades till en extra sammankomst den 17 aug., beslöt att anlägga 8 dagars sorg och att beledsaga den afidnes stoft till grafven.

Men Sällskapet hyllade icke blott de döde, utan äfven de lefvande.

Den 16 juni 1867 öfverlämnades till *Ekelund* på femtioårsdagen af hans doktorspromotion vid en festlig middag å Djurgården en *lyckönskingsadress* från Sällskapet (Förh. 1867, sid. 127).

Den 12 sept. 1871 uppvaktade Sällskapet genom en deputation *Malmsten* på hans 60-års dag. Den 1 okt. 1873 deltog Sällskapet i en hyllningsfest som ägde rum för Malmsten med anledning af hans trettioåriga verksamhet som lärare vid Karolinska institutet (festen är beskrifven i ett tryckt »Minnesblad från den 1 oktober 1873»). Den 17 okt. 1876 beslöt Sällskapet att genom

sin Nämnd uppvakta Malmsten med anledning af hans afskedstagande från professuren vid Karolinska institutet (Förh. 1876, sid. 220, 221).

Vid Sällskapets sammankomst den 22 dec. 1874 framförde ordföranden, Edholm, till *Santesson* Sällskapets lyckönskningar med anledning däraf att han i 25 år varit professor vid Karolinska institutet.

Den 14 aug. 1874 firade Sällskapet med en middag å Hasselbacken sin världsberömda utländska ledamot *prof. R. Virchow*, som vistades i Stockholm såsom deltagare i en kongress; vid detta tillfälle framförde dåvarande ordföranden A. Anderson i ett högstämmt anförande (Hygiea 1874, sid. 457) uttrycken af Sällskapets vördnad och beundran för hedersgästen.

Sällskapet deltog i den insamling, som på föranstaltande af Vetenskapsakademien gjordes till förmån för en minnesstod åt *Carl von Linné*, och samlade för sin del en summa af 12,645 kr. 10 öre.

Sällskapets ekonomi.

Sällskapets *inkomster* utgjordes egentligen af statsanslaget och af årsafgifterna.

Statsanslaget höjdes, såsom nämndt, år 1866 från 2,250 till 3,000 kronor.

Årsafgifterna höjdes 1874 så, att antagen Stockholmsledamot betalade i inträdesavgift 15 kronor och i årsavgift 10 kronor, antagen landsortsledamot i inträdesavgift 10 kronor och i årsavgift 5 kronor; antagen landsortsledamot, som på en gång till Sällskapets kassa inbetalade 50 kronor, var från vidare avgift befriad¹⁾; invald ledamot var fri från afgifter.

Sällskapet mottog under denna tid endast en *gåfva* till sin egen kassa, nämligen 500 kr. som 1859 skänktes af Sällskapets ledamot *V. Cassel* (f. 1812, med. dr 1841, bruksägare, död 1873).

Utgifterna bestodo till största delen i inköp för biblioteket och i kostnader för utgifvandet af Sällskapets skrifter, som fortfarande gingo med förlust.

¹⁾ Redan år 1872 hade tre landsortsledamöter framställt en önskan att få på en gång inbetala 50 kronor och att sedan få vara fria från vidare afgifter. Kommittén, som under dessa tider mycket själfständigt skötte Sällskapets ekonomi, gaf härtill sitt bifall.

Vaktnästarens lön ökades 1862 till 300 kronor, hvarjämte han 1870 fick fri bostad i Sällskapetets hus (i en del af bottenvåningen); 1872 höjdes lönen till 400 kronor, 1874 till 600 kronor.

Sekreteraren fick 1864 fri vedbrand till sin bostad i Sällskapetets hus. Sekreteraren, som från 1813 haft 45 kronors årligt anslag till skrifmaterialier, hvilken summa år 1827 hade höjts till 50 kronor, fick därutöfver från år 1863 en summa af 250 kronor årligen till biträde för affattande af uppgifterna angående constitutio epidemica.

Åt skattmästaren anslogs 1864 en summa af 50 kronor årligen till skrifbiträde; 1874 erhöll han ett årligt arvode af 400 kronor.

De årliga *budgetförslagen*, som sedan 1844 föredragits inför Kommittén (se sid. 267), underställdes alltifrån 1874 Sällskapetets godkännande (enligt § 47 af 1874 års stadgar).

Husets bokföringsvärde var under detta tidsskede oförändradt. 30,000 kronor. Sällskapet hade flera gånger köpeanbud på huset. år 1869 bjöds 40,000 kronor, år 1874 45,000 kronor och år 1876 55,000 för detsamma, men intet af dessa anbud blef antaget.

Brandförsäkringsvärdet för biblioteket höjdes 1871 till 20,000 kronor, 1879 till 30,000 kronor.

Sällskapet lyckades, tack vare en väl skött ekonomi, öka sitt kapital, så att detsamma vid slutet af denna period kunde beräknas till 77,346 kronor.

Bibliotek och öfriga samlingar.

Sällskapetets bokinköp koncentrerades allt mera på tidskrifter och på svensk medicinsk litteratur. Sällskapet höll 1863 ett antal af 38 tidskrifter, år 1870 50 sådana. Gåfvor till biblioteket inflöto fortfarande rikligt; från Oscar I:s stärbhus lämnades ett antal böcker. Carl XV skänkte äfven flera gånger böcker till biblioteket, likaså ett större antal in- och utländska läkare och andra.

Medicinska fakulteten i Uppsala, som 1837 (se sid. 268) hade lofvat Sällskapet att tillställa detsamma ett exemplar af hvarje i Uppsala utkommen disputation och akademisk afhandling af medicinskt innehåll, hade tydligen glömt bort detta löfte. Sällskapet beslöt nämligen ånyo den 5 mars 1861 att anhålla hos medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund, det Sällskapet skulle erhålla ett exemplar af hvarje utkommande akademisk disputation eller program af medicinskt innehåll. Uppsalafakulteten svarade denna gång, att Sällskapet ej skulle få några disputationer; men möjligen

program; Lundafakulteten svarade icke alls, lika litet som den hade svarat 1837.

Ett ganska betydligt antal *böcker öfverlämnades* under denna tid såsom deposition till *Karolinska institutet*.

Det var trångt i Sällskapets hus, äfven för biblioteket. Endast denna omständighet kan förklara ett beslut som Sällskapet fattade 1867 angående utgallring af en del böcker ur biblioteket för beredande af nödigt utrymme. Detta beslut föranledde, att en del af Sällskapets förlagstryck, äldre Handlingar och Årsberättelser såldes såsom makulatur; det var nog ej en obetydlig bokmassa, ty försäljningssumman uppgick till 340 kronor. Enligt meddelande till Kommitténs protokoll den 2 juni 1868 reserverades 10 exemplar af hvarje band Handlingar och Årsberättelser; detta har tydligen varit för litet, ty af en del af de äldre Årsberättelserna finnes nu i Sällskapets ägo endast ett enda biblioteksexemplar.

1862 erhöll Sällskapet såsom gåfva från Trafvenfelts måg och dotter, kommandören och fru Egerström, *ett oljefärgsporträtt af Trafvenfelt*, utfördt af F. Westin 1811.

1864 beslöt Sällskapet anlägga en *samling af fotografiporträtt* af sina in- och utländska ledamöter. Ett upprop härom utfärdades, och ett stort antal porträtt inkommo; tyvärr har samlingen sedan ej blifvit fortsatt.

P. W. Bergsten (f. 1828, med. lic. 1858, kir. mag. 1859, med. dr 1877, läkare i Norrköping, död 1905) öfverlämnade 1869 sasom gåfva till Sällskapet en *gipsbyst af Magnus Huss*, modellerad af F. Kjellberg.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Den vetenskapliga lifaktighet, som utmärkt det förra tidskedet af Sällskapets verksamhet, gör sig fortfarande gällande, ehuru, såsom det ligger i sakens natur, de som förut fört Sällskapets runor med den äran allt emellanåt förstärkas af och till slut helt och hållet aflösas af nya män.

Konsultationer i den mening, som förut så ofta förekommit alltifrån Sällskapets äldsta tider, upphöra nu. Sista gången jag sett en sådan omnämnas i protokollen är den 12 okt. 1869, då Santesson meddelar ett fall, hvaröfver han vill inhämta kollegernas tankar, ett fall som synes vara en hysterisk kontraktur.

Anders Retzius fortsatte så länge han lefde att hålla föredrag inom *anatomiens* område, så t. ex. demonstrerade han 1859 under

mikroskopet de glatta musklerna i huden. Efter hans död blefvo anatomiska föredrag mera sällsynta.

1870 redogjorde Key och Gustaf Retzius för sina undersökningar om lymfbanorna i hjärn- och ryggmärgshinnorna; 1876 redogjorde Key för sitt och G. Retzius' gemensamma arbete om saftbanorna i bindväfen.

M. G. RETZIUS, son af Anders Retzius, f. 1842, med. dr 1871. Blef docent i anatomi vid Karolinska institutet 1871; utnämndes 1877 till inne-

hafvare af en för honom personligen upprättad e. o. professur i histologi vid samma institut; var 1889—1890 professor i anatomi vid Karolinska institutet. Har utöfvat en storartad skriftställareverksamhet, särskildt inom de anatomiska vetenskapernas område.

Vid Sällskapets sammankomster hade hittills (med undantag af referat) några *fysiologiska* föredrag icke förekommit, förrän O. C. Lovén under denna tid började hålla sådana. Så t. ex. höll han 1871 föredrag om respirationsundersökningar, 1878 om kvicksilfverelektrometern och kvicksilfvertelefonen.

O. C. LOVÉN, född 1835, kir. mag. 1861, med. dr 1863. Blef 1863 adjunkt i anatomi och fysiologi vid Karolinska institutet och 1874 professor i fysiologi dårsammastädes. Begärde och erhöll 1886 afsked från professuren och utnämndes samma år till sekreterare i Landtbruksakademien. Afled 1904.

67. *Christian Lovén*

Lovén var en man med stor vetenskaplig begåfning, som på ett synnerligen fränstående sätt skött de sysslor han innehåft. Han led under en stor del af sitt lif af sjuklighet, men under sin krafts dagar tog han en liflig del i Sällskapets arbeten.

Inom *den medicinska kemiens och farmakologiens* områden äro de flitigaste arbetarna dels Hamberg, dels ock O. T. Sandahl.

Sandahl höll under årens lopp ett stort antal föredrag, företrädesvis af farmakognostiskt och toxikologiskt innehåll.

Den 8 januari 1861 föredrogs en skrifvelse från Sundhetskollegium angående en från kommittén för skandinaviska natur-

forskaremötet i Köpenhamn 1860 till svenska regeringen gjord framställning i fråga om tillvägabringande af en fullständig *öfverensstämmelse mellan farmakopéerna i de tre skandinaviska rikena*, i hvilken skrifvelse Sundhetskolegium anhöll, att Sällskapet ville delgifva kollegium sina åsikter rörande denna sak. Sällskapet nedsatte en kommitté för att yttra sig öfver detta ärende. Kommitténs betänkande, i hvilket olika åsikter voro uttalade, inkom den 5 februari. Den 12 februari 1861 beslöt Sällskapet att i sitt svar till Sundhetskolegium dels uttala sig för ändamålsenligheten och fördelarna af öfverensstämmelse i alla väsentliga delar mellan de tre nordiska rikenas särskilda farmakopéer, dels ock uttrycka den önskan att *den franska gramvikten* måtte införas såsom en för de tre rikena gemensam medicinalvikt.

Den 25 nov. 1862 upplästes en skrifvelse, inkommen från Sällskapets ledamot, prof. Berlin i Lund, hvori han dels påpekade att nästan alla svenska läkare äro missnöjda med den förordning af år 1855, som stadgar att den gamla medicinalvikten skall utbytas mot den nya svenska vikten som uttryckes i skålpund, ort, korn o. s. v., och dels föreslog att Sällskapet skulle vidtaga åtgärder för att få *den franska gramvikten* införd i stället för den

68. *Martin Th. Lundberg*

1855 påbudna vikten. Sällskapet instämde utan meningsskiljaktighet i Berlins åsikter om önskvärdheten af gramviktens införande och beslöt samma dag att dels utsända en rundskrifvelse till Sveriges läkare för att inhämta deras tanke i frågan, dels ingå till Kungl. Maj:t med en ansökan, att Kungl. Maj:t, som förut bestämt att den nya svenska decimalvikten skulle i all medikamentshandel brukas efter utgången af år 1862, täcktes bevilja uppskof på ett år med tillämpningen af ifrågavarande bestämmelse. Sällskapets till Kungl. Maj:t inlämnade ansökan blef af Sundhetskolegium afstyrkt och af Kungl. Maj:t den 30 dec. 1862 afslagen.

Den beslutade rundskrifvelsen till Sveriges läkare utfärdades den 2 dec. 1862; den 3 febr. 1863 voro 229 svar inkomna, hvaraf 226 uttalade sig för gramviktens införande och endast 3 emot gramvikten (Förhandl. 1862—1863, sid 75). Sällskapet beslöt den 12 febr. 1863 att ingå till Kungl. Maj:t med en ansökan om antagande af gramvikten såsom medicinalvikt; men sedan upplyst blifvit, att fråga vore å bane att få gramvikten införd i Sverige såsom handelsvikt, så beslöt Sällskapet den 5 maj 1863 att låta ärendet hvila tills vidare.

På uppdrag af Sundhetskollegium utarbetade Berlin år 1864 ett förslag angående förändringar i den gällande *farmakopén*, hvilket förslag upptog dels förteckning på läkemedel, som borde utgå ur farmakopén, dels förteckning på sådana medel, som borde i en ny upplaga införas. Sundhetskollegium öfverlämnade den 21 juli 1864 detta förslag till Sällskapet och anmodade tillika Sällskapet att vidtaga åtgärder, för att rikets läkare och apotekare skulle få tillfälle att yttra sig om förslaget. Sällskapet, som 1839 (se sid. 272) utsändt en rundskrifvelse till sina ledamöter i en liknande fråga, förklarade emellertid denna gång, att då endast en del af rikets läkare och apotekare tillhörde Sällskapet, det vore vida lämpligare, att Sundhetskollegium själf eller genom en farmakopékommitté inhämtade läkarnas och apotekarnas i riket åsikter i ämnet. Sällskapet tillsatte för sin del en kommitté, som utarbetade ett förslag angående de läkemedel, som borde upptagas i en ny farmakopé: detta förslag diskuterades och blef, enligt beslut af den 7 febr. 1865, öfverlämnadt till Sundhetskollegium. I den skrifvelse, hvari förslaget öfverlämnades, förnyade Sällskapet sin 1858 (se sid. 274) gjorda framställning, att farmakopéen skulle skrivas på svenska språket, hvarjämte Sällskapet föreslog gramviktens införande såsom medicinalvikt. En ny farmakopé utkom 1869, men fortfarande på latin; gramvikten var i densamma införd.

Inom *den patologiska anatomen* höllos ett mycket stort antal föredrag och demonstrationer. Det var framför allt Key, som framlade en utomordentligt rikhaltig obduktionskasuistik, upptagande ämnen från patologiens alla delar. I motsats mot hvad förhållandet i allmänhet varit förut, äro föredragen synnerligen detaljeradt återgifna i protokollen, äfven i de tryckta; och man kan säga, att en stor del af Keys patologiskt-anatomiska vetenskapliga produktion är nedlagd i dessa obduktionsberättelser i Läkarsällskapets Förhandlingar. Det är omöjligt att här omnämna ens det viktigaste af Keys kasuistik, det vore nästan att göra ett register till den

speciella patologiska anatomen. Emellertid hade Key några ämnen, som han med förkärlek behandlade. I främsta rummet är det svulstläran; ett betydande antal svulster, mest elakartade, förevisas från alla kroppens delar. Med nefriterna sysselsätter han sig ofta och meddelar sina åsikter angående desamma. Vidare förekomma tarmhinder af alla slag, akuta och kroniska. Ett ämne, till hvilket Key ofta återkommer, är aortaaneurysmen; en detalj, som här intresserar honom, är deras supponerade återverkan på vänstra hjärtkammaren, och han försummar aldrig att visa, det aneurysmen icke föranleda hjärthypertrofi. Ateromatosen i koronarartererna är också föremål för demonstrationer, isynnerhet längre fram under denna period. 1870 framlägger Key i Sällskapet sina åsikter om uppkomsten af det enkla magsåret. 1871 redogör han för sina undersökningar af hornhinneinflammationen.

Jämte Key är det de öfriga lärarna i patologisk anatomi vid Karolinska institutet, Ödmansson, C. A. Blix (f. 1837, med. dr 1868, docent i patologisk anatomi vid Karolinska institutet 1869, adjunkt i samma ämne 1870, e. o. prof. i samma ämne 1879, död 1885) och Wallis, som vid Sällskapets sammankomster hålla patologiskt-anatomiska föredrag.

Obduktionsberättelser öfver framstående personer meddelas emellanåt, särskildt märkas sådana öfver konungarna Oscar I och Carl XV.

Man fortfor att söka så vidt möjligt följa med de olika årens och årstidernas *constitutio epidemica*.

Sällskapet hade alltsedan 1850 (se sid. 279) från prästerskapet i Stockholm erhållit månatliga mortalitets- och nativitetssiffror. 1860 upphörde man att samla dessa siffror, emedan en kunglig förordning utkommit, som ordnat statistiken öfver dödsorsakerna i riket.

Uppgifterna om *constitutio epidemica* ändrades 1863 på förslag af Huss. Huss hade föreslagit, att Svenska Läkaresällskapet skulle följa ett exempel, som Göteborgs Läkaresällskap hade gifvit, då det alltsedan 1858 meddelat numerära uppgifter öfver de i Göteborg uppträdande sjukdomarna. Sällskapet beslöt den 30 juni 1863 fastställa ett »formulär för veckorapport från inom hufvudstaden praktiserande läkare öfver sjukdomsfall och dödsfall i akuta sjukdomar». Formuläret upptog 57 sjukdomar samt plats för icke förutsedda sjukdomar; särskilda kolumner funnos för olika kön samt för 4 olika åldersgrupper (se Förh. 1863, sid. 162). Blanketter trycktes och utdelades till Stockholms praktiserande läkare, och dessa anmodades att hvarje måndag insända uppgifterna till Säll-

skapets sekreterare, som skulle hopsummera rapporterna och föredraga desamma vid tisdagens sammankomst.

Meningen med den nya anordningen var att söka få till stånd en verklig sjuklighetsstatistik för hufvudstaden; förut hade man nöjt sig med att skaffa sig en ungefärlig bild af sjukdomstillståndet. Efter den nya ordningens antagande meddelades constitutio epidemica vid hvarje sammankomst på följande sätt: först afgafs ett allmänt omdöme om föregående veckas sjuklighet, därpå följde de särskilda sjuklighetssiffrorna ordnade i fyra afdelningar, sjukdomarna inom läkarnas enskilda praktik, i sjukvårdsanstalterna, bland de fattiga, i fängelserna. För utrymmes vinnande i de tryckta förhandlingarna sammanslogos alltifrån 1872 sjuklighetssiffrorna från de 4 afdelningarna i en enda tabell.

De på detta sätt meddelade siffrorna voro emellertid synnerligen opålitliga, då en del af läkarna insände sina rapporter mycket ojämt, och en del icke alls inlämnade sådana. För att i alla fall få en något så när tillförlitlig »sjuklighetsrubrik» för de olika veckorna beslöt Sällskapet 1874, på förslag af C. Kjerner (f. 1838, med. dr 1866, praktiserande läkare i Stockholm, död 1901) att bestämma sjuklighetsrubriken på ett särskildt sätt, nämligen sålunda att »medeltalet af sjukdomar, som hvarje läkare haft att behandla, beräknas, hvilket kan ske därigenom att summan af de å rapporterna upptagna sjukdomsfall divideras med rapportörernas antal och detta resultat därpå lägges till grund vid bestämningen af de rubriker, genom hvilka sjuklighetstillståndet angifves» (Förh. 1873, sid. 295).

Den 5 december 1876 antogs ett förenkladt formulär för afgifvande af rapporter, hvilket formulär endast upptog 19 sjukdomar (Förh. 1876, sid. 288, 310 och 311).

Nervsjukdomar äro nu ofta föremål för föredrag. Det är i synnerhet Malmsten, som är föredragshållaren. Oliktartade fall af hjärnsjukdomar meddelas emellanåt; så t. ex. talar Malmsten 1866 om ett fall af »hjärnblödning genom kongestion till hufvudet, ådragen genom förkylning.» Af intresse är att jämföra, huru Malmsten 1866 omtalar ett typiskt fall af hjärntumör, där diagnosen bestämts till »vitium organicum cerebri», under det att han 1869 i ett annat fall sätter diagnosen »hjärntumör» med sannolikt säte i lilla hjärnan.

Sjukdomsbilden afasi hade 1861 skildrats af Broca; 1868 meddelades fall af afasi i S. L. S. af Ödmansson och af Malmsten.

1865 meddelar Malmsten vid samma tillfälle två fall af förlamningar hos unga män, af hvilka det ena fallet tydligen var en polyneurit, det andra en poliomyelit. 1866 meddelar han ett fall af ryggmärgstumör. Malmsten, Bruzelius och Kjellberg beskrifva fall af progressiv muskelatrofi.

R. M. BRUZELIUS, född 1832, fil. dr 1853, med. dr 1864. Han blef vid Karolinska institutet 1863 docent, 1864 adjunkt och 1877 professor i medicin; erhöil afsked från professuren 1897. Död 1902.

Bruzelius var en man af stor begåfning, han var en särdeles framstående klinisk lärare, och han var under en lång följd af år obestridd Sveriges främste läkare inom in-värtes medicinens olika områden.

Huss omtalar 1860 fall af förlamning efter difteri såsom något alldeles nytt för vetenskapen, Malmsten meddelade 1873 2 fall af förlamning beroende på arsenikförgiftning.

Huss redogör 1860 för två fall af morbus Basedowii; sjukdomen uppgifves vara sällsynt och ej förut visad i Sällskapet.

Såsom karakteristisk för den dåtida svenska medicinens uppfattning om hysterien må anföras, att Bruzelius i ett diskussionsanförande 1876 talar om »simulerade eller s. k. hysteriska konvulsioner».

69. *Ragnar Bruzelius*

(Efter en litografi.)

Första gången *laryngoskopet* omnämnes vid Sällskapets sammankomster är den 21 febr. 1860, då A. Retzius uppläser ett bref från A. Anderson, som vistas i Wien och som omnämner, att han sett *laryngoskopet* användt på Oppolzers klinik. Samma år föreläsa Abelin och Kjellberg *laryngoskop*. Bruzelius är den första, som håller föredrag om *larynx-sjukdomar*, studerade med tillhjälp af *laryngoskopet*; så t. ex. 1867 om *larynxpolyper* och om *stämbandsförlamningar*.

Hjärt- och lungsjukdomar meddelas ofta. Malmsten föredrager ofta om aortaaneurysmer. Så tidigt som år 1871 (Förh. sid. 21) säger han, att han redan i flera år sett fall af aneurysmer såsom följd af syfilitisk dyskrasi, och han återkommer ofta till detta kapitel. Han synes otvifvelaktigt vara den första, som med bestämdhet framhållit aortaaneurysmens syfilitiska etiologi ¹⁾.

Fall af emboli i arteria pulmonalis omnämnas flera gånger.

Wising lämnade 1873 en framställning af torakocentes såsom behandlingsmetod för pleuritiska exsudat.

Sjukdomar i digestionsorganen äfvensom *njursjukdomar* af hvarje handa slag omnämnas såsom vanligt. Malmsten håller 1870 föredrag om magpumpens användning vid ventrikeldilatation, och Wising utvecklar samma år betydelsen af magpumpen såsom diagnostiskt och terapeutiskt medel.

Äfven under denna tid berättas (1864) en historia om en man, som tror sig ha sväljt en lefvande orm.

Malmsten beskriver 1859 ett fall af pyletrombos, som synes vara det första inom Sällskapet omtalade af denna sjukdom.

T. W. Darin (f. 1812, med. dr 1841, docent i prakt. medicin i Lund 1842, prov.-läkare i Oskarshamn 1845—1877, död 1897), meddelade 1862 det första i Sverige iakttagna fall af *morbus Addisonii*. 1879 omtalade Bruzelius ett fall af *hemoglobinuri*, det första kända i Sverige.

F. W. Warfvinge framlade 1877 det första i Sverige offentliggjorda fall af *perniciös progressiv anemi*.

F. W. WARFVINGE, f. 1834, med. lic. 1864, med. dr 1877. Läkare vid Diakonissanstaltens sjukhus 1870—1876, öfverläkare å sjukhuset vid Vollmar-Yxkullsgatan 1876—1878, öfverläkare vid Sabbatsbergs sjukhus' medicinska afdelning och direktör vid nämnda sjukhus 1879—1904. Död 1908.

Warfvinge var en framstående sjukhusadministratör och en skicklig läkare. Han offentliggjorde ett betydligt antal vetenskapliga skrifter, och han var en särskildt flitig arbetare inom Sällskapet.

1865 meddelade Lovén och Key ett fall af *trichinosis*, det första fall i Stockholm, där man vid en obduktion funnit trikiner. 1876 omnämnde Warfvinge och Bruzelius fall af *trichinosis*, i hvilka de ställt diagnosen under lifvet.

Olika slag af *förgiftningar* meddelas ofta. Sandahl meddelar 1865 ett fall af nitroglycerinförgiftning, som är af intresse, därför

¹⁾ P. H. Malmstens son, K. Malmsten har fullföljt faderns arbete och i en mycket bekant afhandling »Studier öfver aortaaneurysmens etiologi», Stockholm 1888, framlagt ett större material, som bevisar syfilis' etiologiska betydelse för aortaaneurysmen.

att fallet gällde den sedan så namnkunniga uppfinnaren och mecenaten Alfred Nobel, hvilken insjuknade, sedan han under 2 timmar varit sysselsatt med att mäta vinklar hos nitroglycerinkristaller.

Fall af lysgasförgiftning, beroende på att gas inträngt i boningshus från söndersprungna gasrör i gatan, meddelas första gången 1866 af C. H. Stoltz (f. 1835, med. lic. 1863, prakt. läkare i Stockholm, död 1881). Fall af arsenikförgiftning beroende på arsenikhaltiga tapeter o. d. omnämnas ofta under 1860- och 1870-talen; 1873 redogör Hamberg för sina undersökningar af luft i rum med dylika tapeter.

1863 omtalas för första gången i Sällskapet ett fall af *röda hund* (rash, rubeola), meddeladt af Malmsten. Dylika fall omnämnas sedan af Lemchen, Tholander m. fl. Fall af *febris recurrens*, hvilka endast i de sällsyntaste fall iakttagits i Sverige omnämnas af Hallin 1866 från Haparanda; J. F. Svedberg (f. 1828, kir. mag. och med. dr 1857, prov.-läkare i Stockholm 1883—1891, död 1908), meddelar 1868 två fall af *febris recurrens* i Stockholm.

Fläcktyfus och *tyfoidfeber* gingo fortfarande emellanåt epidemiskt i Stockholm. Den 3 maj 1870 beslöt Sällskapet aflåta en *skrifvelse till Öfverståthållareämbetet*, hvari påpekades nödvändigheten af att anordna ett *sjukhus, afsedt uteslutande för patienter med fläcktyfus*; den 17 maj anmälades, att ett dylikt provisoriskt sjukhus blifvit inrättadt i huset Hornsgatan 74.

Under diskussionerna på 1870-talet framhållas ofta svårigheterna att skilja mellan de två sjukdomarna fläcktyfus och tyfoidfeber. Malmsten anmärker 1871, att den förra är betydligt mera kontagiös än den senare. Huss var 1873 fortfarande af den åsikten, som han förfäktat i sitt 1855 utgifna stora arbete om tyfus och

70.

J. W. Warburg

tyfoidfebern, att fläcktyfus och tyfoidfeber icke äro att betrakta såsom olika sjukdomar, utan såsom olika former af samma patologiska process; enligt Huss' åsikt var smitta den vanliga orsaken till sjukdomen, men den kunde äfven i undantagsfall uppträda autoktont. I samma diskussion 1873 (Förh. sid. 334) omtala Malmsten och Huss det för oss egendomligt klingande faktum, att man på Serafimerlasarettet ej plägade lägga tyfus- och tyfoidpatienter i särskilda rum, utan sprida ut dem på de olika rummen. Huss säger härom: »På Serafimerlasarettet hade 1842, då han ännu sökte isolera dessa patienter från de öfriga genom att lägga alla . . . tillsamman i särskilda rum, smittämnet så koncentrerats, att bland de tjänstgörande läkarna de flesta insjuknade, dels i tyfus, dels i tyfoidfeber, och fyra afled under vintern. Sedan dess hade han alltid lagt tyfus- och tyfoidfeberpatienterna spridda bland de öfriga och mera sällan haft något sådant sjukdomsfall bland de tjänstgörande.»

Den 10 mars 1874 beslöt Sällskapet att i de allmänna tidningarna låta införa en *underrättelse till allmänheten angående smittkoppor och fläckfeber* (Förh. 1874, sid. 62). Denna underrättelse blef sedan af Sundhetsnämnden särskildt tryckt och utdelad bland allmänheten.

Från en diskussion 1878 må följande anföras i frågan angående uppfattningen af förhållandet mellan fläcktyfus och tyfoidfeber. Malmsten säger vid detta tillfälle, att det är längesedan afgjort, att tyfus och tyfoidfeber äro särskilda sjukdomar. Äfven Huss har något litet ändrat ståndpunkt, ehuru han i hufvudsak står fast vid sina förra åsikter; han säger nämligen, att det finnes mellanfall, och att båda sjukdomarna tillhöra samma sjukdoms-genus, men ej samma sjukdomsspecies. Den som i vårt land bragte frågan till ett slutligt afgörande var Warfvinge, som under 1870-talet i en rad uppsatser klargjorde den bestämda skillnaden mellan de två sjukdomarna.

Kopporna och vaccinationen utgöra nu som förr ofta föremål för Sällskapets öfverläggningar. Den 24 januari 1865 beslöt Sällskapet att i tidningarna införa en *uppmaning till allmänheten angående vaccinationen* (Förh. 1865, sid. 20).

Under åren 1871—1874 diskuterades ofta frågan om vaccinationen. Mesterton hade 1872 utgifvit »Förslag till stadgar för vaccinationens ordnande i Sverige», hvori han i hufvudsak förordar införandet af animal vaccination, som skulle förmedlas genom en statsanstalt för producerandet af animal lymfa. Mestertons förslag var tydligen väckt i förtid, ty som bekant har det först nyligen blifvit

realiseradt; en af Sällskapet tillsatt kommitté, som skulle yttra sig öfver Mestertons förslag, afstyrkte detsamma (Hygiea 1873, sid. 373), och Sällskapet instämde med kommittén.

Om en af Sällskapet 1874 utfärdad *underrättelse till allmänheten angående smittkoppor och fläckfeber* är här ofvan berättadt.

En af Sällskapets ledamöter A. C. Nyström (f. 1842, med. dr 1868, prakt. läkare i Stockholm) hade 1874 utgifvit en broschyr »Om smittkoppor, deras behandling och skyddsmedlen däremot», hvori han förfäktade de åsikterna att kina och karbolsyra tagna invärtes ha en kurativ inverkan mot smittkoppor samt att det finnes in- och utvärtes preservativer (synnerligast karbolsyra, svafvelsyrlighet och ättiksyra), hvilka kunna från sjukdomen skydda personer, som utsatt sig för sjukdomsgiftets inverkan. Med anledning af denna broschyr uppstod i Sällskapet en långvarig diskussion, i hvilken särskildt Key och G. Retzius, men äfven en hel rad andra talare, på det bestämdaste uppträdde mot Nyström.

Koleran, som funnits i Stockholm vid början af denna tidsperiod (hösten 1858), uppträdde äfven på sensommaren och hösten 1859. Den är sedan borta några år för att återkomma 1866 och då uppträda som epidemi i Stockholm. Den 19 juni 1866 dryftades frågan om ändamålsenligheten af *karantäner* mot kolera, alla de i diskussionen uppträdande yttrade sig bestämdt mot karantän. Den 6 juli 1866 utfärdade Sällskapet en ny *underrättelse för allmänheten om koleran* (Förh. 1866, sid. 187); Sällskapet förordar senapsdeg utvärtes, invärtes kamfer, opium och svettdrifvande medel. Denna underrättelse skulle tryckas af Sundhetsnämnden, som till Sällskapet skulle lämna 1,000 exemplar af densamma. Samma dag, den 6 juli, beslöt Sällskapet hemställa till Sundhetskolegium att inga s. k. koleradroppar, innehållande opium, måtte utlämnas från apoteken utan recept, så länge ej en verklig epidemi inträddt.

Den 12 febr. 1867 redogör A. G. Carlson för 1866 års koleraepidemi i Stockholm (Förh. 1867, sid. 29); anmälda sjukdomsfall voro 2096, dödsfall 655, dödsprocent 31,2. Denna dödsprocent var lägre än under de närmast föregående epidemierna i Stockholm, hvilket gaf Malmsten anledning att i diskussionen yttra, att man från sjukdomens första uppträdande haft föga anledning att befara någon svårare farsot, »emedan det gängse sjukdomslynnet ej tydde därpå». Föreställningen om en viss »genius epidemicus» är allt fortfarande djupt fastgrodd i läkarnas sinnen.

Den 13 aug. 1872 utfärdade Sällskapet en ny *underrättelse om koleran*, emedan koleran, som gick i S:t Petersburg, väntades

till Stockholm. Denna underrättelse är tryckt i Förh. 1872, sid. 225, men den blef ej tryckt i särskild upplaga för utdelning bland allmänheten, emedan koleran ej infann sig. Den 1 juli 1873 utfärdades ånyo en *underrättelse om koleran*, som var nästan alldeles lika med fjolårets underrättelse; 1873 års underrättelse är tryckt i Förh. 1873, sid. 173.

Pesten härjade i Ryssland 1879 och var då föremål för Sällskapets uppmärksamhet; frågan om åtgärder mot pesten diskuterades flera gånger; G. J. A. Dunér (f. 1840, med. dr 1874, bat:släkare 1872, reg:tsläkare 1881, öfverfältläkare 1896—1906), som på regeringens uppdrag sändts till Ryssland för att taga kännedom om pesten, redogjorde 1879 i Sällskapet för sin erfarenhet om denna sjukdom.

Tuberkulosen är äfven under detta tidsskede endast i ringa mån föremål för Sällskapets intresse. Följande må anföras. 1866 diskuterade man differentialdiagnosen mellan tuberkulos och skrofulos. 1872 uppstod en diskussion om hafsklimatets och fjällklimatets inverkan på bröstsjuka. Warfvinge demonstrerar 1878 Sayre's bandage för spondylit och framhåller då som sin åsikt, att spondylit beror på traumatiska orsaker, och att någon skrofulös eller tuberkulös diates ej ligger till grund för densamma.

Hösten 1868 fördes vid flera sammankomster en lång diskussion om de lämpligaste åtgärderna för att förekomma *de veneriska sjukdomarnas* spridning inom hufvudstaden. Sällskapet beslöt den 10 nov. 1868, att de protokoll, som upptogo denna diskussion, skulle öfverlämnas till förste stadsläkaren för vidtagande af de mått och steg han funne desamma böra föranleda.

Fall af hjärnsyfilis meddelas af Malmsten 1861 och af Rossander 1868, fall af lungsyfilis af Abelin 1862, fall af larynxsyfilis af Bruzelius 1872, fall af tarmsyfilis omtalas af Bruzelius 1874 och af Warfvinge 1878. Ödmansson framlägger ett antal preparat, betydande den syfilitiska sjukdomens härjningar i olika delar af kroppen.

Om *alkoholsjukdomarna* är under denna tid sällan fråga. Stenberg och Lovén lämnade 1878 några meddelanden om den internationella kongressen för studiet af frågor rörande alkoholismen, hvilken kongress hållits i Paris 1878. Sällskapet beslöt att dessa meddelanden skulle publiceras i de allmänna tidningarna. I detta sammanhang bör ock erinras om Westfelts tal vid årshögtiden 1879 (se sid. 343).

En mängd ämnen hörande till *den allmänna och den speciella terapien* dryftades vid sammankomsterna. 1858 diskuterade man om bloduttömningar vid akuta inflammationer. Morfininsprutningar omtalas första gången 1859.

1860 höll Sandahl föredrag om inandning af komprimerad luft såsom behandling af vissa sjukdomar i andedräktsorganen. Han anlade samma år i Stockholm en medikopneumatisk anstalt (den s. k. »Sandahlska klockan»), afsedd för sådan behandling. Den 25 november 1862 afgaf Sällskapet ett *utlåtande om Sandahls medikopneumatiska anstalt*, hvori Sällskapet tillstyrkte beviljande af statsanslag åt anstalten. Sandahl erhöll också ett årligt statsanslag af 2,000 kronor, hvilket dock indrogs 1873.

1874 och 1875 meddelas åtskilliga fall af lamblodstransfusion, försökt såsom behandling mot lungsot, tyfus, puerperalfeber o. s. v.

1877 meddelar Warfvinge sin erfarenhet om *kallvattenbehandling af febrar*, ett ämne, som ej förekommit i Sällskapet sedan 1812 (sid. 144).

Af nya läkemedel ger *kloral* 1869 och *salicylsyra* 1875—1876 anledning till många föredrag.

Sätherberg fortsatte sina meddelanden om den *gymnastisk-ortopediska behandlingen* af hvarjehanda sjukdomar. Den 11 aug. 1863 fann sig Sällskapet föranlätet att till protokollet göra ett *uttalande till förmån för Gymnastiskt-Ortopediska institutet*, ett uttalande riktadt mot Gymnastiska Centralinstitutets föreståndare Branting, som i en årsrapport till Sundhetskollegium angripit det förstnämnda institutet.

Den 28 januari 1868 afgaf Sällskapet ett *utlåtande angående Gymnastiskt-Ortopediska institutets behof af statsanslag*. Detta institut, som förut haft tillfälligt statsunderstöd, fick också 1868 sitt anslag uppfördt på ordinarie stat.

1864 höll J. G. W. Zander (f. 1835, med. lic. 1864, med. dr honor. 1877, docent i med. gymnastik vid Karolinska institutet 1880—1897) föredrag om sina *medikomekaniska apparater* för sjukgymnastisk behandling.

1872 höll C. P. Curman föredrag om den *Mezger'ska massagen*.

C. P. CURMAN, f. 1833, med. lic. 1864, med. dr honorar. 1879, bad-intendent i Lysekil 1872—1889, professor i plastisk anatomi vid Fria Konsternas akademi 1869—1902, docent i balneologi och klimatologi vid Karolinska institutet 1880—1898.

Om massagens användande vid ledgångs- och muskelsjukdomar höllos sedermera föredrag af G. S. Berghman (f. 1836, med. lic. 1867) och af C. A. U. Helleday (f. 1834, med. lic. 1863, prov.-läkare 1864—1875, död 1904).

1864 dryftades i Sällskapet frågan om *hypnotismen* med anledning af att en dansk kringresande magnetisör gaf s. k. magnetiska seanser i Stockholm. Hansen gjorde en dag hypnotiseringsförsök med 40 läkare, en annan dag med 42 läkare, men misslyckades med allesamman (Förh. 1864, sid. 129). Sällskapet afgaf den 8 mars 1864 ett *yttrande om den animala magnetismen* (Förh. 1864, sid. 133), hvilket yttrande skulle bekantgöras genom Post- och Inrikes Tidningar.

Sällskapet ådagalade fortfarande sitt intresse för *brunnar och bad*.

Den 12 mars 1861 afgaf Sällskapet ett *yttrande angående Torpa källa*, hvilken ansågs vara förtjänt af största uppmärksamhet. Den 24 maj 1864 lämnade Sällskapet ett *utlåtande om tallbarrsextrakt*. Den 10 april 1866 afgafs ett *yttrande om Mössebergs vattenkurinrättning*. Den 28 januari 1873 gjordes ett *uttalande* till protokollet *angående önskvärdheten af att Ronneby brunn* snart försattes i tidsenligt skick.

Den 5 mars 1861 beslöt Sällskapet ingifva en *skrifvelse till Öfverståthållaren angående* lämpligheten och behovet af en förenad *bad- och tvättanstalts* inrättande å Helgeandsholmen; denna skrifvelse föranledde ingen åtgärd. Den 26 februari 1867 anhöll Curman, att Sällskapet skulle afgifva ett *yttrande såväl angående behovet för hufvudstaden af en större badinrättning* som om lämpligheten och beskaffenheten af ett förslag, som Curman uppgjort till anläggande af en större badinrättning i Stockholm. Sällskapet förklarade sig anse, att inrättandet af en större badanstalt vore en af behovet högeligen påkallad hälsovårdsangelägenhet, hvarjämte Sällskapet varmt förordade Curmans företag.

Curman höll 1870 föredrag om finsk badstu och turkiska bad, 1876 om svenska västkustens sommarklimat.

Pediatriken kom ofta till heders vid sammankoinsterna. Dess talan fördes i främsta rummet af Abelin och Kjellberg, hvilka från sin omfattande verksamhetskrets framlade ett flertal fall, berörande olikartade pediatrika spörsmål. Kjellberg sysselsatte sig särskildt med digestionsorganens och njurarnas sjukdomar under barnaåldern.

Under 1860- och 1870-talen var ofta tal om en metod att behandla kikhosta förmedels inandning af s. k. reningsgaser, hvilka

framställdes vid lysgasfabrikationen; man hade t. o. m. anordnat ett särskildt rum i Stockholms stads gasverk för sådan behandling.

Kirurgiens målsmän under denna tid äro först och främst Santesson och Rossander. Under de första åren, den förantiseptiska tiden, hållas föredrag af liknande art som tidigare; tunnörexstirpationer, bräckoperationer, operationer af blåssten och olycksfall äro de vanliga ämnena.

Santesson visar 1872 en patient, på hvilken han 1861 och 1862 utfört osteoplastiska operationer för ett sarkom i öfverkäken; slutresultatet var godt. 1864 meddelar Santesson ett fall af proktoplastik.

Rossander meddelar 1858 ett fall af tungkräfta, opereradt medels ligatur. 1864 omtalar han ett fall af prostataabscess öppnad från rectum.

Såsom bevis på kirurgiens ställning under den förantiseptiska tiden må följande, enligt nutida förhållanden, ganska enkla fall anföras. Det är meddeladt af Santesson den 18 febr. 1868. En kvinna träffades 1848 af en musköt-kula i hälen, skottskadan undersöktes och kulan uttogs — som man trodde — fullständigt. Emel-

lertid läktes ej såret; under 20 år hade hon behandlats för caries i fotens ben med fistelgångar i olika riktningar, tills hon 1868 intogs på Serafimerlasarettet för att få foten amputerad. Vid undersökning under kloroformnarkos fann man då på djupet ini foten en bit af en kula, som extraherades, hvarjämte amputationen inställdes.

Under 1860-talet hade man genom Pasteurs och Listers arbeten kommit till den uppfattningen, att sårinfektion framkallas af mögelsbildningar eller andra lefvande organismer. 1867 och 1868 diskuteras flera gånger frågan om »det nosokomiala inflytandet» på sår-läkningen; en del läkare drefvo t. o. m. de satserna, att man hellre borde operera i enskilda hem, än på sjukhus, där de skadliga

71. *Adolf Rydberg*

ämnena, som framkallade infektion, voro sammanhopade, äfvensom att sjukhusläkare aldrig borde operera utom sjukhusen.

Den som först i Sverige för *Listers antiseptiska metod* på tal, är P. A. B. Törnblom.

P. A. B. TÖRNBLOM föddes 1838, blef med. dr 1865. Blef docent i kirurgi och oftalmiatrik vid Karolinska institutet 1868, medicinalråd 1876. Död 1878.

Törnblom var en man af stor begåfning. Han var en synnerligen kunskapsrik, skicklig och intresserad kirurg, och man väntade mycket af honom,

då han plötsligt på grund af ett hjärtlidande måste afbryta sin kirurgiska verksamhet och söka ett lugnare arbetsfält. Som ämbetsman gjorde sig hans duglighet också till fullo gällande, och vid sidan af sina ämbetsplikter ägnade han sig ifrigt åt hygienisk forskning. Han var högt skattad af sina samtida. såsom man finner af de ord, hvarmed Sällskapets ordförande (Netzel) meddelar hans bortgång inför Sällskapet (Förh. 1878, sid. 80). Netzel säger bland annat: »det är min fulla öfvertygelse, att Läkaresällskapet genom hans död gjort en förlust, än hvilken det knappast skulle kunna göra någon större».

Den 3 mars 1868 meddelas ett bref (Hygiea 1868, sid. 172) från Törnblom, som då var stadd på en utländsk studieresa, hvori han beskriver den Lister'ska metoden att använda karbolsyra vid behandlingen af öppna sår och abscesser. Den 23 mars 1869 framlägger Törnblom för Sällskapet

72. *P. A. Törnblom*

9 fall af komplicerade frakturer, hvilka med godt resultat behandlats med den Listerska metoden — ett slående bevis på denna metods förträfflighet, då man besinnar att i den förantiseptiska tiden dylika fall i allmänhet indicerade amputation. I diskussionen, som uppstod om Törnbloms meddelade fall, yttrade sig Rossander och Sköldberg, hvilka båda synas använda metoden. I en diskussion den 28 sept. 1869 säger Santesson, att antiseptiska förband numera allmänt användas å Serafimerlasarettet. Den 23 nov. 1869 berättar Rossander, att han opererat ledmöss enligt Listers metod: han säger: »det Listerska förbandet har stärkt mitt kurage» att

operera dylika fall. Santesson meddelar den 29 mars 1870 ett olycksfall, där ett yxhugg öppnat knäleden; enligt gammal indikation skulle amputation gjorts, men nu användes Listers förband, och läkning inträdde med god rörlighet i leden. Diskussioner om Listers förband förekommo sedan flera gånger.

Det var endast helt långsamt, som kirurgerna under skydd af det nya antiseptiska förbandet vågade utsträcka sina indikationer utöfver de häfdvunna. Redan under detta tidsskede finner man dock en del nya operationer, som vågats. Törnblom meddelar 1870 den första enterotomien vid ileus. J. G. E. Leijer (f. 1823, med. lic. 1855, kir. mag. 1857, lasarettsläkare i Visby 1859, död 1896) omnämner 1872 ett fall af enterotomi vid cancer recti och ett dylikt vid volvulus. 1873 diskuterar man i Sällskapet frågan om enterotomi vid ileus.

1873 lämnar Edholm meddelande om Esmarch's blodbesparande metod.

1879 redogör Rossander för en metod att behandla frakturer å knäskålen och å armbågen med massage.

Kirurgiska instrument af mångahanda slag visas alltjämt af A. Stille.

73. *A. Anderson*

Inom *obstetrikens* område är det hufvudsakligen Anderson och Netzel, som ha ordet. En mängd obstetriska patologiska fall meddelas.

Diskussioner om barnsängsfebern och sätten för dess spridning — en fråga som så ofta sysselsatt Sällskapet — förekomma fortfarande under åren 1870 och 1871. Under detta tidsskede blir dock frågan bragt till en slutlig lösning; och efter Netzels tal öfver detta ämne vid högtidsdagen 1878 (*Hygiea* 1879, sid. 153) har frågan ej vidare förekommit inom Sällskapet.

1870 omnämner Groth ett fall af laparotomi vid extrauterin graviditet.

Gynekologien, som hittills varit ett ofruktbart fält, börjar nu bli föremål för vetenskaplig bearbetning. Den som i vårt land är banbrytare å detta område är S. Sköldberg.

S. SKÖLDBERG föddes 1838, blef med. lic. 1864, med. dr 1867. Blef docent i gynekologi vid Karolinska institutet 1867. Död 1872.

74. *S. Sköldberg*

(Efter en litografi af Weiss.)

Sköldberg var en begåfvad man med stor energi och med en liflig och spelande intelligens. Han deltog med levande intresse i Sällskapetets vetenskapliga arbeten. Han bortgick ung, men med en betydande lifsgärning bakom sig.

Sköldberg var den första som med framgång utförde *ovariotomi* i Sverige. 1867 meddelar han sitt första fall. Han framlägger sedan undan för undan redogörelser för sina ovariomier. Hans resultat kunna betraktas såsom storartade, då man betänker den operativa gynekologiens ståndpunkt vid denna tid. I sin första serie af 10 afslutade operationer har han 7 fall af hälsa, 3 dödsfall. I den andra serien ha alla 10 fallen gått till hälsa. I den tredje serien ha 9 patienter tillfrisknat, en patient har affidit. Kort efter offentliggörandet af den tredje serien borttrycktes Sköldberg af döden.

Något senare än Sköldberg började Netzel utföra ovariomier. 1874 meddelade han sin första serie af 10 fall, af hvilka tvenne affidit (i båda fallen förelåg cancer).

Sköldberg hade jämte ovariomien ett annat gynekologiskt ämne som lifligt intresserade honom, nämligen behandlingen af *cervikalkatarr*. Han redogjorde för ett stort antal fall af denna sjukdom, hvilka han behandlade förmedels applikation af zinkalunstänger; han ansåg denna behandling såsom osviklig. Emeller-

tid var metoden ej ofarlig; den orsakade ibland förstörelser i slemhinnan och framkallade betydliga ärrstenoser. Flera gånger fördes angående denna metod hetsiga diskussioner.

Ett visst uppseende väckte på 1860-talet den af löjtnant Thure Brandt införda metoden att med en slags *underlifsmassage* behandla en del gynekologiska lidanden. Sällskapet, som med intresse tog del af alla till medicinens olika delar hörande nya rön, ägnade mycken uppmärksamhet åt den Brandt'ska metoden, och densamma var mångfaldiga gånger föremål för vidlyftiga diskussioner. Metoden, beskrifven af Brandt i några till stor del obegripliga afhandlingar, tedde sig, sådan den utöfvades af sin upphofsman, mycket underlig och ganska osmaklig. I densamma ingick ett mystiskt-religiöst, hypnotiskt underlag, en högt upptrifven manuell skicklighet och en betydlig okunnighet i medicinska ting. Emellertid fanns i metoden en sund kärna, och de svenska gynekologerna ha tillvaratagit denna, så att den manuella underlifsbehandlingen har ingått såsom ett ganska viktigt moment i den gynekologiska terapien.

75. *Carl J. Rossander*

Oftalmiatriken nådde genom Helmholtz' uppfinning af ögonspiegeln och genom den snillrike Græfes arbeten inom denna vetenskapsgräns alla områden en hittills oanad utveckling.

Rossander ägnade sig med framgång åt den oftalmiatriska praktiken och åt undervisningen i oftalmiatrik. I Sällskapet framlade han ofta sin erfarenhet inom detta område. 1858 talar han t. ex. om iridektomi vid glaukom, samma år om förändringar i ögonbotten vid morbus Brightii, 1859 om Bowmans operation, 1862 om starroperationer, 1864 om behandling af ögoninuskel-

pareser med glas, 1867 om operation för retinalaflossning, 1877 om operation för hornhinneafylom o. s. v.

A. J. Bergh (f. 1830, fil. dr 1854, med. lic. 1862, med. dr honor. 1885, framstående ögonläkare, död 1890) håller äfvenledes ganska ofta föredrag öfver oftalmologiska ämnen, så t. ex. 1870 om sympatisk oftalmi, 1876 om pupillarförändringarna vid tabes, 1877 om operation för hornhinneafylom o. s. v.

76. *Carl Olof Ribben*

Af *rättsmedicinska* ämnen är i första hand att nämna *undersökningen af Carl XII:s skottsår i hufvudet*.

Den berömda skildraren af Sveriges historia Anders Fryxell hade 1859 anhållit, att Carl XII:s likkista måtte få öppnas och hans banesår af sakkunniga vetenskapsmän bli undersökt till vinnande af närmare upplysning om hans döds-sätt. Kungl. Maj:t gaf härtill sitt bifall och uppdrog åt A. Retzius, C. G. Santesson och D. V. Lundberg att verkställa undersökningen, hvilken företogs den 31 aug. 1859. Protokollet finnes tryckt i *Hygiea* 1859, sid. 193. Undersökningen gaf till resultat, att Carl XII:s banesår tillfogats genom en

projektil från ett skjutvapen, att skadan varit ögonblickligt dödande. att skottet gått in vid yttre kanten af vänstra margo orbitalis och efter att ha passerat hjärnhålan gått ut bakom högra örat. Undersökningen gaf ej anledning att tänka på ett lönnmord genom ett från nära håll aflossadt skott, utan den angaf att skottet aflossats på ganska betydligt afstånd från det ställe, där konungen vid tillfället befann sig.

Denna undersökning föranledde en synnerligen vidlyftig diskussion i Sällskapet (*Hygiea* 1859, sid. 201—317), hvarvid menings-skiljaktighet yppade sig så till vida, att ett par talare ansågo, att

kulan gått in på den högra sidan och ut på den vänstra; att skottet aflossats från långt håll, därom voro alla ense.

Sällskapet beslöt att genom sekreteraren utgifva ett sammandrag af den förda diskussionen öfver Carl XII:s banesår. Detta utkom under titeln: *Konung Carl XII:s dödssätt. Historiska handlingar m. m. samlade och utgifna af G. von Düben.*

Bröderna Wistrand fortsatte att lämna Sällskapet talrika meddelanden från rätts- och statsmedicinens områden.

Mot slutet af denna period uppträdde A. O. G. Jäderholm med rättsmedicinska föredrag och anföranden.

A. O. G. JÄDERHOLM f. 1837, med. dr 1869. Docent i patologisk anatomi vid Karolinska institutet 1869, e. o. professor i rätts- och statsmedicin vid sagda institut 1874; var dessutom sedan 1879 föreståndare för Gymnastiskt-Ortopediska institutet. Död 1885.

Jäderholm var en man, utrustad med ett skarpt förstånd, en stor arbetsförmåga och med särskild begåfning för vetenskaplig forskning.

Jäderholms föredrag rörde sig inom olika delar af rättsmedicinen; särskildt ägnade han sig åt spektroskopiska undersökningar angående blodfärgämnets sönderdelningsprodukter.

Lifförsäkringsfrågor hafva ej ofta varit på tal vid Sällskapets sammankomster; 1878 förekom dock en mycket liflig diskussion angående ett fall, där ett lifförsäkringsbolag tvekat att utbetala lifförsäkringssumman efter en försäkringstagare, som under sinnessjukdom beröfvat sig lifvet. Diskussionen trycktes och utdelades i särtryck till de svenska lifförsäkringsbolagen.

En hel del *statsmedicinska* ärenden handlades under detta tidsskede af Sällskapet.

77. *A. O. G. Jäderholm*

1859 begärde Sundhetskollegium af Sällskapet ett utlåtande angående formulär för *mortalitetsstatistiken i Sverige*. En kommitté, bestående af Tholander, Grähs och Levin, uppsatte enligt Sällskapets uppdrag ett betänkande (infördt i Hygiea 1859, sid. 378 och 433), och Sällskapet beslöt att med hufvudsakligt instämmande i det afgifna betänkandet öfverlämna detsamma till Sundhetskollegium. Följande år 1860 ingaf Tholander på eget bevåg ett förslag till utförligare mortalitetsstatistik, en utvidgning af det förra förslaget; detta förslag blef ej afsändt till Sundhetskollegium, utan stannade i Sällskapets arkiv.

Sundhetskollegium anhöll 1860 hos Sällskapet, att Sällskapet skulle utarbета och till kollegium inlämna ett förslag till nomenklatur för *morbilitetsstatistiken*. Sällskapet uppdrog åt Tholander, Grähs och Levin att uppgöra ett dylikt förslag. De kommitterade inkommo med två förslag, det ena utarbetadt af Grähs och Levin, det andra af Tholander. Sällskapet beslöt den 8 okt. 1861 att öfverlämna båda förslagen till Sundhetskollegium (förslagen äro tryckta i Nya Handl., Bd 12, 1863, sid. 199).

1872 inkom ånyo en skrifvelse från Sundhetskollegium med begäran att Sällskapet skulle yttra sig angående nödiga förändringar i *nomenklaturen för sjukdomar och dödsorsaker*. En kommitté, bestående af Hallin, Malmsten och Santesson, utarbetade ett förslag (Förh. 1873, sid. 307), hvilket jämte diskussionsyttranden öfverlämnades till Sundhetskollegium enligt Sällskapets beslut af den 24 febr. 1874.

1862 anmodades Sällskapet af Sundhetskollegium att yttra sig angående behovet af en ny *läkaretaxa*. Sällskapet beslöt, efter diskussion i ämnet, att för sin del föreslå, att den gamla läkaretaxan skulle upphävas och ingen ny i dess ställe införas.

Den 1 juli 1862 beslöt Sällskapet aflåta en skrifvelse till Sundhetskollegium, hvori Sällskapet påpekade det bristfälliga skick, i hvilket den under Sundhetskollegii uppsikt stående *elektricitetsinrättningen* befann sig, och uppmanade kollegium att vidtaga mått och steg till denna inrättnings förbättrande.

Berlin, som sedan 1864 var ordförande i Sundhetskollegium, tog en synnerligen liflig del i Sällskapets förhandlingar och lämnade många meddelanden af statsmedicinskt och hygieniskt innehåll.

Hälsovårdsärenden voro fortfarande föremål för Sällskapets lifliga intresse och för Sällskapets arbeten.

Sällskapet, som fruktade att sanitära olägenheter skulle uppstå vid *sänkandet af Fatburssjön* på Södermalm, hvilket arbete skulle

utföras under röt månaden 1859, beslöt den 5 juli samma år uppdraga åt förste stadsläkaren att göra framställning i ämnet till Öfverståthållaren.

Den 30 aug. 1859 öfverlämnades från Sundhetskollegium till Sällskapets kännedom och till den åtgärd, som det kunde pröfvas föranleda, ett af särskilda kommitterade uppgjortt *lagförslag angående ordnandet af sundhetsförhållandena i riket*. Detta förslag gaf anledning till vidlyftiga diskussioner vid flera sammankomster. Lagförslaget ledde ej till någon påföljd, utan skrinlades. Först 15 år senare utkom *hälsovårdsstadgan* af den 25 sept. 1874. Äfven denna blef föremål för en liflig diskussion i Sällskapet, hvarvid det förefaller som om man varit missnöjd öfver att Sällskapet ej blifvit hört i frågan, innan stadgan utfärdades (Sundhetskollegium hade icke heller haft tillfälle yttra sig om densamma).

Öfverståthållareämbetet anmodade år 1860 Sällskapet att yttra sig angående lämpligheten af *liks jordande å Tyska församlingens kyrkogård* i Stockholm, med anledning däraf att Tyska församlingen önskade fortfarande använda kyrkogården till begravningsplats (jmf sid. 311). Sällskapet föreslog i sin svarsskrifvelse, att förbud skulle utfärdas mot liks jordande å den nämnda kyrkogården.

Under åren 1862, 1863 och 1864 diskuterades flera gånger frågan, huruvida det kunde vara hälsovådligt att använda *blyrör vid vattenledningen* i Stockholm. Sällskapet fäste två gånger vederbörandes uppmärksamhet på denna fråga, dels i en skrifvelse till Vattenledningsdirektionen den 29 sept. 1863, dels i en skrifvelse af den 17 maj 1864 till Drätselnämndens afdelning för vattenledningen.

Sällskapet ansåg det lämpligt att gång efter annan *varna allmänheten för giftiga eller hälsovådliga artiklar*. Så t. ex. uppdrog Sällskapet den 23 dec. 1862 åt Hamberg att fästa Öfverståthållare-

78.

N. J. Berlin

(Efter en litografi.)

ämbetets för polisärenden uppmärksamhet på en sort i handeln förekommande gröna glaspärlor, hvilka voro färgade med en arsenikhaltig färg. Den 15 nov. 1864 beslöts att införa en varning i tidningarna emot anilinrödt, hvilken färg visat sig hålla arsenik. Likaså beslöt man den 14 nov. 1865 att i tidningarna införa ett meddelande om faran af ett ovarsamt handterande af de leksaker, som kallades farao-ormar, hvilka innehöllo ett häftigt gift (kvicksilfverrhodanid). Den 20 febr. 1866 beslöts att i tidningarna utfärda en varning till allmänheten för hemliga läkemedel. Redan efter 3 veckor, den 13 mars, var man färdig med ett nytt meddelande från Svenska Läkaresällskapet. Denna gång gällde det en varning till allmänheten för gröna arsenikhaltiga klädningstyger (tarlatan). Samma år den 23 okt. beslöt man i tidningarna införa en notis om ett förgiftningsfall uppkommet genom skurpulver, som innehållit koppar och bly. Den 25 aug. 1868 beslöt Sällskapet att genom tidningarna underrätta allmänheten, att ett till salu utbudet hårmedel, Halls hårrenovator, innehöll blyoxid. Den 8 febr. 1876 förevisade Wising emaljerade kokkärl af järn, hvilkas emalj innehöll bly i betydlig mängd; Sällskapet beslöt att ett meddelande härom skulle införas i tidningarna.

Födoämnenas hygien var ej sällan föremål för Sällskapets uppmärksamhet. Den 3 febr. 1863 uppmanade Sällskapet förste stadsläkaren att göra polismyndigheten uppmärksam på att rutten fisk från västkusten såldes i Stockholm. Under nödåret 1867 sysselsätter sig Sällskapet flera gånger med frågan om nödbrödsämnena. 1869 begär Öfverståthållareämbetet Sällskapets yttrande i fråga om föreskrifter angående *hästslakteri-handteringen*; Sällskapet afgaf *utlåtande* den 2 nov. 1869. Den 4 febr. 1879 diskuterades frågan om *köttkontroll* och om *offentliga slakthus*.

1865 förelåg en fråga om en *pudrettfabrik* i grannskapet af Stockholm, där latrinspillningen från afträdena i hufvudstaden skulle beredas till pudrett. Sällskapet beslöt den 7 febr. att som sin åsikt uttala, att denna fråga vore för allmänna sundheten i Stockholm af stor betydelse, hvarjämte Sällskapet uttryckte sina förhoppningar om företagets realiserande.

Den 23 jan. 1866 beslöt Sällskapet göra ett uttalande angående en *ammoniakfabrik* i Stockholm. Sällskapet ansåg, att de från fabriken utvecklade ångorna voro osunda, och uttalade som sin mening att dylika fabriker borde stå under lämplig kontroll.

Under åren 1865, 1869 och 1877 förekommo flera gånger lifliga diskussioner om *skolhygieniska frågor*, såsom om de sanitära förhållandena i skolorna, om öfveransträngning o. s. v.

På begäran af Stockholms simsällskap afgaf Sällskapet den 1 juli 1879 ett utlåtande angående *simöfningsars inverkan på unga flickor*.

Åtskilliga *sjukhushygieniska frågor* förelågo äfven till behandling. År 1861 hade fråga uppstått om förläggande af *ett nytt sjukhus i Stockholm på samma tomt som kopphuset*. Förste stadsläkaren A. G. Carlson, som ansåg detta olämpligt, anhöll att få höra Sällskapets åsikt i ämnet. Sällskapet ansåg det nödvändigt att förlägga det nya sjukhuset på annan tomt än kopphuset, och skulle protokollsutdrag härom tillställas förste stadsläkaren.

Direktionen för Frimurare-barnhuset begärde 1863 Svenska Läkaresällskapets yttrande i fråga om tvenne *föreslagna tomters lämplighet för anläggande af en barnhusinrättning*. Sällskapet förklarade i afgifvet utlåtande båda tomterna för olämpliga. Ingen af tomterna togs heller i användning för ändamålet.

Öfverståthållareämbetet framställde 1865 till Sällskapet en fråga angående lämpligheten af att inrätta en *afdelning för veneriskt sjuka på ett föreslaget nytt, allmänt sjukhus*. Sällskapet förklarade att en sådan anordning vore olämplig.

Åren 1868, 1869 och 1871 förekommo meningsutbyten angående *lämpligaste byggnadssättet för sjukhus*, och en del förslagsritningar till sjukhus för Stockholm demonstrerades.

År 1879 höll Warfvinge föredrag om Sabbatsbergs sjukhus, Stockholms första, efter den nyare hygienens fordringar byggda sjukhus.

Reseberättelser och berättelser från kongresser föredrogos esomoftast. Rossander och C. F. Ericson (f. 1838, med. lic. 1865, bataljonsläkare 1867, regementsläkare 1882, död 1893) lämnade skildringar af sjukvården under fransk-tyska kriget 1870—1871.

Sällskapets utgifna skrifter.

Sällskapets *Förhandlingar* trycktes fortfarande i Hygiea, till en början här och där i texten med textens fortlöpande paginering (särtryck af förhandlingarna med särskild paginering togos för Sällskapets ledamöter). Från okt. 1861 trycktes Förhandlingarna med särskild paginering, så att Förhandlingarna för arbetsåret 1861—1862 åtföljde 1862 års Hygiea, liksom Förhandlingarna för arbetsåret 1862—1863 följde med Hygiea för 1863. Förhandlingarna för okt. 1863—dec. 1864 återfinnas i Hygiea för 1864. Sedermera

har hvarje årgång af Hygiea åtföljts af Förhandlingarna för motsvarande kalenderår.

På föranstaltande af Key, som ifrade för att större svenska medicinska originalafhandlingar (hvilka förut ofta ingått i Hygiea) skulle öfverlåtas åt den af Key redigerade tidskriften Nordiskt Medicinskt Arkiv eller åt Sällskapet Handlingar, och att Hygiea företrädesvis skulle bli en refererande tidskrift, uppgjordes 1871 ett förslag till *förändrad redaktionsplan för Hygiea*.

Förslaget (Förh. 1871, sid. 232) innehöll i hufvudsak följande.

Tidskriftens arkantal pr år ökas från 50 till 66, under det att priset blir oförändradt 10 kronor.

För framtiden fördelas Hygieas innehåll under hufvudsakligen följande rubriker: originaluppsatser, recensioner och kritiker, utdrag ur ämbetsrapporter, utländsk litteratur, bibliografi, handlingar rörande medicinalverket, program, personalnotiser, tillkännagifvanden, förhandlingar.

Hvarje häfte beräknas att innehålla: originaluppsatser 1 ¹/₄ ark, utländsk litteratur 1 ²/₃ ark, öfrigt innehåll under växlande rubriker ³/₄ ark, förhandlingar 1 ⁵/₆ ark, summa 5 ¹/₂ ark.

Redaktionen undergår en väsentlig förändring. Hufvudredaktören får mera frihet och makt, så att det blir han som egentligen bestämmer öfver tidskriftens innehåll i öfverensstämmelse med den af Sällskapet antagna planen, och så att det blir han, som såväl uppbär ansvaret för som förtjänsten af det sätt, på hvilket tidskriften redigeras; hans namn utsättes därför på titelbladet. Vid hufvudredaktörens sida ställas en kommitté af fyra personer, hvilka äro närmast förbundna att tillhandagå honom med råd, att för honom utgöra ett stöd och att kraftigt bidraga till anskaffande af text; äfven deras namn böra å titelbladet utsättas.

Hufvudredaktörens aflöning höjes till 1,000 rdr årligen.

Sällskapet beslöt den 21 nov. 1871 antaga det gjorda förslaget och beslöt tillika, att redaktionen skulle väljas hvartannat år.

Någon större förändring af Hygiea kom dock ej till stånd, trots det fattade beslutet, och antalet originalafhandlingar blef knappast förminskadt.

Redaktörerna valdes t. o. m. 1871 af redaktionskommittén, därefter af Sällskapet. Sällskapets sekreterare hade alltifrån 1839 äfven varit redaktörer af Hygiea. Förteckningen öfver *Hygieas redaktörer* från början ter sig på följande sätt ¹⁾:

¹⁾ Jmfr sid. 318.

1. C. U. SONDÉN april 1839—sept. 1849.
2. T. G. O. BÖTTIGER okt. 1849—april 1858.
3. G. W. J. von DÜBEN maj 1858—dec. 1860.
4. A. H. WISTRAND året 1861.
5. S. G. B. TROILIUS jan. 1862—juni 1863.
6. E. M. EDHOLM juli 1863—dec. 1871.
7. A. O. G. JÄDERHOLM åren 1872—1875.
8. C. WALLIS åren 1876—1877.
9. C. M. SONDÉN åren 1878—1880.

S. G. B. TROILIUS, född 1833, med. dr 1859, kir. mag. 1860. Blef adjunkt i medicin vid Karolinska institutet 1861. Dog 1864.

Troilius var en högt begåfvad man, af hvilken man väntade mycket för framtiden. Han borttrycktes alltför tidigt för vetenskapen och för läkekonsten.

C. M. SONDÉN, född 1846, med. dr 1874. Läkare vid Diakonissjukhuset i Stockholm 1876—1897, biträdande lärare vid Stockholms undervisningsanstalt för barnmorskor 1881—1896, professor och lärare vid samma anstalt från 1896.

Redaktörens arvode var vid början af detta tidsskede 450 kronor årligen, 1864 höjdes det till 600 kronor, 1871 till 1,000 kronor.

Hygieas förläggare var under hela denna tid P. A. Norstedt & Söner.

Register öfver Hygiea 1849—1860 utkom 1863, utarbetadt af C. M. G. Jentzen (f. 1835, med. lic. 1860, kir. mag. 1861, bat:-släkare 1861—1863 och 1866—1873) och G. F. Hjort. *Register öfver Hygiea 1861—1870* utgafs af J. F. Svedberg.

Sällskapets Handlingar utkommo fortfarande. Först utkommo Nya Handlingar med Band 11 år 1859 och Band 12 år 1863. Band 11 innehöll en reseberättelse samt Levertins tal vid femtioårsfesten. Band 12 innehöll hufvudsakligen reseberättelser jämte några högtidstal af afgående ordförande. År 1864 utkom ett band under titel Svenska Läkaresällskapets Nya Handlingar, Supplementband; detta band, som var redigeradt af G. von Düben och G. Retzius, innehöll Anders Retzii samlade skrifter af etnologiskt innehåll; det åtföljdes af 4 planscher i folio.

Af outgrundliga skäl ändrades emellanåt Handlingarnas titel; de nu närmast utkommande banden kallas Svenska Läkaresällskapets Nya Handlingar, Serien II. Man fortsätter att dela upp dem i underafdelningar, så att man t. ex. får den opraktiska och för citat synnerligen otympliga titeln Svenska Läkaresällskapets Nya Handlingar Serien II, Delen 2, förra afdelningen. Under denna

tiderymd utkom af Serien II sex band, fördelade i åtskilliga afdelningar (åren 1866—1879). Dessa band innehålla till hufvudsaklig del reseberättelser, rapporter från sjukhus, åtskilliga tal vid nedläggande af ordförandeskap samt några af Sällskapet prisbelönda afhandlingar.

Bland öfriga under denna tid utgifna skrifter må anmärkas, att åren 1872—1876 utkom Sveriges Läkarehistoria, Ny följd, enligt uppdrag af Svenska Läkaresällskapet utgifven af A. H. Wistrand, A. J. Bruzelius och C. Edling.

Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap.

1861 beslöt Sällskapet att till »svenska universitetet» i Chicago skänka en del dubletter ur sitt bibliotek samt sina egna publikationer.

Sällskapet fick ofta mottaga meddelanden om vetenskapliga medicinska kongresser. Första gången Sällskapet var inbjudet att sända en representant till en sådan kongress var 1876, till den internationella medicinska kongressen i Philadelphia. Sällskapet anhöll hos Kungl. Maj:t om ett understöd af 4,000 kronor för att kunna sända ett ombud till denna kongress, men denna ansökan afslogs, och Sällskapet blef orepresenterad. 1879 inbjöds Sällskapet att sända en delegerad till den internationella medicinska kongressen i Amsterdam; jag har ej i protokollen kunnat finna att Sällskapet utsett något ombud.

Vetenskapliga pris.

Vid tal om Sällskapets femtioårsfest är berättadt (sid. 327) angående instiftandet af *Svenska Läkaresällskapets prisfond*. Den 25 okt. 1858 bestämdes till prisämne: »Skildring af Sveriges bad och hälsokällor i naturhistoriskt och terapeutiskt hänseende». Ingen täflingsskrift inkom inom den bestämda täflingstiden den 1 maj 1861. Såsom prisämne uppsattes nu: »Att jemte en allmän karakteristik af hälsobrunnar i Sverige afgifva en speciell beskrifning öfver någon af de mera anlitade Sveriges hälsobrunnar.» Icke heller detta ämne lockade någon täflande inom täflingstiden den 1 juni 1863. Samma prisämne utsattes ånyo, och ändtligen inkom 1865 en täflingsskrift, hvilken dock ej ansågs prisvärdig.

1865 fastställdes ett nytt prisämne: »Om temperaturförändringarna i de akuta sjukdomarna»; ingen täflande afhördes.

1867 utdelades för första gången Svenska Läkaresällskapets pris på så sätt, att E. W. WRETLIND (f. 1838, med. dr 1867, död 1905) utom täflan erhöll halfsekelmedaljen i silfver för en afhandling »Undersökningar rörande Stockholms mortalitet».

1867 bestämdes till prisämne: »Om de maligna tumörernas behandling»; ingen täflade.

1869- utfäste Sällskapet följande prisämne: »Om prostitutionen och de verksammaste medlen till de veneriska sjukdomarnas hämmande, med särskildt afseende fästadt på förhållandena i Stockholm». Denna gång inkommo fyra täflingsskrifter. Priset, 1,000 kronor, tilldelades åt A. F. KULLBERG (f. 1832, med. lic. 1861, med. dr 1874, medicinalråd 1874—1876, död 1882); mention honorable at P. A. LEVIN.

På grund däraf att de utsatta prisämnena lockade så få täflande bestämdes 1871, att täflingsskrifter äfven skulle få behandla själfvalda ämnen.

1872 bestämdes till prisämne »Tuberkulosens patogenes». En afhandling öfver detta ämne inkom, men dessutom ingafs en afhandling benämnd »Studier och undersökningar i bindväfsfrågan». Priset, 2,000 kronor, tillerkändes 1875 åt A. KEY och G. RERZIUS, författare af sistnämnda arbete; mention honorable tilldelades M. MALMBERG (f. 1829, med. lic. 1856, kir. mag. 1860, med. dr honor. 1879, distriktsläkare 1858, prov. läkare 1882, död 1900).

Efter denna tid bestämdes ej vidare några prisämnena, utan Svenska Läkaresällskapets pris utsattes till fri täflan.

Priset tilldelades 1877 åt A. JÄDERHOLM för en afhandling »Om mikrospektroskop», 1879 åt S. E. HENSCHEN för en afhandling »Om det indigosvafvelsytrade natronets afsöndring genom njurarna».

S. E. HENSCHEN, f. 1847, med. dr 1880. Blef laborator i experimentell patologi och patologisk anatomi vid Uppsala universitet 1880, professor i praktisk medicin darsammastädes 1882, professor i medicin vid Karolinska institutet 1900.

Första *reglementet för Svenska Läkaresällskapets prisfond* antogs den 17 maj 1859 (Hygiea 1859, sid. 507). Nytt reglemente utfärdades den 30 maj 1871 (Förh. 1871, sid. 113).

Fondens *kapital* utgjorde den 1 okt. 1879 13,492 kr. 29 öre.

Sällskapets till tiden andra prisfond var den *Regnellska prisfonden*.

Den 3 oktober 1865 anmälde Huss, hvilken var Regnells gode vän och med honom stod i ständig brefväxling, att Regnell till Svenska

Läkarsällskapets prisfond skänkt 400 pund sterling. Sedermera öfverlämnades ett gåfvobref från Regnell af den 26 mars 1866; summan var nu ökad till 10,000 kronor, och med gåfvobrevet följde förslag till stadgar för en ny prisfond. Detta förslag antogs af Sällskapet den 3 juli 1866 såsom gällande *stadgar för den Regnellska prisfonden*. Enligt dessa stadgar utdelas hvart fjärde år ett pris, bestående af 4 års ränta å fonden; Sällskapet utfäster ett visst prisämne, som faller inom det medicinska forskningsområdet, men skrifter, som behandla andra medicinska ämnen, mottagas äfven såsom

79. *A. T. Regnell.*

täflingsskrifter; för bedömande af inkomna täflingsskrifter anlitar Sällskapet biträde af medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund samt af Karolinska institutets lärarekollegium. Den 5 september 1871 företogs några obetydliga ändringar i stadgarna.

Sällskapet utsatte 1866 såsom första prisämne för det Regnellska priset »Paralysiernas patologi och terapi». Ingen täflingsskrift öfver detta ämne inkom, men däremot tvenne skrifter öfver andra ämnen. Priset, stort 2,000 kronor, tilldelades 1870 åt A. T. ALMÉN för skriften: »Huru bör ett dricksvattens godhet bedömas från sanitär synpunkt?»

A. T. ALMÉN, f. 1833, med. dr 1860, prof. i medicinsk och fysiologisk kemi vid Uppsala universitet 1861—1883, generaldirektör i Medicinalstyrelsen 1883—1898. Död 1903.

Almén var under sin universitetsstid en skicklig analytisk kemist och var sedan en driftig och arbetsam chef för medicinalväsendet.

1870 bestämdes samma prisämne som 1866; två täflingsskrifter öfver andra ämnen inkommo, och 1874 erhöll C. WALLIS priset för sin afhandling »Rivierans klimatiska kurorter».

1874 försökte man med ett nytt prisämne, som syntes vara tidsenligt, nämligen »Hvad har erfarenheten ådagalagt om det relativa värdet af de olika metoder, som på senare tider blifvit använda vid behandlingen af friska sår?» Denna gång inkom en

enda täflingsskrift (öfver själfvaldt ämne), hvilken också 1878 erhöill priset; pristagaren var F. W. WARFVINGE, prisskriftens titel var »Om typhus exanthematicus».

Den Regnelliska prisfondens kapital utgjorde den 1 okt. 1879 11,559 kr. 48 öre.

1871 öfverlämnades till Karolinska institutet genom testamente af *N. J. Ljungberg* (f. 1793, med. dr 1822, kir. mag. 1823, bat:släkare 1823, reg:tsläkare 1850, fältläkare 1855, död 1870) en summa af 25,000 kronor, hvars ränta skall utgöra ett *resestipendium*, afsedt för medicine doktorer, som äro *ledamöter af Svenska Läkaresällskapet*.

Understödsfonder.

Schaumkellska fonden ökades småningom genom gåfvor.

En i Stockholm bosatt amerikan, handlanden *H. O. Jones* öfverlämnade 1862 en summa af 1,500 kr. hvaraf 1,005 kr. lades till Schaumkellska fonden, under det att 15 kr. extra tilldelades hvar och en af fondens 33 understödstagare.

1867 erhöill Schaumkellska fonden ett större tillskott genom testamente af *P. E. Stagnell* (f. 1792, med. dr 1822, kir. mag. 1823, bat:släkare 1823, prov. läkare i Karlstad 1830—1850, död 1866). Stagnells donation utgjorde en summa af 39,722 kr 43 öre, hvarvid dock det förbehåll var gjordt, att änkefru A. H. Stagnell under sin listid skulle uppbära räntan på 11,000 kronor (fru Stagnell dog 1894).

Genom testamente af *C. H. Jentzen* ökades fonden 1871 med 1,000 kr.

1872 donerade *J. F. Hallman* (f. 1792, läkare i Östhammar, d. 1872) till Sällskapet 500 kronor, hvilken summa enligt Kommitténs beslut lades till Schaumkellska fonden.

Den 27 aug. 1867 utfärdades nytt *reglemente* för den Schaumkellska fonden; högsta årliga understödsbeloppet bestämdes nu till 150 kronor.

Schaumkellska fondens kapital uppgick den 1 oktober 1879 till 60,041 kr. 40 öre.

Läkarenödhjälpsfonden erhöill 1869 af *C. A. Opphoff* (f. 1788, med. dr 1813, reg:tsläkare 1819—1855, död 1868) en testamentarisk gåfva af 2,880 kronor.

Nytt *reglemente* för fonden fastställdes den 8 april 1879.

Fondens *kapital* belöpte sig den 1 okt. 1879 till 21.262 kr. 58 öre.

1876 framlades ånyo för Sällskapet förslag till en pensionsförening inom Sveriges läkarekår, denna gång af *C. S. Z. Kuylenstjerna* (f. 1822, med. dr 1849, lasar. läkare 1858—1878, prov. läkare 1880—1885, död 1898); förslaget ledde ej till någon påföljd.

IX. Svenska Läkaresällskapet 1879—1906.

Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster och samkväm. — Hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap. — Vetenskapliga pris och stipendier. — Understödsfonder.

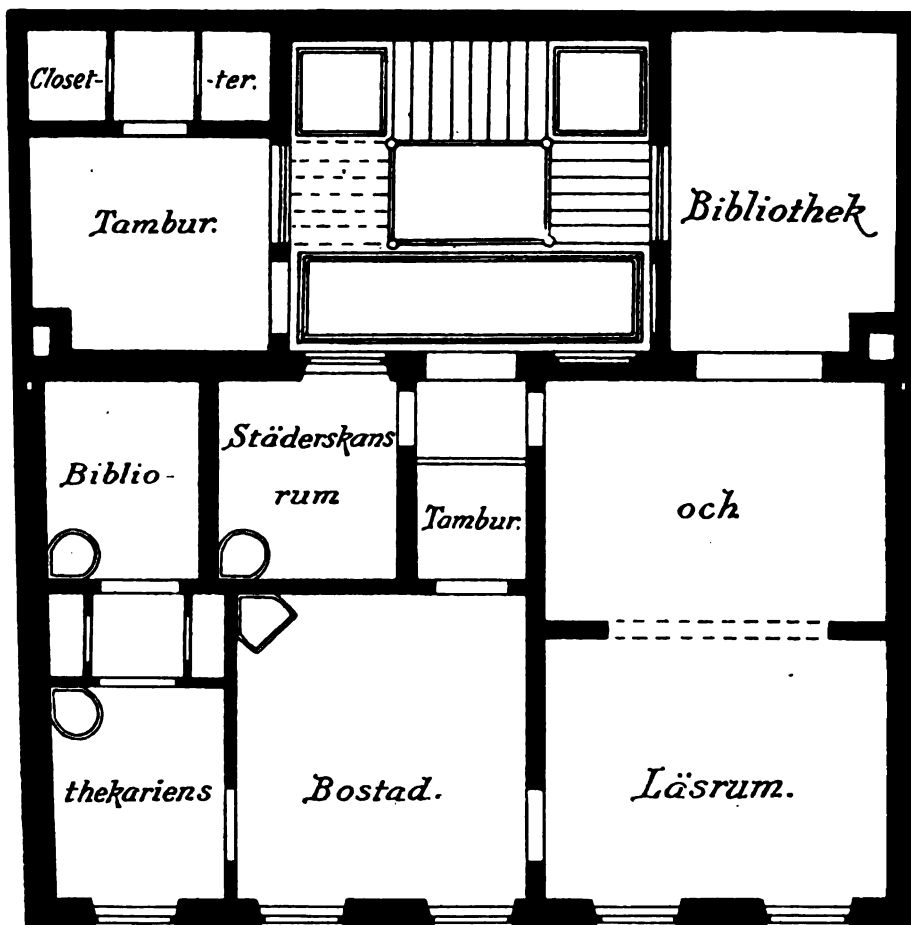
Sällskapets lokala förhållanden.

De ytterst otillfredsställande förhållanden, under hvilka Sällskapet hösten 1877 måste hålla sina sammankomster i Hotell Rydberg (se sid. 333), framtvingo med nödvändighet en förändring. Den 6 november 1877 framlade *C. Curman* inför Nämnden ett af honom utarbetadt förslag till ombyggnad af Sällskapets hus, hvilken ombyggnad skulle göra det möjligt för Sällskapet att åter sammanträda i sitt eget hus. Nämnden för sin del godkände förslaget, men nu uppstod den vanliga svårigheten: hvarifrån skulle man skaffa den summa, beräknad till 55,000 kronor, som kräfdes för byggnadsföretaget? Det var då som *A. Key* framkastade den tanken, att man genom ett frivilligt sammanskott bland Sällskapets ledamöter skulle söka åstadkomma en del af de nödiga penningmedlen. Tanken vann anklång såväl inom Nämnden som bland Sällskapets ledamöter i allmänhet; nästan hvar och en var villig att offra något för det allmänna bästa.

Ett detaljeradt ombyggnadsförslag, uppgjordt af *Bensow*, *Curman* och *Key* och tillstyrkt af Nämnden, framlades för Sällskapet den 11 dec. 1877. Sällskapet beslöt den 18 dec. 1877 uppdraga åt Nämnden att låta i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det framlagda förslaget upprätta fullständiga byggnadsritningar samt att därefter bringa förslaget till verkställighet; dock finge

ej byggnadsföretaget påbörjas, förrän en summa af 25,000 kronor blifvit tecknade såsom bidrag till betäckande af kostnaderna.

Den igångsatta teckningen af byggnadsbidrag lämnade ett godt resultat, så att företagens framgång var snart betryggadt. Hufvudritningar uppgjordes af arkitekten C. Sandahl, och byggnadsarbetets utförande uppdrogs redan den 26 febr. 1878 åt bygg-

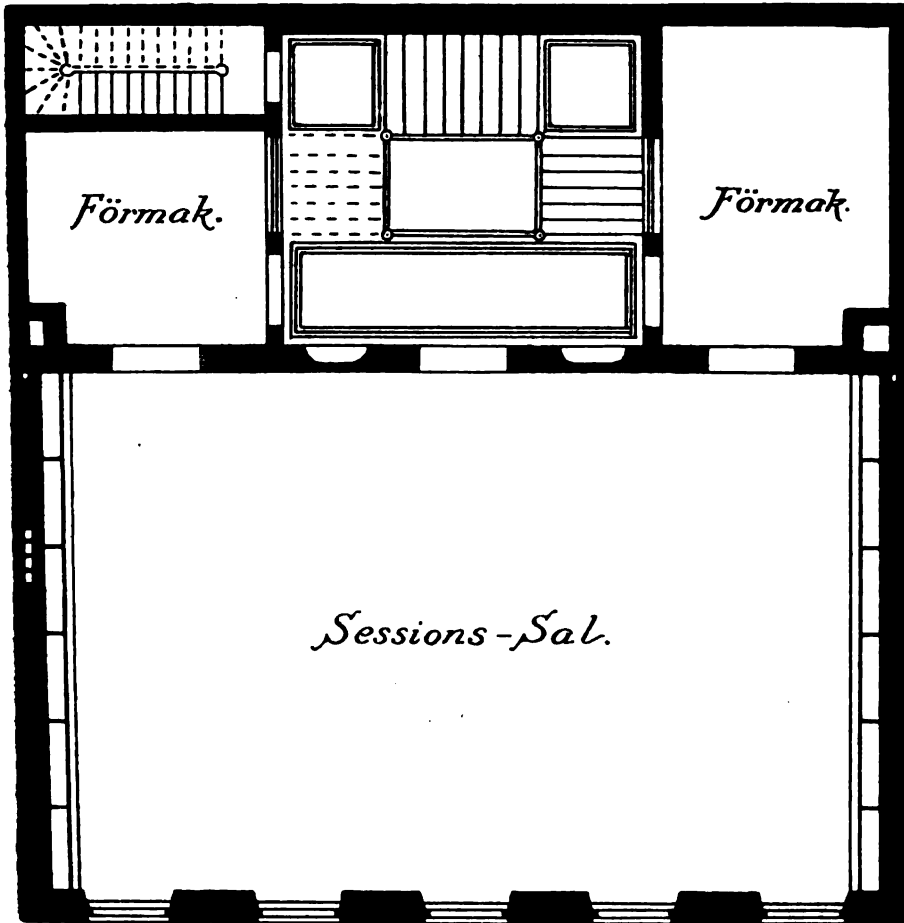
80. Plan af våningen 1 tr. upp i huset Jakobsgatan 19 efter ombyggnaden 1879.

mästaren C. A. Olsson. Hösten 1879 var det ombyggda huset färdigt till begagnande.

Huset var nu alldeles förändradt. Den förutvarande gårdsplanen var helt och hållet öfverbyggd och upptogs till större delen

af ett genom alla våningarna gående trapprum med takbelysning. Bottenvåningen innehöll en portvaktslägenhet samt två till ut-hyrning afsedda butiker.

Våningen en trappa upp (se pl. 80) omfattade dels biblioteks- och läsrum, dels ock bostad åt bibliotekarien; denna hade fått sin lägenhet ökad med ett rum, som åstadkommits på så sätt

81. Plan af våningen 2 tr. upp i huset Jakobsgatan 19 efter ombyggnaden 1879.

att den år 1818 genom sammanslagning af två rum inrättade samlingssalen (se sid. 172) åter delats i tvenne rum.

Våningarna två och tre trappor upp blefvo sammanslagna till en våning (pl. 81). Denna upptogs till större delen af en sessionssal,

82. Trappuppgång i huset Jakobsgratan 19 efter ombyggnaden 1879.

83. Biblioteks- och läsrum i huset Jakobsgratan 19, efter en fotografi tagen 1906.

84. Samlingssal, västra delen, i huset Jakobsgatan 19, efter en fotografi tagen 1906.

85. Samlingssal, östra delen, i huset Jakobsgatan 19, efter en fotografi tagen 1906.

13,66 meter lång, 8,91 meter bred och 6,23 meter hög, med fönster i två rader öfver hvarandra. Den nya salen rymde bekvämligen 125 personer; vid någon enstaka sammankomst ha ända till 180 personer varit närvarande i densamma, men då har trängseln också varit fruktansvärd. Salen var enkelt, men smakfullt dekorerad efter förslag af Curman. Väggarna voro ekpanelade, salens kortsidor täcktes af djupa bokskåp af ek, hvilka ingingo såsom panel i salens anordning. Taket var uppdeladt i facetter. Tvenne tak-

86. Huset Jakobsgatan 19, efter en fotografi tagen 1906.

kronor af gjutjärn voro afsedda för belysningen. Salen var möblerad med ekbord och ekstolar, hvilka i stilen anslöto sig till väggarna och taket. Längre fram pryddes salen med porträtt af Sällskapets stiftare och af några dess märkesmän.

Tre trappor upp var en vindsvåning, innehållande vaktmästarelägenhet.

Sekreteraren, som genom ombyggnaden miste sin bostadslägenhet, erhöll en hyresersättning af 1,500 kronor.

Utgifterna för ombyggnaden stego till 65,876,33 kr., däri inbegripna nya inventarier. Insamlingen bland Sällskapets ledamöter af bidrag till byggnadskostnaderna gaf en summa af 38,502 kronor (högsta bidraget var 1,000 kronor, hvilken summa lämnades af 12 ledamöter). Efter ombyggnaden brandförsäkrades huset för 80,000 kr., inventarierna för 15,000 kronor.

Det ombyggda huset invigdes vid årshögtiden den 7 oktober 1879, hvarvid festtalet hölls af den nytillträdande ordföranden

A. Key, hvilken jämte C. Curman hade största förtjänsten af ombyggnadens åvägabringande.

Vid invigningsfesten föredrogos följande verser, författade af A. Anderson.

Vårt nya hem.

»Männ' det vår gamla stuga är,
Den trånga, skumma, låga,
Som nu sitt tak så höghvälfdt bär»
Så litet hvar tycks fråga;
Som Hygieas orm hon då
Har fällt den gamla huden,
För att med ens föryngrad stå
Och åt vår undran småle få,
Klädd i den nya skruden.

Vår flock, som dragit husvill kring
Och här och der stämt möte,
Hon kallar mangrant nu till ting
I ljust och vidgadt sköte:
I dag, som seden är i nord,
På hemkomstöl hon bjuder,
Med gästfrihet, förut ej spord,
Hon samlar oss kring fyllda bord,
Och välkomstbägarn sjuder.

När hon som medelpunkt sig ser
För kraftigt samlif åter,
Der forskningen sin vårluft ner
Från alper flägta låter,
Då först hon får, det veta vi,
Igen sin rätta stämpel,
Då börjar hjertat slå deri,
Då blir hon hvad hon vigts att bli,
Ej blott ett hem, men tempel.

Vid dessa fester lycklig han,
Som kunglig skänk får bringa!
Den ej så dyrbart bjuda kan,
Han offre gladt det ringa:
Den ej det mindre aktar på,

Det större ej förvärfvar;
 Se vetenskapen! Strå till strå
 Hon lägger tåligt hop och så
 Hon binder sina kärfvar.

Och liksom här vår nya härd
 Byggt om på forna grunden,
 Så hvilar inom andens värld
 På minnets grundval stunden:
 Vål göms på djupet växtens rot,
 Men huru blomman skådar
 Betagen upp mot solens klot,
 Tar hon sin näringssaft emot
 Ur rotens dolda trådar.

Må våra minnen då i dag
 Med i vår bostad draga
 Och, lagerkrönta, i vårt lag
 Den främsta platsen taga:
 Vår kraft skall dubbel tillväxt få,
 Med deras fast förbunden
 Och hvad vi för en framtid så
 Gå härligt upp, om det får slå
 Rot i den gamla grunden.

Belysningen utgjordes i det nya huset från början af gas; år 1892 infördes elektrisk belysning. Telefon infördes i huset 1886.

Sällskapet var till en början mycket belåtet med sitt så godt som nya hus, men det visade sig snart, att Sällskapet fortfarande var trångbodd. Redan 1880 ändrades bibliotekariens rum till läs- och sällskapsrum; bibliotekarien erhöll en årlig hyresersättning af 800 kronor. Trots denna utvidgning kände man behof af större utrymme för att efter sammankomsternas slut kunna idka ett kamratligt umgänge. I detta ändamål förhyrde man 1890 en våning på 9 rum och kök, belägen 2 tr. upp i det till Sällskapets egendom gränsande huset Jakobsgatan 17. En dörr togs upp emellan våningarna i de bägge husen, och Sällskapet kom sålunda att förfoga öfver afsevärdt större utrymme än förut. En del af den »lilla våningen», som den kallades, användes till sällskapsrum. hvarjämte Nämnden där hade sina sammanträden; en del af våningen uppläts till Sällskapets vaktmästare, som förut haft en ganska otillfredsställande lägenhet på vinden. Sällskapet bibehöll

»den lilla våningen» till den 1 juli 1903, då Sällskapet måste lämna den, emedan huset Jakobsgatan 17 skulle byggas om.

Under hela 1890-talet förelågo ofta vid Nämndens sammanträden förslag till anskaffande af bättre och rymligare lokaler för Sällskapet; men det var nu, såsom det varit förut, Sällskapet hade inga stora kapital samlade, och utan kapital kom man aldrig längre än till förslag. Byggnadsfrågan blef slutligen brännande, därigenom att Sällskapets sal regelbundet började bli öfverbefolkad vid sammankomsterna; ventilationen i salen var ej den bästa, och Sällskapets ledamöter började klaga öfver den osunda luften, nu liksom 1865.

Den 21 nov. 1899 tillsatte Sällskapet en kommitté med uppdrag att förebringa en utredning angående möjligheten för Sällskapet att anskaffa en lokal, som bättre än den dåvarande tillgodosedde Sällskapets behof af utrymme.

Den 7 januari 1902 beslöt Sällskapet att af Sällskapets konstanta tillgångar afsätta 50,000 kronor till en byggnadsfond.

Byggnadskommittén af 1899 afgaf den 14 febr. 1902 sitt betänkande (Förh. 1902, sid. 37), hvori föreslogs att Sällskapet ännu en gång skulle ombygga sitt gamla hus. Detta förslag, som ej blef antaget, gaf emellertid anledning till vidtagande af kraftiga mått och steg, hvilka åstadkommo byggnadsfrågans lyckliga lösning. Härom berättas dock bäst i ett sammanhang i nästa kapitel.

Bokföringsvärdet af huset Jakobsgatan 19 höjdes 1903 från 80,000 till 100,000 kronor; samtidigt nedskrefs bokföringsvärdet af biblioteket från 9,000 till 10 kronor och af inventarierna från 10,000 till 10 kronor.

Sällskapet beslöt den 12 dec. 1905 att till Svenska Teknologföreningen sälja sitt hus Jakobsgatan 19 för en summa af 155,000 kronor, med tillträdesrätt den 1 oktober 1906. Sällskapet sammanträdde fortfarande under arbetsåret 1905—1906 i sitt gamla hus.

Sällskapets stadgar.

Under åren 1879—1906 fortforo 1874 års stadgar att gälla, och i desamma vidtogos endast obetydliga förändringar (se Bil. 1). Den viktigaste ändringen är det tillägg, som 1881 gjordes till stadgarnas § 27, af innehåll att vissa delar af justerade protokoll kunna under särskilda omständigheter uteslutas ur de tryckta förhandlingarna. Tidigare hade man ej varit så noga med att de skrifna och de tryckta protokollen varit öfverensstämmande. Under

1840-och 1850-talen äro en massa ärenden, som förekomma i de skrifna protokollen, ej upptagna i de tryckta förhandlingarna; det ser ut som om det under nämnda tid i allmänhet legat i sekreterarens skön att bestämma hvad som skulle tryckas eller ej. Under 1860-och 1870-talen hade man däremot i regel låtit de skrifna protokollens hela innehåll inflyta i de tryckta.

Den nya bestämmelsen af 1881 har ej ofta kommit till tillämpning; det har varit en och annan gång, då diskussionerna varit af mera personlig innebörd och af mindre vetenskaplig eller praktisk betydelse.

Den 17 januari 1905 togs ett viktigt steg till utvidgande af Sällskapets verksamhet. Denna dag godkändes nämligen stadgar för en obstetrisk-gynekologisk sektion af Svenska Läkaresällskapet. Genom medicinens allt mer i detalj drifna specialisering hade det blifvit ett behof hos dem, som ägnade sig åt samma medicinska specialfack, att sluta sig tillsammans för att dryfta särskilda frågor, som egentligen voro af fackmannaintresse. Det var en lyckligt funnen tanke af obstetriken och gynekologiens målsmän att låta denna sammanslutning ske inom Sällskapets ram och att i sina stadgar (Förh. 1905, sid. 4) angifva, att de arbetade i Sällskapets intresse. Under nästa tidsskede har utvecklingen fortfarande gått i samma riktning, i det att en del nya sektioner bildats, hvarom mera längre fram.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Förteckning öfver Sällskapets ledamöter utkom 1881, 1892, 1897 samt sedermera årligen. Förteckningen 1881 upptog 6 svenska hedersledamöter, 361 svenska ledamöter (däraf 168 i Stockholm, 193 i landsorten) och 167 utländska ledamöter. Förteckningen 1904 omfattade 6 svenska hedersledamöter, 740 svenska ledamöter, 8 utländska hedersledamöter och 130 utländska ledamöter.

Antalet ledamöter, som bevistade sammankomsterna, ökades efter 1879 hastigt, så att salen i allmänhet var nästan fullsatt (ungefär 100 å 125 personer). I en omröstning den 16 dec. 1902, då Sällskapet beslöt inköpa en ny tomt, deltog 172 röstande.

Många *utländska ledamöter* invaldes fortfarande, dock till jämförelsevis mindre antal än under föregående period. Sällskapet började nu invälja de mest framstående af utlandets medicinska vetenskapsmän till sina hedersledamöter.

Sällskapet valde till *svenska hedersledamöter* den 25 nov. 1879

F. T. BERG, den 21 sept. 1886 D. V. LUNDBERG, den 3 dec. 1889 N. P. HAMBERG, den 8 maj 1894 E. A. H. KEY, den 8 maj 1894 A. T. ALMÉN, den 8 maj 1894 O. HAMMARSTEN, den 8 maj 1894 M. G. RETZIUS, den 9 okt. 1900 R. A. A. TIGERSTEDT, den 20 okt. 1903 E. L. W. ÖDMANSSON, den 20 okt. 1903 F. W. WARFVING, den 20 okt. 1903 K. M. LINROTH, den 29 mars 1904 S. A. ARRHENIUS, den 5 april 1904 C. P. CURMAN, den 5 april 1904 O. C. LOVÉN, den 5 april 1904 N. W. NETZEL, den 10 maj 1904 J. G. W. ZANDER.

O. HAMMARSTEN, f. 1841, med. dr 1869. Blef vid Uppsala universitet docent i fysiologi 1869, adjunkt i medicinsk och fysiologisk kemi 1873, e. o. prof. i medicin 1877, prof. i medicinsk och fysiologisk kemi 1883; erhöill afsked från professuren 1906.

R. A. A. TIGERSTEDT, f. 1853, med. och kir. dr i Helsingfors 1881. Laborator i experimentell fysiologi vid Karolinska institutet 1882, prof. i fysiologi darsammastades 1886, prof. i fysiologi vid Helsingfors universitet 1900.

Tigerstedt valdes af Sällskapet till hedersledamot vid sin flyttning från Stockholm till Helsingfors. Då han föreslogs till hedersledamot, var han ännu svensk medborgare och blef därför i ledamotsförteckningarna upptagen såsom svensk hedersledamot. Han har sedermera blifvit öfverförd till de utländska hedersledamöterna.

K. M. LINROTH, f. 1848, med. dr 1879. Blef förste stadsläkare i Stockholm 1882, erhöill 1891 professors titel. Är sedan 1898 generaldirektör och ordförande i Medicinalstyrelsen.

S. A. ARRHENIUS, f. 1859, fil. dr 1884. Docent i fysikalisk kemi vid Uppsala universitet 1884, professor i fysik vid Stockholms högskola 1895, föreståndare för Vetenskapsakademiens Nobelinstitut, afdelningen för fysikalisk kemi 1905. Erhöllit Nobelpriset i kemi 1903.

Sällskapet, som ej sedan 1833 invalt några *utländska hedersledamöter*, invalde under detta tidsskede följande:

Den 17 januari 1893 invaldes de berömda banbrytande vetenskapsmännen, nervpatologen J. M. CHARCOT, fysiologen E. DU BOIS-REYMOND, bakteriologen L. PASTEUR, fysiologen H. HELMHOLTZ, patologen R. VIRCHOW, fysiologen K. LUDWIG, anatomen A. KÖLLIKER, kirurgen J. LISTER och hygienikern M. VON PETTENKOFER.

Den 8 maj 1894 invaldes forskaren i den svenska medicinens historia O. E. A. HJELT.

Den 3 april 1900 leprologen ARMAUER HANSEN.

Den 2 april 1901 anatomerna F. VON LEYDIG och W. HIS.

Den 8 april 1902 de invärtes klinici A. KUSSMAUL och E. VON LEYDEN.

Den 6 maj 1902 syfilidologen A. FOURNIER.

Den 9 januari 1906 bakteriologen R. KOCH.

Den 25 september 1906 anatomerna O. HERTWIG, G. A. SCHWALBE och W. WALDEYER.

Key, som under föregående tidsskede spelat en ledande roll inom Sällskapet, intog i början af denna period en likartad ställning. Emellertid gjorde omständigheterna, särskildt sedan han 1881 blifvit vald till riksdagsman, att han ej tog en så verksam del i Sällskapets förhandlingar som förut.

Sällskapets ledamotsantal och särskildt antalet i sammankomsterna deltagande ledamöter växte hastigt. Så länge Sällskapets mera aktiva ledamöter hade uppgått till ett par eller några tiotal, hade det varit lättare för en mera framstående personlighet att intaga en ledande ställning i Sällskapet. Under de sista årtiondena däremot har det knappast, bland de många betydande förångor Sällskapet räknat inom sin krets, funnits någon, om hvilken man kan säga, att han varit ledare inom Sällskapet.

Sällskapets *ämbetsmän* under detta tidsskede voro:

Ordförande.¹⁾

47. E. A. H. KEY (andra gången ordf.) 7 okt. 1879—5 okt. 1880.

Högtidstal: *Blick på den parasitära infektionslärans nuvarande ståndpunkt* (Hygiea 1880, sid. 571).

48. F. W. WARFVINGE 5 okt. 1880—4 okt. 1881.

Högtidstal: *Om arseniken i farmakodynamiskt hänseende.*

49. A. O. G. JÄDERHOLM 4 okt. 1881—3 okt. 1882.

Högtidstal: *Rättsläkarens uppgift i frågor om tillräknelighet* (Hygiea 1883, sid. 107).

[T. G. O. Böttiger valdes till ordf. för året 1882—1883, men mottog ej valet.]

[D. M. C. Pontin (f. 1836, med. lic. 1864, prov. läkare 1870—1878, medicinalråd 1878—1901) valdes sedan till ordf. för året 1882—1883, men afsade sig uppdraget.]

50. C. O. W. EKECRANTZ 3 okt. 1882—2 okt. 1883.

Högtidstal: *Om pleuritens behandling.*

51. A. T. ALMÉN 2 okt. 1883—7 okt. 1884.

Högtidstal: *Om utspisningen vid Sveriges hospital och några andra allmänna inrättningar.*

52. E. HEYMAN 7 okt. 1884—6 okt. 1885.

Högtidstal: *Om hygienien såsom vetenskap och läroämne* (Hygiea 1885, sid. 643).

[C. Kjerner valdes till ordf. för arbetsåret 1885—1886, men afsade sig förtroendet.]

¹⁾ Forts. från sid. 256 och 344.

53. E. R. PETERSSON 6 okt. 1885—5 okt. 1886.

Högtidstal: *Några iakttagelser angående kloroform tagen invärtes i flytande form.*

[P. J. Wising valdes till ordf. för arbetsåret 1886—1887, men mottog ej uppdraget.]

54. C. WALLIS 5 okt. 1886—18 okt. 1887.

Högtidstal: *De Förenta Staternas klimat och dess inflytande på befolkningens duglighet såsom kulturfolk.*

55. S. G. T. SETTERBLAD 18 okt. 1887—2 okt. 1888.

Högtidstal: *Om genomsnitt af trumhinnan och om befogenheten af en fordran på obligatorisk undervisning i otiaitrik för svenska läkare.*

56. M. G. RETZIUS 2 okt. 1888—15 okt. 1889.

Högtidstal: *Om några reformer i vår medicinska undervisning* (Hygiea 1889, sid. 613).

57. J. W. VON DÖBELN 15 okt. 1889—7 okt. 1890.

Högtidstal: *Bidrag till statistiken öfver refraktionsförhållandena i skolorna* (Hygiea 1891, I, sid. 1).

58. K. M. LINROTH 7 okt. 1890—6 okt. 1891.

Högtidstal: *Om de dödfödde i Stockholm 1881—1890* (Hygiea 1892, I, sid. 113).

59. K. O. MEDIN 6 okt. 1891—4 okt. 1892.

Högtidstal: *Om den artificiella uppfödningen af späda barn.*

60. E. V. NORDENSON 4 okt. 1892—3 okt. 1893.

Högtidstal: *Vilseledande likheter mellan hysteriska och organiska lidanden i hjärna och ryggmärg.*

61. E. W. WELANDER 3 okt. 1893—2 okt. 1894.

Högtidstal: *Till frågan om preventiv behandling af syfilis* (Hygiea 1894, II, sid. 417).

62. E. J. R. SALÉN 2 okt. 1894—4 dec. 1894 (+).

63. G. M. BOLLING 11 dec. 1894—1 okt. 1895.

Högtidstal: *Om användande af sänghvilen för behandling af sinnessjuka* (Hygiea 1896, I, sid. 1).

64. C. M. SONDÉN 1 okt. 1895—6 okt. 1896.

Högtidstal: *De svenska barnmorskornas förhållande till den operativa obstetrik.*

65. M. J. SALIN 6 okt. 1896—5 okt. 1897.

Högtidstal: *De nervösa sjukdomarnas inflytande på den operativa gynekologien* (Hygiea 1898, I, sid. 1).

66. J. W. BERG 5 okt. 1897—11 okt. 1898.

Högtidstal: *Om den kirurgiska anesthesiens uppkomst, utveckling och nuvarande ståndpunkt* (Hygiea 1898, II, sid. 456).

[J. M. Aspelin (f. 1849, med. lic. 1879, med. dr honor. 1900, andre stadsläkare i Stockholm sedan 1883) valdes till ordf. för arbetsåret 1898—1899, men mottog ej uppdraget.]

67. A. P. LEVERTIN 11 okt. 1898—3 okt. 1899.

Högtidstal: *Några drag ur balneologiens historia i Sverige* (Nya Handl., Serien III, Del 2, sid. 1).

68. J. WÆRN 3 okt. 1899—2 okt. 1900.

Högtidstal: *Om andlig öfveransträngning särskildt med hänsyn till förhållandena i våra skolor.*

[A. Lindblad (f. 1849, med. lic. 1878, läkare vid Stockholms stads och läns kurhus, sjukhuset Eira, 1889, död 1908) valdes till ordf. för arbetsåret 1900—1901, men afböjde uppdraget.]

69. E. A. FORSSBERG 2 okt. 1900—1 okt. 1901.

Högtidstal: *Om växlingar i människokroppens längd* (Hygiea 1903, II, sid. 295).

70. J. G. EDGREN 1 okt. 1901—7 okt. 1902.

Högtidstal: *Om de s. k. nervösa hjärtsjukdomarna* (Hygiea 1903, I, sid. 1).

71. K. A. MALMSTEN, 7 okt. 1902—6 okt. 1903.

Högtidstal: *Rön och iakttagelser på strupsjukdomarnas område.*

72. S. E. HENSCHEN 6 okt. 1903—4 okt. 1904.

Högtidstal: *Om äktenskapets ingående från hygienens och läkarens synpunkter* (Hygiea 1904, sid. 1067).

73. E. G. JOHNSON 4 okt. 1904—3 okt. 1905.

Högtidstal: *Om pylorusstenos såsom följd af ulcus ventriculi.*

74. E. J. WIDMARK 3 okt. 1905—2 okt. 1906.

Högtidstal: *Nyare undersökningar om den sympatiska ögoninflammationens etiologi* (Hygiea 1906, sid. 1217).

C. O. W. EKECRANTZ, f. 1841, med. dr 1870. Öfverläkare vid Maria sjukhus i Stockholm 1879. Död 1894.

E. HEYMAN, f. 1829, med. lic. 1857, kir. mag. 1859, med. dr 1877. Professor i allmän hälsovårdslära vid Karolinska institutet 1878. Död 1889.

E. R. PETERSSON, f. 1833, med. lic. 1866. Bat:släkare 1871, regts-läkare 1886—1896.

S. G. T. SETTERBLAD, f. 1838, med. lic. 1869, med. dr honor. 1893. Bat:släkare 1882, regtsläkare 1894—1901.

J. W. VON DÖBELN, f. 1839, med. lic. 1865. Bat:släkare 1871, regts-läkare 1887—1906.

K. O. MEDIN, f. 1847, med. lic. 1876, med. dr 1880. Blef vid Karolinska institutet 1880 docent, 1883 e. o. prof. och 1884 prof., allt i pediatrik.

E. V. NORDENSON, f. 1847, med. lic. 1878, med. dr 1886. Docent i oftalmiatrik vid Karolinska institutet 1888—1891, prakt. ögonläkare i Stockholm.

E. W. WELANDER, f. 1846, med. lic. 1871, med. dr 1880. Bat:släkare 1875—1882, docent i syfilidologi vid Karolinska institutet 1884, e. o. prof. i syfilidologi darsammastädes 1896.

E. J. R. SALÉN, f. 1836, med. dr 1869. Docent i oftalmologi vid Uppsala universitet 1868, prakt. läkare i Göteborg 1868—1884, i Stockholm 1884—1894. Död 1894.

G. M. BOLLING, f. 1839, med. dr 1867. Prov. läkare 1868, stadsläkare 1871, lasar. läkare 1883, medicinalråd 1890. Död 1901.

M. J. SALIN, f. 1851, med. lic. 1876, med. dr 1878. Docent i obstetrik och gynekologi vid Karolinska institutet 1878, e. o. prof. i obstetrik och gynekologi darsammastädes 1888.

J. W. BERG, son af F. T. Berg, f. 1851, med. lic. 1878, med. dr 1881. Blef vid Karolinska institutet 1881 docent, 1885 e. o. prof. och 1893 prof., allt i kirurgi.

A. P. LEVERTIN, son af J. Levertin, f. 1843, med. lic. 1874, med. dr 1877. Docent i balneologi vid Karolinska institutet 1893.

J. WERN, f. 1849, med. lic. 1878, med. dr 1885. E. o. prof. i pediatrik vid Karolinska institutet 1885.

E. A. FORSSBERG, f. 1848, med. lic. 1879. Bat:släkare 1882, regtsläkare 1901. Död 1902.

J. G. EDGREN, f. 1849, med. lic. 1879, med. dr 1881. Docent i medicin vid Karolinska institutet 1884, e. o. prof. i samma ämne darsammastädes 1888.

K. A. MALMSTEN, son af P. H. Malmsten, f. 1849, med. lic. 1881, med. dr 1883. Docent i laryngologi vid Karolinska institutet 1885 och i medicin 1889—1890, distriktsläkare i Stockholm 1902.

E. G. JOHNSON, f. 1852, med. lic. 1881, med. dr 1884. Prakt. läkare i Stockholm.

E. J. WIDMARK, f. 1850, med. lic. 1881, med. dr 1884. Blef vid Karolinska institutet docent i oftalmiatrik 1884 och e. o. prof. i samma ämne 1891.

Sekretreare. ¹⁾

14. C. WALLIS 6 okt. 1874—5 okt. 1880.

15. C. M. SONDÉN 5 okt. 1880—1 okt. 1895.

16. K. G. F. LENNMALM 1 okt 1895—1 okt. 1907.

K. G. F. LENNMALM, f. 1858, med. lic. 1884, med. dr 1886, docent i prakt. medicin vid Uppsala universitet 1886, e. o. prof. i pediatrik och prakt. medicin vid Lunds universitet 1889, prof. i nervsjukdomar vid Karolinska institutet 1890.

Bibliotekarier. ²⁾

22. J. O. BENSOW 7 okt. 1862—6 maj 1891 (†).

23. C. G. SANTESSON 19 maj 1891—1 sept. 1893.

24. J. G. RISSLER 12 sept. 1893—31 dec. 1905.

25. E. O. HULTGREN 1 jan. 1906—

¹⁾ Forts. från sid. 115, 154, 179, 259 och 344.

²⁾ Forts. från sid. 115, 154, 179, 259 och 345.

C. G. SANTESSON, son af C. G. Santesson d. ä., f. 1862, med. lic. 1890, med. dr. 1892, docent i experimentell fysiologi vid Karolinska institutet 1891, e. o. prof. i farmakodynamik och farmakognosi darsammastädes 1895.

J. G. RISSLER, f. 1863, med. lic. 1890, med. dr. 1893, docent i kirurgi vid Karolinska institutet 1894—1897, öfverläkare vid Maria sjukhus i Stockholm 1895.

E. O. HULTGREN, f. 1866, med. lic. 1899, öfverläkare vid Stockholms sjukhem 1900.

Skattmästare.¹⁾

2. J. I. ASKLÖF 24 jan. 1865—13 mars 1888.

3. K. J. L. LJUNGBERG 13 mars 1888—30 nov. 1900.

4. E. SEDERHOLM 1 dec. 1900—

K. J. L. LJUNGBERG, f. 1836, aflade apotekareexamen 1858. Innehafvare af apotek i Örebro 1864—1866, af apotek i Sundsvall 1866—1873 och af apoteket Morianen i Stockholm från 1873.

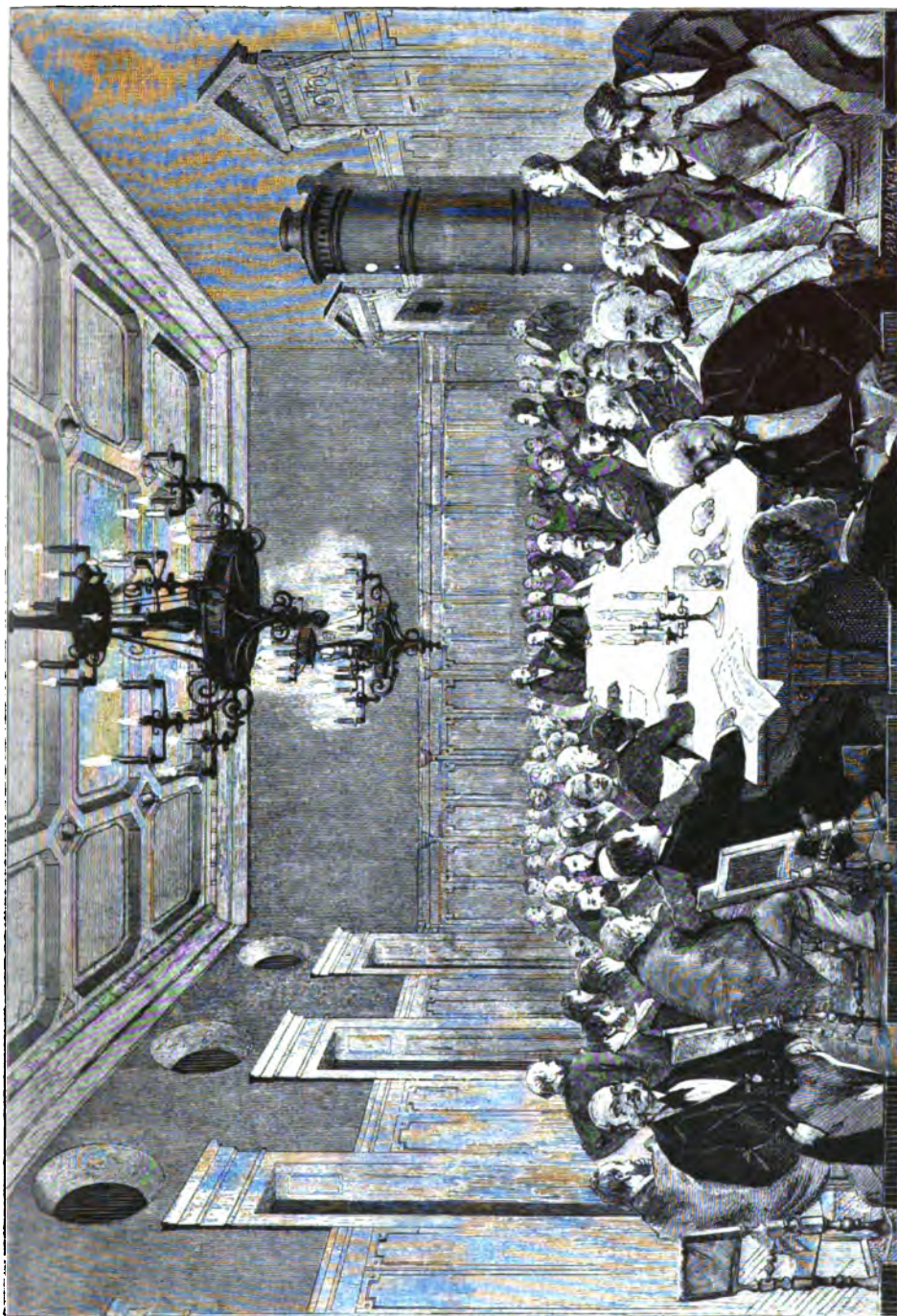
E. SEDERHOLM, f. 1857, med. lic. 1886, med. dr. 1892, docent i dermatologi och syfilidologi vid Karolinska institutet 1893, ombudsman och fiskal i Medicinalstyrelsen 1904.

Sammankomster och samkväm.

Sammankomsterna pågingo på samma sätt som från äldre tider. Sammankomsterna voro inställda den 1 maj åren 1883, 1894 och 1906; dessutom voro sammankomsterna inställda den 13 juli 1880 med anledning af pågående naturforskaremöte, den 7 april 1885 med anledning af en samma dag öfver Regnell hållen minnesfest, den 1 sept. 1891 med anledning af ett allmänt svenskt läkaremöte i Stockholm, den 10 dec. 1901 med anledning af Nobelstiftelsens första högtidsdag, den 30 aug. 1904 med anledning af att nordiska kongressen för invärtes medicin var samlad i Stockholm. Däremot höllos åren 1902—1904 flera diskussionsmöten och extra sammankomster för behandling af Sällskapets byggnadsfråga.

En sammankomst i Svenska Läkaresällskapet hösten 1879 är ämnet för en teckning af Carl Larsson, som återgifvits å pl. 87. Det har ej varit möjligt att säkert identifiera mera än några få af de på teckningen förekommande personerna. I förgrunden med ryggen mot åskådaren sitter tecknaren, till höger om honom (från åskådaren räknadt) står P. H. Malmsten, bakom denne står Santesson. Sittande vid bordets högra sida (från åskådaren sedt) äro Curman (närmast Santesson), därefter Hamberg, Rossander och Stenberg.

¹⁾ Forts. från sid. 260 och 345.

87. En sammankomst i Svenska Läkarsällskapet (efter ett träsnitt i Ny Illustrerad Tidning den 27 dec. 1879, utfördt efter en teckning af Carl Larsson).

Den af de sittande som befinner sig längst till höger på taflan är G. Retzius. Den som står bakom Rossander är E. Fogman, (f. 1843, med. lic. 1872, död 1906), till höger om Fogman sitter Ödmansson. Den stående längst till vänster i förgrunden är Bruzelius. Till höger om Bruzelius sitter S. M. A. Könsberg (f. 1827, med. lic. 1856, död 1885), snedt bakom Könsberg till vänster sitter Netzel med högra armbågen på stolskarmen. Den af de vid bordets vänstra sida sittande, som vänder hela ansiktet mot åskådaren, är Kjellberg. Vid bordets kortsida i bakgrunden sitter ordföranden, Key. Den bredvid Key stående är möjligen sekreteraren, Wallis.

Under 1870-talet voro diskussionerna ofta mycket lifliga, ibland hetsiga. Såsom en följd af detta förhållande kan man anse det beslut som fattades den 4 nov. 1879, att alla bilagor till ett protokoll, d. v. s. alla diskussionsyttranden, skulle uppläsas vid justeringen af samma protokoll en följande sammankomst. Sannolikt kunde man ej länge hålla ut härmed, ty diskussionerna voro ofta betydligt uttänjda.

K. Malmsten föreslog den 23 april 1883, att Sällskapet skulle anställa en *stenograf*, som skulle uppteckna förhandlingarna, och erbjöd sig att till en början betala en del af kostnaderna härför. Sällskapet afböjde förslaget, men beslöt i stället, att ordföranden, då han ansåge stenografisk uppteckning af en diskussion lämplig, skulle ombesörja, att en stenograf på Sällskapets bekostnad vore närvarande, samt att äfvenledes en enskild ledamot, då ordföranden så pröfvade lämpligt, kunde få vid ett föredrags hållande använda stenograf, hvilken då skulle betalas till hälften af Sällskapet och till hälften af föredraganden. Sedan början af år 1897 har, enligt Sällskapets beslut, en stenograf varit närvarande vid sammankomsterna; alla diskussionerna ha stenograferats på Sällskapets bekostnad, under det att för föredrags stenografering bestämmelserna af 1883 varit gällande. (Detta ändrades sedan i ordningsreglerna af den 21 jan. 1908 så, att äfven föredrag, ifall föredragshållaren därom anhåller, stenograferas på Sällskapets bekostnad.)

Beslutet af den 31 okt. 1865 (se sid. 345) angående anmälade af föredrag en vecka i förväg har sannolikt ej länge efterlefts. Den 4 juni 1889 förklarade Sällskapet det vara önskvärdt, att föredrag måtte på förhand anmälas och senast dagen före sammankomst på »svarta taflan» anslås. Den 25 april 1905 antogs *bestämmelser rörande föredragningen vid sammankomsterna* (Bil. 1, sid. XL).

Åren 1889—1893 förekommo emellanåt i den medicinska veckoskriften Eira meddelanden från Sällskapets sammankomster, hvilka meddelanden voro förvanskade och gäfvö anledning till

anmärkningar från Sällskapets ledamöters sida. Sällskapet beslöt den 15 januari 1889, att inga meddelanden om förhandlingarna skulle få ingå i medicinska tidskrifter eller andra publikationer, förrän motsvarande protokoll vore justerad. Den 17 januari 1893 beslöt Sällskapet att åt sekreteraren och ordföranden uppdraga att redigera och *i de allmänna tidningarna offentliggöra de meddelanden angående sammankomsterna*, hvilka syntes lämpliga att genast bringa till allmänhetens kännedom. Denna anordning har sedermera alltjämt fortfarit.

Den 21 okt. 1902 erhöll Sällskapet som gåfva af fröken Margit Malmsten en konstnärligt arbetad *ordförandeklubba*, utförd af konstsvarfvarn John Bergström efter en skiss af arkitekten Daniel Carlsson. Klubban är tillverkad af ebenholtz och ek. Den bär på ena sidan af midtstycket Svenska Läkare-Sällskapets trenne begynnelsebokstäfver, utförda i gammalt finsilfver. På midtstyckets andra sida läsas i silfversiffror år och dag för Sällskapets första sammankomst, den 25 oktober 1808.

Årshögtiderna höllas under åren 1879—1906 på Sällskapets egen lokal, utom 1903 och 1904, då de firades på Grand Hôtel. I allmänhet höllas de vid middagstiden och efterföljdes af gemensam middag, ibland höllas de längre fram på eftermiddagen och åtföljdes af supé. Under några år (1892, 1893, 1894, 1895, 1897, 1900, 1901) höllas årshögtiderna på vanlig sammankomsttid kl. 7 e. m. på tisdagen, och gemensam middag intogs påföljande lördag. Inträdeskort till årshögtiderna utdelades till en början såsom förut, men fram på 1890-talet upphörde man härmed af brist på utrymme i Sällskapets lokal; och årshögtiderna, som från början varit offentliga, ha sedan varit lika slutna sammankomster som Sällskapets vanliga sammankomster. De förut öfliga inbjudningarna utfärdades fortfarande. Dock företogs en förändring år

88. Ordförandeklubba, skänkt till S. L. S. 1902.

1900; då öfverflyttades nämligen medicinalärendena och därmed äfven Svenska Läkaresällskapets på Medicinalstyrelsens stat beviljade statsanslag från Ecklesiastik- till Civildepartementet. Ecklesiastikministern hade förut alltid varit inbjuden till årshögtiden, han borde nu sålunda ersättas af civilministern. Sällskapet kände sig emellertid i sin egenskap af vetenskapligt samfund samhörigt med Ecklesiastikdepartementet, till hvilket de medicinska undervisningsanstalterna också hörde. Man skulle sålunda egentligen bjuda cheferna för båda de nämnda departementen; men då detta ansågs vara för anspråksfullt, fingo båda bjudningarna förfalla. Mot slutet af denna period började Sällskapet till årshögtiden inbjuda de personer, åt hvilka vid denna högtid vetenskapliga pris skulle utdelas.

Tiden för årshögtidernas firande var ett par gånger framflyttad. 1887 hölls årshögtiden först den 18 okt., emedan ordföranden Wallis ej förut hunnit komma hem från en resa i Amerika. 1889 var årshögtiden uppskjuten till den 15 okt., på det att Hygieas till minne af tidskriftens femtioåriga tillvaro utgifna festband skulle hinna utkomma. 1898 flyttades årshögtiden till den 11 okt., på det att ordföranden för arbetsåret 1897—1898 J. Berg skulle kunna fungera vid Berzeliusfesten den 7 oktober.

Under den tid, då Sällskapet sammanträdde på Militärsällskapets lokal och på Hotell Rydberg, åren 1867—1879, hade man haft tillfälle att efter sammankomsternas slut i kamratligt *samkväm* tillbringa återstoden af aftonen. Då Sällskapet 1879 flyttade in i sin nya lokal, gick man förlustig härom, och man kände saknad efter en fördel, hvarvid man vant sig. Men Sällskapet hade inga utskänkningsrättigheter och inga serveringsinventarier. Då det ej ansågs lämpligt, att ett vetenskapligt samfund själf läde hand vid de behöfliga anordningarna, så stiftades på förslag af A. Levertin den 7 dec. 1880 *Svenska Läkaresällskapets klubbförening*. Ett antal af Sällskapets ledamöter sammanslöto sig, hopsköto en penningesumma, inköpte serveringssaker och anskaffade utskänkningsrättigheter åt Sällskapets vaktmästare. Klubbföreningen anordnade nu servering af mat och dryck efter tisdagssammankomsterna, likasom den ock emellanåt ombestyrde större fester, vid årshögtiderna och vid särskilda tillfällen. Bland annat anordnades åren 1880, 1881, 1885 och 1889 festliga samkväm, dit ledamöterna medförde sina damer, samkväm hvilka rönste stor anslutning. Klubbföreningens verksamhet sköttes på ett ekonomiskt och klokt sätt; redan 1891 öfverlämnade densamma såsom gåfva till Sällskapet dels inventarier för servering af 100 personer, dels ett vinlager, dels ock en summa

af 1,100 kronor. Denna summa blef bokförd såsom »den sociala fonden»; dess ändamål skulle vara att främja det kamratliga samlifvet inom Läkaresällskapet och i främsta rummet att förskaffa Läkaresällskapet lämpliga lokaler för detta samlif; det bestämdes att fonden genom de årliga räntornas läggande till kapitalet skulle ökas till 10,000 kronor, och att först sedermera $\frac{4}{5}$ af räntan finge, om Sällskapet så beslöte, användas för fondens ändamål, under det att $\frac{1}{5}$ af räntan årligen skulle tilläggas kapitalet.

Klubbföreningen fortsatte äfven efter 1891 att anordna Sällskapets samkväm. Vid Sällskapets flyttning till det nya huset 1906 upplöstes Klubbföreningen, och dess funktioner öfvertogos af Sällskapet själf.

Hyllningsgärder.

Under de nu afhandlade åren hade Sällskapet tillfälle att många gånger på olika sätt gifva uttryck åt sin vördnad, sitt erkännande eller sin tacksamhet åt ett flertal personer, hvilka dels på ett eller annat sätt bidragit till den medicinska vetenskapens och konstens utveckling, dels befrämjat Läkaresällskapets särskilda verksamhet.

Den 9 juli 1896 öfverlämnades till *Drottning Sophia*, som då fyllde 60 år, en konstnärligt utstyrd adress, hvori Sällskapet gaf uttryck åt sina känslor af vördnad och beundran för det storartade arbete, som hon nedlagt i sjukvårdens och människokärlekens tjänst, särskildt genom grundandet af mönstersjukhuset Sophiahemmet och genom omdanandet af det svenska sjuksköterskeväsendet.

Sällskapet deltog också i insamlingen till den minnesgåfva, som från hela vårt land 1897 öfverlämnades till *Konung Oscar II* vid hans 25-års jubileum såsom konung, och hvilken minnesgåfva af den högsinta monarken var anslagen till vidtagande af åtgärder mot tuberkulosen. Inom Sällskapet insamlades för detta ändamål en summa af 17,179 kronor 81 öre. Sällskapet deltog äfven genoin en deputation i den allmänna hyllning, som ägnades konungen vid jubileet.

Sällskapet bragte sin hyllning åt ett antal framstående utländska vetenskapsmän. Till *H. Helmholtz* och till *R. Virchow* öfverlämnades 1891 på dessa berömda forskares 70-årsdagar konstnärligt utförda adresser. På *R. Virchows* 80-årsdag 1901 tillställde Sällskapet honom sin halfsekelmedalj i guld, den enda gång som denna medalj blifvit öfverlämnad åt en utlänning.

Åt *L. Pasteur*, som den 27 december 1892 fyllde 70 år, ägnade Sällskapet på flera vis sin hyllning. På förslag af G. Retzius beslöt Sällskapet att genom en insamling åvägabringa en fond för stiftande af en *Pasteursmedalj* och en *stipendiefond*, bärande *Pasteurs* namn.

89, 90. Medalj slagen öfver L. Pasteur 1892.

Pasteursmedaljen är graverad af A. Lindberg.
Den är af 25:te storleken (69 mm.).

Åtsidan:

Louis Pasteur. Bröstdbild v. s. med en lagerkvist i afskärningen. Vid nedre kanten: A. Lindberg. Stockholm.

Frånsidan:

À Louis Pasteur La Société Médicale Suédoise 27 Décembre 1892. En böjd lagerkvist med band utefter h. halfva kanten.

Ett exemplar af medaljen i guld öfverlämnades till Pasteur den 27 dec. 1892 vid den storartade hyllningsfest, som denna dag hölls för honom i Paris. Öfverlämnandet skedde genom Sällskapets dåvarande ordförande, E. Nordenson, hvilken såsom Sällskapets representant afrest till Paris. Nordenson gaf vid sin återkomst (Förh. 1893, sid. 8) en skildring af de festligheter, som ägt rum i Paris till Pasteurs ära.

Såsom en hyllningsgård åt den store forskaren hade Sällskapet också upprättat en stipendiefond; om denna berättas i en följande afdelning af detta kapitel.

Vid Pasteurs begrafning den 5 okt. 1895 nedlade Nordenson å Sällskapet vägnar en krans å den dödes kista. 1896 lät Sällskapet förfärdiga en votivtafla af mörk svensk granit, ägnad åt Pasteurs minne och afsedd att upphängas i den krypta i Institut Pasteur i Paris, där Pasteurs stoft för framtiden skall förvaras. Inom Sällskapet insamlades 1896 en summa af 500 francs till den minnesvård öfver Pasteur, som skulle resas i Paris.

Den 13 maj 1896 firade Sällskapet en *vetenskaplig fest* till firande af *100-årsminnet af vaccinationens införande genom Edward Jenner*. Vid festen, som firades å Vetenskapsakademiens hörsal, höllos tre föredrag: af C. Wallis »Edward Jenners lif och verksamhet»; af O. Medin »Smittkopporna och vaccinationen i Sverige»; af E. Selander »De Jennerska principernas utveckling i den moderna bakteriologien» (Hygiea 1896, I, sid. 545).

Då Sällskapet utländske ledamot, den namnkunniga forskaren N. R. Finsen 1904 afled i Köpenhamn, sände Sällskapet såsom sin representant till begrafningen J. Widmark, hvilken å Sällskapets vägnar nedlade en krans å Finsens kista.

Den 7 april 1885 anordnade Svenska Läkaresällskapet i förening med Vetenskapsakademien, Karolinska institutet och Medicinska Föreningen en *minnesfest öfver* den år 1884 bortgångna mecenaten A. F. Regnell, till hvilken alla de nämnda institutionerna stodo i tacksamhetsskuld för storartade gåfvor. Festen hölls i Norra Latinläroverkets högtidssal (Drottninggatan 71 B). Vid festen, som bevistades af kronprinsen och kronprinsessan, utfördes en kantat med ord af E. Forssberg och musik af W. Svedbom; ett minnestal hölls af C. G. Santesson, hvarjämte verser författade af E. R. Petersson föredrogos (Hygiea 1885, sid. 461).

Sällskapet deltog 1899 i insamlandet af medel till en minnesvård å Regnells graf i Caldas (Brasilien). Denna minnesvård afäcktes den 5 oktober 1903.

Den 13 oktober 1896 firade Sällskapet en *minnesfest öfver Anders Retzius*; denna dag var hundra år sedan af den store vetenskapsmannens födelse. Vid festen voro närvarande A. Retzius' son, Gustaf Retzius med maka; däremot var A. Retzius' efterlämnade änka, fru Emilia Retzius af sin höga ålder hindrad bevista festen.

Sällskapet hade beslutat att till minnesfesten låta slå en *medalj öfver A. Retzius*.

Medaljen är graverad af A. Lindberg. Den är af 25:te storleken (69 m. m.)

Åtsidan:

Anders Retzius Nat. MDCCXCVI Mort. MDCCCLX. Bröstdbild v. s. Bakom ryggen A. Lindberg.

Frånsidan:

En på en mur fästad minnestafel med inskrift: Investigatori Naturæ Sagacissimo Eximiæ. Artis. Professori Socio. Suo. Meritissimo Societas. Medicorum. Suecana MDCCCLXXXVI. Ofvan muren emblem för läkekonst och naturkunnighet, en skål med en orm, en döds-kalle, en bok samt lagerkvistar. Vid nedre kanten A. Lindberg.

91, 92. Medalj slagen öfver A. Retzius 1896.

Vid festen hölls minnetalet (Hygiea 1896, II, sid. 437) af Chr. Lovén, en af A. Retzius' närmaste lärjungar.

Efter minnetalet öfverlämnade G. Retzius till Sällskapet ett af honom samma dag utgifvet och faderns minne tillägnadt arbete »Das Menschenhirn.»

Från fru Emilia Retzius öfverlämnades till Sällskapet ett *gåfvobref* på 30,000 kronor, af hvilken summa en *fond* skulle bildas för *främjande af de anatomiska och fysiologiska vetenskaperna*.

Till Anders-Retzius-medaljen och Anders-Retzius-fonden återkommer jag i en senare afdelning af detta kapitel.

Med anledning däraf att den 7 aug. 1898 femtio år förflutit sedan *Jacob Berzelius'* död beslöto Vetenskapsakademien, Karolinska institutet, Landtbruksakademien och Svenska Läkaresällskapet att fira en gemensam minnesfest öfver Berzelius. Denna fest, som ej kunde hållas på den egentliga minnesdagen utan i stället framflyttades till den 7 okt., bevistades af Konungen samt af talrika representanter för in- och utländska lärda sällskap. Fyra talare uppträdde, en för hvardera af de fyra nämnda institutionerna. För Sällskapet talade dess ordförande J. Berg (*Hygiea* 1898, II, sid. 452). Denna fest är beskrifven i ett särskildt utgifvet häfte »Minnesfesten öfver Berzelius den 7 oktober 1908 af L. F. Nilson och Severin Jolin, Stockholm 1901».

I samband med anordnandet af minnesfesten föranstaltade Sällskapet en insamling till en *Berzeliusfond* (hvarom mera längre fram i detta kapitel); vidare lät Sällskapet för sin räkning måla ett porträtt af *Berzelius*.

Öfver tvenne den svenska medicinens stormän, *Nils Rosén von Rosenstein* och *Olof af Acrel* firade Sällskapet minnesfester 1906, öfver den förra den 13 februari, öfver den senare den 29 maj. Högtidstalet öfver den förra hölls af O. Medin (*Hygiea* 1906, sid. 193), öfver den senare af J. Åkerman (*Hygiea* 1906, sid. 481).

Under detta tidsskede blir det allt vanligare, att protokollen omtala, det Sällskapet dels framburit lyckönskningar till mera framskjutna ledamöter på bemärkelsedagar för dessa, t. ex. 70-årsdagar eller 80-årsdagar, dels hedrat aflidna framstående ledamöters minnen genom att sända kransar till deras bårar.

Vid *O. Glas'* (f. 1813, med. dr 1837, prof. i Uppsala i kirurgi och obstetrik 1851—1856 samt i medicin 1856—1878, död 1880) bortgång sände Sällskapet tre sina ledamöter som representanter till begrafningen i Uppsala.

Den 18 febr. 1882 gaf Sällskapet en större middag för *N. J. Berlin*, som denna dag fyllde 70 år. Högtidstalet hölls af dåvarande ordföranden A. Jäderholm, hvarjämte verser af A. Anderson föredrogos.

Den 25 okt. 1882 höll Sällskapet en fest för *A. Key*, som då fyllde 50 år.

Den 8 dec. 1885 anordnade Sällskapet en större *hyllningsfest för Magnus Huss*, som i 50 år (sedan den 3 nov. 1835) varit Sällskapets ledamot och i 25 år (sedan den 6 nov. 1860) varit dess hedersledamot. Sällskapets ordförande E. R. Petersson inledde festen med ett tal, hvarefter det egentliga högtidstalet hölls af

P. J. Wising, som med anslutning till Huss' förnämsta vetenskapliga arbete »Alcoholismus chronicus» höll ett vetenskapligt föredrag om detta ämne. Därefter höll E. Heyman ett föredrag om dryckenskapens tillstånd och dess fysiska följder inom Sverige från år 1861 till år 1884. Man hade valt dessa ämnen, emedan de särskildt intresserade hedersgästen, som kraftigt både i vetenskapliga skrifter och på annat sätt bekämpat en af vårt lands största samhällsolyckor, dryckenskapen. Festen, vid hvilken dessutom förekommo verser författade af E. Forssberg samt en massa tal, är beskrifven i Förh. 1885, sid. 314.

Huss, som var synnerligen fästad vid Sällskapet, sände den 1 april 1890, då han kände döden nalkas, en varm afskedshälsning till Sällskapet (Förh. 1890, sid. 98). Han afled den 22 april 1890; Sällskapet beslöt att anlägga 2 veckors sorg, att lägga en krans på hans bår och att mangrannt närvara vid begrafningen.

Den 22 april 1898 gaf Sällskapet en middag för *A. Almén*, som nyss förut vid uppnådd pensionsålder afgått från sin befattning såsom chef för det svenska medicinalverket.

Den 19 nov. 1887 höll Sällskapet middag för *O. Bensow*, som i 25 år varit Sällskapets bibliotekarie. Bensow fortfor att vara bibliotekarie till sin död, 4 år senare. Ingen har så länge som han beklädt något af Sällskapets ämbeten.

Den 5 oktober 1895 öfverlämnades till *M. Sondén*, som då nedlade den sekreterarebefattning han i 15 år innehaft, såsom minnesgåfva ett konstnärligt arbetadt album, innehållande fotografier af ett flertal bland Sällskapets ledamöter.

Den 4 december 1900 öfverlämnades en tacksägelseadress från Sällskapet till *K. Ljungberg*, som nyss lämnat den skattmästarebefattning han i 12 år innehaft.

Sällskapet hade tillfälle att den 28 maj 1895, genom att till sin vaktmästare *A. Carlsson* öfverlämna Patriotiska Sällskapets guldmedalj, gifva sitt erkännande åt en trotjänare, som med sällsynt nit och plikttrohet skött den syssla han sedan den 1 januari 1871 i Sällskapets tjänst innehaft (*Carlsson* bestrider ännu i okt. 1908 med obrutna krafter sina mångahanda åligganden).

Sällskapets ekonomi.

Sällskapets ekonomi började nu bli allt mera vidlyftig dels genom husets ombyggnad dels genom de nya fonder, som kommo

Sällskapet till godo. Då det är olämpligt att ingå i vidlyftiga detaljer om dessa saker, så hänvisar jag till Bil. 3 till detta arbete, hvilken innehåller en öfversikt af Sällskapets viktigaste ekonomiska förhållanden.

Inkomsterna utgjordes hufvudsakligen af *statsanslaget*, fortfarande 3,000 kronor årligen, och af *årsafgifterna*.

1888 bestämdes det, att invalda svenska ledamöter skulle betala samma afgifter som antagna ledamöter.

1889 sänktes inträdesafgiften för alla svenska ledamöter till 5 kronor; däremot höjdes årsafgiften för Stockholmsledamöterna till 20 kronor, för landsortsledamöterna bibehölls årsafgiften vid 5 kronor.

Utgifterna gingo företrädesvis till bibliotekets utvidgning och till utgifvandet af Sällskapets skrifter. Till biblioteket åtgick årligen en summa af ungefär 2,000 å 3,000 kronor. Sällskapets förlagsverksamhet gick mestadels med förlust, men mot slutet af denna period började Hygiea lämna någon vinst; vinsten berodde till en god del på inkomst af annonser.

Om *husets ekonomi* är förut berättadt, likaså om insamlingen till ombyggnaden (sid. 390). Tack vare denna insamling och tack vare de hyror som huset gaf, bodde Sällskapet ganska billigt.

Vaktmästarens lön ökades 1879 till 750 kr., 1881 till 1,200 kr., 1889 till 1,500 kr., 1894 till 1,600 kr., 1896 till 2,000 kr.

Sekreteraren fick från 1878 en årlig hyresersättning af 1,500 kr. samt 300 kr. till skrifmaterialier. Skattmästarens arfvode ökades 1879 till 600 kr., 1897 till 1,000 kr. Bibliotekarien fick 1880 en hyresersättning af 800 kr., som 1897 ökades till 1,000 kr.

1901 anställdes åt ämbetsmännen ett biträde, sedan kalladt amanuens, med ett arfvode af 400 kr., som 1902 höjdes till 600 kr., 1903 till 800 kr. och 1904 till 1,100 kr.

Såsom bevis på de okonstlade förhållanden, under hvilka Sällskapets utlåningsrörelse handhades (det gällde på denna tid egentligen lån till Sällskapets ledamöter med borgen af andra ledamöter), förtjänar följande beslut af den 3 februari 1880 att bevaras i tideböckerna. Sällskapet beslöt denna dag, med anledning af en utaf revisorerna framställd anmärkning, att antaga ett af Nämnden på grund af samma anmärkning framställt förslag, att alla lånehandlingar, som af Sällskapet i framtiden antagas till belåning, skulle vara försedda med vittnesintyg såväl öfver låntagarens som å löftesmannens namnteckningar, men att nu i Sällskapets ego befintliga reverser, hvilka saknade sådana intyg, icke för sagda ändamål behöfde omskrifvas .

Sällskapet gjorde 1903 en ekonomisk förlust, stor 7,245 kr. 17 öre, egentligen den enda, som Sällskapet lidit under dessa 100 år; förlusten orsakades af att Hygieas distributör, bokhandelsfirman Samson & Wallin gjorde konkurs.

De årliga *budgetförslagen* trycktes första gången i Förhandlingarna 1882, de årliga *revisionsberättelserna* första gången 1894.

Bibliotek och öfriga samlingar.

Sällskapet samlade fortfarande hufvudsakligen tidskrifter och svensk medicinsk litteratur. Sällskapet höll 1880 57 tidskrifter, 1890 66 sådana; 1902 hade antalet stigit till 92 och 1906 till 128.

Biblioteket ökades ständigt genom gåfvor. Konung Oscar II skänkte Sällskapet böcker; många enskilda personer i in- och utlandet likaledes. Från affidna läkares stärbhus erhöles ofta stora bokgåfvor, så t. ex, från Böttigers och J. Levertins.

Sällskapet beslöt 1900 att, med återupplifvande af ett gammalt beslut af 1823 (se sid. 188), anhålla hos Karolinska institutets lärarekollegium att få såsom deposition till Institutet öfverlämna den utländska, ej periodiska, medicinska litteratur, som tillhörde Sällskapets bibliotek; detta beslut var föranlett af den brist på utrymme, hvaraf biblioteket vid denna tid led. Institutets lärarekollegium afböjde emellertid Sällskapets begäran på den grund, att Institutet, såsom varande en statsanstalt, icke kunde ikläda sig hvarken de kostnader eller det ansvar, som nödvändigt blefve förenade med böckernas mottagande såsom deposition.

Den 9 okt. 1900 beslöt Nämnden, på anhållan af Uppsala universitets vice bibliotekarie L. A. Andersson, att till biblioteket S:te Geneviève i Paris, som börjat samla skandinavisk litteratur¹⁾, öfverlämna dels omedelbart ett exemplar af Sällskapets äldre publikationer, dels ock för framtiden fortsättning af Sällskapets publikationer. Till gengäld erhöles Sällskapet den 2 juli 1901 löfte från vice bibliotekarien Andersson att hädanefter erhålla de vid Uppsala universitet offentliggjorda afhandlingar, som voro af medicinskt innehåll.

Ny instruktion för bibliotekarien utfärdades 1899.

Sällskapets *porträttsamling* ökades betydligt under dessa år. 1882 erhöles Sällskapet såsom gåfva från F. A. Lundbergs stärbhus den i början af föreliggande arbete ofta omtalade *Hedinska*

¹⁾ Skandinaviska afdelningen i det nämnda biblioteket invigdes den 5 nov. 1903.

samlingen af gravyrer öfver äldre svenska läkare, de flesta bladen på baksidan försedda med karakteristiska anteckningar, författade af medicinalrådet S. A. Hedin.

1884 erhöill Sällskapet af protokollsekreteraren P. Gistrén ett oljefärgsporträtt af gifvarens fader *J. H. Gistrén* (kopia af Henriette Stenberg efter original af F. Westin).

1889 öfverlämnades från skeppsklareraren C. G. Thulin och hans fru (den senare sondotter till J. H. Gistrén) ett porträtt i olja af *C. Carlander*, utfördt af okänd mästare, hvilket porträtt tidigare tillhört J. H. Gistrén.

1892 erhöill Sällskapet från stärbhuset efter enkefru Lotten Huss ett *album*, som tillhört *M. Huss*, och som innehöll *fotografi-porträtt af ett stort antal svenska läkare*.

1898 lät Sällskapet, såsom förut är nämndt (sid: 409) måla ett porträtt af *Berzelius*. Porträttet utfördes af Hildegard Norberg dels efter O. J. Södermarks porträtt af Berzelius, dels efter G. U. Troilis kopia af Södermarks original.

1900 lät Sällskapet måla porträtt af *A. J. Hagström* (kopia af E. Lindgren efter original af Breda), af *C. F. von Schulzenheim* (kopia af E. Lindgren efter original af Pasch d. y.), af *H. Gahn* (kopia af E. Lindgren efter original af okänd mästare [Breda?]) och af *E. Gadelius* (kopia af E. Lindgren efter en miniatyr af J. A. Gillberg).

1900 erhöill Sällskapet såsom gåfva af fru Emilia Retzius ett porträtt af *Anders Retzius*, utfördt i olja af A. Jungstedt.

1901 skänkte G. Retzius ett porträtt af *M. Huss* (kopia af Clara Löfgren efter original af Amalia Lindegren).

1902 skänkte J. Berg ett porträtt af sin fader *F. T. Berg* (kopia af E. Lindgren efter original af Hildegard Norberg).

1903 skänkte G. L. Nygren (f. 1849, aflade apotekareexamen 1872) ett porträtt af *P. H. Malmsten* (kopia af E. Lindgren efter original af G. U. Troili).

1903 öfverlämnades af kapten J. M. Ekströmer ett porträtt af *C. J. Ekströmer* (kopia af J. Haagen efter original af Södermark).

1903 fick Sällskapet såsom gåfva af G. Retzius mottaga ett porträtt af *O. Rudbeck d. ä.* (kopia af J. Haagen efter original af M. Mijters).

1904 skänkte änkefru Emma Hamberg ett porträtt af *N. P. Hamberg*, utfördt af J. Kronberg.

1906 öfverlämnade prof. G. Retzius och hans fru såsom gåfvor till Sällskapet tvenne porträtt, det ena af *N. Rosén von Rosenstein*

(kopia af J. Haagen efter original af F. Brander), det andra af *O. af Acrel* (kopia af J. Haagen efter originalpastell af G. Lundberg).

Efter Sällskapets inflyttning 1879 i det ombyggda huset Jakobsgatan 19 erhöll Sällskapet följande gåfvor till prydnad af sitt nya hem. C. Curman skänkte en af honom själf modellerad gipsbyst af *Hippokrates*. C. H. Sætherberg skänkte 1880 en afgjutning i gips af en i Louvren befintlig antik staty af *Hygiea*. J. V. Broberg (f. 1825, fil. dr 1854, kir. mag. 1861, med. dr honor. 1879, bibliotekarie vid Karolinska institutet sedan 1855, död 1887) öfverlämnade en *hautreliefmedaljong i gips* af J. P. Molin, föreställande en ängel, som ger ett barn en läkedryck.

1886 skänkte skulptören S. Andersson trenne af honom utförda gipsmedaljonger af Sällskapets ledamöter *S. Stenberg*, *A. Key* och *T. Hartelius*.

1890 mottog Sällskapet såsom gåfva af S. Sköldbergs änka en byst i brons af *S. Sköldberg*, modellerad af F. Kjellberg.

1900 lät Sällskapet gjuta en medaljong i brons af *M. Huss* (efter en modell af Lea Ahlborn).

1891 erhöll Sällskapet såsom gåfva af A. A. Levin (f. 1852, med. lic. 1885, sedan 1889 lärare vid Gymnastiska centralinstitutet) en *medaljsamling*, innehållande 50 medaljer slagna öfver svenska läkare.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Sällskapets vetenskapliga verksamhet är fortfarande en trogen afbildning af medicinens fränsteg i allmänhet. Den tid, som nu afhandlas, är i mycket de stora medicinska upptäckternas tidehvarf; Sällskapet har därför ock ett rikt fält för sina arbeten.

Inom *de anatomiska vetenskaperna* har G. Retzius nu intagit sin faders, Anders Retzius' plats. Han offentliggör under detta tidsskede ett betydande antal anatomiska arbeten, och han meddelar gärna och ofta Sällskapet resultatet af sina undersökningar. Hans förnämsta forskningsområde är nervsystemets anatomi. I ett antal föredrag afhandlar han människohjärnans morfologi; andra gånger meddelar han sina undersökningar af hjärnor, som tillhört kända, framstående personer. Han lämnar ofta meddelanden om den histologiska byggnaden af nervsystemets olika delar, af hörselorganet, af näthinnan o. s. v. Äfven från öfriga delar af anatomiens vidsträckta område hämtar han ej sällan ämnen för sina föredrag;

han talar om spermatogenesen; ofta återkommer han till sina forskningar öfver människoäggets tidigare stadier m. m. m.

Äfven åtskilliga yngre forskare gifva sällskapet meddelanden i olika anatomiska frågor. E. G. MÜLLER håller flera gånger föredrag om körtlarnas finare byggnad. J. W. HULTKRANTZ håller föredrag om svenskarnas kroppslängd samt om nyckelbensdefekt. E. HOLMGREN redogör för sina undersökningar om spinalgangliecellernas struktur.

E. G. MÜLLER, f. 1866, med. lic. 1894, med. dr 1895. E. o. prof. i histologi vid Karolinska institutet 1895, prof. i anatomi darsammastädes 1899.

J. W. HULTKRANTZ, f. 1862, med. lic. 1891, med. dr 1897. Docent i anatomi vid Karolinska institutet 1897, e. o. prof. i anatomi vid Uppsala universitet 1899.

E. A. HOLMGREN, f. 1866, med. lic. 1898, med. dr 1899. E. o. prof. i histologi vid Karolinska institutet 1901.

Fysiologiens målsman inom Sällskapet är under större delen af detta skede Tigerstedt. Han håller ofta föredrag, hvilka isynnerhet beröra nervfysiologien, hjärtfysiologien och ämnesomsättningens fysiologi. Längre fram under denna tid är det företrädesvis J. E. JOHANSSON, som lämnar Sällskapet fysiologiska meddelanden, oftast öfver ämnen hämtade från ämnesomsättningsläran. Inom den *fysiologiska kemien* redogör K. A. H. MÖRNER för en del af sina undersökningar, om cystinuri, om nukleoalbumin i urinen, om proteinämnen och ägghvitefällande substanser i normal människo-urin m. m.

J. E. JOHANSSON, f. 1862, med. lic. 1889, med. dr 1890. Blef vid Karolinska institutet 1890 docent, 1891 laborator och 1901 professor, allt i fysiologi.

K. A. H. MÖRNER, f. 1854, med. lic. 1884, med. dr 1886. Professor i kemi och farmaci vid Karolinska institutet sedan 1886.

Olika frågor hörande till *farmacien och den farmaceutiska kemien* voro ofta föremål för Sällskapets behandling.

1882 ankom till Sällskapet från Medicinalstyrelsen en skrifvelse med anhållan, att Sällskapet ville yttra sig angående en af Apotekaresocieteten framställd begäran, att *apotekare under vissa villkor måtte få* utan läkares för hvarje gång åtecknade »literatur» från apoteken *utlämna med giftecken försedda läkemedel*. Sällskapet aflät den 23 maj 1882 till Medicinalstyrelsen en skrifvelse (Förh. 1882, sid. 146) med förslag i ämnet och beslöt tillika att till Medicinalstyrelsen öfversända den i ämnet förda diskussionen.

Med anledning af en diskussion angående *recept å lösningar* beslöt Sällskapet den 23 mars 1886 som sin åsikt uttala, att i ett dylikt recept, exempelvis »Sol. Chloreti chinici Gm (2) 100», den

sista siffran betyder vikten af vattnet, och den första inom parentes stående siffran vikten af det ämne som skall lösas.

Sedan år 1894 en kommitté blifvit tillsatt af Medicinalstyrelsen med uppdrag att utarbete *förslag till en ny farmakopé*, hade denna kommitté utfärdat en rundskrifvelse till rikets läkare och apotekare i denne fråga. Sällskapet diskuterade ämnet och beslöt bland annat den 15 maj 1894 att tillstyrka, att farmakopén skulle affattas

på svenska språket. Det var tredje gången som Sällskapet fattade detta beslut (de förra gångerna voro 1858 och 1865, se sid. 274 och 356), och nu ändtligen var frågan mogen. Den nya farmakopén utkom 1901 på svenska.

Föredrag inom den medicinska kemiens område höllos ganska ofta af Almén, särskildt sysslade han ofta med födoämnenas kemi. Ett flertal föredrag berörande olika delar af den farmaceutiska kemien höllos af S. Jolin. Mot slutet af denna period uppträdde ofta A. N. Blomquist med föredrag inom sistnämnda område.

S. JOLIN, f. 1852, fil. dr 1875, med. lic. 1885, med. dr 1888. Docent i kemi vid Uppsala universitet 1875, e. o. prof. i kemi och farmaci vid Karolinska institutet 1888.

A. N. BLOMQUIST, f. 1859, aflade apotekarexamen 1886, innehafvare af apoteket S:t Erik i Stockholm sedan 1903.

93. *August Almén*

Farmakognosien har nu förlorat sin betydelse för medicinen, den är aflöst af *farmakodynamiken*. C. G. Santesson d. y. redogör ofta vid Sällskapets sammankomster för sina farmakodynamiska undersökningar, t. ex. om chinin, om secale, om digitalispreparat, om alkohol, om stovain m. fl.

Den *patologiska anatomen*, som under förra tidsskedet intagit en mycket framskjuten ställning vid Sällskapets sammankomster, träder numera i bakgrunden. I början af innevarande period fortsätter

Key med sina meddelanden. Han intresserar sig särskildt för frågan om spridningen af svulstseminia i centrala nervsystemet utefter de lymfbägar, hvilka af honom och G. Retzius blifvit upptäckta; och han meddelar flera fall belysande detta spörsmål. Längre fram under denna tid hålles en del patologisk-anatomiska föredrag af J. U. T. Quensel och senare af C. J. G. Sundberg. Denna sistnämnda demonstrerar preparat tillhörande olika områden af det vidlyftiga ämnet och lämnar Sällskapet vid flera tillfällen meddelanden om den moderna svulstforskningen och dess resultat.

J. U. T. QUENSEL, f. 1863, med. lic. 1892, med. dr 1894. Laborator i patologisk anatomi vid Karolinska institutet 1893, prof. i patologi och allmän hälsovård vid Uppsala universitet 1902.

C. J. G. SUNDBERG, f. 1859, med. lic. 1890, med. dr 1892. Blef vid Uppsala universitet 1892 docent i experimentell patologi och patologisk anatomi, 1892 laborator i samma ämnen, 1895 prof. i patologi och allmän hälsovård; blef 1900 prof. i patologisk anatomi vid Karolinska institutet.

Den unga *bakteriologien* har nu blifvit den ledande vetenskapen inom det medicinska forskningsområdet. Vid Sällskapets sammankomster demonstreras alltemellanåt af fackmännen på området de nya bakteriologiska upptäckterna. Så t. ex. demonstrerar Wallis 1882 tuberkelbacillen, 1883 erysipelaskokken, 1884 Friedländers pneumonikokk mjältbrandsbacillen och kolerabacillen, 1886 malaria-plasmodierna. Welander demonstrerar 1890 leprabacillen. C. G. Ahman och I. Jundell meddela 1896 sina undersökningar om renodling af gonokokker. C. B. Buhre demonstrerar 1897 pestbacillen. O. Jundell demonstrerar 1897 influenzabacillen och tetanusbacillen. Jundell och J. Almkvist demonstrera 1905 syfilismikroorganismen *Spirochæte pallida*.

C. G. ÅHMAN, f. 1867, med. lic. 1895. Praktiserande läkare i Göteborg.

I. JUNDELL, f. 1867, med. lic. 1895, med. dr 1898. Docent vid Karolinska institutet i medicin 1898 och i pediatrik 1905.

C. B. BUHRE, f. 1863, med. lic. 1891, med. dr 1897. Prakt. läkare i Stockholm.

J. R. ALMKVIST, f. 1869, med. lic. 1898, med. dr 1903. Prakt. läkare i Stockholm.

Immunitetsläran, en af de allra modernaste medicinska disciplinerna, är äfvenledes föremål för Sällskapets arbete. Arrhenius meddelar alltifrån år 1902 vid flera tillfällen resultaten af de undersökningar han med fysikaliskt kemiska metoder gjort öfver toxiner och antitoxiner. Alfred Pettersson meddelar 1904 sina undersökningar om tyfoidbacillens virulens och immuniserande verkan.

ALFRED PETTERSSON, f. 1867, med. lic. 1897, med. dr 1900, laborator i bakteriologi vid Karolinska institutet 1904.

Constitutio epidemica var fortfarande ett stående ämne vid sammankomsterna. Svårigheterna att bibehålla intresset hos de rapportgivande läkarna fortforo likaledes. 1880 gjorde man ett nytt försök att förbättra rapportsystemet. Det beslöts då bland annat, att benämningen »*constitutio epidemica*» skulle utbytas mot »rapport om sjukdomsförhållandet i Stockholm»; att rapporter skulle lämnas på tryckta formulär i brevkortformat, hvilka skulle tillhandahållas af Sällskapet; att rapporterna skulle insändas till Sällskapet med posten och, om de uteblefve, afhämtas af Sällskapets vaktmästare; att rapporter skulle hämtas endast från de läkare som skriftligen förbundit sig att regelbundet afgifva sådana. Det gick någorlunda en tid att få in rapporterna, men snart var det som förut; endast ett fåtal läkare afgåfvo desamma. På samma gång man sålunda blef öfvertygad om att det var omöjligt att på frivillighetens väg upprätthålla rapportsystemet, så fann man också, att det var fullkomligt onödigt, emedan hälsovårdsmyndigheterna hade åvägabragt en tillfredsställande sjuklighetsstatistik. Den 23 januari 1894 beslöt Sällskapet upphöra med sin särskilda sjuklighetsstatistik. På det att afbrottet icke skulle bli alltför tvärt, beslöt man samma dag att i Sällskapets samlingssal uppsätta en grafisk tabell, å hvilken vecka för vecka skulle angifvas antalet fall af de epidemiska sjukdomar, som alla läkare voro pliktiga att anmäla. Denna grafiska tafla flyttades 1903 ur samlings-salen och fick sin plats i vestibulen. Efter Sällskapets flyttning 1906 till det nya huset har den ej vidare blifvit uppsatt.

Den internationella medicinska kongressen, som sammanträdde i Köpenhamn 1884, hade fattat beslut angående åvägabringandet af en internationell gemensam sjukdomsforskning. För att deltaga i denna forskning tillsatte Sällskapet den 21 oktober 1884 en af 15 personer bestående *kommitté för internationell medicinsk forskning*. Kommittén utsände till alla Sveriges läkare frågeformulär, som blifvit uppställda af en internationell centralkommitté. Frågorna gällde sjukdomarna rachitis, akut ledgångsreumatism, chorea och kräfta. Man hade trott sig genom en dylik internationell forskning, som skulle stödja sig på stora tal, kunna få en del upplysningar om dessa sjukdomars utbredning och etiologi. Det resultat, som vanns i Sverige, var skäligen klen; slutredogörelsen från den svenska kommittén är införd i *Hygiea* 1887, sid. 614.

Intresset för *nervsjukdomar* är denna tid mycket stort, och ett betydligt antal sådana sjukdomar äro föremål för föredrag och demonstrationer, däribland ett flertal sjukdomsformer, som ej förut behandlats vid Sällskapets sammankomster. Hjärntumörer och hjärnabscesser ha ofta förr omtalats i Sällskapet, men tack vare kirurgiens framsteg börjar man nu äfven tala om operativ behandling af desamma. Det första i Sällskapet omtalade fall, där man försökte operera en hjärntumör, berättas af Wising och J. Berg 1887; det första fall, där operation försöktes vid en hjärnabscess, är omtaladt 1893 äfvenledes af Wising och J. Berg. Henschen redogör åtskilliga gånger för sina undersökningar om syncentrum och synbanorna; Henschen har dessutom meddelat ett flertal fall af hjärnsjukdomar. Edgren meddelar 1893 ett fall af musikdöfhet (amusi). Lennmalm omnämner 1895 några fall af hereditär cerebellar ataxi.

Af ryggmärgssjukdomar meddela Bruzelius 1880 och Wising 1881 fall af s. k. spastisk spinalparalys, Bruzelius 1880 ett fall af sclérose en plaques. Medin redogör 1887 och 1895 för sina iakttagelser om den akuta poliomyeliten; likaså meddelas 1888 Risslers patologiskt-anatomiska undersökningar om samma sjukdom. Lennmalm meddelar 1894 fall af kombinerade ryggmärgsskleroser, 1894 och 1898 fall af syfilitiska ryggmärgssjukdomar, 1897 fall af syringomyeli. Henschen meddelar bland annat ett fall af ryggmärgstumör, som med framgång opererats af Lennander.

Jäderholm meddelar 1881 ett fall af myositis ossificans multiplex progressiva. Warfvinge visar 1885 ett fall af hemiatrophia facialis progressiva, 1886 ett fall af myxödem och 1893 ett fall af tetani. Bruzelius talar 1886 om multipel neurit. Wising berättar 1888 om ett fall af Thomsens sjukdom. S. A. Pffannenstill (f. 1859, med. lic. 1888, med. dr 1891, docent i medicin vid Karolinska institutet 1892, öfverläkare vid Falu lasarett 1897 och vid Malmö allmänna sjukhus 1906) visar 1896 ett fall af akromegali. Lennmalm redogör 1892 och 1893 för hysterien enligt den moderna uppfattningen och särskildt för de s. k. traumatiska neuroserna. Hvilken plats läran om de funktionella neuroserna nu intog inom den praktiska medicinen, framgår bland annat däraf, att icke mindre än tre af Sällskapets ordförande under detta tidsskede, Nordenson, Salin och Edgren hämtade ämnen för sina högtidstal vid nedläggandet af ordförandeskapet från de nämnda sjukdomarnas område (se sid. 397 och 398).

Hjärtsjukdomar omtalas ofta vid Sällskapets sammankomster. Edgren redogör 1887 för sina kardiografiska och sfygmografiska

undersökningar; han meddelar sedermera vid upprepade tillfällen fall af olikartade hjärtsjukdomar, och han återkommer esomoftast till kardiosklerosens och arteriosklerosens symtomatologi och behandling. Henschen håller likaledes ofta föredrag om ämnen, tillhörande hjärtpatologien. Sällskapetets utländska ledamot, H. Huchard, en af samtidens främsta forskare inom hjärtsjukdomarnas område, höll 1899 ett föredrag om »La dyspnée cardiaque».

Strupsjukdomar omnämnas någon gång. K. Malmsten meddelar 1882 ett fall af larynxpolyp, opererad under lokalanestesi.

Fall af *lungsjukdomar* meddelas ej så ofta (om lungsot se längre fram). A. R. Josefson (f. 1870, med. lic. 1899, med. dr 1903, docent i invärtes medicin vid Karolinska institutet 1903) meddelar 1901 ett fall af lungkräfta med svulstceller i sputa.

Inom *matsmältningsorganens patologi* är att anteckna, att Sandahl 1887 höll ett föredrag om insekters förekomst inom den mänskliga organismen (myiasis). E. G. Johnson lämnar åtskilliga meddelanden om mag- och tarmsjukdomar; 1895 demonstrerar han gastrodiafanien.

Den cykliska och transitoriska albuminurien var under flera år ett ofta dryftadt ämne. Föredrag härom höllas under åren 1889—1894 af O. T. Ringstedt (f. 1856, med. lic. 1888, lasar.-läkare i Västerås 1894, död 1895), J. G. Bexelius (f. 1861, med. lic. 1889, lasar.-läkare i Kisa 1895), A. T. Hwass (f. 1852, med. lic. 1885, med. dr 1890, docent i nevrologi vid Karolinska institutet 1890) och C. Flensburg (f. 1856, med. lic. 1886, med. dr 1894, batsläkare 1887, docent i pediatrik vid Karolinska institutet 1894—1904, förste lifmedikus).

Warfvinge håller ett antal föredrag om *leukemi*, om *pseudoleukemi* och om *perniciös progressiv anemi*, om dessa sjukdomars förhållande till hvarandra och om deras behandling. E. A. G. Kleen (f. 1847, fil. dr 1875, med. lic. 1881, med. dr i Wien 1883, med. dr honor. i Uppsala 1907) höll 1895 och 1899 föredrag om sina undersökningar öfver *sockersjukan*.

J. W. Boström (f. 1834, med. lic. 1865, distriktsläkare i Stockholm 1868—1873, död 1886) redogjorde 1880 för en *trikinos-epidemi* af 20 fall.

Fall af *kronisk arsenikförgiftning*, beroende på arsenikhaltiga tapeter, mattor, möbeltyg o. s. v. meddelades af Kjellberg 1879 och 1881, af Welander 1880; undersökningar på arsenik af urinen från patienterna i fråga meddelades af Jolin och af J. A. G. Murray

(f. 1841, aflade apotekareexamen 1867, innehafvare af apoteket Svanen i Stockholm sedan 1878).

1882 meddelades af Medin, af P. S. Lovén (f. 1849, med. lic. 1876, prakt. läkare i Stockholm, död 1888) och af Hamberg åtskilliga *förgiftningsfall*, uppkomna efter förtärande af *stenmurklor*. Sällskapet beslöt den 19 sept. 1882 att anmoda Hamberg och C. M. Sondén att göra en sammanställning af alla de förgiftningsfall genom murklor, som i Sällskapet omnämnts, samt vid lämplig tid (d. v. s. följande vår) till tidningarna lämna en redogörelse för desamma.

Med anledning af ett af Warfvinge meddeladt fall af akut fosforförgiftning uppstod en diskussion om *fosforförgiftning*, och Sällskapet beslöt den 16 sept. 1884 aflåta en skrivelse till Medicinalstyrelsen med begäran, att Styrelsen ville söka åstadkomma ett förbud mot försäljning af fosfortändstickor. En skrivelse af ungefär liknande innehåll afgafs till Medicinalstyrelsen den 24 nov. 1891.

Sedan en diskussion den 24 aug. 1880 blifvit hållen i Sällskapet med anledning af en i Stockholm gängse *skarlukansfeber-epidemi*, beslöt Sällskapet samma dag, att denna diskussion skulle i tidningen Stockholms Dagblad offentliggöras.

Den 27 januari 1891 beslöt Sällskapet, under en rådande svår epidemi af *mässling*, uppdraga åt en kommitté att utarbета *råd till allmänheten angående skyddsåtgärder mot och behandling af mässling* samt att snarast möjligt genom tidningarna offentliggöra desamma. Den 16 okt. 1894 beslöt Sällskapet ånyo att offentliggöra liknande råd och anvisningar.

Difterien, som förut mera sällan varit omnämnd vid Sällskapets sammankomster, rycker nu upp i förgrunden såsom föremål för läkarnas intresse. Den som hufvudsakligen har ordet i denna fråga är Th. Hellström (f. 1857, med. lic. 1887, med. dr honor. 1907; distriktsläkare i Stockholm 1889, öfverläkare vid Stockholms nya epidemisjukhus 1893).

1894 höll Hellström föredrag om difteribacillers kvarstannande hos difteripatienter efter tillfrisknandet.

Sedan det Behringska antidifteriserum blifvit upptäckt, framlade Hellström alltifrån 1894 upprepade gånger sin erfarenhet om detsamma; och Sällskapet diskuterade flera gånger frågan om antidifteriserum-behandlingen. N. E. Selander (f. 1846, med. lic. 1877, med. dr 1887, bat:släkare 1881, reg:tsläkare 1897—1908, docent i bakteriologi vid Karolinska institutet alltsedan 1888, laborator i samma ämne därstädes 1895—1897) börjar 1895 själf bereda anti-difteritoxin och lämnar Sällskapet meddelanden om detsamma.

Efter en diskussion om *värdet af serumterapien* beslöt Sällskapet den 13 april 1897 göra följande *uttalanden*, hvilka innehålla förord för beviljandet af statsanslag åt Selander för hans framställning af antidifteriserum.

1. Då de flesta såväl utländska som svenska läkare, hvilka äga personlig erfarenhet om difteriens behandling med antidifteriserum, framhållit dess synnerligen stora betydelse i terapeutiskt hänseende, synes det Svenska Läkarsällskapet, som anser, att läkekonsten för närvarande icke kan undvara detta medel, högeligen önskvärdt, att åtgärder vidtagas för att bereda svenska läkare oafbruten och lätt tillgång till antidifteriserum.

2. Då framställningen af ett fullgodt antidifteriserum kräver mycken omsorg och en noggrann kontroll, och då det äfven är af vikt, att detta medel finnes för billigt pris tillgängligt, så vore det i hög grad önskvärdt att *staten* vidtog de nödiga åtgärderna för att tillförsäkra läkarne och allmänheten ett inom landet beredt serum och därigenom gjorde vårt land oberoende af utländsk tillverkning.

3. Då staten emellertid för närvarande icke torde vara i tillfälle att själf taga hand om medlets beredning, vore det af vikt, att framställningen kunde fortfara af det antidifteriserum, hvilket hittills af enskild person beredts och tillhandahållits allmänheten för lägre pris än utländskt serum af samma terapeutiska värde betingat, och om hvilket de läkare, som använt detsamma, uttalat synnerligen gynnsamma omdömen. Men då på grund af ekonomiska skäl denna inhemska tillverkning hotar att upphöra, vore det högeligen önskvärdt, att åt densamma lämnades statsunderstöd, intill dess det kan blifva möjligt för staten att själf, såsom föreslaget blifvit, på egen anstalt bereda antidifteriserum.

Tyfoidfiebern är ej sällan föremål för meddelanden och diskussioner. Nu är det ej så mycket klinici, som icke fastmer hygienici, hvilka ha ordet. Den profylaktiska medicinen börjar nu att intaga främsta rummet, då tal är om infektionssjukdomarnas behandling.

Med anledning af ett föredrag, som E. Heyman höll i Sällskapet om dödsfallen af tyfoidfieber i Stockholm under tiden 1860—1881 samt om dessa dödsfalls fördelning på församlingar, kvarter och hus, beslöt Sällskapet den 17 okt. 1882 att aflåta en skrifvelse till Öfverståthållareämbetet med hemställan, att Öfverståthållareämbetet hos stadsfullmäktige ville förorda utförandet af *en geologisk undersökning af Stockholms stads område* med fästadt afseende på hälsovården.

1883 redogör Linroth för, huru hälsovårdsmyndigheterna i Stockholm för femte gången under ett års tid lyckats att genom tjänliga isolerings- och desinfektionsåtgärder i sin linda kväfva en börjande epidemi af *fläcktyfus*.

1896 håller Jundell föredrag om serumdiagnos af tyfoidfieber.

1905 redogöra L. I. Andersson (f. 1860, med. lic. 1888, sundhetsinspektör i Stockholm 1892, förste stadsläkare därstädes 1898) och I. Jundell för en tyfoidfeberepidemi, uppkommen genom att infekterade ostron blifvit förtärda.

Det är alldeles samma förhållande med *kopporna* som med tyfoidfebern. Äfven här är det hygienens målsmän, som framlägga sin erfarenhet inför Sällskapet och visa, huru hotande smittkopp-epidemier genom energiska hygieniska åtgärder blifvit hämmade i sin utveckling. Linroth berättar 1881 om en dylik epidemi i Stockholm, R. A. Wawrinsky (f. 1852, med. lic. 1877, med. dr 1883, sundhetsinspektör i Stockholm 1883, docent i allmän hälsovårdslära vid Karolinska institutet 1889, medicinalråd 1891) redogör 1888 för en liknande epidemi i Norrköping.

1884 lämnar Linroth Sällskapet meddelande om den af Stockholms stad upprättade anstalten för animal vaccin.

Koleran började 1892 närma sig vårt land. Sällskapet beslöt den 2 aug. 1892 att utgifva *underrättelser om koleran*, hvilka spriddes bland allmänheten i en mycket stor upplaga.

Hygienien stod nu bättre rustad än under föregående skeden af Sällskapets historia. Den hemiska gästen, koleran, stod flera gånger utanför hufvudstadens portar, men blef icke insläppt. Åren 1893 och 1894 kommo ett fåtal kolerafall från utrikes orter till Sverige, men de blefvo alla infångade, och någon epidemi kom icke till stånd. De svenska kolerafallen från åren 1893 och 1894 äro skildrade af Selander, Buhre och C. E. Waller (f. 1856, med. lic. 1891, karantäns-läkare å Fejan i Stockholms skärgård 1893—1895, öfverläkare vid Hålahults lungotsanatorium 1899). Den profylaktiska och den direkta behandlingen af kolera voro flera gånger föremål för diskussioner i Sällskapet.

1905, då koleran åter var i hotande närhet af Sverige, utarbetades på begäran af Medicinalstyrelsen, nya *underrättelser om koleran*, hvilka den 26 sept. s. å. lämnades till Medicinalstyrelsen. Dessa underrättelser blefvo 1905 ej tryckta för spridning bland allmänheten, emedan koleran ej kom till vårt land; först i år 1908 ha desamma, på grund af koleraepidemien i Ryssland, utgifvits af trycket till allmänhetens tjänst.

Pesten, som äfvenledes gjorde en påhälsning i Europa, skildrades 1900 och 1901 för Sällskapet af E. I. Levin (f. 1868, med. lic. 1897; med. dr 1898, docent i bakteriologi vid Karolinska institutet sedan 1897, laborator i samma ämne därstädes 1898—

1904), som meddelade sina erfarenheter från Oporto och från Kapstaden, där han studerat sjukdomen i fråga.

Influenzan hade på flera decennier ej varit omnämnd vid Sällskapets sammankomster, då den stora pandemin 1889 inträffade. Sällskapet diskuterade lifligt den för dåtida läkare nya sjukdomen. Den 4 febr. 1890 utsändes till Sveriges läkare en rundskrifvelse, som upptog till besvarande vissa frågor angående influenzan. De inkomna svaren bearbetades af en kommitté, bestående af Linroth, Warfvinge och Wallis, hvilka i okt. 1890 hade sitt arbete färdigtryckt. Det utkom som en del af Sällskapets Nya Handlingar under titeln »Influenzan i Sverige 1889—1890».

Den 22 december 1891 beslöt Sällskapet att i de allmänna tidningarna offentliggöra råd och anvisningar till allmänheten angående influenzan.

Influenzan har sedermera ej definitivt velat lämna vårt land, och den har ibland varit föremål för omnämnande vid sammankomsterna.

Frossan uppträdde i talrika fall i hufvudstaden under de första åren af 1880-talet. Heyman lämnade flera gånger meddelanden om densamma.

Sedan man under detta skede på allvar börjat upptaga kampen mot de akuta infektionssjukdomarna, vågade man äfvenledes inlåta sig i strid med de ännu mera fruktansvärda kroniska infektionssjukdomarna, särskildt *tuberkulosen*. Under de hittills gångna åren synes denna sjukdom ha varit ett verkligt »noli me tangere»; man har säkert i allmänhet ansett det lönlöst att tala om densamma. Nu ändras förhållandena i ett slag, och man nedlägger ett högst betydligt arbete på tuberkulos-frågan. Uppslaget till detta arbete är R. Kochs upptäckt af tuberkelbacillen år 1882. År 1884 höll Sällskapet sin *första stora tuberkulosdiskussion*: man diskuterade under fem sammankomster mycket lifligt hvarjehanda frågor rörande tuberkulosen, särskildt frågan om tuberkulosens ärftlighet och smittosamhet.

Liksom öfverallt i hela den civiliserade världen, så väckte också hos oss Kochs upptäckt af tuberkulinet år 1890 den allra största uppmärksamhet. Sällskapet sysselsatte sig mycket med tuberkulin-frågan; Hellström, Edgren, Warfvinge, Henschen och Bruzelius framlade sina erfarenheter om det nya medlet. De högt spända förhoppningarna på detsamma aflöstes snart af en känsla af bitter missräkning, och tuberkulinet fick som bekant en strängare förkastelsedom, än det egentligen förtjänade. Efter ett par månader var tuberkulinet nästan helt och hållet affördt från dagordningen.

1896 höll Sällskapet sin *andra stora tuberkulosdiskussion*, som upptog sex sammankomster. Diskussionen var mycket väl förberedd, ett vidlyftigt program för diskussionen var utarbetadt, och elfva inledningsföredrag öfver olika detaljfrågor höllos. Diskussionen upptager i tryck 198 sidor af Förhandlingarna 1896.

Exemplar af den tryckta diskussionen öfverlämnades till Konungen och Drottningen. Det finnes grundade anledningar att antaga, att denna diskussion närmast föranledde Konung Oscar II:s storsinta beslut att använda den minnesgåfva å 2,200,000 kronor, som han den 18 sept. 1897 vid sitt regeringsjubileum mottog af svenska folket, till upprättande af lungots-sanatorier.

På grundvalen af den hållna tuberkulosdiskussionen beslöt Sällskapet den 24 nov. 1896 att göra följande

Uttalanden i Tuberkulosfrågan.

1. Tuberkulos är en i vårt land bland alla samhällsklasser och åldrar i hög grad utbredd sjukdom och är den allmännaste af alla dödsorsaker. På grund af de trenne sistförflutna årtiondenas mortalitetsstatistik för Sveriges städer har det beräknats, att omkring en sjettedel af alla dödsfallen därstädes orsakats af tuberkulos. Lungtuberkulos (lungsot) ensam orsakar vid pass en sjundedel af dödsfallen. På landsbygden är dödligheten något mindre. Omkring 12,000 personer kunna beräknas i Sverige årligen aflida i tuberkulos.

2. Tuberkulos har hos husdjuren, förnämligast hos nötkreatur och svin en betydande utbredning i vårt land, särskildt i dess mellersta och södra delar. I många ladugårdar äro ända till 75 å 80 % af korna angripna.

3. Tuberkulos är en smittosam sjukdom, som uppkommer genom tuberkelbakteriers inträngande i och förökning inom organismen.

4. Tuberkulos ärfves icke annat än i sällsynta undantagsfall; men genom arf kan en nedsatt motståndskraft forplantas, som gynnar tuberkelbakteriernas inträngande och utveckling i organismen. En minskad motståndskraft kan äfven genom inflytelser af skilda slag förvärfvas.

5. Tuberkelsmitta sprides hufvudsakligen genom lungsiktiges upphostningar, men äfven genom födoämnen, som härstamma från tuberkulösa kor, framför allt sådana med jufvertuberkulos.

6. Att lungtuberkulos hos människor kan gå till hälsa, är bevisadt såväl genom patologiskt-anatomiska undersökningar som genom klinisk erfarenhet.

7. Vid lungtuberkulosens behandling hafva de gynnsammaste resultat vunnits genom den dietetisk-hygieniska metoden i särskilda anstalter, lungots-sanatorier.

8. Lungsiktiga, som vårdas i hemmen, böra tillhållas att aflämna sina upphostningar i därför afsedda kärl, som innehålla vatten eller desinfektionsmedel.

9. Bostäder och kläder m. m., som af lungsiktiga nyttjats, böra ej af andra personer användas, förrän de underkastats grundlig rengöring eller desinfektion.

10. På vanliga sjukhus intagna lungsotspatienter böra vårdas å särskilda afdelningar.

11. Offentliga åtgärder mot tuberkulos äro af behovet påkallade och böra hafva till ändamål:

a) lungsotssanatoriens upprättande för mindre bemedlade personer, som ännu kunna hafva utsikt att förbättras;

b) beredande af vård på särskilda anstalter för lungsiktiga i mera framskridna stadier af sjukdomen;

c) oskadliggörande af bröstsjukas upphostningar i offentliga inrättningar, skolor, samlingslokaler, fabriker, järnvägsvagnar etc.;

d) desinfektion eller rengöring i lägenheter, som bebotts af lungsiktiga;

e) utgifvande af tjänliga skrifter till allmänhetens upplysning om tuberkulosen och sättet för dess bekämpande; samt

f) bekämpande af tuberkulosen hos våra husdjur.

12. Tuberkulos hos nötkreaturen kan med tillhjälp af tuberkulin tillförlitligt diagnosticeras, hvarför det är i hög grad önskvärdt, att tuberkulinundersökningar främjas, och att understöd från statens sida för detta ändamål lämnas.

13. Offentliga slakthus äro nödvändiga för tuberkulosens bekämpande.

14. Tvångsslakt på allmän bekostnad af kor, som lida af jufvertuberkulos, bör i lag påbjudas.

I anslutning till tuberkulosdiskussionen beslöt Sällskapet likaledes att anordna en *pristäflan mellan populära skrifter om tuberkulos* och att fördenskull ingå till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t ville anslå medel till trenne pris å resp. 1,500, 1,000 och 500 kronor att utdelas för de bästa populära skrifter, innehållande råd och upplysningar angående skyddsåtgärder mot tuberkulos, hvilka efter därom gjordt tillkännagifvande till täflan ingifvits. Kungl. Maj:t biföll Sällskapets begäran, och en täflan anordnades. Vid täflingstidens utgång voro 35 täflingsskrifter inkomna. Den 24 jan. 1899 tilldelades *första priset* åt E. N. NILSSON (f. 1844, med. lic. 1879, bat:släkare 1882, reg:tsläkare 1895—1906); *andra priset* tillföll R. A. VON POST (f. 1864, med. lic. 1894, extra prov.läkare 1895, stadsläkare i Gäfve 1902); *tredje priset* tillerkändes åt J. E. BERGWALL (f. 1836, med. lic. 1867, prov.läkare 1867—1896, död 1904).

De två förstnämnda af de prisbelönta skrifterna trycktes på allmän bekostnad 1900 och spriddes i stora upplagor¹⁾. Af von Posts arbete infördes en förkortad bearbetning i 1901 års almanacka²⁾.

1897 och 1898 diskuterades om Kochs nya tuberkulin.

1901 höll Buhre föredrag om diagnostiken af börjande lungsot, 1903 höll Waller föredrag om lungperkussion.

¹⁾ Emil Nilsson, Om lungsot. Stockholm 1900. R. A. von Post, Hvad kunna vi göra mot tuberkulosen? Stockholm 1900.

²⁾ »Upplysningar och råd till förekommande af tuberkulos och lungsot.»

1904 och 1905 lämnade Medin och Buhre meddelanden om den Svenska Nationalföreningen mot tuberkulos och om denna förenings program. 1904 utsåg Sällskapet på därom gjord anhållan två ledamöter i en prisenämnd, som skulle bedöma skrifter, hvilka komme att inlämnas till en af Nationalföreningen mot tuberkulos anordnad pristäflan mellan uppsatser behandlande ämnet: »Huru skall lungshotens spridning inom hemmet förhindras?»

1904 höll Sällskapet sin *tredje stora tuberkulosdiskussion*, som upptog tre sammankomster. Denna diskussion behandlade tuberkulossmittan och dess spridande, profylaxen mot tuberkulos och anstalter mot tuberkulos. I anslutning till denna diskussion beslöt Sällskapet att såsom sin åsikt uttala, att de för vårt land viktigaste åtgärderna för bekämpande af tuberkulosen för närvarande äro:

1. Införande af undervisning i allmän hälsovård i de allmänna läroverken och folkskolorna samt i de enskilda goss- och flickskolorna, och att därvid särskild hänsyn toges till lämpliga delar af tuberkulosläran.
2. Uppförande af vårdanstalter för tuberkulösa i långt större utsträckning än hittills ägt rum samt beviljande af statsunderstöd till dessa.

På initiativ af C. O. Sandberg (f. 1850, med. lic. 1880, prakt. läkare i Stockholm) beslöt Sällskapet 1905 att utföra en *samforskning öfver kräftsjukdomarna i Sverige*. Sällskapet uppdrog åt en kommitté detta arbetes utförande. Kungl. Maj:t beviljade på Sällskapets ansökan en summa af 2,500 kronor till bestridande af kostnaderna för arbetets utförande.

Åtgärder mot *de veneriska sjukdomarna* stå nu, som alltid, på dagordningen.

Den 27 nov. 1880 aflät Öfverståthållaren till Sällskapet en skrifvelse, hvari han anhöll att Sällskapet ville meddela sin åsikt i fråga om en af Federationen inlämnad begäran om upphäfvande af de föreskrifter, som gällde i Stockholm i afseende på prostituerade kvinnor. Efter diskussion i ämnet beslöt Sällskapet, med alla afgifna röster utom en, den 8 febr. 1881 att godkänna en af särskilda kommitterade uppsatt svarsskrifvelse till Öfverståthållaren, hvari Sällskapet förklarade sig anse *prostitutionens öfvervakande nödvändigt* och inlade sin protest mot förslaget om upphäfvande af det för Stockholm gällande prostitutionsreglementet.

Frågan återkom till Sällskapet 1889, då C. L. H. Nyström (f. 1839, fil. dr 1863, med. lic. 1872, med. dr honor. 1893), som var riksdagsman, med anledning af en i Riksdagen af Hugo Tamm väckt motion angående reglementeringen, föreslög att Sällskapet

skulle yttra sig i frågan: »Är besiktningen af prostituerade till gagn eller ej?» Efter diskussion beslöt Sällskapet med 86 röster mot 1 att instämma i Welanders uttalade mening, att kvinnor, som drifva otukt såsom yrke, böra undergå regelbunden läkarebesiktning.

Nästa gång samma ämne återkom var 1902. Sedan Federationen hos Öfverståthållareämbetet begärt, att reglementerings-systemet i Stockholm skulle upphävas, så anhöll Öfverståthållareämbetet den 4 mars 1902 om Sällskapets yttrande i ärendet. Efter en långvarig diskussion beslöt Sällskapet den 27 maj 1902 med 72 röster mot 60 att »förklara, att Sällskapet anser det vara ur samhällshygienisk synpunkt nödvändigt, att de personer, hvilka öfva otukt såsom yrke, underkastas *regelmässig sanitär besiktning och vid behof isolering på sjukhus*». Minoriteten röstade för ett förslag, som var likalydande med majoritetens beslut, men som innehöll det tillägget »att det i Stockholm tillämpade reglementerings-systemet torde i flera afseenden behöfva reformeras».

Ett stort antal föredrag angående de veneriska sjukdomarna höllos under denna tid. Welanders höll bland annat 1885 föredrag om kvicksilvers absorption af och elimination ur människokroppen, 1889 om injektion af ättiksyrad thymolkvicksilver såsom behandlingsmetod vid syfilis, 1892 och 1895 om påstrykningskuren mot syfilis, 1897 om jods och kvicksilvers resorption och elimination. Welanders meddelade 1892 sin nya metod att behandla *ulcus venereum simplex* med lokal värme.

L. M. Möller (f. 1857, med. lic. 1888, med. dr 1890, docent i syfilidologi och dermatologi vid Karolinska institutet 1891, öfverläkare vid sjukhuset S:t Görans 1901) höll föredrag bland annat 1895 om syfilitisk labyrintit, 1896 och 1901 om lungembolier efter injektion af olösliga kvicksilversalter, 1903 om injektion af merkuriololja vid syfilisbehandling.

1901 företogs en diskussion om de veneriska sjukdomarnas sociala vådor och om de profylaktiska åtgärder, som mot dessa sjukdomar kunna iakttagas.

Alkoholfrågan förekommer emellanåt till behandling. 1896 inkom en skrifvelse från Svenska Nykterhetssällskapets styrelse med begäran, att Läkaresällskapet skulle yttra sig *om sprithaltiga dryckers inverkan på barn*. Sällskapet beslöt den 3 nov. 1896 att som sin åsikt uttala, att ett fortsatt bruk af alkohol under barnåren äfven i mindre doser dels ofta åstadkommer svåra rubbningar inom barnets organism särdeles inom nervsystemet, dels genom att skapa ett behof af stimulantia lätt verkar störande på barnets

normala utveckling i intellektuellt och moraliskt hänseende, och att därför sprithaltiga dryckers användande såsom njutnings- eller näringsmedel inom barnåldern ej allenast är obehöfligt, utan äfven förkastligt.

1903 hållas en del föredrag i alkoholfrågan af C. G. Santeson d. y., J. Widmark, C. T. Scholander (f. 1846, med. lic. 1882, distriktsläkare i Stockholm 1893) och E. B. Almquist.

E. B. ALMQUIST, f. 1852, med. lic. 1881, med. dr 1882. Sundhetsinspektör i Stockholm 1882, förste stadsläkare i Göteborg 1882, prof. i allmän hälsovårdslära vid Karolinska institutet 1891.

Dermatologiska ämnen börja under denna period att mera än förut bli föremål för behandling vid Sällskapets sammankomster. Hudsjukdomar af olika slag demonstreras af Sederholm, Möller, A. N. Afzelius (f. 1857, med. lic. 1886, prakt. läkare i Stockholm) och W. L. Moberg (f. 1866, med. lic. 1899, med. dr 1905, docent i dermatologi vid Karolinska institutet 1905).

En mängd *nya läkemedel* sågo under denna tid dagen, och en del af dem upptogos i medicinens rustkammare. Man diskuterar bland annat om de många nya sömnmedlen och de många nya antipyretica.

Föredrag och demonstrationer fallande inom *gymnastikens och ortopediens* område äro rätt ofta förekommande. Föredragshållarna äro Jäderholm, T. J. Hartelius (f. 1818, med. dr 1858, prof. och öfverlärare vid Gymnastiska centralinstitutet 1865—1887, död 1896), R. Murray (f. 1846, med. lic. 1876, prof. och öfverlärare vid Gymnastiska centralinstitutet från 1887) och i synnerhet A. G. Wide (f. 1854, med. lic. 1884, med. dr 1886, föreståndare för Gymn.-ortop. institutet sedan 1888, docent i medicinsk gymnastik och ortopedi vid Karolinska institutet sedan 1890, professor), hvilken senare framlägger en rad af sjukdomsfall och redogör för olika behandlingsmetoder. S. E. P. Haglund (f. 1870, med. dr 1903, docent i ortop. kirurgi vid Karol. institutet 1904) håller äfvenledes ortopediska föredrag.

Skandinaviska Gymnastikläraresällskapet ingick 1896 med en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående *skydd för de legitimerade sjukgymnasterna* mot intrång i deras verksamhet och anhöll dels att betydligt skärpta bötesstraff skulle bestämmas för obehöriga personers utöfvande af sjukgymnastik, dels att massage skulle uti gällande förordningar uttryckligen angifvas såsom fallande under begreppet sjukgymnastik. Denna skrifvelse remitterades till Medicinalstyrelsen, som anhöll om Sällskapets yttrande. En af Sällskapet

tillsatt kommitté afstyrkte i hufvudsak de af Gymnastiklärarsällskapet föreslagna åtgärder. Sällskapet beslöt den 10 nov. 1896 att till Medicinalstyrelsen öfverlämna de kommitterades utlåtande jämte den diskussion som hållits i Sällskapet öfver frågan.

Hypnotismen hade nu återigen blifvit föremål för vetenskapligt intresse. Wising höll 1880 föredrag om somnambula, hypnotiska och kataleptiska fenomen. Med anledning af att en s. k. magnetisör gaf offentliga hypnotiska föreställningar i Stockholm, beslöt Sällskapet den 3 febr. 1885 att som sin åsikt uttala, att Sällskapet ogillade offentliga förevisningar af och experiment med s. k. animal magnetism. År 1888 och följande år höll O. G. Wetterstrand ett antal föredrag om hypnotism och särskildt om hypnotismens användning vid behandlingen af vissa sjukdomar.

O. G. WETTERSTRAND, f. 1845, med. lic. 1871. Distriktsläkare i Stockholm 1873—1889. Död 1907.

Wetterstrand, som alltifrån 1880-talet ifrigt ägnade sig åt hypnotismens studium, stod teoretiskt på den s. k. Nancy-skolans ståndpunkt. Han hade såsom praktiskt utöfvande hypnotisör stor framgång och stort anseende.

Pediatriska föredrag hållas i främsta rummet af Medin. Ett ämne, som synnerligen intresserar honom, och till hvilket han vid många tillfällen återkommer, är den artificiella uppfödningen af späda barn och de olika härför använda metoderna. Om den Barlowska sjukdomen (infantil skorbut), en sjukdom som står i nära sammanhang med den konstgjorda uppfödningen, håller han åtskilliga föredrag.

Kirurgiens stora tid är inne. Sedan vetenskapen genom Pasteurs och Listers upptäckter lärt den utöfvande kirurgen att skydda operationssåren för de förut så fruktansvärda sårinfektionssjukdomarna, fanns knappast någon annan gräns för den operativa kirurgiens utveckling än den som bestämdes af de fysiologiska förutsättningarna för lifvets bestånd. Under hela denna period lägger också kirurgien det ena området efter det andra under sin domvärjo; en blick i en kirurgisk lärobok från 1870-talet och i en dylik från tiden 30 år senare visar bäst kirurgiens oerhörda framsteg. Samma slags preparat, som under föregående tider af Sällskapets historia demonstrerats såsom obduktionspreparat, njursten, gallsten, magkräfta m. m. visas nu såsom preparat vunna vid framgångsrika operationer. Den allmänna utvecklingen återspeglas i vårt Sällskaps protokoll, och vi finna där anförda en mångfald af föredrag behandlande hithörande ämnen.

I början af denna tidrymd hållas fortfarande en del kirurgiska föredrag af Rossander. C. A. I. Svensson (f. 1839, med. lic. 1867, med. dr 1877, lasar.-läkare i Oskarshamn 1870—1878, öfverläkare vid Sabbatsbergs sjukhus i Stockholm 1879—1899) är under första delen af detta tidsskede en flitig föredragshållare. Men det är dock under alla dessa år i främsta rummet J. Berg, som för kirurgi-ens talan inför Sällskapet, och som ur sin verksamhet för Sällskapet demonstrerar den kirurgiska vetenskapens och konstens framsteg. Längre fram tillkomma de något yngre kirurgerna E. S. Perman (f. 1856, med. lic. 1887, med. dr 1889, docent i kirurgi vid Karol. institutet 1891—1896, öfverläkare vid Sabbatsbergs sjukhus 1899) och J. H. Åkerman (f. 1861, med. lic. 1888, med. dr 1889, docent i kirurgi vid Lunds universitet 1890, e. o. prof. i kirurgi vid Karol. institutet 1895), hvilka båda äfvenledes ofta vid Sällskapets sammankomster framlägga sin erfarenhet.

Kirurgiens mäktiga utveckling märkes bäst, om man i tidsföljd genomgår en del af det väsentligaste som i Sällskapet föredragits.

1880 redogör Berg för operationer af tungkräfta, utförda efter underbindning af arteria lingualis.

1881 berättar Berg om osteotomi för genu valgum, om tarmresektion vid brandigt bräck och om en strumaexstirpation (den första i Sverige). Netzel meddelar ett fall af njurexstirpation vid njurkräfta.

1883 omtalar Svensson en operation, nefrorafi, för vandrande njure (njuren var fortfarande fixerad 1889).

1884 redogör Svensson för en ileus-operation.

1885 meddelar Svensson 100 radikaloperationer för fritt bräck. Rossander omtalar en af honom utförd laparotomi vid ett fall af magkräfta. Svensson och Berg hålla föredrag om ileus-behandling.

1886 omtalar Berg 30 fall af tungkräfta som han opererat, ett fall af trepanation af kilbenshålan, 6 fall af operation för spina bifida. Svensson och Berg meddela fall af opererade tumörer i urinblåsan.

1887 redogör Berg för en gastrostomi vid inoperabel matstrupskräfta samt för ett fall af genom gastrotomi borttagen hårsulst i magsäcken.

1888 berättar Svensson om ett fall af exstirpation af en tuberkulös njure, Berg om operationer af gallblåsesten och pankreas-cysta samt om tvenne fall af ventrikelsektion. Perman meddelar ett fall af operation för ankylos i båda höftlederna och i ena knäleden. Samma år diskuteras frågan om operativ behandling af ileus.

1889 framlägger Berg fyra fall af gastrektomi och två fall af gastro-enterostomi. Svensson meddelar ett fall af opererad groftarmskräfta.

1890 meddelar Berg ett fall af cancer, där han exstirperat matstrupens öfre del, luftstrupen, sköldkörteln m. m.

1892 omtalar Berg ett fall af nefrektomi vid stennjure. Perman redogör för appendicitoperationer.

1893 meddelar Berg ett fall af opererad levercysta.

1895 har Berg ett opereradt fall af axelvridning af magsäcken.

1897 håller Berg föredrag om magsårets kirurgiska behandling.

1898 håller Åkerman föredrag om operativ behandling af arthrits deformans coxæ.

1900 berättar Perman om ett fall, där han på grund af trigeminus-neuralgi exstirperat ganglion Gasseri.

1902 har Åkerman ett fall af opererad ureter-sten.

1904 diskuteras indikationerna för operation vid appendicit.

1905 har Perman ett fall af opererad hårsvulst i tarmen.

Ett *krigskirurgiskt* föredrag hölls 1901 af J. Hammar (f. 1868, med. lic. 1898, bat:släkare 1901, deltagit såsom läkare i boerkriget 1900 och i rysk-japanska kriget 1904) om verkan af de finkalibriga moderna gevären.

Kirurgiska instrument och apparater demonstreras ofta af M. Stille (jmf. sid. 304) och andra.

En ny medicinsk specialdisciplin utvecklar sig under denna tid, *Röntgenologien*, framgången ur Röntgens storartade upptäckt af möjligheten att kunna fotografiskt återgifva inre delar af människokroppen. J. T. Stenbeck (f. 1864, med. lic. 1895, prakt. läkare i Stockholm) och T. A. U. Sjögren (f. 1859, med. lic. 1887, bat:släkare 1897) hålla ett antal föredrag, behandlande Röntgenologiska ämnen.

*Obstetrik*en röner liksom kirurgien ett mäktigt inflytande af de antiseptiska och aseptiska sårbehandlingsmetodernas införande. De som i Sällskapet uppträda såsom obstetrikens målsmän äro företrädesvis Netzel och Salin samt F. J. E. Westermarck (f. 1853, med. lic. 1883, med. dr 1887, docent i obstetrik och gynekologi vid Karol. institutet 1887, prof. i samma ämnen därstädes 1902) och C. D. Josephson (f. 1858, med. lic. 1885, med. dr 1887, docent i obstetrik och gynekologi vid Karol. institutet 1891).

Det är i första hand stora operationer, som nu omtalas. Alla de nämnda obstetrici meddela fall af operationer för utomkvedshafvandeskap. Salin meddelar under åren 1881—1902 icke mindre

än sex af honom utförda kejsarsnitt. Salin är den första, som i Sverige utfört ett kejsarsnitt med lycklig utgång både för moder och barn.

Den operativa *gynekologien* gör liksom kirurgien under detta skede många landvinningar. Det är alltså de fyra nyss nämnda läkarna som föra gynekologiens liksom obstetrikens talan vid sammankomsterna.

I början af denna period opererar man mest äggstockssvulster, men snart utsträcket området för de operativa ingreppen allt mer och mer. Man opererar först godartade, sedan alla slags elakartade svulster och varbildningar i de kvinnliga underlifsorganen. Ett stort antal dylika sjukdomsfall meddelas, opererade efter olika abdominella, vaginala och sakrala metoder. Westermarck meddelar 1885 ett opererat fall af pyosalpinx, det första fall där gonokocker påvisats i tuba Fallopii. Westermarck framlägger för Sällskapet 1896 en operationskasuistik, upptagande 120 fall af laparotomi utan något dödsfall. Josephson meddelar år 1900 ett antal af 107 laparotomier, som han utfört 1897—1899.

Bland diskussioner öfver gynekologiska ämnen må anföras en som hölls 1894 om betydelsen af retroflexio uteri och en som hölls 1899 om dysmenorré.

Oftalmiatriken utvecklar sig också kraftigt under dessa år. De ledande männen bland Sällskapets ledamöter på detta område äro Widmark, Nordenson och A. Gullstrand (f. 1862, med. lic. 1888, med. dr. 1890, docent i oftalmiatrik vid Karol. institutet 1891, e. o. prof. i oftalmiatrik vid Uppsala universitet 1894).

På förslag af Widmark diskuterades 1885 och 1886 frågan om de åtgärder som kunna vidtagas för att *motverka blindhet i följd af ophthalmia neonatorum*. Sällskapet beslöt den 16 febr. 1886 bland annat 1) att hos Medicinalstyrelsen anhålla att en förordning skulle utfärdas till barnmorskorna rörande ophthalmia neonatorum, 2) att vidtaga åtgärder i ändamål att Stockholms barnmorskor skulle erhålla tillfälle att å barnmorskeundervisningsanstalten praktiskt inlära Credés profylaktiska metod till förekommande af ophthalmia neonatorum, samt 3) att åt »kommittén för gemensam forskning» (se sid. 418) uppdraga att från landets läkare insamla uppgifter om ifrågavarande sjukdom. På begäran af Medicinalstyrelsen meddelade Sällskapet den 29 mars 1887 yttrande angående de föreskrifter, som borde utfärdas för barnmorskorna uti ifrågavarande ämne. De uppgifter, som inkommo till »kommittén för gemensam forskning», äro meddelade i Förh. 1887, sid. 98.

Bland mera anmärkningsvärda oftalmologiska föredrag må endast följande nämnas.

Widmark redogjorde 1884—1886 vid flera tillfällen för sina bakteriologiska undersökningar om purulent konjunktivit, dakryocystit och blefaradenit. 1888 höll han ett föredrag om ljusets inflytande på ögats främre delar, 1894 om operativ behandling af höggradig närsynthet, 1896 om operativ behandling af omogna starrar, 1897 om intoxicationsamblyopi och om gränsen för det synbara spektrum, 1901 om de ultraviolettera strålarnas inverkan på linsen, 1902 om närsynthetens etiologi.

Nordenson höll 1888 och 1889 föredrag om ögonsymtom vid sclérose en plaques och vid tabes, 1891 om traumatisk ensidig abducensförlamning, 1895 om parenkymatös keratit vid lues hereditaria tarda, 1899 om spontan aflossning af chorioidea; 1901 meddelade han ett fall af spontan ensidig ptosis sympathica.

Gullstrand höll 1892 föredrag om ögonmuskelförlamningarnas differentialdiagnostik förmedels en objektiv metod, 1894 om en fotografisk oftalmometrisk metod samt en metod för klinisk undersökning af hornhinnans krökning i dess perifera delar, 1906 om unbifokalglas.

Inom *rhinologiens* område håller C. B. Lagerlöf (f. 1865. med. lic. 1894, prakt. läkare i Stockholm) föredrag om operativ behandling af kroniska suppurationsprocesser i pannhålan.

En del ärenden, hörande till *statsmedicinen*, handlades äfven under denna tid af Sällskapet.

På begäran af medicinalrådet Bolling utarbetades 1891 af särskilda kommitterade ett förslag till *operationsrapporter* från sjukhus i riket. På förslag af generaldirektör Almén uppdrog Sällskapet 1891 åt en kommitté att uppgöra förslag till ny *dödsorsaksnomenklatur* och till *dödsattester*; den 16 juni samma år beslöt Sällskapet att till Medicinalstyrelsen insända kommitterades förslag jämte öfver detsamma för diskussion. Samma kommitté, som uppgjort det sistnämnda förslaget, fick i uppdrag att utarbeta förslag till *sjukdomsnomenklatur*, och Sällskapet beslöt den 22 december 1891 att till Medicinalstyrelsen öfverlämna förslaget jämte en diskussion, som förts med anledning af detsamma. I sammanhang med de nu nämnda förslagen behandlade Sällskapet äfvenledes år 1891 ett af Welander, på anmodan af medicinalrådet Bolling, uppgjort förslag till *årsrapporter* öfver patienter, som vårdats å *sjukhus* eller sjukhus-

afdelning, afsedda för *venériskt sjuka*, och till dödsattester öfver sådana sjuka.

I skrifvelse af den 18 april 1894 (Förh. 1894, sid. 291) anmodade Medicinalstyrelsen Sällskapet att afgifva utlåtande angående två skrifvelser, som inkommit till Kungl. Maj:t med begäran om ändring i gällande ordning för *fältskärsyrkets utöfning*. De fältskärer, som 1894 funnos och ännu 1908 finnas, ha endast namnet gemensamt med 1700-talets fältskärer eller kirurger (se sid. 3); nutidens fältskärer fingo detta namn först 1861, och de äro genom skråordningar och privilegier direkta efterföljare af de gamla »badarne» (se sid. 3). En af Sällskapet tillsatt kommitté föreslog efter en grundlig utredning (Förh. 1894, sid. 312), att Sällskapet skulle såsom sin mening uttala, att fältskärsinstitutionen borde afskaffas. Sällskapet beslöt den 22 jan. 1895 biträda kommitténs förslag. Frågans utgång blef den, att de befintliga fältskärerna bibehöllos vid sina rättigheter, men att däremot fältskärs-examen blef 1896 afskaffad, hvar dan således fältskärsyrket snart kommer att tillhöra historien.

94. *E. Heyman*

*Hygien*en hör till de medicinska vetenskapsgrenar, som under denna tid nå en förut oanad utveckling. Hälsovårdsfrågor behandlas synnerligen ofta vid Sällskapets sammankomster. De mest

verksamma inom detta område äro Ödmansson, Heyman, Linroth, Almquist och I. Andersson. Bland de många diskussioner öfver olikartade hygieniska ämnen, som förekommo, må följande nämnas:

Den 18 november 1879 hölls i Sällskapet en diskussion, inledd af C. M. Sondén, om mjölkens beskaffenhet i Stockholm. Sällskapet beslöt att som sin åsikt uttala att realiserandet af ett af Sondén omnämndt förslag om inrättande af »normalladugårdar», ställda under tillförlitlig kontroll, vore ur hygienisk synpunkt synnerligen önskvärdt. Den 29 nov. 1881 framlades för Sällskapet

ett förslag angående bildandet af ett bolag med uppgift »att i Stockholm eller dess omedelbaraste närhet anlägga en större ladugård för alstrande af mjölk för barn och sjuklingar»; Sällskapet beslöt att vitsorda det stora behovet och den stora nyttan af en sådan anstalt för Stockholm samt att gilla det af inbjudarna framlagda sanitära programmet för denna anstalt. 1884 föreslogs af några personer, hvilka intresserade sig för mjölkhandelns ordnande, att en permanent kommission skulle bildas för öfvervakandet af mjölkhandeln på så sätt, att de producenter som vore villiga att på vissa villkor leverera fullgod mjölk, skulle vara skyldiga att anmäla sig för kommissionen och underkasta sig dess kontroll: det föreslogs vidare att Svenska Läkaresällskapet och Stockholms hälsovårdsnämnd skulle tillsätta två ledamöter hvar i denna kommission. Sällskapet åtog sig den 16 dec. 1884 detta uppdrag och invalde samma dag två ledamöter i den s. k. *Stockholms mjölk-kommission*. Vid inträffade ledigheter invalde Sällskapet 1899 och 1902 nya ledamöter i kommissionen. 1905 upplöstes mjölkkommissionen, på den grund att dess verksamhet blef obehöflig, sedan mjölkhandeln i Stockholm blifvit ställd under utsträckt kontroll af hälsovårdsnämnden. •

1888 och 1893 diskuterades om salthalten i Mälarens vatten vid uppsjö.

1889 diskuterades *frågan om margarin* såsom födoämne, och Sällskapet beslöt den 22 januari såsom sin åsikt uttala, att »margarinet, då det är väl beredt af sunda ingredienser, är ett hälsosamt, lättsmält och i förhållande till sitt pris närande födoämne, hvars förbjudande vore till afgjord skada för de mindre bemedlade folkklasserna».

Med anledning af ett föredrag om *slakthus* af G. Kjerrulf (f. 1861, stadsveterinär i Stockholm 1892, medicinalråd 1900), uttalade Sällskapet i en resolution af den 29 aug. 1893 såsom sin mening, »att ett tidsenligt ordnande af köttkontrollen inom våra större samhällen är en angelägenhet af så stor hygienisk betydelse, att den icke utan skada kan skjutas åt sidan, samt att inrättandet af offentliga slakthus och obligatorisk köttbesiktning bäst leder till det åsyftade målet». Som bekant har Stockholm ännu icke (1908) fått något slakthus, men beslut om inrättandet af ett sådant är dock fattadt.

1894 och 1895 höll Almquist föredrag om grundvatten såsom dricksvatten.

1887 höll Karolina Widerström (f. 1856, med. lic. 1888, prakt. läkare i Stockholm) föredrag om hygieniska dräkter för kvinnor och barn.

Med anledning af att *Typografiska Föreningen* af Sällskapet begärde rådgörande hvad som med afseende på yrkets egendomliga art vore att iakttaga från typografernas sida för hälsans bevarande, afgaf Sällskapet den 20 april 1886 ett utlåtande (Förh. 1886, sid. 99 och 114).

Den 18 mars 1884 beslöt Sällskapet »att till vederbörande aflåta en skrifvelse¹⁾ med påpekande af de bristfälliga anordningar, hvilka nu finnas i Stockholm för isolering af smittosjuka, särskildt koppsjuka». Den 22 april samma år framlade Linroth för Sällskapet ett förslag till ordnande af *epidemisjukvården* i Stockholm.

1891 erhöill Sällskapet en skrifvelse från Stockholms stads Drätselnämnds andra Afdelning med begäran om yttrande angående en af förste stadsläkaren föreslagen anordning af klosterna å det blifvande epidemisjukhuset. Sällskapet beslöt, efter frågans utredning genom en kommitté, att tillstyrka förste stadsläkarens förslag.

1879 och 1880 diskuterades *skolhygieniska frågor*. 1880 anhöll Medicinalstyrelsen, att Sällskapet skulle yttra sig i frågan om »det inflytande, som den ena eller andra anordningen af undervisningstiden må anses utöfva på lärjungarnas hälsotillstånd». Sällskapet afgaf sitt utlåtande den 19 oktober 1880 och föreslog i detsamma bland annat, att tio minuters rast bör stadgas mellan två på hvarandra följande lästimmor, samt att två timmars uppehåll bör göras mellan morgon- och middagslästimmorna.

1883 framlade Key för Sällskapet en redogörelse för hälsotillståndet vid de allmänna läroverken, utarbetad på grund af det material som insamlats af den läroverkskommitté, hvaraf Key var ledamot.

1894 förekom i Sällskapet en liflig diskussion angående »ferieläsning» ur hygienisk synpunkt.

1903 anhöll Medicinalstyrelsen (Förh. 1903, sid. 155) om ett yttrande af Sällskapet i fråga om den hygieniska innebörden af ett förslag som den 8 dec. 1902 afgifvits af en läroverkskommitté. En af Sällskapet tillsatt kommitté uppgjorde ett förslag till skrifvelse från Sällskapet till Medicinalstyrelsen (Förh. 1903, sid. 156); ärendet gaf anledning till en liflig diskussion, men Sällskapet lät frågan förfalla och yttrade sig ej i ämnet.

Med anledning därpå att värnepliktsfrågan vid 1901 års riksdag förelåg till afgörande, höllos vid flera sammankomster under februari och mars detta år en rad af föredrag, åtföljda af diskussioner, öfver värneplikten såsom hygienisk folkuppföstran. Sällskapet gaf ut diskus-

¹⁾ Sannolikt har denna skrifvelse aldrig blifvit afgifven.

sionerna öfver denna fråga i särtryck, hvilket utdelades till riksdagens samtliga ledamöter.

1901 afgaf Sällskapet, efter framställning af Styrelsen för Sveriges Centralförening för Idrottens främjande, ett utlåtande angående »*behofvet af lek- och idrottsplatsers snara ordnande isynnerhet här i hufvudstaden*» (Förh. 1901, sid. 228, 229).

1899 tillsatte Sällskapet en kommitté med uppdrag att utarbete regler för *skenbart drunknades behandling*, hvilka regler (Förh. 1899, sid. 140) sedan öfverlämnades till Svenska Lifräddningssällskapet.

Sedan Svenska Teknologföreningens Styrelse 1904 hade anhållit, att Sällskapet ville yttra sig öfver ett uppgjort förslag till »*praktiska anvisningar för återkallande till lif af personer, som blifvit bedöfvade af elektricitet*», så uppdrog Sällskapet åt en kommitté att afgifva ett utlåtande öfver förslaget.

Föredrag öfver *den sjunkande nativiteten* i Sverige hölls 1905 af E. Almquist och 1906 af professorn i statskunskap och statistik vid Lunds universitet P. E. Fahlbeck.

Ett *militärhygieniskt* föredrag hölls af Hammar 1905 om »den personliga hygien

Sällskapets utgifna skrifter.

Sällskapets *Förhandlingar* utkommo regelbundet såsom förut och åtföljde fortfarande Hygiea.

Hygiea utkom likaledes såsom förut. 1889 utgafs ett särskildt festband till minne af Hygieas femtioåriga tillvaro.

Den 21 okt. 1890 beslöt Sällskapet utvidga Hygiea med 20 ark för upptagande af referat öfver nyare arbeten inom den praktiska medicinens olika delar; priset höjdes samtidigt från 10 kr. till 13,50 kr.

Hygieas innehåll har, såsom förut, utgjorts omväxlande af originalafhandlingar, referat, statsmedicinska handlingar o. s. v. Emellertid ha originalafhandlingarna allt mera intagit första rummet, så att de försök som flera gånger blifvit gjorda att förvandla Hygiea till en i betydande grad refererande tidskrift kunna betraktas såsom misslyckade. Under äldre tider var det vanligt, att ungefär allt hvad som trycktes i Hygiea förut varit föredraget vid Sällskapets sammankomster. Nu börjar det däremot bli vanligt, att Hygiea får en mängd manuskript, oberoende af hvad som förekommit vid sammankomsterna. Bland flitiga medarbetare från landsorten må

sälunda anföras C. L. F. Wettergren (f. 1842, med. lic. 1870, med. dr 1873, läkare vid sjukhuset i Arboga 1880), G. Naumann (f. 1846, med. lic. 1877, med. dr 1891, lasar.-läkare i Hälsingborg 1879, öfverläkare vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg 1898), A. W. Karström (f. 1852, med. lic. 1880, med. dr honor. 1900, lasar.-läkare i Växjö 1880), J. L. Borelius (f. 1859, med. lic. 1887, med. dr 1890, docent i kirurgi vid Lunds universitet 1890, lasar.-läkare i Karlskrona 1891, prof. i kirurgi vid Lunds universitet 1899) och J. G. Ekehorn (f. 1857, med. lic. 1888, med. dr 1891, docent i kirurgi vid Uppsala universitet 1892, lasar.-läkare i Härnösand 1892 och i Sundsvall 1898).

Från 1897 äro Göteborgs Läkaresällskaps Förhandlingar tryckta såsom bilaga till Hygiea. Från 1898 tryckas Lunds Läkaresällskaps Förhandlingar i Hygiea. Från 1901 tryckas Stockholms Läkareförenings Förhandlingar såsom bilaga till Hygiea. Sedan 1903 äro Dermatologiska Sällskapet's Förhandlingar tryckta i Hygiea.

Redaktörer under detta tidsskede voro ¹⁾:

9. C. M. SONDÉN åren 1878—1880.
10. E. HEYMAN jan. 1881—14 dec. 1889 (†).
11. R. TIGERSTEDT 23 dec. 1889—sept. 1900.
12. P. J. WISING okt. 1900—juni 1904.
13. C. J. G. SUNDBERG juli 1904—

Redaktörens årliga arvode höjdes 1897 från 1,000 till 1,200 kronor och 1904 till 1,500 kronor.

Alltsedan 1880 har Hygiea utkommit på Sällskapet's eget förlag. Tidskriften trycktes 1880, 1881 och de tre första månaderna af 1882 på Centraltryckeriet, därefter hos I. Marcus.

Hygiea räknade 1879 ett antal af 678 prenumeranter; upplagan har ständigt stigit och var vid slutet af denna period 1,100 exemplar.

Hygiea gick under många år med förlust, frampå 1890-talet började den ibland gifva någon liten vinst, hufvudsakligen till följd af annonsinkomster.

Register öfver Hygiea 1871—1880 är utarbetadt af J. F. Svedberg. *Register 1881—1888* utgafs af G. F. Berggren (f. 1826, med. lic. 1853, stadsläkare i Alingsås 1855, prov.-läkare i Alingsås 1866—1886, död 1897). *Register 1889—1898* är utarbetadt af R. Tigerstedt.

Af *Sällskapet's Handlingar* utgäfvos några delar under denna tiderymd. Nya Handlingar, Serien II, Del VII och Del VIII utkommo i olika underafdelningar åren 1879—1884. De innehålla dels pris-

¹⁾ Forts. fr. sid. 379.

belönta afhandlingar, dels ordförandet. Vidare innehåller Nya Handlingar, Serien II, Delen VIII, 2 en af J. Levertin utarbetad uppsats med titel »Bidrag till Svenska Läkaresällskapets historia från 1858 till 1883». Denna uppsats är en fortsättning af Levertins ordförandet 1858 (tryckt i Nya Handl., Band 11).

95.

Levertin

Handlingarna ändra nu återigen titel och kallas Nya Handlingar, Serien III. Af denna serie utkom första delen 1890 och afhandlade influenzan i Sverige 1889—1890 (jmf. sid. 424); andra och tredje delen utkommo 1900 och 1901, innehållande ett ordförandet och därjämte en afhandling.

En ny följd af Sveriges Läkarehistoria började 1885 utgifvas af A. J. Bruzelius »enligt uppdrag af Svenska Läkaresällskapet».

Den 31 maj 1904 bildades, på initiativ af E. Nordenson, *Svenska Läkaresällskapets litterära fond*, som den 1 okt. 1906 uppgick till 5,347,04 kr., och för hvilken ännu inga bestämmelser blifvit utfärdade.

Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap.

Sällskapet afsände den 29 sept. 1885 ett lyckönskningstelegram till Finska Läkaresällskapet, som då firade sitt femtioårsjubileum. Den 4 aug. 1899 inbjöd Sällskapet till en större fest å Saltsjöbaden den nordiska kirurgiska föreningen, som då var samlad i Stockholm.

1881 afböjde Sällskapet ett framställt förslag att en internationell medicinsk kongress skulle år 1883 hållas i Stockholm (Förh. 1881, sid. 279).

Sällskapet lät under denna tid, efter skedd inbjudan, representera sig vid flera kongresser och möten.

O. Medin var Sällskapets ombud vid den internationella medicinska kongressen i Rom 1894. Th. Hellström och T. L. Erdmann (f. 1851, med. lic. 1882, distriktsläkare i Stockholm 1886) voro Sällskapets ombud vid en liknande kongress i Moskva 1897. O. Medin representerade Sällskapet vid en dylik kongress i Madrid 1903 och F. W. Warfvinge vid en liknande kongress i Lissabon 1906.

E. F. A. Alin (f. 1859, med. lic. 1890, med. dr 1893, biträdande lärare vid barnmorskeundervisningsanstalten i Stockholm 1896, docent i obstetrik och gynekologi vid Karol. institutet 1900—1906) utsågs att representera Sällskapet vid en internationell kongress för gynekologi och obstetrik i Amsterdam 1899. E. Welander var Sällskapets ombud vid »II:me conférence internationale pour la prophylaxie de la syphilis et des maladies vénériennes» i Bruxelles 1902. S. E. Henschen var utsedd till Sällskapets representant vid den internationella kongressen för talassoterapi i Biarritz 1903. E. Almquist representerade Sällskapet vid den internationella kongressen för hygien och demografi i Bruxelles 1903.

Vetenskapliga pris och stipendier.

Svenska Läkaresällskapets pris utdelades under detta tidsskede till följande personer.

1881 erhöll G. RETZIUS utom täflan halfsekelmedaljen i silfver för sitt arbete »Das Gehörorgan der Wirbelthiere I».

1882 erhöll C. A. I. SVENSSON halfsekelsmedaljen i silfver för ett till täflan inlämnadt arbete »Praktiska studier i bräckläran».

1884 erhöll O. HANMARSTEN utom täflan halfsekelsmedaljen i silfver för sin »Lärobok i fysiologisk kemi och fysiologisk-kemisk analys».

1889 erhöll M. G. BLIX, (f. 1849, med. dr 1880, docent i experimentell fysiologi vid Uppsala universitet 1880, laborator i fysiologi därstädes 1882, prof. i fysiologi och embryologi vid Lunds universitet 1885, framstående fysiolog, död 1904) utom täflan halfsekelsmedaljen i silfver för sitt arbete »Experimentella bidrag till lösning af frågan om hudnervernas energi».

1890 tilldelas priset åt E. N. NILSSON för en afhandling »Studier öfver den akuta lunginflammationen».

Under åren 1858—1890 hade priset egentligen endast tilldelats åt fem personer. Prisfondens stadgar ändrades den 20 maj 1890 därhän, att priset årligen skulle utan täflan utdelas till något arbete, tillhörande en af Sällskapets fyra klasser (se sid. 333), omväxlande inom de olika klasserna; priset tillerkännes inom den klass,

som är i tur och ordning, åt det bästa af svensk medborgare författade arbete, som utkommit under närmast föregående fyraårsperiod.

Pristagare efter de nya stadgarnas antagande hafva varit:

1891. S. E. HENSCHEN (Klinische und anatomische Beiträge zur Pathologie des Gehirns I).
1892. Priset utdelades ej, men Sällskapet tilldelade sin halfsekelmedalj i guld åt J. G. W. ZANDER för hans afdelning »Om den habituella skoliosens behandling med mekanisk gymnastik».
1893. A. GULLSTRAND (Objective Differentialdiagnostik und photographische Abbildung von Augenmuskellähmungen).
1894. A. KEY (Om pubertetsutvecklingen och dess förhållande till sjukligheten hos skolungdomen).
1895. G. RETZIUS (Biologische Untersuchungen, Neue Folge, III—VI).
1896. S. E. HENSCHEN (Klinische und anatomische Beiträge zur Pathologie des Gehirns II, III, 1).
1897. Priset delades mellan A. GULLSTRAND (Photographisch-ophthalmometrische und klinische Untersuchungen über die Hornhautrefraction) och K. G. LENNANDER (Om appendicit och dess komplikationer från kirurgisk synpunkt, samt Om appendicit med redogörelse för 68 fall, som opererats å kirurgiska kliniken i Uppsala sept. 1888—juli 1893).
1898. Priset utdelades ej.
1899. Priset delades mellan R. A. A. TIGERSTEDT (Lehrbuch der Physiologie des Menschen) och O. HAMMARSTEN (Lehrbuch der physiologischen Chemie).
1900. E. A. G. KLEEN (Om diabetes mellitus och glykosuri).
1901. A. GULLSTRAND (Allgemeine Theorie der monochromatischen Aberrationen und ihre nächsten Ergebnisse für die Ophthalmologie).
1901. Beslöt Sällskapet att öfverlämna sin halfsekelmedalj i guld till sin utländska hedersledamot, prof. R. VIRCHOW.
1902. Delades priset mellan professorn vid Tekniska Högskolan J. G. RICHERT (Les eaux souterraines) och N. J. H. ENGLUND (Om hudens vård samt Om folkbad).
1903. M. G. BLIX (Studier öfver muskelvärmhet).
1904. Delades priset mellan L. M. MÖLLER (Der Einfluss des Lichtes auf die Haut in gesundem und krankhaftem Zustande) och H. B. LUNDBORG (Klinische Studien und Erfahrungen hinsichtlich der familiären Myoclonie, samt Die progressive Myoclonus-Epilepsie).
1905. K. G. LENNANDER erhöill priset för sina arbeten om känseln i bukhålan.

1906. G. F. BERGH, A. N. BLUMQUIST, T. DELPHIN och P. R. WESTLING erhöilo priset för sitt arbete »Kommentar till Svenska Farmakopén — Pharmacopoea Suecica Ed. VIII».

K. G. LENNANDER, f. 1857, med. dr 1888. Docent i kirurgi vid Uppsala universitet 1888, prof. i kirurgi och obstetrik darsammastades 1891. Död 1908. En af de mest framstående kirurger, som vårt land ägt.

N. J. H. ENGLUND, f. 1856, med. lic. 1888. Prov.läkare 1893, förste prov.läkare 1899.

H. B. LUNDBORG, f. 1868, med. dr 1902. Docent i psykiatri och neurologi vid Uppsala universitet 1903.

G. F. BERGH, f. 1873, aflade apotekareexamen 1895, fil. dr 1903.

T. DELPHIN, f. 1868, aflade apotekareexamen 1895.

P. R. WESTLING, f. 1868, aflade apotekareexamen 1897.

Prisets storlek har varit omkring 1,000 kr.

Svenska Läkaresällskapets prisfond hade den 1 okt. 1906 ett *kapital* af 25,038,62 kr.

För *det Regnellska priset* utsattes 1878 samma prisämne som 1874 (se sid. 382), men ingen täflingsskrift inkom. 1882 bestämdes såsom prisämne »Om hjärnbarkens funktioner», utan att någon täflande anmälde sig.

Från och med 1886 har icke vidare något prisämne blifvit utsatt för det Regnellska priset, utan det har alltjämt blifvit utsatt till fri täflan. Efter 1878 utdelades priset ej förrän 1894, då det gafs åt R. TIGERSTEDT och K. G. A. SONDÉN (f. 1859, civilingeniör, med. dr honor. 1907) för en af dem författad afhandling »Undersökningar om människans respiration och totala ämnesomsättning».

1898 gafs priset åt E. O. HULTGREN och med. kand. O. K. A. ANDERSSON (f. 1871, med. kand. 1894, död 1898) för en afhandling »Studien in der Physiologie und Anatomie der Nebeunieren».

1902 tilldelades priset åt J. E. JOHANSSON och med. kand. G. M. KORÆN (f. 1877, med. dr 1907, docent i hygien 1907) för afhandlingen »Untersuchungen über den Einfluss der Muskelarbeit auf die Kohlensäure-Abgabe bei Menschen».

1906 tillföll priset E. G. A. LANDERGREN (f. 1867, med. lic. 1898, med. dr 1902, laborator i fysiologi vid Karol. institutet 1901) för afhandlingen »Bidrag till diabetesläran».

Regnellska fondens *stadgar* undergingo smärre förändringar den 29 maj 1883, den 17 maj 1887 och den 20 maj 1890.

Prisets storlek har uppgått till högst 4,000 kr.

Fondens *kapital* uppgick den 1 okt 1906 till 22,117,39 kronor.

Sällskapets till tiden tredje prisfond är *Alvarengafonden*, upprättad genom testamente af Svenska Läkaresällskapets utländska

ledamot *Pedro Francesco da Costa Alvarenga* (född på 1830-talet, läkare i Lissabon, professor, död 1883).

Den del af testamentet, som är meddelad åt Sällskapet, lyder i öfversättning som följer (Förh. 1890, sid. 147).

96. *P. F. da Costa Alvarenga*
(efter ett oljefärgs-porträtt.)

Jag testamenterar sju (7) contos de reis nominalt värde i obligationer af Portugisiska allmänna Kreditbolaget. (»Junta do credito publico portuguez») till hvart och ett af följande vetenskapliga samfund, nämligen: Kungl. Vetenskapsakademien i Lissabon, Medicinska akademien i Paris, Belgiska Medicinska akademien, Medicinska akademien i Wien i Österrike, Medicinska Sällskapet i Berlin, benämndt Societas Medica Chirurgica Hufelandiana Berolini constituta, till »College of Physicians» i Philadelphia, Svenska Läkaresällskapet i Stockholm, samt Medicinska akademien i Rio de Janeiro, i ändamål att därmed bilda ett kapital eller permanent fond, hvars årsränta skall bilda en årlig premie under benämning Alvarengas do Pianhy (Brasilien) premie: hviiken premie skall utdelas årsdagen af min död till författaren af bästa otryckta afhandling eller verk (ämnet efter författarens eget val) öfver något medicinskt ämne, och som kan anses

böra prisbelönas efter föregången årlig täflan och pröfning enligt akademiskt bruk. Skulle ingen utaf afhandlingarne anses kunna belönas med premien, skall dess belopp tilläggas kapitalet.

Testamentets datum är ej meddelad åt Sällskapet.

1889 öfverlämnades till Sällskapet Alvarengas donation med en summa af 18,320 kronor.

Stadgar för Alvarengas prisfond utfärdades den 20 maj 1890. Enligt dessa stadgar utfästes priset årligen för täflingsskrifter, författade af svensk medborgare, och behandlande något ämne hörande till de medicinska vetenskapernas område.

Alvarengapriset är under denna period tilldeladt följande personer:

1892. K. M. LINROTH (Dödligheten och dödsorsakerna i Stockholm 1871—1890).

1895. K. A. H. MÖRNER (Undersökningar af proteinämnen och ägghvitefällande substanser i normal människourin).

1896. J. E. JOHANSSON och F. J. E. WESTERMARK (Några undersökningar angående inflytandet af moderns kroppsbeskaffenhet på fostrets).
1897. S. G. HEDIN (Om de röda blodkropparnas permeabilitet).
1898. T. L. THUNBERG (Bidrag till kännedomen om hudens sinnesfunktioner).
1899. C. T. MÖRNER (Bidrag till kännedomen om några glutinets egenskaper).
1900. O. V. PETERSSON (Bidrag till kännedomen om infektionsfaran vid lungtuberkulos).
1902. I. BROMAN (Bidrag till kännedomen om människolefverns utveckling).
1904. J. E. JOHANSSON (Den Einfluss verschiedener Zuckerarten auf die CO_2 -Abgabe).
1905. M. RAMSTRÖM (Undersökning öfver diafragmas nerver).

S. G. HEDIN, f. 1859, fl. dr 1887, med. dr 1893. Prof. vid Jennerinstitutet i London 1900, prof. i med. och fysiол. kemi vid Uppsala universitet sedan 1908.

T. L. THUNBERG, f. 1873, med. dr 1900, prof. i fysiologi vid Lunds universitet 1905.

C. T. MÖRNER f. 1864, med. dr 1892, e. o. prof. i med. och fysiол. kemi vid Uppsala universitet 1894.

O. V. PETERSSON, f. 1844, med. dr 1875, e. o. prof. i pediatrik och prakt. medicin vid Uppsala universitet 1884.

I. BROMAN, f. 1868, med. dr 1899, e. o. prof. i anatomi vid Uppsala universitet 1901 och vid Lunds universitet 1905.

O. M. RAMSTRÖM, f. 1861, med. dr 1905, e. o. prof. i anatomi vid Uppsala universitet 1906.

Alvarengapriset har utgått med ungefär 1,000 kronor årligen. *Fondens kapital* uppgick den 1 okt. 1906 till 24,444,16 kronor.

Såsom ofvan (sid. 406) är nämnt utprättade Sällskapet 1892 en *Pasteursfond*. Denna fonds kapital belöpte sig den 1 okt. 1896 till 25,933,60 kronor.

Den 24 nov. 1896 antogs stadgar för Pasteursfonden. Enligt dessa stadgar utdelas *Pasteursmedaljen* i guld hvart tionde år åt någon forskare, som mest bidragit till framstegen inom bakteriologien eller hygien. Stadgarna bestämma vidare, att från fonden hvartannat år utdelas ett stipendium åt inländsk ledamot af Svenska Läkaresällskapet för idkande af vetenskapliga studier i bakteriologi eller hygien i utlandet.

Pasteursmedaljen i guld är hittills blott utdelad en gång, nämligen år 1900 åt M. von PETTENKOFER.

Pasteursstipendiet tilldelades 1898 åt I. JUNDÉLL, 1900 åt ALFF. PETTERSSON, 1902 åt N. P. SJÖBRING (f. 1865, med. dr 1899).

Resestipendiets storlek har varit ungefär 1,500 kronor. *Fondens kapital* var den 1 okt. 1906 32,873,91 kronor.

97. *Emilia Retzius*

Vid Svenska Läkaresällskapetets minnesfest öfver A. Retzius den 13 oktober 1896 (sid. 408) öfverlämnades från änkefru *Emilia Sofia Retzius*, född *Wahlberg* (f. 1813, gift 1835 med Anders Retzius, änka 1860. död 1903), följande gåfvobref:

Till Svenska Läkaresällskapet.

Till minne af min afidne älskade make, professorn i anatomi och fysiologi vid Karolinska Institutet Anders Retzius, donerar jag härmed på den 100:de årsdagen af hans födelse till Svenska Läkaresällskapet en summa af trettio tusen (30,000) kronor, att deraf må bildas en fond, som, bärande hans namn, är afsedd att verka till främjande af de vetenskaper, hvilkas målsman han var vid det läroverk han tillhörde. Jag har dervid tänkt mig, att bestämmelserna för denna fond och för användandet af dess afkast-

ning må anordnas i närmaste öfverensstämmelse med de af Sällskapet utsedde komiterades förslag för dess Pasteursfond. Jag har alltså tänkt mig att fondens förvaltning och dess kapitals ökning ordnas i likhet med hvad för Pasteursfonden blifver stipuleradt, samt att räntefkastningen må användas:

1. Till främjande af studiet af de vetenskaper, i hvilkas tjänst min afidne make mest verkat, i främsta rummet af den normala anatomen med dess olika grenar, den deskriptiva och den topografiska menniskoanatomen, den komparativa anatomen, histologien och embryologien, men dernäst äfven af fysiologien. Och synes mig dervid, att, allt efter som Sällskapet finner det lämpligt, hvart eller hvartannat år resestipendier tilldelas yngre, dugande vetenskapsidkare till förkofran af deras utbildning och för utförande af vetenskapliga undersökningar; men att, om Sällskapet skulle finna det önskvärdt, att räntemedlen stundom må kunna användas till något annat behjertansvärdt ändamål, såsom t. ex. för utförandet af någon speciel undersökning m. m., det må vara Sällskapetets sak att derom besluta.

2. Till utdelning af den medalj, som Sällskapet till hedrande af min makes minne beslutit låta präglä till den 100:de årsdagen af hans födelse, en

utdelning, som torde böra ordnas enligt samma grunder, hvilka komma att gälla för Sällskapets Pasteursmedalj, eller såsom Sällskapet eljest kan finna lämpligt, och hvarvid i främsta rummet medaljen må tillerkännas dem, som, utan hänsyn till nationalitet, mest främjat de anatomiska och därefter de fysiologiska vetenskapernas utveckling.

Stockholm den 13 Oktober 1896.

Emilia Retzius
född Wahlberg.

Stadgar för Anders-Retzius-fonden, uppgjorda i öfverensstämmelse med gåfvobrevet, antogs den 23 febr. 1897.

Anders-Retzius-Medaljen i guld, som utdelas hvar femte år, hvarannan gång åt en anatom och hvarannan gång åt en fysiolog, tilldelades 1897 anatomen A. VON KÖLLIKER och 1902 fysiologen C. VOIT.

Anders-Retzius-stipendiet tilldelades 1897 E. MÜLLER, 1898 J. W. HULTKRANTZ, 1899 E. HOLMGREN, 1900 I. BROMAN, 1901 C. M. FÜRST (f. 1854, med. dr 1887, e. o. prof. i anatomi och histologi vid Lunds universitet 1888, prof. i samma ämnen därstädes 1904), 1902 M. RAMSTRÖM, 1905 I. BROMAN.

Stipendiet har utgått med 1,000 kronor. *Fondens kapital* utgjorde 37,393,60 kronor den 1 okt. 1906.

I sammanhang med minnesfesten öfver Berzelius 1898 (sid. 409) instiftade Sällskapet *Berzeliusfonden*. Från denna fond utdelas hvar tionde år Sällskapets *Berzeliusmedalj* i guld åt någon forskare, som i hög grad gjort sig förtjänt om den medicinska kemiens framsteg.

Denna medalj är hittills utdelad endast en gång, nämligen år 1901 åt O. HAMMARSTEN.

Berzeliusfondens kapital var 6,528,40 kronor den 1 okt. 1906.

Understödsfonder.

Den Schaumkellska fonden förökades under detta skede högst betydligt.

Genom testamente öfverlämnade C. H. Stoltz till Sällskapet 2,000 kronor, hvilka lades till den nämnda fonden.

1884 skänkte C. J. Rossander 100 kronor till fonden.

1884 öfverlämnades från S. E. Sköldberg efter hans död (genom hans son O. Sköldberg) en summa af 1,000 kronor att läggas till den Schaumkellska fonden.

1884 öfverlämnades från A. Kjellbergs stärbhus 5,000 kronor till samma fond.

1884 beslöt Sällskapet föraustalta om en insamling bland

Sveriges läkare för att förstärka understödsfonderna. En insamlad summa af 13,977,39 kronor lades till den Schaumkellska fonden.

1888 öfverlämnades till Sällskapet en summa af 1,000 kronor. utgörande öferskottet på en insamling för uppförande af en minnesvård å J. Levertins graf. Sällskapet beslöt, att denna summa skulle läggas till den Schaumkellska fonden, men bokföras särskildt såsom *Jacob Levertins donationsfond*.

Sjökaptenen *F. Cubé* testamenterade 1888 till Sällskapet en summa af 5,000 kronor. Räntan å denna summa skulle tillsvidare utgå till en ännu (1908) lefvande person; efter hennes död skall räntan under namn af *Fältläkare Fredric Cubés pension* utdelas till behöfvande änkor och barn efter legitimerade svenska läkare efter samma grunder som äro gällande för den Schaumkellska fondens förvaltning (se Förh. 1891, sid. 92).

1890 lades en testamentarisk gåfva af kassör *C. A. Hoffman*, stor 370 kronor, till den Schaumkellska fonden.

1892 erhöll Sällskapet från stärbhuset efter *fru Lotten Huss* (Magnus Huss' änka) en summa af 1,000 kronor, hvilken tillades den Schaumkellska fonden.

Den af Sällskapet 1892 utgifna *kolera-broschyren* (se sid. 423) gaf Sällskapet en *rinst* af 3,709,93 kronor, hvilken summa lades till den nämnda fonden.

Genom testamente af *R. A. Rabe* (f. 1823, med. dr 1864. läkare i Göteborg, död 1895) erhöll den Schaumkellska fonden 1896 ett tillskott af 5,000 kronor.

1896 skänkte *E. Welander* 3,000 kronor till ifrågavarande fond.

1897 erhöll samma fond genom testamente af *C. Hahn* (f. 1817, med. dr 1846, prakt. läkare i Stockholm, död 1896) en summa af 20,000 kronor.

1897 skänkte *O. Medin* 5,000 kronor till samma fond.

1898 testamenterade *P. A. Eneström* (f. 1831, med. lic. 1865, lasar.-läkare i Karlstad 1867, död 1898) 5,000 kronor till den Schaumkellska fonden.

Nytt *reglemente* för den Schaumkellska fonden antogs den 15 mars 1887. Den 9 sept. 1902 bestämdes, att högsta årliga understödsbeloppet ur fonden skulle vara 300 kronor.

Den Schaumkellska fondens *kapital* utgjorde den 1 okt. 1906 136,666,47 kronor.

Läkarenödhjälpsfonden erhöll 1901 en gåfva af 150 kronor från *S. Ödman* (f. 1836, med. lic. 1865, med. dr honor. 1889. hospitalsöfverläkare i Hernösand 1871, i Lund 1881 e. o. prof. 1893).

1902 erhöill fonden en testamentarisk gåfva stor 10,000 kronor af *N. P. Hamberg*.

Den 15 mars 1887 utfärdades ett nytt *reglemente* för denna fond. Fondens *kapital* uppgick den 1 okt. 1906 till 31,929,92 kronor.

Den 13 april 1886 donerade D. V. Lundberg och hans fru, Louise Lundberg, f. Haak till Sällskapet en summa af 30,000 kronor till bildande af en pensionsfond för änkor och oförsörjda barn efter legitimerade svenska läkare under benämning *Vincent och Louise Lundbergs pensionsfond*; från denna fond skulle årliga pensioner å 300 kronor utgå. Till fonden lades 1899 ytterligare genom testamente af fru Louise Lundberg en summa af 10,000 kronor.

Sällskapets skattmästare *K. Ljungberg* öfverlämnade under åren 1897—1900 till Lundbergska fonden en summa af 1,200 kronor.

C. M. Groth skänkte ¹⁾ 1897 till Sällskapet *förlagsrätten till »Lärobok för barnmorskor af C. M. Groth och Frans Lindblom» jämte inneliggande lager af arbetet*. Han bestämde, att fondens afkastning skulle delas i två lika delar, hvaraf den ena skulle läggas till V. och L. Lundbergs pensionsfonds kapital, under det att den andra delen skulle afsättas till en fond, afsedd att bekosta nya upplagor af arbetet, då sådana blefvo behöfliga. Från Groths fond har i allmänhet en summa af 300 till 400 kronor årligen öfverförts till Lundbergs fond.

Stadgarna för Lundbergs fond utgjordes af en nästan ordagrann afskrift af donationsbrevet (Förh. 1886, sid. 103).

Fondens *kapital* uppgick den 1 okt. 1906 till 53,935,92 kr.

Den 18 febr. 1902 öfverlämnade *G. Retzius* en summa af 1,000 kronor att användas såsom grundplåt för en fond, afsedd till understöd åt nödställda svenska läkare. Till denna grundplåt lades inom kort en del insamlade medel, och Sällskapet fastställde den 15 juli 1902 *stadgar* för fonden, som erhöill namnet *Kamratfonden*.

Denna fonds *kapital* uppgick den 1 okt. 1906 till en summa af 8,939,37 kronor.

Genom gåfvobref af den 12 maj 1902 (infördt i Förh. 1902, sid. 103) öfverlämnade fru *Loöty Bruzelius, f. Kempe*, änka efter R. M. Bruzelius, en summa af 100,000 kronor till bildande af en fond, hvilken under namn af *Ragnar och Helena Bruzelius' pensions-*

¹⁾ Då Groth uttalade sin önskan, att donationen ej skulle offentliggöras, upptogs detta ärende endast i Sällskapets skrifna protokoll den 6 april 1897 och uteslöts från det tryckta protokollet.

fond skulle hafva till syftemål att bereda understöd åt i behof varande änkor eller oförsörjda barn efter aflidna legitimerade svenska läkare.

Stadgar för fonden, uppgjorda i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de för den Schaumkellska fonden gällande bestämmelserna, blefvo af Sällskapet fastställda den 15 juli 1902.

Denna fonds *kapital* utgjorde den 1 okt. 1906 105,390,64 kr.

98. *L. Diemer.*

Svenska Läkaresällskapets utländska ledamot *L. Diemer* (f. 1814, brunsläkare i Aachen, död 1876) började 1860 insamla en nödhjälpskassa, afsedd att lämna understöd åt behöfvande svenskar, som genomgingo en badkur i Aachen. Diemer förvaltade själf denna kassa till 1875, då han öfverlämnade densamma, som då uppgick till 867 thaler 19 sgr 7 pf. till »die hohe Königliche Schwedische Regierung». Kassan förvaltades där- efter af svenska utrikesdepartementet. Sedan underhandlingar förts med Svenska Läkaresällskapet om öfvertagande af denna

kassas förvaltning, förordnade Kungl. Maj:t den 4 april 1903, att *den Diemerska fonden* skulle öfverlämnas till Sällskapet för att af detsamma förvaltas. Fondens medel, belöpande sig till 6,366 kronor 87 öre, mottogos den 14 april 1903 af Sällskapet.

Stadgar för den Diemerska fonden utfärdades den 21 april 1903. Fondens *kapital* belöpte sig den 1 okt. 1906 till 7,138,57 kr.

X. Svenska Läkaresällskapet 1906—1908.

Sällskapets lokala förhållanden. — Sällskapets stadgar. — Sällskapets ledamöter och ämbetsmän. — Sammankomster och samkväm. — Hyllningsgärder. — Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar. — Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap. — Vetenskapliga pris och stipendier. — Understödsfonder. — Förberedelser för Sällskapets hundraårsfest — Slutord.

Sällskapets lokala förhållanden.

Såsom ofvan (sid. 393) är nämnt framlade den år 1899 tillsatta byggnadskommittén den 14 febr. 1902 sitt förslag (Förhandl. 1902, sid. 37). Kommittén kom efter en noggrann utredning till det resultat, att Sällskapets ekonomi ej tillåte någon annan lösning af byggnadsfrågan än att man ännu en gång skulle företaga en ombyggnad af huset Jakobsgratan 19. Kommittén fann själf förslaget mycket otillfredsställande, i det att Sällskapet ej finge tillräckligt utrymme i sitt eget hus utan fortfarande skulle blifva nödgadt att förhyra rum till klubblokaler och för sin vaktmästare. Ombyggnadens utförande beräknades icke desto mindre komma att draga en summa af 70,000 kronor, och en nödvändig följd af förslagets antagande blefve årsavgifternas höjande från 20 till 32 kronor för Sällskapets Stockholmsledamöter. Byggnadskommittén hade äfvenledes uppgjort beräkningar angående en nybyggnad, som verkligen tillgodosåge Sällskapets behof, men hade ej, såsom den önskat, kunnat frambära ett sådant förslag, emedan den ej sett någon utväg att täcka de nödiga kostnaderna. En ganska betydlig summa utöfver Sällskapets egna tillgångar behöfde anskaffas, och kommittén vågade ej föreslå en insamling bland Sällskapets ledamöter. Kommittén säger i sitt utlåtande att »den offervillighet från enskilda ledamöters sida, hvilken på ett så stort sätt gaf sig tillkänna förra gången Sällskapets hus utvid-

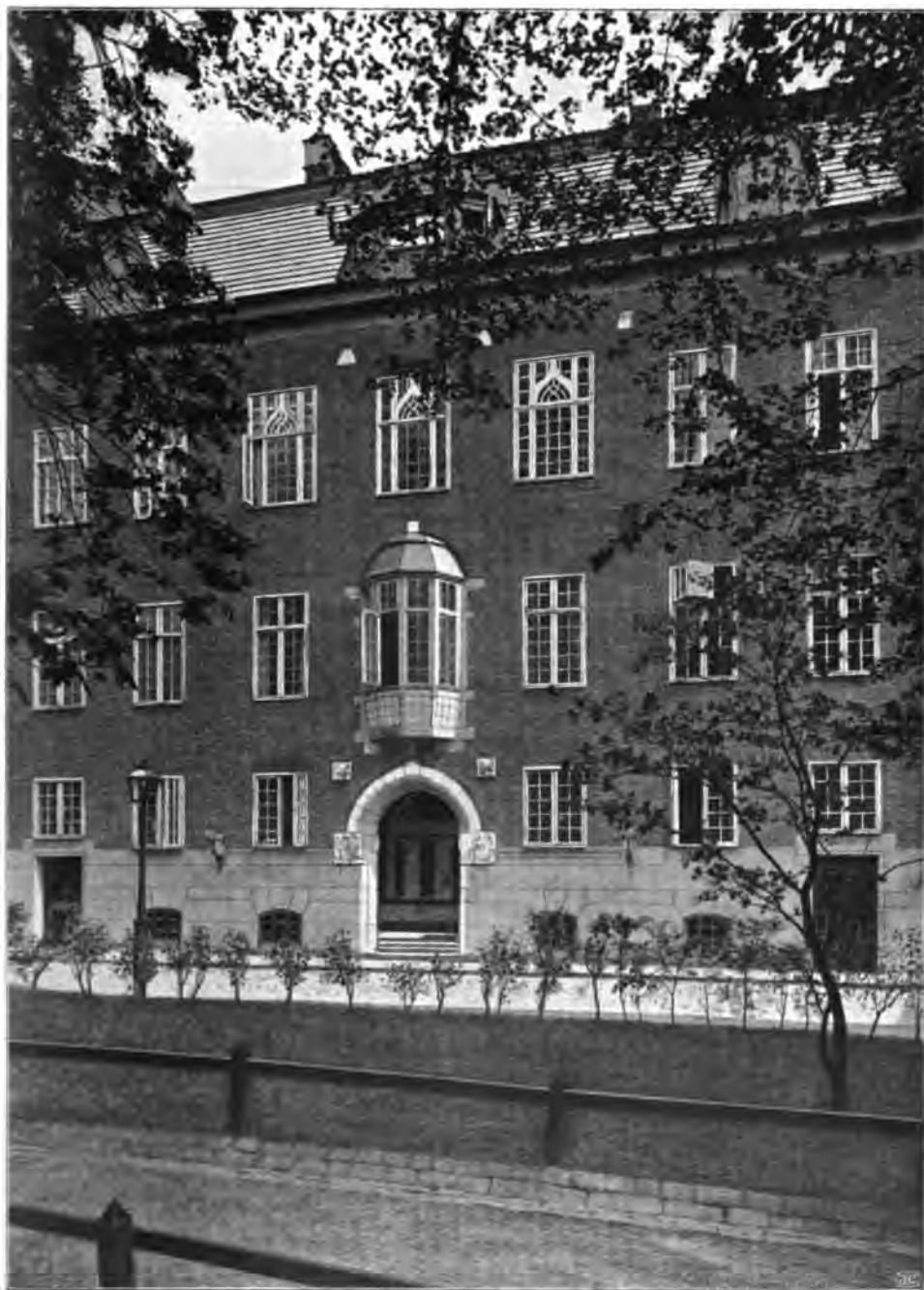
gades, nu icke torde vara att paräkna. Lyckligtvis visade sig denna farhåga vara oberättigad.

Då kommittébetänkandet föredrogs vid Sällskapets sammankomst den 15 april 1902, kritiserades detsamma dels af Medin, som var reservant mot förslaget inom byggnadskommittén, dels af K. Malmsten; kritiken var utan tvifvel berättigad, och byggnadskommittén hade själf i sitt utlåtande tillräckligt framhållit förslagets brister.

Kritik är en sak, som i allmänhet är lätt; att göra positiva inlägg i en fråga är svårare. Malmsten framlade nu också ett bestämdt förslag till byggnadsfrågans af alla med otålighet afvaktade lösning. Hvar och en visste att pengar måste skaffas; Malmsten anvisade ett sätt att skaffa dem. I ett längre anförande nedslog han den klenmodighetens ande, som gjorde sig gällande bland byggnadskommitténs och äfven bland Sällskapets ledamöter: han erinrade om hvad ledamöterna år 1877 gjort för att skaffa Sällskapet ett hem, och han fastslog att Sällskapets ledamöter år 1902 voro många flera och sutto i mycket bättre ekonomiska omständigheter än ledamöterna 1877; hvad våra föregångare gjort 1877, kunde vi tvifvelsutan göra om och göra det på ett ändå mera storartadt sätt år 1902. Malmsten slutade med att uppkalla offervilligheten bland Sällskapets ledamöter och framlade en lista för tecknande af bidrag till en nybyggnad för Sällskapet, å hvilken lista han själf tecknat en betydande summa. Det starka bifall, som hälsade Malmstens anförande, visade att det rätta ordet var sagdt i den rätta stunden. Hvar och en af de närvarande kände lifligt, att utan uppoffring från ledamöternas sida var en lösning af den föreliggande frågan omöjlig. J. Berg framträdde genast och tecknade en stor summa på Malmstens lista.

Malmstens kraftiga ingripande vid detta tillfälle blef bestämmande för frågans utgång. Hela ärendet remitterades till Sällskapets Nämnd, som tillstyrkte Malmstens förslag att inom Sällskapet insamla medel såsom bidrag till en nybyggnad, och som, för påskyndandet af frågans lösning, föreslog att teckningen af bidrag ej skulle vara bindande, såvida ej 100,000 kronor insamlades, och såvida ej Sällskapet före den 1 juni 1903 inköpt en tomt afsedd för nybyggnad. Sällskapet godkände den 20 maj 1902 detta förslag.

Teckningen af bidrag fortskred raskt och i december 1902 voro redan 100,000 kronor tecknade. Hösten 1902 förelågo en del förslag angående tomtinköp. Den 16 dec. 1902 beslöt Sällskapet inköpa egendomen Klara Östra Kyrkogata 10 för en summa af 150,000 kronor.

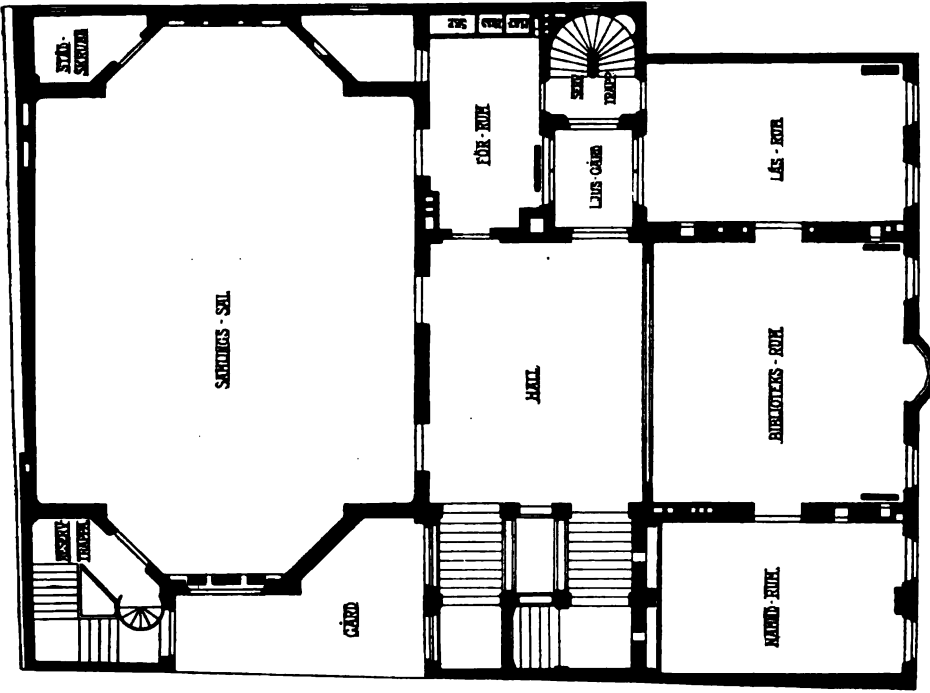
99. Svenska Läkaresällskapets hus, Klara Östra Kyrkogata 10.

Den 10 febr. 1903 utsågs en ny byggnadskommitté, som den 7 maj 1903 inkom med ett förslag, att Sällskapet skulle låta för sin räkning ombygga det nyss inköpta huset Klara Östra Kyrkogata 10. Sällskapet antog ej detta förslag, utan återremitterade frågan till byggnadskommittén.

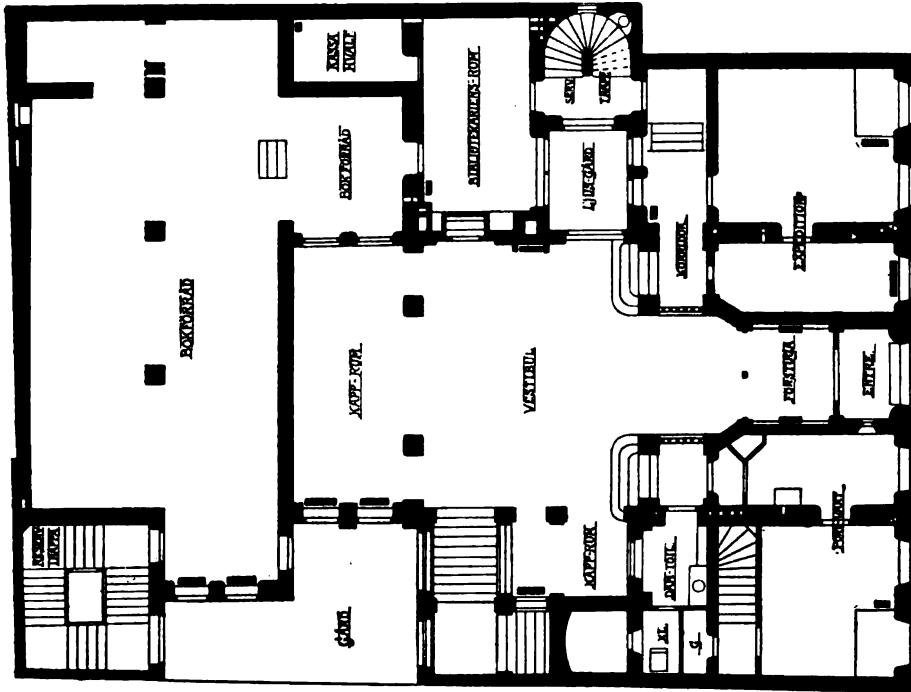

100. Portalen till S. L. S:s hus. Klara Östra Kyrkogata 10.

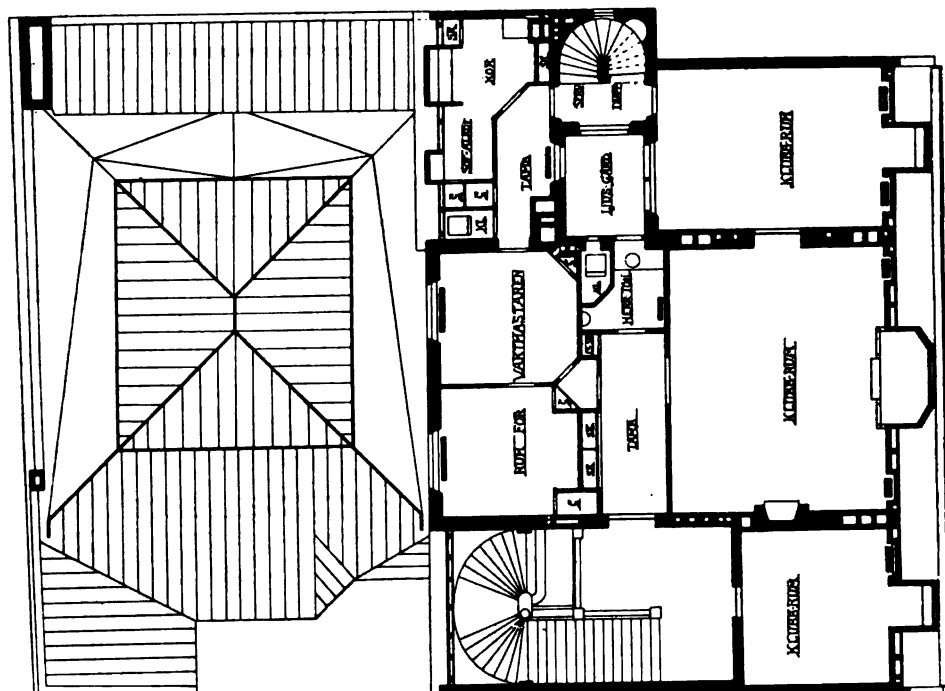
Byggnadskommittén uppdrog nu åt 3 arkitekter att inkomma med täflingsförslag till såväl ombyggnad af ifrågavarande egendom som till fullständig nybyggnad å tomten. I utlåtande afgifvet den 26 april 1904 (Förh., sid. 98) föreslog byggnadskommittén att Sällskapet skulle låta i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af arkitekten C. Westman uppgjordt förslag uppföra en nybyggnad å tomten Klara Östra Kyrkogata 10. Sällskapet beslöt den 17 maj

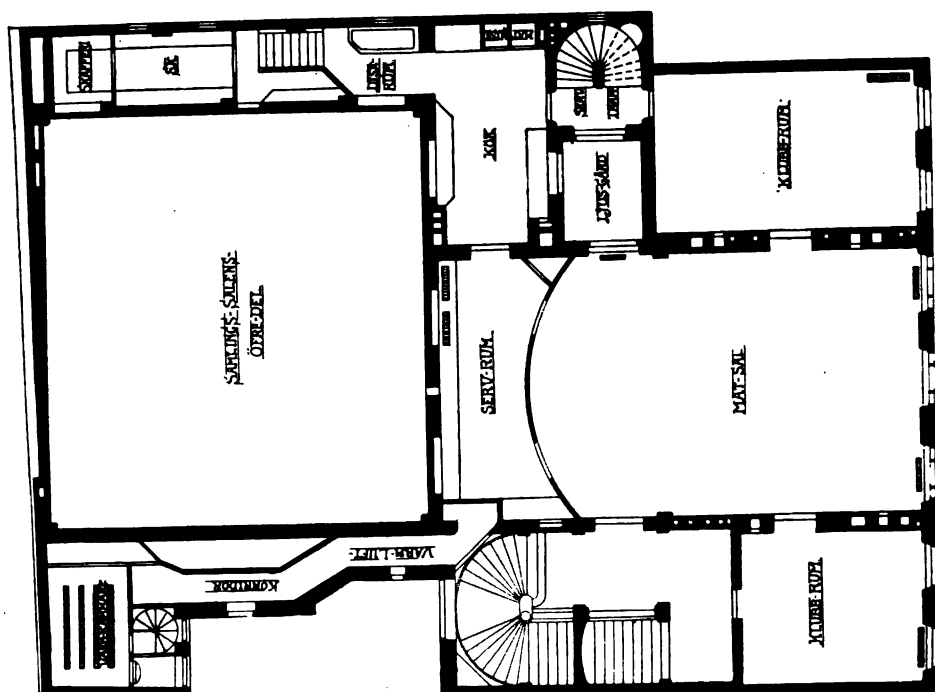
102. Plan af första våningen i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

101. Plan af bottenvåningen i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

104. Plan af tredje våningen i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

103. Plan af andra våningen i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

1904 i öfverensstämmelse med det ingifna förslaget och anvisade 210,000 kronor till ändamålet. Byggnadsföretagets verkställighet uppdrogs sedermera åt en ny byggnadskommitté, bestående af K. Linroth, J. Rissler, Th. Hellström, E. Sederholm och H. Wetterdal (f. 1857, med. lic. 1887, med. dr 1894, öfverläkare vid Sabbatsbergs sjukhus sedan 1904).

105. Trappuppgång, Klara Östra Kyrkogata 10.

Byggnaden, som uppfördes på entreprenad af byggmästarna H. Carlson och C. W. Löfgren, blef färdig hösten 1906, och Sällskapet hade sin första sammankomst i sitt nya hem den 20 nov. 1906.

Kostnaderna för nybyggnaden uppgingo den 12 april 1907 enligt byggnadskommitténs redogörelse (Förh. 1907, sid. 174) till 228,213,76 kr., hvartill kommo utgifter för inredning och inven-

tarier med 35,527,91 kr. Då härtill lägges inköpssumman för tomten, 150,000 kr., finner man att hela företaget den nämnda dagen kostat Sällskapet en summa af 413,741,67 kr. En del efterarbeten komma alltid vid ett så pass stort företag, dessa äro ännu ej (okt. 1908) fullt afslutade, så att till den nämnda summan bör ytterligare läggas åtskilliga tusen kronor.

106. Samlingssalen i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

Utgifterna ha i hufvudsak betäckts på följande sätt. Den frivilliga insamlingen har gifvit 131,236,50 kr. Sällskapets bokförda behållning uppgick den 1 okt. 1904 till 216,637 kronor; i denna summa ingick då huset Jakobsgatan 19 med 100,000 kronor, men då detta hus 1905 såldes för 155,000 kronor, så voro tillgångarna i själfva verket 55,000 kronor större eller 271,637 kr. Ett in-teckningslån stort 125,000 kronor är upptaget i den nya egendomen.

Den 1 okt. 1908 belöpa sig Sällskapets bokförda behållning till 337.306,57 kr.; fastigheten är då bokförd till 370,000 kr., hvar-

jämte Sällskapets inventarier och bibliotek äro afskrifna. Dessa representera i själfva verket stora värden; inventarierna äro brandförsäkrade för 65,000 kr. (däraf konstverk för 10,000 kr), biblioteket är brandförsäkradt för 60,000 kr. Bokförlaget är brandförsäkradt för 10,000 kr. Huset Klara Östra Kyrkogata 10 är brandförsäkradt för 220,000 kr.

107. Läsrum (biblioteksrum) i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

Det torde vara på sin plats att här lämna en, om också flyktig, beskrifning af Sällskapets nya hem.

Huset har ett lugnt och stilla läge, passande för ett vetenskapligt samfund, vid en vacker öppen plats midt emot Klara kyrka. Läget är på samma gång synnerligen centralt i hufvudstaden.

Husets fasad är af röd tegel i stenens naturliga färg utan puts. Kring portalen finnas några skulpturer, utförda af Christian Eriksson. Å anfangstenarna till portens granithvåfning äro reliefer anbragta, den ena framställande A. Retzius i sin anatomisal med

sina lärjungar, den andra visande M. Huss på sin klinik omgifven af sina lärjungar. Därofvänför synas tvenne kraftigt framträdande hufvuden i granit, det ena af O. Rudbeck d. ä., det andra af C. von Linné.

Framför den egentliga inträdesporten är en gallergrind, i järnsmide utförd af Värmlandssmeden Pettersson i Torserud (»Petter

108. Nämndrum i huset Klara Östra Kyrkogata 10.

på Myra »); å grinden äro de fyra åldrarna åskådliggjorda efter ritningar af husets arkitekt.

I bottenvåningen finna vi en stor vestibul, hvars väggar äro hvitkalkade med infällda gulglaserade porslinsplattor. I samma våning finnas portvakttrum, expeditionsrum, bibliotekariens rum, bokförråd, kapprum m. m.

Hufvudtrappan är utförd i ek med smakfulla originella barriärer.

I första våningen, Sällskapets egentliga arbetsvåning, träffar man först en hall. Till vänster om denna ligger stora samlings-

salen, som har en golfyta af 190 kvadratmeter och en medelhöjd af 7 meter, och som rymmer närmare 300 personer. Salens väggar äro matolinmålade i hvitt med en del uppläggningar i guld. Längs efter väggarnas öfre del, vid öfvergången till takhvälfningen, läsas namnen på Sällskapetets sju stiftare samt Trafvenfelts bevingade ord »Till vetenskapens fullkomnande genom inbördes meddelande af kunskaper och samlad erfarenhet. Till främjande af det vänskapliga förtroendet läkare emellan.»

Första våningen upptages dessutom af två läs- och biblioteksrum samt af det s. k. nämndrummet, där Nämnden har sina sammanträden. Å väggarna i detta sista rum äro en del porträtt infällda.

Andra och tredje våningarna upptagas af klubbrum och af vaktmästarebostad m. m.

All inredning i huset från det största till det minsta, möbler, belysningsarmatur, t. o. m. ventilationsgaller m. m., är särskildt för ändamålet komponerad af arkitekten Westman och på ett konstnärligt sätt utförd af olika firmor.

Från fackmannahåll har arkitekten uppburit idel loford för sitt arbete. Byggnaden i sin helhet, sådan den står färdig med sin inredning, har blifvit kallad ett fullödigt konstverk med själfständig prägel.

Sällskapet har också all anledning att vara belåten med sitt nya vackra hem. Men — det skall ju alltid finnas ett men — en detalj. och därtill en viktig sådan, har icke blifvit lyckad; akustiken i stora salen är nämligen ganska dålig. Arbeten för dess förbättrande ha en tid fortgått, men till följd af hvarjehanda omständigheter äro dessa arbeten ännu ej slutförda; det finnes emellertid grundade skäl att antaga, att denna olägenhet inom kort skall kunna afhjälpas.

Sällskapetets stadgar.

Då Sällskapet skulle flytta in i sitt nya hem under större förhållanden, så ansågs det lämpligt att omarbета stadgarna, särskildt som de redan gällt i 32 år och således voro delvis föråldrade. Den 22 maj 1906 antog Sällskapet, på grund af ett förslag utarbetadt af Lennmalm, Malmsten och Sederholm, nya stadgar och samtidigt nya reglementen för sina olika fonder. De hufvudsakligaste förändringarna i de nya stadgarna äro följande.

Endast legitimerade svenska läkare kunna hädanefter antagas till ledamöter. Apotekarna, som förut också räknats såsom antagna ledamöter, inväljas nu i stället till ledamöter. Denna förändring

företogs, emedan antalet läkare tillhörande Sällskapet så betydligt ökats, och emedan själfva namnet Svenska Läkaresällskapet därigenom bättre kom till sin rätt. Skillnaden mellan sättet för antagande och för inväljande af ledamöter är för öfrigt rent formell, likasom de antagna och de invalda ledamöterna ha samma rättigheter och samma skyldigheter inom Sällskapet.

Två nya ämbetsmän äro tillkomna, en redaktör och en värd. Det syntes af flera skäl vara ändamålsenligt, att redaktören af Hygiea blef ämbetsman med säte och stämma i Nämnden. Värden har dels närmaste tillsynen öfver Sällskapets fastighet och lösörebo, dels är det han som ordnar det sociala samlifvet inom Sällskapet. Sällskapets klubbörening upplöstes samtidigt som de nya stadgarna antogs. Sällskapet öfvertog själf klubböreningens åligganden och utfvar dem genom värden.

Nämnden, hvars göromål genom Sällskapets storartade utveckling i olika riktningar blifvit högst väsentligt förökade, får en ny organisation och arbetar i de flesta frågor på två afdelningar, en afdelning för litterära ärenden och en afdelning för ekonomiska ärenden. Den förra afdelningen utgöres af ordföranden, sekreteraren, bibliotekarien, redaktören och fyra ledamöter valda såsom målsmän för Sällskapets vetenskapliga verksamhet. Den senare afdelningen utgöres af ordföranden, sekreteraren, skattmästaren, värden och fyra ledamöter, utsedda såsom målsmän för Sällskapets ekonomiska verksamhet. Vissa frågor handläggas af Nämnden in pleno.

I stadgarna upptagas nu bestämmelser om sektioner (§ 18 i stadgarna, se Bil. 1, sid. XXXIV). Dessa äro afsedda att, på samma gång de arbeta vetenskapligt hvar för sig, tillika genom sitt arbete tillgodose hela Sällskapets vetenskapliga intresse. Den 28 maj 1907 beslöt Sällskapet att såsom villkor för upptagandet af en sektion i Sällskapet fordrades, att hvilken som helst ledamot af Sällskapet skulle äga rätt att inskrifva sig i sektionen. Stadgarnas § 48 innehåller föreskrift angående samarbete mellan Sällskapets Nämnd och de olika sektionerna i och för förberedandet af den vetenskapliga verksamheten vid Sällskapets sammankomster.

I sammanhang med frågan om sektionsbildningen förelägo förslag från en del håll, att vissa sektioner skulle få rättighet att själfva invälja sina ledamöter. Dessa förslag voro ett återupptagande i en ny form af de förslag, hvilka flera gånger framlagts under tidigare skeden af Sällskapets historia, och hvarom berättats i föregående kapitel af detta arbete, och hvilka förslag alla inneburit, att inom Sällskapet skulle bildas mindre samfund, bestående

af medlemmar med högre vetenskaplig kompetens än Sällskapets ledamöters i allmänhet. I öfverensstämmelse med hvad som alla gånger förut skett, afslog Sällskapet följdriktigt ifrågavarande förslag, hvilka syntes stridande mot Sällskapets hela historiska utveckling.

Sällskapets hittills bildade sektioner äro: sektionen för obstetrik och gynekologi; den medicinsk-historiska sektionen; sektionen för otia-tri, rhinologi och laryngologi; sektionen för kirurgi; sektionen för anatomi, fysiologi och patologi; sektionen för läkemedelslära; sektionen för hygien; sektionen för psykiatri och neurologi.

I sammanhang med antagandet af de nya stadgarna utfärdades 1906 ny instruktion för bibliotekarien samt instruktioner för redaktören och för värden.

Sällskapets ledamöter och ämbetsmän.

Sällskapets *ledamotsantal* har högst betydligt ökats. Den 1 okt. 1908 räknade Sällskapet 12 svenska hedersledamöter, 884 svenska ledamöter, 21 utländska hedersledamöter och 122 utländska ledamöter.

Vid sammankomsterna närvarande ledamöter pläga uppgå till ett antal af 125 till 225 (dock med undantag af sommarmånaderna, då sammankomsterna räkna betydligt färre deltagare).

Till *svenska hedersledamöter* valde Sällskapet den 18 febr. 1908 fru LÖTTY BRUZELIUS, den 21 april 1908 M. V. ODENIUS och E. C. H. CLASON, den 13 okt. 1908 P. J. WISING.

M. V. ODENIUS, f. 1828, med. lic. 1859, med. dr 1861. Adjunkt i anatomi vid Lunds univ. 1860; prof. i teor. och rättsmedicin därstädes 1875—1897.

E. C. H. CLASON, f. 1829, med. lic. 1861, med. dr 1862. Docent i anatomi och fysiologi vid Uppsala universitet 1862; adjunkt i samma ämnen 1863; e. o. prof. i anatomi och histologi 1877; prof. i anatomi 1882—1897.

Till *utländska hedersledamöter* invaldes:

Den 4 juni 1907 bakteriologen R. PFEIFFER.

Den 11 febr. 1908 kirurgerna V. HORSLEY, L. F. TERRIER och Th. KOCHER.

Den 7 april 1908 den fysiologiska kemisten E. L. SALKOWSKI och neurologen W. EKB.

Den 21 april 1908 kemisten och Nobelpristagaren E. FISCHER, fysikern och Nobelpristagaren W. C. RÖNTGEN, bakteriologerna

E. C. HANSEN, P. P. E. ROUX och P. EHRLICH samt fysiologen J. N. LANGLEY.

Den 13 oktober 1908 farmakodynamikern O. SCHMIEDEBERG.

Sällskapets *ämbetsmän* under arbetsåren 1906—1908 voro:

*Ordförande*¹⁾.

75. K. M. LINROTH (andra gången ordf.) 2 okt. 1906—1 okt. 1907.

Högtidstal vid nedläggandet af ordförandeskapet: *En önskvärd utveckling af vår medicinaladministration* (Hygiea 1907, sid 945).

76. K. G. F. LENNMALM 1 okt. 1907—okt. 1908²⁾.

Då C. J. Ekströmer varit vald till ordförande fyra gånger. A. Retzius två gånger, A. Key två gånger och K. M. Linroth likaledes två gånger, så uppgår antalet af de ledamöter, som beklädt ordförandeplatsen inom Sällskapet, till *sjuttio*.

*Sekreterare*³⁾.

16. K. G. F. LENNMALM 1 okt. 1895—1 okt. 1907.

17. E. G. MÜLLER 1 okt. 1907—.

Då E. Gadelius i två olika omgångar innehaft sekreterarsysslan, så är det ett antal af *sexton* personer, som varit Sällskapets sekreterare.

*Bibliotekarie*⁴⁾.

25. E. O. HULTGREN 1 jan. 1906—.

Då N. Åkerman i tvenne olika omgångar innehaft bibliotekariebefattningen, så uppgår antalet af de personer, hvilka varit Sällskapets bibliotekarier, till *tjugufyra*.

¹⁾ Forts från sid. 256, 341 och 396.

²⁾ Enligt Sällskapets beslut skall ordförandeombyte äga rum den 27 okt. 1908

³⁾ Forts. från sid. 115, 154, 179, 259, 314 och 399.

⁴⁾ Forts. från sid. 115, 154, 179, 259, 345 och 399.

Skattmästare ¹⁾).

4. E. SEDERHOLM 1 dec. 1900— .

Redaktör ²⁾).

13. C. J. G. SUNDBERG 1 juli 1904— .

Såsom förut nämnts blef redaktören af Hygiea Sällskapets ämbetsman först år 1906.

Värd:

1. A. FÜRSTENBERG 1 okt. 1906— .

A. FÜRSTENBERG, f. 1865, med. lic. 1896, prakt. läkare i Stockholm.

Sammankomster och samkväm.

Sällskapets *sammankomster* fortgå på vanligt sätt. Den 29 april 1908 hölls en extra sammankomst i och för afgifvande af ett utlåtande i fråga om den statsmedicinska anstalten.

I början af arbetsåret 1906—1907 måste sammankomsterna hållas å förhyrda lokaler, de trenne första å Hotel Phoenix (Drottninggatan 71 C), de tre därpå följande å kvinnoklubbens lokal (Grefteuregatan 24).

Den 20 nov. 1906 höll Sällskapet sin första sammankomst i sitt nya hem Klara Östra Kyrkogata 10. Sammankomsten som hade en högtidlig prägel, var ägnad åt invigningen af det nya huset. Till densamma voro, jämte Sällskapets hedersledamöter m. fl., inbjudna ett antal personer som närmast haft med Sällskapets ny-bygge att göra. Festen inleddes med ett sång- och musiknummer med musiken arrangerad af C. A. W. Kull (f. 1846, med. lic. 1879, bat:släkare 1879, reg:tsläkare 1898). Därefter hölls själfva invigningstalet af ordföranden K. Linroth, hvilken Sällskapet för andra gången utsett till ordförande för att visa honom sitt erkännande för det betydande arbete han under en lång följd af år nedlagt inom Sällskapets olika byggnadskommittéer, hvilkas ordförande

¹⁾ Forts. från sid. 260, 345 och 400.

²⁾ Forts. från sid. 379 och 439.

han mestadels varit. Efter invigningstalet följde fyra vetenskapliga föredrag, nämligen af C. Sundberg om »de ledande synpunkterna inom svulstforskningen», af S. E. Henschen om »nyare åsikter om hjärtats mekanism och arytmi», af J. Berg ett föredrag med titel: »mina operationer mot magkräfta 1887—1906», af K. A. H. Mörner om »några nyare arbeten inom ägghvitekemien.» Vid sammankomsten meddelades, att från stärbhuset efter C. A. Haak (f. 1830, med. lic. 1855, bat:släkare 1860, regt:släkare 1866—1897, död 1905) såsom gåfva till Sällskapet öfverlämnats en summa af 2,000 kronor, afsedd att användas till den nya samlingssalens konstnärliga prydnad. På sammankomsten följde ett festligt samkväm. Invigningsfesten är beskrifven i Förh. 1906, sid. 246.

Nya ordningsregler för Sällskapets sammankomster antogos den 21 januari 1908 (se Bil. 1, sid. XLI).

Årshögtiden 1907 firades på öfligt sätt i Sällskapets egen lokal. Årshögtiden 1908 firas ej som sådan, utan Sällskapet har beslutat att i dess ställe den 25 okt. 1908 fira minnet af sin hundraåriga tillvaro.

Samkväm efter tisdagssammankomsternas slut ha varit anordnade på samma sätt som förut. Värden, den nya ämbetsmannen, har öfvertagit de åligganden som klubbföreningen och särskildt dennas styrelse förut haft. Den 2 febr. 1907 hade anordnats en fest, till hvilken Sällskapets ledamöter ägde rätt medtaga sina damer, på sätt och vis en ny invigningsfest af den nya lokalen.

Hyllningsgärder.

För att deltaga i den storartade hyllning, som från olika vetenskapliga kretsar inom vårt land ägnades Carl von Linnés 200-årsminne, anordnade Sällskapet en *minnesfest öfver Carl von Linné*. En kantat till Linnés minne var skrifven af C. G. Santesson d. y. och föredrogs vid festen (Förh. 1907, sid. 186). Högtidstalet hölls af E. Müller (Hygiea 1907, sid. 545). Vid tillfället var i Sällskapets sal en större utställning anordnad af Linné-porträtt, utgörande öfver 200 stycken sådana, utvalda ur M. Sondéns rikhaltiga samlingar.

Den 22 okt. 1907 firade Sällskapet minnet af *Magnus Huss*, en bland de främsta bland Sällskapets ledamöter under de gångna 100 åren; dagen var hundrade årsdagen af Huss' födelse. Minnes-talet hölls af P. J. Wising, som under Huss' senare år stått honom synnerligen nära.

Sällskapet ekonomi.

Sällskapet ekonomi under de sist förflutna åren är till stor del bestämd af Sällskapet nybyggnadsföretag. Jag har här ofvan (sid. 457) i samband med redogörelsen för nybyggnaden anført några siffror, till hvilka jag hänvisar. I öfrigt visar en blick på Bil. 3 till detta arbete (sid. LIX), hvilken storartad utveckling Sällskapet ekonomi genomgått, ej minst på de allra sista åren.

Då Sällskapet tog sitt nya hus i besittning, blef det nödvändigt att utom vaktmästaren äfven anställa en person såsom portvakt och maskinist.

Till följd af de stegrade årliga utgifter, som kräfdes genom Sällskapet så betydligt förbättrade bostadsförhållanden, höjdes 1906 årsafgiften för Stockholmsledamöter till trettio kronor; däremot bortföllö alla inträdesafgifter.

Sekreterarens arfvode, som förut utgått med 1,500 kronor jämte 300 kronor till skrifmaterialier, bestämdes 1906 till 1,800 kronor.

Sällskapet amanuens fick sitt arfvode 1906 höjdt till 1,200 kronor.

Bibliotek och öfriga samlingar.

Sällskapet *bibliotek* uppgår den 1 okt. 1908 till vid pass 20,300 volymer och 3,000 broschyrer. Under de sista åren är biblioteket katalogiseradt efter kortfackskåpsystemet.

Sällskapet håller år 1908 icke mindre än 135 tidskrifter.

Sällskapet samling af *oljefärgsporträtter* har ökats genom många gåfvor.

1907 erhöill Sällskapet vid sin Linné-fest ett porträtt af *Carl von Linné* (kopia af E. Lindgren efter original af A. Roslin). Porträttet var en gåfva af följande Sällskapet ledamöter, apotekarna H. G. O. Enell (f. 1850, innehafvare af apoteket Örnen), A. G. Kaijser (f. 1850, innehafvare af apoteket Elefanten), R. R. A. Lehman (f. 1842, innehafvare af apoteket Ugglan), A. Murray, G. Nygren och C. W. Sebardt (f. 1841, innehafvare af hofapoteket Lejonet).

Under år 1908 har Sällskapet erhållit följande oljefärgsporträtt såsom gåfvor:

Porträtt af *G. F. du Rietz* (kopia af Alfred Thörne efter en i Medicinalstyrelsens lokal befintlig gammal kopia efter original af D. K. von Ehrenstrahl); gåfva af okänd.

Porträtt af *S. A. Arrhenius*, utfördt af Albert Petri; gåfva af *S. A. Arrhenius*.

Porträtt af *S. Schützer* och af *H. Schützercrantz* (bägge original af okända mästare); gåfva af *J. W. Schützercrantz* och hans syskon.

Porträtt af *J. Levertin* (kopia af Ellen Levertin efter original af *G. Saloman*); gåfva af *J. Levertins* barn.

Porträtt af *O. Hammarsten*, utfördt af *R. Thegerström*; gåfva af *O. Hammarsten*.

Porträtt af *O. C. Lovén*, utfördt af *A. Jungstedt*; gåfva af änkefru *Hanna Lovén*.

Porträtt af *C. G. Santesson d. ä.* (kopia af Elisabeth Warling efter original af Troili); gåfva af Santessons barn.

Porträtt af *A. Key*, utfördt af *Emil Österman*; gåfva af fru Selma Key.

Porträtt af *C. U. Sondén*, utfördt af *J. Haagen* efter litografi och fotografi; gåfva af *C. M. Sondén*.

Af *K. Malmsten* erhöll Sällskapet 1907 såsom gåfva ett *album* med omkring 170 *porträtt* af in- och utländska *läkare*, hvilket album tillhört *P. H. Malmsten*.

År 1907 mottog Sällskapet äfvenledes såsom gåfva från änkefru *Chr. Berling* ett *album* innehållande *porträtt af ett antal svenska läkare*.

G. Retzius och hans fru, f. Hierta skänkte 1908 till Sällskapet en *byst* i gips af *Carl von Linné*, modellerad af *Walter Runeberg* med ledning af ett af *J. H. Scheffel* 1739 utfördt oljefärgs-porträtt af *Linné*.

Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster.

Under de två år, som nu afhandlade tidsskede omfattar, har Sällskapets vetenskapliga verksamhet fortgått på liknande sätt som närmast föregående år. Om denna ringa tiderymd, som ligger så nära in på oss, kan jag fatta mig kort.

Ett stort antal af de ledamöter, som i föregående kapitel äro uppräknade såsom vetenskapligt arbetande inom Sällskapet, fortsätta äfven nu att meddela Sällskapet sin erfarenhet och sina rön; och till de äldre sälla sig oafbrutet, såsom under gångna tider, yngre arbetande ledamöter.

Fysiologiska föredrag äro hållna af *J. E. Johansson*, *farmakodynamiska* af *C. G. Santesson*.

Inom *den patologiska anatomen* hålles föredrag af *Sundberg* och af *G. Hedrén* (f. 1865, med. lic. 1897, laborator i patol. anatomi vid Karol. institutet 1906).

Inom *bakteriologien* och *immunitetsläran* lämnas meddelanden af Arrhenius och af A. Pettersson.

Inom *nervsjukdomarnas* område håller C. G. Rystedt (f. 1875, med. lic. 1904) föredrag om ett fall af solitär tuberkel i ryggmärgen. B. E. Gadelius (f. 1862, med. lic. 1893, med. dr 1896, öfverläkare vid Stockholms hospital, e. o. prof. i psykiatri vid Karol. institutet) och H. I. Marcus (f. 1866, med. lic. 1895, med. dr 1903, docent i psykiatri vid Karol. institutet 1903, öfverläkare vid Solna sjukhem 1895) hålla *psykiatriska* föredrag.

Inom *invärtesjukdomarnas* område håller P. A. I. Hedenius (f. 1868, med. dr 1900, klinisk laborator vid Karol. institutet 1903) föredrag om albuminuri, H. C. Jacobæus (f. 1879, med. dr 1907, docent i medicin vid Karolinska institutet 1908) om klorom och Landerlgren om den svåra formen af sockersjuka.

Den 17 mars 1908 höllos ett antal föredrag i *vaccinationsfrågan* af Wawrinsky, E. Almquist, Jundell, Widmark och Scholander.

Tuberkulinet hade nu åter kommit till heders, denna gång såsom diagnostiskt medel. En rad föredrag, åtföljda af diskussion, höllos 1907 öfver de gängse tuberkulinprofven.

Den kommitté, som 1905 blifvit tillsatt (se sid. 427) för att utföra en *samforskning öfver kräftsjukdomarna i Sverige*, afslutade 1907 sitt arbete. Kommitténs ordförande J. Berg öfverlämnade den 29 okt. 1907 den af kommittén afgifna, tryckta berättelsen. Den 22 jan. 1908 beslöt Sällskapet anmoda ledamöterna i den nämnda kommittén att jämte några andra läkare bilda en svensk kommitté, som skulle ansluta sig till den under bildning varande internationella föreningen för kräftforskning.

Af intresse är ett *syftidologiskt* föredrag af F. Sandman (f. 1877, med. lic. 1903) om virulensen af läkta lueshärdar.

Den 11 och 18 febr. 1908 hölls en liflig diskussion öfver *orsakerna till alkoholmissbruket*. Med anledning af denna diskussion beslöt Sällskapet att föranstalta om en pristäflan för att åstadkomma en folkskrift om alkoholismen, dess orsaker och bekämpande och att fördenskull ingå till Kungl. Maj:t med en anhållan, att Kungl. Maj:t ville anslå medel till trenne pris å resp. 1,500, 1,000 och 500 kronor för de bästa skrifter rörande ofvannämnda ämne. Sällskapet beslöt vidare att tillsätta en kommitté med uppdrag att utreda frågan om lämpligheten af vissa bestämda åtgärders vidtagande för alkoholmissbrukets bekämpande. Detta ärende har ännu (okt. 1908) ej återkommit till Sällskapets behandling.

Af *kirurgiska* meddelanden må anföras följande. Berg har redogjort för ett med framgång opererad fall af tumör i cauda

equina. Åkerman har meddelat ett fall af opererad lefverabscess. Ekehorn har hållit flera föredrag, behandlande ämnen inom njurarnas kirurgiska patologi. J. A. Landström (f. 1869, med. dr 1898, docent i kirurgi vid Karol. institutet 1908) har lämnat meddelanden från bukkirurgiens område.

Inom *Röntgenologien* äro flera föredrag hållna af K. G. A. Forssell (f. 1876, med. lic. 1906).

Af *obstetriska* föredrag må nämnas meddelanden af C. D. Josephson och af K. E. Bovin (f. 1868, med. dr 1903, docent i obstetrik och gynekologi vid Karol. institutet 1906) om det vaginala kejsarsnittet samt af J. Hj. Forssner (f. 1873, med. lic. 1903, med. dr 1906, docent i obstetrik och gynekologi vid Karol. institutet 1907) om carcino-sarcom i uterus.

Inom *oftalmiatriken* må anföras ett föredrag af C. F. Lindahl (f. 1874, med. dr 1907, docent i oftalmiatrik vid Karol. institutet 1908) om tårvätskans bakteriefientliga ämnen.

Vid Sällskapets sammankomst den 29 april 1908 diskuterades frågan om *lämpligheten af att från den föreslagna medicinska statsanstalten afskilja den veterinär-bakteriologiska afdelningen och förlägga den till Veterinärinstitutet*. Kungl. Maj:t hade vid 1907 års riksdag föreslagit, att en statsmedicinsk anstalt skulle upprättas, bestående af fyra afdelningar, en medicinsk-bakteriologisk, en veterinär-bakteriologisk, en hygienisk och en rättskemisk. Riksdagen 1907 beviljade anslag endast till en medicinsk-bakteriologisk och en rättskemisk afdelning. Vid riksdagen 1908 förelåg nu frågan om att inrätta en veterinär-bakteriologisk anstalt, men af, som det synes, ekonomiska skäl hade det nu föreslagits att den veterinär-bakteriologiska anstalten skulle skiljas från den enligt föregående förslag enhetligt anordnade medicinska statsanstalten och i stället förläggas till Veterinärinstitutet, där den äfven kunde tjäna undervisningsändamål. Efter diskussion af frågan beslöt Sällskapet den 29 april 1908 afgifva följande uttalande:

Svenska Läkaresällskapet, som vid sammankomsten den 28 april 1908 till diskussion förehåft spörsmålet om lämpligheten att förlägga den statsmedicinska anstaltens veterinär-bakteriologiska afdelning till veterinärinstitutet, uttalar såsom sin mening, att under nuvarande förhållanden den för landet mest fördelaktiga lösningen af frågan är, att den statsmedicinska anstaltens enhetliga anordning upprätthålles och att sålunda nämnda afdelning icke förlägges skild från anstaltens öfriga afdelningar.

Detta uttalande öfverlämnades, enligt Sällskapets beslut, till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet samt till ordföranden i Riksdagens statsutskott.

Riksdagens beslut i ämnet gick, såsom var väntadt, mot Sällskapets önsknings, men Sällskapet hade ansett det vara sin plikt att för framtiden klart angifva sin ställning i denna fråga; enligt Sällskapets mening var den statsmedicinska anstaltens enhetliga anordning af synnerlig vikt för vårt lands hälsovård, och Sällskapet ville för sin del bestämdt taga afstånd från ett beslut, hvarigenom en viktig del af stutsanstalten afsöndrades från densamma och — för andra syften, som voro alldeles främmande för anstaltens uppgift — sammankopplades med en undervisningsanstalt.

Den 4 febr. 1908 beslöt Sällskapet att genom sin ordförande underskrifva en af många enskilda personer och sällskap undertecknad skrivelse, hvori en *vädjan riktades till den svenska tidningspressen*, att densamma skulle söka åstadkomma en begränsning i det numera vanliga bruket att på ett reklamässigt sätt referera brott och illdåd af olika slag.

Sällskapets utgifna skrifter.

Sällskapets *Förhandlingar* och *Hygiea* utkomma på samma sätt som förut. Till högtidlighållande af Sällskapets hundraårsfest utgifves ett festband af *Hygiea*.

Det är förut omnämndt, att redaktören 1906 blef ämbetsman i Sällskapet. 1906 bestämdes också i de nya stadgarna, att Nämnens afdelning för litterära ärenden skulle tjänstgöra såsom *Hygieas* redaktionskommitté.

Svenska Ögonläkareföreningen erhöll 1908 tillstånd att få sina förhandlingar tryckta såsom bilaga till *Hygiea*.

Sällskapets *Handlingar*, som utkommit under oupphörligt ändrade och synnerligen opraktiska titlar (se sid. 379 och 439), fingo 1907 sitt ursprungliga namn tillbaka. Detta år utgafs Svenska Läkaresällskapets *Handlingar* Band 37, innehållande den af Sällskapets kräftforskningskommitté afgifna berättelsen. Band 38 af Sällskapets *Handlingar* är föreliggande arbete.

Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap.

Sällskapet var inbjudet att låta representera sig vid de stortade minnesfester öfver Carl von Linné, som i maj 1907 firades af Uppsala universitet och af Vetenskapsakademien. Sällskapets ombud vid båda dessa fester var F. Lennmalm. Från Sällskapet

öfverlämnades vid dessa tillfällen konstnärligt utstyrda adresser till såväl Uppsala universitet som till Vetenskapsakademien.

Vid den internationella kongress för psykiatri, neurologi, psykologi m. m., som hölls i Amsterdam 1907, var Sällskapet representeradt af H. Marcus.

Vetenskapliga pris och stipendier.

Nya *reglementen* för alla pris- och stipendiefonderna fastställdes 1906.

Svenska Läkaresällskapets prisfond fick 1906 sitt namn ändradt till *Jubileumsfonden*.

Jubileumspriset utdelades 1907 till J. A. HAMMAR för hans afhandlingar »Zur Histogenese und Involution der Thymusdrüse» och »Ueber Gewicht, Involution und Persistenz der Thymus im Postfætalleben des Menschen».

1908 tillerkändes priset åt I. WICKMAN för hans afhandlingar »Studien über Poliomyelitis acuta» och »Beiträge zur Kenntnis der Heine-Medinschen Krankheit».

J. A. H. HAMMAR, f. 1861, med. lic. 1890, med. dr 1892. Prof. i anatomi vid Uppsala universitet 1898.

O. I. WICKMAN, f. 1872, med. lic. 1901, med. dr 1906. Docent i nevrologi vid Karol. institutet 1907.

Den 26 maj 1908 gjordes den *ändring* i Jubileumsfondens *reglemente*, att hädanefter Sällskapets *sekelmedalj* kommer att utdelas som pris i stället för halfsekelmedaljen.

Jubileumsfondens *kapital* utgjorde 25,179,38 kr. den 1 okt. 1908.

Från *Regnellska fonden* är under nu afhandlade tid intet pris utdeladt. Fondens *kapital* uppgick den 1 okt. 1906 till 22,117,39 kr.

Alvarengapriset utdelades 1907 till T. L. THUNBERG för hans afhandling »Farmakodynamiska undersökningar öfver den elementära andningen» och blef 1908 tillerkändt åt G. HJ. FORSSNER för hans afhandling »Ueber die erworbenen Herzerkrankungen des Kindesalters».

G. HJ. FORSSNER, f. 1876, med. lic. 1903, med. dr 1904, docent i allmän patologi vid Lunds universitet 1904 och vid Karol. institutet 1905.

Alvarengafondens *kapital* belöpte sig den 1 okt. 1908 till 24,562,86 kr.

Pasteursstipendiet utdelades 1906 till E. O. S. PETRÉN (f. 1878, med. lic. 1904).

Pasteursfondens kapital var 34,278,22 kr. den 1 okt. 1908.

Anders-Retzius-medaljen i guld utdelades 1907 till anatomen G. SCHWALBE.

Anders-Retzius-stipendiet, som efter 1906 års stadgar utdelas endast hvar tannat år, tilldelades 1907 åt C. G. A. FORSSELL.

Anders-Retzius-fondens kapital utgjorde den 1 okt. 1908 38,072,39 kr.

Berzeliusfondens kapital uppgick den 1 okt. 1908 till 7,050,26 kr.

Sällskapet erhöll 1908 meddelande om en testamentarisk donation af K. G. Lennander, hvarigenom Sällskapet kommer att få en ny vetenskaplig fond till sitt förfogande. Testamentet lyder i de delar, som angå Sällskapet, på följande sätt:

• Testamente

upprättadt af Elisabet Lennander och Karl Gustaf Lennander.

Undertecknade E. L. och K. G. L. förklara härmed vår yttersta vilja vara att

109.

K. G. Lennander.

3) Sedan Uppsala Universitet efter bådas vår död mottagit hvad Universitetet enligt våra testamentariska dispositioner skolat tillfalla, har Universitetet att till Svenska Läkaresällskapet erbjuda ett belopp af 20,000 (tjugutusen) kronor på följande villkor:

Kapitalet som skall utgöra en särskild fond benämnd »Fonden för Lennanderska föreläsningar i kirurgi och hygien», får aldrig förminskas och skall $\frac{1}{6}$ af årsräntan läggas till kapitalet och $\frac{5}{6}$ användas till bekostandet af föreläsningar. Dessa skola anordnas hvar tannat år i kirurgi och hvar tannat i hygien öfver någon fråga, som antingen just håller på att komma fram eller om hvilken man är i full strid, med ett ord öfver ett ämne, om hvilket Sveriges läkare äro i behof af att få en så saklig utredning som möjligt. Begreppen kirurgi och hygien fattas i vidsträckt betydelse, så att t. ex. till kirurgi räknas ortopedi, obstetrik etc. och till hygien ett flertal arbetare- och skolfrågor.

Föreläsaren erhåller den disponibla årsräntan såsom honorar, men är skyldig att jämte hållandet af föreläsningar aflämna ett tillräckligt utförligt och för läkare i allmänhet fattligt skriftligt referat af föreläsningarnas innehåll. Detta bör genast tryckas i Svenska Läkaresällskapets tidskrift så att det kan blifva alla svenska läkare till nytta.

Till föreläsare utses helst en svensk forskare, som är sysselsatt med den fråga, man önskar behandlad. Finnes ej någon svensk forskare, kan man kalla utländing. Innan det sker, bör man dock öfverväga, om ej lämpligt tillfälle gifves att lämna en ung begåfvad svensk i uppdrag att sätta sig in i det afsedda ämnet, och bearbeta detsamma för att sedan däröfver föreläsa.

Ämne väljes och föreläsare utses minst ett år i förväg så att tid finnes för anställandet af försök och utländska resor. För allt för ensidiga tyska inflytelser bör man taga sig till vara.

De närmare bestämmelserna om dessa föreläsningar gifvas af Svenska Läkaresällskapet, som har att se till att de befordra svensk forskning samt blifva till hjälp för svenska läkare vid uppfyllandet af deras allt vidsträcktare plikter inom samhället.

Uppsala den 15 december 1907.

Karl Lennander.

Understödsfonder.

Nya *reglementen* för samtliga understödsfonder antogs den 22 maj 1906; en mindre ändring i Kamratfondens reglemente företogs den 7 maj 1907, och en dylik i Bruzeliusfondens reglemente den 11 febr. 1908.

Kamratfonden erhöll 1907 af fröken *Anne Charlotte Haak* en donation af 20,000 kr. Till samma fond lades 1908 en summa af 10,000 kr. som *E. R. Petersson* öfverlämnat till Sällskapet för att tilläggas någon af Sällskapets understödsfonder.

Understödsfonderna hade den 1 okt. 1908 i *kapitalbehållning* följande summor.

Den Schaumkellska fonden 136,669,06 kr.

Läkarenödhjälpsfonden 31,937,21 kr.

Vincent och Louise Lundbergs fond 55,571,92 kr.

Kamratfonden 39,272,08 kr.

Ragnar och Helena Bruzelius' fond 106,455,67 kr.

Den Diemerska fonden 7,045,28 kr.

Förberedelser till Sällskapets hundraårsfest.

Sällskapet beslöt den 7 maj 1907 att den 25 okt. 1908 högtidlighålla 100-årsdagen af Sällskapets första sammankomst och minnet af Sällskapets 100-åriga verksamhet. Sällskapet beslöt

tillika samma dag, att den ordförande, som blefve vald för arbetsåret 1907—1908 skulle tjänstgöra t. o. m. den 25 okt. 1908.

Den 21 maj 1907 beslöt Sällskapet uppdraga åt bokförläggaren Hasse W. Tullberg att utgifva en porträttkatalog med biografiska data öfver Sällskapets ledamöter allt ifrån dess stiftelse.

Den 15 okt. 1907 fattade Sällskapet följande beslut angående minnesfesten:

att arbetsåret 1907—1908 skulle räknas t. o. m. den 25 okt. 1908 och att således den dåvarande Nämnden skulle fungera t. o. m. nämnda dag;

110, 111. Medalj slagen 1908 till minne af Svenska Läkarsällskapets hundraåriga verksamhet.

att uppdrag skulle gifvas åt F. Lennmalm att författa Sällskapets historia;

att ett festband af Hygiea skulle utgifvas;

att en insamling till Sällskapets litterära fond skulle företagas.

Den 14 jan. 1908 beslöt Sällskapet låta prägla en medalj med anledning af hundraårsfesten.

Sekelmedaljen är graverad af E. Lindberg.

Den är af 25:te storleken (70 mm.)

Åtsidan:

Sju medaljonger lagda på en lagerkrans, framställande bilderna af Sällskapets stiftare. Utefter medaljens kant en bred ram med de i medaljongerna afbildades namn: Berzelius, Trafvénfelt, Hag-

ström, v. Schulzenheim, Gistrén, Gahn, Gadelius. I mitten en platta med inskriften Svenska Läkare-Sällskapets Stiftare. Vid sidan af de mellan de nedersta medaljongerna nedhängande banden E. L.

Frånsidan:

En man och en kvinna uppsamla vatten från en springbrunn, å hvilken synes läkareemblemen ormen och skålen; en lagerkvist stöder mot brunnen. Nedanför inskriften: Till minne af Svenska Läkare Sällskapets hundraåriga verksamhet den 25 oktober 1908. Nederst en platta för gravering af pristagares namn.

Sällskapet har beslutat att vid sin hundraårsfest utdela sin sekelmedalj i guld åt O. HAMMARSTEN och G. RETZIUS.

Den 12 maj 1908 beslöt Sällskapet att i samband med sin hundraårsfest genom sin medicinsk-historiska sektion låta anordna en svensk medicinsk-historisk utställning.

Slutord.

Min berättelse är till ända. På grund af det oerhördt omfattande ämnet, som måst sammanträngas inom ett jämförelsevis litet utrymme, har skildringen blifvit krönikeartad och skäligen torftig. Den ger sålunda endast konturerna af Sällskapets storartade verksamhet under det gångna århundradet. Jag hoppas dock, att den förstående läsaren måtte få en föreställning om det rika vetenskapliga lif, som rört sig inom Sällskapet, och om det af sant kamratskap uppburna storartade arbete, som Sällskapet åstadkommit.

De tre bilagor, som afsluta min framställning af Sällskapets öden, angifva Sällskapets historia i kort sammandrag.

En blick på bilagan 1 visar gången af Sällskapets organisatoriska utveckling, den visar huru Sällskapet, som i de första stadgarna åtog sig en ganska blygsam och ringa uppgift, småningom vuxit sig stort och starkt och iklädt sig allt mera kräfvande vetenskapliga, litterära och ekonomiska förpliktelser.

Bilagan 2, som ser helt anspråkslös ut i sin sammanträngda form, visar dock att Sällskapet redan från ett mycket tidigt skede offentliggjort två fortlöpande serier af publikationer: Årsberättelserna, fortsatta af Förhandlingarna, samt Handlingarna. Sedan 1843 har Sällskapet utgifvit en tredje periodisk skrift, nämligen Hygiea. Dessa tre alltjämt fortgående följder af utgifna skrifter bilda tillsammans ett mycket stort antal volymer, hvilka innehålla en

ganska betydlig del af Sveriges medicinska vetenskapliga produktion under det gångna århundradet.

Bilagan 3 uttrycker i lätt öfverskådliga sifferrader vårt Sällskaps ekonomiska utveckling från den dag, då Sällskapet för hundra år sedan med två tomma händer började sin verksamhet i en lokal, som välvilligt upplåtits åt detsamma af en bland Sällskapets stiftare, till motsvarande dag ett århundrade senare, då Sällskapet besitter sitt eget präktiga hus, hvilket anses vara en prydnad för hufvudstaden, och då Sällskapet förfogar öfver fonder för vetenskapliga och filantropiska ändamål, hvilka fonder belöpa sig till öfver en half million kronor.

Sällskapets hufvudverksamhet har alltid varit förlagd till det vetenskapliga arbetet vid sjelfva sammankomsterna. I hundra år har Sällskapet, med kortare afbrott under sommaren och vid julen, samlats hvarje tisdag. Det är sannolikt ett tämligen ovanligt, kanske enastående förhållande, att ett läkaresällskap under så lång tid som hundra år haft så regelbundna och så tätt återkommande sammankomster och samtidigt oafbrutet utgifvit tre följder af periodiska skrifter.

Tisdagsaftnarna i Läkaresällskapet ha under det gångna seklet ingått i de flesta Stockholmsläkares vanor såsom en mycket viktig och efterlängtdel af veckans innehåll. Om många af våra bortgångna kamrater säges det i de minnesord, hvilka enligt gammal häfd Sällskapets ordförande ägnar åt hvarje afiden ledamot: »vid Sällskapets sammankomster saknades han nästan aldrig». Dessa enkla, ofta upprepade ord vittna bäst om den kärlek och den tillgifvenhet, som Sällskapet vetat förvärfva och vetat bevara hos sina ledamöter.

När Sällskapet med berättigad stolthet skådar tillbaka på sin tillryggalagda bana, så frågar man sig: hvad kan orsaken vara till den framgång som följt Sällskapets sträfvanden och till Sällskapets lifskraftiga, storartade utveckling? Orsaken ligger i följande två förhållanden, dels Sällskapets organisation, dels de enskilda ledamöternas uppoffrande arbete för sällskapet.

Stiftarna hade tänkt sig sitt sällskap såsom en sluten medicinsk vetenskapsakademi, det blef i stället ett allmänt läkaresällskap. Alla en akademis uppgifter har Sällskapet småningom varit i tillfälle att åtaga sig. Sällskapet har utöfvat en betydande vetenskaplig och litterär verksamhet, Sällskapet har samlat ett dyrbart medicinskt bibliotek, Sällskapet utdelar vetenskapliga pris och stipendier af olika slag. På samma gång har Sällskapet — och detta har varit dess styrka såväl vetenskapligt som ekonomiskt —

stätt öppet för alla för sin vetenskap intresserade läkare. Det ligger i sakens natur, att hvarje läkare, som vill med allvar ägna sig åt sitt kall, måste vara en vetenskapligt tänkande, studerande och arbetande man. Medicinens framsteg ske nämligen under våra dagar hastigt och äro ofta af den beskaffenhet, att de på ett utomordentligt sätt ingripa i den praktiska medicinens utöfning och ofta åstadkomma stora ändringar i densamma. För hvarje läkare är det därför af yttersta vikt att få deltaga i ett vetenskapligt samfunds arbete, där fackmän på alla områden framlägga redogörelser för läkarevetenskapens och läkekonstens nyvunna segrar. Härtill kommer i vårt Sällskap, att fackmännen ifråga ej sällan själfva bidragit till vinnandet af dessa segrar, och att under alla förhållanden de nya upptäckterna kritiskt skärskådas af sakkunniga män.

En lefvande vetenskaplig anda och en brinnande nitälskan för medicinens utveckling har alltjämt tryckt sin prägel på Sällskapets arbeten. I den lyckligt funna föreningen af en medicinsk akademi och ett läkaresällskap ha vi nog i väsentlig del att söka orsaken till Sällskapets framgångsrika verksamhet.

Men organisationens form betyder i och för sig föga. Det viktigaste är och blir det lefvande personliga intresset som ägnas åt ett företag. Sällskapet har haft lyckan att under sin tillvaro bland sina ledamöter räkna ett stort antal män, hvilka besjålats af den varmaste tillgifvenhet för Sällskapet, och hvilka nedlagt ett storartadt arbete för Sällskapets vetenskapliga utveckling. På hvarje blad af vår historia finna vi spår af dessa mäns arbeten, och jag har sökt att i min skildring göra rättvisa åt deras betydelsefulla insatser för vårt Sällskap.

Sällskapet har också för sina vetenskapliga arbeten haft behof af ett bestämdt materiellt underlag. Med tacksamhet böra vi då erinra oss det understöd Sällskapet redan mycket tidigt erhållit af statsmakterna, hvilket understöd sedermera ökats och ännu kommer Sällskapet tillgodo.

Sällskapets ledamöter ha upprepade gånger äfven i handling visat prof på sin hängifvenhet för Sällskapet, i det att Sällskapet icke mindre än trenne gånger 1818—1821, 1879 och 1906 kunnat skaffa sig ett eget hem egentligen på grund af ledamöternas egna ekonomiska uppoffringar för det gemensamma bästa.

Ett stort antal personer inom och utom Sällskapet ha under årens lopp visat Sällskapet det förtroendet att för olika ändamål till Sällskapets förvaltning öfverlämna storartade donationer.

Det är ingen beskärd att skåda in i framtiden, men så mycket kan man säga, att en fast grund är lagd för Sällskapets

blifvande arbeten, och att man har rätt att hoppas mycket af framtiden. Sällskapets förnämsta uppgift är den rent vetenskapliga, men vid sidan af denna har Sällskapet en social uppgift, och Trafvenfelts 1812 uttalade, i Sällskapets samlingssal tecknade ord (sid. 124) äro ännu de för Sällskapets utveckling bestämmande.

De inom Sällskapet nybildade sektionernas arbeten ingifva för framtiden hopp om allt rikare vetenskaplig utveckling, hvilken äfvenledes kommer Sällskapet tillgodo. Medicinens väldiga framsteg nödvändiggöra, att läkekonstens utöfvare ofta måste begränsa sig till vissa specialiteter; för dem som särskildt syssla med ett visst område är det af vikt att med män af samma fack kunna utbyta meningar om detaljer på området. Man skulle kunna frukta, att denna utveckling af läkekonsten skulle komma att framkalla afsöndring af de s. k. specialisterna, de ena från de andra, och att härigenom ett allmänt läkaresällskap, sådant som vårt, skulle blifva lidande. I själfva verket är det nog alldeles tvärtom. Inom hvarje specialitet finnas vissa hufvudfrågor, som äro af vikt för alla läkare, och därför böra framföras inför ett allmänt läkaresällskap. Och hvarje specialist behöfver oupphörligt inhämta intryck från alla andra delar af medicinen än hans egen. Icke utan skäl — ehuru det låter som en paradox — har det blifvit sagdt att det viktigaste för en specialist är att kunna allting annat jämte sin specialitet. De olika sektionerna komma därför alla att behöfva hvarandra, och från deras olika verksamhetsområden komma säkert aldrig att fattas arbeten, lämpliga att framlägga inför hela Läkaresällskapet. Sällskapet är stort och starkt och kan i sin famn upptaga sektioner från medicinens alla områden. Medicinen är, från en sida sedt, hel och odelbar; alla medicinens utöfvare arbeta för samma mål, för människosläktets hälsa och för mänsklighetens väl.

Sällskapet har under årens lopp med kärlek och intresse omfattat en af sina viktigaste uppgifter, nämligen den litterära, och Sällskapet har utan tvifvel härutinnan åstadkommit ett godt och bestående arbete. Emellertid, allt mänskligt behöfver fullkomnas. Hvad vi för närvarande behöfva i vårt land är en fond, som kan bestrida omkostnaderna för offentliggörande af större svenska medicinska afhandlingar. Sådana arbeten betäcka ej tryckningskostnaderna, och på grund af detta förhållande förkväfas många sådana arbeten, innan de sett dagens ljus. Det är ett önskemål för Sällskapet, att Sällskapets litterära fond skall nå en sådan kapitalstyrka, att den på ett verksamt sätt kan bidra till främjandet af den svenska medicinska litteraturen.

Vårt sällskap kallar sig Svenska Läkaresällskapet och känner sig därför också ha förpliktelser mot vårt älskade fosterland, mot Sverige. Sällskapet har under sin hundraåriga tillvaro sökt att, på samma gång det tjänat den medicinska vetenskapen, som är internationell, äfvenledes efter sin förmåga lämna sitt bidrag till den svenska vetenskapens och den svenska kulturens framsteg. I hvad mån detta lyckats, därom tillkommer det ej oss själfva att döma.

Till sist, innan jag nedlägger pennan, vill jag uttala den innerliga önskan och den vissa förhoppningen, att Svenska Läkarsällskapet allt framgent skall oförtröttadt framgå på sin utstakade bana, och att det, rustadt med vetenskapens allt mera fullkomnade vapen, skall hemföra allt skönare segrar i sin ädla kamp mot sjukdomen och döden, för hälsan och lifvet.

BILAGA 1.

SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS

STADGAR,

ARBETSORDNINGAR, KALLELSEBREF

1808—1908.

A. Stadgar.

Reglor för Läkare-Sällskapets organisation i Stockholm — antagna den 8:dje October 1809.

1 §. Vårt Läkaresällskap utgöres af alla inom Stockholm boende examinerade Läkare, Medicinæ Doctorer och Chirurgiæ Magistrar — samt af alla lika kvalificerade resande läkare, hvilka genom någon af Sällskapets ledamöter anmälas till inträde inom Sällskapet.

2 §. Sällskapets Secreterare som blir beständig väljes — och är hans skyldighet att öfver Sällskapets litterära arbeten föra ett Protocoll, bestrida dess brefväxling och redovisa för dess utgifter. När Sällskapets Cassa det tillåter utfästes derföre ett arfvode.

3 §. Tre eller Fyra Ledamöter torde benäget vilja åtaga sig att tillika med Secr. besörja Sällskapets angelägenheter — en af dessa ledamöter för ordet och den som har något skriftligt att anföra gör det genom Secreteraren.

4 §. Skulle göromålen blifva för vidlöftiga för Secreteraren väljes af Ledamöterna tillika en Vice-Secreterare.

5 §. En Vagtmästare antages emot bestämdt arfvode.

6 §. Alla Tisdagar samlas Sällskapet kl. 6 och sedan consultationer om sjuke föregått afhör Sällskapet kl. 7 hvad i vetenskapen kan föredragas — enskilda märkvärdiga händelser — årstidens gångbara sjukdomar — och medicinska nyheter.

7 §. Årliga afgiften, som i October Månad bör ärläggas, är 5 Rdr Banco.

8 §. Utom de oeconomiska behofvens uppfyllande böra dessa penningar användas till Journalers och smärre skrifers uppköpande allt efter Sällskapets öfverenskommelse.

9 §. Den första Tisdagen i October Månad hvart år är en allmän sammankomst då dessa reglor kunna öfverses och ändras. Vid detta tillfälle redovisar Secreteraren för cassan och inlämnar en berättelse om Sällskapets göromål för det framfarna året.

Reglor för Svenska Läkare-Sällskapets organisation, antagna den 13 okt. 1812.

§ 1. Sällskapets ändamål är: att underhålla en närmare vettenskaplig förbindelse emellan Hufvudstadens Läkare; att samtala och rådslå om gångbara sjukdomar och enskilda märkliga händelser; att göra sig bekant med den nyaste litteraturen, i synnerhet i Medicin, Chirurgie, Pharmacie och Natural-

historie. Det practiska af Läkare Vettenskapen blifver hufvudsakeliga föremålet för Sällskapets uppmärksamhet.

§ 2. Sällskapet utgöres af alla inom Stockholm boende examinerade Läkare, Medicinæ Licentiaten och Doctorer, Chirurgiæ Magistrar, samt af lika kvalificerade resande Läkare.

§ 3. Sällskapet väljer en Secreterare, som bör öfver Sällskapets litteraira arbeten föra ett Protocoll, bestrida dess brevväxling och redovisa för utgifterna.

§ 4. Likaledes väljes en Bibliothecarie¹⁾, som förer förteckning på Böcker och Journaler samt tillser att med återlämnandet af utlånta Böcker ordentligt tillgår.

§ 5. Alla Tisdagar samlas Sällskapet kl. 6 e. m. och, sedan consultationer om sjuke föregått, börjas kl. 7 med hvad som i Vettenskapen är att föredraga. Alla Anföranden böra ske skriftligt.

§ 6. Den första Tisdagen i Oct. månad hvarje år, är en allmän offentlig sammankomst, då dessa reglor kunna öfverses och ändras. Vid detta tillfälle redovisar Secret. för Cassan och aflämnar berättelse om Sällskapets göromål det framfarna året.

§ 7. För att lättare meddela hvarandra Vettenskapens nyare rön och upptäckter, recensera²⁾ Ledamöterna inför Sällskapet hvad de funnit anmärkningsvärdt och tillika åtager sig någon att uti ett Repertorium anteckna³⁾ de skrifter, hvilka isynnerhet förtjena uppmärksamhet.

§ 8. Sällskapet utgifver⁴⁾ sina handlingar af obestämd vidd och på obestämd tid, hvilka innefatta, inhemska originella afhandlingar och observationer, som innehålla: öfversigt af årstidernas sjukdomar, hvarje för Vettenskapen nyttig, ny eller mindre allmänt känd upptäckt och erfarenhet, utdrag ur utländska Författares skrifter af samna egenskap samt korta recensioner af det nyaste i utländska Litteraturen. Utom Secreteraren väljas Redactörerna af dessa Handlingar.

§ 9. Alla ankommande Journaler och Tidningar blifva liggande på Bordet 14 dagar, innan de utlånas.

§ 10. Årliga afgiften, som i October månad bör ärläggas, är Fem R:dr Banco.

§ 11. Utom till de ekonomiska utgifterna, böra dessa medel, efter Sällskapets öfverenskommelse, användas till uppköp af alla utkomne och utkommande Svenska⁵⁾ Böcker och Skrifter i Vettenskapen och Medicinal-Verket, de väsenteligaste utländska Journaler och åtskilliga viktiga Bibliotheks-Böcker.

Reglor för Svenska Läkare-Sällskapet, antagna den 28 sept. 1818.

§ 1. Sällskapets ändamål är att underhålla en närmare vettenskaplig förbindelse emellan Hufvudstadens Läkare; att samtala och rådslå om gångbara sjukdomar och enskilda märkeliga händelser, samt befordra kännedomen

¹⁾ Sällskapets beslut af den 10 sept. 1811.

²⁾ Sällskapets beslut af den 22 maj 1810.

³⁾ Sällskapets beslut af den 22 maj och den 12 juni 1810 samt af den 5 mars 1811.

⁴⁾ Sällskapets beslut af den 10 september 1811.

⁵⁾ Sällskapets beslut af den 7 maj 1811.

af den nyare medicinska litteraturen. Det praktiska af Läkare-Vettenskapen, blifver hufvudsakeliga föremålet för Sällskapets uppmärksamhet.

§ 2. Sällskapet utgöres af alla inom Hufvudstaden boende examinerade Läkare, samt af de Läkare i Landsorterne som af Sällskapet kallas till Ledamöter. Resande Läkare, som icke äro Sällskapets Ledamöter, äga frihet att under deras vistande i Stockholm bevista Sällskapets sammankomster.

§ 3. Sällskapet utväljer en beständig *Secreterare*, som bör öfver Sällskapets arbeten föra Protocoll, i ett namn- och sakregister införa de i Protocolllet upptagne ämnena, bestrida brevväxlingen och redovisa för inkomster och utgifter.

§ 4. Likaledes utser Sällskapet en *Bibliotekarie* som förer förteckning på böcker och journaler, samt tillser att med återlämnandet af utlånade böcker ordentligt tillgår.

§ 5. Alla tisdagar samlas Sällskapet kl. 6 e. m. och, sedan consultationer om sjuke föregått, börjas kl. 7 med hvad som i Vettenskapen är att föredraga. Alla anföranden böra ske skriftligt.

§ 6. Den första tisdagen i October hvarje år är en allmän offentlig sammankomst, då dessa Reglor kunna öfverses och ändras. Vid detta tillfälle redovisar Secreteraren för *Cassan* och aflämnar *Berättelse* om Sällskapets göromål det framfarna året.

§ 7. För att lättare meddela hvarandra Vettenskapens nyare rön och upptäckter, recensera Ledamöterna inför Sällskapet hvad de funnit anmärkningsvärdt och tillika åtager sig någon att uti ett *Repertorium* anteckna de skrifter, hvilka i synnerhet förtjena uppmärksamhet.

§ 8. Sällskapet utgifver sina *Handlingar* af obestämd vidd och på obestämd tid, hvilka innefatta: inhemska originella afhandlingar och observationer, som innehålla öfversigt af årstidernas sjukdomar, och hvarje för vettenskapen ny eller mindre allmänt känd upptäckt och erfarenhet, utdrag utur utländska Författares skrifter af samma egenskap samt korta recensioner af det nyaste i utländska Litteraturen. Utom Secreteraren väljas Redaktörerna af dessa Handlingar.

§ 9. Alla ankommande Böcker, Journaler och Tidningar, blifva 14 dagar liggande på bordet innan de utlånas. Ingen utom Stockholm boende Ledamot äger rättighet till lån utur Sällskapets Bibliotek.

§ 10. Alla i Stockholm boende Ledamöter ärlägga till Sällskapets Cassa, i October hvarje år, Fem Riksd. Banko. Denna afgift är frivillig för Sällskapet utom Hufvudstaden vistande Ledamöter.

§ 11. Utom till de ekonomiska utgifterna böra dessa medel, efter Sällskapets öfverenskommelse, användas till uppköp af alla Svenska Böcker och Skrifter i Vettenskapen och Medicinal-Verket, som utkomma, de väsenteligaste utländska Journaler och åtskilliga viktiga Bibliotheks Böcker.

Stadgeändring den 12 sept. 1815.

§ 6. Den första tisdagen i October månad hvarje år är en allmän offentlig sammankomst, då Sekreteraren aflämnar berättelse om Sällskapets göromål det framfarna året. Uti föregående September månad kunna dessa Reglor öfverses och ändras. Äfven anställs då val till Revisorer af Räkenskaperne, till Bibliotekarie och, i händelse af ledigheter, till Sekreterare och Redaktörer.

§ 8. Sällskapet utgifver sina Handlingar af obestämd vidd och på obestämd tid, hvilka innefatta: inhemska originella afhandlingar och observationer, som innehålla öfversigt af Årstidernas sjukdomar, och hvarje för vettenskapen ny eller mindre allmänt känd upptäckt och erfarenhet, utdrag utur utländska Författares skrifter af samma egenskap, korta recensioner af det nyaste i utländska Litteraturen samt förteckning på inländska i vettenskapen utkomne böcker och disputationer.

Bland Sällskapets i Stockholm vistande Ledamötar väljas 15 Redaktörer af dessa Handlingar, hvilka böra vid Sällskapets 1:sta sammankomst i September månad hvarje år tillkännagifva om de icke hafva tillfälle att med denna befattnings fortfara; i hvilken händelse nya ledamöter inväljas uti de afgåendes ställe. Sekreteraren och Bibliotekarien äro alltid Ledamöter af Redaktionen.

Reglor för Svenska Läkare-Sällskapet, öfversedda den 10 sept. 1816.

§ 1. Sällskapets ändamål är: att underhålla en närmare vetenskaplig förbindelse Läkare emellan; att samtala och rådslå om gångbara sjukdomar och enskilda märkeliga händelser, samt befordra kännedomen af den nyare medicinska litteraturen, dels genom uppköp, efter Sällskapets öfverenskommelse, och samlande af alla Svenska Böcker och Skrifter i Vettenskapen och Medicinal-Verket, de väsenteligaste utländska Journaler och åtskillige viktiga Biblioteksböcker, dels genom recensioner af hvad som finnes anmärkningsvärdt, och anteckning uti ett särskilt Repertorium, af de skrifter som förtjena uppmärksamhet.

§ 2. Sällskapet utgöres af alle inom Hufvudstaden boende Medicin-Doctorer, Licentiat, och Chirurgiæ Magistrar, som erlägga års-afgiften till Sällskapets Kassa, samt af lika beskaffade Läkare i Landsorterne, som af Sällskapet kallas till Ledamöter. Resande Läkare, som icke äro Ledamöter af Sällskapet, äga frihet att under deras vistande i Stockholm bevista Sällskapets sammankomster.

§ 3. Sällskapet utväljer en beständig Sekreterare, som förer Protokollet vid Sällskapets sammankomster, verkställer Dess justerade beslut, bestrider brefväxlingen och redovisar för alla inkomster och utgifter.

§ 4. Likaledes utser Sällskapet en beständig Bibliotekarie, som bör, enligt särskilt Instruction, vårda och handhafva Biblioteket.

§ 5. Alla tisdagar samlas Sällskapet kl. 6 e. m. och, sedan consultationer om sjuke föregått, börjas kl. 7 med hvad som i Vettenskapen är att föredraga. Alla anföranden böra ske skriftligt.

§ 6. Den första tisdagen i October hvarje år, är en allmän offentlig sammankomst, då Sekreteraren aflämnar Berättelse om Sällskapets göromål det framfarna året. Uti föregående September månad kunna dessa Reglor öfverses och ändras. Äfven anställas då val till Revisorer af Räkenskaperna, och, i händelse af ledigheter, till Sekreterare, Bibliotekarie och Redaktörer af Handlingarne.

§ 7. Sällskapet utgifver sina Handlingar af obestämd vidd och på obestämd tid, hvilka innefatta: inhemska originella afhandlingar och iakttagelser, som innehålla öfversigt af Årstidernas sjukdomar och hvarje för vettenskapen ny eller mindre allmänt känd upptäckt och erfarenhet, utdrag ur utländska Författares skrifter af samma egenskaper, korta recensioner af det nyaste i

utländska litteraturen, samt förteckning och öfversigt af inländska i Vettenskapen utkomne böcker och Akademiska disputationer.

§ 8. Till Redaktörer af dessa Handlingar, väljas 15 bland Sällskapets i Stockholm vistande Ledamöter, hvilka böra vid Sällskapets 1:sta sammankomst i Sept. hvarje år tillkännagifva om de icke hafva tillfälle att med denna befattning fortfara; i hvilken händelse nya Ledamöter inväljas i de afgåendes ställe. Sekreteraren och Bibliotekarien äro alltid Ledamöter af Redaktionen.

§ 9. Alla Böcker, Journaler och Tidningar böra, ifrån det de till Sällskapet ankomma, vara en månad att tillgå uti Sällskapets samlingsrum, innan de utlånas till i Hufvudstaden vistande Ledamöter på högst 14 dagar åt hvar och en, som bör uti en af Bibliotekarien förvarad Utlånings-Matrikel anteckna sitt namn och den lånta boken. Vissa böcker, såsom Dictionairer, Encyclopedier, Tabeller m. fl., hvarom Sällskapet förordnar, böra icke med andra vilkor utlånas än att de återlämnas före Sällskapets nästa sammankomst. Jemte års-berättelsen hvarje år, meddelas underrättelse om de böcker, som på bestämd tid må kunna utlånas till Sällskapets utom Stockholm vistande Ledamöter.

§ 10. Alla i Stockholm boende Ledamöter, erlägga till Sällskapets Kassa, i October hvarje år, Fem Rdr Banco. Denna afgift är frivillig för Sällskapets utom Hufvudstaden vistande Ledamöter.

Stadgeändring den 2 sept. 1817.

§ 5. Alla tisdagar samlas Sällskapet kl. 6 e. m. och, sedan consultationer om sjuke föregått, börjas kl. 7 e. m. med hvad som i Vettenskapen är att föredraga. Alla anföranden böra ske skrifteligt och den, som föredrager något till Protokollet muntligt, bör, om Sekreteraren det åstundar, lämna det till honom skrifvet före Sällskapets nästa sammankomst.

§ 8. Till redaktörer af dessa Handlingar väljas 20

§ 9. *Sista punkten* (Jemte Ledamöter) *utgår*.

§ 10. Alla i Stockholm boende Ledamöter erlägga till Sällskapets Kassa i October hvarje år minst fem R:dr Banco. Denna afgift är frivillig för Sällskapets utom Hufvudstaden vistande Ledamöter.

Reglor för Svenska Läkare-Sällskapet, antagna den 7 september 1819.

§ 1. Svenska Läkare-Sällskapet utgöres af alla inom Hufvudstaden boende legitimerade Läkare, som med ett visst årligt bidrag till Cassan i denna inrättning deltaga, samt af lika beskaffade Läkare i Landsorterne, som af Sällskapet kallas till Ledamöter.

§ 2. Sällskapets ändamål är: att underhålla en närmare förbindelse emellan Läkare, att samtala och rådslå om vettenskapliga, isynnerhet practiska ämnen, samt att befordra kännedom om den nyare Medicinska Litteraturen.

§ 3. Sällskapet samlas Tisdagarne kl. 6 eftermiddagen; sommarmånaderna eller från början af Juni till slutet af Augusti hvar 14:de dag, men den öfriga tiden af året, en gång i veckan. Dessa sammankomster äga resande Läkare frihet att bevista.

§ 4. Hvarje Sällskapets Ledamot äger att vid Sammankomsterne anförä allt hvad som i ett eller annat afseende kan röra Vettenskapen eller Sällskapet; börande dock alla viktigare anföranden ske skriftligen. Äfvenledes står det hvar och en Ledamot fritt att för Sällskapet uppvisa Sjuklingar, och om deras sjukdom samt behandling med Sällskapet rådgöra; hvarvid en utförlig Sjukdomshistoria bör skriftligen till Sällskapet afgifvas.

§ 5. Sällskapet utväljer ibland sina Ledamöter en Secreterare, som förer Protocoll öfver det som vid Sammankomsterne förefaller, samt bestrider Sällskapets brevexling och öfriga litterära samt ekonomiska angelägenheter. Alla bref och andra expeditioner, som äro af vikt, böra först inför Sällskapet justeras.

§ 6. Sällskapets Cassa, förstärkt genom årligt understöd af allmänna medel, användes, efter föregången öfverläggning, till uppköp af alla utkommande Svenska Medicinska arbeten, viktigare utländska verk samt de mest godkända periodiska skrifter.

§ 7. Till Sällskapet ankomne Böcker och Häften af Journaler kunna, sedan de en månad legat på bordet, och Tidningar sedan de hunnit blifva inbundna, utlånas till Sällskapets inom Stockholm boende Ledamöter.

§ 8. Utom själfva Sammankomsterne, skall Sällskapetssamlingsrum en viss tid hvarje söckendag hållas öppet för Sällskapets Ledamöter, på det de må få tillträde till de på bordet liggande skrifter. Afven böra då Lexica och andra Böcker, som Sällskapet anser nödige att oftare och allmännare rådföra, vara tillgängliga; och kunna dessa böcker aldrig, utan Sällskapets särskilda tillstånd, utlånas.

§ 9. En Bibliothekarie utses, hvilken vårdar Sällskapets boksamling samt handhafver ordningen vid böckernas utlåning.

§ 10. Sällskapet utväljer inom sig 15 Ledamöter, hvilka jemte Secreteraren och Bibliothekarien, utgöra en Comité, af hvilken alla litterära och ekonomiska frågor skola beredas, för att sedan i Sällskapet till afgörande föredragas.

§ 11. Comitén, i hvilken Sällskapets Secreterare förer Protokoll, sammankallas af honom så ofta göromålen det fordra.

§ 12. De till Sällskapet ankomne Medicinska Tidningar och Journaler, hvilka ingen af Sällskapets öfrige Ledamöter vill åtaga sig att för Sällskapet recensera, åligger det Comiténs Ledamöter att för sådant ändamål sinsemellan fördela.

§ 13. Af de Afhandlingar, Uppsatser, Recensioner o. d., som i Sällskapet blifvit uppläste, utgifvas i häften af obestämd vidd och på obestämd tid de, som af Comitén dertill godkännas. I Comitén fördela Ledamöterna sinsemellan de ifrågavarande afhandlingarne och böra vid dess nästa sammankomst om dem afgifva sitt omdöme.

§ 14. Sällskapet väljer till Ledamöter i Landsorterna sådane legitimerade Läkare, som antingen genom sina till Sällskapet ingifna skrifter eller på annat sätt gjort sig fördelaktigt kände. Hvarje Ledamot äger rätt att föreslå; och sedan ett dylikt förslag legat 14 dagar på bordet, anställas val genom ballotering, då till antagande fordras minst tre-fjerdedelar af de Voterandes bifall. Utfaller Voteringen nekande, kan Candidaten ej förr än efter ett år åter komma under omröstning.

§ 15. Äfven Utläningar¹⁾ kunna af Sällskapet till Ledamöter väljas, hvarvid förfares på samma sätt som vid valet af de Inländske (§ 14), blott med den skillnad, att förslaget bör ligga en månad på bordet.

¹⁾ Sällskapets beslut af den 12 okt. 1813. Denna bestämmelse finnes icke införd i 1816 års stadgar, ej heller i de stadgar, som trycktes 1817 i andra upplagan af Trafvenfelts tal den 6 okt. 1812.

§ 16. Alla frågor så väl i Sällskapet som i Comitén, skola, då någon Ledamot det äskar, ovägrigen afgöras genom Ballotering eller Votering med slutna sedlar, efter frågans beskaffenhet. Afgörandet bestämmes af simpel Pluralité, utom i de i §§ 14, 15 uppräknade fall. I händelse af lika röstantal afgöres frågan genom lottning.

§ 17. I September månad skall, genom tvenne för hvarje år därtill utsedde Ledamöter Revision anställas öfver Sällskapets Räkenskaper samt Inventering af dess Bibliothek och öfriga tillhörigheter.

§ 18. Äfvenledes i September anställles val till Ledamöter i Comitén för följande året.

§ 19. Till Secreterare och Bibliothekarie anställles val hvart 3:dje år i September månad.

§ 20. Den första Tisdagen i October har Sällskapet hvarje år en offentlig sammankomst, då Secreteraren uppläser en utförlig berättelse öfver hvad som sig i Sällskapet det förflutna året tilldragit; hvilken Arsberättelse bör, på Sällskapets bekostnad, af trycket utgifvas.

Stadgeändring den 16 sept. 1823.

§ 17. I September månad skall genom tvenne för hvarje år dertill utsedde Ledamöter Revision anställas öfver Sällskapets Räkenskaper för året. Inventering af Bibliotheket sker hvart tredje år eller dessemellan då ombyte af Bibliothekarie inträffar.

Stadgeändring den 25 maj 1824.

Den 25 maj 1824 beslöts att de Apothekare i hufvudstaden, som till Cassan erlægga den fastställda årsavgiften skola som Ledamöter af Sällskapet anses, samt att Apothekare i Landsorterna och utexaminerade pharmaceuter, utmärkte för kunskaper och skicklighet, kunna till Ledamöter proponeras och invoterars, på sätt Stadgarne föreskrifva.

Stadgeändring i nov. 1826.

Den 28 nov.(?)¹⁾ 1826 beslöt Sällskapet att äfven ledamöter i landsorterna skola kunna få låna böcker ur Sällskapets bibliotek.

Reglor för Svenska Läkare-Sällskapet, antagna i sept. 1828.

§ 1. Svenska Läkare-Sällskapet utgöres af de inom hufvudstaden boende legitimerade Läkare och Apothekare, som med ett visst årligt bidrag till kassan

¹⁾ Datum är osäker.

i detsamma deltaga, samt af lika qualificerade eller andre in- eller utrikes Vetenskapsmän, som till Ledamöter af Sällskapet inväljas.

§ 2. Med val till Ledamöter förfäres sålunda: Den, som vill föreslå någon till Ledamot, gör det skriftligen och med uppgifne motiver; sedan förslaget legat på bordet fjorton dagar för inrikes och en månad för utrikes Ledamot, anställles val medelst ballotering, hvarvid till antagande fordras minst tre fjerdedelar af de voterandes bifall. Utfaller voteringen nekande, kan den föreslagne ej förr än efter ett år åter komma under omröstning.

§ 3. Sällskapets ändamål är: att underhålla en närmare förbindelse mellan dess Ledamöter i hufvudstaden; att sätta dem i tillfälle att samtala och rådslå om vetenskapliga, isynnerhet practiska ämnen; att bilda en litterär förningspunkt för Ríkets Läkare och Apothekare, samt att befordra kännedom om den nyare medicinska och pharmaceutiska litteraturen.

§ 4. Sällskapet samlas Tisdagarne kl. 6 e. m.; sommarmånaderne (från början af Junii till slutet af Augusti) hvarannan, men den öfriga delen af året hvarje vecka. Dessa sammankomster äga resande Läkare och Apothekare, ehuru ej Ledamöter af Sällskapet, frihet att bevista, dock utan rättighet att i voteringar deltaga; äfvensom yngre, ej legitimerade Läkare och Pharmaceuter, då de dertill af en Ledamot anmälas, äga tillträde till Sällskapet.

§ 5. Hvarje Sällskapets Ledamot äger att vid sammankomsterne anförä allt hvad som i ett eller annat afseende kan röra vetenskapen eller Sällskapet; börande dock alla viktigare anföranden ske skriftligen. Äfvenledes står det hvar och en ledamot fritt, att för Sällskapet uppvisa sjuklingar, samt om deras sjukdom och behandling med Sällskapet rådgöra, hvarvid sjukdomshistorien bör skrifteligen afgifvas.

§ 6. Sällskapet skall hafva en Secreterare, som väljes hvar tredje år, och då kan till samma befattning åter inväljas. Hans åliggande är: att i Sällskapets sammankomster föredraga och leda ärenderna, samt föra Protocollet; dessutom bestrider han Sällskapets brevrexling och öfriga litterära angelägenheter, samt förvaltar dess kassa och ekonomie. Alla bref och andra expeditioner, som äro af vikt, böra inför Sällskapet justeras.

§ 7. Sällskapets Kassa, förstärkt genom årligt understöd af allmänna medel, användes för Sällskapets ekonomiska utgifter och till uppköp af alla utkommande svenska medicinska arbeten, viktigare utländska verk samt de mest godkända periodiska skrifter.

§ 8. Till Sällskapet ankomne Böcker och Häften af Journaler skola en månad, och Tidningar till dess de hunnit blifva inbundne, vara i Sällskapets samlingsrum att tillgå; och skall detta rum, äfven utom sammankomsterne, hållas för Sällskapets Ledamöter öppet en viss tid hvarje söckendag. Sådane Böcker, som Sällskapet kan anse nödigt att oftare rådföra, böra då äfven vara tillgänglige.

§ 9. Sällskapets Böcker, Journaler och Tidningar kunna, sedan den i föregående § bestämda tid tilländalupit, utlånas till Sällskapets Ledamöter. För de utom hufvudstaden boende Ledamöter gäller härvid, att de böra hafva till kassan erlagt årsafgift för det löpande året, ställa borgen för värdet, samt förbinda sig att inom 3:ne månader återlemna lånet; förbehållande sig Sällskapet rätt, att i hvarje fall pröfva huruvida det begärdta lånet kan beviljas eller ej.

§ 10. Sällskapet skall hafva en Bibliothekarie, som väljes hvar tredje år, och då kan till samma befattning åter inväljas. Hans åliggande är att vårda Sällskapets boksamling samt att handhafva ordningen vid utlåningen.

§ 11. Sällskapet utväljer inom sig 15 Ledamöter, hvilka jemte Secreteraren och Bibliothekarien, utgöra en Comité, af hvilken alla litterära och ekonomiska frågor af vigt skola beredas, innan de i Sällskapet till afgörande föredragas. Comitén sammankallas i sådant ändamål, så ofta göromålen det fordra, af Secreteraren, som äfven härvid föredrager och leder ärenderna samt förer protocollet.

§ 12. De till Sällskapet ankomne medicinska Tidningar och Journaler, hvilka ingen af Sällskapets öfriga ledamöter vill åtaga sig, att för Sällskapet recensera, åligger det Comiténs Ledamöter, att för sådant ändamål sinsemellan fördela.

§ 13. Af de Afhandlingar, Recensioner o. d., som i Sällskapet blifvit uppläste, utgifvas i häften af obestämd vidd och på obestämd tid, de, som af Comitén dertill godkännas. I Comitén fördela ledamöterna sinsemellan dessa afhandlingar och böra vid dess nästa sammankomst om dem afgifva sitt omdöme.

§ 14. I September månad skall genom tvenne, för hvarje år dertill utsedde, Ledamöter Revision anställas öfver Sällskapets Räkenskaper för året. Inventering af Bibliotheket sker hvar tredje år, eller dessemellan då ombyte af Bibliothekarie inträffar.

§ 15. Äfvenledes i September månad skall val till Ledamöter i Comitén anställas, och på samma tid hvar tredje år till Secreterare och Bibliothekarie.

§ 16. Alla frågor, så väl i Sällskapet som i Comitén, skola, då någon Ledamot det äskar, ovägrligen afgöras genom ballotering eller votering med slutna sedlar, efter frågans beskaffenhet. Afgörandet bestämmes af simpel pluralitet, utom i det fall § 2 upptager.

§ 17. Den första Tisdagen i October har Sällskapet hvarje år en *offentlig Sammankomst*, då Secreteraren uppläser Berättelse öfver hvad sig i Sällskapet det förflutna året tilldragit; hvilken Årsberättelse bör på Sällskapets bekostnad af trycket utgifvas och till dess Ledamöter utdelas.

Stadgeändring den 28 sept. 1830.

§ 1. Svenska Läkare-Sällskapet utgöres af de inom Riket boende legitimerade Läkare och Apothekare, som med ett visst årligt bidrag till kassan i detsamma deltaga samt af andra in- eller utrikes Vetenskapsmän som till Ledamöter af Sällskapet inväljas.

Stadgeändring den 30 dec. 1834.

§ 2. I stället för: ... sedan förslaget legat på bordet — *sedan förslaget varit anslaget på taflan*, etc.

§ 6. Sällskapet väljer hvarje år en Ordförande, som vid Sällskapets och Dess Kommittés sammankomster leder öfverläggningarne, bestämmer ordningen vid ärendernas föredragning, underskrifver alla i Sällskapets namn utgående expeditioner, och i öfrigt söker att, i allt hvad på honom ankommer, befordra Sällskapets ändamål.

Då Ordföranden är hindrad att vara närvarande, förer den i ålder äldsta närvarande ledamot ordet.

Sällskapet väljer hvar 3:dje år en Sekreterare, som åter kan till samma befattning inväljas. Hans åliggande är: att i Sällskapets och Kommitténs sammankomster föra Protocollet, som vid påföljande sammankomst justeras och af Ordföranden påskrifves; dessutom bestrider han Sällskapets brefväxling och öfriga litterära angelägenheter, samt förvaltar Dess kassa och ekonomi. Alla bref och andra expeditioner, som äro af vikt, böra inför Sällskapet justeras och af Sekreteraren contrasigneras.

§ 7. Sällskapets kassa användes till bestridande af tryckningskostnaden af Sällskapets Handlingar och Årsberättelser, till Sällskapets ekonomiska utgifter och till uppköp af alla utkommande Svenska medicinska arbeten, vigtigare utländska Verk samt de mest godkända periodiska skrifter.

§ 11. Tillägges: hvilka, jemte *Ordföranden* etc. utgöra en kommitté af — etc. — — — Kommittén sammankallas i sådant ändamål af *Ordföranden* så ofta göromålen det fordra, men alltid *första tisdagen i hvarje månad*, då ej helgedag eller ferier inträffa, då kassaförslag skall af Sekreteraren hvarje gång förevisas.

§ 15. Äfvenledes i September Månad skall val till *Ordförande* och till ledamöter i kommittén anställas, etc. etc.

§ 17. ... hvilken årsberättelse bör på Sällskapets bekostnad *ofördröjeligen* af trycket utgifvas etc. — — —

Stadgar för Svenska Läkare-Sällskapet, antagna den 15 september 1835.

§ 1. Svenska Läkare-Sällskapet utgöres af de inom Hufvudstaden boende legitimerade Läkare och Apothekare, som erlægga den fastställda årsavgiften, samt af andra in- eller utrikes Vetenskapsmän, som till Ledamöter af Sällskapet inväljas.

§ 2. Sällskapets ändamål är, att för Rikets Läkare och Apothekare bilda en litterär föreningspunkt, samt att verksamt bidra till medicinska vetenskapernas förkofran och spridande.

§ 3. Sällskapets Ledamöter fördela sig, efter hvars och ens eget val, uti *fyra klasser*, nemligen: 1:o En för *Anatomie, Physiologie* och *Forensisk medicin*, 2:o En för *Medicin*, 3:o En för *Chirurgie* och *Ars obstetricia*, och 4:o En för *Materia medica* och *Pharmacie*, dock hvarje Ledamot obetaget, att, utan att i klass ingå, tillhöra Sällskapet. Klassernas åliggande är: att afgifva yttranden öfver de ämnen, som från Sällskapet till deras handläggning remitteras; att i Sällskapet recensera in- och utländska Skrifter och Journaler; att, enligt en klasserne emellan iagttagen ordning, i Sällskapets sammankomster föredraga något klassen tillhörande ämne eller afhandlig, och att sålunda hvar för sig speciellt befordra vetenskapen. Hvarje klass utser inom sig en hufvudman, som fördelar göromålen bland Ledamöterna och leder deras gemensamma öfverläggningar.

§ 4. Vid val till Ledamöter af Sällskapet förfäres sålunda: Anmälan göres skriftligen, med upptagande af den föreslagnes förtjenster, och undertecknas af tvenne Ledamöter. Sedan denna anmälan, 14 dagar för inrikes och en månad för utrikes föreslagen Ledamot, varit i Sällskapets samlingsrum uppslagen, anställles valet medelst ballotering, hvarvid till antagande fordras minst tre fjerdelar af de voterandes bifall. Utfaller voteringen nekande, kan den föreslagne ej förrän efter ett år åter komma under omröstning.

§ 5. Sällskapet samlas Tisdagarne kl. 6 e. m., sommarmånaderne (från början af Junii till slutet af Augusti) hvarannan, men den öfriga delen af året

hvarje vecka. Dessa sammankomster äga resande Läkare och Apothekare, ehuru ej Ledamöter af Sällskapet, frihet att bivista, dock utan rättighet att i voteringar deltaga; äfvensom andre vetenskapsidkare, då de dertill af en Ledamot anmälas, äga tillträde till Sällskapet.

§ 6. Utom de enligt § 3 från klasserne, efter öfverenskommen ordning, vid hvarje sammankomst skeende meddelanden, äger hvarje Ledamot, att, efter föregången anmälan, anföra allt hvad i ett eller annat afseende kan röra vetenskapen eller Sällskapet; börande dock alla viktigare anföranden ske skriftligen. Det står äfven Ledamöterna öppet, att i sammankomsterne förevisa sjuke, samt om deras sjukdom och behandling med Sällskapet rådgöra, hvarvid sjukdomshistorien skriftligen afgifves. Enär de till föredragning inkomne afhandlingar icke upptaga den för Sällskapets sammankomster vanliga tid, må till öfverläggning och discussion framställas något för tillfället uppgifvet ämne, helst af praktisk syftning.

§ 7. Sällskapets angelägenheter handhafvas närmast af följande Embetsmän:

1:o *Ordföranden*, som väljes hvarje år och icke 2:ne år å rad kan denna befattning innehafva. Honom tillkommer, att i Sällskapets och Commiteens sammankomster bestämma ordningen för ärendernas föredragning, leda öfverläggningarne, påteckna de justerade protocollerne, å Sällskapets vägnar underskrifva alla i dess namn utgående expeditioner, och för öfrigt, såsom förste vårdaren af Sällskapets angelägenheter, vaka öfver stadgarnes efterlefnad, främja Sällskapets verksamhet och befordra dess ändamål.

Är Ordföranden hindrad att någon sammankomst öfvervara, företrädes hans ställe af den, som nästföregående år varit Ordförande, och, om äfven denne är frånvarande, af äldste närvarande Ledamot.

2:o *Secreteraren* väljes hvar 3:dje år och kan till samma befattning åter inväljas. Hans åliggande är, att i Sällskapets och Commiteens sammankomster föra protocollet, bestrida Sällskapets brefväxling och öfriga litterära angelägenheter, efter föregången justering expediera och contrasignera alla utgående handlingar, samt förvalta och redovisa Sällskapets cassa och oeconomie.

3:o *Bibliothekarien* väljes äfvenledes hvar tredje år och kan genom val i samma befattning fortfara. Honom åligger, att vårda Sällskapets boksamling samt derföre ansvara, enligt särskilda för hans befattning bestämda föreskrifter.

§ 8. Sällskapets Cassa användes till bestridande af tryckningskostnader för dess handlingar och årsberättelser, till oeconomiska utgifter och uppköp af alla utkommande Svenska medicinska arbeten, viktigare utländska verk samt de mest godkända periodiska skrifter.

§ 9. Sällskapets i Hufvudstaden bosatte Ledamöter äga rättighet, att ur dess bibliothek låna böcker, journaler och tidskrifter, med iagttagande af de för utlåningen bestämda föreskrifter. För utom Hufvudstaden boende Ledamöter gäller härvid, att de böra hafva till cassan erlagt årsafgiften för det löpande året, ställa borgen för värdet, samt förbinda sig, att inom 3:ne månader återlemna lånet; förbehållande sig Sällskapet rättigheten, att i hvarje fall pröfva, huruvida det begärda lånet kan beviljas eller ej.

§ 10. Tvenne Ledamöter väljas af och inom hvarje klass och fyra af Sällskapet i allmänhet, hvilka, jemte Ordföranden, Secreteraren och Bibliothekarien, utgöra en Comité, hvilken bereder alla viktigare litterära och oeconomiska frågor innan de i Sällskapet föredragas. Denna Comité sammanträder i sådant ändamål första Tisdagen i hvarje månad, då Cassaförslag af Secreteraren aflämnas, samt dessutom, på kallelse af Ordföranden, så ofta göromålen det fordra.

§ 11. De afhandlingar, hvilka blifvit till Sällskapet inlemnade, remitteras efter föredragning inom Sällskapet till Commiteens granskning, för att bestämma, huruvida desamma må offentliggöras i de Handlingar, hvilka Sällskapet på obestämd tid och af obestämd vidd utgifver, eller i dess Årsberättelse, eller ock i någon i Hufvudstaden utkommande Medicinsk Tidskrift.

§ 12. I September månad skall, genom tvenne för hvarje år dertill utsedde Ledamöter, revision anställas öfver Sällskapets räkenskaper för året. Inventering af Bibliotheket sker hvar 3:dje år, eller dessemellan då ombyte af Bibliothekarie inträffar.

§ 13. Äfvenledes i September månad skall val till Ordförande och Ledamöter i Commiteen anställas, samt på samma tid hvar 3:dje år till Secreterare och Bibliothekarie.

§ 14. Alla frågor, så väl i Sällskapet som i Commiteen, skola, då någon Ledamot det äskar, ovägrigen afgöras genom ballotering eller votering med slutna sedlar, efter frågans beskaffenhet. Afgörandet bestämmes af enkel pluralitet utom i det fall § 4 upptager.

§ 15. Den första Tisdagen i October månad har Sällskapet hvarje år en *offentlig sammankomst*, då den afgående Ordföranden åt den tillträdande öfverlämnar sin befattning och Secreteraren uppläser berättelse om hvad sig i Sällskapet under förflutna året tilldragit; hvilken årsberättelse bör, på Sällskapets bekostnad, ofördröjligen af trycket utgifvas och till dess Ledamöter utdelas.

§ 16. Förslag till ändringar i dessa stadgar kan endast i September månad hvarje år till afgörande upptagas, sedan detsamma inom nästföregående Maji månads utgång i Sällskapet blifvit vid allmän sammankomst skriftligen afgifvet.

Stadgeändring i oktober 1848.

§ 8. Sällskapets Cassa användes till bestridande af tryckningskostnader för de arbeten, hvilka Sällskapet af trycket utgifver, till oekonomiska utgifter och uppköp af alla utkommande Svenska medicinska arbeten, viktigare utländska verk samt de mest godkända periodiska skrifter.

§ 11. De afhandlingar hvilka blifvit till Sällskapet inlemnade, remitteras efter föredragning inom Sällskapet till Commiteens granskning, för att bestämma, huruvida desamma må på Sällskapets bekostnad befordras till tryckning.

§ 15. Den första Tisdagen i October månad har Sällskapet hvarje år en offentlig sammankomst, då den afgående Ordföranden åt den tillträdande öfverlämnar sin befattning och Secreteraren meddelar en kort öfversigt öfver det som tilldragit sig inom Sällskapet under det förflutna året.

Stadgeändring den 17 sept. 1844.

Den 17 sept. 1844 beslöts¹⁾ att årsafgifter skola betalas i Okt., Nov. och Dec. månader. De som ej betala då, äga sedan ej rösträtt, förrän de betalt afgiften.

¹⁾ Detta beslut intogs ej i 1845 års stadgar; i 1851 års stadgar infördes en liknande bestämmelse.

Stadgar för Svenska Läkare-Sällskapet, antagna den 2 september 1845.

§ 1. Svenska Läkare-Sällskapet utgöres af de inom hufvudstaden boende legitimerade Läkare och Apotekare, som erlægga den fastställda årsavgiften, samt af andre in- eller utrikes Vetenskapsmän, som till Ledamöter af Sällskapet inväljas.

§ 2. Sällskapets ändamål är, att för Rikets Läkare och Apotekare bilda en litterär föreningspunkt, samt att verksamt bidra till medicinska vetenskapernas förkofran och spridande.

§ 3. Sällskapets Ledamöter fördela sig, efter hvars och ens eget val, uti *fyra klasser*, nemligen 1:o en för *Anatomi, Physiologi och Forensisk medicin*; 2:o en för *Medicin*; 3:o en för *Chirurgi och Ars obstetricia*; 4:o en för *Materia medica och Pharmaci*, dock hvarje Ledamot obetaget, att, utan att i klass ingå, tillhöra Sällskapet. Klassernas åliggande är: att afgifva yttranden öfver de ämnen, som från Sällskapet till deras handläggning remitteras; att i Sällskapet recensera in- och utländska Skrifter och Journaler; att, enligt en klasserna emellan iakttagen ordning, i Sällskapets sammankomster föredraga något klassen tillhörande ämne eller afhandling, och att sålunda hvar för sig speciellt befordra vetenskapen. Hvarje klass bör hvarje år i Oktober månad inom sig utse en hufvudman, som fördelar göromålen bland ledamöterna och leder deras gemensamma öfverläggningar.

§ 4. Vid val till Ledamöter af Sällskapet förfäres sålunda: Anmälan göres skriftligen, med upptagande af den föreslagnes förtjenster, och undertecknas af tvenne Ledamöter. Sedan denna anmälan, 14 dagar för inrikes och och fyra veckor för utrikes föreslagen Ledamot, varit i Sällskapets samlingsrum uppslagen, anställes valet medelst ballotering, hvarvid till antagande fordras minst tre fjerdedelar af de voterandes bifall. Utfaller voteringen nekande, kan den föreslagne ej förrän efter ett år åter komma under omröstning.

§ 5. Sällskapet samlas Tisdagarne kl. 6 e. m., sommarmånaderna (från början af Juni till slutet af Augusti) hvarannan, men den öfriga delen af året hvarje vecka. Dessa sammankomster ega resande Läkare och Apotekare, ehuru ej Ledamöter af Sällskapet, frihet att bivista, dock utan rättighet att i voteringar deltaga; äfvensom andre vetenskapsidkare, då de dertill af en Ledamot anmälas, ega tillträde till Sällskapet.

§ 6. Utom de enligt § 3 från klasserna, efter öfverenskommen ordning, vid hvarje sammankomst skeende meddelanden, eger hvarje Ledamot, att, efter föregången anmälan, anföra allt hvad i ett eller annat afseende kan röra vetenskapen eller Sällskapet; börande dock alla viktigare anföranden ske skriftligen. Det står äfven Ledamöterna öppet, att i sammankomsterna förevisa sjuke, samt om deras sjukdom och behandling med Sällskapet rådgöra, hvarvid sjukdomshistorien skriftligen afgifves. Enär de till föredragning inkomne afhandlingar icke upptaga den för Sällskapets sammankomster vanliga tid, må till öfverläggning och diskussion framställas något för tillfället uppgifvet ämne, helst af praktisk syftning.

§ 7. Sällskapets angelägenheter handhafvas närmast af följande ämbetsmän:

1:o *Ordföranden*, som väljes hvarje år och icke 2:ne år å rad kan denna befattning innehafva. Honom tillkommer, att i Sällskapets och Kommittéens sammankomster bestämma ordningen för ärendenas föredragning, leda öfverläggningarne, påteckna de justerade protokollerna, å Sällskapets vägnar under-

skrifva alla i dess namn utgående expeditioner, och för öfrigt, såsom förste vårdaren af Sällskapets angelägenheter, vaka öfver stadgarnes efterlefnad, främja Sällskapets verksamhet och befordra dess ändamål.

Är Ordföranden hindrad att någon sammankomst öfvervara, företrädes hans ställe af den, som nästföregående år varit Ordförande, och, om äfven denne är frånvarande, af till åldern äldste närvarande Ledamot.

2:o *Sekreteraren* väljes hvar 3:dje år och kan till samma befattning åter inväljas. Hans åliggande är, att i Sällskapets och Kommittéens sammankomster föra protokollet, bestrida Sällskapets brefväxling och öfriga litterära angelägenheter, efter föregången justering expediera och contrasignera alla utgående handlingar, att attestera alla inkommande räkningar, med undantag af dem som tillhöra Bibliotheket och Bibliothekariens inventarier, att å Kommittéens vägnar anvisa alla utbetalningar innan de af Skattmästaren liquideras; samt att åt allt, som kan lända till Sällskapets fördel, vare sig i ekonomiskt eller vetenskapligt hänseende, lemna en sorgfällig uppmärksamhet.

3:o *Bibliothekarien* väljes äfvenledes hvar tredje år och kan genom val i samma befattning fortfara. Honom åligger, att vårda Sällskapets boksamling samt derföre ansvara, enligt särskilda för hans befattning bestämda föreskrifter.

4:o *Skattmästaren*, som hvar 3:dje år väljes och kan till denna befattning återväljas, emottager och redovisar årsafgifterna från Sällskapets ledamöter, samt alla andra Sällskapets inkomster, förer Sällskapets räkenskaper, förvaltar kassan, besörjer utbetalningar i öfverensstämmelse med Kommittéens beslut och efter Sekreterarens attestat, föredrager hos Kommittéen alla finansiella ärender och aflemnar för hvarje förflutet år räkenskaperna i början af September månad, så att de inom föreskrifven tid hinna att af dertill utsedde revisorer granskas.

§ 8. Sällskapets Kassa användes till bestridande af tryckningskostnader för de arbeten, hvilka Sällskapet af trycket utgifver, till ekonomiska utgifter och uppköp af alla utkommande Svenska medicinska arbeten, viktigare utländska verk samt de mest godkända periodiska skrifter.

§ 9. Sällskapets i hufvudstaden bosatte Ledamöter ega rättighet, att ur dess bibliotek låna böcker, journaler och tidskrifter, med iakttagande af de för utlåningen bestämda föreskrifter. För utom hufvudstaden boende Ledamöter gäller härvid, att de böra hafva till kassan erlagt årsafgiften för det löpande året, ställa borgen för värdet, samt förbinda sig att inom 3:ne månader återlemna lånet; förbehållande sig Sällskapet rättigheten, att i hvarje fall pröfva, huruvida det begärda lånet kan beviljas eller ej.

§ 10. Tvenne Ledamöter väljas af och inom hvarje klass och fyra af Sällskapet i allmänhet, hvilka, jemte Ordföranden, Sekreteraren, Bibliothekarien och Skattmästaren, utgöra en Kommitté, hvilken bereder alla viktigare litterära och ekonomiska frågor, innan de i Sällskapet föredragas, och i afseende på förvaltningen och säkerheten för Sällskapets kontanta medel vidtager de åtgärder och förfoganden, som af omständigheterna påkallas. Denna Kommitté sammanträder i sådant ändamål första Tisdagen i hvarje månad, då kassaförslag af Skattmästaren aflemnas, samt dessutom på kallelse af Ordföranden, så ofta göromålen det fordra.

§ 11. De afhandlingar, hvilka blifvit till Sällskapet inlemnade, remitteras, efter föredragning inom Sällskapet, till Kommittéens granskning, för att bestämma, huruvida desamma må på Sällskapets bekostnad befordras till tryckning.

§ 12. I September månad skall, genom tvenne för hvarje år dertill utsedde Ledamöter, revision anställas öfver Sällskapets räkenskaper för året.

Inventering af Bibliotheket sker hvar 3:dje år, eller dessemellan då ombyte af Bibliothekarie inträffar.

§ 13. Äfvenledes i September månad skall val till Ordförande och Ledamöter i Kommittéen anställas, samt inom första hälften af Maj månad hvar 3:dje år till Sekreterare, Bibliothekarie och Skattmästare.

§ 14. Alla frågor, så väl i Sällskapet som i Kommittéen, skola, då någon ledamot det äskar, ovägrligen afgöras genom ballotering eller votering med slutna sedlar, efter frågans beskaffenhet. Afgörandet bestämmes af enkel pluralitet, utom i det fall § 4 upptager. Då rösterna utfalla lika mot lika vid öppen votering, eger Ordföranden den afgörande rösten; vid slutna votering bestämmer ett förut aflagdt votum utgången.

§ 15. Den första Tisdagen i Oktober månad har Sällskapet hvarje år en *offentlig sammankomst*, då den afgående Ordföranden åt den tillträdande öfverlemnar sin befattning och Sekreteraren meddelar en kort öfversigt öfver det som tilldragit sig inom Sällskapet under det förflutna året.

§ 16. Förslag till ändringar i dessa Stadgar kan endast i September månad hvarje år till afgörande upptagas, sedan detsamma innan nästföregående Maj månads utgång blifvit i Sällskapet skriftligen afgifvet.

Svenska Läkare-Sällskapets stadgar antagna den 16 september 1851.

ARTIKELN I.

Om Sällskapets ändamål och sammansättning.

§ 1. Svenska Läkare-Sällskapets *ändamål* är att för Rikets Läkare och Apotekare bilda en litterär föreningspunkt samt att verksamt bidra till de medicinska vetenskapernas förkofran, spridande och praktiska tillämpning.

§ 2. Sällskapet *består* af Ledamöter och Heders-Ledamöter.

§ 3. *Ledamöterna* utgöras af i Sverige legitimerade Läkare och Apotekare, som på sätt nedan (§§ 7, 8 och 9) stadgas blifvit *antagne*, samt af in- eller utländske Idkare af medicinen och närbeslägtade vetenskaper, hvilka af Sällskapet blifvit *invalde* (§ 10).

§ 4. In- och utländske Läkare, Lärde och Statsmän, med erkänt utmärkta förtjenster i afseende på läkarekonsten, dess hjälpvetenskaper och den allmänna helsovården, eller som genom värdefulla gåfvor i betydligare mån underlättat Sällskapets syftsmål, — kunna väljas till *Heders-Ledamöter*.

§ 5. Sällskapets *Embetsmän* väljas bland de i Stockholm boende Ledamöterna och äro: en *Ordförande*, en *Sekreterare*, en *Skattmästare* och en *Bibliotekarie*.

§ 6. Embetsmännen tillsammans med åtta andra Sällskapets Ledamöter utgöra Sällskapets *Komité*.

ARTIKELN II.

Om antagande och val af Ledamöter.

§ 7. I Sverige legitimerad Läkare eller Apotekare, som önskar att blifva antagen till Sällskapets Ledamot, annäles dertill inför Sällskapet af tvenne

Ledamöter, hvarefter Sekreteraren ombesörjer anslag af denna anmälan på vanligt ställe i sessionrummet. I följande sammankomst anställas öppen votering, som måste utfalla med bifall af minst två tredjedelar bland de voterande, (hvilka böra vara minst tolf till antalet) så framt han skall varda antagen. Utfaller voteringen nekande, må den föreslagne ej förrän efter ett år åter till Ledamot anmälas.

§ 8. Hvar och en, som antages till Ledamot af Sällskapet, skall, om han bor i Stockholm, ofördröjligen genom Sekreteraren erhålla underrättelse om sitt antagande (enligt formuläret n:o 1 i bilagorna); han äge dock icke röst-rättighet i Sällskapet förr, än han betalt den fastställda inträdes-årsafgiften, samt undertecknat följande förbindelse i en särskildt dertill inrättad bok:

»Vi undertecknade, som blifvit antagne till Ledamöter af Svenska Läkare-Sällskapet, utlofva härmed, att vi skola, så vidt i vår förmåga står, befrämja Sällskapets ändamål och fördelar samt noggrannt iakttaga dess Stadgar. Om vi i framtiden vilja skiljas från Sällskapet, skola vi derom skriftligen underrätta Ordföranden, samt först sedan vi betalt de skulder till Sällskapet, uti hvilka vi möjligen kunna häfta, och återlemnadt från Biblioteket lånfångne böcker, vara frie från denna förbindelse.»

Vägrar någon att erlægga inträdesafgiften eller att underskrifva ofvanstående förbindelse, gånge hans antagande till Sällskapets Ledamot tillbaka.

§ 9. De, hvilka antagas till Ledamöter af Sällskapet och icke äro boende i Stockholm, skola genom Sekreteraren erhålla underrättelse om sitt antagande (enligt formuläret N:o 2 i bilagorna), men anses dock icke såsom verkliga Ledamöter förr, än de betalt inträdesafgiften och till sekreteraren insändt en, med deras namn undertecknad, förbindelse af följande lydelse:

»Jag utlofvar härmed, att jag skall, efter bästa förmåga, söka befrämja Svenska Läkare-Sällskapets ändamål och fördelar samt iakttaga dess Stadgar, så länge jag fortfar att vara dess Ledamot.»

§ 10. Vid Ledamöters inkallande genom val förfares sålunda, att en af minst tvenne Ledamöter skriftligen gjord anmälan, upptagande den föreslagnes förtjenster, efter tillkännagifvande af Ordföranden inför Sällskapet, anslås i Sällskapets sessionsrum; och sedan sådant anslag stått i fyra veckor, anställs val, hvilket för bifall måste utfalla med minst tre fjerdedelars majoritet bland de voterande, (hvilka böra vara minst tolf till antalet). Utfaller voteringen nekande, kan den föreslagne ej förrän efter ett år åter komma under omröstning. — Invald Ledamot är ej förbunden att betala någon inträdesafgift, samt erhåller genom Sekreteraren ett diplom sig tillsändt (inländsk enligt formuläret N:o 3, utländsk enligt formuläret N:o 4 i bilagorna).

ARTIKELN III.

Om val af Heders-Ledamöter.

§ 11. Vid val af Heders-Ledamöter förfares på samma sätt, som för Ledamöters inkallande genom val ofvan är stadgadt, med den skillnad, att anmälan härom göres till Komitén, som, i händelse af dess bifall, den anmälde hos Sällskapet till Hedersledamot föreslår.

§ 12. Invald Hedersledamot erhåller genom Sekreteraren ett diplom sig tillsändt (enligt formuläret N:o 5 i bilagorna).

ARTIKELN IV.

Om Ledamöters afgång och uteslutande.

§ 13. Önskar Ledamot afgå utur Sällskapet, underrättade han derom skriftligen Ordföranden, som i följande sammankomst denna anmälan Sällskapet meddelar. Ledamot anses dock icke till fullo skild från Sällskapet, förrän han, enligt sin skriftliga förbindelse, betalt de skulder, uti hvilka han möjligen häftar till Sällskapet, samt återlemnadt till låns erhållne böcker.

§ 14. Om Ledamot gör sig skyldig till ett vanhedrande uppförande, eller om Ledamot helt och hållet uraktlåter att befrämja Sällskapets ändamål och fördelar, äger Komitén att, efter föregången pröfning och efter anmälan af Ordföranden inför Sällskapet, en underrättelse härom i sessionsrummet låta anslå; och sedan sådant anslag stått i fyra veckor, anställs votering om den ifrågavarande personens uteslutande, hvilken votering måste utfalla med minst tre fjerdedelars majoritet bland de voterande, (hvilka böra vara minst tolf till antalet), såvida denne person skall blifva från Sällskapet utesluten. Blir han utesluten, underrättas han därom af Sekreteraren.

ARTIKELN V.

Om Ledamöternas afgifter.

§ 15. Hvar och en, som (enligt § 7) blifvit antagen till Ledamot af Sällskapet och är boende i Stockholm, betalar första året i *inträdesavgift* en summa af 6 R:dr 32 sk. B:ko, samt de följande åren i *årsavgift* 5 R:r B:ko; bor han i landsorten, betalar han första året i inträdesavgift 5 R:dr B:ko, samt de följande åren i årsavgift 2 R:dr 32 sk. B:ko. — Sällskapets år räknas från October månads början till nästpåföljande September månads slut.

§ 16. Invald Ledamot betalar ingen inträdesavgift och är ej förbunden att någon bestämd årsavgift till Sällskapets kassa erlægga.

§ 17. Årsavgifterna böra vara till Skattemästaren inbetalde sednast inom Januari månads slut hvarje år. Ledamot, som till den tiden ej betalt afgiften, äge ej rätt att deltaga i förefallande voteringar eller att begagna Biblioteket; betalar han ej, oaktadt gjord påminnelse, före den nästpåföljande offentliga årssammankomsten, anslår Skattemästare en underrättelse härom i Sällskapets sessionsrum.

ARTIKELN VI.

Om Sällskapets verksamhet och arbetsordning.

§ 18. Sällskapets Ledamöter fördela sig, efter hvars och ens eget val, uti *fyra* klasser, nemligen: 1:o en för *Anatomi, Fysiologi* samt *Rätts- och Stats-medicin*; 2:o en för *Medicin*; 3:o en för *Kirurgi* och *Obstetrik*; 4:o en för *Materia medica* och *Farmac*i, dock hvarje Ledamot obetaget, så väl att deltaga i flera klassers arbeten, som ock att, utan att i klass ingå, tillhöra Sällskapet. Klassernas åliggande är: att afgifva yttranden öfver de ämnen, som från Sällskapet till deras handläggning remitteras; att i Sällskapet recensera in- och utländska skrifter och journaler; att, enligt en klasserna emellan iakttagen ordning, i Sällskapets sammankomster föredraga något klassen tillhörande ämne eller afhandling, och att sålunda hvar för sig speciellt befordra vetenskapen. Hvarje

klass bör i October månad hvarje år inom sig utse en hufvudman, som fördelar göromålen bland Ledamöterna och leder deras gemensamma öfverläggningar.

§ 19. Sällskapet samlas alla helgfria Tisdagar kl. 7 e. m., med undantag för sommarmånaderna (från början af Juni till slutet af Augusti), då sammankomst hålles blott hvarannan Tisdag. Dessa sammankomster äga resande Läkare och Apotekare, ehuru ej Ledamöter af Sällskapet, frihet att bevista; äfvensom Medicinæ Studiosi och andra Vetenskapsidkare, då de dertill af en Ledamot anmälas, äga tillträde till Sällskapet.

§ 20. Utom de från Komitén ingående framställningar, såsom ock de (enligt § 18) från klasserna, efter öfverenskommen ordning, vid hvarje sammankomst skeende meddelanden, äger hvarje Ledamot att, efter föregången anmälan, anföra och förevisa allt hvad i ett eller annat afseende kan röra vetenskapen eller Sällskapet; börande dock alla viktigare anföranden efteråt till Sekreteraren skriftligen aflemnas. Det står äfven Ledamöterna öppet, att i sammankomsterna förevisa sjuka, samt om sjukas behandling med Sällskapet rådgöra, hvarvid sjukdomshistorien skriftligen afgifves. När till föredragning inkomna afhandlingar icke upptaga den för Sällskapets sammankomster vanliga tid, må till öfverläggning och diskussion framställas något för tillfället uppgifvet ämne.

§ 21. De afhandlingar, hvilka blifvit till Sällskapet inlemnade, remitteras, efter föredragning inom Sällskapet, till Komitén eller Tidskrifts-redaktionen, som har att pröfva, huruvida desamma må på Sällskapets bekostnad till tryckning befordras.

§ 22. Sällskapet anser för sitt åliggande att sätta sig i närmare förbindelse med öfriga inom riket befintliga Läkare-Sällskaper.

§ 23. För att utreda och besvara speciella, litterära eller andra frågor, kan Sällskapet nedsätta särskilda komitéer, med den sammansättning och de uppdrag, hvilka det för tillfället finner lämpligast att bestämma.

§ 24. Sällskapet utsätter, då dess tillgångar det medgifva, prisämnen och priser.

§ 25. Öfver tryckta skrifter lemnar Sällskapet icke *in corpore* utlåtande och dömer ej i lärda tvister, som till dess afgörande möjligen hänskjutas.

§ 26. Alla frågor skola, då någon Ledamot det äskar, ovägrligen afgöras genom öppen votering, ballottering eller votering med slutna sedlar, efter frågans beskaffenhet. Afgörandet bestämmes af enkel pluralitet, utom i de fall (§§ 7, 10, 11, 14, 40) der annorlunda stadgas. — Då rösterna utfalla lika mot lika vid öppen votering, äger Ordföranden den afgörande rösten; vid sluten votering bestämmer ett förut aflagdt votum utgången. — Skall beslut, efter eller utan votering, blifva gällande, böra minst tolf Ledamöter vara närvarande.

§ 27. Begär Ledamot en frågas bordläggning intill nästa sammankomst, må den ej nekas. Samma fråga får dock icke bordläggas mera än tvenne gånger.

§ 28. Vid sammankomsterna skall protokoll föras af Sekreteraren, hvarvid, då så påfordras, Bibliotekarien biträder. Protokollerna redigeras sedermera af Sekreteraren och offentliggöras under namn af »Sällskapets Förhandlingar».

ARTIKELN VII.

Om Sällskapets Embetsmän.

§ 29. Sällskapets angelägenheter handhafvas närmast af Embetsmännen:

A) *Ordföranden* väljes hvarje år och kan icke tvenne år efter hvarandra denna befattning innehafva. Honom tillkommer att i Sällskapets och Komiténs

sammankomster föra ordet, bestämma ordningen för ärendernas föredragning, leda öfverläggningarna utan att yttra sin mening förrän diskussionen är slutad, framställa propositionerna till bestämdt besvarande med *ja* eller *nej*, påteckna de justerade protokollerna, å Sällskapets vägnar underskrifva alla i dess namn utgående expeditioner, och för öfrigt, såsom förste vårdaren af Sällskapets angelägenheter, vaka öfver Stadgarnes efterlefnad, främja Sällskapets verksamhet och befordra dess ändamål.

Är Ordföranden hindrad att någon sammankomst öfvervara eller själf leda, företrädes hans ställe af den bland närvarande Ledamöter, som närmast före honom innehåft ordförandeplatsen, eller, om ingen f. d. Ordförande är tillstädes, af den till åldern äldste bland närvarande Ledamöter.

B) *Sekreteraren* väljes för tre års tid och kan till samma befattning åter inväljas. Hans åliggande är att i Sällskapets och Komiténs sammankomster föra protokollet, bestrida Sällskapets brevexling, föra Sällskapets matrikel, förvara Sällskapets sigill, efter föregången justering expediera och kontrasignera alla utgående handlingar, attestera alla inkommande räkningar. (med undantag af dem, som tillhöra Biblioteket och Bibliotekariens inventarier), å Komiténs vägnar anvisa alla utbetalningar innan de af Skattmästaren liqvideras, vårda Sällskapets arkiv, i förvar taga alla viktigare dokumenter och ombesörja deras nedläggande i Sällskapets kassakista, föra ett särskildt registratur öfver Sällskapets och Komiténs beslut, besörja korrekturläsningen och ktingsändandet af Handlingarna, samt att för öfrigt åt allt, som kan lända till Sällskapets fördel, vare sig i vetenskapligt eller ekonomiskt hänseende, lemna en sorgfällig uppmärksamhet.

C) *Skattmästaren*, som väljes för tre års tid och kan till denna befattning åter väljas, emottager och redovisar inträdes- och årsafgifterna från Sällskapets Ledamöter samt alla öfriga Sällskapets egna eller under dess förvaltning ställda medel, förer Sällskapets räkenskaper, förvaltar kassan, besörjer utbetalningar i öfverensstämmelse med Komiténs beslut och efter Sekreterarens anvisning, föredrager hos Komitén alla finansiella ärender och aflemnar för hvarje förflutet Sällskapsår räkenskaperna afslutade med September månads utgång, så att de må kunna inom föreskrifven tid af dertill utsedde Revisorer granskas.

D) *Bibliotekarien* väljes äfven för tre års tid och kan genom val i samma befattning fortfara. Honom åligger att ansvara för Sällskapets boksamling, med hvad dertill hörer, samt densamma vårda och handhafva, enligt särskilda, för hans befattning bestämda, föreskrifter (se Bilagan N:o 6).

§ 30. I September månad hvarje år skall val till Ordförande anställas, samt inom första hälften af Maj månad hvar tredje år val till Sekreterare, Skattmästare och Bibliotekarie. — Dagen för Sällskapets offentliga årssammankomst är den ordinarie tiden, då Embetsmännen sina befattningar tillträda.

§ 31. Skulle Embetsman afgå inom den för hans tjenstebefattning bestämda tid, anställles nytt val ofördröjligen, efter att tillkännagifvande härom blifvit minst åtta dagar förut i Stockholms annonsblad infördt.

§ 32. Sällskapets Embetsmän äro befriade från årsafgiftens erläggande.

§ 33. För Sekreteraren, Skattmästaren och Bibliotekarien anslår Sällskapet de fördelar, pekuniära eller af annan art, som af Sällskapets tillgångar kunna åt dem beredas.

ARTIKELN VIII.

Om Komitén.

§ 34. I September månad hvarje år väljes *en* Ledamot af och inom hvarje klass och *fyra* Ledamöter af Sällskapet i allmänhet, hvilka, jemte Sällskapets Embetsmän, utgöra en Komité, som bereder viktigare litterära och ekonomiska frågor innan de i Sällskapet föredragas, i afseende på förvaltningen af och säkerheten för Sällskapets egna eller under dess vård ställda, kontanta medel vidtager de åtgärder och förfoganden, som af omständigheterna påkallas, anordnar medel till af Sällskapet beslutade utbetalningar, beslutar sjelf om nödiga, smärre utgifter, samt antager och afskedar Sällskapets betjening. Denna Komité sammanträder för dessa ändamål den första Tisdag i hvarje månad, då allmän sammankomst hålles, på lämplig tid före densamma, samt dessutom på kallelse af Ordföranden, så ofta göromålen det fordra. Komitén låter på de ordinarie sammankomsterna kassaförslag sig föreläggas af Skattmästaren.

§ 35. För att Komitén skall vara laggild, måste minst sju Ledamöter vara närvarande.

§ 36. Komitén utser inom sig tvenne Ledamöter, hvilka, jemte Sekreteraren, hafva den närmare tillsynen och vården om Sällskapets fasta egendom.

ARTIKELN IX.

Om Sällskapets utgifvande arbeten.

§ 37. Sällskapet utgifver af trycket följande arbeten:

A) *Sällskapets Handlingar*, innehållande större vetenskapliga uppsatser och handlingar rörande medicinal-verket, utgifvas på de tider Komitén bestämmer.

B) *Sällskapets Tidskrift* utgifves af en särskildt dertill vald Redaktion. Alla Sällskapets inländske Ledamöter anses som medarbetare i denna tidskrift.

C) *Sällskapets Förhandlingar* införas i tidskriften så fort som möjligt. Af dessa förhandlingar tagas afdrag, hvilka, försedda med särskildt titelblad, skola Ledamöterna gratis tillhandahållas.

§ 38. När Sällskapets tillgångar det medgifva, skall Sällskapet låta författa och utgifva en årsberättelse, innefattande beskrifning icke blott om sällskapets egen verksamhet, utan äfven om allt märkligt inom den Svenska medicinska världen, som under året passerat, biografier öfver aflidne Läkare o. s. v.

ARTIKELN X.

Om Sällskapets fasta egendom och kassa.

§ 39. Om Sällskapets fasta egendom med dess tillhörigheter åligger det Komitén att hålla noggrann tillsyn och vård (Jfr. § 36).

§ 40. Skulle fråga uppstå om afyttring eller förpantning af Sällskapets ägande fastighet, och Komitén en sådan åtgärd tillstyrker, bör Sällskapet, en månad före besluts fattande, genom allmänna tidningarna derom underrättas och till mangrannt sammanträde kallas. För beslutets giltighet fordras, att minst tre fjerdedelar af de närvarande sig deruti förena.

§ 41. Sällskapets kassa användes till bestridande af tryckningskostnaden för alla de arbeten, hvilka Sällskapet af trycket utgifver, samt till utgifter för

Biblioteket, för af Sällskapet beslutade vetenskapliga undersökningar och för Sällskapets ekonomi.

§ 42. I September månad hvarje år utses tvenne Ledamöter, hvilka, sedan Sällskapets och de under Sällskapets vård ställda fonders räkenskaper blifvit med nyssnämnde månads utgång afslutade, skola revision deröfver anställa. Sin berättelse härom afgifve de på tredje Tisdagen i nästpåföljande October månad. Dessa Revisorer skola ock vid samma tillfälle sitt yttrande afgifva, huruvida Sällskapets och Komiténs beslut blifvit iakttagne och till verkställighet befordrade.

§ 43. Sekreteraren och Skattmästaren skola i October månad till Komitén inlemna förslag till budget för det kommande året.

ARTIKELN XI.

Om Sällskapets offentliga års-sammankomst.

§ 44. Den första Tisdagen i October månad hvarje år har Sällskapet en *offentlig sammankomst*, då den afgående Ordföranden håller ett tal öfver något af honom själf valdt ämne, och öfverlemnar sin befattning åt den tillträdande, samt Sekreteraren meddelar en kort öfversigt öfver det, som tilldragit sig inom Sällskapet under det förflutna året.

ARTIKELN XII.

Om ändringar i Sällskapets Stadgar.

§ 45. Förslag till ändringar i dessa Stadgar kunna endast i Maj månad hvarje år till afgörande företagas, sedan desamma inom nästföregående December månads utgång blifvit i Sällskapet skriftligen afgifne.

§ 46. Beslutade ändringar träda i kraft och verkan med början af nästpåföljande Sällskapsår.

Stadgeändring den 9 maj 1865.

§ 42. I September... Sin berättelse härom afgifva de första Tisdagen i påföljande December månad...

Stadgeändring den 19 maj 1868.

§ 40. Uppstår fråga om afyttring eller förpantning af Sällskapets egande fastighet och tillstyrker komitén en sådan åtgärd, bör Sällskapet trenne gånger genom de allmänna tidningarne derom underrättas och till mangrannt sammanträde kallas; den första gången minst 14 dagar före besluts fattande. — Blifver ärendet bordlagdt, skall dagen för dess återupptagande oförtöfvadt i tidningarne tillkännagifvas. För besluts giltighet fordras att minst 24 röstberättigade leda-

möter äro närvarande och att minst tre fjerdedelar af de närvarande sig i beslutet förena. Om Sällskapet beslutar afyttring eller förpantning, uppdrages därefter åt komitén att frågan vidare behandla, pröfva inkommande anbud samt om något af komitén befinnes fördelaktigt, för Sällskapet föreslå detsamma till antagande. Till den sammankomst der frågan till definitivt afgörande förekommer, skall Sällskapet kallas på sätt som ofvanföre stadgadt är och för beslutets giltighet erfordras samma antal röstande och samma pluralitet.

Stadgeändring den 30 maj 1871.

§ 24. Prisämnen och pris utsättas af Sällskapet på sätt i särskilda Reglementen för Prisfonderna är stadgad.

Svenska Läkaresällskapets stadgar antagna den 26 maj 1874.

ARTIKELN I.

Om sällskapets ändamål, sammansättning och styrelse.

§ 1. Svenska läkaresällskapets ändamål är att för dess ledamöter bilda en litterär föreningspunkt samt att verksamt bidraga till de medicinska vetenskapernas förkofran, spridande och praktiska tillämpning.

§ 2. Sällskapet består af *ledamöter* och *hedersledamöter*.

§ 3. *Ledamöterna* utgöras af i Sverige legitimerade läkare och apotekare, som, på sätt nedan i §§ 6 och 7 stadgas, blifvit *antagne*, samt af de utaf sällskapet enligt § 8 *invalde* in- eller utländske idkare af medicinen eller närbeslägtade vetenskaper och yrken.

§ 4. In- eller utländske män med erkänt utmärkta förtjenster om läkarekonsten, dess hjälpvetenskaper eller den allmänna helsovården, äfvensom de, hvilka genom värdefulla gåfvor i betydligare mån befordrat sällskapets verksamhet, kunna väljas till *hedersledamöter*.

§ 5. Sällskapets embetsmän äro: en *ordförande*, en *sekreterare*, en *skattmästare* och en *bibliotekare*. Desse jemte åtta andra af sällskapet valde ledamöter utgöra en *nämnd*, som handhafver styrelsen och förvaltningen af sällskapets angelägenheter.

ARTIKELN II.

Om antagande och val af ledamöter och hedersledamöter.

§ 6. I Sverige legitimerad läkare eller apotekare, som önskar blifva *antagen* till ledamot af sällskapet, skall dertill skriftligen anmälas af tvenne ledamöter. Denna anmälan anslås genom sekreterarens försorg i samlingsrummet, och vid nästa sammankomst företages med anledning deraf öppen omröstning, hvarvid bifall af minst två tredjedelar bland närvarande röstberättigade ledamöter fordras för att den föreslagne må som antagen anses. Utfaller omröstningen nekande, må den föreslagne ej förr än efter ett år ånyo till ledamot anmälas.

§ 7. Den, som blifvit antagen till ledamot af sällskapet, underrättas derom af sekreteraren genom skrifvelse enligt formulär N:o 1 bland bilagorna, och erhåller sig tillsändt ett exemplar af gällande stadgar; men han eger ej rösträtt i sällskapet förr än han betalt den fastställda inträdesafgiften.

Vägrar antagen ledamot att erlägga inträdesafgift, vare hans antagande till sällskapets ledamot ogildt.

§ 8. Ledamots inkallande genom val sker i följande ordning. En af minst två ledamöter skriftligen gjord anmälan, upptagande den föreslagnes förtjenster, uppläses inför sällskapet och anslås derefter i sällskapets samlingsrum. Sedan sådan anmälan varit anslagen fyra veckor, företages val medelst hvita och svarta kulor, hvilket måste utfalla med bifall af minst två tredjedelar bland närvarande röstberättigade ledamöter för att den föreslagne må som invald anses. Utfaller omröstningen nekande, kan den föreslagne ej förr än efter ett år ånyo komma under omröstning. Invald ledamot erhåller genom sekreteraren sig tillsändt ett diplom: inländsk enligt formulär N:o 2, utländsk enligt formulär N:o 3 bland bilagorna.

§ 9. Vid val af *hedersledamöter* förfares på samma sätt, som för ledamöters inkallande genom val ofvan är stadgad; dock så att anmälan om den, som önskas invald, i detta fall göres hos sällskapets nämnd, hvilken eger att antingen hos sällskapet föreslå den anmälde till hedersledamot eller ock låta den väckta frågan förfalla. Invald hedersledamot erhåller genom sekreteraren sig tillsändt ett diplom enligt formulär N:o 4 bland bilagorna.

ARTIKELN III.

Om ledamots afgång och uteslutande.

§ 10. Önskar ledamot afgå ur sällskapet, anmäla sådant skriftligen hos ordföranden, som vid nästa sammankomst meddelar sällskapet denna anmälan. Det åligger sålunda afgående ledamot att skyndsamt betala de skulder, i hvilka han såsom ledamot möjligen häftar till sällskapet, samt återlemna till läns erhållna böcker.

§ 11. Gör ledamot sig skyldig till vanhedrande uppförande, eger nämnden att, efter föregången pröfning och sedan ordföranden anmält saken inför sällskapet, låta i samlingsrummet anslå ett tillkännagifvande om förhållandet. Sedan detta tillkännagifvande varit anslaget fyra veckor, företages omröstning medelst hvita och svarta kulor angående den i fråga varande personens uteslutande. Utfalla minst två tredjedelar af de afgifna rösterna för hans uteslutande, är han från sällskapet skild och skall af sekreteraren genom protokollsutdrag derom underrättas.

ARTIKELN IV.

Om ledamöternes afgifter.

§ 12. Antagen ledamot erlägger i *inträdesafgift femton kronor* om han är bosatt i Stockholm och *tio kronor* om han är boende i landsorten, samt uti *årsafgift* i förra fallet *tio* och i senare fallet *fem kronor*. Inträdesafgiften gäller ock såsom årsafgift för det arbetsår, under hvilket antagningen skett. Antagen landsortsledamot, som på en gång till sällskapets kassa inbetalar *femtio kronor*, är från all vidare afgift befriad.

§ 13. *Invald* ledamot betalar ingen inträdesavgift och är ej skyldig att någon bestämd årsavgift erlägga.

§ 14. *Hedersledamot* betalar ingen avgift till sällskapet.

§ 15. Årsavgifterna böra vara till skattmästaren inbetalda före November månads slut hvarje år. Ledamot, som ej inom nämnda tid betalt avgiften för löpande arbetsår, eger ej rätt att, så länge betalningen icke erlagts, under återstående delen af arbetsåret deltaga i omröstningar.

ARTIKELN V.

Om sällskapets verksamhet och arbetsordning.

§ 16. Sällskapets arbetsår räknas från Oktober månads början till slutet af September månad nästföljande år.

§ 17. Sällskapets vetenskapliga verksamhet vid dess sammankomster fördelas på följande *fyra* klasser:

1:o en för normal och patologisk anatomi samt fysiologi.

2:o en för medicin;

3:o en för kirurgi, obstetrik och gynekologi;

4:o en för rätts- och statsmedicin, allmän hälsovård och läkemedelslära.

För hvarje af dessa klasser bestämmas sammankomster till föredrag och meddelanden efter ofvan angifna följd och i den ordning § 19 föreskrifver.

§ 18. Sällskapet har ordinarie sammankomst alla helgfria Tisdagar klockan 7 e. m.; dock eger sådan ej rum under julhelgen, och under Juni, Juli och Augusti månader endast hvarannan Tisdag. Vid dessa sammankomster ega resande läkare och apotekare, ehuru ej ledamöter af sällskapet, vara tillstädes; och hafva äfven, efter derom förut af en ledamot hos ordföranden gjord anmälan, medicine studerande och andra vetenskapsidkare dervid tillträde.

§ 19. Vid ordinarie sammankomst handläggas först från nämnden inkomna ärenden och bordlagda frågor. Derefter eger hvarje ledamot att, efter föregången anmälan, meddela och förevisa allt hvad i ett eller annat afseende kan tillhöra vetenskapen inom den klass, för hvilken, enligt uppgjord arbetsordning, sammankomsten är bestämd; börande alla viktigare anföranden senast dagen före nästa sammankomst till sekreteraren öfverlemnas. Skulle anmälda ärenden eller till klassen för dagen hörande föredrag icke upptaga den för sällskapets sammankomster vanliga tid, må till annan klass hörande meddelande göras, eller för tillfället uppgifvet ämne till öfverläggning framställas.

§ 20. Till extra sammankomst eger ordföranden att, efter samråd med sekreteraren, kalla sällskapet, när omständigheterna sådant föranleda.

§ 21. Första Tisdagen i Oktober månad hvarje år firar sällskapet sin årshögtid. Vid den sammankomst, som då äger rum, håller den afgående ordföranden föredrag öfver något af honom valdt ämne och öfverlemnar sin befattning åt den tillträdande; sekreteraren meddelar en kort redogörelse för hvad som tilldragit sig inom sällskapet under det senast förflutna arbetsåret.

§ 22. Om sättet för omröstning vid val af hedersledamot samt vid ledamots antagande, inväljande eller uteslutande är ofvan stadgadt.

Vid öfriga val inom sällskapet sker omröstning med slutna sedlar, och lottning afgör mellan dem som fått lika antal röster.

Alla andra frågor skola, då någon ledamot begär omröstning, afgöras genom öppen sådan. Utfalla härvid rösterna lika, gäller den mening, som biträdes af ordföranden.

§ 23. Ordföranden skall leda öfverläggningarna utan att yttra sin mening förr än diskussionen är slutad, samt framställa propositioner så, att de kunna bestämdt besvaras med ja eller nej. I viktigare frågor skola propositionerna skriftligen affattas af sekreteraren och af sällskapet godkännas före deras besvarande. Ordföranden eger ej vägra åskad proposition, så vida han icke finner denna stridande mot stadgarne. Vägras proposition, böra skälen därför anföras; och skall, derest sällskapet icke instämmer i ordförandens åsigt, frågan hänskjutas till nämnden, som förfar på sätt i § 40 stadgas.

§ 24. Är ordföranden hindrad att vara tillstädes eller att leda öfverläggningarna, företrädes hans ställe af den bland närvarande ledamöter, som närmast i ordningen före honom innehåft ordförandeplatsen. Är icke någon tillstädes, som förut varit sällskapets ordförande, föres ordet af den till åldern äldste bland närvarande ledamöter.

§ 25. Vid val eller fattande af beslut skola minst tolf, och då fråga är om ändring af sällskapets stadgar, eller om försäljning eller in-tecknande af sällskapet tillhörig fast egendom, minst 24 röstberättigade ledamöter vara tillstädes och deltaga i afgörandet.

§ 26. Begär ledamot en fråga på bordet till nästa sammankomst, må bordläggning ej nekas. Andra gången må fråga ej bordläggas, så vida icke minst fem ledamöter sådant begära. Samma fråga får icke bordläggas mera än tvenne gånger.

§ 27. Vid hvarje sammankomst skall protokoll föras. Protokollen skola, sedan de blifvit justerade, ordnas för tryckning och skyndsamt offentliggöras under namn af *Sällskapets förhandlingar*.

§ 28. Till sällskapet inlemnade uppsatser eller afhandlingar skola, efter föregången anmälan i sällskapet, öfverlemnas till nämnden eller till redaktionen af sällskapets tidskrift, hvilka ega att pröfva huruvida desamma må på sällskapets bekostnad till tryck befordras.

§ 29. För utredande och besvarande af speciela vetenskapliga eller andra frågor eger sällskapet utse särskilde komiterade till det antal och med de uppdrag, som det för tillfället finner lämpligt bestämma.

§ 30. Sällskapet utsätter prisämnen och utdelar pris af de för sådant ändamål under dess förvaltning ställda fonder i enlighet med gällande reglementen.

§ 31. Sällskapet lemnar icke utlåtande öfver tryckt skrift och dömer ej i lärda tvister, som till dess afgörande möjligen hänskjutas.

§ 32. Sällskapet utgifver af trycket följande arbeten:

A. *Sällskapets handlingar*, bestämda för offentliggörande af större vetenskapliga afhandlingar, prisbelönte skrifter, handlingar rörande medicinalverket, förslag och årsberättelser från sjukvårdsanstalter m. m. dylikt; dessa utgifvas på de tider nämnden bestämmer.

B. *Sällskapets tidskrift*, hvilken utgifves af en särskild, dertill vald redaktion.

C. *Sällskapets förhandlingar*, innehållande de justerade, vid sällskapets sammankomster förda protokoll; dessa offentliggöras i tidskriften.

ARTIKELN VI.

Om sällskapets embetsmän.

§ 33. Sällskapets angelägenheter handhafvas närmast af dess embetsmän. Ordförande väljes för ett år i sender. Samma person må icke innehafva denna befattning tvenne år efter hvarandra. Öfrige embetsmän, sekreterare, skattmästare och bibliotekarie, väljas för tre års tid och kunna till befattningarna återväljas.

A. *Ordföranden* tillkommer att föra ordet ej blott i sällskapets utan ock i nämndens sammankomster; han bestämmer ordningen för ärendenas fördragning, förser justerade protokoll med sin påskrift, underskrifver alla i sällskapets namn utgående expeditioner, och skall för öfrigt såsom främste vårdaren af sällskapets angelägenheter vaka öfver stadgarnes efterlefnad, främja sällskapets verksamhet och befordra dess ändamål.

B. *Sekreterarens* åliggande är att vid sällskapets och nämndens sammankomster föra protokoll, besörja brefvexlingen, föra förteckning öfver sällskapets ledamöter, förvara sällskapets sigill, kontrasignera och expediera alla utgående skrivelser, så snart de blifvit justerade, granska inkommande räkningar, med undantag af dem, som angå biblioteket eller sällskapets tidskrift, samt, då de befinnas riktiga, förse dem med påskrift härom innan betalningen af skattmästaren verkställs, vårda sällskapets arkiv, i förvar taga alla säkerhetshandlingar och andra viktiga handlingar samt besörja deras nedläggande i sällskapets kassakista, föra register öfver sällskapets och nämndens beslut, redigera sällskapets förhandlingar, besörja utgifvandet af sällskapets handlingar samt för öfrigt egna sorgfällig uppmärksamhet åt allt, som tillhör sällskapets verksamhet och kan lända till dess fördel, vare sig i vetenskapligt eller ekonomiskt hänseende.

C. *Skattmästaren* mottager och redovisar inträdes- och årsafgifter samt alla öfriga sällskapets egna eller under dess förvaltning ställda medel, förer sällskapets räkenskaper, förvaltar kassan, besörjer utbetalningar i öfverensstämmelse med nämndens beslut efter anvisning af sekreteraren, bibliotekarien eller redaktören af sällskapets tidskrift, föredrager uti nämnden alla penningeärenden, och aflemnar för hvarje förflutet arbetsår räkenskaperna, afslutade med september månads utgång, så att de må kunna inom föreskrifven tid granskas af dertill utsedde revisorer.

D. *Bibliotekarien* åligger att handhafva och vårda sällskapets boksamling med hvad dertill hör, och för densamma ansvara enligt särskilda för denna befattning utfärdade föreskrifter — bilaga n:o 5 — samt att granska och med sin påskrift förse inkommande räkningar, som angå biblioteket, i likhet med hvad här ofvan är för sekreteraren föreskrifvet.

§ 34. I September månad hvarje år skall val till ordförande anställas, och i Maj månad hvar tredje år val till sekreterare, skattmästare och bibliotekarie. Val af embetsman bör minst fem dagar förut i allmänna tidningar inom hufvudstaden tillkännagifvas. Embetsmännen tilltråda sina befattningar den dag sällskapets näst följande årshögtid hålles.

§ 35. Afgår embetsman inom den för hans tjenstebefattning bestämda tid, anställs ofördörligen nytt val efter förutgånet offentligt tillkännagifvande derom på sätt i § 34 stadgas.

§ 36. Sällskapets embetsmän äro befriade från årsafgiftens erläggande.

§ 37. För sekreteraren, skattmästaren och bibliotekarien anslår sällskapet de fördelar i penningar eller af annat slag, som af sällskapets tillgångar kunna åt dem beredas.

ARTIKELN VII.

Om sällskapets nämnd.

§ 38. I September månad hvarje år väljer sällskapet åtta bland sina i Stockholm bosatte ledamöter att jemte embetsmännen utgöra sällskapets *nämnd*, på det sätt att först en målsman väljes för hvardera af de fyra klasser, på hvilka sällskapets vetenskapliga verksamhet är fördelad (§ 17), och derefter fyra andra ledamöter, utan afseende på denna fördelning.

Denna nämnd sammanträder den första Tisdag i hvarje månad, då sällskapet har sammankomst, och dessutom på kallelse af ordföranden så ofta ärendena det fordra.

Vid de ordinarie sammankomsterna skall kassaförslag af skattmästaren föreläggas nämnden.

Förekommer fråga, som angår sällskapets tidskrift, skall dess redaktör tillkallas, så vida han ej är ledamot af nämnden.

§ 39. Nämnden eger att hos sällskapet väcka förslag till de ändringar i och förklaringar af sällskapets stadgar, som den pröfvar nödiga, och skall afgifva motiveradt utlåtande öfver de af enskilde ledamöter hos sällskapet väckta förslag i enahanda syftning. Nämnden bereder viktigare litterära och ekonomiska frågor innan de i sällskapet föredragas; handhafver förvaltningen af så väl sällskapets egna tillhörigheter som de under dess vård ställda fonder; anvisar medel till de af sällskapet bestämda utbetalningar; bestämmer enligt gällande reglementen utdelning af gratifikationer; beslutar om nödiga smärre utgifter samt antager och afskedar sällskapets betjening.

§ 40. Har fråga angående propositionsvägran blifvit, på sätt i § 23 omförmåles, till nämnden hänskjuten, åligger det nämnden att skyndsamt till sällskapet afgifva motiveradt och bestämdt utlåtande öfver åtgärdens enlighet med eller stridighet mot stadgarna. Hvad nämnden härutinnan förklarar, skall lända till efterrättelse.

I här omförmålda fall må ordföranden ej deltaga i nämndens öfverläggningar och beslut; i hans ställe inkallas den ledamot, som närmast i ordningen före honom varit ordförande.

§ 41. För att nämnden skall kunna fatta beslut, måste minst sju ledamöter vara tillstädes. Skulle ej detta antal infinna sig, ega de närvarande att tillkalla så många af sällskapets andra ledamöter, som fordras för att antalet må uppgå till sju.

Ifrågakommer omröstning inom nämnden, skall denna ske öppet. Utfalla rösterna lika, gäller den mening, som biträdes af ordföranden.

§ 42. Nämnden utser inom sig tvenne ledamöter, hvilka jemte sekreteraren hafva den närmare tillsynen om sällskapets fasta egendom med tillhörande inventarier.

ARTIKELN VIII.

Om den ekonomiska förvaltningen och revision.

§ 43. Sällskapets ekonomiska förvaltning handhafves, på sätt ofvan är sagdt, af nämnden.

§ 44. Uppstår fråga om försäljning eller in-tecknande af sällskapet tillhörig fast egendom, skall nämnden derom afgifva motiveradt utlåtande. Då ärendet från nämnden till sällskapet inkommit, och sammankomst för dess behandling skall ega rum, bör sällskapet genom kungörelse, som införes tre särskilda gånger i allmänna tidningar inom hufvudstaden, derom ofördröjligen underrättas och kallas att mangrant sammanträda. För bifall till åtgärden fordras, att minst två tredjedelar af närvarande röstberättigade ledamöter derom sig förena. Jfr § 25.

§ 45. Sällskapets säkerhetshandlingar, donationsbref och andra viktiga handlingar förvaras i en kassakista under tre olika lås, till hvilka nycklarne förvaras, en af ordföranden, en af sekreteraren och en af skattmästaren.

§ 46. I September månad hvarje år utses tvenne ledamöter att granska sällskapets och de under dess vård ställda fonders räkenskaper, afslutade med nämnde månads utgång. Skriftlig berättelse öfver den verkställda revisionen afgifves vid sällskapets första ordinarie sammanträde i näst följande December månad. Revisorerne skola ock vid samma tillfälle, på grund af verkställd granskning, meddela yttrande huruvida sällskapets och nämndens beslut blifvit iakttagna och till verkställighet befordrade. Med anledning af revisionsberättelsen beslutar sällskapet, om ansvarsfrihet för förvaltningen skall meddelas eller ej.

§ 47. Sekreteraren och skattmästaren skola till nämnden vid dess ordinarie sammanträde i November månad aflemna inkomst- och utgiftsförslag för det ingångna arbetsåret. Före samma månads utgång skall förslaget, jemte nämndens utlåtande deröfver, underställas sällskapets pröfning.

ARTIKELN IX.

Om ändring i sällskapets stadgar.

§ 48. Förslag till ändring af dessa stadgar skall vara till sällskapet skriftligen inlemnadt före utgången af December månad, men beslut derom må endast fattas vid ordinarie sammankomst i näst följande Maj månad. Innan frågan företages till afgörande skall nämnden, derest den ej sjelf väckt förslaget, hafva afgifvit utlåtande deröfver, och sällskapet genom kungörelse i allmänna tidningar derom underrättats och till sammanträde kallats, på sätt i § 44 föreskrifves. För att ändring må anses antagen fordras, att den skall vara godkänd af minst två tredjedelar bland närvarande röstberättigade ledamöter. Jfr § 25.

Beslutad ändring af stadgarne träder i kraft med ingången af näst följande arbetsår.

Stadgeändringar den 17 maj 1881.

Vid § 10 tillägges: Ledamot, som oaktadt påminnelser icke under tre på hvarandra följande år erlagt årsavgift, anses hafva ur Sällskapet utträdt.

§ 11. Uppför sig ledamot på ett sådant sätt, att det må anses stridande mot hederns fordringar eller ovärdigt en Läkarsällskapets ledamot, eger Nämnden att efter föregången pröfning, och sedan ordföranden anmält saken inför Sällskapet, låta vid Sällskapets sammankomster anslå ett tillkännagifvande om förhållandet. Sedan detta tillkännagifvande varit anslaget fyra veckor, företages, utan att öfverläggning då må ega rum, omröstning med hvita och svarta kulor angående den i fråga varande personens uteslutande. Utfalla minst $\frac{2}{3}$ af de afgifna rösterna för hans uteslutande, är han från Sällskapet skild och skall af Sekreteraren genom protokollsutdrag derom underrättas.

Vid § 27 tillägges: Väckes förslag derom, att någon del af justeradt protokoll icke må i Sällskapets Förhandlingar tryckas, så hänvisas detta till Nämnden, som skall med yttrande deröfver till Sällskapet skyndsamt inkomma, hvarefter Sällskapet om ärendet beslutar. För bifall till förslaget fordras, att minst $\frac{2}{3}$ af närvarande ledamöter sig derom förena.

Vid § 32 mom. C tillägges: med iakttagande af hvad § 27 härom bestämmer.

Stadgeändringar den 8 maj 1888.

§ 12. Antagen och invald inländsk ledamot erlägger i inträdesavgift femton kronor, om han är bosatt i Stockholm, och tio kronor, om han är bosatt i landsorten, samt uti årsavgift i förra fallet tio, i senare fallet fem kronor. Inträdesavgiften gäller ock såsom årsavgift för det arbetsår, under hvilket antagningen skett. Antagen landsortsledamot, som på en gång till Sällskapets kassa inbetalar femtio kronor, är från all vidare avgift befriad. Inflyttar sådan ledamot till Stockholm, vare skyldig att efter 3 år betala vanlig årsavgift.

§ 13. Invald utländsk ledamot betalar inga avgifter till Sällskapet.

§ 32 B. Sällskapets tidskrift, hvilken utgifves af en särskild hvart tredje år dertill vald redaktion.

Stadgeändring den 14 maj 1889.

Sällskapet beslöt att årsavgiften för i Stockholm boende ledamöter skulle höjas till 20 kronor. (§ 12)¹⁾.

¹⁾ Den 5 november 1889 beslöts att, intill dess beslut i laga ordning hinner fattas angående inträdesavgift, denna skall utgå med 5 kronor.

Stadgeändring den 20 maj 1890.

§ 12. Antagen eller invald inländsk ledamot erlägger i inträdesavgift 5 kronor och i årsavgift, om han är bosatt i Stockholm, 20 kronor, om han är boende i landsorten, 5 kronor. Antagen eller invald landsortsledamot, som på en gång till Sällskapetets kassa inbetalar femtio kronor, är från all vidare avgift befriad, derest han icke inflyttar till Stockholm, i hvilket fall han vare skyldig att efter 3 år betala vanlig årsavgift. Vid inträdesavgiftens erläggande betalas äfven årsavgift för det år, under hvilket antagningen eller inväljandet skett.

Svenska Läkaresällskapetets stadgar antagna den 22 maj 1906.

ARTIKEL I.

Om sällskapetets syftemål och sammansättning.

§ 1. Svenska Läkaresällskapet, stiftadt år 1808, är ett vetenskapligt samfund i Stockholm, som har till syftemål att för sina ledamöter bilda en litterär föreningspunkt och att främja de medicinska vetenskapernas utveckling och tillämpning.

§ 2. Sällskapet består af *ledamöter* och *hedersledamöter*.

§ 3. *Ledumöterna* utgöras af i Sverige legitimerade läkare, som enligt föreskrifterna i § 6 blifvit *antagna*, samt af enligt § 7 *invalda* in- eller utländska idkare af medicinen eller närstående vetenskaper och yrken.

§ 4. In- eller utländska personer med erkänt utmärkta förtjänster om medicinen eller dess hjälpvetenskaper äfvensom de, hvilka på ett betydelsefullt sätt främjat sällskapetets verksamhet, kunna väljas till *hedersledamöter*.

§ 5. Sällskapetets ämbetsmän äro: en *ordförande*, en *sekreterare*, en *skattmästare*, en *bibliotekare*, en *reduktör* och en *värd*. Dessa jämte åtta andra af sällskapet valda ledamöter utgöra en *nämnd*, som handhafver ledningen och förvaltningen af sällskapetets angelägenheter.

ARTIKEL II.

Om sällskapetets ledamöter och hedersledamöter.

§ 6. I Sverige legitimerad läkare, som önskar blifva antagen till ledamot af sällskapet, skall skriftligen anmälas af tvenne ledamöter. Denna anmälan anslås genom sekreterarens försorg på sällskapetets anslagstaffa; och vid nästa sammanköinst företages, utan föregående öfverläggning, frågan till afgörande, hvarvid, därest omröstning begäres, sådan skall äga rum medelst hvita och svarta kulor och bifall af minst två tredjedelar af de afgifna rösterna fordras, för att den anmälda må såsom antagen anses. Utfaller omröstningen nekande, kan den anmälda icke förr än efter ett år ånyo till ledamot anmälas.

Den, som blifvit till ledamot af sällskapet antagen, underrättas därom af sekreteraren genom skrifvelse enligt af sällskapet fastställt formulär och erhåller samtidigt sig tillsändt ett exemplar af sällskapetets stadgar.

§ 7. Ledamots inväljande sker i följande ordning. Ett af minst tre ledamöter undertecknadtt förslag uppläses inför sällskapet och anslås därefter genom sekreterarens försorg på sällskapets anslagstafva. Efter fyra veckors förlopp företages, utan föregående öfverläggning, frågan till afgörande, hvarvid, därest omröstning begäres, sådan skall äga rum medelst hvita och svarta kulor och bifall af minst två tredjedelar af de afgifna rösterna fordras, för att den föreslagna må såsom invald anses. Utfaller omröstningen nekande, kan den föreslagna icke förr än efter ett år ånyo till ledamot föreslås.

Invald ledamot erhåller genom sekreteraren sig tillsändtt diplom enligt af sällskapet fastställdt formulär jämte ett exemplar af sällskapets stadgar.

§ 8. Val af hedersledamot sker i följande ordning. Ett af minst tre ledamöter undertecknadtt förslag inlämnas till nämnden, som äger att antingen hos sällskapet tillstyrka det inlämnade förslaget eller ock låta den väckta frågan förfalla. Tillstyrkes förslaget af nämnden, uppläses detsamma inför sällskapet, hvarefter förfares på samma sätt, som för ledamots inväljande ofvan är stadgadtt.

Vald hedersledamot erhåller genom sekreteraren sig tillsändtt diplom enligt af sällskapet fastställdt formulär.

§ 9. Ledamöter och hedersledamöter äga inom sällskapet lika befogenhet.

§ 10. Önskar ledamot utträda ur sällskapet, anmäla han detta skriftligen hos ordföranden, som delgifver sällskapet denna anmälan.

§ 11. Ledamot, som oaktadt påminnelse från skattmästaren icke erlagt årsafgift under tre på hvarandra följande arbetsår, anses hafva utträdt ur sällskapet.

§ 12. Uppför sig ledamot på sådant sätt, att det må anses stridande mot hederns fordringar och ovärdigt en läkaresällskapets ledamot, äger nämnden att, efter noggrann pröfning, inkomma till sällskapet med motiverad anmälan om saken. Två veckor efter det att denna anmälan blifvit genom ordföranden sällskapet delgifven, företages, utan att öfverläggning då må äga rum, omröstning medelst svarta och hvita kulor angående den ifrågavarande ledamotens uteslutande ur sällskapet. I tfalla minst två tredjedelar af de afgifna rösterna för hans uteslutande, är han från sällskapet skild och skall af sekreteraren genom protokollsutdrag därom underrättas.

I omförmälda omröstning må nämndens ledamöter ej deltaga.

ARTIKEL III.

Om ledamöternas afgifter.

§ 13. Antagen äfvensom invald inländsk ledamot erlägger i årsafgift, om han är bosatt i Stockholm, *trettio kronor*, om han är boende i landsorten, *fem kronor*. Ledamot i landsorten, som på en gång till sällskapets kassa inbetalar *femtio kronor*, är från all vidare afgift befriad, därest han icke inflyttar till hufvudstaden, i hvilket fall han är skyldig att efter två års förlopp erlägga för leuamot i Stockholm stadgad årsafgift.

Ledamot skall vid sitt inträde i sällskapet betala årsafgiften för det löpande arbetsåret.

§ 14. Hedersledamöter och invalda utländska ledamöter äro befriade från afgifter till sällskapet.

§ 15. Årsafgifterna skola vara till skattmästaren inbetalda före november månads slut hvarje år.

Om sällskapets verksamhet och arbetsordning.

§ 16. Sällskapets arbetsår räknas från oktober månads början till slutet af september månad nästföljande år.

§ 17. Sällskapets vetenskapliga verksamhet vid dess sammankomster fördelas på följande *fyra* klasser:

- 1:o) en klass för normal och patologisk anatomi samt fysiologi;
- 2:o) en klass för invärtes medicin, dermatologi och syfilidologi samt psykiatri;
- 3:o) en klass för kirurgi, oftalmiatrik samt obstetrik och gynekologi;
- 4:o) en klass för rätts- och statsmedicin, allmän hälsovård samt läke-medelslära.

I december månad hvarje år bestämmer sällskapet, efter förslag af nämnden, fördelningen af de olika klasserna på sammankomsterna under följande kalenderår.

§ 18. Ledamöter, som ägna sig åt medicinska specialfack, äga rätt att sammansluta sig till vetenskapliga sektioner af sällskapet; dock skall den för hvarje sektion gällande arbetsordning underställas sällskapets pröfning och godkännande; och äger sektionen i ty fall att komma i åtnjutande af kostnadsfri lokal i sällskapets hus för sina sammanträden och af kostnadsfri tryckning i sällskapets tidskrift af sina förhandlingar.

§ 19. Sällskapet har ordinarie sammankomst helgfria tisdagar kl. 7 e. m.: under juni, juli och augusti hålles dock sammankomst endast första tisdagen i hvarje månad, och under tiden från och med den 17 december till och med den 6 januari äger sammankomst ej rum.

Vid sammankomsterna äga resande läkare, äfven om de ej äro ledamöter af sällskapet, att vara tillstädes; så ock andra vetenskapsidkare, efter anmälan af en ledamot och med ordförandens medgifvande.

§ 20. Vid ordinarie sammankomst handläggas först från nämnden inkomna ärenden samt bordlagda frågor, hvarefter följa de vetenskapliga föredrag och förevisningar, som i öfverensstämmelse med den fastställda arbetsordningen blifvit anmälda, samt tillfälliga meddelanden till sammankomsten för dagen.

§ 21. Ordföranden skall leda öfverläggningarna, utan att yttra sin mening, samt framställa propositioner så, att de kunna besvaras med ja eller nej. I viktigare frågor skola propositionerna skriftligen affattas och uppläsas af sekreteraren samt af sällskapet godkännas före deras besvarande. Ordföranden äger ej vägra äskad proposition, såframt han icke finner denna stridande mot stadgarna. Vägras proposition, böra skälen därför anföras; och skall, därest sällskapet icke instämmer i ordförandens åsikt, frågan ofördröjligen hänskjutas till nämnden, som det åligger att vid följande sammankomst till sällskapet afgifva utlåtande öfver åtgärdens enlighet med eller stridighet mot stadgarna; hvad nämnden härutinnan förklarar, skall till efterrättelse lända; i omförmälda fall må ordföranden ej deltaga i nämndens öfverläggning och beslut.

§ 22. Extra sammankomst äger rum på beslut af sällskapet, så ock på kallelse af ordföranden, när han pröfvar anledning därtill föreligga. Dylik sammankomst skall förut i trenne af hufvudstadens dagliga tidningar tillkännagifvas.

§ 23. Första tisdagen i oktober månad hvarje år firar sällskapet sin årshögtid. Vid den sammankomst, som då äger rum, meddelar sekreteraren en

redogörelse för det som tilldragit sig inom sällskapet under senast förflutna arbetsår; skattmästaren lämnar en öfversikt öfver fondernas ställning; prisutdelning för året äger rum och utfästa pris tillkännagifvas; afgående ordföranden håller föredrag öfver själfvaldt ämne och öfverlämnar sin befattning åt den tillträdande.

§ 24. Om sättet för omröstning vid val af hedersledamot samt vid ledamots antagande, inväljande eller uteslutande är ofvan stadgadt.

Vid val af ämbetsmän och nämndledamöter sker omröstning med slutna sedlar, och lottnings afgör mellan dem, som fått lika antal röster. Vid öfriga val äger öppen omröstning rum, såframt ej slutet af någon ledamot begäres.

Alla andra frågor skola, då någon ledamot begär omröstning, afgöras genom öppen sådan. Utfalla härvid rösterna lika, gäller den mening, som biträdes af ordföranden.

Efter besluts fattande, är det hvarje ledamot obetaget att muntligen eller skriftligen sin särskilda mening till protokollet anmäla.

§ 25. Vid val eller fattande af beslut skola minst 15 och, då fråga är om ändring af sällskapets stadgar eller om försäljning eller in-tecknande af sällskapets fasta egendom eller om inköp af fastighet, minst 30 ledamöter vara närvarande och deltaga i afgörandet.

§ 26. Viktigare ärenden skola, om möjligt, hos sällskapet anmälas, innan de vid en följande sammankomst till afgörande företagas.

Begär ledamot en fråga på bordet till nästa sammankomst, må bordläggning ej nekas. Andra gången får fråga bordläggas, endast såvidt minst fem ledamöter sådant begära. Samma fråga får icke bordläggas mer än tvenne gånger.

§ 27. Vid sammankomst skall protokoll föras. Protokollen skola, sedan de blifvit justerade, skyndsamt offentliggöras under namn af *Svenska Läkare-sällskapets Förhandlingar*.

Väckas förslag, att justerad protokoll eller del där af icke må i sällskapets förhandlingar tryckas, hänvisas detta till nämnden, som skall med yttrande däröfver till sällskapet inkomma, hvarefter sällskapet i saken beslutar. För förslagens antagande fordras bifall af minst två tredjedelar af de afgifna rösterna.

§ 28. För utredande och besvarande af speciella vetenskapliga eller andra frågor äger sällskapet infordra utlåtanden från sina sektioner eller ock utse kommitterade till det antal och med den befogenhet, som sällskapet för hvarje särskildt fall bestämmer.

§ 29. Sällskapet utdelar pris, medaljer och stipendier från de för sådana ändamål under dess förvaltning ställda fonder, i enlighet med gällande reglementen.

§ 30. Sällskapet lämnar icke utlåtande öfver tryckt skrift och dömer ej i lärda tvister, som till dess afgörande möjligen hänskjutas.

§ 31. Sällskapet utgifver af trycket följande arbeten:

A. *Svenska Läkarsällskapets Handlingar*, som äro afsedda för offentliggörande af större vetenskapliga afhandlingar och utgifvas på de tider och på det sätt, som sällskapet efter förslag af nämnden bestämmer;

B. *Svenska Läkarsällskapets Tidskrift Hygiea*, som i enlighet med af sällskapet utfärdad instruktion utgifves af redaktören, med biträde af nämndens afdelning för litterära ärenden såsom redaktionskommitté;

C. *Svenska Läkarsällskapets Förhandlingar*, som redigeras af sekreteraren, innehålla de vid sällskapets sammankomster förda protokollen och utgifvas såsom bilaga till tidskriften.

Om sällskapets ämbetsmän.

§ 32. Sällskapets angelägenheter handhafvas närmast af dess ämbetsmän. Ordförande väljes för ett år i sänder. Samma ledamot må icke innehafva denna befattning tvenne år i följd.

Öfriga ämbetsmän väljas för en tid af tre år och kunna till befattningarna omväljas.

§ 33. *Ordföranden* tillkommer att föra ordet såväl vid sällskapets sammankomster som vid nämndens och dess afdelningars sammanträden, att bestämma ordningen för ärendenas föredragning, att förse justerade protokoll med sin påskrift, att underteckna alla i sällskapets namn upprättade handlingar och utgående skrivelser samt att för öfrigt såsom främsta vårdaren af sällskapets angelägenheter vaka öfver stadgarnas efterlefnad och befordra sällskapets verksamhet.

§ 34. *Sekreteraren* åligger att såväl vid sällskapets sammankomster som vid nämndens och dess afdelningars sammanträden föra protokoll, att ombesörja brevväxlingen, att föra förteckning öfver sällskapets ledamöter, att förvara sällskapets sigill, att kontrasignera och expediera alla handlingar och utgående skrivelser, att granska och attestera alla inkommande räkningar med undantag af sådana, som höra till bibliotekariens, redaktörens och vårdens förvaltningsområden, att vårda sällskapets arkiv, att föra register öfver sällskapets och nämndens beslut, att redigera sällskapets förhandlingar samt att för öfrigt ägna sorgfällig uppmärksamhet åt allt, som tillhör sällskapets verksamhet och kan lända till dess fördel.

§ 35. *Skattmästaren* åligger att mottaga och redovisa årsavgifterna samt öfriga sällskapets egna eller under dess förvaltning ställda medel, att i sällskapets kassahvalf inlägga och förvara sällskapets värde- och säkerhetshandlingar, att föra sällskapets räkenskaper, att ombesörja utbetalningar i öfverensstämmelse med sällskapets eller nämndens beslut äfvensom i enlighet med vederbörligen attesterade räkningar, att uti nämnden föredraga alla ekonomiska ärenden samt att årligen i början af november månad aflämna till granskning af sällskapets revisorer det sist förflutna arbetsårets räkenskaper, afslutade med september månads utgång.

§ 36. *Bibliotekarien* åligger att handhafva och vårda sällskapets boksamling med hvad därtill hörer och för densamma ansvara i enlighet med af sällskapet utfärdad instruktion samt att granska och attestera inkommande räkningar, som angå biblioteket.

§ 37. *Redaktören* åligger att, med biträde af nämndens afdelning för litterära ärenden såsom redaktionskommitté, utgifva sällskapets tidskrift *Hygiea* i enlighet med af sällskapet utfärdad instruktion, att granska och attestera inkommande räkningar, som angå tidskriften, samt att handhafva och vårda sällskapets bokförlag.

§ 38. *Vården* åligger att utöfva den närmare tillsynen öfver sällskapets fastighet och lösörebo, att föra fortlöpande förteckning öfver lösöret, att i enlighet med af sällskapet utfärdad instruktion ordna det sociala samlifvet inom sällskapet samt att granska och attestera inkommande räkningar, som angå hans förvaltningsområde.

§ 39. Den tredje tisdagen i september månad hvarje år anställles val af ordförande och nämnda dag hvar tredje år val af sekreterare, skattmästare, bibliotekarie, redaktör och vård.

Ämbetsmännen tillträda sina befattningar med det nya arbetsårets ingång.

Val af ämbetsman skall förut i trenne af hufvudstadens dagliga tidningar tillkännagifvas.

§ 40. Afgår ämbetsman inom den för hans tjänstebefattning bestämda tiden, anställes ofördröjligen nytt val för återstående delen af denna tid.

§ 41. Är ordföranden hindrad att sitt ämbete utöfva, intager den bland hans företrädare, som är honom närmast i ordningen och oförhindrad, såsom tillförordnad ordförande hans ställe. Är vid sammankomst icke någon närvarande, som förut varit ordförande, utses ordförande för tillfället.

Vid förhinder för öfriga ämbetsmän att sköta sina befattningar tillkommer det ordföranden att förordna ställföreträdare. Räcker förhindret längre tid än en månad, äger sällskapet att i saken besluta.

§ 42. Ämbetsmännen, ordföranden undantagen, uppbära löner till de belopp, som sällskapet fastställer.

Samtliga ämbetsmännen äro befriade från erläggande af årsavgiften.

ARTIKEL VI.

Om sällskapets nämnd och om nämndens afdelningar.

§ 43. Den tredje tisdagen i september månad hvarje år utser sällskapet åtta bland sina ledamöter att jämte ämbetsmännen utgöra sällskapets *nämnd*, på det sätt att först väljes en målsman för hvar och en af de fyra klasser, på hvilka sällskapets vetenskapliga verksamhet är fördelad, och därefter fyra andra, i ekonomiska frågor erfarna ledamöter.

§ 44. Nämnden handlägger förekommande ärenden dels *in pleno* dels på *afdelningar*, nämligen

A. *Första afdelningen* för litterära ärenden och

B. *Andra afdelningen* för ekonomiska ärenden.

§ 45. Nämnden handlägger *in pleno* ärenden, som angå:

1. val af hedersledamot;
2. ledamots uteslutande ur sällskapet;
3. af sällskapet icke godkänd propositionsvägran;
4. uteslutning ur de för tryckning afsedda protokollen;
5. utgifvande af sällskapets handlingar;
6. försäljning af eller intecknande i sällskapets fasta egendom eller inköp af fastighet;
7. budgetförslag för löpande arbetsår;
8. ändring af sällskapets stadgar;
9. ändring af de för sällskapets fonder gällande reglementen;
10. antaganden eller afskedande af sällskapets betjäning; samt
11. i öfrigt alla frågor, som af sällskapet hänskjutas till behandling af nämnden *in pleno*.

§ 46. Nämnden sammanträder *in pleno* på kallelse af ordföranden, så ofta ärendena det kräfva.

§ 47. Nämndens *första afdelning* består af ordföranden, sekreteraren, bibliotekarien, redaktören och målsmännen för de fyra klasserna. Denna afdelning åligger:

1. att bereda viktigare litterära frågor, innan de i sällskapet afgöras;

2. att i november månad hvarje år inkomma till sällskapet med förslag till fördelning af de olika klasserna på sammankomsterna under följande kalenderår;

3. att i enlighet med den fastställda arbetsordningen förbereda den vetenskapliga delen af sällskapets sammankomster;

4. att på bibliotekariens föredragning bestämma om inköp för biblioteket;

5. att såsom redaktionskommitté biträda redaktören vid utgifvandet af sällskapets tidskrift *Hygiea*; samt

6. att taga den befattning med utdelandet af sällskapets pris, medaljer och stipendier, som enligt gällande reglementen tillkommer nämnden.

§ 48. Första afdelningen sammanträder i oktober, januari och april månader och dessutom så ofta ärendena det kräfvat. Till dessa sammanträden skola, då fråga är om förberedelser till den vetenskapliga delen af sällskapets sammankomster, kallas ombud för de vetenskapliga sektionerna, ett för hvarje sektion.

§ 49. Nämndens *andra afdelning* består af ordföranden, sekreteraren, skattmästaren, värden och de fyra ledamöter, som äro valda utan hänsyn till klassindelningen. Denna afdelning åligger:

1. att bereda viktigare ekonomiska frågor, innan de i sällskapet afgöras;

2. att förvalta såväl sällskapets fasta och lösa egendom som ock de under sällskapets vård stående fonder;

3. att anvisa medel till alla i laga ordning beslutade utbetalningar;

4. att bestämma om nödiga smärre utgifter; samt

5. att taga den befattning med utdelningen från understöds- och pensionsfonderna, som enligt gällande reglementen tillkommer nämnden.

§ 50. Andra afdelningen sammanträder en gång i månaden och dessutom så ofta ärendena det kräfvat.

§ 51. I ej förutsedda fall äger ordföranden, efter samråd med sekreteraren, bestämma, huruvida ett ärende skall handläggas af nämnden in pleno eller af någon af dess afdelningar.

§ 52. Nämnden och dess afdelningar kunna icke fatta beslut, så framt icke minst halfva antalet ledamöter äro närvarande.

Ifrågakommer omröstning inom nämnden eller dess afdelningar, skall denna ske öppet. Utfalla rösterna lika, gäller den mening, som biträdades af ordföranden.

ARTIKEL VII.

Om den ekonomiska förvaltningen och om revision.

§ 53. Sällskapets ekonomiska förvaltning handhafves på sätt ofvan är stadgadt.

§ 54. I november månad hvarje år skall skattmästaren, efter samråd med sekreteraren, till nämnden aflämna en beräkning af sällskapets inkomster och utgifter för det ingångna arbetsåret. Sedan med ledning häraf fullständigt budgetförslag blifvit af nämnden upprättadt, skall detsamma, efter verkställd tryckning, före nämnda månads utgång underställas sällskapets pröfning och godkännande.

§ 55. Uppstår fråga om försäljning eller intecknande af sällskapets fasta egendom eller om inköp af fastighet, skall nämnden däröfver afgifva utlåtande. Sedan detta från nämnden inkommit, bestämmer sällskapet dag för frågans

behandling, hvarefter genom kungörelse, som införes i trenne af hufvudstadens dagliga tidningar, sällskapet kallas att, för besluts fattande, till den utsatta dagen mangrant sammankomma.

För att den föreslagna åtgärden må anses beslutad, fordras bifall af minst två tredjedelar af de afgifna rösterna.

§ 56. Sällskapets värde- och säkerhetshandlingar, faste- och gåfvobref samt öfriga synnerligen viktiga handlingar skola förvaras i sällskapets kassahvalf under tre olika lås, till hvilka nycklarna innehafvas, en af ordföranden, en af sekreteraren och en af skattmästaren.

§ 57. Den tredje tisdagen i september månad hvarje år utses tre revisorer att granska ämbetsmännens och nämndens förvaltning samt sällskapets och de under dess vård ställda fonders räkenskaper, afslutade med nämnda månads utgång. Tryckt berättelse öfver den fullgjorda revisionen afgifves vid sällskapets första ordinarie sammankomst i nästföljande december månad. I berättelsen böra revisorerna meddela yttrande, huruvida sällskapets och nämndens beslut blifvit iakttagna, äfvensom framställa de förslag, som kunna föranledas af den verkställda granskningen.

Med anledning af revisionsberättelsen beslutar sällskapet vid följande sammankomst, om ansvarsfrihet för förvaltningen skall beviljas eller ej.

ARTIKEL VIII.

Om ändring af sällskapets stadgar.

§ 58. Förslag till ändring af dessa stadgar skall vara till sällskapet skriftligen inlämnadt före utgången af december månad, men beslut därom må fattas endast vid ordinarie sammankomst i nästföljande maj månad. Innan förslaget företages till afgörande, skall nämnden däröfver afgifva utlåtande. Sedan detta från nämnden inkommit, bestämmer sällskapet dag för frågans behandling, hvarefter genom kungörelse, som införes i trenne af hufvudstadens dagliga tidningar, sällskapet kallas att, för besluts fattande, till den utsatta dagen mangrant sammankomma.

För att föreslagen ändring må anses beslutad, fordras bifall af minst två tredjedelar af de afgifna rösterna.

Beslutad ändring af stadgarna träder i kraft med ingången af nästföljande arbetsår.

B. Arbetsordningar.

Ordning vid Svenska Läkare-Sällskapets Sammankomster, antagen den 28 Sept. 1877¹⁾.

§ 1. Sällskapet samlas alla tisdagar kl. 6; och sedan rådplägingar om sjuka föregått, börjas kl. precis 7 med hvad som uti Vetenskapen är att föredraga.

¹⁾ Denna ordning upphörde att gälla efter antagande af 1835 års stadgar.

§ 2. Alla anföranden böra ske skriftligt; och den som föredrager något till Protokollet muntligen, bör, om Sekreteraren det åstundar, lämna det till honom skrifvet före Sällskapets nästa sammankomst.

§ 3. Under det Sekreteraren, eller någon af Ledamöterna, upläser eller muntligen anmäler något till Protokollet, bör tystnad och upmärksamhet iakttagas. Sekreteraren äger att, om så behöfves, erinra om efterlefnaden häraf. De, som under denna tiden hafva andra ämnen att tala om, af den angelägenhet att föredragningens slut icke kan afvaktas, hafva särskilda rum att tillgå, där enskilda samtal kunna hållas utan att Sällskapet derigenom störes.

§ 4. Då rådplågningar om sjuka förekomma, anmodar Sällskapet några af de närvarande Ledamöterna att gifva deras mening tillkänna om händelsens natur och botningssätt; som äfven kan ske skriftligt till Sekreteraren före Sällskapets nästa sammankomst, enär något upskof med Sällskapets begärta yttrande äger rum. Då den sjuka är närvarande, bör, när omständigheterna det fordra, undersökningen företagas uti särskilt rum.

§ 5. Alla ämnen, hvarom meningarna äro delade, afgöras genom omröstning. Utom val till inländska och utländska Ledamöter, som anställas med balloting och till Embetsmän och Redaktörer, som sker med slutna sedlar, yttrar sig hvarje Ledamot, en i sender, högt till Protokollet *Ja* eller *Nej*, om den, i anledning af det öfverlagda ämnet framstälta frågan. I händelse af lika röster, blir Sekreterarens afgörande. Alla frågor af någon vikt, böra af Redaktionen beredas, innan de i Sällskapet afgöras.

Bestämmelser rörande föredragningen vid Svenska Läkaresällskapets sammankomster, antagna den 25 april 1905.

Ledamot af Sällskapet, som önskar hålla föredrag vid ordinarie sammankomst, bör om möjligt senast föregående fredag göra anmälan härom hos ordföranden.

De föredrag, som i stadgad tid blifvit anmälda, annonseras i aftontidningar på måndagen. Föredragningslista anslås på Sällskapets lokal tisdag förmiddag.

Föredrag hållas i den ordning, de äro anmälda, dock så, att föredrag, som ej tillhör den klass, för hvilken sammankomsten är bestämd, komma efter föredrag inom klassen.

Skulle en ledamot vid sammankomstens början anmäla, att han har en eller flera patienter att visa, så äger ordföranden rättighet att medgifva, att en sådan demonstration kommer före öfriga föredrag, under hvilka patienter ej demonstreras, ändock att dessa senare föredrag äro tidigare anmälda. I intet fall må en sådan demonstration, till förfång för andra anmälda föredrag, upptaga en tid öfver 15 minuter.

Ledamot af Sällskapet, som vid en sammankomst hållit ett föredrag, hvilket gifvit anledning till diskussion, och hvilket ej är afsedt att intagas i Hygiea, bör på anmodan af sekreteraren inom en vecka aflämnat ett kortfattadt referat af sitt föredrag, hvilket referat offentliggöres i de tryckta förhandlingarna.

Vid sammankomsterna föres af särskild stenograf stenografiskt protokoll öfver förekommande diskussioner. Önskar någon föredragshållare ett stenogra-

fiskt upptecknande af sitt föredrag, så anmäla han detta före föredragets början, och vare han i så fall skyldig betala halfva kostnaden för stenograferingen, under det att Sällskapet betalar återstoden.

Så fort ske kan, utsändas af sekreteraren de stenografiska referaten till resp. talare, och böra de senare inom 7 dagar till sekreteraren återsända stenogrammen, justerade för tryckning. Skulle en talare önska, att ett hans yttrande ej tryckes, så bör han därom göra meddelande vid stenogrammens återsändande. Återkommer icke stenogram inom utsatt tid till sekreteraren, så anses att talaren i fråga icke önskar sitt yttrande tryckt.

Hvarje stenogram skall *ovillkorligen* återsändas till sekreteraren, vare sig talaren önskar dess tryckning eller ej.

Ordningsregler för Svenska Läkaresällskapets sammankomster, antagna den 21 januari 1908.

§ 1. Ledamot, som ämnar hålla föredrag vid ordinarie sammankomst, bör senast föregående fredag göra anmälan därom hos sekreteraren.

Anmälda föredrag kungöras på måndags afton i en och tisdags morgon i tvenne af hufvudstadens dagliga tidningar.

Föredragningslista, upptagande såvidt möjligt samtliga förekommande ärenden, anslås senast tisdags förmiddag på Sällskapets anslagstafla.

§ 2. Föredrag hållas i den ordning, i hvilken de blifvit anmälda, dock med iakttagande däraf, att föredrag, som ej höra till den eller de vetenskaps-grenar, hvarför sammankomst är afsedd, förekomma sist, och att föredrag, som stå i samband med förevisning af sjukdomsfall, få med ordförandens medgifvande förekomma först.

Föredrag bör såsom regel vara afslutadt inom förloppet af en half timme och får icke utan Sällskapets särskilda medgifvande utsträckas öfver en tid af tre kvarts timme.

§ 3. Föredragshållare, hvars föredrag gifvit anledning till diskussion, bör inom åtta dagar till sekreteraren aflämna ett kortfattadt sammandrag af detsamma, hvilket sammandrag offentliggöres i Sällskapets förhandlingar.

§ 4. Diskussion, äfvensom föredrag därest föredragshållare därom anhåller, skall på Sällskapets bekostnad af särskildt biträde stenografiskt upptecknas.

Så fort ske kan, utsändes stenogram till granskning af vederbörande talare, som är skyldig att inom åtta dagar till sekreteraren återsända stenogrammet, med påteckning om dess tryckning eller icke-tryckning i Sällskapets förhandlingar; dock skall föredragshållare, hvars föredrag blifvit på Sällskapets bekostnad stenografiskt upptecknad, vara förpliktad att i Sällskapets förhandlingar offentliggöra sitt föredrag, vare sig fullständigt eller i sammandrag.

§ 5. I diskussion äger ledamot yttra sig i den ordning, hvori han sig anmält, sekreteraren dock medgifvet att, för nödiga upplysningars lämnande, erhålla ordet utan afseende på den ordning, i hvilken han detta begärt.

§ 6. Vid sammankomst skall sekreteraren föra protokoll, upptagande samtliga förekommande ärenden, namnen å dem som yttra sig, ordförandens propositioner, utgången af verkställd omröstning samt Sällskapets beslut. Detta protokoll skall vid nästföljande sammankomst uppläsas samt, sedan detsamma blifvit af Sällskapet godkändt, förses med ordförandens påteckning därom.

§ 7. Senast dagen efter sammankomst skall sekreteraren, för införande i hufvudstadens tidningar, aflämna ett meddelande öfver de ärenden af allmänt intresse, som vid sammankomsten förekommit; och är det ej tillåtet för ledamot af Sällskapet att, utöfver sagda meddelande, yppa förhandlingarna vid sammankomsten, förrän protokollet öfver dessa blifvit i laga ordning justeradt.

Sekreterarens på högtidsdagen afgifna årsberättelse bör i hufvudsakliga delar, så fort ske kan, bringas till allmänhetens kännedom.

§ 8. Beslutar Sällskapet att för behandling af visst ärende tillsätta särskilda kommitterade, skall Sällskapets ordförande första gången sammankalla de utsedda kommittémedlemmarna.

§ 9. Beslutar Sällskapet, att öfverläggning i visst ärende skall inom lyckta dörrar hållas, får ingen annan än den, som är ledamot af Sällskapet, vid ifrågavarande öfverläggning närvara.

§ 10. Före den årligen återkommande valsammankomsten i september månad bör ordföranden sammankalla Sällskapets i Stockholm boende ledamöter till förberedande valmöte.

§ 11. Bordlagda handlingar skola under bordläggningstiden vara för Sällskapets ledamöter tillgängliga i expeditjonsrummet helgfria dagar kl. 12—3 e. m. och hos bibliotekarien under bibliotekstimmarna.

§ 12. Dessa ordningsregler lända till efterrättelse, intill dess Sällskapet med anledning af väckt förslag, fattar beslut om ändring i eller tillägg till desamma. Dylikt beslut skall omedelbart äga gällande kraft.

C. Kallelsebref.

A. Till invalda svenske landsortsläkare, stadfäst den 9 nov. 1813.

Svenska Läkare-Sällskapet, som har ett vettenskapligt samband emellan Läkare till föremål och önskar att begagna deras kunskaper och samlade erfarenhet, anser för en heder att få räkna
ibland sina Ledamöter,
hvertill Sällskapet härmed får kalla
öfvertygad om det
nit
hyser för Sällskapets ändamål.

Stockholm d.

På Sällskapets vägnar

.....

P. S. Kongl. Maj:t har i nåder tillåtit, att de, som i Landsorterna hafva at correspondera med Sällskapet, kunna under Fribref få till Post-Contoren inlemna sina Bref adresserade till Sällskapet, med påtecknande af deras innehållande ämnen.

B. Till invalda svenska landsortsledamöter, läkare och apotekare, stadfäst den 25 okt. 1825.

Svenska Läkare-Sällskapet, som har till föremål ett närmare samband de Medicinska Vettenskapernas Idkare emellan med hopp att genom ömsesidigt

meddelande af samlade kunskaper, rön och erfarenhet, bidraga till Läkarekonstens förkofran och allmänt gagn, kallar härmedelst till medlem af Sällskapet, förlitande på dess välvilja för inrättningen och dess nit för Sällskapets ändamål.

På Sällskapets vägnar

.....
Secreterare.

C. Till invalda svenska landsortsledamöter, läkare, apotekare och andra, stadfäst den 10 maj 1836.

Svenska Läkare-Sällskapet har till Inrikes Ledamot valt
och får härigenom inbjuda att för Sällskapets ändamål medverka.

Stockholm den 18....

På Svenska Läkaresällskapets vägnar

.....
n. v. Ordförande.

.....
n. v. Secreterare.

Ett exemplar af Sällskapets Stadgar bifogas.

D. Till antagna Stockholmsledamöter ¹⁾, stadfäst den 16 sept. 1851.

Stockholm d. 18

S. H. T.

Härmed får jag äran underrätta Tit., att Tit. d. blifvit antagen till Ledamot af Svenska Läkare-Sällskapet, samt öfversända ett exemplar af Sällskapets Stadgar. Enligt dem åligger det Tit. att till Skattmästaren betala en inträdesavgift af 6 R:dr 32 sk. Banko, hvarjemte Tit. bör vara närvarande vid Sällskapets nästa sammankomst för att underteckna en förbindelse i afseende på Tit. skyldigheter mot Sällskapet.

.....
Secreterare.

E. Till antagna landsortsledamöter ¹⁾, stadfäst den 16 sept. 1851.

Stockholm d. 18....

S. H. T.

Härmed får jag äran underrätta Tit., att Tit. d. blifvit antagen till Ledamot af Svenska Läkare-Sällskapet, samt öfversända ett exemplar

¹⁾ Då myntfoten 1855 ändrades från R:dr Banko till R:dr Riksmünt, företogs motsvarande ändring i formuläret.

af Sällskapets Stadgar. Enligt dem åligger det Tit. att till Skattmästaren betala en inträdesafgift af 5 R:dr Banko, samt att till Secreteraren insända en af Tit. undertecknad förbindelse, så lydande som hosföljande formulär föreskrifver.

.....
Secreterare.

F. Till invalda svenska ledamöter, som icke äro läkare eller apotekare, stadfäst den 16 sept. 1851.

Sciant omnes Societatem Medicorum Svecanarum, civem suum doctissimum et spectatissimum Socium sibi cooptasse. Cujus rei in testimonium fidei has litteras manibus nostris et sigillo Societatis munitas. nomine Societatis, lubentissime dabamus.

Holmiæ die mensis anno Domini 18

G. Till antagna svenska ledamöter¹⁾, stadfäst den 26 maj 1874.

Herr

Härmed får jag äran underrätta Eder att Ni den blifvit antagen till ledamot af Svenska Läkaresällskapet samt, i det jag öfversänder ett exemplar af Sällskapets stadgar, fästa Eder uppmärksamhet på föreskrifterna i §§ 7 och 12.

Stockholm d.

.....
Sv. Läkaresällskapets Sekreterare.

H. Till invalda svenska ledamöter²⁾, stadfäst den 26 maj 1874.

Svenska Läkaresällskapet har genom detta öppna bref kallat att i egenskap af invald ledamot tillhöra Sällskapet.

Stockholm d.

Å Sällskapets vägnar

.....
Ordförande.

.....
Sekreterare.

¹⁾ Gäller fortfarande med den förändring att i st. f. slutorden »§§ 7 och 12» står »§ 13».

²⁾ Gäller fortfarande.

I. Till utländska ledamöter ¹⁾, stadfäst den 9 nov. 1813.

Societas Medicorum Svecana in mutuam perfectionem et Artis Salutaris incrementum e junctis plurium viribus potius sperandum instituta, non modo civium sed exterorum quoque ejusdem artis cultorum, doctrina et experientia clarorum, operam et industriam sibi suæque scientiæ emolumento vertere discipiens, hos inter Virum celeberrimum Dominum Socium sibi optat. Cujus rei indicio erit hoc Diploma.

Datum Holmiæ

Nomine Societatis

J. Till utländska ledamöter ²⁾, stadfäst 1854.

Stockholm le

A Mr

Monsieur

J'ai l'honneur de Vous annoncer que *la Société des Médecins Suédois* à Stockholm, dans la Séance du dernier Vous a élu *Membre Etranger*. Le Diplôme qui Vous confère ce titre, sera envoyé aussitôt que possible.

Cette nomination, Monsieur, est un hommage bien mérité par les services que Vous avez rendus à la Science; et la Société est heureuse de Vous offrir ce témoignage de sa reconnaissance; car Elle a suivi Vos travaux avec le plus vif intérêt. Elle ose espérer que Vous voudrez bien, quelquefois, lui communiquer les résultats de Vos recherches et qu'il lui sera permis de s'adresser à Vous dans les questions scientifiques, quand l'occasion se présentera.

Agréez, je Vous prie, Monsieur, l'expression des sentiments de haute considération et de profond respect, avec lesquels j'ai l'honneur d'être,
de Votre personne distinguée,

le très-humble serviteur

.....
Secrétaire de la Société.

Tout ce qui concerne la correspondance doit être adressé à M^r le Secrétaire de la Société des Médecins Suédois, à Stockholm.

K. Till hedersledamöter ³⁾, stadfäst den 16 sept. 1851.

Societas Medicorum Svecana in mutuam perfectionem et Artis Salutaris incrementum e junctis plurium viribus potius sperandum instituta Virum cele-

¹⁾ Gäller fortfarande.

²⁾ Från 1854 och under ett antal år — ovisst huru länge — sändes ofvanstående skrifvelse till nya utländska ledamöter, innan det egentliga diplommet (formulär I) afsändes.

³⁾ Begagnas fortfarande till utländska hedersledamöter.

berrimum, in litteras amore, patrocínio et munificentia conspicuum Dominum
..... Socium sibi optat Honorarium. Cujus rei indicio erit hoc Diploma.

Datum Holmiæ

Nomine Societatis

— — — —

L. Till svenska hedersledamöter, stadfäst den 20 dec. 1887.

Svenska Läkaresällskapet har genom detta öppna bref åran kalla till sin
Hedersledamot

Stockholm d.

Å Sällskapets vägnar

.....

Ordförande.

.....

Sekreterare.

BILAGA 2.

SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS
UTGIFNA SKRIFTER

1808—1908.

A. Årsberättelser.

Årsberättelse om Svenska Läkare-Sällskapets arbeten. Lämнад den 2 October 1810. Af Sällskapet till trycket befordrad. Sthm 1810. 8:o.

— den	1 October	1811.	Sthm	1812.	8:o.	(40 sid.)
—	”	”	1812	”	”	(44 ”)
—	”	5	1813	”	1813	(56 ”)
—	”	4	1814	”	1814	(108 ”)
—	”	3	1815	”	1815	(112 ”)
—	”	1	1816	”	1816	(146 ”)
—	”	7	1817	”	1817	(148 ”)
—	”	6	1818	”	1818	(112 ”)
—	”	5	1819	”	1819	(100 ”)
—	”	3	1820	”	1820	(112 ”)
—	”	2	1821	”	1821	(78 ”)
—	”	1	1822	”	1822	(126 ”)
—	”	7	1823	”	1823	(124 ”)
—	”	5	1824	”	1824	(108 ”)
—	”	4	1825	”	1825	(114 ”)
—	”	3	1826	”	1826	(140 ”)
—	”	2	1827	”	1827	(126 ”)
—	”	7	1828	”	1828	(114 ”)
—	”	6	1829	”	1829	(100 ”)
—	”	5	1830	”	1831	(238 ”)
—	”	4	1831	”	1832	(134 ”)
—	”	2	1832	”	1833	(106 ”)
—	”	6	1835	”	1835	(116 ”)
—	”	4	1836	”	1837	(114 ”)
—	”	3	1837	”	1838	(252 ”)
—	”	2	1838	”	1839	(152 ”)

[Ståhl, A. J.], Register öfver Årsberättelser om Svenska Läkare-Sällskapets arbeten ifrån och med 1810 till och med 1830. Sthm. 1831. 8:o. (154 sid.)

Sondén, C. U. — från och med år 1831 till och med 1841. Sthm 1849. 8:o. (52 sid.)

B. Förhandlingar.

Förhandlingar vid Svenska Läkare-Sällskapets sammankomster från och med 5						
oct. 1841 till och med 26 sept. 1843.			Sthm 1844.	8:o.		
— fr. o. m.	oct. 1843	t. o. m. sept. 1844.	Sthm 1845.	8:o.		
—	"	1844	"	1845	"	1846
—	"	1845	"	1846	"	"
—	"	1846	"	1847	"	1848
—	"	1847	"	1848	"	"
—	"	1848	"	1849	"	1849
—	"	1849	"	1850	"	1850
—	"	1850	"	1851	"	1851
—	"	1851	"	1852	"	1852
—	"	1852	dec.	1853	"	1854
—	"	dec. 1853	sept.	1854	"	1855
—	"	oct. 1854	"	1855	"	"
—	"	1855	"	1856	"	1856
—	"	1856	"	1857	"	1857
—	"	1857	oct.	1858	"	1859
—	"	1858	sept.	1859	"	"
—	"	1859	"	1860	"	1861
—	"	1860	"	1861	"	1862
—	"	1861	"	1862	"	"
—	"	1862	"	1863	"	1863
—	"	1863	dec.	1864	"	1865
Åren 1865—1907 (= 43 årgångar). Stockholm 1865—1907.						

C. Handlingar.

- Svenska Läkare-Sällskapets handlingar Bd 1—12. Sthm. 1813—33. 8:o. (Bd 1 2:a uppl. utkom 1817).
- Ståhl, A. J., Register öfver de första tolf banden af Svenska Läkare-Sällskapets handlingar. Sthm 1835. 8:o.
- Svenska Läkare-Sällskapets nya handlingar Bd 1—12 (= Bd 13—24) + Supplbd. (Bd 25) Retzius, A., Samlade skrifter af ethnologiskt innehåll, utg. af Svenska Läkare-Sällskapet Sthm 1864. 8:o. Planscher till Anders Retzii samlade skrifter af ethnologiskt innehåll utg. af Svenska Läkare-Sällskapet. [4 pl. och »Anmärkningar till plancher»] Sthm 1864. fol. Sthm 1837—64. 8:o.
- Ser. II: D. 1—8 (= Bd 26—33). Sthm 1866—84. 8:o.
- Ser. III: D. 1—3 (= Bd 34—36). Sthm 1890—1901. 8:o.
- Bd 37. Sthm 1907. 8:o.
- Bd 38. Sthm 1908. 8:o.

D. Hygiea.

- Hygiea. Medicinsk och Pharmaceutisk månadsskrift. Bd 1—5. Sthm 1839—43. 8:o. [Utg. med understöd af Svenska Läkare-Sällskapet, ej af Sällskapet själf.]
- Utg. af Svenska Läkare-Sällskapet. Bd 6—17. Sthm 1844—1855. 8:o.
- Medicinsk och pharmaceutisk månadsskrift. Bd 18—62. Sthm 1856—1900. 8:o.
- Följd 2: Årg. 1—8 = Bd 63—70. Sthm 1901—1908. 8:o.
- Festband med anledning af tidskriftens femtioåriga tillvaro. Sthm 1889. 8:o.
- Festband utgifvet af Svenska Läkarsällskapet till minne af dess hundraåriga verksamhet. Sthm 1908. 8:o.
- [Idström, A. F.], Register öfver de första 10 banden (1839—1848). Sthm 1850. 8:o.
- [Jentzen, K. M. G. och Hjort, G. F.], — band 11(1849)—22(1860). Sthm 1863. 8:o.
- Svedberg, J. F., — 23(1861)—32(1870). Sthm 1874. 8:o.
- ” ” — 33(1871)—42(1880). Sthm 1882. 8:o.
- Berggren, G. F., — 43(1881)—50(1888). Sthm 1890. 8:o.
- Tigerstedt, R., — 51—60 (1889—98). Sthm 1899. 8:o.

E. Stadgar.

- Reglor för Svenska Läkarsällskapet. Sthm 1813. 8:o. (4 sid.)
- öfversedda år 1816. Sthm 1816. 8:o. (4 sid.)
- Sthm 1820. 8:o. (4 sid.)
- antagne år 1828. Sthm 1829. 8:o. (8 sid.)
- Stadgar för Svenska Läkare-Sällskapet antagne i september 1835. Sthm 1835. 8:o (8 sid.)
- i september 1845. Sthm 1847. 8:o. (4 sid.)
- Svenska Läkare-Sällskapets stadgar, antagna i september 1851. Sthm 1851. 8:o. (16 sid.)
- i maj 1874. Sthm 1874. 8:o. (20 sid.)
- stadgar. Sthm 1888. 8:o. (24 sid.)
- Stadgar för Svenska Läkarsällskapet och dess fonder. Sthm 1891. 8:o. (50 sid.)
- Stadgar för Svenska Läkarsällskapet och dess fonder. Sthm 1902. 8:o. (74 sid.)
- Svenska Läkarsällskapets stadgar och reglementen antagna den 22 maj 1906. Sthm 1906. 8:o. (64 sid.)
- Sthm 1908. 8:o. (66 sid.)

F. Ledamotsförteckningar.

- Förteckning öfver Svenska Läkare-Sällskapets ledamöter år 1839. Sthm 1839. 8:o. (8 sid.)
- år 1853. Sthm 1853. 8:o. (26 sid.)
- „ 1856. „ 1856 „ (32 sid.)
- „ 1863. „ 1863 „ (34 sid.)
- januari 1866. Sthm 1866. 8:o. (32 sid.)
- april 1872. Sthm 1872. 8:o. (38 sid.)
- Sthm 1881. 8:o. (42 sid.)
- „ 1892. „ (48 sid.)
- 1897—1907. (12 årgångar) Sthm 1897—1907. 8:o.
-

G. Hvarjehanda utgifna skrifter.

- Sammandrag af berättelser ifrån läkarne i hela riket om veneriska sjukdomen, dess förändringar och urarter. Sthm 1813. 8:o. (150 sid.)
- Redogörelse för Svenska Läkare-Sällskapets inkomster och utgifter ifrån d. 5 oct. 1813 till d. 4 oct. 1814. Sthm 1814. 4:o. (4 sid.)
- Trafvenfelt, Carl, Anmärkningar om ändamålet och nyttan af vettenskapliga föreningar emellan läkare, samt underrättelser om senare tiders läkare-sällskap. Låmnade vid tillträdet af Sekreterare-embetet i Svenska Läkare-Sällskapet d. 6 oct. 1812. [2:a uppl.] Sthm 1817. 8:o. (26 sid.) (1:a uppl. i Årsber. 1812).
- [Ekelund, D.], Förteckning på Svenska Läkare-Sällskapets boksamling. Sthm 1820. 8:o. (sid. 1—116).
- [—], Fortsättning af Förteckningen på Svenska Läkare-Sällskapets boksamling. [Sthm 1825]. 8:o. (sid. 117—246).
- [Rundskrifvelse till Sveriges läkare ang. bildandet af en understödsfund 1839. Undert.: Å Svenska Läkare-Sällskapets vägnar A. A. Retzius n. v. Ordförande, C. U. Sondén n. v. Secreterare] Sthm 1839. 4:o. (4 sid.)
- [Rundskrifvelse till Sveriges läkare ang. Pharmacopéens omarbetning. 1839. Undert.: Å Sällskapets vägnar. A. Retzius, ordförande, C. U. Sondén, Sekreterare] Sthm 1839. 4:o. (4 sid.)
- Konung Carl den Tolfte's dödssätt. — Historiska handlingar, protokoll öfver 1859 års besigtning af konungens banesår, samt sammandrag af diskussionerna derom i Svenska Läkare-Sällskapet, på dess uppdrag samlade och redigerade af Gustaf von Düben. [Med 5 planscher] Sthm 1860. 4:o. (42 sid.)
- Svenska Läkaresällskapets utlåtande om dr O. Sandahls Medikopneumatiska anstalt. Sthm 1863. 8:o. (8 sid.)

- Underrättelser meddelade till allmänheten af Svenska Läkaresällskapet med anledning af de i hufvudstaden talrikt inträffade sjukdomsfallen af smittkoppor och fläckfeber (typhus). Sthm 1874. 8:o. (4 sid.) Äfven tr. i Filipstad, Vestervik, Visby s. å. 1 bl. fol.; omtr. i Landskrona 1879. 8:o. (4 sid.)
- Om skydds- och botemedel mot smittkopporna. Diskussion i Svenska Läkaresällskapet den 26 maj och den 2 juni 1874. Sthm 1874. 8:o. (74 sid.)
- Diskussion om en liförsäkringsfråga den 15 och 29 Okt. 1878. [ej titelblad]. Sthm 1879. 8:o. (41 sid.)
- Diskussion i Svenska Läkaresällskapet om fördelningen af undervisningstimmarna vid de allmänna läroverken. [Öfverskrift, ej titelblad] Sthm 1881. 8:o. (32 sid.)
- Svenska Läkaresällskapets fest den 8 december 1885 för Magnus Huss. Sthm 1886. 8:o. (32 sid.)
- Diskussion i Svenska Läkaresällskapet den 19 febr. 1889 i prostitutionsfrågan. [Öfverskrift, ej titelblad] Sthm 1889. 8:o. (60 sid.)
- Berättelse från styrelsen för Svenska Läkaresällskapets klubbörening för åren 1888, 1889 och 1890. Sthm 1891. 8:o. (16 sid.)
- Svenska Läkaresällskapets diskussion om den af skolkomitén föreslagna ferieläsningen ur hygienisk synpunkt. Sthm 1894. 8:o.
- Diskussion öfver tuberkulosfrågan hållen i Svenska Läkaresällskapet vid dess sammankomster den 28 april, den 5 maj, den 12 maj, den 19 maj, den 26 maj och den 2 juni 1896. Sthm 1896. 8:o (200 sid.) (Bil. till Sv. Lak.-sällsk. förh. 1896).
- Diskussion öfver serumterapiens värde vid difteri hållen i Svenska Läkaresällskapet den 2 mars 1897 jemte uttalanden gjorda af Svenska Läkaresällskapet den 13 april 1897 med anledning af samma diskussion. Sthm 1897. 8:o. (62 sid.)
- Om värnepliktsfrågan ur hygienisk synpunkt. Föredrag och diskussioner, hållna vid Svenska Läkaresällskapets sammankomster den 5 febr., den 12 febr., den 12 mars och den 19 mars 1901. Sthm. 1901. 8:o. (104 sid.)
- Diskussion öfver tuberkulosfrågan hållen i Svenska Läkaresällskapet vid dess sammankomster den 12, 19 och 26 april 1904. Sthm. 1904. 8:o. (144 sid.)
- Katalog öfver Svenska Läkaresällskapets medicinsk-historiska utställning 1908. Sthm 1908. 8:o.
- Utom ofvannämnda skrifter äro en mångfald kommittébetänkanden, stadgeförelägg, reglementen, diskussioner, enskilda föredrag m. m. tryckta separat ur Sällskapets skrifter.

H. Kolera-underrättelser.

- Korrt underrättelse om sättet att förwara sig mot cholera och att behandla densamma till dess läkarewård hinner anskaffas, meddelad af Svenska Läkaresällskapet. Sthm 1831. Fol. (1 bl.)
- Äfven tr. i Carlstad s. å., Helsingborg 1831 och 1834, Jönköping 1831 (8:o), Linköp. s. å. samt på finska Sthm 1831. Fol.

Kort underrättelse om sättet att förwara sig mot farsot-sjukdomen cholera, samt att behandla och bota densamma i brist af doctors biträde; meddelad af Swenska Läkare-Sällskapet med några tillägg och förklaringar, att allmänheten på landet må sjelf kunna hjälpa hwaran och i tid weta att widtaga nyttiga och nödiga anstalter. Sthm 1831. Fol. (2 bl.)

Äfven tr. i Örebro s. å.

Kort underrättelse om sättet att förwara sig mot cholera och att behandla densamma till dess läkarewård hinner anskaffas på Kongl. Karantäns-kommissionens i Stockholm anmodan meddelad af Swenska Läkare-Sällskapet. Sthm 1833. Fol. (1 bl.)

Äfven tr. 1834 i Sthm, Carlskrona, Fahlun, Götheborg, Jönköping (4:o), Norrköping, Nyköping, Malmö, Westerås, Wexjö, Wisby.

Kort underrättelse om sättet att förwara sig mot kolera och att behandla densamma till dess Läkarewård hinner anskaffas, meddelad af Swenska Läkare-Sällskapet jemte doktor William Marsdens i London spridda anvisning, upptagande den elakartade kolerans igenkänningstecken och botemedel. Sthm 1834. 8:o.

Äfven tr. i Norrköp. s. å. med titel: Uplysningar för allmänheten om elakartad cholera etc.

Erinran rörande cholera-sjukdomen af Swenska Läkare-Sällskapet. Gefle 1834. 8:o. (4 sid.)

Äfven tr. med. var. titel s. å. i Hernösand (8:o), Malmö (4:o), Mariestad (4:o), Norrköping (4:o), Nyköping (4:o), Skara (4:o), Westerås (4:o).

Underrättelse för allmänheten om kolerasjukdomens kännetecken, om skyddsmedel mot densamma för friska samt om de läkemedel, som böra användas för sjuke, intill dess läkare hinner ankomma eller då läkare ej finnes att tillgå; meddelad af Svenska Läkare-Sällskapet. Sthm 1848. (tr. hos Z. Hæggström samt hos Joh. Beckman i 2 uppl.) 8:o. (4 sid.)

Äfven tr. s. å. med. var. titel o. format i: Carlstad, Gefle, Hernösand, Hudiksvall, Linköping, Malmö, Strengnäs, Sundsvall, Söderhamn, Upsala, Wexjö.

Omtr. 1850 i var. format i Sthm, Borås, Carlskrona, Carlstad, Eksjö, Gefle, Göteborg, Halmstad, Jönköping, Landskrona, Linköping, Piteå, Skara, Upsala, Wenersborg, Visby, Örebro, Östersund.

Svenska Läkare-Sällskapets adress till allmänheten angående kommunala, präventiva och mildrande åtgärder mot choleran såsom farsot. Sthm 1851. 8:o. (4 sid.)

Underrättelse för allmänheten om kolerasjukdomens kännetecken etc. Sthm 1853. 8:o (8 sid.) tr. hos Beckman, Marcus, Norstedt & Söner, Typogr. fören., R. Wall, Walldén.

Äfven tr. s. å. med. var. tit. o. format i Eskilstuna, Gefle, Hernösand, Hjo, Hudiksvall, Jönköping, Kalmar, Lidköping, Linköping, Lund, Mariestad, Nyköping (fol.), Skellefteå, Söderköping, Uddevalla, Umeå, Upsala (Sundwallson, Leffler), Wenersborg, Westerås, Wexjö, Ystad, Åmål, Örebro.

1854 i Upsala.

1857 i Sthm, Filipstad, Westerås.

Svenska Läkaresällskapets år 1853 rörande kolerasjukdomen meddelade föreskrifter, angående skyddsmedel för friska och läkemedel för sjuka. Sthm 1853. 8:o (4 sid.)

Underrättelse för allmänheten om kolerasjukdomens kännetecken, om skyddsmedel mot densamma för friska, samt om de läkemedel, som böra användas för sjuka, intill dess läkare hinner ankomma eller då läkare ej finnes att tillgå: meddelad af Svenska Läkare-Sällskapet år 1866. — Till trycket befordrad af Stockholms stads sundhetsnämnd. Sthm 1866. 8:o. (4 sid.)

Afven tr. s. å. i Borås, Carlstad, Falun, Gefle. Göteborg, Hudiksvall, Jönköping, Linköping, Mariestad, Norrköping, Norrtelje, Sala, Skellefteå, Uddevalla, Wenersborg (fol.), Wexjö.

— Sthm 1873. 4:o. (2 sid.)

Tr. s. å. med var. tit. i Helsingborg, Kalmar, Landskrona, Uddevalla, Örebro.

Underrättelser om kolera till allmänhetens tjänst utgifna af Svenska Läkare-sällskapet. Sthm 1892. 8:o. (8 sid.)

Tr. s. å. i Göteborg, Halmstad, Linköping, Sundsvall, Söderhamn, Söderköping.

Underrättelser om kolera, utarbetade genom Svenska Läkaresällskapets försorg, till allmänhetens tjänst utg. af K. Medicinalstyrelsen. Sthm 1908. 8:o. (8 sid.)

I. Verser vid festliga tillfällen.

Sånger vid Svenska Läkare-Sällskapets minnesfest öfver Jacob Berzelius den 17 juli 1850. Orden af H. Säterberg. Musiken af J. P. Cronhamn. Sthm 1850. 4:o. (8 sid.)

Säterberg, H., Vid aftäckandet af Anders Retzii byst den 13 juli 1863. Sthm 1863. 4:o. (4 sid.)

Anderson, A., Vid aftäckandet af Anders Retzii byst den 13 juli 1863. Sthm 1863. 4:o. (4 sid.)

[Anderson, A.], På Svenska Läkare-Sällskapets femtionde årshögtidsdag den 25 oktober 1858. Sthm 1858. 4:o. (4 sid.)

Cederschjöld, F. A., Till Sveriges qvinnor. En skål vid Svenska Läkare-Sällskapets 50-åriga jubelhögtid den 25 oktober 1858. Sthm 1858. 8:o. (4 sid.)

Till generaldirektören m. m. C. J. Ekströmer den 25 oktober 1858. Sthm 1858. 3:o. (4 sid.)

Anderson, A., Vårt nya hem vid dess invigning på Svenska Läkaresällskapets årshögtid d. 7 oktober 1879. Sthm 1879. 8:o. (4 sid.)

Forssberg, Edv., Till Nämnden vid Svenska Läkaresällskapets årshögtid den 7 okt. 1879. Sthm 1879. 8:o. (4 sid.)

Anderson, A., Till generaldirektören Nils Johan Berlin, vid Svenska Läkare-sällskapets fest den 18 februari 1882. Sthm 1882. 4:o.

Forssberg, Edv., Ord till kantaten vid minnesfesten öfver Anders Regnell den 7 april 1885. 4:o. (6 sid.)

- Forssberg, Edv., Vid Magnus Huss' jubileum den 8 dec. 1885. Sthm 1885. 8:o. (4 sid.)
- [Levin, A. och Levertin, A.], Till (porträtt af C. M. Sondén) den 5 oktober 1895. Sthm 1895. 8:o. (4 sid.)
- Retzius, G., Kantat vid minnesfesten öfver Jacob Berzelius den 7 Oktober 1898. Sthm 1898. 8:o. (16 sid.)
- Levin, A. och Swartz, E., S. L. S. Vid invigningen af Svenska Läkaresällskapets nya hus Tisdagen den 20 November 1906. Sthm 1906. 12:o. (4 sid.)
- [Santesson, C. G.], Till Linnés minne att sjungas vid Svenska Läkaresällskapets Linnéfest den 14 maj 1907. Af C. G. S. Sthm 1907. 8:o. (4 sid.)
- [Santesson, C. G.], Kantat vid Svenska Läkaresällskapets hundraårsfest den 25 oktober 1908. Sthm 1908. 8:o. (4 sid.)

J. Sveriges Läkarehistoria.

- Sveriges läkarehistoria ifrån konung Gustaf I:s till närvarande tid. Nytt supplementhäfte enligt uppdrag af Svenska Läkaresällskapet redigeradt och utgifvet af A. Hilarion Wistrand. Sthm 1853. 8:o. (10 + 466 sid.) (Sv. Läk.-sällsk. förlag.)
- N. F. Enligt uppdrag af Svenska Läkare-Sällskapet. D. 1 red. o. utg. af A. Hilarion Wistrand, A. J. Bruzelius, Carl Edling. D. 2 af A. J. Bruzelius, Carl Edling. Sthm 1873. 8:o. (P. A. Norstedt & Söner.)
- 3:e följden. 1. Svensk läkare-matrikel. Enligt uppdrag af Svenska Läkare-Sällskapet red. och utg. af A. J. Bruzelius. D. 1—4. Sthm 1886—1901. 8:o. (P. A. Norstedt & Söner.)

BILAGA 3.

ÖFVERSIKT AF
SVENSKA LÄKARESÄLLSKAPETS
EKONOMI
1808—1908.

Öfversikt af Svenska Läkaresällskapets ekonomi 1808—1908.

(Alla summor äro utförda i *kronor*; bråkdelar af kronor äro uteslutna).

1	2	3	4	5	6	7	8
År	Inkomster af:		Bokförd behåll- ning vid årets slut	Fastig- hetens bokförda värde	Intecknad skuld i fastig- heten vid årets slut	Förvaltade	
	Stats- anslag	Års- afgifter				Pris- och stipendie- fonder	Under- stöds- fonder
1808—09		154	+	76			
1809—10		375	+	174			
1810—11		412	+	172			
1811—12		427	+	79			
1812—13		457	—	16			
1813—14		705	+	579			
1814—15		570	+	145			
1815—16	750	943	—	369			
1816—17	”	832	+	682			
1817—18	”	984	+	540			
1818—19	”	919	+	1,363			
1819—20	”	985		904			
1820—21	”	976		717			
1821—22	”	1,021		7,894	11,250	4,500	
1822—23	”	655		6,915	”	”	
1823—24	”	840		7,083	”	”	
1824—25	”	826		6,930	”	”	
1825—26	”	789		7,386	”	4,425	
1826—27	”	739		7,471	”	4,350	
1827—28	”	942		7,285	”	4,275	
1828—29	”	784		23,292	”	4,200	
1829—30	”	720		23,361	”	4,125	
1830—31	”	757		21,486	”	4,050	
1831—32	”	750		21,526	”	3,975	
1832—33	”	790		21,706	”	3,900	
1833—34	”	547		21,631	”	3,825	
1834—35	”	585		22,027	”	3,750	
1835—36	”	600		22,555	”	3,675	3,000
1836—37	”	607		23,490	”	3,525	3,417
1837—38	”	585		23,338	”	3,375	3,567
1838—39	”	570		23,305	”	3,225	3,607
1839—40	”	480		23,350	”	3,075	3,826
1840—41	”	667		23,290	”	2,925	4,209
1841—42	”	502		23,575	”	2,775	4,230
1842—43	”	630		23,077	”	2,662	4,248
1843—44	”	630		23,265	”	2,550	4,258

1	2	3	4	5	6	7	8
År	Inkomster af: Stats- anslag	Ars- afgifter	Bokförd behåll- ning vid årets slut	Fastig- hetens bokförda värde	Intecknad skuld i fastig- heten vid årets slut	Förvaltade Pris- och stipendie- fonder	Under- stöds- fonder
1844—45	750	705	24,544	11,250	2,437		4,569
1845—46	"	615	25,257	"	2,325		4,659
1846—47	"	615	37,332	15,000	2,212		4,827
1847—48	"	667	37,722	"	2,100		5,073
1848—49	"	589	38,230	"	1,987		10,897
1849—50	"	529	37,059	"	1,875		10,971
1850—51	"	717	37,395	"	1,762		11,415
1851—52	"	801	38,470	"	1,650		14,446
1852—53	"	942	39,010	"	1,537		14,409
1853—54	"	756	38,866	"	1,425		14,410
1854—55	2,250	852	39,739	"	1,312		14,365
1855—56	"	769	45,919	"	1,200		14,383
1856—57	"	750	46,944	"	1,087		15,921
1857—58	"	750	62,906	30,000	975	1,500	16,481
1858—59	"	738	63,577	"	862	4,459	16,428
1859—60	"	687	64,734	"	750	5,958	17,787
1860—61	"	755	66,260	"	637	6,566	33,116
1861—62	"	759	68,264	"	525	7,295	33,820
1862—63	"	825	70,519	"	412	7,992	35,355
1863—64	"	929	72,481	"	300	8,481	35,789
1864—65	"	979	75,086	"	¹⁾ 375	8,973	36,048
1865—66	"	1,005	77,054	"	262	16,934	36,218
1866—67	"	986	79,134	"	150	20,660	77,089
1867—68	"	1,253	80,808	"		21,900	76,298
1868—69	3,000	1,185	81,619	"		23,228	76,426
1869—70	"	1,294	83,815	"		24,637	79,396
1870—71	"	1,215	85,894	"		24,010	79,445
1871—72	"	1,507	87,122	"		24,466	80,542
1872—73	"	1,457	88,636	"		25,691	81,063
1873—74	"	1,603 ²⁾	86,555	"		24,990	81,095
1874—75	"	2,838	87,735	"		24,204	81,125
1875—76	"	2,182	89,964	"		25,429	81,157
1876—77	"	2,036	91,258	"		25,698	81,223
1877—78	"	2,454	92,969	43,721		24,998	81,287
1878—79	"	2,259	77,346	55,156	20,000	25,630	81,304
1879—80	"	2,369 ³⁾	101,980	80,000	"	26,911	81,350
1880—81	"	1,865	106,587	"	19,900	28,257	83,457
1881—82	"	2,930	113,441	"	19,692	29,649	83,572
1882—83	"	2,542	120,271	"	19,474	31,113	83,606

¹⁾ 187 kr., felaktigt bokförda sedan flera år, tilläggas här.

²⁾ Mångårig balans på Litterära verksamheten (2,000 kr.) afskrifves.

³⁾ Inventarier äro upptagna till 10,000 kronor, bibliotek till 9,000 kronor.

1	2	3	4	5	6	7	8
År	Inkomster af: Stats- anslag	Ars- avgifter	Bokförd behåll- ning vid årets slut	Fastig- hetens bokförda värde	Intecknad skuld i fastig- heten vid årets slut	Förvaltade Pris- och stipendie- fonder	Under- stöds- fonder
1883—84	3,000	2,600	123,030	80,000	19,245	32,669	83,718
1884—85	„	2,060	123,724	„	19,005	34,282	98,906
1885—86	„	2,275	121,206	„	18,752	35,996	133,736
1886—87	„	2,180	123,015	„	18,486	37,806	138,128
1887—88	„	2,015	123,662	„	18,207	39,686	141,553
1888—89	„	3,935	126,722	„	17,914	59,990	145,270
1889—90	„	5,140	126,431	„	17,605	61,977	146,957
1890—91	„	4,965	130,012	„	17,282	64,031	152,893
1891—92	„	5,135	133,945	„	16,942	65,845	154,698
1892—93	„	5,690	139,396	„	16,584	90,277	158,242
1893—94	„	6,040	146,148	„	16,209	¹⁾ 89,928	158,849
1894—95	„	6,105	152,125	„	15,814	92,294	165,960
1895—96	„	6,630	155,673	„	15,400	94,788	175,324
1896—97	„	6,865	161,759	„	14,965	128,795	200,770
1897—98	„	7,460	168,743	„	14,507	130,117	202,888
1898—99	„	7,745	174,077	„	14,027	136,432	219,243
1899—1900	„	7,640	179,386	„	13,522	140,068	220,851
1900—01	„	8,135	180,150	„	12,991	142,617	221,927
1901—02	„	8,260	177,440	„	12,434	¹⁾ 139,831	343,908
1902—03	„	8,465	²⁾ 205,788	³⁾ 100,000 150,000	136,848	¹⁾ 138,965	344,607
1903—04	„	8,385	216,637	100,000 125,000	136,233	140,304	346,314
1904—05	„	8,505	211,081	100,000 136,091	135,587	145,460	348,320
1905—06	„	8,785	295,507	275,066	125,000	148,396	350,587
1906—07	„	12,440	322,306	370,000	125,000	149,468	372,019
1907—08	„	13,250	337,306	370,000	125,000	151,261	383,636

¹⁾ Minskningen i fondernas storlek är endast skenbar, beroende på bokföringen.

²⁾ Bibliotek och inventarier afskrifna.

³⁾ Under åren 1902—1905 hade Sällskapet 2 fastigheter, Jakobsgratan 19 och Klara Östra Kyrkogata 10.

Namnregister.

(Antikvasiffra angifver den sida, där biografiska uppgifter om personen i fråga
förekommer; kursivsiffra hänvisar till sida, där afbildning af
ifrågavarande person finnes.)

Abelin, H. A.	300, 300	Berggren, J.	179
Acrel, J. G.	36	Bergh, A. J.	372
af Acrel, O.	117	Bergh, G. F.	443
Afzelius, A.	113	Berghman, G. S.	366
Afzelius, A. N.	429	Bergius, P. J.	130
von Afzelius, P.	113, 262	Bergsten, P. W.	353
Agardh, C. A.	178	Bergwall, J. E.	426
Ahlberg, J. D.	199	Berlin, N. J.	268, 375
Albom, S. E.	119	Berzelius, J. J.	44, 46, 48, 264, 475
Alin, E. F. A.	441	Betulin, J. J.	79
Alm, J.	80	Bexelius, J. G.	420
Almén, A. T.	382, 416	Beyer, G.	79
Almkvist, J. R.	417	Billing, J. S.	201
Almquist, E. B.	429	af Bjerkén, P.	83, 83
Almquist, P. A.	122	Björkman, J. J.	180
Almroth, N.	12	Blachet, C. J.	311
Altin, L. M.	279	Blix, C. A.	357
Alvarenga, P. F. da Costa ...	444, 444	Blix, M. G.	441
Anderberg, C. W.	272	Blomquist, A. N.	416
Anderson, A.	344, 369	Bolling, G. M.	399
Andersson, L. I.	423	Borelius, J. L.	439
Andersson, O. K. A.	443	Boström, J. W.	420
Andrée, A.	286	Bovin, K. E.	470
Arrhenius, S. A.	395	Branting, L. G.	210
Aschan, J. L.	248	Brisman, J.	291
Asklöf, J. I.	345	Broberg, J. W.	414
Aspelin, J. M.	398	Broman, I.	445
Aurell, C. A.	207	Bromelius, O.	2
		Bruzelius, R. M.	359, 359
Below, B.	2	Bråkenhjelm, P. R.	242
Bensow, J. O.	345	Buhre, C. B.	417
Berg, F. T.	250, 251	Böcker, H. H.	141
Berg, J. W.	399	Böttiger, T. G. O.	259, 265
Berggren, G. F.	439		

Carlander, Ch.	6, 7, 263	Forshæll, J. H.	316
Carlson, A. G.	258, 311	Forssberg, E. A.	39
Carlson, H. I.	280	Forssell, K. G. A.	470
Cassel, V.	351	Forssner, G. Hj.	472
Cederschjöld, F. A.	259, 304	Forssner, J. Hj.	470
Cederschjöld, P. G.	101, 161	Fries, E.	247
Clason, E. C. H.	463	Fröberger, F.	13
Collin, J. G.	316	Frölich, S.	80
Curman, C. P.	365	Fürst, C. M.	447
		Fürstenberg, A.	465
Dahl, S. A.	79	Gadelius, B. E.	469
Dahlin, N.	200	Gadelius, E.	39, 40, 475
Dalman, J. W.	190	Gahn, H.	28, 28, 475
Darin, T. W.	360	Gallén, O.	13
Delphin, T.	443	Gellerstedt, P. E.	274, 274
Diemer, L.	450, 450	Gistrén, J. H.	34, 34, 475
Dubb, P.	93	Glas, O.	409
Dunér, G. J. A.	364	Gravenhorst, A. H.	281
Du Rietz, G. F.	2	Grill, J. D.	260
von Düben, G. W. J.	259, 372	Gripenflycht, P.	2
von Döbeln, J. W.	398	Groth, C. M.	344
		af Grubbens, N. W.	158
Edelcrantz, A. N.	163	Grähs, C. G.	260, 310
Edgren, J. G.	399	Gullstrand, A.	433
af Edholm, E.	138		
Edholm, E. M.	344	Haak, C. A.	466
Edlund, E.	338	Haartman, J. C.	10
Ekecrantz, C. O. W.	398	Haglund, S. E. P.	429
Ekehorn, J. G. J.	439	Hagström(er) A. J.	30, 32, 475
Ekelund, D.	179, 190	Hahn, C.	448
Ekman, O. C.	282	Hallin, O. F.	344
Ekman, O. J.	10	Hallman, J. F.	383
Ekström(er), C. J.	115, 211	von Ham, F.	132
af Ekström, J. I.	79	Hamberg, N. P.	271, 271
Elgenstierna, N. W.	141	Hammar, J.	432
Elliot, J.	259	Hammar, J. A. H.	472
Elmstedt, P.	80	Hammarsten, O.	395
Enell, H. G. O.	467	Hartelius, T. J.	429
Eneström, P. A.	448	Hedenborg, J.	217
Engelhart, J. H.	113	Hedenius, P. A. I.	469
Englund, N. J. H.	443	Hedin, S. A.	122
Engren, J. N.	80	Hedin, S. G.	445
Erdmann, T. L.	441	Hedlund, T.	197, 199
Ericson, C. F.	377	Hedrén, G.	468
Eriksson, G.	157	Hedrén, M.	139
Ewert, C. F.	282	Helleday, C. A. U.	366
		Hellström, C.	80
Flensburg, C.	420	Hellström, Th.	421
Florman, A. H.	197, 198	Henschen, S. E.	381
Fogman, E.	402		

Heyman, E.	398, 435	Lennmalm, K. G. F.	399
Jørt, G. F.	260	Levertin, A. P.	399
Hjølmer, C. M.	139	Levertin, J.	259, 440
Holmgren, E. A.	415	Levin, A. A.	414
Hultgren, E. O.	400	Levin, B. F.	138
Hultkrantz, J. W.	415	Levin, E. I.	423
Huss, M.	248, 249	Levin, K. F.	343
Hwass, A. T.	420	Levin, P. A.	282
Hwasser, I.	349	Liborius, J. A.	316
Hülphers, H. W.	260	Liljestolpe, L.	2
Högman, J. P.	139	Liljewalch, P. O.	316
Hök, F. C. T.	259	Lilljebjörn, C. J.	344
		Lindahl, C. F.	
Idström, A. F.	318	Lindblad, A.	398
Jacobæus, H. C.	469	Ling, P. H.	178
Jentzen, C. H.	291	Linroth, K. M.	395
Jentzen, C. M. G.	379	Ljungberg, K. J. L.	400
Jolin, S.	416	Ljungberg, N. J.	383
Johansson, J. E.	415	Lorich, C.	158
Johnson, E. G.	399	Lovén, O. C.	354, 354
Josefson, A. R.	420	Lovén, P. S.	421
Josephson, C. D.	432	Lovén, S.	217
Jundell, I.	417	Lund, G.	31
Jäderholm, A. O. G.	373, 373	Lundberg, D. V.	301, 302
		Lundberg, F. A.	343
Kajser, A. G.	467	Lundborg, H. B.	443
Kaldo, G. A.	267	Löwenhielm, G. K. F.	178
Karström, A. W.	439		
Key, E. A. H.	339, 340	Malmberg, M.	381
Keyser, J. F. G.	259	Malmsten, K. A.	399
Kjellberg, A.	344, 367	Malmsten, P. H.	252, 253
Kjellman, C. J.	133	Marcus, H. I.	469
Kjerner, C.	358	Medin, K. O.	398
Kjerrulf, G.	436	Mesterton, C. B.	303
Kleen, E. A. G.	420	Moberg, W. L.	429
Koræn, G. M.	443	Mortinson, N.	266
Kraak, J.	32	Mosander, C. G.	203
Kull, C. A. W.	465	Munck af Rosenschöld, E. Z.	113
Kullberg, A. F.	381	Murray, J. A. G.	420
Kuylentjerna, C. S. Z.	384	Murray, R.	429
		Müller, E. G.	415
Lagerlöf, C. B.	434	Möller, L. M.	428
Lamm, A.	260	Mörner, C. T.	445
Landergren, E. G. A.	443	Mörner, K. A. H.	415
Landgren, G. A.	316		
Landström, J. A.	470	Nathell, J. F.	79
Lehman, R. R. A.	467	Naumann, G.	439
Leijer, J. G. E.	369	Nerman, W. S.	200
Lemchen, J. M.	259	Netzel, N. W.	344
Lennander, K. G.	443, 473	Nilsson, E. N.	426

Nilsson, S.	178	Rystedt, C. G.	469
Nordenson, E. W.	398	Rönnow, C.	130
Nordstedt, C. P. U.	266		
Nyblæus, J. E.	80	Sacklén, J. F.	113
Nygren, G. L.	413	Salén, E. J. R.	399
Nyman, C. M.	293	Salin, M. J.	399
Nyström, A. C.	363	Sandahl, O. T.	344, 355
Nyström, C. L. H.	427	Sandberg, C. O.	427
		Sandman, F.	469
Odenius, M. V.	463	Sandmark, G.	322
Odhelius, J. L.	91, 109	Santesson, d. ä., C. G.	253, 254
Opphoff, C. A.	383	Santesson, d. y. C. G.	400
Osbeck, C. G.	135	Schaumkell, J. E.	321, 322
Ouchterlony, J.	204	Scholander, C. T.	429
		von Schulzenheim, C. F. 26, 26,	475
Palmgren, E. G.	302	von Schulzenheim, D.	111, 114
Perman, E. S.	431	Schwabitz, A.	132
Petersson, E. R.	398	Sebardt, C. W.	467
Petersson, O. V.	445	Sederholm, E.	400
Petrén, E. O. S.	473	Sefström, N. G.	115
Pettersson, A.	418	Selander, N. E.	421
Pfannensill, S. A.	419	Setterblad, A. E.	180, 204
Philipson, L. M.	79	Setterblad, S. G. T.	398
Piltz, C. G.	132	Sjöberg, J. P.	80
Plagemann, C. F.	196, 197	Sjöbring, N. P.	446
Pontin, D. M. C.	396	Sjögren, T. A. U.	432
af Pontin, M. M.	80	Skragenstjerna, S. E.	2
von Post, R. A.	426	Sköldberg, S.	370, 370
		Sköldberg, S. E.	280
Quensel, J. U. T.	417	Smith, S. H.	281
		Soldin, L. A.	321
Rabe, R. A.	448	Sondén, C. M.	379
Ramström, O. M.	445	Sondén, C. U.	229, 229
Ratzki, J. H.	166	Sondén, K. G. A.	443
Regnell, A. F.	339, 382	Sprinchorn, C.	260
Retzius, A. A.	191, 194, 349, 408	Stagnell, P. E.	383
Retzius, A. J.	113	Stenbeck, J. T.	432
Retzius, E. S., f. Wahlberg	446, 446	Stenberg, S.	291
Retzius, M. C.	133, 278	Stierneld, G. N. A. A.	248
Retzius, M. G.	354	Stille, A.	304
Ringstedt, O. T.	420	Stille, M.	304
Rissler, J. G.	400	Stoltz, C. H.	361
Ronander, C. W. H.	179, 201	Stützer, C. W.	79
Roth, J.	79	Ståhl, A. J.	225
von Rosenstein, N.	112	Sundberg, C. J. G.	417
Rossander, C. J.	303, 371	Sundberg, P.	160
Rossander, E.	292	Sundevall, F. E.	307
Rossi, F. J. A.	79	Swalin, O. A.	260, 301
Rothlöben, J. M.	2	Swartz, E. I.	260
Rutström, C. B.	80	Svedberg, J. F.	361

Svensson, C. A. I.	431	Weltzin, C. F.	42
Sätherberg, C. H.	296, 297	Wenner, M. L.	79, 181
Tengmalm, P. G.	13	Werner, L. G.	80
Thegerström, P. L. T.	343	Wertmüller, C. H.	181, 181
Thelning, C. A.	258	Westermarck, F. J. E.	432
Tholander, F.	256, 256	Westfelt, G.	344
Thunberg, A.	13	Westling, P. R.	445
Thunberg, T. L.	443	Westman, S. E.	80
Tidström, C.	80	Westring, J. P.	266
Tigerstedt, R. A. A.	395	Westring, P. C.	266
Tillæus, P. C.	157	Wetterdal, H.	457
Toppelius, Z.	80	Wettergren, C. L. F.	438
Torell, J. P.	166	Wetterstrand, O. G.	430
Trafvenfelt, E. C. ...	36, 36, 155, 475	Wickman, O. I.	472
Trendelenburg, C.	139	Wide, A. G.	429
Troilius, S. G. B.	379	Widerström, Karolina	436
Törnblom, P. A. B.	368, 368	Widmark, E. J.	399
Ulfberg, J. E.	210	Willman, O.	80
Ullholm, J.	166	Wising, P. J.	345
Virgin, A. G.	329	Wistrand, A. H.	282, 308
Wærn, J.	399	Wistrand, A. T.	259, 308
Wahlberg, P. F.	272	Wretlind, E. W.	381
Wallenius, C.	140	Zander, J. G. W.	365
Waller, C. E.	423	Zetterström, C.	52
Wallis, C.	345	Åberg, E. G.	312
Walmstedt, J. O.	312	Åhman, C. G.	417
Warfvinge, F. W.	360, 361	Åkerman, J. E.	291
Wattrang, Z.	2	Åkerman, J. H.	431
Wawrinsky, R. A.	423	Åkerman, N.	115
Wedenberg, A. F.	100	Åkerström, C. E.	271
von Weigel, C. E.	98, 134	Ödman, S.	448
Welander, E. W.	399	Ödmansson, E. L. W.	344

Innehållsförteckning.

	Sid.
I. <i>Inledning</i>	1—25
Collegium medicum. — Kirurgiska societeten. — De fria medicinska professurerna i Stockholm	1
Vetenskapsakademien. — Läkaresällskapet i Stralsund. — Carl-landers läkaresällskap Societeten.....	5
Gadelius' och Berzelius' försök att inrätta ett läsesällskap 1802	15
Collegii medici och den anatomiska professurens lokaler i början af 1800-talet	20
II. <i>Svenska Läkaresällskapets instiftande</i>	26—72
Stiftarna	26
Instiftelseurkunden. — De olika stiftarnas andel i Sällskapets bildande	51
Det första stadgeförslaget	55
Tillstånd för Gadelius att inrätta ett medicinskt bibliotek.....	68
De utländska krigen såsom orsak till uppskjutande af Läkare-sällskapets arbeten	71
III. <i>Svenska Läkaresällskapets första arbetsår 1808—1809</i>	73—96
1808—1809 års årsberättelse	73
Sällskapets lokala förhållanden	75
Sällskapets första sammansättning	78
Sällskapets ledamöter, dess sekreterare, dess sammankomster, dess samkväm	79
Sällskapets ekonomi. — Sällskapets bibliotek	81
Sällskapets vetenskapliga verksamhet	82
Sällskapets ändrade sammansättning den 10 mars 1809.....	93
IV. <i>Svenska Läkaresällskapet 1809—1816</i>	97—144
Sällskapets lokala förhållanden	97
Sällskapets stadgar	97
Sällskapet och statsmakterna	104
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	110
Sammankomster, samkväm, hyllningsgärder	116
Sällskapets ekonomi.....	119
Bibliotek och öfriga samlingar	120
Det vetenskapliga innehållet af sällskapets sammankomster	122
Sällskapets utgifna skrifter. — Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap	142

	Sid.
V. <i>Svenska Läkaresällskapet 1816—1818</i>	145—167
Sällskapets lokala förhållanden	145
Sällskapets stadgar	148
Sällskapet och statsmakterna	151
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	153
Sammankomster. — Samkväm. — Hyllningsgärder	155
Sällskapets ekonomi. — Bibliotek och öfriga samlingar.....	156
Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster....	158
Sällskapets utgifna skrifter	167
Förslag att bilda en pensionsinrättning.....	167
VI. <i>Svenska Läkaresällskapet 1818—1834</i>	168—227
Sällskapets lokala förhållanden	168
Sällskapets stadgar	176
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	177
Sammankomster. — Samkväm. — Hyllningsgärder	180
Sällskapets ekonomi	182
Bibliotek och öfriga samlingar.....	187
Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster....	191
Sällskapets utgifna skrifter	217
Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap	226
Vetenskapligt pris	226
VII. <i>Svenska Läkaresällskapet 1835—1858</i>	228—324
Sällskapets lokala förhållanden	228
Sällskapets stadgar	229
Sällskapet och statsmakterna	241
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	247
Sammankomster och samkväm	260
Hyllningsgärder	262
Sällskapets ekonomi	266
Bibliotek och öfriga samlingar	267
Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster....	269
Sällskapets deltagande i världsutställningen i Paris 1855	312
Sällskapets utgifna skrifter	313
Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap	319
Vetenskapliga pris	320
Understödsfonder	321
VIII. <i>Svenska Läkaresällskapet 1858—1879</i>	325—384
Svenska Läkaresällskapets femtioårsfest 1858	325
Sällskapets lokala förhållanden	329
Sällskapets stadgar	333
Sällskapet och statsmakterna	334
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	338
Sammankomster och samkväm	345
Hyllningsgärder	347

	Sid.
Sällskapets ekonomi	351
Bibliotek och öfriga samlingar	352
Det vetenskapliga innehållet af sällskapets sammankomster...	353
Sällskapets utgifna skrifter	377
Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap	380
Vetenskapliga pris	380
Understödsfonder	383
IX. Svenska Läkaresällskapet 1879—1906	385—450
Sällskapets lokala förhållanden	385
Sällskapets stadgar	393
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	394
Sammankomster och samkväm	400
Hyllningsgärder	405
Sällskapets ekonomi	410
Bibliotek och öfriga samlingar	412
Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster...	414
Sällskapets utgifna skrifter	438
Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap	440
Vetenskapliga pris och stipendier	441
Understödsfonder	447
X. Svenska Läkaresällskapet 1906—1908	451—480
Sällskapets lokala förhållanden	451
Sällskapets stadgar	461
Sällskapets ledamöter och ämbetsmän	463
Sammankomster och samkväm	465
Hyllningsgärder	466
Sällskapets ekonomi	467
Bibliotek och öfriga samlingar	467
Det vetenskapliga innehållet af Sällskapets sammankomster	468
Sällskapets utgifna skrifter	471
Förbindelser med andra vetenskapliga sällskap	471
Vetenskapliga pris och stipendier	472
Understödsfonder	474
Förberedelser till Sällskapets hundraårsfest	474
Slutord	476
Bilaga 1. Svenska Läkaresällskapets stadgar, arbetsordningar, kallelsebef 1808—1908.....	I—XLVI
Bilaga 2. Svenska Läkaresällskapets utgifna skrifter 1808—1908	XLVII—LVI
Bilaga 3. Öfversikt af Svenska Läkaresällskapets ekonomi 1808 —1908	LVII—LXI
Namnregister	LXIII—LXVII.

Rättelser:

Sid. 41, rad 10 uppiifrån *står* bref, *läs* kraf

» 49, rad 16 nedifrån *står* Åbo, *läs* Helsingfors

» 122, rad 5 nedifrån *står* egentligen, *läs* visserligen

» 193, rad 13 nedifrån *står* son, prof. Gustaf, *läs* änka, fru Emilia

» 228, rad 1 uppiifrån *står* VI, *läs* VII

» 249. Numret på planschen: *står* 38, *läs* 37.

» 463, rad 14 nedifrån *tillägges* bland svenska hedersledamöter: den
7 juli 1908 förutvarande statsrådet friherre C. G. A. TAMM.

Societas
Medicorum
Suecana

In mutuam perfectionem
et Artis Salutaris incre-
mentum e junctis plurium
viribus potius sperandum in-
stituta Virum celeberrimum in
litteras amore patrocinio et ma-
nificencia conspicuum

Dominum

UNIV. OF
CALIFORNIA

Socium sibi optat honorarium,
Cujus rei indicio erit hoc diploma
Datum Holmiæ die
Nomine Societatis:

UNIVERSITY
OF CALIFORNIA

PRIS 12 KRONOR

DATE DUE SLIP
UNIVERSITY OF CALIFORNIA MEDICAL SCHOOL LIBRARY

THIS BOOK IS DUE ON THE LAST DATE
STAMPED BELOW

SEP - 4 1968

INTERLIBRARY LOAN

7 DAYS AFTER RECEIPT

CU - Berkeley

RETURNED

SEP 26 1968

1908

Handler.

33650

~~602942~~

33650

R85

S74

V.38

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

